6
16-II
38

6
13 0
21

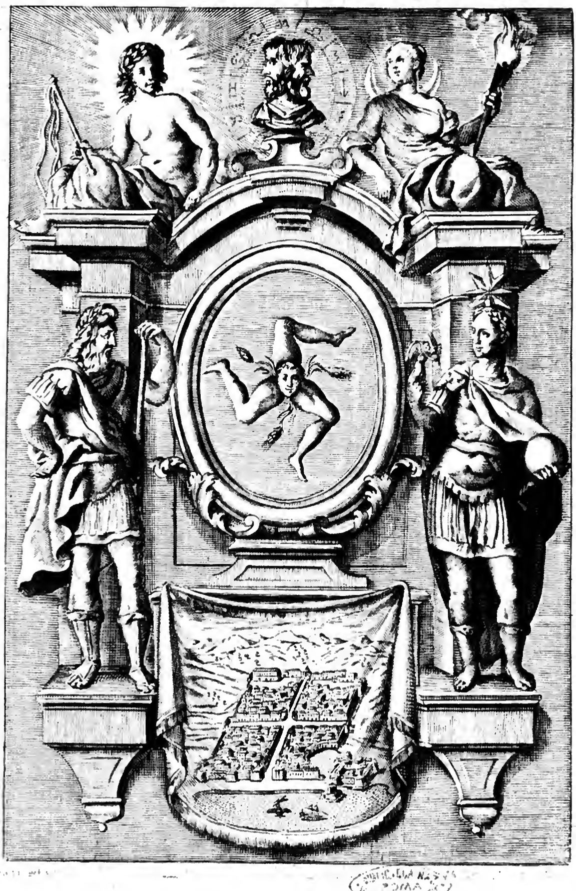
5-10-2-38

Ex Bibliotheca
majori Coll. Rom.
Societ. Jesu

18
5
9

Viro Doctissimo Antonio Mariae Lupo S. J. Felix Palesius Patavinus

D. D. D.

CAROLI NEAPOLIS

ANAPTYXIS

AD FASTOS OVIDIANOS

CUM ADDITAMENTIS

JO: FELICIS PALESII PATAVINI

IN USUM

REGII NOBILIUM COLLEGII BORBONICI

RR. PP. CL. R. TEATINORVM

AD ILLUSTRISSIMUM, AC REVERENDISSIMUM VIRUM

JACOBUM BONANNUM

CL. R. T. PACTENSIUM EPISCOPUM.

EXCUDEBAT PANORMI
In Officina ejuſdem Collegii, Onuphrius Gramignani.
CIↃIↃCCXXXV.

SVPERIORIBVS ANNVENTIBVS.

ILLUSTRISSIMO, AC REVERENDISSIMO VIRO

JACOBO BONANNO

CL. R. T. PACTENSIUM EPISCOPO

JO: FELIX PALESIUS F.

QUI me, teque norunt, Præſul Illuſtriſſime, ac Reverendiſſime, quantaque in me tua ſint & officia, & merita, ſecum reputant, inſcribi tibi epiſtolam hanc, atque adeo opus hoc ipſum nunc editum nomen tuum ideo præ ſe ferre, conjicient, quod ſignificationem aliquam voluntatis erga te meæ tibi dare voluerim, & ſingularis humanitatis tuæ non noſtris hominibus modo, ſed & iis, ad quos liber ipſe pervenerit, monumentum relinquere. Debere me plane fateor, ajoque, debuiſſe multo ante id tempus, memorem, gratumque animum, ubi ſe primum dediſſet occaſio, ſignificare: Sed quid me a neceſſario officio deterruerit, ſatis ipſe intelligis, qui una contentus benefactorum conſcientia cetera vel negligenda tibi eſſe putas, vel deſpicienda. Falluntur itaque, atque, in eo, quod vero ſimile eſſe, videtur, aberrant a vero, qui ex benignitate tua de opere, quod in tuo nomine per me apparet, conjecturam capiunt. Alia ſiquidem ratio ad id faciendum me movit, atque iſta beneficiorum. Quæ vero fuerit (neque enim ipſe ſuſpicari potes) ſi vacat, placiduſque audis, ſtatim exponam.

Sta-

Statueram jam Caroli Neapolis Adoleſcentis quidem hominis, ſed qui tamen Adoleſcens quum eſſet, ea jam cœpit literarum laude celebrari, ut quid ipſi eſſet invidendum, invenirent facile ceteri eruditi viri, & docti, quid vero ceteris ipſe invideret, haud poſſet tam facile reperire, ſtatueram, inquam, præſtantiſſimi Juvenis Anaptyxin ad Ovidianos Faſtos Antuerpianis olim typis editam ex Officina hac noſtra educere, & eximium opus pulcherrimæ eruditionis pleniſſimum, ſed in ſcriniis miſere deliteſcens, & abditum, in lucem iterum, conſpectumque producere. Feci igitur, ut ad id, quod propoſueram, aggrederer, eoque libentius feci, quod & in eo pene innumera eſſe videram, quæ poſſent commode Nobiliſſimi hujus Collegii Adoleſcentes in rem ſuam deducere, & ad optimos uſus cum humanitatis ſtudiis conjungere; & quod (id enim vehementer me movit) doctiſſimus jam ea ætate quum Carolus eſſet, qua ſolent ceteri e pueritiæ diſciplina ſe ſe ad ſcribendum conferre, multi mihi hinc induſtriæ, ac laboris ſtimuli eſſe viſi ſunt, quibus facilius impellerentur ad difficillimum gloriæ curſum conficiendum, qui ſtrenui eſſent, vel qui mediocriter induſtrii, incitarentur acrius, vel qui otio, deſidiaque torperent, ſi minus parati fieri poſſent, & alacres, at quavis ſaltem ratione excitarentur: quum enim magnam in utramque partem vim habent exempla, & quæ ad periculoſam, & quæ ad optimam imitationem proponi ſolent, tum vero ea vel maxime, quibus ineſt aliqua ingenii, ætatis, laboris generis, ac literarum ſimilitudo. Id igitur, quod a me tanquam incitamentum maximum nobiliſſimis Adoleſcentibus ſtudiorum, atque laborum in apertum profertur, ad unum te ſpectare vel in primis viſum eſt, qui florentiſſimi hujus Collegii Rector, Moderatorque quum fueris, & tuis, & aliorum exemplis ex optimis præſtantiorum virorum monumentis diligenter collectis, ita difficillimam Provinciam adminiſtraſti, ut commiſſis fidei tuæ Adoleſcentibus honeſtiſſimis perſuaſeris facile, nihil eſſe in vita ſapientiæ, & doctrinæ, nihil laudi, & honeſtati præferendum.

Te itaque imitatus præcoces hos doctiſſimi Juvenis fructus (qui utinam diuturni fuiſſent) feci, ut præſentes a noſtris Adoleſcentibus viderentur: hinc enim eos intellecturos putaveram, nihil quicquam impedire poſſe, quominus adoleſcentia ipſa, ubi ſtudium acre, laborque aſſiduus ad eximiam naturam accedit, & ſpe & expectatione, & (quod caput eſt) re, & maturitate laudetur. Tuum igitur id eſt, quicquid eſt, ut documentum quod a te cepi; id ipſum autem mihi gratulor, quod a te ceperim, quod propter amplitudinem Dignitatis tuæ majorem auctoritatem habiturum eſſe proſpicio. Sed video jam vereri te hic, ne res tuas debitis laudibus ornare velim; te tacitum refugere video: Verum nihil tale expectes a me, qui malui tibi ſemper, tuiſque voluntatibus obſequi, quam meo animo rerum tuarum ſtudio, atque amore incredibili mirifice incenſo obſecundare. Fruere tamen lætus virtute tua, fruere optimæ Naturæ bonis; & hominis omni officiorum genere tibi devinctiſſimi obſervantiam ſingularem pro tua humanitate dilige. Vale.

JO. FELIX PALESIUS
PATAVINUS
LECTORI F.

COnſtitueram jam, ut ſum pollicitus alias, alicujus boni Siculi Scriptoris lucubrationes cum Abſtemio, Acidalioque (qui in opere Gruteriano primi apparent,) conſociare, & quæ a Cl. V. Joanne Ventimiglia Patricio Meſſanenſi contra Theocriti obtrectatores ſunt ſubtiliſſime diſputata (hæc enim tum præ manibus habebam) Abſtemii, Acidaliique interpretationibus addere. Sed quum inter conſilium capiendum, aggrediendumque, CAROLI NEAPOLIS *Anaptyxis ad Faſtos Ovidianos in manum veniſſet, res ipſa ſtatim ab eo, quod propoſuerum, me abduxit, animumque alio revocavit. Iniquum enim mihi viſum eſt in latinorum hominum ſedem velle Græcos inducere, latini ubi ſint, qui ex ipſo ſuæ Gentis jure locum repetunt inter ſuos. Malui itaque Ovidium quam Theocritum cum Plauto conjungere, rerumque latinarum interpretes, quam Græcarum, cum latinis interpretibus congregare. Sed magno mihi conſtitit mutatio conſilii. Coactus enim ſum graviorem multo laborem ſuſcipere, quam ſi Theocriti Eclogas in PrimumPrimæ Partis Theſauri Gruteriani librum conjeciſſem. Videbatur enim & Scholarum uſus, & Siculorum voluntas poſtulare, ut ſeorſum a Gruteriano opere Anaptyxin ederem, quæ facilius præ manibus ſtudioſorum Adoleſcentium eſſe poſſet, & citius quam opus univerſum cuſa Siculorum ſtudio ſatisfacere. Novam igitur Figuram libro dare me oportuit, aliamque ab ea, quam in Gruteriana Face habitura eſt, & eamdem quaſi incudem eodem opere iterum tundere. Quod tamen haud gravate feci, faciamque ubi opus erit impoſterum, dummodo ne aut otioſorum hominum ſermunculis, aut malevolorum obtrectationibus, ut ante, proponar, qui, nec meis mihi ſtudiis per morbum obſequi, neque ſuſcepto negotio operam dare, quod licuerit, a graviſſima reprehenſione, & ab injuſta calumnia minime abſtinuerunt. Sciant me tamen boni homines neque ad fallendum Naturam feciſſe, neque unquam educationem formaſſe, neque tam facile labore frangi, ut quem ſemel curſum ingreſſus ſum, tenere non poſſim. Prodibunt quamprimum (ita me incolumen ſervent boni ſuperi) ut Ovidiana Anaptyxis Grutero addenda, ita ipſe Gruterus, vel ea Gruteri pars, in qua Abſtemii, Acidaliique curæ continentur. Sed ad alia. De Anaptyxi non eſt cur pluribus verba faciam; quippe qui de doctrina Adoleſcentis hominis, a quo eſt lucrubata, in ejus vita ſatis multa dixi, & de opere ipſo intelliges ſatis multa ab acerrimi judicii viris, quorum teſtimonio uti volui. Unum dico; ſtrenuum Adoleſcentem ad difficillima Faſtorum carmina explicanda facem iis omnibus, qui, quæ in hoc opere commentati ſunt, edidere, primum omnium prætuliſſe. Quod erat deſiderandum, ut quæ ex Græcis fontibus derivavit, derivavit autem pene innumera latine*

redderet, atque ita ejus linguæ imperitis rudibuſque conſuleret, pro virili parte præſtare contendi, qui ſi minus omnia, ea certe in additamento expoſui, quæ diligenti obſervatione digna eſſe viſa ſunt; Alioquin enim nullus laborandi quæreretur modus contendenti ſingula interpretari. Sum ea in additamento complexus, quæ vel ſolertius indagata, vel clarius e tenebris eruta, vel propius ad veritatem perquiſita ſtudioſis humanitatis adoleſcentibus demonſtranda eſſe videbantur. Quæ ad induſtriam, laboremque meum pertinent, tui eſſe judicii ſtatuo, erudite Lector: de his enim, ad me quod attinet, ne verbum quidem; quod & mihi narranti, & tibi audienti fortaſſe moleſtum eſſet. Jam vero avocor alio ab interveniente Medico Viro optimo, & diligentiſſimo, meique amantiſſimo. Vale

CAROLI NEAPOLIS
VITA.

CArolus Neapolis (*a*) Panormitanus natus ex Joſepho Reſutaniæ Bar. & Campibelli Duce, & Laurea Septima, Patre uſus eſt Legum prudentia, & dignitatis gradu clariſſimo. (*b*) Hic artibus omnibus, quibus puerilis ætas inſtrui ſolet eruditus ad eximii ingenii gloriam graviſſimarum doctrinarum laudem adjecit. Græcarum literarum peritiſſimus fuit, quarum maxime adjumento in reconditiore eruditione profecit adeo, ut quæ ſtudia in adoleſcentia ſignificare ſolent, quæ ſit maturitas virtuti, ſapientiæque futura, huic ea frugum omnium ſummam, ac fructuum ubertatem attulerint.

Pa-

(a) Carolus ab origine nobiliſſima Caracciolorum generatus; ejus Familia Neapoli Trainam in antiquiſſimam Siciliæ Urbem deducta. Plures ex hac eximii viri clariſſimo Hieroſolymitanorum equitum Ordini jam tum adſcripti fuere, quum Sedem Rhodi, ac Domicilium haberet. Vide quæ ſcripſit Pater Petrus Anſalon in Relat. Fam. fol. 19. & 20.

Ad Annum CIↃCCCCLXXV Inter Hieroſolym. equites Thomas Neapolis recenſetur; ad annum vero CIↃCCCCLXXVII Jo: Antonius Neapolis uterque Trainenſis, præter alios complures, quos enumerat Andreas Minutolus Eques in Monum. Priorat. Meſſanenſis, & Pirrius ad margi. Nuncupatoriæ Epiſtolæ ad Pacten. Epiſcop. in Notit. Sacra Sicil. fol. 769. Ad hæc accedit Roberti Solarii Nobil. Pedemont. Equitis teſtimonium graviſſimum. Hic in Tab. Equitum Hieroſolym. Venerandæ Italicæ Lingu. quas Auguſtæ Taurinorum edidit, refert præter alios prædictos Thom. & Antoni. fol. 46.

Ejuſdem Familiæ ſplendor ab ipſo Philippo IV. impenſe laudatur iis litteris, quibus Hieronymum Neapolim Caroli Fratrem Reſutaniæ Principis titulo ornavit. Datæ ſunt Mantuæ Carpetanorum VII. Idus Junias CIↃDXXI, earumque execut. in Sicilia ſuſcepta IV. Idus Septembreis, relatæque in Tab. Cancel. ſub fol. 236.

Celebrat eamdem Familiam idem Philippus Regiis aliis literis, quibus Antonium ejuſdem Caroli Fratrem Principem S. Stephani eſſe jubet Mantuæ Carpetan. XI. Kalendas Aprileis CIↃDCXXXI: hæc Reg. liter. concepta verba

Quare quum tu Illuſtris conſanguinee Noſter Fidelis, Dilecte D. Antoni de Neapoli Eques S. Jacobi de Spada ex antiqua nobiliſſima Proſapia originem trahas, præclariſque animi, & corporis dotibus præditus, atque Prædeceſſorum veſtigiis inhaerendo in noſtrum Regium Obſequium valde propenſus exiſtas, quumque præ oculis habeamus multa, & grata obſequia Sereniſſimis retro Regibus Prædeceſſoribus noſtris, & nobis a Majoribus tuis diuturno tempore exhibita &c.

(b) Carolum tertium ex Laurea Joſeph ſuſcepit.

Patrem itaque ampliſſimi honoris cauſſa *(c)* in Hiſpaniam venientem ſequutus ſummam a Philippo Rege gratiam inivit, & in quovis præſtantium virorum Ordine magnam ſibi opinionem peperit perfectæ eruditionis, atque doctrinæ.

In Regia Domo *Cortinæ* quam dicunt, præpoſitus fuit, ſtipique pauperibus dandæ præfectus: quo in munere quum eſſet, dignus habitus eſt ut & *Abbas* S. Mariæ in Noharia renunciaretur, & in id Sacerdotium Cardinali Infanti Ferdinando Auſtriaco Regis Fratri extincto ſuccederet. *(d)* Hoc, alioque Sacerdotio Regali Beneficentia munifice auctus Cæſarauguſtanæ expeditionis comitem Regi Philippo ſe præbuit, Fragæque in oppidulo Aragoniæ confini (ita enim accepimus) vita deceſſit. Taciti lib. expoſuiſſe perhibetur, ſpiſſum quidem opus, ſed ejuſmodi tamen, ut ab eximii ingenii Adoleſcente feliciſſime perfici poſſet. Quo tempore vero in iis laboraverit ante Anaptyxin ipſam, an poſt, compertum non habeo; certo ſcio hanc eum devoviſſe motum *Ordine* (quod ipſe literis prodidit) *quem ſacra potius, quam profana addecebunt: in cauſſa fuit*, inquit, *ut fere jam bene diſpoſita ad* VI. *libros Anaptyxi, ſed adhuc* ἐν παλιμψήστῳ *triennii labores in Muſei angulum abjecerim*. Devoviſſet igitur hac ipſa de cauſſa & quæ in Tacitum contulerat, ſi quid contuliſſet; cujus tamen rei nulla fit mentio *(e)*. Poſt confectam Anaptyxin bibliothecam ſe Siculam ante biennium daturum pollicitus *(f)* non præſtitit: Eadem credo, quæ a Bibliotheca perſcribenda deterruere, potuiſſe facile impedimento eſſe, quominus libros Taciti explicandos ſuſciperet. *Explicaviſſe* tamen narrant, *ſed non edidiſſe*. Ad me quod attinet, neque negare auſim, neque affirmare. Sed major longe eſt de annorum numero, quibus vixit, controverſia: alii enim XXXI. alii vero XXII. objiſſe confirmant. Vir eruditiſſimus Jo: Albertus Fabricius in Biblioth. Lat. lib. I. cap. 15. n. 6. *poſt Auctorem anno* XXII. *defunctum Erycium Puteanum Anaptyxin edidiſſe* contendit, quæ cuſa quum ſit anno CIƆDCXXXVIIII, qui fieri poteſt, ut Carolus CIƆIƆCXXXXIIII vitam cum morte commutaverit? At hoc anno deceſſiſſe ex Literis Regiis efficiunt Mantua Carpetanorum datis XVIII. Kalend. Jan. quibus poſt Caroli interitum in ampliſſimum Nohariæ Sacerdotium Alontius Perez de Guzman eligitur. Sed neque id ſemper mortem ipſam ſtatim conſequitur, & ut ſæpe uſuvenit, in aliud tempus differri ſolet. Quid dicam? nihil ægrius evolvi poteſt. Diem ejus Natalitium labore vel improbo perquiſivi, nuſquam inveni. Æditui Myſtæque eorum temporum ſæpe dies luſtrales, ac Natalitios infantium in tabulas referre omit-

(c) Pater Supremi Italiæ Conſilii Reg. renunciatus in Hiſpaniam venit.

(d) Extant Regiæ literæ Chenca datæ XIV. Kalendas Julias, CIƆDCXXXXIII. quarum executionem Sicilia ſuſcepit poſtridie Nonas Octobreis CIƆDCXXXXIII. relatæque ſunt in Canc. Tabulas ſub. fol. 42. In his doctrina, honeſtaſque hominis, generiſque ſplendor cum ulatiſſime celebratur.

(e) In ejus Epiſt. ad Lectorem.

(f) Ad lib. 6. Faſt. num 103. *Dabimus ante biennium, ſi Deus volet, Bibliothecam Siculam, ut mireris, quos Viros ea Tellus emiſerit, immo ut lugeas, quas gemmas Orbis amiſerit.*

omittebant: cauſſam cur non perſcriberent viri optimi demonſtrarunt, ſed pudet dicere. Quid quæris? Si minus ſum vera narrando perſequutus at volui, & quod in me fuit, præſtare conatus ſum. Dabit certe veniam Eruditus Lector, ac potius gratiam habebit contendenti vel maxime homini (quod optimum in officio eſt) ſtudio omnibus, & voluntate ſatiſfacere.

PRÆSTANTISSIMORUM
VIRORUM
De Anaptyxi Teſtimonia.

LEge quæ de hoc opere ſcripſit V. C. Erycius Puteanus ad Cæſ. Alexandrum Ab. Scaliam, quæque rurſus Alexander Erycio. Utriuſque Epiſtolam ſub hæc teſtimonia perſcripſimus.

Daniel Criſpinus Helvetius, qui P. Ovidii Opera ad uſum Sereniſſimi Delphini illuſtravit, Anaptyxis ope obſcuriſſimis Faſt. Carminibus explanationes complures adhibuit. Nomen Caroli, qui facem prætulit, fere ſemper ſilentio præterit, cogitur tamen præſtantiſſimum virum honoris cauſſa nominare ad v. 904. lib. 4. Faſt., ubi involutiſſimus verſus ab uno Carolo emendatus feliciſſime evolvitur. Miror difficillimum eum locum Heinſii diligentiam fugiſſe.

Caroli Anaptyxis locum principem obtinet inter ſelectiſſimas variorum adnotat. quas ex officina Hackiana ſtudio diligentiaque incredibili vulgavit Burchardus Cnippingius.

Hæc de Anaptyxi V. C. Jo: Albertus Fabricius Biblioth. Lat. lib. 1. cap. 15. n. 6. *Commentariis eximiis illuſtravit Carolus Neapolis, qui Reſuttanii in Sicilia Principis frater fuit, & anno ætatis 21. illos abſolvit, ac poſt auctorem anno 22. defunctum edidit Erycius Puteanus Antuerpiæ 1639. fol. ſub titulo Anaptyxeos ad Faſtos Ovidii Naſonis, præmiſſis antiquis Kalendariis, quæ una cum aliis recenſui infra lib. 4. Quod enim in plerſque editionibus Ovidio præfigi ſolet Kalendarium vetus Romanum e Naſone ipſo, & aliis Kalendariis antiquis, aliiſque monumentis, ſuppleri, & emendari deſiderat non paucis in locis.*

Idem ibi. in adnot. (6) *Laudatur ex merito in Sorberianis p.* 242.

Idem lib. 4. c. 6. n. 8. de Kalendar. vet. Rom. *Idem Kalendarium extat in Jacob. Mazocchii Inſcriptionibus Urbis Romæ &c. præterea in fronte Anaptyxeos Faſt. Ovid. auctore Carolo Neapoli.*

Idem de Kalendario Conſtant. *Kalendarium Conſtantii temporibus circa A. C. 354. compoſitum, & Valentino cuidam dicatum a Furio Dionyſio Philocalo, vulgatumque a Jo: Georgio Hervvarto ab Hochenburg, & ante Anaptyxin Faſtorum Ovidianorum Caroli Neapolis.*

Ibi.

Ibi. de Kalendario Ruſtico. *Kalendarium Ruſticum Colotianum, ſive Farneſianum, quod cum aliorum duorum Calendariorum veterum fragmentis vulgavit, notiſque illuſtravit Fulvius Urſinus Romanus 1587. 8 & cum ejus notis Grævius tomo octavo Theſauri inſeruit, at ſine notis dedit Carolus Neapolis, in limine Anaptyxeos Faſtorum Ovidii*. Nos vero Fulvii Urſini annotatiunculas addidimus.

V I R O
NOBILITATE, PRUDENTIA, AUCTORITATE
I N C L Y T O
CÆS. ALEXANDRO
ABBATI SCALIÆ
De Republica Chriſtiana
OPTIME MERITO,

ERYCIUS PUTEANUS S. D.

NON totum adhuc ſæculum, Vir Summe, caligo premit. Ecce, inter alia amœnioris doctrinæ ſidera, CAROLUM NEAPOLIM, RESUTTANII in Sicilia Principis fratrem video, lucidiſſimis famæ radiis in ſubſidium litterarum emergentem. Faſtos illuſtrat Romanos ac veteres, rarum ingenioſiſſimi Poetæ Peligni opus, & omnia ſibi tempora obſtringit, ac ſua facit. Nos quoque ſuos, qui Antiquitatis ſummam Faſtis æſtimamus. Ἀνάπτυξις iſta vere aurea, imo ætherea eſt, & æternitatem provocat. Me certe, quod a Cultiſſimo Viro JO: ANTONIO CANNAPARO tuo accepi ſpecimen, typis Plantinianis adornatum, tam vehementer cepit, ut Poetæ ipſi novam ingenii fortunam gratulatus ſim, novam famam, novam vitam. Sex libri florida NEAPOLIS induſtria EXPLICATI, inſtar duodecim erunt: & quemadmodum ſuperſtites conſervatoſque intelligemus plenius; ita miſſos minus jam deſiderabimus. Totus hic quidem erit OVIDIUS, totumque τέλεος ſex menſium numerus annum conſtituet. An-

*

num,

num, ſed minorem: * ut magnum olim, & ſic geminum, vel incremento dierum, vel decremento Cares & Acarnanes diſtinguebant. Solum nunc igitur in Faſtorum Vate incrementum habemus; ut ſcriptoris τοῦ ἀναπτύσσοντος fama augeſcat ſemper, nullum umquam ſenium timeat. In flore maturitas eſt; & ubi deficient alii, novum ingenii vigorem NEAPOLIS ſumet, majori annos fructu, quam tempore emenſurus. Novos ille nobis Faſtos dabit, qui illuſtrat Veteres; novum ævum, qui ſæcula comprehendit. Hoc eſt profecto vivere, ſic ſcribere, ut æternus ſis: imo hoc eſt ſcribere, vita æternitatem mereri. Animus nobis colendus eſt; qui quanto eruditior, tanto nobilior; vere animus, quando reliqua ſibi obnoxia habet, ipſe non liber tantum, ſed dominus, Litteris ac Sapientia inſtructus. Pleroſque intuere: an id vere agant, ut Magni Clarique ſint? in ipſa maxime luce umbræ fiunt, omnemque vitam, velut pugnam, & ut proprie dicam, σκιομαχίαν habent: aliqui etiam ipſimet ſibi hoſtes; quia infeſti artibus, quæ veram pectori ab humanitate & elegantia magnitudinem inſerunt. NEAPOLIM, viginti duos natum annos, reſpiciant, & homines fient: ejus in exemplum aſſumant ingenium, & lucere incipient. Quid etiam? te reſpiciant, Magne SCALIA, & quid ſit vere hominem eſſe, quid lucere, intelligent. Vale, vive; vive, vale. Lovanii, in Arce, Prid. Eid. Septemb. M. DC. XXXVI.

* Cenſorinus de die Natal: *Cares autem & Acarnanes ſemeſtres habuerũt annos, & inter ſe diſſimiles, quibus alternis dies augeſcerent, aut ſeneſcerent.*

ERYCIO PUTEANO
ERUDITORUM OPTIMATI
CÆS. ALEXANDER
SCALIA
FELICITATEM.

MULTUM tibi debeo, qui Caroli Faſtis Elogium præfixeris Elogio dignum. Nam quid amicæ Muſæ primam lucem ſubeunti gratius apprecarer, quam laudem? unde vero gratiorem, quam a viro laudato? Neque tamen ita gratulor, quaſi commendationis eguiſſe putem per ſe commendabilem librum. Mutuatæ lucis non eget, qui obſcuros jam Poetas illuſtrat ſua: nec intra oblivionem latet, qui oblivione fœda ſæcula memoriæ redonavit; & Romam Romæ velut exhumatam reſtituit. Adde Sapientiæ miraculum alterum Adoleſcentiam, in aliis cum Sapientia rixantem. Si tamen Adoleſcens dicendus, qui priſcorum Annalium monimenta digerens, Avorum ætatem vidit, & ſuam. Vel igitur divino nexu aliquo Senectutem Puberati compoſuit; vel adultus antequam adoleverit, de Adoleſcentia nihil traxit præter vividum mentis florem: minime ut mirer Apollinem litterarum Genium Juvenem pingi. His accedit ingenuus Nobilitate ſanguis, qui purpura Virtutis eſt, & fucus triumphalis Muſarum. Hinc illi præveloces Ingenii conatus contra Ignaviam viriliter inſurgentis. Ejuſdem quippe indolis eſt atramentum vel ſanguinem ſtrenue fundere; ſtylum tractare vel telum. Quamobrem non eram dubius quin ingentes Heroi plauſus deberentur, qui quos ab interitu annos vendicat, ſuis inſerit; inſcribendus plane Faſtis dum Faſtos ſcribit. Sed quotidianæ Felicitatis non eſt, mi Eryci, laudem mereri, & continuo habere. Sequitur Minervam ſua Noctua, eruditum quodque peroſa lumen: illa inquam Invidia ubique fera, inter litteratos feriſſima; quos (mirum) ſimilitudo facit inimicos. Ne immerito Eruditi vocentur Cygni, qui ſoli avium, pennis roſtriſque inter ſeſe tranſigunt, mutuiſque vulneribus cadunt. Hæc denique Humaniorum Muſarum inhumanitas eſt, in cognatos ingeniorum partus cæſim punctimque deſævire: ut lictores inveniantur fere totidem quot Lectores. Unum vero fortunatiſſimum CAROLUM NEAPOLIM ab inexpiabili hac Furia impunem per te abire video: feciſti enim nobili Elogio tuo, ut committere

ſe

ſe luci audeat ſui ſecurus, & pagellæ unius objectu contra Invidiam abs te munitus, qui Invidiam viciſti. Quis ergo improbet quem tu approbas? quæ illum ventilet æmulatio, qui tua fretus penna ſupra nimborum tempeſtatumque arbitrium ſcandit? Ad Solem tentatus eſt quum tuos ante oculos ſtetit: itaque nullius aciem trepidat qui ſuſtinuit tuam. Cecidit jam cauſſa Detractor Puteano Judice, in cujus ſinu velut in Democriteo puteo Doctrinæ omnes demerſæ. O felices igitur Adoleſcentuli lucubrationes, quæ ad gloriam miſſæ gloriam potiuntur antequam prodeant: & de ipſo Typographiæ carcere votorum metam contingunt. At hæc quum vera ſint, uni tamen huic Invidiæ reluctari Carolus nequaquam poterit, quod ſuarum laudum Præconem te invenerit, qualem Achilli. Magnus ille Macedo invidiſſet. Contrario igitur voto quem adverſus Invidiam inſtruis, hoc ipſo invidendum facis. Quin etiam Carolo ipſe invideas neceſſe eſt, eum laudatorem nacto, cujus tu invenire ſimilem numquam ſperes; nam digno decorari Elogio ille a te potuit, tu a nemine. Fallor: Elogium te tuum laudat; dum Carolum laudat; ipſamque æternitatem ad te recipis quam impertis: Solis inſtar, ad quem radii replicantur quos in ſpeculum ferit. Quid ergo reliqui, niſi ut alternis læti ſtudiis, tu Caroli gloria fruare, Carolus tua, ego utriuſque? Vale vir egregie, meque ut facis ama. Bruxellæ, VI. Kalend. Octobris M. DC. XXXVI.

KALENDARIUM
VETUS ROMANUM.

A K. IAN. F
B F
C C
D C
E NON F
F F
G C
H C
A AGON
B EN
C CAR. NP
D C
E EID. NP.
F EN *dies vitios*
G CAR *ex s. c.*
H C
A C
B C
C C
D C
E C
F C
G C
H C
A C
B C
C C
D C
E F
F N
G C

H K. FEB. N
A N
B N
C N
D NON
E N
F N
G N
H N
A N
B N
C N
D EID. NP
E N
F LVPER. NP
G
H QVIR. NP
A C
B C
C C
D FERAL. F
E C
F TER. NP
G REGIF. N
H C
A EN
B EQ. NP
C C

D K. MAR. NP
E F
F C
G C
H C *hoc die caſar. pontif.*
A NP *maxim. fact. eſt*
B NON. F
C F
D C
E C
F C
G C
H EN
A EQ. NP
B EID. NP
C F
D LIB. NP
E C
F QVIN. N
G C
H C
A N
B TVBIL. NP
C. Q. REX. C. F
D C
E C
F NP *hoc die cæſar*
G C *alexand recepit*
H C
A C
B C

C K. APR. N	A K. MAII. N	H K. IVN. N
D C	B F *comp*	A F *mart. car. monet*
E C	C C	B C
F C *ludi matr mag*	D C	C C
G NON *lud*	E C	D NON
H NP. *ludi*	F C	E N
A N *ludi*	G NON. N	F N
B N *ludi*	H F	G N *menti in. capit*
C N *ludi*	A LEM. N	H VEST. N *fer veſtae*
D N *lud. in cir*	B C	A N
E N	C LEM. N	B MART. N
F N *ludi cereri*	D NP *lud. mart in circ*	C N
G EID. NP.	E	D EID. N
H N *ludi ludi*	F	E N
A FORD. NP *lud*	G EID. NP	F Q. ST. D. F
B N *ludi*	H F	G C
C N *ludi*	A C	H C
D N *ludi*	B C	A C
E CER. N *lud in cir*	C C	B C
F N	D C	C C
G PAR. NP	E AGON. NP	D C
H N	F N	E C
A VIN. NP	G TVB. NP	F C
B C	H Q. REX. C. F	G C
C ROB. NP	A C	H C
D F	B C	A C
E C	C C	B C
F NP *ludi flor*	D C	C C
G C *ludi*	E C	D F
H C *ludi*	F C	E C
	G C	

F K. IVL. N	E K. AVG. N	D K. SEPT. N.
G N	F C *hoc die c. cæſar fer. hiſp. vict*	E N *hoc die fer. nep.*
H N	G C	F NP
A NP	H C	G C *ludi romani*
B POPLIF. NP	A NON. F	H NON. F *lud*
C N *ludi apollin*	B F	A F *ludi*
D NON. N	C C	B C *ludi*
E N *ludi ludi*	D C	C C *ludi*
F N *ludi*	E NP *hoc die cæſar hiſpali vic*	D C *ludi*
G C *ludi*	F C	E C *ludi*
H C *ludi*	G C	F C *ludi*
A NP *ludi*	H C	G N *ludi*
B C *lud. in. cir.*	A EID. NP	H EID. NP
C C *merk*	B F	A F *equor prob lud. rom. in. circ*
D EID. NP	C C	B N
E F *merk merk*	D C	C C *in circ*
F C *merk*	E FORT. NP	D C *in circ*
G C *merk*	F C	E C *in circ*
H LVCAR. NP	G VIN. F. P	F C *in circ*
A C *merk lud. vict. cæſar*	H C	G C *merk*
B LVCAR *lud*	H CONS. NP	H C *merk*
C C *ludi*	B EN	A C *merk*
D NEPT *ludi*	C VOLC NP	B NP
E N *ludi*	D C	C C *mer. h. d. auguſti natalis. lud. circ*
F FVRR. NP	E OPIC. NP	D C
G C *ludi ludi*	F C	E C
H C *in circ*	G VOIT. NP	F C
A C *in circ*	H NP *h. d. ara victoriæ in. curia dedic. eſt*	G C
B C *in circ*	A F	H F
C C *in circ.*	B F	A C
D C	C C	

B K. OCT. N	A K. NOV. N	H K. DEC. N
C F	B	H
D C	C	A
E C	D	B
F C	E NON. F	C NON. F
G C	F F *ludi*	D
H NON. F	G C *ludi*	E
A F	H C *ludi*	F C
B C	A C *ludi*	G C
C C	B C *ludi*	H C
D MEDITR	C C *ludi*	A AGON. NP
E AVGVST. NP	E EID. NP *epul indict equor. prob.*	B EN
F FONT. NP	F E	C EID. NP
G N	G C *lud. pleb. in circ.*	D F
H EID. NP	H C *in circ*	E CONS. NP
A F	A C *in circ*	F C
B C	B C *merk*	G SAT *feriæ ſaturn*
C C	C C *merk*	H C
D ARM. NP	D C *merk*	A OPAL. NP
E C	E C	B C
F C	F C	C DIV. NP
G C	G C	D C
H C	H C	E LAR. NP.
A C	A C	F C
B C	B C	G C
C C	C C	H C
D C *lud vict*	D C	A C
E C *ludi*	E C	B C
F C *ludi*	F C	C F
G C *ludi*		D F
H C *ludi*		E C

A D T A B U L A M
NOTÆ PERBREVES.

F *Faſtum diem adſignificat*, N. *nefaſtum omni ex parte, hoc eſt, diem a quo nunquam licet fari.* NP. *nefaſtum priori parte; quod & ſolet notari his litteris* NEP. & NEPR. *Litterula* C *comitialem ſubindicat, ut* EN *mane & veſpere nefaſtum, medio tempore faſtum.* AGON *Agonalia.* LVPER. *Lupercalia.* CAR. *Carmentalia; denuo* CAR. *eadem iterata.* QVIR. *Quirinalia.* FERAL. *Ferales ferias.* TER. *Terminalia.* REGIF. *Regifugium*. EQ. *Equiria; denuo Menſe Martio* EQ *eadem iterata*. LIB. *Liberalia.* QVINQ. *Quinquatria.* TVBIL. *Tubiluſtrium.* Q. REX C. F. *Quando Rex comitavit fas.* FORD. *Fordicidia.* PAR. *Parilia.* VIN. *Vinalia priora.* FLOR. *Floralia.* ROB. *Robigalia.* CER. *Cerealia.* COMP. *Compitalia.* LEM. *Menſe Majo tertio repetitum Lemuralia, inter ſe nulla die continuata.* LVD. MART. *ſunt Ludi Martis cognomento Ultoris.* TVBIL. & Q. REX. C. F. *idem quod Menſe Martio.* MART. CAR. MONET. *Marti ſacrum extra portam Capenam, item illud Deæ Carneæ, item dedicatio templi Junonis Monetæ ex voto Camilli.* VEST. *Veſtalia.* MAT. *Matralia, Deæ Matutæ feſta.* Q. ST. D. F. *Quando ſtercus delatum fas ab æde Veſtæ.* POPLIF. *Poplifugium*. LVD. APOLLIN. *Ludi Apollinares.* MERK. *Mercatus ſeu dies Mercedonius.* LVCAR. *Lucaria.* VICT. CÆS. LVD. *Ludi ob Victoriam Cæſaris, adi Svetonium in Auguſto, cap.* x. NEPT. *Neptunalia.* FVRR. *Furrinalia, Deæ Furrinæ ſacra.* PORT. *Portunalia.* VIN. *Vinalia poſteriora Menſe Auguſto.* CONS. *Conſualia, quorum bis mentio in hoc Kalendario.* VOLC. *Volcanalia.* OPIC. *Opiconſiva.* VOLT. *Volturnalia.* H. D. ARA VICTORIÆ IN CVRIA DEDIC. EST. *Curia hæc fuit Julia, quæ dedicata una cum ſigno Victoriæ ab Auguſto.* EQVOR. PROB. *Equorum probatio; cujus iterum memoria fit menſe Octobri.* MEDITR. *Meditrinalia.* AVGVST. *Auguſtalia.* FONT. *Fontinalia.* ARM. *Armiluſtrium.* EPVL. INDICT. *Epulum indictum.* LVD. PLEB. *Ludi Plebei; de quibus ſæpe Livius.* SAT. *Saturnalia.* OPAL. *Opalia.* DIV. *Divalia.* LAR. *Larentalia*.

*** ALTE-

ALTERIUS FRAGMENTUM

IN QUO

PARS MAII ET IUNII.

D C
E AGO. NP
F N
G TVBIL. NP.
H Q. R. C. F
A C FORTUN. PUBLIC. PR. IN. COLL
B C
C C
D C
E C
F C
G C
XXXI
MARS

A C
B C MINERVÆ. IN AVENTINO
C C SVM MAN. AD CIRC. MAX
D C
E C
F C
G C FORT. FORT. ET. AD XIIII. ET
H C
A C
B C
C C
D F
E C
VXX

A L I U D

IN QUO

AUGUSTUS ET SEPTEMBER

E. K. AVGVST. SPEI. AD. FORVM. HOLITORIVM NATAL. TI. CLAVDII. GERMANICI
F. IIII. N. FERIÆ. QVOD. HOC DIE IMP. CÆSAR. HISPANIAM. CITERIOREM. VICIT
G. III. C
H. PR. C
A. NONÆ. C. SALVTI. IN. COLLE. QVIRINALE
B. VIII. F. SACRIFICIVM. PVBLICVM.
C. VII. C.
D. VI. C. SOL. NI DIGITIS. IN. COLLE. QVIRINALE. SACRIFICIVM. PVBLICVM.
E. V. NP.
F. III. NP. FERIÆ. ARÆ. OPIS. ET. CERERIS IN. VICO. IVGARIO. CONSTITVTÆ. SVNT
G. III. C
H. PR. C. HERCVLI MAGNO CVSTODI. IN. CIRCO. FLAMIN.
A. EIDVS. DIANÆ. IN. AVENTINO. ET VORTVMNO. IN. LORETO. MAJORE
B. XIX. F
C. XIIX. C
D. XVII. C
E. XVI. PORTVNO. AD. PONTEM. ÆMILIANO. AD. THEATRVM. MARCELLI
F. XV. C
G. XIIII. C. VIN. NP. VENERI. AD. CIRCVM. MAXIMVM.
N. XIII. C
A. XII. CONS. NP. CONSO. IN AVENTINO: SACRIFICIVM
B. XI. F. N.
C. X. VOLCAN. NP. VOLCANO. IN. CIRCO. FLAMINIO
D. IX. C.
E. VIII. OPIC. NE. OPI. IN. CAPITOLIO
F. VII. C
G. VI. VOLT. NP. VOLTVRN. FLAMINI. SACRIFICIVM
H. V. F
A. IIII.....
B. III.....
C. PR.....XXI. NAT. C. CÆSARIS. GERMANICI

D. K.

D. K. SEPTEMBER.
E. IIII. NP.
F. III. NP. FERIÆ.
G. PR. C
H. NONÆ.
A. VIII......
B. VII......
C. VI......
D. V......
E. IV......
F. III......
G. PR.....
H. EIDVS JOVI.
A. XIIX. F. EQVO.
B. XVII. C. LVDI.
C. XVI. C. LVDI.
D. XV. C. LVDI.
E. XIV. C. LVDI.
F. XIII. C. LVDI.
G. XII. C. MERCA.
H. XI. C. MERCA.
A. X. C. MERCA.
B. VIIII. C. N. NATA
C. VIII. C. FERIÆ.
D. VII. C. VENER.
E. VI. C......
F. V. C.......
G. IIII........
H. III.......
A. PR......

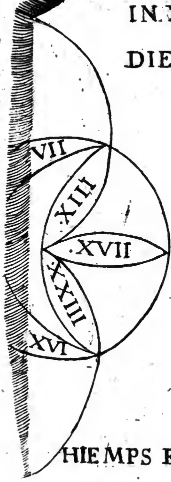
ALTERVM KALENDARII FRVSTVM.

VR. IOVIS. VENER.

ÆSTAS. EX XI K. MAI. LVNAR

IN. X. K. AVGVST

DIES. LXXXXIIII. NVNDINAE

o AQVINI
o INVICO
o INTERAM
o MINTVRN
o ROMAE
o CAPVE
o CASINI
o FABRAT

HIEMPS EX X. K. NOV

IN XIIII. K. FEBRVAR

DIES

* * * *

GRuterus exhibet pag.136.1. hoc marmoris fruſtum, (*a*) quod fuit penes Fulvium Urſinum. In dextera ejus parte deeſt aliud adſimile fruſtum, quod ita ſuppleri poteſt. In prima linea:

SATUR. LUNÆ. MARTIS. MERCUR. JOVIS. VENER.

qui ſunt cujuslibet hebdomadæ dies.

Illud LUNAR, quod notatur in tertia linea, conjungendum videtur cum NUNDINÆ, ut dicat LUNARES NUNDINÆ, quæ ſtatis Lunæ temporibus fiebant in Coloniis, ſive Municipiis Romanorum, & locis, quæ enumerantur

o AQUINI
o IN VICO &c.

Dies vero, in quibus Lunæ phaſes fiebant, notari ſuſpicor in eo ſchemate, quod in medio marmoris, ſive umbilico videtur, quod injuria temporis fractum eſt.

In altero igitur marmoris fruſto, quod deeſt, notatum fuit ſuperne initium VERIS, nempe

VER. EX. XIII. K. FEBR. IN X. K. MAI DIES LXXXXI.

Inferius vero initium Autumni hoc modo

AUTUMNUS. EX. IX. K. AUG. IN XI. K. NOV. DIES LXXXXI.

In fine hujus marmoris dierum numerus, qui deeſt, ita ſupplendus

HIEMPS. EX. X. K. NOV. IN XIIII. K. FEBRUAR. DIES LXXXVIIII.

Hinc ſi dies totius anni colliguntur, erunt CCCLXV. quibus annus Julianus conſtat.

Maxima igitur (*b*) omnium difficultatum in explicatione hujus vetuſtiſſimi Kalendarii in eo conſiſtit, quod eſt etiam valde curioſum, & notatu dignum, quod quatuor tempeſtatuum initia anticipant; nimirum Ver incipit die vigeſima Januarii; Æſtas incipit die vigeſima prima Aprilis; Autumnus incipit die vigeſima quarta Julii; Hiemps incipit die vigeſima tertia Octobris; quæ initia neque cum aliis vetuſtis Kalendariis concordant, neque cum noſtris. Hanc maximam difficultatem aliis enodandam relinquo: ſatis mihi eſt hoc inſigne marmor, eo ut potui modo, ſuppleviſſe, ut rem gratam jubenti Viro Clariſſimo facerem.

(a) Hujus marmoris fruſtum eruditiſſime illuſtrat V. C. Dominicus Gorius Florentinus de Antiquitate univerſa optime meritus, cujus graviſſimi Interpretis illuſtrem explanationem in eruditorum lectorum commodum ſub ipſius fruſti exemplar conjeci.

(b) *Maximam hanc omnium difficultatum* vidit multo ante Carolus noſter. Hoc auctore, neque occulti aliquid, neque gravioris momenti in fœdiſſimo artificis imperitiſſimi errore deliteſcere cenſeo, in quo indagando oleum, & operam perdam. Ita Carolus in Anaptyxi ad lib. 5. Faſt. num. 208. *Columellæ incipit Æſtas die nona menſis, Ptolemæo decimaquinta, Fruſto veteris Kalendarii vigeſima ſecunda: ex eo hæc verba:*

ÆSTAS EX XI. K. MAII.
IN. X. K. AUGUST.
DIES LXXXXIIII.

Sed adverte, quod ibi aut Menſium nomina falſo ſculpta, aut XI. *Kalendas Maii eſt hujus menſis dies vigeſima ſecunda, ut ejuſdem Auguſti dies* X. *Kal. Auguſti: nam dementia eſt cogitare, voluiſſe aliquem initium Æſtatis conjicere in diem vigeſimam primam Aprilis, quum Ver alicui bipartitur.* Hæc Neapolis, in cujus ſententiam, quod ivi, operam me navaſſe arbitror. Erit eorum, qui diſceſſerint, reconditiora (quod beneveritat) diligenter perquirere, aliiſque inventa humaniter demonſtrare.

KALENDARIUM
CONFECTUM TEMPORE
CONSTANTINI MAGNI
ANNO CHRISTI CCCXXV.

JANUARIUS.

	A	a	Kal.	No. Januar. Idus Januar.	SENATVS LEGITIMVS.
A	B	b	IV		dies Ægyptiacus.
	C	c	III		Ludi. Votorum nuncupatio.
B	D	d	Prid.		Ludi.
	E	e	Non.		Ludi.
	F	f	VIII		dies Ægyptiacus.
C	G	g	VII		Iano patri CMXXIV.
	A	h	VI		
	B	a	V		Senatus legitimus.
D	C	b	IV		dies Carmentariorum.
	D	c	III		
	E	d	Prid.		
E	F	e	Idib.		IOVI STATORI CMXXIV.
	G	f	XIX		
	A	g	XVIII	Kalendæ Februarii	Carmentaria
F	B	h	XVII		dies Ægyptiacus.
	C	a	XVI		Ludi Palatini
	D	b	XV		Ludi.
G	E	c	XIV		Ludi.
	F	d	XIII		N. Gordiani CMXXIV.
	G	e	XII		Ludi.
H	A	f	XI		Ludi.
	B	g	X		Senatus legitimus. Sol in Aquario.
	C	h	IX		N. B. Hadriani CMXXIV.
I	D	a	VIII		N. Chartis.
	E	b	VII		
	F	c	VI		
K	G	d	V		
	A	e	IV		
	B	f	III		
A	C	g	Prid.		

FEBRVA-

FEBRUARIUS.

No.Febr. Idus Februarii · Klendæ Martii

	D h	Kal.	N. HERCVLIS CMXXIV.
	E a	IV	
B	F b	III	Senatus legitimus.
	G c	Prid.	Ludi Gottici.
	A d	Non.	Ludi.
C	B e	VIII	Ludi.
	C f	VII	Ludi. dies Ægyptiacus.
	D g	VI	Ludi.
D	E h	V	Gottici CMXXIV.
	F a	IV	
E	G b	III	Genialici CMXXIV.
	A c	Prid.	Ludi Genialici.
	B d	Idib.	Virgo Veſtà. parent. Senatus legitimus.
F	C e	XVI	
	D f	XV	Lupercalia.
	E g	XIV	
G	F h	XIII	Quirinalia.
	G a	XII	
	A b	XI	
H	B c	X	Sol in Piſcibus.
	C d	IX	Feralia.
	D e	VIII	Careſtia.
I	E f	VII	Terminalia.
	F g	VI	Regifugium.
	G h	V	Lotio. CMXXIV. dies Ægyptiacus.
K	A a	IV	
	B b	III	N· D. Coſtantini CMXXIV.
	C c	Prid.	Ludi votibi.

MARTIUS.

Nonæ Martii · dus Martii

A	D d	Kal.	N. MARTIS CMXXIV.
	E e	VI	
	F f	V	Senatus legitimus. dies Ægyptiacus.
B	G g	IV	
	A h	III	Iſidis navigium.
	B a	Prid.	
C	C b	Non.	Iuvenalia.
	D c	VIII	
	E d	VII	Arma Ancilia movent.
D	F e	VI	
	G f	V	
	A g	IV	
E	B h	III	Iovi cultori CMXXIV.
	C a	Prid.	Mamuralia. Senatus legitimus.
	D b	Idib.	CANNA INTRAT.

F	E c	xvii		
	F d	xvi	Kalendæ Aprilis	Liberalici. CMXXIV. Sol in Ariete.
	G e	xv		
G	A f	xiv		Cinquatria.
	B g	xiii		Peloſia.
	C h	xii		N. Minerves.
H	D a	xi		Arbor intrat.
	E b	x		Tubiluſtrium.
	F c	ix		Sanguen. dies Ægyptiacus.
I	G d	viii		Hilaria.
	A e	vii		Requetio.
	B f	vi		Lavatio.
K	C g	v		Initium Cajani.
	D h	iv		
	E a	iii		
A	F b	Prid.		N. Divi Conſtant. CMXXIV.

A P I L I S.

	G c	Kal.		VENERALIA. Ludi. SENATVS LEGITIMVS.	
	A d	iv	No. April.	N. Dei Quirin. CMXXIV. dies Ægyptiacus.	
B	B e	iii			
	C f	Prid.		Ludi Magaleſiacj.	
	D g	Non.		Ludi	Magaleſiaci
C	E h	viii		Ludi	
	F a	vii			
	G b	vi		Ludi	N. Caſtoris & Pollucis CMXXIV.
D	A c	v		Ludi	
	B d	iv	Idus Aprilis.	Magaleſiaci CMXXIV.	
	C e	iii		N. Divi Severi CMXXIV.	
E	D f	Prid.		Ludi Cerealici CMXXIV.	
	E g	Idib.		LVDI. SENATVS LEGITIMVS.	
F	F h	xviii		Ludi	Cerealici.
	G a	xvii		Ludi	
	A b	xvi	Kalendæ Maii	Ludi	
G	B c	xv		Ludi	
	C d	xiv		Ludi. Sol in Tauro.	
	D e	xiii		Cerealici. CMXXIV. dies Ægyptiacus.	
H	E f	xii			
	F g	xi		N. Vrbis. CMXXIV. dies Ægyptiacus.	
	G h	x			
I	A a	ix			
	B b	viii			
	C c	vii		Serapis.	
K	D d	vi		N. Antonini CMXXIV.	
	E e	v			
	F f	iv			
A	G h	iii			
	A h	Prid.		Ludi Florales.	

* * * * *

MA-

M A I V S.

	B a	Kal.		SENATVS LEGITIMVS.
B	C b	VI	Nonæ Maii	Ludi.
	D c	V		Floralic CMXXIV. dies Ægyptiacus.
	E d	IV		Ludi Maximati.
C	F e	III		Ludi (Maximati)
	G f	Prid.		Ludi
	A g	Non.		Ludi
D	B h	VII	Idus Maii	Ludi
	C a	VII		Maximati CMXXIV.
	D b	VI		N. Claudi CMXXIV.
E	E c	V		
	F d	IV		Martialici CMXXIV.
	G e	III		Ludi Perſici.
F	A f	Prid.		Ludi (Perſici)
	B g	Idib.		Ludi N. Mercurii SENATVS LEGITIMVS.
	C h	XVII	Kalendæ Iunii	Ludi
G	D a	XVI		Perſici CMXXIV.
	E b	XV		N. Annonts.
	F c	XIV		Zenziarius.
H	G d	XIII		Sol in Geminis.
	A e	XII		dies Ægyptiacus.
	B f	XI		Marcellus Roſaſamut.
	C g	X		
I	D h	IX		
	E a	VIII		
K	F b	VII		
	G c	VI		
	A d	V		
	B e	IV		Ludi Honor, & virtus Zinza.
A	C f	III		Ludi.
	D g	Prid.		Ludi.

I V N I V S.

B	E h	Kal.		FABARICI CMXXIV.
	F a	IV	No. Iunii	
	G b	III		Senatus legitimus.
C	A c	Prid.		Ludi in Numitia.
	B d	Non.		
	C e	VIII		Coloſus coronatur.
D	D f	VII	Idus Iunii	Veſta aperit. dies Ægyptiacus.
	E g	VI		
	F h	V		Veſtalia.
E	G a	IV		
	A b	III		Matralia.
F	B c	Prid.		
	C d	Idib.		N. MVSARVM. Senatus legitimus.

De	xviii	Kalendæ Iulii			
G Ef	xvii		Veſta cluditur.		Sol in Cancro.
Fg	xvi				
Gh	xv				
H Aa	xiv		Annæ ſacrum.		
Bb	xiii				
Cc	xii		dies Ægyptiacus.		
I Dd	xi				
Ee	x				
Ff	ix				
K Gg	viii				
Ah	vii		Fortis fortuna		Solſtitium.
Ba	vi				
A Cb	v				
Dc	iv				
Ed	iii				
B Fe	Prid.				

I V L I V S.

Gf	Kal.		SENATVS LEGITIMVS.		
Ag	vi	Nonæ Iulii			
C Bh	v		Fucato Lucinio		CMXXIV.
Ca	iv				
D Db	iii		Ludi Apollinares.		
Ec	Prid.		Ludi.		dies Ægyptiacus.
Fd	Non.		Ludi		
E Ge	viii	Idus Iulii	Ludi	Apollinares.	
Af	vii		Ludi		
Bg	vi		Ludi		
F Ch	v		Ludi		
Da	iv		Ludi		
Eb	iii		Apollinares		CMXXIV.
G Fc	Prid.				
Gd	Idib.		Ludi FRAN. Æquit. or. pro.		
Ae	xvii	Kalendæ Auguſti	Ludi	Francici.	
H Bf	xvi		Ludi		Sol in Leone. Senatus legitimus.
Cg	xv		Ludi		Advent. D. CMXXIV. dies Ægyptiacus.
Dh	xiv		Ludi		
I Ea	xiii		Francici.		CMXXIV.
Fb	xii		Advent. D.		CMXXIV.
Gc	xi		Ludi.		
K Ad	x		Neptunalici.		
Be	ix		N. D. Conſtantini		CMXXIV.
Cf	viii				
A Dg	vii		Ludi Votibi.		
Eh	vi		Vict. Sarmatice.		CMXXIV.
Fa	v				
B Gb	iv				
Ac	iii		Vict. Marcoman.		CMXXIV.
Bd	Prid.				

A V G V S T V S.

C e	Kal.	No. Augusti. Idus Augusti.	DIVI PERTINACIS	CMXXIV.
C D f	IV			
E g	III		Senatus legitimus.	
F h	Prid.		Vict. Senati	CMXXIV.
D G a	Non.		N. Salutis	CMXXIV.
A b	VIII			dies Ægyptiacus.
B c	VII		N. Conſtantini	CMXXIV.
E C d	VI		Ludi Votibi.	
D e	V			
F E f	IV			
F g	III			
G h	Prid.		Lignapſia.	
G A a	Idib.		N. CIANES.	
B b	XIX	Kalendæ Septembris.		
C c	XVIII		Senatus legitimus.	
H D d	XVII			
E e	XVI		Tiberinalia.	Sol in Virgine.
F f	XV			
I G g	XIV		N. Probi	CMXXIV.
A h	XIII			
B a	XII			dies Ægyptiacus.
K C b	XI			
D c	X		Vulcanalia	CMXXIV.
E d	IX			
A F e	VIII			
G f	VII			
A g	VI			
B B h	V		Solis & Lunæ	CMXXIV.
C a	IV			
D b	III			
C E c	Prid.			

SEPTEMBER.

F d	Kal.	No. Septemb. Idus Septemb.	SENATVS LEGITIMVS.	
G e	IV			dies Ægyptiacus.
D A f	III			
B g	Prid.			
C h	Non.		Mammes Vindemia.	
E D a	VIII			
E b	VII			
F c	VI			
F G d	V		N. Aureliani	CMXXIV.
A e	IV			
B f	III		N. Aſclepi.	
G C g	Prid.		Ludi Romanorum	
D h	Idib.		Ludi. Ro.	
E a	XVIII		Ludi Ro.	Senatus legitimus.

Kalendæ Octobris

H F b	xvii	Romaniani. CMXXIV.
G c	xvi	
A d	xv	
I B e	xiv	N. Trajani Triumpha. CMXXIV.
C f	xiii	Pii Antonini CMXXIV. dies Ægyptiacus.
D g	xii	Ludi Triumpha. Sol in Libra.
K E h	xi	Ludi.
F a	x	Ludi.
G b	ix	Divi Auguſti. CMXXIV.
A A c	viii	
B d	vii	
C e	vi	
B D f	v	Profectio Divi CMXXIV.
E g	iv	
F h	iii	Ludi Fatales.
C G a	Prid.	Ludi.

O C T O B E R.

No. Octobris Idus Octobris

A b	Kal.	N. ALEXAND. CMXXIV.
B c	vi	
D C d	v	Senatus legitimus. dies Ægyptiacus.
D e	iv	
E f	iii	Ludi Alamannici.
E F g	Prid.	Ludi (Alamanni.)
G h	Non.	Ludi
F A a	viii	Ludi
B b	vii	Ludi
C c	vi	Alamannici CMXXIV.
G D d	v	
E e	iv	Auguſtales CMXXIV.
F f	iii	Ludi Iovi Liberatori.
H G g	Prid.	Ludi (IoviLiber.)
A h	Idib.	Ludi Equus adnixus fit Senatus legitimus.
B a	xvii	Ludi
I C b	xvi	Ludi

Kalendæ Novembris.

D c	xv	Iovi Liberatori CMXXIV.
E d	xiv	Ludi Solis. Sol in Scorpio.
K F e	xiii	Ludi (Solis.) dies Ægyptiacus.
G f	xii	Ludi
A g	xi	Solis CMXXIV.
A B h	x	
C a	ix	
D b	viii	
B E c	vii	
F d	vi	
G e	v	Evictio Tyranni Iſia.
C A f	iv	Advent.divi CMXXIV. Iſia.
B g	iii	Ludi votibi Iſia.
C h	Prid.	Ludi Iſia.

* * * * * *

NOVEMBER.

D D a	Kal.	No.Novem.	ISIA ex ſcn. CMXXIV, Senatus legitimus.
E b	IV		Ternovena. dies Ægyptiacus.
F c	III		Hilaria.
E G d	Prid.		
A e	Non.		
B f	VIII		
F C g	VII	Idus Novemb.	
D h	VI		
E a	V		N. Nervæ & Coſtantii CMXXIV.
G F b	IV		Ludi votibi.
G c	III		
A d	Prid.		
H B e	Idib.		Ludi Plebei. Senatus legitimus.
C f	XVIII		Ludi Plebei. Iovis Epu CMXXIV.
D g	XVII		Ludi
I E h	XVI	Kalendæ Decembris.	Ludi.
F a	XV		Plebei CMXXIV.
G b	XIV		N. Veſpaſiani CMXXIV.
K A c	XIII		
B d	XII		Sol in Sagittario.
C e	XI		
A D f	X		
E g	IX		
F h	VIII		Bruma. dies Ægyptiacus.
B G a	VII		Ludi Sarmatici.
A b	VI		Ludi Sarmatici.
B c	V		Ludi
C d	IV		Ludi
C D e	III		Ludi
E f	Prid.		Ludi

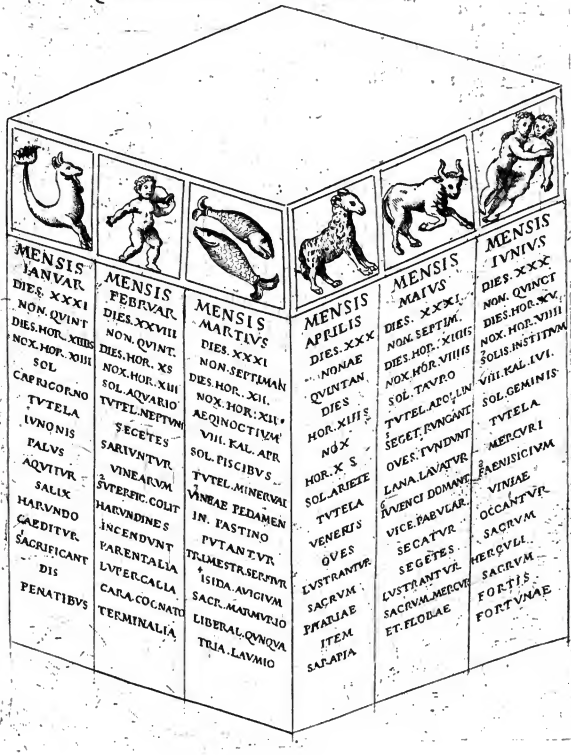
DECEMBER.

D F g	Kal.	No.Decemb.	SARMATICI CMXXIV.
G h	IV		Initium muneris.
A a	III		Senatus legitimus.
E B b	Prid.		Munus arca. dies Ægyptiacus.
C c	Non.		Munus arca.
F D d	VIII		Munus arca.
E e	VII	Idus Decembris.	
F f	VI		Munus. Kandida.
G G g	V		
A h	IV		
B a	III		Septimonia.
H C b	Prid.		Ludi Lancionici.
D c	Idib.		Ludi SENATVS LEGITIMVS.

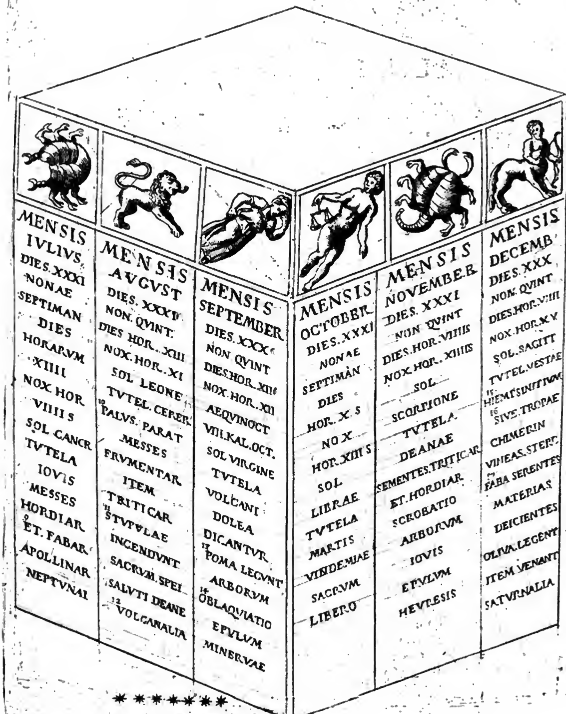
	E d	XIX	Kalendæ Ianuarii	Ludi	Lancion.	
I	F e	XVIII				N. Divi Veri CMXXIV.
	G f	XVII		Ludi		
	A g	XVI		Ludi		Saturnalia.
K	B h	XV		Lancionici		CMXXIV. Sol in Capricorno.
	C a	XIV		Munus arca.		
	D b	XIII		Munus.		Kandida.
A	E c	XII		Munus arca.		
	F d	XI				
	G e	X		Munus arca.		
B	A f	IX		Munus.		Conſumat.
	B g	VIII		N. Invicti.		CMXXIV.
	C h	VII				
C	D a	VI				
	E b	V				
	F c	IV				
D	G d	III		N. Divi Titi.		CMXXIV.
	A e	Prid.		Magiſtrati jurant.		

Non abs re etiam viſum hocce KALENDARIVM RVRESTRE *ſuperioribus tabulis attexere, quia mire facit ad* FASTOS.

KALENDARIVM RVSTICVM QVATVOR LATERIBVS

IN MARMORE QVADRATO INSCRIPTO

* * * * * * *

FULVII URSINI
ANNOTATIUNCULÆ
AD KALEND. RUSTICUM
FARNESIANUM.

MENSIS JANUARIUS.

M*Enſis Januar.* in Kalendario Vallenſi MES. JANUAR. & ſic deinceps exaratum eſt ea ſcribendi ratione, qua *Horteſius* antiqui dicebant, pro *Hortenſius*, Græcos imitati, qui ὀρτήσιος, & multa hujuſmodi ſine N litera ſcribebant. Velius Longus: *Sicut Cicero, qui Foreſia & Megaleſia, & Horteſia ſine n litera libenter dicebat.*

Non Quinct. Nonæ *Quinctanæ* dicebantur, quod quincto Menſis die eſſent: *Septimanæ* vero, quod ſeptimo. Videndus Macrobius lib. 1. Saturn. M. Varro. *Primi dies menſium nominati Kalendæ ab eo, quod bis diebus Kalentur ejus menſis Nonæ Pontificibus, quintanæ ne, an ſeptimanæ futuræ, in Capitolio, in curia Calabra, ſic: Dies te quinque Kalo Juno-novella, ſeptem dies te Kalo Juno novella.* Sic enim ex v. c. legendum, & *covella*, non *novella*, hoc eſt, *cæleſtis*, *a cavo*, *id eſt*, *cælo*.

Palus Aquitur. Colum. lib. 2. cap. 2. *Palos una opera cædere, & exputatos acuere centum numero poteſt*; & infra: *ſive enim vineas poſſidemus, pali & ridicæ poſſunt dolari, exacuique, &c.* AQVITVR autem poſitum eſt pro ACVITVR, ἀρχαϊκῶς. ACVAM tamen Antiqui dicebant, non AQVAM, ne viderentur nomen, & ipſum triſyllabum ſignificare, ut ait Velius Longus. Item QVI, vel QVOI, (o litera inſerta, quo pinguior eſſet enunciatio) pro CVI: COQVVS pro COCVS: QVOTIDIE pro COTIDIE: Item pro DELICVERIT apud Plautum in Caſina in VV. CC. eſt DELIQVERIT, & ita Nonius legit.

Salix harundo cæditur. Cato tit. 7. *Salicem Græcam circum arundinetum ſerito, uti ſiet, qui vineam alliges.* Varro lib. 1. cap. 30. *Salicem cædi, prata defendi.* Colum. lib. 2. cap. 2. *Arundineta nunc ponere, vel etiam priſtina colere. Salicta facere, vel deputare, runcare, ac fodere*; & infra: *Poſſit etiam Salix deciſa pridie ad lucubrationem expurgari*; & in lib. de arboribus: *Placet autem omnibus annis ſimul ac arundinem cecideris &c.* Colum. lib. 4. c. 32. de arundine. *Cæditur*, inquit, *deinde poſt brumam; nam uſque ad id tempus incrementum capit.*

Sacrificant Dis Penatibus. In Kalendario Vallenſi eſt: SACRIFIC. DIIS PENATIBVS.

MENSIS FEBRUARIUS.

S*Egetes Sariuntur.* Colum. lib. 2. cap. 2. *Eodemque menſe ante Kal. Febr. Sarriendæ ſegetes autumnales &c.* Palladius in menſe Jan. tit. 9. *Sed triticum, & far Sarritur quattuor foliorum, ordeum quinque &c.* SARIVNTVR unico R, quod antiqui mutas & ſemivocales non geminabant.

Vinearum ſuperfi. colit. In Kalendario Vallenſi eſt: VINEARVM. SVPERFICIVM. COLITVR. Colum. lib. 2. cap. 2. *Item vinearum foſſio iiſdem locis peragenda &c.* Palladius in menſe Febr. tit. 20. *Nunc locis maritimis & calidis fodiendæ ſunt vites; vel (ſi hæc provinciæ conſuetudo eſt) exarandæ, & in eiſdem locis palandæ, aut ligandæ ſunt vineæ prius, quam gemma procedat &c.*

Harundines incendunt. In Kal. Vallenſi eſt: HARVNDO INCENDIT, pro INCENDVNTVR, & INCENDITVR. Colum. lib. 4. c. 32. *Sed & macies ejus, cinere vel alio ſtercore juvanda eſt, propter quod cæſum plerique incendunt arundinetum.*

Parentalia Lupercalia Caracognato. In Kalen. Vallenſi: LVPERCALIA PARENTALIA CARA. COGNAT. Hæc in Faſtis *Chariſtia* dicuntur, de quibus ita Ovidius cecinit in libris Faſtorum:

Proxi-

Proxima cognati dixere chariſtia patres,
Et venit ad ſocios turba propinqua deos.

Val. Max. lib. 2. *Convivium ſolemne majores noſtri inſtituerunt, idque Chariſtia appellaverunt. Præter cognatos & affines nemo interponebatur &c.*

MENSIS MARTIUS.

V*ineae. Pedamin. in Paſtino putantur.* In Kal. Vallenſi: VINEAE ET PEDAMINA &c. Varro lib. 1. cap. 8. de ruſt. *Quibus ſtat recta vinea pedamenta dicuntur.* Colum. lib. 4. cap. 26. *Tamen in his hæc, eorumque ſimilia pedamenta poſt putationem retractanda ſunt, parteſque eorum putres dedolandæ &c.* Idem cap. 15. *Nam plurimum intereſt, adhuc nova conſitione pedamen omne veſtiri*; & lib. 2. cap. 2. *Igitur a Kalendis Martiis eximia eſt vitium putatio uſque in decimum Kalendarum Aprilium, ſi tamen ſe gemmæ nondum moveant.* Pallad. in menſe Martio tit. 1. *Martio menſe locis frigidis putatio vinearum celebratur &c.*

Trimeſter ſeritur. Colum. lib. 2. cap. 9. *Atque adhuc de ſatione autumnali loquimur: hanc enim potiſſimam ducimus. Sed & eſt altera, cum cogit neceſſitas; trimeſtrem vocant agricolæ.* Pallad. lib. 3. tit. 3. de Statione trimeſtri, *Hoc menſe*, inquit, *ferendum omne trimeſtrium genus.* Cato tit. 25. *Trimeſtrem quo in loco ſementum maturam facere non poteris; & qui locus reſtibilis craſſitudine fieri poterit, ſeri oportet.* Pallad. lib. 1. tit. 6. *Trimeſtris ſatio locis frigidis & nivoſis convenit, ubi qualitas æſtatis humecta eſt, cæteris raro reſpondet eventu &c.*

Iſidis navigium. In Kalendario etiam Vallenſi eſt, ISIDIS NAVIGIVM. De Iſidis navigio meminit Lactantius Firmianus lib. 1. cap. 27. *Certus dies*, inquit, *habetur in Faſtis, quo Iſidis navigium celebratur: quæ res docet, non tranaſſe illam, ſed navigaſſe*; & Apulejus lib. 2. de Aſino aureo hunc diem videtur deſignare, cum inquit: *diem, qui ex hac nocte naſcetur, æterna mihi nuncupavit religio, quo ſedatis hibernis tempeſtatibus, & lenitis maris procelloſis fluctibus, navigabili jam pelago rudem dedicantes carinam, primitias commeatus libant mei ſacerdotes.*

Sacrum Mamurio. In Kal. Vallenſi habetur itidem: SACRUM MAMURIO. Putamus autem deſignari diem eum, quo ancilia movebantur: tunc enim in fine ſacri, Mamurii nomen Salii canebant, qui Numa regnante ancilia confecerat. Feſtus: *Rumentum in Auguralibus ſignificare videtur interruptione, abruptione. Dum verba ancilibus movendis præit, ſi interim avis canerit, tum æque atque auſpicio, augurio rumentum eſtod.* Ancilia cum feruntur a Saliis, religio eſt antequam condantur, aliquid agere, & etiam proficiſci; & eo tempore uxor Flaminis Dialis non pectebat crines. Corn. Tacit. *Fuere qui proficiſcenti Othoni moras, religionemque nondum conditorum ancilium adferrent.*

Lavatio. Hoc verbum in Kal. Vallenſi literis vetuſtate corroſis non legitur, nec in iis quidem ſchedis, quæ centum abhinc annis exſtant apud me ſcriptæ manu Pomponii Læti; exiſtimamus autem deſignari diem in Faſtis VI. Kal. April. quo die Mater Deum lavabatur in flumine Almone. Auguſtinus lib. 2. c. 4. de Civitate Dei: *Cæleſti Virgini, & Berecynthiæ Deorum Matri omnium, ante cujus lecticam die ſolemni* LAVATIONIS *ejus talia per publicum cantitabantur a nequiſſimis Scenicis.* Vibius Sequeſter in libro de Fluminibus: *Almon Romæ*, inquit, *ubi Mater Deum* VI. *Kal. April. lavatur.* Ammianus lib. 23. *Ubi diem* VI. *Kal. quo Romæ Matri Deum &c. & carpentum, quo vehitur ſimulacrum, Almonis undis ablui perhibetur.* Videndus Arnobius lib. 7. Lucanus lib. 1.

Tunc qui fata Deum, ſecretaque carmina ſervant,
Et lotam parvo revocant Almone Cybellen.

Martialis lib. 5.

Phrygiumque Matris Almo qua lavat ferrum.

Statius lib. 1. Silv.

Eſt locus ante Urbem, qua primum naſcitur ingens
Appia, quaque Italo gemitus Almone Cybellen
Ponit &c.

Silius Italic. lib. 8.

. . . . . . quique oſtia Tuſci
Amnis amant, tepidoque fovent Almone Cybellem.

Claudianus:

Prælatoque lavas Phrygios Almone leones.

Ovi-

Ovidius in Faſt.

Eſt locus, in Tiberim quo lubricus influit Almo,
Et magno nomen perdit in amne minor.
Illic purpurea canus cum veſte ſacerdos
Almonis dominam, ſacraque lavit aquis.

MENSIS APRILIS.

OVes *luſtrantur*. Ovid. Faſt. lib. 4.

Paſtor oves ſaturas ad prima crepuſcula luſtret,
Unda prius ſpargat.

Juvenalis Satyr. 6.

. . . . *ne ſi centum luſtraverit oves.*

Tibull. lib. 1. eleg. 1.

Tunc vitula innumeros luſtrabat cæſa juvencos,
Nunc agna exigui eſt hoſtia parva ſoli.
Agna cadat nobis, quam circum ruſtica pubes
Clamet, Io meſſes, & bona vina date.

& tunc fortaſſe oves ſignabant, ut ex Columella coniici poteſt in lib. 2. cap. 2.

Sacrum Phariæ, item ſarapia. Spartianus: *Caracalla ſacra Iſidis Romam deportavit, & templa ubique ei deæ fecit*. Svet. in Othon. cap. 12. *Sacra etiam Iſidis ſæpe in lintea religioſaque veſta propalam celebraſſe*. Lampridius: *Commodus ſacra Iſidis coluit, ut & caput raderet, & Anubium portaret*. Val. Max. lib. 7. cap. 3. *Iſiaci habitu per itinera, viaſque publicas ſtipem petens*. Plin. lib. 27. cap. 7. *Abſinthium &c. bujus ramum Iſiaci præferre ſolenne habent*. Lactant. lib. 1. cap. 21. *Iſidis Ægyptiæ ſacra ſunt &c.* Tibull. lib. 1. eleg. 5.

Ut mea votivas perſolvens Delia voces,
Ante ſacras, lino tecta, fores ſedeat.

Lampridius: *Iſiacos vero Commodus uſque ad perniciem pectus tundere cogebat*. Eutropius lib. 8. *Domitianus Iſium & Serapium decenter ornavit*. Sed de ſacris Iſidis & Serapidis, ſive Sarapidis (utroque enim modo ſcribebant) videndus Apul. lib. 2.

MENSIS MAJUS.

SEgetes *runcant*. In Kal. Vallenſi: SEGETES RUNCANTUR. Varro lib. 1. cap. 30. de re ruſtica. *Segetes runcari, terram proſcindi*. *Runcari* autem quid ſit, Varronis expoſitor declaravit, qui ad id verbum hanc notam poſuit, quæ deinde a librariis in textum eſt recepta: *Runcari, berbam ex ſegetibus expurgari*. Colum. lib. 2. cap. 2. *Seminaria, quæ ſunt antefacta, runcari, & adhuc commode fodiri poſſunt*.

Oves tundunt, lana lavatur. Ita ſcribebant antiqui pro TONDENT, quod poſitum eſt pro TONDENTUR. Eodem etiam modo dicebant FRUNDEM pro FRONDEM, & FRUNTEM pro FRONTEM. Colum. lib. 2. cap. 2. *Oves Tarentinæ radice lanaria lavari debent, ut tonſuræ præparentur*. Palladius in menſe Majo, tit. 8. *Locis temperatis nunc ovium celebranda tonſura eſt*.

Juvenci domant. In Kal. Vallenſi: JUVENCI DOMANTUR. Videndus Varro, apud quem ita ſcriptum eſt lib. 1. cap. 20. *Novellos quum quis emerit juvencos, ſi eorum colla in furcas deſtitutas incluſerit, ac dederit cibum, diebus paucis erunt manſuefacti, & ad domandum proni. Tum ita ſubigendum, ut minutatim aſſuefaciant, & ut tironem cum veterano adjungant; imitando enim facilius domantur*.

Vicea pabular. ſecatur. Colum. lib. 2. c. 2. *Sed & viciam in pabulum ſecare oportet, prius quam ſiliquæ ejus durentur &c.* Pallad. in menſe Jan. tit. 6. *Hoc menſe ultimo colligendi ſeminis cauſa, non pabuli ſecandi vicia ſeritur*. VICEA vero pro VICIA dicebant antiqui, ut VINIA pro VINEA, & permutatis literis VEA pro VIA Varro lib. 1. c. 2.

Segetes luſtrantur. Virg. Bucol. Eclog. 1.

. . . . . . *& cum luſtrabimus agros.*

& Georg. lib. 1.

Terque novas circum felix eat hoſtia fruges.

Tibul. lib. 2. eleg. 1.

Quiſquis adeſt valeat, fruges luſtramus & agros.

& Propert. lib. 4. eleg. 1.

Par-

Parva ſaginati luſtrabant compita porci.

Cat. tit. 141. *Agrum luſtrare ſic oportet. Imperant ſuovetaurilia circumagi cum divis volentibus &c.*

Sacrum Mercur. Majus Mercurio dicatus. Plutarch. in Numa.

Et Floræ, Floralia in Faſtis habentur VI. Kal. Jun. ſed hæc aliaque hujuſmodi, quæ in Kalendario Urbano ſunt deſcripta, conſulto a nobis omittuntur.

MENSIS JUNIUS.

S*Olis inſtitium* VIII. *Kal. Jul.* in Kal. Vallenſi SOLSTITIVM &c. Colum. lib. 2. cap. 4. *Circa Solſtitium quod eſt* A.D. IX. *vel* VIII. *Kal. Julias.*

Faeniſicium. In Kal. Vallenſi, FÆNISIC. Colum. lib. 2. c. 18. *Altero tamen anno minora pecora poſt fœniſicia permittemus admitti.* Pallad. in Junio tit. 3. *Colligemus viciam, fœnum reſecabimus ad pabulum.*

Viniæ occantur. Colum. lib. 2. c. 2. *Sed frigidioribus regionibus pulverationem faciunt, quam vocant ruſtici occationem, quum omnis gleba in vineis refringitur, & reſolvitur in pulverem*; & lib. de arborib. c. 5. *Poſt Idus Apr. terram ad vitem aggerato; æſtate deinde quam potes ſæpiſſime occato. Jugerum vineæ quinque operis ablaqueant, quinque foditur, tribus occatur.* Palladius in Majo. tit. 4. *Hoc menſe arbores, & vites, quæ ablaqueatæ fuerant, occare, hoc eſt, operire jam convenit.* VINIÆ, pro, VINEÆ, antiqua ſcribendi ratio eſt, qua I & E, invicem mutantur; unde in veteri inſcriptione eſt, LOCVM VINIÆ PVBLICÆ A PRIVATIS OCCVPATVM.

Sacrum fortis fortunæ. Hoc habetur in Faſtis VIII. Kal. Julias.

MENSIS JULIUS.

M*Eſſes hordiar. & fabar.* In Kal. Vallenſi, ET FABARIÆ. Colum. lib. 2. c. 2. *His diebus &c. ordeum metere, fabam Serotinam ducere, fabam maturam conterere, paleam ejus diligenter recondere, ordeum terere, paleaſque omnes recondere &c.* Pallad. lib. 7. tit. 2. *Nunc primo ordei meſſis incipitur, quæ conſummanda eſt ante quam grana areſactis Spicis lapſa decurrant, quia nullis ſicut triticum folliculis veſtiuntur*; & tit. 3. *Nunc & faba luna minuente velletur. Ante lucem ſane & ante quam luna procedat, excuſſa & refrigerata ponatur.* HORDIAR. antiqua ſcriptura, pro HORDEAR.

MENSIS AUGUSTUS.

P*Alus parat.* In Kal. Vallenſi, PALVS PARATVR. Colum. lib. 2. c. 2. *Vel etiam palis conficiendis idoneum tempus eſt.*

Meſſes frumentar. item triticar. Palladius lib. 8. tit. 1. *Num Locis temperatis tritici meſſis expletur.* Varro lib. 1. c. 32. *Quarto intervallo inter Solſtitium & Caniculam plerique meſſem faciunt, quod frumentum dicunt quindecim diebus eſſe in vagina, quindecim florere, quindecim exareſcere, quod ſit maturum*; & cap. 50. *Meſſis proprio nomine dicitur in iis, quæ metuntur, maxime in frumento, & ab eo eſt vocabulo declinata. Tria genera ſunt meſſionis &c.*

Stupulæ incendunt. In Kal. Vallenſi, STVPLÆ INCENDVNT, quod poſitum eſt pro INCENDVNTVR. Pallad. in menſe Auguſto tit. 4. *Nunc urenda ſunt paſcua, ut & altorum fruticum feſtinatio reprimatur ad ſtirpes, & incenſis aridis nova lætius ſuccedant.*

MENSIS SEPTEMBER.

D*Olea picantur.* DOLEA, pro DOLIA poſitum eſt, ea ſcribendi ratione, de qua ſupra dictum eſt. Colum. lib. 2. c. 2. *Hoc igitur quum exploratum habuerit villicus, ſciat vindemiam ſibi eſſe faciendam. Sed ante quam fructum cogere incipiat, cuncta præparanda erunt Superiore, ſi fieri poterit, menſe. Sin minus, certe ut ante quindecim dies Dolia partim picata, partim defricata, & diligenter lota marina, vel aqua ſalſa, & recte ſiccata.* Palladius in Septembri, tit. 11. *In doliis picandis hic modus erit, ut dolium ducentorum congiorum* XII. *libris picetur.*

Poma legunt. In Kal. Vallenſi, LEGVNTVR. Colum. lib. 12. c. 44. *Omne autem po-*

* * * * * * * * *

pomum, quod in vetuſtatem reponitur, cum pediculis ſuis legendum eſt, ſed, ſi ſine arboris noxa fieri poſſit, etiam cum ramulis; nam ea res plurimum ad perennitatem confert.

Arborum oblaquiatio. In Kal. Vallenſi, ARBORVM. OBLAQVEATIO. Colum. lib. 2. c. 2. *Tum etiam arbores ablaqueare, nec minus vineas, easdemque putare*; & in lib. de arborib. cap. 5. *Ab Idibus Octobris ablaqueare incipito, ante brumam ablaqueatam habeto*. Sed *ablaqueare* tum apud Catonem, tum apud Varronem ubique ſcriptum eſt, non *oblaqueare*.

MENSIS OCTOBER.

V*Indemiae*. Colum. lib. 2. cap. 2. *His diebus locis maritimis, & calidis vindemia, & cætera, quæ ſupraſcripta ſunt, commode adminiſtrantur, &c.* Vindemiæ quæ ſunt neceſſaria, parari docet Cato tit. 23. & vindemia facta quæ fieri debeant, tit. 26. & tit. 68. Vindemiarum tempus deſcribit Varro lib. 1. cap. 27. Item vindemiam quomodo facere oporteat lib. 1. cap. 54. Pallad. in Septembri, tit. 2.

Deanae pro *Dianae*, ἀρχαικῶς. & ita in inſcriptione Colotiana: M. AURELIUS. PACORUS. M. COCCEJUS. STRATOCLES. ÆDITUI. VENERIS. HORTORUM. SALLUSTIANORUM BASEM. CUM. PAVIMENTO. MARMORATO. DEANAE. D. D.

MENSIS NOVEMBER.

S*Ementes triticar. & hordiar.* Pallad. lib. 13. tit. 1. *Decembri menſe ſeruntur frumenta, triticum, far, ordeum, quamvis ordei ſatio jam ſera ſit, & faba circa ſeptimum idus fieri poteſt.*

Scrobatio arborum. Cato tit. 7. *Scrobes invertito oleis, ulmis, vitibus, ficis ſimul cum ſemine*; & tit. 28. *In ſcrobe cum pones, ſummam terram ſubdito &c.* Scrobium ratio, & quot operis fiant, Colum. lib. 2. cap. 2. & de ſcrobibus latius lib. 5. cap. 5. & alibi. & Pallad. lib. 2. tit. 10. & tit. 13.

Jovis epulum. Jovis epulum ſeptemviri Epulonum in Capitolio celebrant. Val. Max. lib. 2. cap. 1. *Feminæ cum viris cubantibus ſedentes cænitabant: quæ conſuetudo ex hominum convictu ad divina penetravit; nam Jovis epulo ipſe in lectulum, Juno & Minerva in cellas ad cænam invitabantur.*

Heureſis. Heureſis quid ſit, quærendum; nam fortaſſe dies deſignatur is, quo Ceres Proſerpinam filiam a Plutone raptam, omnibus terris perquiſitam invenit. Apulejus lib. 2. de Aſino aureo: *Sive tu Ceres alma frugum parens originalis, quae repertu lætata filiæ, vetuſtæ glandis ferino remoto pabulo, miti commoſtrato cibo, nunc Eleuſiniam glebam incolis &c.* Fabula ita nota eſt, ut non egeat explicatione. *Repertu* autem Apulejus dixit pro *inventione*, quod verbum reſpondet Græco εὕρεσις.

MENSIS DECEMBER.

H*iemps initium*. Videndum, an ſit fabrile erratum; nam in Kal. Vallenſi eſt: HIEMIS INIT.

Sive tropae. chimerin. In Kal. Vallenſi, TROPAEAE CHIMER. Sed haud ſcio quam recte; nam Græcis τρόπαι χειμεριναὶ dicuntur, quæ Varroni, & Columellæ aliiſque Latinis ſcriptoribus *Bruma*.

Vineae ſterc. In Kal. Vallenſi, VINEAE STERCORANTUR. Cato tit. 33. Colum. lib. 2. cap. 2. & 16. ubi tamen ait, ſtercus vitibus ingeſtum vini ſapori obeſſe.

Faba ſerentes. Non eſt erratum fabrile, licet in Kal. Vallenſi ſit, FABA SERITUR; nam FABA, pro FABAM poſitum eſt, ut infra dicetur. Palladius lib. 13. tit. 1. *Decembri menſe &c. faba circa ſeptimum Idus ſeri poteſt.*

Materias deicientes. In Kal. Vallenſi mendoſe inciſum eſt DECIENTES. Colum. lib. 2. cap. 2. *Nec minus in ædificia ſuccidere arborem convenit, ſed utraque melius fiunt luna decreſcente ab vigeſima uſque in trigeſimam, quoniam omnis materia ſic cæſa judicatur carie non infeſtari*; & paullo poſt: *Materies ſi roborea eſt, ab uno fabro dolari ad unguem per quadrata debet pedum* xx. *hæc erit vebis una*.

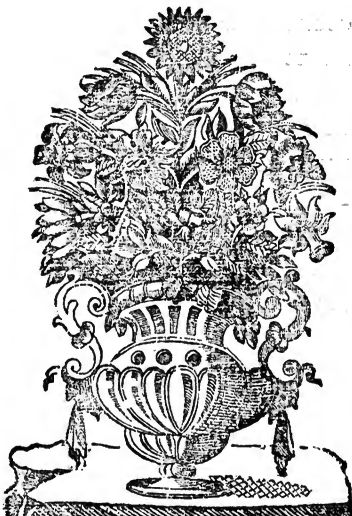
Oliva legent. Putamus OLIVA pro OLIVAM poſitum eſſe, ut ſupra FABA pro FABAM, & in antiquis monumentis PRIVERNUM CAPTU &c. Pallad. lib. 1. tit. 6.

Græ-

Græci jubent olivam, cum plantatur & legitur, a mundis pueris & virginibus operandum, credo recordati arbori huic eſſe præſidem caſtitatem.

Item venant. VENANTUR integra lectio. Columella tamen præcipit villicum debere venandi ſtudium, aut aucupandi vitare, quod iis rebus plurimæ operæ avocantur.

In Ædibus Bernardini della Valle, alterum hujuſmodi Kalendarium extat ejuſdem quidem exemplaris, ſed tribus tantum lateribus inſcriptum: ſingula enim latera menſes quatuor continent. Pauca tamen in quibus hoc differt a Farneſiano in annotatiunculis propoſita in ſequentem pagellam ſimul collecta conjiciuntur.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

1 SACRIFIC
DIIS
2 SVPERFICIVM
COLITVR
HARVNDO
INCENDIT
LVPERCALIA
PARENTALIA
CARA. COGNATORVM
3 VINEAE ET
PEDAMINA
4 ISIDIS NAVIGIVM
SACRVM MAMVRIO
5 SEGETES
RVNCANTVR
6 IVVENCI DO
MANTVR

7 SOLSTITIVM
8 FAENISIC
9 FABARIAE
10 PARATVR
11 STVPLAE
12 VOLCANO
13 LEGVNTVR
14 OBLAQVEATIO
15 HIEMIS INIT
16 TROPAEAE
CHIMER VINEAE
STERCORANTVR
17 SERITVR
18 DECIENTES

CAROLUS NEAPOLIS L.

REDEVNT *ad te Faſti Naſonis jam meliori luce: vidiſti hactenus a* VI. *Viris illuſtratos; quorum pars magna e ſemiliteratis, nec pro captu ſui ſæculi eruditis. Unus & alter in Notis verboſior; ſed mirum quum aliquid boni ambobus excidit: alii quatuor tam preſſe, tam Laconice ſcripſere, ut vix quinque integras pagellas conſumſerint ad opus graviſſimum: novit hoc qui Criticen ſuboluit. Cepi igitur ſtilum libens: nec ea mole abſterrita tunc illa ætas; utinam Ordo, quem ſacra potius, quam profana addecebant! is in cauſſa, ut fere jam bene diſpoſita ad* VI. *Libros Anaptyxi, ſed adhuc* ἐν παλιμψίςῳ, *triennii labores in muſei angulum abjecerim; ſed diſſuaſus a viris judicii maturi, & ad vulgandos ſerio hortatus, relegi iterum opellam, & ultimam manum impoſui anno vitæ meæ* XXI. *Audiſſet ea fortaſſis antea tua judicia (hæc o grata mihi indies eveniant!) ni impedimento fuiſſent Juris utriuſque ſtudia; & quæ parum non obfuit, multis abhinc annis adverſa & inimica valetudo: & vere hæc, & ætas, quæ jam nos ad majora vocabat, egit, ut operi amplius non inſudarim; quod lima, ſi quid video, adhuc egebat: eo tamen, ut ut eſt, fruere ſerie & erudite Lector. Tuis commodis hæc incommoda ſuſcepi: tibi indies, timeo, (ita me ille amet, qui poterit omen avertere)*

> . . . . ne quid faciam plus; quod me poſt minus feciſſe ſatius ſit. — Terent. in Hecyra.

Qui ſtudiorum comites, niſi triſtis languor & morbus? Apte Platonicus Maudarenſis in Apologia de ſe ipſo: Cui, præter formæ mediocritatem continuatio etiam litterati laboris omnem gratiam corpore deterget, habitudinem tenuat, ſuccum exſorbet, colorem obliterat, vigorem debilitat. *Ac abite hinc in malam rem ſuſpiciones iſtæ. Kalendarium a me appoſitum: breviter Faſtos Ovidianos pæne delineat: ejuſdem argumenti ſunt trina alia fragmenta, excerpta ex Theſauro Inſcriptionum Antiquarum; & illud Conſtantini Magni, jam pridem e bibliothecis literatorum editum: placuit has tabulas huc inſerere, quia ſæpicule a me citantur. Vale.*

PROPERA VIVERE; ET SINGULOS DIES SINGULAS VITAS PUTA.

SYLLABUS AUCTORUM
QUOS
CAROLUS NEAPOLIS
ILLUSTRAT, CITAT, EMENDAT.

A.

Abdias.
Achmes.
Æiianus.
Ælius Lampridius.
Æmilius Probus.
Æſchines.
Æſchylus.
Aetius.
Afranius.
Africanus.
Agathocles Babylonius.
Albericus.
Alcæus Mitylenæus.
Alcimus.
Alexander Myndius.
Alexis.
D. Ambroſius.
Ammianus Marcellinus.
Ammonius Hermeas.
Amphis Comicus.
Antias Valerius.
Antipater.
Antiphanes.
Apollodorus.
Apollonius.
ejuſdem vetus Interpres.
Apoſtolius.
Apulejus.
Aratus.
Archias Poeta Græcus.
Ariſtides.
ejuſdemScholiaſtes.
Ariſtonicus.
Ariſtophanes.
ejuſdemScholiaſtes.
Ariſtoteles.
Arnobius.
Aſconius.
Athenæus.
Athenagoras.
Attalus.
Attius Poeta vetus.
Auctor Copæ.
Auctor Alexandri vitæ.
Auctor belli Alexandrini.
Auctor libelli de Ill. Gram.
Auctor Græcus Anonymus.
Auctor Græcus Cyprii poematis.
Auctor Græcus in argum. Midianæ.
D. Auguſtinus.
Aulus Gellius.
Auſonius Burd.

B.

Bacchylides.
Balſamon.
Beroſus.
Bianor.
Bruſonius.

C.

Cæſar.
Cajus Baſſus.
Callimachus.
ejuſdem vetus Interpres.
Carcini Scholion.
Carmen Saliare.
Caſſiodorus.
Cato.
Catullus.
Cenſorinus.
Chæremon Tragicus.
Chariſius.
Chronicon Alexandrinum.
Cicero.
Cincius.
Claudii Imperatoris oratio.
Clemens Alexandrinus.
Codex Theodoſianus
Codinus Curopalata.
Columella.
Conſtantinus Porphyrogenitus.
Corneliæ Gracchorum matris Frag.
Cornelius Celſus.
Cornelius Tacitus.
Cretenſis Hiſtoria.
Cteſias.
Culex Maronis.
Q. Curtius.
D. Cyprianus.

D.

Damaſcius.
Demetrius.
Demoſthenes.
Dictys Cretenſis.
Digeſta.
Dio Caſſius.
Dio Chryſoſtomus.
Diodorus Siculus.
ejuſdem Excerpta.
Diogenes Laertius.
Diomedes.
Dionyſius Halicarnaſſenſis.
Diotimus Poeta Græcus.
Donatus.
Draco Corcyræus.

E.

Egeſias.
Ennius.
Epicrates.
Epictetus.
Eratoſthenes.
Etaſmus.
Etymologici auctor.
Euctemon.
Eudoxus.
Evenus.
Eumelus.
Eumenius Rhetor.
Euphorion.
Euphronius Priapepejorum ſcriptor.
Euripides.
Euſebius.
Euſtathius.

F.

Fabius Pictor.
Faſti Capitolini.
Faſti Siculi.
Feneſtella.
Feſtus Pompejus.
Firmicus.
Florentinus.
Fragmentum Sacroſancti pſephiſmatis.
Freculfus.
Frontinus.

G.

Gelaſii Papæ Epiſtolæ.
Geminus.
Georgius Pachymeras.
Germanici vetus Interpres.
Gloſſarium Græcolatinum.
Gloſſarium Latinogræcum.
Gloſſarium Latinum
Gloſſarium manuſcriptum.
Grammatici veteres.

H.

Harpocratio.
Helladius.
Herodianus.
Heſiodus.
Heſychius.
D. Hjeronymus.
Hipparchus
Homerus.
Horatius.
ejuſdem vetus Interpres.
Hygenus.

I.

Index Ancyranus.
Inſcriptiones antiquæ.
Jon Chius.
Joſephus.
Iſidorus.
Iſocrates.
Julianus Apoſtata.
Julius Obſequens.
Julius Paulus I. C.
Julius Solinus.
Juſtiniani Novellæ.
Juſtinus Martyr.
Juvenalis.
ejuſdem vetus Interpres.

K.

Kalendarium Conſtantini Magni.
Kalendarium Rureſtre.
Kalendarium vetus.
Kalendariorum duo fragmenta.
Kalendarium falſo ſub nomine Ptolomæi editum.

L.

Lactantius Firmianus.
Latinus Pacatus.
Leonides Tarentinus.
Leo Philoſophus.
Libri Rituales.
Licinius Macer.
Livius.
Lucanus.
Lucianus.
Lucretius.
Lutatius.
Lycophron.
ejuſdem vetus Interpres.

M.

Macrobius.
Manilius.
Marcellus Empiricus.
Marcus Victorinus.
Martialis.
Martianus Capella.
Megaſthenes.
Melanippides.
Menander Epheſius.
Minutius Felix.
Mneſimachus.
Moreti auctor.
Moſcopulus.
Muſonius.
Myrleanus.

N.

Nicander.
ejuſdem vetus Interpres.
Nicetas.
Nicomedes Jatroſophiſta.
Nigidius.
Nonnius Marcellus.
Notitia Romanarum Provinciarum.
Numiſmata antiqua.

O.

Oracula priſca.
Origo gentis Romanæ.
Oroſius.
Orpheus.
Ovidius.

P.

Pacuvius.
Palæphatus.
Papias vocabuliſta.
Parthenius.
Paulus Feſti abbreviator.
Pauſanias.
Perſius.
ejuſdem vetus Interpres.
Petronius Arbiter.
Phædrus Auguſti Libertus.
Phanias Ereſius.
Pherecides.
Philo Judæus.
Philoſtratus.
Photii Bibliotheca.
Pindarus.
ejuſdem vetus Interpres.
Plato.
Plato Comicus.
Plautus.
Plinius Secundus Major.
Plinius Cæcilius Junior.
Plutarchus.
Pollux.
Polybius.
Pomponius.
Porphyrius.
Priapea.
Priſcianus.
Procopius.
Procopius Gazæus.
Propertius.
Prudentius.
Pſellus.
Ptolemæus.
Publius Victor.

Q.

Quintus Septimius.
Quintus Serenus.

R.

Regillæ monumentum.

S.

SÆculus Flaccus.
Salluſtius.
Salvianus.
Senatus Conſultum vetus.
Seneca Philoſophus.
ejuſdem Fragmenta.
Seneca Tragicus.
Servius.
Servii Schedæ.
Sextus Rufus.
Sidonius Apollinaris.
Silius Italicus.
Sinnius Capito.
Sophocles.
ejuſdem vetus Interpres.
Sophron.
Spartianus.
Statius.
Stephanus.
Stobæus.
Strabo.
Stractis.
Svetonius.
Suidas.
Symmachus.
Synodus Trullana.

T.

Tarquitius.
Tarrutius Mathematicus.
Tatianus Aſſyrius.
Terentianus.
Terentius Comicus.
Tertullianus.
Theo Arati Interpres.
Theognis.
Theolitus Methymnæus.
Theophilus Patriarcha.
Theophraſtus.
Thucydides.
ejuſdem Scholiaſtes.
Tibullus.
Timocles Comicus.
Titinius.
Trebatius.
Trezenus Zenodotus.
Turpillius.
Tyro libertus.
Tzetzes.

V.

Valerius Maximus.
Varinus.
Varro.
Vegetius.
Vellejus Paterculus.
Verrius Flaccus.
Virgilius.
Vitruvius.
Ulpianus I. C.
Vopiſcus.

X.

Xenophon.
Xiphilinus.

Z.

Zonaras.
Zonas.
Zophyrus Byzantius.
Zoſimus.
Zoſimus Thaſius.

PUBLII OVIDII NASONIS
FASTORUM
LIBER PRIMUS.

Tempora [1] cum cauſſis [2] Latium digeſta per annum,
Lapſaque ſub terras, [3] ortaque ſigna canam.
Excipe pacato, [4] Cæſar Germanice, vultu
Hoc opus: & timidæ dirige navis iter.
Officioque, levem non averſatus honorem,
Huic tibi devoto, numine dexter ades.
Sacra recognoſces [5] Annalibus eruta priſcis;
Et quo ſit merito, quæque notata dies.
Invenies illic & feſta domeſtica vobis:
Sæpe [6] tibi Pater eſt, ſæpe [7] legendus Avus;
Quæque ferunt illi [8] pictos ſignantia Faſtos,
Tu quoque [9] cum Druſo præmia fratre feres.
Cæſaris arma canant alii; nos Cæſaris aras,
Et quoſcunque ſacris [10] addidit ille dies,
Annue conanti per laudes ire tuorum:
Deque meo pavidos excute corde metus.
Da mihi te placidum: dederis in carmina vires;
Ingenium vultu ſtatque, caditque tuo.
Pagina judicium docti ſubitura movetur
Principis, ut [11] Clario miſſa legenda Deo.
Quæ ſit enim culti facundia ſenſimus oris,
Civica [12] pro trepidis [13] quum tulit arma reis:
Scimus & ad noſtras quum ſe [14] tulit impetus artes,
Ingenii currant flumina quanta tui.
Si licet, & fas eſt, vates rege vatis habenas:
Auſpice te felix totus ut annus eat.

Tempora digereret quum conditor Urbis, in anno
Conſtituit menſes [15] quinque bis eſſe ſuo.
Scilicet [16] arma magis, quam ſidera, Romule, noras:
Curaque finitimos vincere major erat.
Eſt tamen & ratio, Cæſar, quæ moverit illum;
Erroremque ſuum, quo tueatur, habet.
Quod ſatis eſt, utero matris dum prodeat infans;
Hoc anno ſtatuit temporis eſſe ſatis.
Per [17] totidem menſes a funere conjugis uxor
Suſtinet in vidua triſtia ſigna domo.
Hoc igitur vidit trabeati cura Quirini,
Quum rudibus populis annua jura daret.
Martis erat primus menſis, Veneriſque ſecundus;
Hæc generis princeps, ipſius ille pater.
Tertius [18] a Senibus: Juvenum de nomine quartus;
Quæ ſequitur, numero turba notata fuit.
Aſt Numa nec Janum, nec avitas præterit umbras:
Menſibus antiquis [19] addidit ille duos.

NE tamen ignores variorum jura dierum:
Non habet officium Lucifer omnis idem.
Ille 20 Nefaſtus erit, per quem tria verba ſilentur:
Faſtus 21 erit, per quem lege licebit agi.
Nec 22 toto perſtare die ſua jura putaris:
Qui jam Faſtus erit, mane Nefaſtus erat.
Nam ſimul exta Deo data ſunt, licet omnia fari;
Verbaque honoratus libera Prætor habet.
Eſt 23 quoque, quo populum jus eſt includere ſeptis:
Eſt 24 quoque, qui nono ſemper ab orbe redit.
Vendicat Auſonias 25 Junonis cura Kalendas:
Idibus 26 alba Jovi grandior agna cadit.
Nonarum tutela Deo caret: omnibus iſtis
(Ne fallare cave) 27 proximus ater erit.
Omen 28 ab eventu eſt: illis nam Roma diebus
Damna ſub adverſo triſtia Marte tulit.
Hæc mihi dicta ſemel, totis hærentia Faſtis,
Ne ſeriem rerum ſcindere cogar, erunt.

ECce tibi fauſtum, Germanice, nunciat annum;
Inque meo primus carmine Janus adeſt.
Jane 29 biceps, anni tacite labentis origo;
Solus de Superis qui tua terga vides;
Dexter ades Ducibus: quorum ſecura labore
Otia terra ferax, 30 otia pontus habet.
Dexter ades Patribuſque tuis, Populoque Quirini:
Et 31 reſera nutu candida templa tuo.
Proſpera 32 lux oritur: linguiſque, animiſque favete:
Nunc dicenda 33 bono ſunt bona verba die.
Lite vacent aures, inſanaque protinus abſint
Jurgia: differ opus, livida turba, tuum.
Cernis, odoratis ut luceat ignibus æther?
Et ſonet accenſis 34 ſpica Ciliſſa focis?
Flamma nitore ſuo 35 templorum verberat aurum,
Et tremulum ſumma ſpargit in æde jubar.
Veſtibus intactis 36 Tarpeias itur in arces:
Et populus feſto concolor ipſe ſuo eſt.
Jamque novi præeunt faſces: 37 nova purpura fulget:
Et nova conſpicuum pondera ſentit ebur.
Colla rudes operum præbent erienda juvenci,
Quos aluit campis herba Faliſca ſuis.
Jupiter arce ſua totum quum ſpectet in orbem,
Nil niſi Romanum, quod tueatur, habet.
Salve, feſta dies, meliorque revertere ſemper,
A populo rerum digna potente coli.
Quem tamen eſſe Deum te dicam, Jane biformis?
Nam tibi par nullum 38 Græcia numen habet.
Ede ſimul cauſſam, cur de cœleſtibus unus,
Sitque 39 quod a tergo, ſitque quod ante, vides.
Hæc ego quum ſumtis agitarem mente 40 tabellis,
Lucidior viſa eſt, quam fuit ante, domus.
Tum ſacer ancipiti mirandus imagine Janus
Bina repente oculis obtulit ora meis.
Extimui: ſenſique metu riguiſſe capillos:
Et gelidum ſubito frigore pectus erat.
Ille 41 tenens 42 baculum dextra, clavemque ſiniſtra,
Edidit hos nobis ore priore ſonos.
Diſce metu poſito vates operoſe dierum,
Quod petis; & voces percipe mente meas.
Me 43 Chaos antiqui (nam ſum res priſca) vocabant:

Adſpi-

Aſpice, quam longi temporis acta canam.
Lucidus hic aer, & quæ tria corpora reſtant,
Ignis, aqua, & tellus, unus acervus erant.
Ut ſemel hæc rerum ſeceſſit [44] lite ſuarum,
Inque novas abiit maſſa ſoluta domos;
Cœlum flamma petit: propior locus aera cepit:
Sederunt medio terra, fretumque ſolo.
Tunc ego, qui fueram globus, & ſine imagine moles;
In faciem redii, dignaque membra Deo.
Nunc quoque, confuſæ quoniam nota parva figuræ eſt,
Ante quod eſt in me, poſtque videtur idem.
Accipe, quæſitæ [45] quæ cauſſa ſit altera formæ:
Hanc ſimul ut noris, officiumque meum.
Quidquid ubique vides, cælum, mare, nubila, terras,
Omnia ſunt noſtra clauſa, patentque manu.
Me penes eſt unum [46] vaſti concordia mundi,
Et jus vertendi cardinis omne meum eſt.
Quum libuit Pacem placidis emittere terris,
Libera perpetuas ambulat illa vias.
Sanguine letifero totus miſcebitur orbis,
Ni teneant rigidæ condita bella feræ.
Præſideo cæli [47] foribus [48] cum mitibus Horis,
Et redit officio Jupiter, itque meo.
Inde [49] vocor Janus: cui quum Cereale ſacerdos
Imponit [50] libum, [51] farraque mixta ſale;
Nomina ridebis: modo namque Patulcius idem,
Et modo ſacrifico [52] Cluſius ore vocor.
Scilicet alterno voluit rudis illa vetuſtas
Nomine diverſas ſignificare vices.
Vis [53] mea narrata eſt: cauſſam nunc diſce figuræ;
Jam tamen hanc aliqua tu quoque parte vides.
Omnis habet geminas hinc atque hinc Janua frontes:
E quibus hæc populum ſpectat, [54] at illa Larem.
Utque ſedens primi veſter prope limina tecti
Janitor, egreſſus introituſque videt:
Sic ego proſpicio cœleſtis Janitor aulæ
Eoas partes, Heſperiaſque ſimul.
Ora vides Hecates [55] in tres vergentia partes;
Servet ut in ternas compita ſecta vias.
Et mihi, ne flexu cervicis tempora perdam,
Cernere non moto corpore bina licet.
Dixerat: & vultu, ſi plura requirere vellem,
Difficilem mihi ſe non fore pactus erat.
Sumſi animum: grateſque Deo non territus egi:
Verbaque ſum [56] ſpectans pauca locutus humum;
Dic age frigoribus quare novus incipit annus,
Qui melius per ver incipiendus erat?
Omnia tunc florent: tunc eſt nova temporis ætas:
Et nova de gravido palmite gemma tumet.
Et modo formatis operitur frondibus arbor:
Prodit & in ſummum ſeminis herba ſolum.
Et tepidum volucres concentibus aera mulcent:
Ludit & in pratis luxuriatque pecus.
Tunc blandi ſoles, ignotaque prodit hirundo,
Et luteum celſa ſub trabe figit opus.
Tunc patitur cultus ager, & renovatur aratro,
Hæc anni novitas jure vocanda fuit.
Quæſieram multis: non multis ille moratus,
Contulit in verſus ſic ſua verba duos:

Bru-

Bruma novi prima eſt, 57 veteriſque noviſſima ſolis:
Principium capiunt Phœbus, & annus idem.
Poſt ea mirabar, 58 cur non ſine litibus eſſet
Prima dies. Cauſſam percipe, Janus ait.
Tempora commiſi naſcentia rebus agendis;
Totus ab auſpicio ne foret annus iners.
Quiſque 59 ſuas artes ob idem delibat agendo;
Nec plus quam ſolitum teſtificatur opus.
Mox ego: Cur, quamvis aliorum numina placem;
Jane tibi primum tura, merumque fero?
Ut 60 poſſis aditum per me, qui limina ſervo,
Ad quoſcumque voles, inquit, habere Deos.
At cur læta tuis dicuntur verba Kalendis?
Et damus 61 alternas, accipimuſque preces?
Tunc Deus incumbens baculo, quem dextra tenebat;
Omina principiis, inquit, ineſſe ſolent.
Ad primam vocem 62 timidas advertimus aures,
Et primum viſam 63 conſulit augur avem.
Templa patent, aureſque Deum: 64 nec lingua caducas
Concipit ulla preces: dictaque pondus habent.
Deſierat Janus: nec longa ſilentia feci:
Sed tetigi verbis ultima verba meis.
Quid 65 vult palma ſibi, 66 rugoſaque carica, dixi,
Et data ſub niveo condita mella cado?
Omen, ait, cauſſa eſt, ut res ſapor ille ſequatur,
Et peragat cœptum 67 dulcis ut annus iter.
Dulcia cur dentur, video: 68 ſtipis adjice cauſſam,
Pars mihi de feſto ne labet ulla tuo.
Riſit, &, o quam te fallunt tua ſæcula, dixit,
Qui ſtipe mel ſumta dulcius eſſe putas.
Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
Cujus non animo dulcia lucra forent.
Tempore crevit amor, qui nunc eſt ſummus, habendi;
Vix ultra, quo jam progrediatur, habet.
Pluris opes nunc ſunt, quam priſci temporis annis,
Dum populus pauper, dum nova Roma fuit:
Dum 69 caſa Martigenam capiebat parva Quirinum,
Et dabat exiguum fluminis ulva torum.
Jupiter 70 anguſta 71 vix totus ſtabat in æde,
Inque 72 Jovis dextra 73 fictile fulmen erat.
Frondibus ornabant, quæ nunc Capitolia gemmis:
Paſcebatque ſuas ipſe Senator oves.
Nec 74 pudor, in ſtipula placidam cepiſſe quietem,
Et fœnum capiti ſuppoſuiſſe, fuit.
Jura dabat populis 75 poſito modo Prætor aratro:
Et 76 levis argenti lamina crimen erat.
At poſtquam 77 fortuna loci caput extulit hujus,
Et tetigit ſummo vertice Roma Deos;
Creverunt & opes, & opum furioſa cupido:
Et, quum poſſideant plurima, plura petunt.
Quærere ut abſumant, abſumta requirere certant:
Atque ipſæ vitiis ſunt alimenta vices.
Sic 78 quibus intumuit ſuffuſa venter ab unda,
Quo plus ſunt potæ, plus ſitiuntur aquæ.
In pretio pretium nunc eſt: 79 dat cenſus honores,
Cenſus amicitias: 80 pauper ubique jacet.
Tu tamen, auſpicium ſi ſit ſtipis utile, quæris;
Curque juvent noſtras æra vetuſta manus.
Æra dabant olim: 81 melius nunc omen in auro eſt;

Vi-

Victaque conceſſit [82] priſca moneta novæ,
Nos quoque templa juvant, quamvis antiqua probemus,
Aurea: majeſtas convenit ipſa Deo.
Laudamus veteres, ſed noſtris utimur annis:
Mos tamen eſt æque dignus uterque coli.
Finierat monitus: placidis ita rurſus, ut ante,
Clavigerum verbis alloquor ipſe Deum.
Multa quidem didici: [83] ſed cur navalis in ære
Altera ſignata eſt, altera forma biceps?
Noſcere me duplici poſſes in imagine, dixit,
Ni vetus ipſa dies extenuaſſet opus.
Cauſſa ratis ſupereſt: Tuſcum rate venit in amnem
Ante [84] pererrato falcifer orbe Deus.
Hac ego Saturnum memini tellure receptum:
Cœlitibus regnis a Jove pulſus erat.
Inde diu genti manſit Saturnia nomen:
Dicta quoque eſt Latium terra, latente Deo.
At bona poſteritas puppim formavit in ære,
Hoſpitis [85] adventum teſtificata Dei.
Ipſe ſolum colui, [86] cujus placidiſſima lævum
Radit arenoſi Tibridis unda latus.
Hic, ubi nunc Roma eſt, [87] tunc ardua ſilva virebat:
Tantaque res paucis paſcua bubus erat.
Ara [88] mea eſt colli, quem vulgus nomine noſtro
Nuncupat; hæc ætas Janiculumque vocat.
Tunc ego regnabam, patiens quum terra Deorum
Eſſet, & humanis numina mixta locis.
Nondum Juſtitiam facinus mortale fugarat:
Ultima de ſuperis illa reliquit humum.
Proque metu populum [89] ſine vi pudor ipſe regebat:
Nullus erat juſtis reddere jura labor.
Nil mihi cum bello, pacem, poſteſque tuebar:
Et clavem oſtendens, Hæc, ait, arma gero.
Preſſerat ora Deus: tunc ſic ego noſtra reſolvo,
Voce mea voces eliciente Dei.
Quum [90] tot ſint Jani, cur ſtas ſacratus in uno,
Hic ubi juncta [91] foris templa duobus habes?
Ille manu mulcens [92] propexam ad pectora barbam,
Protinus [93] Oebalii rettulit arma Tati:
Utque levis cuſtos armillis capta, Sabinos
Ad ſummæ tacitos duxerat arcis iter.
Inde, velut nunc eſt, [94] per quem deſcenditis, inquit,
Arduus [95] in valles per fora clivus erat.
Et jam [96] contigerant portam, Saturnia cujus
Demſerat [97] oppoſitas invidioſa feras:
Cum tanto veritus committere numine pugnam,
Ipſe meæ movi callidus artis opus.
Oraque, qua pollens ope ſum, fontana recluſi:
Sumque [98] repentinas ejaculatus aquas.
Ante tamen madidis ſubjeci ſulfura venis:
Clauderet ut Tatio fervidus humor iter.
Cujus ut utilitas pulſis percepta Sabinis,
Quæ fuerat, tuto reddita forma loco eſt.
Ara [99] mihi poſita eſt [100] parvo conjuncta ſacello:
Hæc adolet flammis [101] cum ſtrue farra ſuis.
At cur pace lates? [102] motiſque recluderis armis?
Nec mora, quæſiti reddita cauſſa mihi eſt.
Ut populo reditus pateant ad bella profecto,
Tota patet demta janua noſtra ſera.

Pace 103 fores obdo, ne qua diſcedere poſſit:
Cæſareoque diu numine clauſus ero.
Dixit: & attollens oculos diverſa tuentes,
Aſpexit toto quidquid in orbe fuit.
Pax erat: & veſtri, 104 Germanice, cauſſa triumphi
Tradiderat famulas jam tibi Rhenus aquas.
Jane 105 face æternos pacem, paciſque miniſtros:
Neve ſuum præſta deſerat auctor opus.
Quod tamen ex ipſis licuit mihi diſcere faſtis;
Sacravere patres hac 106 duo templa 107 die.
Accepit 108 Phœbo, Nymphaque Coronide natum
Inſula, 109 dividua quam premit amnis aqua.
Jupiter 110 in parte eſt; cepit locus unus utrumque:
Junctaque ſunt magno templa nepotis avo.
QUis vetat & ſtellas, ut quæque oriturque, caditque,
Dicere? 111 promiſſi pars fuit illa mei.
Felices 112 animæ, quibus hæc 113 cognoſcere primum,
Inque domos ſuperas ſcandere cura fuit.
Credibile eſt, illos pariter vitiiſque, jociſque
Altius humanis 114 exeruiſſe caput.
Non Venus, & vinum 115 ſublimia pectora fregit;
Officiumque fori, militiæque labor.
Nec levis ambitio, 116 perfuſaque gloria fuco,
Magnarumve fames ſollicitavit opum.
Admovere oculis diſtantia ſidera noſtris:
Ætheraque ingenio ſuppoſuere ſuo.
Sic petitur cælum: non ut ferat Oſſan Olympus;
Summaque Peliacus ſidera tangat apex.
Nos quoq; 117 ſub ducibus 118 cælum metabimur illis,
Ponemuſque ſuos 119 ad vaga ſigna dies.
ERgo ubi nox aderit 120 venturis tertia Nonis,
Sparſaque cæleſti rore madebit humus,
Octipedis fruſtra quærentur brachia Cancri:
Præceps occiduas ille ſubibit aquas.
OBſtiterint 121 imbres miſſi ſine nubibus atris,
Nonæ ſigna dabunt exoriente Lyra.
QUattuor 12. adde dies ductis ex ordine Nonis:
Janus Agonali luce piandus erit.
Nominis eſſe poteſt 123 ſuccinctus cauſſa miniſter:
Hoſtia cælitibus quo feriente cadit.
Qui calido ſtrictos tincturus ſanguine cultros,
Semper 124 agatne, rogat: 125 nec, niſi juſſus, agit.
Pars, quia non veniant pecudes, 126 ſed agantur, ab actu
Nomen Agonalem credit habere diem.
Pars putat hoc feſtum 127 priſcis Agnalia dictum;
Una ſit ut proprio littera demta loco.
An quia prævifos in aqua 128 timet hoſtia cultros,
A pecoris lux eſt ipſa notata metu?
Fas etiam, fieri ſolitis ætate priorum
Nomina 129 de ludis Græca tuliſſe diem.
Et prius antiquus dicebat Agonia ſermo:
Veraque judicio eſt ultima cauſſa meo.
Utque 130 ea nunc certa eſt; ita Rex placare ſacrorum
Numina lanigeræ conjuge debet ovis.
Victima, 131 quæ dextra cecidit victrice, vocatur:
Hoſtibus a domitis hoſtia nomen habet.
Ante, Deos homini quod conciliare valeret,
Far 132 erat, & puri lucida mica ſalis.
Nondum 133 pertulerat 134 lacrimatas cortice myrrhas

Acta

Acta per æquoreas hoſpita navis aquas.
Tura nec Euphrates, nec miſerat India coſtum:
Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos 135 herbis contenta Sabinis:
Et 136 non exiguo laurus aduſta ſono.
Si 137 quis erat, factis prati de flore coronis,
Qui 138 poſſet violas addere, dives erat.
Hic, qui nunc aperit percuſſi viſcera tauri,
In ſacris 139 nullum culter habebat opus.
Prima Ceres 140 avidæ gaviſa eſt ſanguine porcæ,
Ulta ſuas merita cæde nocentis opes.
Nam ſata vere novo teneris lactentia ſuccis
Eruta ſetigeræ comperit ore ſuis.
Sus dederat pœnas: exemplo territus hujus
Palmite debueras abſtinuiſſe caper.
Quem ſpectans aliquis dentes in vite prementem,
Talia non tacito verba dolore dedit:
Rode 141 caper vitem: tamen hinc, quum ſtabis ad aram,
In tua 142 quod ſpargi cornua poſſit, erit.
Verba fides ſequitur: 143 noxæ tibi deditus hoſtis,
Spargitur, 144 affuſo cornua, Bacche, mero.
Culpa ſui nocuit, 145 nocuit quoque culpa capellæ.
Quid bos? quid placidæ commeruiſtis oves?
Flebat 146 Ariſtæus, quod apes cum ſtirpe necatas
Viderat inceptos deſtituiſſe favos.
Cærula 147 quem genitrix ægre ſolata dolentem,
Addidit hæc dictis ultima verba ſuis:
Siſte puer lacrimas; Proteus tua damna levabit:
Quoque modo repares, quæ periere, dabit.
Decipiat ne te verſis tamen ille figuris,
Impediant geminas vincula firma manus.
Pervenit ad vatem juvenis; reſolutaque ſomno
Alligat æquorei brachia capta ſenis.
Ille ſuam faciem tranſmutat, & alterat arte:
Mox domitus vinclis in ſua membra redit.
Oraque cærulea tollens rorantia barba,
Qua, dixit, repares arte, requiris apes?
Obrue mactati corpus tellure juvenci:
Quod petis a nobis, obrutus ille dabit.
Juſſa facit paſtor: fervent examina putri
De bove; mille animas 148 una necata dedit.
Pavit ovis pratum: 149 verbenas improba carpſit,
Quas pia Dis ruris ferre ſolebat anus.
Quid tuti ſupereſt, animam quum ponat in aris
Lanigerumque pecus, ruricolæque boves?
Placat 150 equo Perſis radiis Hyperiona cinctum;
Ne detur celeri victima tarda Deo.
Quæ ſemel eſt triplici 151 pro virgine cæſa Dianæ,
Nunc quoque pro nulla virgine 152 cerva datur.
Exta 153 canum vidi Triviæ 154 libare Sabæos,
Et quicumque tuas 155 accolit Hæme nives.
Cæditur & rigido 156 cuſtodi ruris aſellus.
Cauſſa pudenda quidem, ſed tamen apta Deo.
Feſta Corymbiferi celebrabat Græcia Bacchi:
Tertia 157 quæ ſolito tempore bruma refert.
Di quoque cultores in idem venere Lycæi,
Et 158 quicumque loci non alienus erat.
Panes, & in Venerem Satyrorum prona juventus,
Quæque colunt amnes, ſolaque rura Deæ.

Vene-

Venerat, & ſenior pando Silenus aſello,
Quique rubro pavidas inguine terret aves.
Dulcia qui dignum nemus in convivia nacti,
Gramine veſtitis accubuere toris.
Vina dabat Liber: tulerat ſibi quiſque coronam.
Miſcendas 159 large rivus agebat aquas.
Naja des effuſis aliæ ſine pectinis uſu,
Pars aderant poſitis arte, manuque comis.
Illa 160 ſuper 161 ſuras tunicam collecta miniſtrat,
Altera 162 diſſuto pectus aperta ſinu.
Exſerit 163 hæc humerum, veſtes trahit illa per herbas;
Impediunt teneros 164 vincula nulla pedes.
Hinc aliæ Satyris incendia mitia præbent:
Pars tibi, qui pinu tempora nexa geris.
Te quoque, inextinctæ Silene libidinis, urunt:
Nequitia eſt, 165 quæ te non ſinit eſſe ſenem.
At 166 ruber hortorum Deus, & tutela Priapus,
Omnibus ex illis Lotide captus erat.
Hanc cupit, hanc optat: 167 ſolam ſuſpirat in illam,
Signaque dat nutu, ſollicitatque notis.
Faſtus 168 ineſt pulcris, ſequiturque ſuperbia formam:
Irriſum vultu deſpicit illa ſuo.
Nox erat: & vino ſomnum faciente, jacebant
Corpora diverſis victa ſopore locis.
Lotis in herboſa ſub acernis ultima ramis,
Sicut 169 erat luſu feſſa quievit humo.
Surgit amans: 170 animamque tenons, veſtigia furtim
Suſpenſo 171 digitis fert taciturna gradu.
Ut tetigit niveæ ſecreta cubilia Nymphæ;
Ipſe, ſui flatus ne ſonet aura, cavet.
Et jam finitima corpus librabat in herba:
Illa tamen multi plena ſoporis erat.
Gaudet: & a pedibus tracto velamine, vota
Ad ſua felici cœperat ire via:
Ecce rudens rauco Sileni vector aſellus
Intempeſtivos edidit ore ſonos.
Territa conſurgit Nymphe, manibuſque Priapum
Reijcit, & fugiens concitat omne nemus.
At Deus obſcœnâ nimium quoque parte paratus,
Omnibus ad lunæ lumina riſus erat.
Morte dedit pœnas auctor clamoris: & hæc eſt
Helleſpontiaco 172 victima grata Deo.
Intactæ fueratis aves ſolatia ruris,
Aſſuetum ſilvis, innocuumque genus.
Quæ facitis nidos, & plumis ova fovetis;
Et facili dulces editis ore ſonos.
Sed nihil iſta juvant, quia linguæ crimen habetis:
Dique putant mentes vos aperire ſuas.
Nec tamen hoc falſum: nam Dis 173 ut proxima quæque,
Nunc penna veras, 174 nunc datis ore notas.
Tuta diu volucrum proles, tunc denique cæſa eſt;
Juveruntque Deos indicis exta ſui.
Ergo ſæpe ſuo conjux abducta marito
Uritur in calidis 175 alba columba focis.
Nec 176 defenſa juvant Capitolia, quo minus anſer
Det jecur in lances, Inachi lauta, tuas.
Nocte Deæ noctis criſtatus cæditur ales:
Quod tepidum vigili 177 provocet ore diem.
Interea 178 Delphin clarum ſuper æthera ſidus

Tollitur, & patriis exſerit ora vadis.
Poſtera lux hiemem 179 medio diſcrimine ſignat:
Æquaque præteritæ, quæ ſuperabit, erit.
Proxima 180 proſpiciet Tithono Aurora relicto
Arcadiæ ſacrum pontificale Deæ.
Te quoque lux eadem, Turni ſoror, 181 æde recepit.
Hic ubi Virginea campus obitur aqua.
Unde 182 petam cauſſas horum, moremque ſacrorum?
Diriget in medio quis mea vela freto?
Ipſa mone, quæ nomen habes 183 a carmine ductum:
Propoſitoque fave, ne tuus erret honos.
Orta 184 prior Luna (185 de ſe, ſi creditur illi)
A magno tellus Arcade nomen habet.
Hinc fuit Evander, qui, quamquam clarus utroque,
Nobilior ſacræ ſanguine matris erat.
Quæ, ſimul 186 æthereos animo conceperat ignes;
Ore dabat pleno carmina vera Dei.
Dixerat hæc nato motus inſtare, ſibique,
Multaque præterea tempore nacta fidem:
Nam juvenis 187 nimium vera cum matre, fugatus
Deſerit Arcadiam, Parrhaſiumque larem.
Cui genitrix flenti, Fortuna viriliter, inquit,
Siſte precor lacrimas, iſta ferenda tibi eſt.
Sic erat in fatis: nec te tua culpa fugavit;
Sed Deus: offenſo pulſus es Urbe Deo.
Nec meriti pœnam pateris, 188 ſed Numinis iram.
Eſt aliquid magnis 189 crimen abeſſe malis.
Conſcia mens ut cuique ſua eſt, 190 ita concipit intra
Pectora pro facto ſpemque, metumque ſuo.
Nec 191 tamen, ut primus, mæres mala talia paſſus.
Obruit ingentes iſta procella viros.
Paſſus 192 idem, Tyriis qui quondam pulſus ab oris,
Cadmus, 193 in Aonia conſtitit exſul humo.
Paſſus idem Tydeus, & 194 idem Pagaſeus Jaſon;
Et quos præterea longa referre mora eſt.
Omne 195 ſolum forti patria eſt, ut piſcibus æquor;
Ut volucri, vacuo quidquid in orbe patet.
Nec fera tempeſtas toto tamen orrat in anno:
Et tibi, crede mihi, tempora veris erunt.
Vocibus Evander firmata mente parentis,
Nave ſecat fluctus, 196 Italiamque tenet.
Jamque ratem doctæ monitu Carmentis in amnem
Egerat, & Thuſcis obvius ibat aquis.
Fluminis illa latus, cui ſunt 197 vada juncta Terenti,
Adſpicit, & ſparſas 198 per loca ſola caſas.
Utque erat, immiſſis puppim ſtetit ante capillis,
Continuitque manum torva regentis iter.
Et procul in dextram tendens ſua brachia ripam,
Pinea 199 non ſano ter pede texta ferit.
Neve daret ſaltum properans inſiſtere ripæ,
Vix eſt Evandri vixque retenta manu.
Dique petitorum, 200 dixit, ſalvete locorum:
Tuque 201 novos cælo terra datura Deos:
Fluminaque, & fontes, quibus utitur hoſpita tellus;
Et nemorum Divæ, Naiadumque chori:
Eſte 202 bonis avibus viſi natoque, mihique:
Ripaque felici tacta ſit iſta pede.
Fallor? 203 an hi fient ingentia mœnia colles?
Juraque ab hac terrâ cetera terra petet?

C Mon-

Montibus his olim totus promittitur orbis.
Quis tantum fati credat habere locum?
Et jam Dardaniæ 204 tangent hæc littora pinus:
Hic quoque 205 cauſſa novi femina Martis erit.
Care nepos Palla, 206 funeſta quid induis arma?
Indue: non humili vindice cæſus eris.
Victa tamen vinces, 207 everſaque Troja reſurges.
Obruet hoſtiles iſta ruina domos.
Urite victrices Neptunia mœnia flammæ:
Nunc minor hic, toto eſt altior orbe cinis.
Jam pius Æneas ſacra, & ſacra altera patrem
Afferet. Iliacos accipe Veſta Deos.
Tempus erit, 208 quum vos, orbemque tuebitur idem:
Et fient ipſo ſacra 209 colente Deo.
Et 210 penes Auguſtos patriæ tutela manebit.
Hanc fas imperii frena tenere domum.
Inde 211 nepos, natuſque Dei, licet ipſe recuſet,
Pondera cæleſti mente paterna feret.
Utque ego perpetuis olim ſacrabor in aris;
Sic auguſta novum 212 Julia numen erit.
Talibus ut dictis noſtros deſcendit in annos,
Subſtitit in medio præſcia lingua ſono.
Puppibus egreſſus Latia ſtetit exſul in herba.
Felix exſilium 213 cui locus ille fuit.
Nec mora longa fuit: 214 ſtabant nova tecta, nec alter
Montibus Auſoniis Arcade major erat.
Ecce 215 boves illuc 216 Erytheidas applicat heros,
Emenſus longi claviger orbis iter.
Dumque huic hoſpitium 217 domus eſt Tegæa, vagantur
Incuſtoditæ lata per arva boves.
Mane erat: excuſſus ſomno 218 Tirynthius heros,
De numero tauros ſenſit abeſſe duos.
Nulla videt quærens taciti veſtigia furti:
Traxerat averſos 219 Cacus in antra ferox.
Cacus 220 Aventinæ timor, atque infamia ſilvæ,
Non leve finitimis 221, hoſpitibuſque malum.
Dira 222 viro facies: vires pro corpore: corpus
Grande: pater monſtri Mulciber hujus erat.
Proque domo, longis ſpelunca receſſibus ingens
Abdita, vix ipſis invenienda feris.
Ora ſuper poſtes, 223 adfixaque brachia pendent;
Squallidaque humanis oſſibus albet humus.
Servata male parte boum Jove natus abibat:
Mugitum rauco furta dedere ſono.
Accipio; revocamur, ait: vocemque ſecutus,
Impia per ſilvas victor ad antra venit.
Ille aditum fracti præſtruxerat obice montis:
Vix juga moviſſent quinque bis illud onus.
Nititur hic humeris; cælum quoque ſederat illis:
Et vaſtum motu collabefactat onus.
Quod 224 ſimul avulſum eſt, fragor 225 æthera terruit ipſum:
Ictaque ſubſedit pondere molis humus.
Prima movet Cacus 226 collata prælia dextra:
Remque ferox ſaxis, ſtipitibuſque gerit.
Quis ubi nil agitur; patrias male fortis ad artes
Confugit, & flammas ore ſonante vomit.
Quas quoties proflat, ſpirare Typhoea credas,
Et rapidum Ætnæo fulgur ab igne jaci.
Occupat 227 Alcides: adductaque 228 clava trinodis

Ter quater adverſi ſedit in ore viri .
Ille cadit : miſtaſque vomit 229 cum ſanguine flammas ,
Et lato moriens pectore plangit humum .
Immolat ex illis 230 taurum tibi, Juppiter, unum
Victor : & Evandrum , ruricolaſque vocat .
Conſtituitque 231 ſibi , quæ Maxima dicitur , aram ,
Hic ubi pars urbis de bove nomen habet .
Nec tacet Evandri mater , prope tempus adeſſe ,
Hercule quo tellus ſit ſatis uſa ſuo .
At felix vates , ut Dis gratiſſima vixit ,
Poſſidet hunc Jani ſic Dea menſe diem.

IDibus 232 in magni caſtus Jovis æde ſacerdos
Semimaris flammis viſcera libat ovis .
Redditaque eſt omnis 233 populo provincia noſtro :
Et tuus 234 Auguſto nomine dictus avus .
Perlege 235 diſpoſitas 236 annoſa per atria ceras :
Contigerant nulli nomina tanta viro .
Africa 237 victorem de ſe vocat: 238 alter Iſauras ,
Aut 239 Cretum domitas teſtificatur opes .
Hunc 240 Numidæ faciunt, 241 illum Meſſana ſuperbum:
Ille 242 Numantina traxit ab urbe notam .
Et 243 mortem, & nomen Druſo Germania fecit:
Me 244 miſerum, virtus 245 quam brevis illa fuit !
Si petat a victis , tot ſumet nomina Cæſar ,
Quot numero gentes maximus orbis habet .
Ex uno quidam celebres , 246 aut torquis ademti ,
Aut Corvi titulos auxiliaris habent .
Magne , tuum nomen rerum eſt menſura tuarum :
Sed qui te vicit , nomine major erat .
Nec gradus eſt Fabios ſupra cognominis ullus:
Illa domus meritis Maxima dicta ſuis .
Sed tamen humanis celebrantur honoribus omnes :
Hic ſocium ſummo cum Jove nomen habet .
Sancta 247 vocant auguſta patres: 248 auguſta vocantur
Templa , 249 ſacerdotum 250 rite dicata manu .
Hujus & augurium dependet origine verbi ,
Et quodcumque ſua Juppiter auget ope .
Augeat imperium noſtri Ducis , augeat annos:
Protegat & noſtras 251 querna corona fores .
Auſpicibuſque Deis 252 tanti cognominis heres
Omine ſuſpiciat , quo pater, Urbis onus .

REſpiciet 253 Titan actas ubi tertius Idus,
Fient Parrhaſiæ ſacra relata Deæ .
Nam prius Auſonias 254 matres 255 Carpenta vehebant:
(Hæc quoque ab 256 Evandri dicta parente reor .)
Mox 257 honor eripitur , matronaque deſtinat omnis
Ingratos 258 nulla prole novare viros .
Neve daret partus , ictu temeraria cæco
Viſceribus 259 creſcens excutiebat onus .
Corripuiſſe patres auſas immitia nuptas ;
Jus tamen exemtum reſtituiſſe ferunt.
Binaque nunc pariter Tegææ ſacra parenti
Pro pueris fieri, virginibuſque jubent .
Scortea non illi 260 fas eſt inferre ſacello,
Ne violent puros exanimata focos .
Si quis amas veteres ritus , aſſiſte precanti :
Nomina percipies non tibi nota prius .
Porrima 261 placantur, Poſtvertaque, ſive ſorores ,
Sive fugæ comites , Mænali Nympha , tuæ .

Alte-

Altera, 262 quod porro fuerat, ceciniſſe putatur:
Altera, venturum poſtmodo quidquid erat.
Candida te niveo 263 poſuit lux proxima templo,
Qua 264 fert ſublimes alta Moneta gradus:
Nunc bene proſpicies Latiam, Concordia, turbam:
Nunc te 265 ſacratæ 266 conſtituere manus.
Furius 267 antiquum populi ſuperator Etruſci
Voverat, 268 & voti ſolverat ille fidem.
Cauſſa, quod a Patribus 269 ſumtis ſeceſſerat armis
Vulgus: & ipſa ſuas 270 Roma timebat opes.
Cauſſa 271 recens melior: 272 ſparſos Germania crines
Corrigit, auſpiciis, dux venerande, tuis.
Inde triumphatæ 273 libaſti munera gentis:
Templaque 274 feciſti, quam colis ipſe, Deæ.
Hæc tua conſtituit genitrix, 275 & rebus, & ara,
Sola 276 toro 277 magni digna reperta Jovis.
Hæc 278 ubi tranſierint, Capricorno, Phœbe, relicto,
Per juvenis curres ſigna regentis aquam.
Septimus 279 hinc oriens quum ſe demiſerit undis,
Fulgebit toto jam Lyra nulla polo.
Sidere 280 ab hoc, ignis, venienti nocte, Leonis
Qui micat in medio pectore, merſus erit.
Ter quater evolvi ſignantes tempora faſtos,
Nec 281 ſementina eſt ulla reperta dies:
Quum mihi (ſenſit enim) lux hæc indicitur, inquit
Muſa, quid a faſtis non ſtata ſacra petis?
Utque dies incerta ſacris, 282 ſic tempore certo
Seminibus jactis eſt ubi fetus ager;
State 283 coronati plenum ad præſepe juvenci,
Quum tepido veſtrum 284 vere redibit opus.
Ruſticus emeritum 285 palo 286 ſuſpendit aratrum:
Omne reformidat frigore vulnus humus.
Villice 287 da requiem terris, 288 ſemente peracta:
Da requiem, terram qui coluere, viris.
Pagus 289 agat feſtum: 290 pagum luſtrate coloni:
Et date paganis 291 annua liba focis.
Placentur 292 frugum matres, Telluſque, 293 Cereſque
Farre ſuo, gravidæ viſceribuſque ſuis.
Officium commune Ceres, & Terra tuentur:
Hæc præbet cauſſam frugibus, illa locum.
Conſortes 294 operum, per quas correcta vetuſtas,
Quernaque glans victa eſt utiliore cibo;
Frugibus immenſis avidos ſatiate colonos,
Ut capiant cultus præmia digna ſui.
Vos date perpetuos teneris ſementibus auctus,
Nec nova per gelidas uſta ſit herba nives.
Quum ſerimus, cælum 295 ventis aperite ſerenis;
Quum latet, ætherea ſpargite ſemen aqua.
Neve graves cultis, Cerealia dona, caveto,
Agmine læſuro depopulentur aves.
Vos quoque ſubjectis, formicæ, parcite granis;
Poſt meſſem prædæ copia major erit.
Interea creſcat 296 ſcabræ rubiginis expers,
Nec vitio cæli 297 palleat ulla ſeges.
Et neque deficiat macie; neque pinguior æquo
Divitiis pereat luxurioſa ſuis.
Et careant loliis 298 oculos vitiantibus agri;
Nec ſterilis culto 299 ſurgat avena ſolo.
Triticeos fetus, 300 paſſuraque farra bis ignem,

Hordeaque ingenti fœnore reddat ager.
Hæc ego pro vobis, hæc vos optate coloni,
Efficiatque ratas utraque diva preces.
Bella diu tenuere viros: erat aptior enſis
Vomere: cedebat taurus arator equo.
Sarcula ceſſabant; 301 verſique in pila ligones;
Factaque de raſtri pondere caſſis erat.
Gratia Dis, domuique tuæ, religata catenis
Jam 302 pridem veſtro ſub pede bella jacent.
Sub juga bos veniat, ſub terras ſemen aratas:
Pax Cererem nutrit, 303 pacis alumna Ceres.
AT 304 quæ venturas præcedit ſexta Kalendas,
Hac ſunt Ledæis templa dicata Deis.
Fratribus 305 illa dies, 306 fratres de gente Deorum
Circa 307 Juturnæ compoſuere lacus.
IPſum nos carmen 308 deduxit Pacis ad aram:
Hæc erit 309 a menſis fine ſecunda dies.
Frondibus Actiacis comptos redimita capillos
Pax ades; & toto mitis in orbe mane.
Dum deſint hoſtes, deſit quoque cauſſa triumphi:
Tu ducibus bello gloria major eris.
Sola gerat miles, 310 quibus arma coerceat, arma;
Canteturque fera, nil niſi pompa, tuba.
Horreat Æneadas & primus, & ultimus orbis:
Si qua parum Romam terra timebit, amet.
Tura, ſacerdotes, pacalibus addite flammis,
Albaque perfuſa victima fronte cadat:
Utque domus, quæ præſtat eam, cum pace perennet,
Ad pia propenſos vota rogate Deos.
Sed jam prima 311 mei pars eſt exacta laboris;
Cumque ſuo finem menſe libellus habet.

PUBLII OVIDII NASONIS FASTORUM

LIBER SECUNDUS.

Janus habet finem, cum carmine creſcat & annus:
 Alter 1 ut hic menſis, ſic liber alter eat.
Jam 2 primum velis, elegi, majoribus ite;
 Exiguum, memini, nuper eratis opus.
Ipſe ego vos habui faciles 3 in amore miniſtros,
 Quum luſit numeris prima juventa ſuis.
Idem ſacra cano, ſignataque tempora faſtis.
 Et 4 quis ad hæc illinc crederet eſſe viam?
Hæc mea militia eſt: 5 gerimus, quæ poſſumus, arma:
 Dextraque non omni munere noſtra vacat.
Si mihi non valido torquentur pila lacerto,
 Nec bellatoris terga premuntur equi;
Nec galea tegimur, nec acuto cingimur enſe;
 (His habilis telis quilibet eſſe poteſt:)
At tua proſequimur ſtudioſo pectore, Cæſar,
 Nomina, per titulos ingredimurque tuos.
Ergo ades, & placido paullum mea munera vultu
 Reſpice, pacando ſi quid ab hoſte vacas.
Februa 6 Romani dixere piacula patres:
 Nunc quoque dant verbo plurima ſigna fidem.
Pontifices 7 a rege petunt 8 & flamine lanas:
 Queis veteri in lingua Februa nomen erat.
Quæque 9 capit lictor domibus purgamina certis,
 Torrida cum mica farra, vocantur idem.
Nomen idem ramo; 10 qui cæſus ab arbore pura,
 Caſta ſacerdotum tempora fronde tegit.
Ipſe 11 ego flaminicam poſcentem Februa vidi:
 Februa poſcenti pinea virga data eſt.
Denique quodcumque eſt, quo corpora noſtra piantur,
 Hoc apud 12 intonſos nomen habebat avos.
Menſis ab his dictus; 13 ſecta quod pelle Luperci
 Omne ſolum luſtrant; idque piamen habent.
Aut quia placatis ſunt tempora pura ſepulcris,
 Tunc quum 14 ferales præteriere dies.
Omne nefas, omnemque mali purgamine cauſſam
 Credebant noſtri tollere poſſe ſenes.
Græcia 15 principium moris dedit; illa nocentes
 Impia luſtratos ponere facta jubet.
Actoridem 16 Peleus, ipſum quoque Pelea Phoci
 Cæde per Æmonias ſolvit Acaſtus aquas.
Vectam frenatis per inane draconibus Ægeus
 Credulus, immerita Phaſida fovit ope.
Amphiaraïdes Naupacteo Acheloo
 Solve nefas, dixit: ſolvit & ille nefas.

Ah nimium faciles, qui triſtia crimina cædis
Fluminea tolli poſſe putet aqua!
Sed tamen (antiqui ne neſcius ordinis erres)
Primus, ut eſt, Jani menſis 17 & ante fuit.
Qui ſequitur Janum, 18 veteris fuit ultimus anni:
Tu quoque ſacrorum, Termine, finis eras.
Primus erat Jani menſis, quia janua prima eſt:
Qui ſacer eſt imis Manibus, imus erat.
Poſtmodo creduntur ſpatio diſtantia longo
Tempora 19 bis quini continuaſſe viri.
PRincipio 20 menſis 21 Phrygiæ contermina matri
Soſpita 22 delubris dicitur aucta novis.
Nunc ubi ſint, quæris, illis ſacrata Kalendis
Templa Deæ? longa procubuere mora.
Cetera ne ſimili caderent labefacta ruina,
Cavit ſacrati provida cura Ducis:
Sub quo delubris ſentitur nulla ſenectus.
Nec ſatis eſt homines, 23 obligat ille Deos.
Templorum 24 poſitor, templorum 25 ſancte refector,
Sit Superis, opto, mutua cura tui,
Dent tibi cæleſtes, quos tu cæleſtibus, annos:
Proque tua 26 maneant in ſtatione domo.
Tunc quoque vicini 27 lucus celebratur Averni,
Qua petit æquoreas advena Tibris aquas.
Ad 28 penetrale Numæ, 29 Capitolinumque Tonantem,
Inque Jovis ſumma cæditur arce bidens.
Sæpe 30 graves pluvias adopertus nubibus æther
Concitat, aut poſita ſub nive terra latet.
PRoximus Heſperias Titan abiturus in undas,
Gemmea purpureis quum juga demet equis:
Illa nocte aliquis tollens ad ſidera vultum,
Dicet, 31 Ubi eſt hodie, quæ Lyra fulſit heri?
Dumque Lyram quærit, medii quoque terga Leonis
In liquidas ſubito merſa notabit aquas.
QUem modo cælatum ſtellis Delphina videbas,
Is fugiet viſus 32 nocte ſequente tuos.
Seu fuit occultis 33 felix in amoribus index:
Lesbida cum domino 34 ſeu tulit ille lyram.
Quod mare non novit, 35 quæ neſcit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Sæpe ſequens agnam lupus eſt a voce retentus;
Sæpe avidum fugiens reſtitit agna lupum.
Sæpe canes, leporeſque umbra jacuere ſub una,
Et ſtetit in ſaxo proxima cerva leæ;
Et ſine lite loquax cum Palladis alite cornix
Sedit; & accipitri juncta columba fuit.
Cynthia ſæpe tuis fertur, vocalis Arion,
Tamquam fraternis obſtupuiſſe modis.
Nomen Arionium 36 Siculas impleverat undas:
Captaque erat lyricis Auſonis ora ſonis.
Inde 37 domum repetens puppim conſcendit Arion;
Atque ita quæſitas arte ferebat opes.
Forſitan, infelix, ventos, undaſque timebas:
At tibi nave tua tutius æquor erat.
Namque gubernator diſtricto conſtitit enſe,
Ceteraque armata conſcia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege navita puppim;
Non ſunt hæc digitis arma tenenda tuis.
Ille metu pavidus, Mortem non deprecor, inquit:

Sed liceat ſumta pauca referre lyra.
Dant veniam, ridentque moram: capit ille coronam,
Quæ poſſit crines, Phœbe, decere tuos.
Induerat 38 Tyrio diſtinctam murice 39 pallam:
Reddidit icta ſuos pollice chorda ſonos.
Flebilibus numeris veluti, canentia dura
Trajectus penna tempora, cantat olor.
Protinus in medias 40 ornatus deſilit undas.
Spargitur impulſa cærula puppis aqua.
Inde (fide majus) tergo delphina recurvo
Se, memorant, 41 oneri ſuppoſuiſſe novo.
Ille ſedet, citharamque tenet, 42 pretiumque vehendi
Cantat, & æquoreas carmine mulcet aquas.
Di pia facta vident: aſtris delphina recepit
Jupiter, & ſtellas juſſit habere novem.
NUnc mihi mille ſonos, quoq; eſt memoratus Achilles
Vellem, Mæonide, 43 pectus ineſſe tuum.
Dum canimus 44 ſacras alterno pectine Nonas,
Maximus his faſtis accumulatur honos.
Deficit ingenium, majoraque viribus urgent:
Hæc mihi præcipuo eſt ore canenda dies.
Quid volui demens elegis imponere tantum
Ponderis? heroi res erat iſta pedis.
Sancte Pater patriæ, 45 tibi plebs, tibi curia 46 nomen
Hoc dedit: hoc dedimus nos tibi nomen eques.
Res tamen ante dedit: ſero quoque vera tuliſti
Nomina; jam pridem tu Pater orbis eras.
Hoc tu per terras, quod in æthere Jupiter alto,
Nomen habes: hominum tu Pater, ille Deûm.
Romule concedas: facit hic tua magna tuendo
Mœnia; 47 quæ dederas tranſilienda Remo.
Te Tatius, parvique Cures, 48 Cæninaque ſenſit:
Hoc duce Romanum eſt ſolis utrumque latus.
Tu breve neſcio quid victæ telluris habebas:
Quodcumque eſt alto ſub Jove, Cæſar habet.
Tu 49 rapis, hic 50 caſtas duce ſe jubet eſſe maritas;
Tu recipis luco; 51 reppulit ille nefas.
Vis tibi grata fuit: florent ſub Cæſare leges.
Tu Domini nomen, 52 Principis ille tenet.
Te Remus incuſat: veniam dedit hoſtibus ille:
Cæleſtem 53 fecit te pater, ille patrem.
JAm puer Idæus 54 media tenus eminet alvo,
Et liquidas mixto nectare fundit aquas.
Quin etiam, ſi quis Borean horrere ſolebat,
Gaudeat; a Zephyris 55 mollior aura venit.
QUintus 56 ab æquoreis nitidum jubar extulit undis
Lucifer; & primi tempora veris erunt.
Ne fallare tamen, reſtant tibi frigora, reſtant;
Magnaque diſcedens ſigna relinquet hiems.
TErtia nox aderit, cuſtodem protinus Urſæ
Adſpicies 57 geminos exeruiſſe pedes.
Inter Hamadryadas 58, jaculatricemque Dianam
Calliſto 59 ſacri pars fuit una chori.
Illa Deæ tangens arcus, quos tangimus, arcus
Eſte meæ teſtes virginitatis, ait.
Cynthia laudavit; Promiſſaque fœdera ſerva,
Et comitum princeps tu mihi, dixit, eris.
Fœdera ſervaſſet, ſi non formoſa fuiſſet.
Cavit mortales: 60 a Jove crimen habet.

Mille

Mille feras Phœbe ſilvis venata redibat ;
Aut plus, aut medium ſole tenente diem :
Ut tetigit lucum (denſa niger ilice lucus ,
In medio gelidæ fons erat altus aquæ)
Hic, ait, in ſilva, virgo Tegeæa, lavemur.
Erubuit 61 falſo virginis illa ſono.
Dixerat 62 hæc Nymphis : Nymphæ velamina ponunt .
Hanc pudet ; & tardæ dat mala ſigna moræ .
Exuerat tunicas : uteri manifeſta tumore ,
Proditur indicio ponderis illa ſui .
Cui Dea : Virgineos, perjura Lycaoni, cœtus
Deſere, nec caſtas pollue, dixit, aquas .
Luna novum decies 63 implerat corni bus orbem :
Quæ fuerat virgo credita, mater erat .
Læſa furit Juno, 64 formam mutatque puellæ .
Quid facis ? invito eſt pectore paſſa Jovem .
Utque feræ vidit turpes in pellice vultus ;
Hujus in amplexus Jupiter, inquit, eat .
Urſa per incultos errabat ſquallida montes ,
Quæ fuerat ſummo nuper amata Jovi .
Jam 65 tria luſtra puer furto conceptus agebat ,
Quum mater nato eſt obvia facta ſuo .
Illa quidem, tamquam cognoſceret, aſtitit amens ;
Et gemuit : gemitus verba parentis erant .
Hanc puer ignarus jaculo fixiſſet acuto ,
Ni foret in ſuperas raptus uterque domos .
Signa propinqua micant. Prior eſt quam dicimus Arcton :
Arctophylax formam 66 terga ſequentis habet .
Sævit adhuc, 67 canamque petit Saturnia Tethyn ,
Mænaliam tactis ne lavet Arcton aquis .
IDibus agreſtis 68 fumant altaria Fauni
Hic, ubi diſcretas inſula rumpit aquas .
Hæc 69 fuit illa dies, in qua Vejentibus armis
Ter centum Fabii, ter cecidere duo .
Una domus vires, 70 & onus ſuſceperat Urbis :
Sumunt gentiles arma profeſſa manus .
Egreditur caſtris 71 miles generoſus ab iſdem :
E quis dux fieri quilibet aptus erat .
Carmentis portæ 72 dextro eſt via proxima Jano :
Ire per hanc noli, quiſquis es ; omen habet .
Illa fama refert Fabios exiſſe trecentos :
Porta vacat culpa ; ſed tamen omen habet .
Ut celeri paſſu 73 Cremeram tetigere rapacem ;
(Turbidus 74 hibernis ille fluebat aquis)
Caſtra loco ponunt : diſtrictis enſibus ipſi
Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt .
Non aliter, quam cum Libyca de gente leones
Invadunt ſparſos lata per arva greges .
Diffugiunt hoſtes ; inhoneſtaque vulnera tergo
Accipiunt : Tuſco ſanguine terra rubet .
Sic iterum, ſic ſæpe cadunt : ubi vincere aperte
Non datur, inſidias, armaque tecta parant .
Campus erat : campi claudebant ultima colles :
Silvaque montanas 75 occulit alta feras .
In medio paucos, armentaque rara relinquunt :
Cetera virgultis abdita turba latet .
Ecce, velut torrens undis pluvialibus auctus ,
Aut nive, quæ Zephyro victa repente cadit ,
Per ſata, perque vias fertur, nec, ut ante ſolebat ,

Riparum clauſas margine finit aquas :
Sic Fabii vallem latis diſcurſibus implent ;
Quoſque vident, ſternunt : nec metus alter ineſt.
Quo ruitis generoſa domus ? male creditis hoſti :
Simplex nobilitas perfida tela cave.
Fraude 76 perit virtus : in apertos undique campos
Proſiliunt hoſtes, & latus omne tenent.
Quid faciant pauci contra tot millia fortes ?
Quidve, quod in miſero tempore reſtet, adeſt ?
Sicut aper longe ſilvis latratibus actus
Fulmineo celeres diſſipat ore canes ;
Mox tamen ipſe perit : ſic non moriuntur inulti ;
Vulneraque alterna dantque, feruntque manu.
Una dies Fabios ad bellum miſerat omnes.
Ad bellum miſſos perdidit una dies.
Ut 77 tamen Herculeæ ſupereſſent ſemina gentis,
Credibile eſt ipſos conſuluiſſe Deos.
Nam puer impubes, & adhuc non utilis armis
Unus 78 de Fabia gente relictus erat :
Scilicet ut poſſes 79 olim tu, Maxime, naſci ;
Cui res cunctando reſtituenda foret.
Continuata loco tria ſidera, Corvus, & Anguis,
Et medius Crater 80 inter utrumque jacet.
Idibus illa latent ; oriuntur 81 nocte ſequenti :
Quæ, tibi, cur tria ſint tam ſociata, canam.
Forte 82 Jovi Phœbus feſtum ſollemne parabat :
(Non faciet longas fabula noſtra moras.)
I mea, 83 dixit, avis ; ne quid pia ſacra moretur ;
Et tenuem vivis fontibus adfer aquam.
Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
Tollit, & aereum pervolat altus iter.
Stabat adhuc duris ficus denſiſſima pomis :
Tentat eam roſtro : non erat apta legi.
Immemor imperii ſediſſe ſub arbore fertur,
Dum fierent tarda dulcia poma mora.
Jamque ſatur, nigris longum rapit unguibus hydrum :
Ad 84 dominum rediit, fictaque verba refert :
Hic mihi cauſſa moræ vivarum obſeſſor aquarum :
Hic tenuit fontes, officiumque meum.
Addis, ait, culpæ mendacia, Phœbus ? & audes
Fatidicum verbis fallere velle Deum ?
At 85 tibi, dum 86 lactens hærebit in arbore ficus,
De nullo gelidæ 87 fonte bibantur aquæ.
Dixit ; & antiqui monumenta perennia facti,
Anguis, Avis, Crater, ſidera juncta micant.
Tertia 88 poſt Idus 89 nudos aurora Lupercos
Adſpicit ; 90 & Fauni ſacra bicornis erunt.
Dicite, Pierides, ſacrorum quæ ſit origo ;
Attigerint 91 Latias unde petita domos.
Pana Deum pecoris veteres 92 coluiſſe feruntur
Arcades : Arcadiis plurimus ille jugis.
Teſtis 93 erit Pholoë, 94 teſtes Stymphalides undæ,
Quique 95 citis Ladon in mare currit aquis ;
Cinctaque pinetis 96 nemoris juga Nonacrini,
Altaque Trœzene, Parrhaſiæque nives.
Pan erat armenti, 97 Pan illic numen aquarum :
Munus ob incolumes ille ferebat oves.
Tranſtulit 98 Evander ſilveſtria numina ſecum :
Hic, ubi nunc urbs eſt, tunc locus urbis erat.

Inde Deum colimus, devectaque ſacra Pelaſgis.
  Flamen ad hæc priſco more 99 Dialis erat.
Cur 100 igitur currant; & cur, ſi currere mos eſt,
  Nuda ferant poſita corpora veſte, rogas?
Ipſe Deus velox diſcurrere gaudet in altis
  Montibus; & ſubitas 101 concipit ille fugas.
Ipſe Deus nudus nudos jubet eſſe miniſtros:
  Nec ſatis ad curſus commoda veſtis erat.
Ante Jovem genitum terras habuiſſe feruntur
  Arcades: & Luna gens prior illa fuit.
Vita 102 feris ſimilis nullos agitata per uſus:
  Artis adhuc expers, & rude vulgus erat.
Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas:
  Nectar erat palmis 103 hauſta duabus aqua.
Nullus anhelabat ſub adunco vomere taurus:
  Nulla ſub imperio terra colentis erat:
Nullus adhuc erat uſus equi: ſe quiſque ferebat:
  Ibat ovis lana corpus amicta ſua.
Sub Jove durabant, 104 & corpora nuda gerebant:
  Docta graves imbres, & tolerare Notos.
Nunc quoque detecti referunt monumenta vetuſti
  Moris, & antiquas teſtificantur opes.
Sed, cur præcipue fugiat velamina Faunus,
  Traditur antiqui fabula plena joci.
Fortè comes dominæ juvenis Tyrinthius ibat:
  Vidit ab excelſo 105 Faunus utrumque jugo.
Vidit, & incaluit: Montanaque numina, dixit,
  Nil mihi vobiſcum eſt; hæc meus ardor erit.
Ibat odoratis 106 humeros perfuſa capillis
  Mæonis, 107 aurato 108 conſpicienda ſinu.
Aurea pellebant 109 tepidos umbracula ſoles:
  Quæ tamen Herculeæ ſuſtinuere manus.
Jam Bacchi nemus, & 110 Tmoli vineta tenebat;
  Heſperus & fuſco roſcidus ibat equo:
Antra ſubit 111 tophis laqueata, & pumice vivo.
  Garrulus in primo limine rivus erat.
Dumque parant epulas, potandaque vina miniſtri;
  Cultibus 112 Alciden induit illa ſuis.
Dat 113 tenues tunicas Getulo murice tinctas:
  Dat tenuem zonam, qua modo cincta fuit.
Ventre minor zona eſt: 114 tunicarum vincla relaxat,
  Ut poſſet magnas exſeruiſſe manus.
Fregerat armillas non illa ad brachia factas:
  Scindebant 115 magni vincula parva pedes.
Ipſa capit 116 clavamque gravem, ſpoliumque leonis,
  Conditaque in pharetra tela minora ſua.
Sic epulis functi, ſic dant ſua corpora ſomno:
  Et poſitis juxta 117 ſecubuere toris.
Cauſſa, 118 repertori vitis quia ſacra parabant:
  Quæ facerent pure, quum foret orta dies.
Noctis erat medium (quid non amor improbus audet?)
  Roſcida per tenebras Faunus ad antra venit.
Utque videt comites ſomno, 119 vinoque gravatos,
  Spem capit in dominis eſſe ſoporis idem.
Intrat: & huc illuc temerarius errat adulter;
  Et præfert cautas, ſubſequiturque manus.
Venerat ad ſtrati captata cubilia lecti:
  Et felix prima ſorte futurus erat.
Ut tetigit fulvi 120 ſetis hirſuta leonis

Vel-

Vellera, pertimuit, ſuſtinuitque manus:
Attonituſque metu rediit. ceu ſæpè viator
Turbatum viſo rettulit angue pedem.
Inde tori, qui junctus erat, velamina tangit
Mollia; mendaci decipiturque nota.
Aſcendit; 121 ſpondaque 122 ſibi propiore recumbit:
Et tumidum cornu durius inguen erat.
Interea tunicas ora ſubducit ab imat
Horrebant denſis aſpera crura pilis.
Cetera 123 tentantem cubito Tyrinthius heros
Reppulit: e ſummo decidit ille toro.
Fit 124 ſonus, & comites inclamat; lumina poſcit
Mæonis. illatis ignibus acta patent.
Ille gemit, lecto graviter dejectus ab alto:
Membraque de dura vix ſua tollit humo.
Ridet, & Alcides, & qui videre jacentem:
Ridet amatorem 125 Lyda puella ſuum.
Veſte Deus luſus: 126 fallentes lumina veſtes
Non amat; & nudos ad ſua ſacra vocat.
Adde 127 peregrinis cauſſas, mea Muſa, Latinas;
Inque 128 ſuo noſter pulvere currat equus.
Cornipedi Fauno cæſa de more capella,
Venit ad exiguas turba vocata dapes.
Dumque ſacerdotes 129 veribus tranſuta ſalignis
Exta 130 parant, medias ſole tenente vias;
Romulus, & frater, paſtoraliſque juventus
Solibus, & campo corpora nuda dabant.
Cæſtibus, & jaculis, 131 & miſſi pondere ſaxi
Brachia per luſus experienda dabant.
Paſtor ab excelſo, Per devia rura juvencos,
Romule, prædones, & Reme, dixit, agunt.
Longum erat armari, diverſis exit uterque
Partibus: occurſu præda retenta Remi eſt.
Ut rediit; veribus ſtridentia detrahit exta,
Atque ait: Hæc certe non niſi victor edet.
Dicta facit, Fabiique ſimul: venit irritus illuc
Romulus, & menſas, oſſaque nuda videt.
Riſit, & indoluit Fabios potuiſſe, Remumque
Vincere; 132 Quintilios non potuiſſe ſuos.
Fama 133 manet facti: poſito velamine currunt:
Et memorem famam, qui bene geſſit, habet.
Forſitan & quæras, 134 cur ſit locus ille Lupercal;
Quæve 135 locum tali nomine cauſſa notet.
Silvia Veſtalis 136 cæleſtia femina partu
Ediderat, 137 patruo regna tenente ſuo.
Is jubet auferri parvos, & in amne necari.
Quid 138 facis? ex ipſis Romulus alter erit.
Juſſa recuſantes peragunt lacrimoſa miniſtri:
Flent tamen, & geminos in loca juſſa ferunt.
Albula, quem Tiberim merſus Tiberinus in undis
Reddidit, 139 hibernis forte tumebat aquis.
Hic, ubi nunc fora ſunt, 140 lintres errare videres:
Quaque 141 jacent valles, maxime Circe, tuæ.
Huc, ubi venerunt (neque enim procedere poſſunt
Longius) ex illis unus, & alter ait:
Ah quam ſunt ſimiles! ah quam formoſus uterque eſt!
Plus tamen ex iſtis 142 iſte vigoris habet.
Si genus arguitur vultu; niſi fallit imago,
Neſcio quem e vobis ſuſpicor eſſe Deum.

At

At ſi quis veſtræ Deus eſſet originis auctor;
 In tam præcipiti tempore ferret opem.
Ferret opem certe, 143 ſi non ope mater egeret:
 Quæ facta eſt uno mater, & orba die.
Nata 144 ſimul, moritura ſimul, ſimul ite ſub undas
 Corpora; deſierat: depoſuitque ſinu,
Vagierant ambo pariter: 145 ſenſiſſe putares.
 Hi redeunt udis in ſua tecta genis.
Suſtinet impoſitos ſumma 146 cavus alveus unda.
 Ah quantum fati parva tabella tulit!
Alveus in limo 147 ſilvis appulſus opacis
 Paulatim fluvio deficiente ſedet.
Arbor erat: remanent veſtigia: 148 quæque vocatur
 Rumina nunc ficus, 149 Romula ficus erat.
Venit ad expoſitos (150 mirum) lupa feta gemellos.
 Quis credat pueris non nocuiſſe feram?
Non nocuiſſe parum eſt, prodeſt quoq; quos lupa nutrit,
 Perdere cognatæ ſuſtinuere manus.
Conſtitit, & cauda teneris blanditur alumnis;
 Et fingit 151 lingua corpora bina ſua.
Marte ſatos ſcires: timor abfuit, ubera ſugunt;
 Nec ſibi promiſſi lactis aluntur ope.
Illa 152 loco nomen fecit: locus ille Lupercal.
 Magna dati nutrix 153 præmia lactis habet.
Quis vetat 154 Arcadio dictos a monte Lupercos?
 Faunus in Arcadia 155 templa Lycæus habet.
Nupta quid exſpectas? non tu pollentibus herbis,
 Nec prece, nec magico carmine mater eris.
Excipe 156 fecundæ patienter verbera dextræ,
 Jam ſocer optatum nomen habebit avi.
Nam fuit 157 illa dies, dura quum ſorte maritæ
 Reddebant uteri pignora rara ſui.
Quid mihi, clamabat, prodeſt rapuiſſe Sabinas,
 Romulus, (hoc illo ſceptra tenente fuit:)
Si mea non vires, ſed bellum injuria fecit?
 Utilius fuerat non habuiſſe nurus.
Monte ſub Exquilio 158 multis inciduus annis,
 Junonis magnæ nomine 159 lucus erat.
Huc ubi venerunt, pariter nuptæque, virique
 Suppliciter poſito procubuere genu;
Quum ſubito motæ tremuere cacumina ſilvæ,
 Et Dea per lucos mira locuta ſuos.
Italidas 160 matres, inquit, ſacer hircus inito.
 Obſtupuit dubio territa turba ſono.
Augur erat: (nomen longis intercidit annis:)
 Nuper 161 ab Etruſca venerat exſul humo.
Ille caprum mactat: juſſæ 162 ſua terga puellæ
 Pellibus 163 exectis percutienda dabant.
Luna reſumebat decimo 164 nova cornua motu,
 Virque pater ſubito, nuptaque mater erat.
Gratia Lucinæ: 165 dedit hæc tibi nomina lucus:
 Aut quia principium tu Dea lucis habes.
Parce, precor gravidis 166 facilis Lucina puellis:
 Maturumque utero molliter aufer onus.

ORta 167 dies fuerit, tu deſine credere ventis:
 Perdidit illius temporis aura fidem.
Flamina non conſtant: & ſex reſerata diebus
 Carceris Æolii janua lata patet.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

JAm levis 168 obliqua ſubſedit Aquarius urna,
Proximus æquoreos excipe Piſcis equos.
Te memorant, fratremque tuum (169 nam juncta micatis
Signa) duos tergo ſuſtinuiſſe Deos.
Terribilem quondam fugiens Typhona Dione,
Tunc quum pro Cælo Jupiter arma tulit;
Venit 170 ad Euphratem comitata Cupidine parvo,
Inque 171 Palæſtinæ margine ſedit aquæ.
Populus & cannæ riparum ſumma tegebant,
Spemque dabant ſalices hos quoque poſſe tegi.
Dum latet, inſonuit vento nemus; illa timore
Pallet, & hoſtiles credit adeſſe manus:
Utque ſinu natum tenuit, Succurrite Nymphæ,
Et Dis auxilium ferte duobus, ait.
Nec mora, proſiljit: piſces ſubiere gemelli:
Pro quo nunc dignum ſidera nomen habent.
Inde nefas ducunt 172 genus hoc imponere menſis,
Ne violent 173 timidi piſcibus ora Syri.

PRoxima 174 lux vacua eſt; 175 at tertia dicta Quirino.
Qui tenet hoc nomen, Romulus ante fuit.
Sive 176 quod haſta curis 177 priſcis eſt dicta Sabinis,
Bellicus 178 a telo venit in aſtra Deus:
Sive ſuo Regi nomen poſuere Quirites;
Seu quia Romanis 179 junxerat ille Cures.
Nam pater armipotens poſtquam nova mœnia vidit,
Multaque Romulea bella peracta manu;
Jupiter, inquit, habet Romana potentia vires:
Sanguinis officio non eget illa mei.
Redde patri natum; quamvis intercidit alter:
Pro ſe, proque Remo, qui mihi reſtat erit.
Unus erit, 180 quem tu tolles ad ſidera cæli:
Tu mihi dixiſti, Sint rata dicta Jovis.
Jupiter annuerat, nutu tremefactus uterque
Eſt polus, & cæli 181 pondera movit Atlas.
Eſt locus, antiqui 182 Capreæ dixere paludem:
Forte tuis illic, 183 Romule, jura dabas.
Sol fugit; 184 & removent ſubeuntia nubila cælum:
Et gravis effuſis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc miſſis abrumpitur ignibus æther:
Fit 185 fuga, Rex patriis aſtra petebat equis.
Luctus erat, falſæque patres in crimine cædis,
Hæſiſſetque animis forſitan illa fides.
Sed 186 procul e longa 187 veniebat Julius Alba;
Lunaque fulgebat; nec facis uſus erat:
Quum ſubito motu ſepes tremuere ſiniſtræ;
Rettulit ille gradus, horruerantque comæ.
Pulcer, & humano major, trabeaque decorus
Romulus in media viſus adeſſe via:
Et dixiſſe ſimul: Prohibe lugere Quirites,
Ne violent lacrimis numina noſtra ſuis.
Tura ferant, placentque novum pia turba Quirinum,
Et patrias artes, militiamque colant.
Juſſit: & in tenues oculis evanuit auras.
Convocat 188 hic populum, juſſaque verba refert.
Templa Deo faciunt; 189 collis quoque dictus ab illo eſt,
Et referunt 190 certi ſacra paterna dies.
Lux quoque 191 cur eadem Stultorum feſta vocetur,
Accipe; parva quidem cauſſa, ſed apta ſubeſt.
Non habuit doctos tellus antiqua colonos:

Laſſa-

Laſſabant agiles aſpera bella viros.
Plus erat in gladio, quam curvo laudis aratro:
Neglectus domino pauca ferebat ager.
Farra tamen 192 veteres jaciebant, farra metebant:
Primitias Cereri farra reſecta dabant.
Uſibus admoniti flammis torrenda dederunt;
Multaque peccato 193 damna tulere ſuo.
Nam modo verrebant nigras pro farre favillas;
Nunc ipſas ignes corripuere caſas.
Facta 194 Dea eſt Fornax: læti Fornace coloni
Orant, ut fruges temperet illa ſuas.
Curio 195 legitimis 196 tunc Fornacalia verbis
Maximus 197 indicit: nec ſtata ſacra facit:
Inque foro multa circum 198 pendente tabella
Signatur certa curia quæque nota:
Stultaque pars populi, quæ ſit ſua curia neſcit;
Sed facit extrema 199 ſacra relicta die.

EST 200 honor, & tumulis animas placare paternas;
Parvaque in extructas munera ferre pyras.
Parva petunt manes: pietas pro divite grata eſt
Munere: non avidos Styx habet ima Deos.
Tegula porrectis ſatis eſt 201 velata coronis,
Et ſparſæ fruges, parvaque mica ſalis;
Inque 202 mero mollita Ceres, violæque ſolutæ:
Hæc habeat 203 media teſta relicta via.
Nec 204 majora veto, ſed & his placabilis umbra eſt:
Adde preces, poſitis, & ſua verba focis.
Hunc morem Æneas pietatis idoneus auctor
Attulit 205 in terras, juſte Latine, tuas.
Ille patris genio 206 ſollemnia dona ferebat:
Hinc populi 207 ritus edidicere pios.
At quondam, dum longa ferunt pugnacibus armis
Bella, 208 Parentales deſervere dies.
Non impune fuit: nam dicitur omine ab iſto
Roma 209 ſuburbanis incaluiſſe rogis.
Vix equidem credo; buſtis exiſſe feruntur,
Et tacite queſti tempore noctis avi:
Perque vias urbis, latoſque 210 ululaſſe per agros
Deformes animas vulgus inane ferunt.
Poſtea præteriti tumulis redduntur honores,
Prodigiiſque 211 venit, funeribuſque modus.
Dum tamen hæc fiunt, 212 viduæ ceſſate puellæ:
Exoptat 213 puros 214 pinea teda dies:
Nec tibi, quæ cupidæ 215 matura videbere matri,
Comat virgineas 216 haſta recurva comas.
Conde 217 tuas Hymenæe faces, & ab ignibus atris
Aufer: habent alias mœſta ſepulcra faces.
Di quoque templorum 218 foribus celentur opertis:
Ture 219 vacent aræ, ſtentque ſine igne foci.
Nunc animæ tenues, & corpora functa ſepulcris
Errant: nunc poſito paſcitur umbra cibo.
Nec tamen hæc ultra, 220 quam quot de menſe ſuperſunt
Luciferi, 221 quot habent carmina noſtra pedes.
Hanc, quia juſta ferunt, dixere Feralia lucem:
Ultima placandis Manibus illa dies.
Ecce 222 anus in mediis reſidens annoſa puellis,
Sacra facit Tacitæ; nec tamen ipſa tacet:
Et 223 digitis tria tura tribus ſub limine ponit;
Qua brevis occultum 224 mus ſibi fecit iter.

Tunc cantata tenet 225 quum 226 fuſco licia plumbo;
Et ſeptem 227 nigras verſat in ore fabas.
Quodque 228 pice adſtrinxit, 229 quod acu trajecit ahena,
Obſutum menta torret in igne caput:
Vina quoque inſtillat; vini quodquumque relictum eſt,
Aut ipſa, aut comites, plus tamen ipſa bibit.
Hoſtiles linguas, inimicaque 230 vinximus ora,
Dicit diſcedens: ebriaque exit anus.
Protinus a nobis, quæ ſit Dea Muta, requires?
Diſce, per antiquos quæ mihi nota ſenes.
Jupiter immodico Juturnæ captus amore,
Multa tulit tanto non patienda Deo.
Illa modo in ſilvis 231 inter coryleta jacebat;
Nunc in cognatas deſiliebat aquas.
Convocat hic Nymphas, Latium quæcumque tenebant;
Et jacit in medio talia verba choro:
Invidet ipſa ſibi, vitatque quod expedit illi,
Veſtra ſoror, ſummo concubuiſſe Deo.
Conſulite ambobus: nam quæ mea magna voluptas,
Utilitas veſtræ magna ſororis erit.
Vos illi in prima fugienti obſiſtite ripa,
Ne ſua fluminea corpora mergat aqua.
Dixerat; annuerant Nymphæ Tiberinides omnes,
Quæque colunt thalamos, Ilia Diva, tuos.
Forte fuit Nais 232 Lar nomine: 233 prima ſed illi
Dicta bis antiquum ſyllaba nomen erat:
Et 234 vitio poſitum eſt: ſæpe illi dixerat Almo,
Nata, 235 tene linguam; nec tamen illa tenet.
Quæ ſimul ac tetigit Juturnæ ſtagna ſororis;
Effuge, ait, ripas, dicta refertque Jovis.
Illa etiam Junonem adiit: miſerataque nuptas,
Naida Juturnam vir tuus, inquit, amat.
Jupiter 236 intumuit: quaque eſt non uſa modeſte,
Eripit 237 huic linguam, Mercuriumque vocat.
Duc hanc ad manes (locus ille ſilentibus aptus)
Nympham; hæc infernæ Nympha paludis erit.
Juſſa Jovis fiunt: 238 accepit lucus euntes:
Dicitur illa duci tunc placuiſſe Deo.
Vim 239 parat: hunc vultu pro verbis illa precatur:
Et fruſtra muto nititur ore loqui.
Fitque gravis; 240 geminoſque parit 241 qui compita ſervant;
Et vigilant noſtra ſemper in urbe lares.

PRoxima 242 cognati dixere Chariſtia cari,
Et venit ad ſocios turba propinqua Deos.
Scilicet a tumulis, & qui periere propinquis,
Protinus ad vivos ora referre juvat:
Poſtque tot amiſſos, quidquid de ſanguine reſtat,
Adſpicere, & generis dinumerare gradus,
Innocui 243 veniant: procul hinc procul impius eſto
Frater, & in partus mater acerba ſuos:
Cui 244 pater eſt vivax, qui matris digerit annos:
Quæ premit inviſam ſocrus iniqua nurum.
Tantalidæ fratres abſint, & Jaſonis uxor,
Et quæ ruricolis ſemina toſta dedit:
Et ſoror, & Progne, Tereuſque duabus iniquus;
Et quicumque ſuas per ſcelus auget opes.
Dis 245 generis date tura boni; Concordia fertur
Illa præcipue mitis adeſſe die.
Et libate dapes, ut grati pignus amoris:

Nu-

Nutriat intinctos 246 miſſa patella cibos;
Jamque ubi ſuadebit placidos nox humida ſomnos,
Larga precaturi ſumite vina manu.
Et, 247 bene vos, 248 bene tu patriæ pater optime Cæſar,
Dicite ſuffuſo per ſacra verba mero.

NOx 249 ubi tranſierit, ſolito celebretur honore,
Separat 250 indicio qui Deus arva ſuo.
Termine, 251 ſive lapis, ſive es defoſſus in agro
Stipes, 252 ab antiquis tu quoque nomen habes.
Te 253 duo diverſa domini de parte coronant,
Binaque ſerta tibi, binaque dona ferunt.
Ara 254 fit hic, ignem 255 curva fert ruſtica teſta
Sumtum de tepidis ipſa colona focis.
Ligna ſenex minuit, conciſaque conſtruit alte;
Et ſolida ramos figere pugnat humo.
Tum ſicco primas irritat cortice flammas:
Stat 256 puer, & manibus lata caniſtra tenet.
Inde 257 ubi ter fruges medios immiſit in ignes;
Porrigit inciſos filia parva favos.
Vina tenent alii: libantur ſingula flammis:
Spectant, & linguis candida turba favent.
Spargitur 258 & cæſo communis Terminus agno:
Nec queritur, lactens quum ſibi porca datur.
Conveniunt, celebrantque dapes 259 vicinia ſupplex,
Et cantant laudes, Termine ſancte, tuas.
Tu populos, urbeſque, & regna ingentia finis;
Omnis erit ſine te litigioſus ager.
Nulla tibi ambitio: nullo corrumperis auro:
Legitima ſervas credita rura fide.
Si tu ſignaſſes olim 260 Thyreatida terram,
Corpora non leto 261 miſſa trecenta forent;
Nec foret Othryades congeſtis tectus in armis.
O quantum patriæ ſanguinis ille dedit!
Quid? 262 nova quum fierent Capitolia, nempe Deorum
Cuncta Jovi ceſſit turba, locumque dedit.
Terminus (ut memorant veteres) inventus in æde
Reſtitit: 263 & magno cum Jove templa tenet.
Nunc quoque, ſe ſupra ne quid niſi ſidera cernat,
Exiguum templi tecta 264 foramen habent.
Termine, poſt illud levitas tibi libera non eſt;
Qua poſitus fueris in ſtatione mane.
Nec tu vicino quidquam concede roganti,
Ne videare hominem præpoſuiſſe Jovi.
Et ſeu vomeribus, ſeu tu pulſabere raſtris,
Clamato: Tuus eſt hic ager, ille tuus.
Eſt via, quæ populum Laurentes ducit in agros,
Quondam Dardanio regna petita duci.
Illic 265 lanigeri pecoris tibi, Termine, fibris
Sacra 266 videt fieri 267 ſextus ab Urbe lapis.
Gentibus eſt aliis tellus data limite certo:
Romanæ ſpatium eſt urbis & orbis idem.

NUnc mihi dicenda eſt Regis fuga: traxit ab illa
Quintus 268 ab extremo nomina menſe dies.
Ultima Tarquinius Romanæ gentis habebat
Regna, 269 vir iniuſtus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias everterat urbes:
Et Gabios turpi 270 fecerat arte ſuos.
Namque trium minimus 271 proles manifeſta Superbi,
In medios hoſtes nocte ſilente venit.

Nudarunt gladios : Occidite, dixit, inermem :
  Hoc cupiunt fratres, Tarquiniuſque pater.
Qui mea crudeli laceravit verbere terga,
  Dicere 272 ut hæc poſſet, 273 verbera paſſus erat.
Luna fuit, ſpectant juvenem, gladioſque recondunt:
  Tergaque deducta veſte 274 notata vident.
Flent quoque, & ut ſecum tueatur bella, precantur:
  Callidus ignaris annuit ille viris.
Jamque potens, miſſo genitorem appellat amico:
  Perdendi Gabios qui ſibi monſtret iter.
Hortus odoratis ſuberat cultiſſimus herbis,
  Septus humum rivo lene ſonantis aquæ:
Illic Tarquinius mandata latentia nati
  Accipit, & virga 275 lilia ſumma metit.
Nuntius ut rediit, decuſſaque lilia dixit,
  Filius, Agnoſco juſſa parentis, ait.
Nec mora, principibus cæſis ex urbe Gabina,
  Traduntur ducibus mœnia nuda ſuis.
Ecce (nefas viſu) mediis 276 altaribus anguis
  Exit, & extinctis ignibus exta rapit.
Conſulitur Phœbus: ſors eſt ita reddita; Matri
  Qui 277 dederit primus oſcula, victor erit.
Oſcula quiſque ſuæ matri 278 properata tulerunt,
  Non intellecto credula turba Deo.
Brutus erat ſtulti ſapiens imitator, ut eſſet
  Tutus ab inſidiis, dire Superbe, tuis.
Ille jacens pronus matri dedit oſcula terræ,
  Creditus 279 offenſo procubuiſſe pede.
Cingitur 280 interea Romanis Ardea ſignis,
  Et patitur 281 longas obſidione moras.
Dum vacat, & metuunt hoſtes committere pugnam,
  Luditur in caſtris; otia miles agit.
Tarquinius 282 juvenis ſocios dapibuſque, meroque
  Accipit: ex illis rege creatus ait;
Dum nos ſollicitos pigro tenet Ardea bello,
  Nec ſinit ad patrios arma referre Deos;
Ecquid 283 in officio torus eſt ſocialis? & ecquid
  Conjugibus noſtris mutua cura ſumus?
Quiſque ſuam laudat; ſtudiis certamina creſcunt:
  Et fervet multo linguaque, corque mero.
Surgit cui dederat 284 clarum Collatia nomen:
  Non opus eſt verbis, credite rebus, ait.
Nox ſupereſt, tollamur equis, urbemque petamus.
  Dicta placent; frenis impediuntur equi.
Pertulerant dominos: regalia protinus ipſi
  Tecta petunt: cuſtos in fore nullus erat.
Ecce nurum regis 285 fuſis per colla coronis
  Inveniunt 286 poſito pervigilare mero.
Inde cito paſſu petitur Lucretia; cujus
  Ante 287 torum calathi, lanaque mollis erat.
Lumen ad exiguum famulæ 288 data penſa trahebant;
  Inter quas tenui ſic ait illa ſono;
Mittenda eſt domino (nunc nunc properate puellæ)
  Quamprimum 289 noſtra facta lacerna manu.
Quid tamen audiſtis? (nam plura audire poteſtis)
  Quantum de bello dicitur eſſe ſuper?
Poſtmodo victa cades: melioribus Ardea reſtas
  Improba, quæ noſtros cogis abeſſe viros.
Sint tantum reduces: ſed enim temerarius ille.

Eſt

Eſt meus, & ſtricto qualibet enſe ruit.
Mens 290 abit, & morior, quoties pugnantis imago
Me ſubit, & gelidum pectora frigus habet.
Deſinit in lacrimis, 291 incœptaque fila remiſit,
In gremio vultum depoſuitque ſuo.
Hoc ipſam decuit, lacrimæ decuere pudicam:
Et facies animo dignaque, parque fuit.
Pone 292 metum, veni, conjux ait: illa revixit,
Deque viri collo dulce pependit onus.
Interea juvenis furiales regius ignes
Concipit, & cæco raptus amore furit.
Forma placet, niveuſque color, flavique capilli,
Quique aderat 293 nulla factus ab arte decor.
Verba placent, & vox, & quod corrumpere non eſt;
Quoque minor ſpes eſt, hoc magis ille cupit.
Jam dederat cantum lucis prænuntius ales,
Quum referunt juvenes in ſua caſtra pedem.
Carpitur attonitos abſentis imagine ſenſus
Ille; recordanti plura, magiſque placet.
Sic 294 ſedit, ſic culta fuit, ſic ſtamina nevit;
Neglectæ 295 collo ſic jacuere comæ.
Hos habuit vultus, hæc illi verba fuerunt:
Hic color, hæc facies, hic decor oris erat.
Ut 296 ſolet a magno fluctus langueſcere vento;
Sed tamen a vento, qui fuit, unda tumet:
Sic, quamvis aberat placitæ præſentia formæ;
Quem dederat præſens forma, manebat amor.
Ardet: & injuſti ſtimulis agitatus amoris,
Comparat indigno 297 vimque, metumque toro.
Exitus in dubio eſt; audebimus ultima, dixit.
Viderit: audentes Sorſque, Venuſque juvant.
Cepimus audendo Gabios quoque; talia fatus
Enſe latus cinxit, tergaque preſſit equi.
Accipit ærata juvenem Collatia porta,
Condere jam vultus ſole parante ſuos.
Hoſtis ut hoſpes init penetralia Collatini,
Comiter 298 excipitur: 299 ſanguine junctus erat.
Quantum animis erroris ineſt! parat inſcia rerum
Infelix epulas hoſtibus illa ſuis.
Functus erat dapibus: poſcunt ſua tempora ſomnum:
Nox erat, & tota lumina nulla domo.
Surgit: & 300 auratum vagina liberat enſem,
Et venit in thalamos, nupta pudica, tuos.
Utque 301 torum preſſit: Ferrum, Lucretia, mecum eſt;
Natus, ait, regis, Tarquiniuſque vocor.
Illa nihil: neque enim voces, vireſque loquendi,
Aut aliquid toto pectore mentis habet:
Sed 302 tremuit, quondam ut ſtabulis deprenſa relictis,
Parva ſub infeſto quum jacet agna lupo.
Quid faciat? pugnet? vincetur femina pugnans.
Clamet? at in dextra, qui vetet, enſis erat.
Effugiat? poſitis urgentur pectora palmis:
Tunc primum externa pectora tacta manu.
Inſtat amans hoſtis precibus, pretioque, miniſque:
Nec prece, nec pretio, nec movet ille minis.
Nil agis, eripiam, dixit, 303 per crimina vitam:
Falſus adulterii teſtis adulter ero,
Interimam famulum, 304 cum quo deprenſa fereris:
Succubuit famæ victa puella metu.

Quid

Quid victor gaudes? hæc te victoria perdet.
Heu quantum regnis 305 nox dedit una tuis!
Jamque erat orta dies: ſparſis ſedet illa capillis,
Ut ſolet ad nati 306 mater itura rogum.
Grandævumque patrem fido cum conjuge caſtris
Evocat: & poſita venit uterque mora.
Utque vident habitum; 307 quæ luctus cauſſa, requirunt:
Cui paret exequias, quove ſit icta malo.
Illa diu reticet; pudibundaque cælat amictu
Ora: fluunt lacrimæ more perennis aquæ.
Hinc pater, hinc conjux lacrimas ſolantur, & orant,
Indicet: & cæco flentque, paventque metu.
Ter conata loqui, 308 ter deſtitit: auſaque quarto,
Non oculos ideo ſuſtulit illa ſuos.
Hoc 309 quoque Tarquinio debebimus, eloquar, inquit,
Eloquar infelix dedecus ipſa meum.
Quodque poteſt, narrat; reſtabant ultima, flevit:
Et matronales erubuere genæ.
Dant veniam facto genitor, conjuxque coactæ.
Quam, dixit, veniam vos datis, 310 ipſa nego.
Nec mora, cælato 311 fixit ſua pectora ferro;
Et cadit in patrios ſanguinolenta pedes.
Tunc quoque jam moriens, 312 ne non procumbat honeſte,
Reſpicit: hæc etiam cura cadentis erat.
Ecce ſuper corpus communia damna gementes,
Obliti decoris virque, paterque jacent.
Brutus adeſt, tandemque animo 313 ſua nomina fallit:
Fixaque ſemianimi corpore tela rapit:
Stillantemque tenens generoſo ſanguine cultrum,
Edidit impavidos ore minante ſonos:
Per tibi ego hunc juro fortem, caſtumque cruorem,
Perque tuos manes, 314 qui mihi numen erunt,
Tarquinium profuga pœnas cum ſtirpe daturum:
Jam ſatis eſt virtus diſſimulata diu.
Illa jacens, ad verba oculos ſine lumine movit;
Viſaque concuſſa dicta probare coma.
Fertur in exequias animi matrona virilis;
Et ſecum lacrimas, invidiamque trahit.
Vulnus inane patet. Brutus clamore Quirites
Convocat, & regis facta nefanda refert.
Tarquinius 315 cum prole fugit: 316 capit annua Conſul
Jura: 317 dies regnis illa ſuprema fuit.
FAllimur? an veris 318 prænuntia venit hirundo?
An metuit, ne qua verſa recurrat hiems?
Sæpe tamen, Progne, nimium properaſſe quereris:
Virque tuo Tereus frigore lætus erit.
JAmque 319 duæ reſtant noctes de menſe ſecundo:
Marſque citos 320 junctis curribus urget equos:
Ex vero poſitum 321 permanſit Equiria nomen,
Quæ Deus in campo perſpicit ipſe ſuo.
Jure venis Gradive: locum tua tempora poſcunt,
Signatuſque tuo nomine menſis adeſt.
Venimus in portum libro cum menſe peracto;
Naviget hinc alia jam mihi linter aqua.

PUBLII OVIDII NASONIS

FASTORUM

LIBER TERTIUS.

BEllice, depoſitis clypeo pauliſper, & haſta,
Mars 1 ades; & nitidas caſſide ſolve comas.
Forſitan ipſe roges, quid ſit cum Marte Poetæ:
A te, qui canitur, nomina menſis habet.
Ipſe vides, manibus peragi fera bella Minervæ:
Non 2 minus ingenuis artibus illa vacat.
Palladis exemplo ponendæ tempora ſume
Cuſpidis; invenies 3 & quod inermis agas.
Tunc quoque inermis eras, quum te Romana ſacerdos
Cepit, ut huic urbi femina magna dares.
Silvia Veſtalis (quid enim vetat inde moveri?)
Sacra 4 lavaturas mane petebat aquas.
Ventum erat ad mollem declivi tramite ripam:
Ponitur e ſumma 5 fictilis urna coma.
Feſſa reſedit humi, ventoſque accepit aperto
Pectore, turbatas reſtituitque comas.
Dum ſedet, umbroſæ ſalices, volucreſque canoræ
Fecerunt ſomnos, & leve murmur aquæ.
Blanda quies furtim blandis ſubrepſit ocellis;
Et cadit a mento languida facta manus.
Mars videt hanc, viſamque cupit, potiturque cupita:
Et ſua divina 6 furta 7 fefellit ope.
Somnus abit, jacet ipſa gravis: jam ſcilicet intra
Viſcera Romanæ conditor urbis erat.
Languida 8 conſurgit: nec ſcit cur languida ſurgat:
Et peragit tales arbore nixa ſonos:
Utile ſit, fauſtumque, precor, quod imagine ſomni
Vidimus: 9 an ſomno clarius illud erat?
Ignibus Iliacis aderam, quum lapſa capillis
Decidit 10 ante ſacros 11 lanea vitta focos.
Inde duæ pariter (viſu mirabile) palmæ
Surgunt: ex illis altera major erat:
Et gravibus ramis totum protexerat orbem;
Contigeratque ſua ſidera ſumma coma.
Ecce meus ferrum patruus molitur in illas:
Terreor 12 a monitu, 13 corque timore pavet.
Martia picus avis gemino pro ſtipite pugnant,
Et lupa: 14 tuta per hos utraque palma fuit.
Dixerat, & plenam non firmis viribus urnam
Suſtulit: implerat, dum ſua viſa refert.
Interea, creſcente Remo, creſcente Quirino,
Cæleſti tumidus pondere venter erat.
Quo minus emeritis exirèt curſibus annus,
Reſtabant nitido jam duo ſigna Deo.

Silvia fit mater: 15 Veſtæ ſimulacra feruntur
Virgineas 16 oculis oppoſuiſſe manus.
Ara 17 Deæ certe tremuit, pariente miniſtra;
Et 18 ſubiit cineres territa flamma ſuos.
Hæc ibi cognovit contemtor Amulius æqui;
(Nam raptas fratri victor habebat opes)
Amne jubet mergi geminos: ſcelus unda refugit.
In ſicca pueri deſtituuntur humo.
Lacte quis infantes neſcit creviſſe ferino?
Et picum 19 expoſitis ſæpe tuliſſe cibos?
Non ego te, tantæ nutrix Laurentia gentis,
Nec taceam veſtras, Fauſtule pauper, opes.
Veſter honos veniet, 20 quum Laurentalia dicam:
Acceptus 21 geniis illa December habet.
Martia ter ſenos proles adoleverat annos;
Et ſuberat flavæ 22 jam nova barba comæ:
Omnibus agricolis, armentorumque miniſtris
Iliadæ fratres jura petita dabant.
Sæpe domum veniunt prædonum ſanguine læti,
Et redigunt actos in ſua jura boves.
Ut genus audierant, animos pater editus auget;
Et pudet in parvis nomen habere caſis:
Romuleoque cadit trajectus Amulius enſe;
Regnaque longævo 23 reſtituuntur avo.
Mœnia conduntur: quæ, quamvis parva fuerunt,
Non tamen expediit tranſiliiſſe Remo.
Jam, modo quæ fuerant ſilvæ, 24 pecorumque receſſus,
Urbs erat, æternæ quum pater urbis ait:
Arbiter armorum, de cujus ſanguine natus
Credor; & ut credar, pignora multa dabo.
A te principium Romano ducimus anno:
Primus de patrio nomine menſis erit.
Vox rata fit; patrioque vocat de nomine menſem.
Dicitur hæc pietas grata fuiſſe Deo.
Et tamen ante omnes Martem coluere priores:
Hoc dederat ſtudiis bellica turba ſuis.
Pallada Cecropidæ, Minoïa Creta Dianam,
Vulcanum 25 tellus Hypſipylea colit:
Junonem Spartæ, Pelopeïadeſque Mycenæ:
Pinigerum Fauni Mænalis ora caput.
Mars Latio venerandus erat: quia præſidet armis.
Arma feræ genti remque, decuſque dabant:
Quod ſi forte vacas, 26 peregrinos inſpice Faſtos:
Menſis in his etiam nomine Martis erit.
Tertius Albanis, quintus fuit ille Faliſcis;
Sextus apud populos, Hernica terra, tuos.
Inter Aricinos 27, Albanaque tempora conſtat,
Factaque 28 Telegoni mœnia celſa manu.
Quintum Laurentes, bis quintum Æquiculus acer:
A tribus hunc primum 29 turba Forenſis habet.
Et tibi 30 quum proavis, miles Peligne, Sabinis
Convenit: huic genti quartus utrique Deus.
Romulus hoc, omnes ut vinceret ordine ſaltem,
Sanguinis auctori tempora prima dedit.
Nec 31 totidem veteres, quot nunc, habuere Kalendas:
Ille minor geminis menſibus annus erat.
Nondum tradiderat victas 32 victoribus artes
Græcia, facundum, ſed male forte, genus.
Qui bene pugnabat, 33 Romanam noverat artem:

Mit-

Mittere 34 qui poterat pila, diſertus erat.
Quis tunc aut Hyadas, aut 35 Pleiadas Atlanteas
Senſerat? aut geminos eſſe 36 ſub axe polos?
Eſſe duas Arctos, quarum Cynoſura petatur
Sidoniis, Helicen Graja carina notet?
Signaque, quæ longo frater percenſeat anno,
Ire per hæc uno menſe ſororis equos?
Libera currebant non obſervata per annum
Sidera; conſtabat ſed tamen eſſe Deos.
Non illi cælo labentia ſigna tenebant;
Sed ſua, quæ magnum 37 perdere crimen erat.
Illa 38 quidem fœno; 39 ſed erat reverentia fœno,
Quantam nunc aquilas cernis habere tuas.
Pertica ſuſpenſos portabat longa maniplos:
Unde 40 maniplaris nomina miles habet.
Ergo animi indociles, & adhuc ratione carentes,
Menſibus egerunt 41 luſtra minora decem.
Annus erat, decimum 42 quum luna receperat orbem.
Hic numerus magno tunc in honore fuit:
Seu quia tot digiti, 43 per quos numerare ſolemus:
Seu quia bis quino femina menſe parit:
Seu quod ad uſque decem numero creſcente venitur:
Principium 44 ſpatiis ſumitur inde novis.
Inde 45 pares centum denos ſecrevit in orbes
Romulus, 46 haſtatos inſtituitque decem.
Et 47 totidem princeps, 48 totidem pilanus habebat
Corpora, 49 legitimo quique 50 merebat equo.
Quin etiam partes totidem Titienſibus ille,
Quoſque vocant Ramnes, 51 Luceribuſque dedit.
Aſſuetos igitur numeros ſervavit in anno:
Hoc luget ſpatio femina mæſta virum.
Neu 52 dubites, primæ fuerint quin ante Kalendæ
Martis: ad hæc animum ſigna referre potes.
Laurea flaminibus, 53 quæ toto perſtitit anno,
Tollitur: & frondes ſunt in honore novæ.
Janua tunc regis 54 poſita viret arbore Phœbi:
Ante 55 tuas itidem 56 curia priſca fores.
Veſta quoque ut folio niteat velata recenti,
Cedit ab Iliacis laurea cana focis.
Adde, quod arcana 57 fieri novus ignis in æde
Dicitur, & vires flamma refecta capit.
Nec mihi parva fides annos hinc eſſe priores,
Anna quod hoc cœpta eſt 58 menſe Perenna coli.
Hinc etiam veteres 59 initi memorantur honores
Ad ſpatium belli, perfide Pœne, tui.
Denique quintus ab hoc fuerat Quintilis; & inde
Incipit, 60 a numero nomina quiſquis habet.
Primus oliviferis Romam deductus ab arvis
Pompilius menſes ſenſit abeſſe duos:
Sive 61 hoc 62 a Samio doctus, qui poſſe renaſci
Nos putat; Egeria ſive monente ſua.
Sed tamen errabant etiam tunc tempora, donec
Cæſaris in multis 63 hæc quoque cura fuit.
Non hæc, ille Deus, tantæque propaginis auctor,
Credidit officiis eſſe minora ſuis:
Promiſſumque ſibi voluit prænoſcere cælum,
Nec Deus ignotas hoſpes inire domos.
Ille 64 moras Solis, quibus in ſua ſigna rediret,
Traditur exactis diſpoſuiſſe notis.

Is decies ſenos tercentum, & quinque diebus
Junxit, & e pleno 65 tempora quarta die.
Hic anni modus eſt: in luſtrum accedere debet,
Quæ 66 conſumatur partibus, una dies.

SI licet occultos monitus audire Deorum
Vatibus, ut certe fama licere putat:
Quum ſis officiis, Gradive, virilibus aptus,
Dic mihi 67 matronæ cur tua feſta colant?
Sic ego, ſic poſita dixit mihi caſſide Mauros;
Sed tamen in dextra miſſilis haſta fuit.
Nunc primum ſtudiis pacis, Deus utilis armis
Advocor, & greſſus in nova caſtra fero.
Nec piget incœpti, juvat hac quoque parte morari,
Hoc ſolam ne ſe poſſe Minerva putet.
Diſce Latinorum vates operoſe dierum
Quod petis, & memori pectore dicta nota.
Parva 68 fuit, ſi prima velis elementa referre,
Roma; ſed in parva 69 ſpes tamen urbis erat.
Mœnia 70 jam ſtabant populis anguſta futuris
Credita, ſed turbæ tunc nimis ampla ſuæ.
Quæ fuerit noſtri ſi quæris 71 Regia nati,
Aſpice de canna, ſtraminibuſque domum.
In ſtipula placidi capiebat 72 munera ſomni;
Et tamen ex illo venit in aſtra toro.
Jamque loco majus nomen Romanus habebat,
Nec conjux illi, nec ſocer ullus erat.
Spernebat generos inopes vicinia dives;
Et male credebar ſanguinis auctor ego.
In ſtabulis habitaſſe, & oves paviſſe nocebat,
Jugeraque inculti pauca tenere ſoli.
Quum pare quæque ſuo coeunt volucreſque, feræque,
Atque aliquam, de qua procreet, anguis habet.
Externis dantur connubia gentibus; at, quæ
Romano vellet nubere, nulla fuit.
Indolui patriamque dedi, tibi, Romule, mentem:
Tolle preces, dixi; quod petis, arma dabunt.
Feſta 73 para Conſo; Conſus tibi cetera dicet,
Illo feſta die 74 dum ſua ſacra facis.
Intumuere Cures, 75 & quos dolor attigit idem:
Tunc primum generis intulit arma ſocer.
Jamque 76 fere raptæ 77 matrum quoq;nomen habebant,
Tractaque erant longa bella propinqua mora.
Conveniunt nuptæ 78 dictam Junonis in ædem,
Quas inter 79 mea ſic eſt nurus auſa loqui:
O pariter raptæ, quoniam hoc commune tenemus,
Non ultra lente poſſumus eſſe piæ.
Stant acies: ſed utra Di ſint pro parte rogandi,
Eligite: hinc conjux, hinc pater arma tenet.
Quærendum eſt, viduæ fieri malitis, an orbæ,
Conſilium vobis forte, piumque dabo.
Conſilium dederat: 80 parent, crineſque reſolvunt:
Mœſtaque 81 funeſta corpora veſte tegunt.
Jam ſteterant acies ferro mortique paratæ,
Jam lituus pugnæ ſigna daturus erat;
Quum raptæ veniunt inter patreſque, viroſque:
Inque ſinu natos pignora chara tenent.
Ut medium 82 campi ſciſſis tetigere capillis,
In terram poſito 83 procubuere genu.
Et, quaſi ſentirent, blando clamore nepotes

Ten-

Tendebant ad avos brachia parva ſuos:
Qui poterat, clamabat avum tunc denique viſum;
Et qui vix poterat, 84 poſſe coactus erat.
Tela viris, animique cadunt: gladiiſque remotis
Dant ſoceri generis, accipiuntque manus.
Laudataſque tenent natas, ſcutoque nepotem
Fert avus: hic ſcuti dulcior uſus erat.
Inde diem, primaſque meas celebrare Kalendas
Oebalides 85 matres non leve munus habent:
Aut quia committi ſtrictis mucronibus auſæ
Finierant lacrimis Martia bella ſuis.
Vel 86 quod erat de me feliciter Ilia mater;
Rite colunt matres ſacra, diemque meum.
Quid? 87 quod hiems adoperta gelu tunc denique cedit,
Et 88 pereunt lapſæ ſole tepente nives.
Arboribus redeunt detonſæ frigore frondes:
Uvidaque in gravido palmite gemma tumet;
Quæque diu latuit, nunc qua ſe tollat in auras,
Fertilis occultas invenit herba vias.
Nunc fecundus ager; pecoris nunc hora creandi;
Nunc avis in ramo tecta, laremque parat.
Tempora jure colunt Latiæ fecunda parentes;
Quarum militiam, votaque partus habet.
Adde, 89 quod excubias ubi Rex Romanus agebat,
(Qui nunc Exquilias nomina collis habet)
Illic a nuribus 90 Junoni templa Latinis
Hac 91 ſunt, ſi memini, publica facta die.
Quid 92 moror? & variis onero tua pectora cauſſis?
Eminet ante oculos, quod petis, ecce tuos.
Mater amat nuptas: matrum me turba frequentat;
Hæc nos præcipue tam pia cauſſa decet.
Ferte Deæ flores: gaudet florentibus herbis
Hæc Dea: de tenero cingite flore caput.
Dicite, Tu lucem nobis, Lucina, dediſti:
Dicite, Tu voto parturientis ades.
Si qua tamen gravida eſt, reſoluto crine precetur,
Ut ſolvat partus molliter ipſa ſuos.

QUis 93 mihi nunc dicet, quare cæleſtia Martis
Arma ferant Salii, Mamuriumque canant?
Nympha mone nemori, ſtagnoque operata Dianæ:
Nympha Numæ conjux 94 ad tua feſta veni.
Vallis 95 Aricinæ 96 ſilva præcinctus opaca
Eſt locus antiqua religione ſacer.
Hic latet Hippolytus loris diſtractus equorum:
Unde nemus 97 nullis illud aditur equis.
Licia 98 dependent 99 longas velantia ſepes:
Et poſita eſt 100 meritæ 101 multa tabella Deæ.
Sæpe potens voti frontem redimita coronis
Femina lucentes 102 portat ab Urbe faces:
Regna 103 tenent, 104 fortes manibus, 105 pedibuſque fugaces:
Et perit exemplo poſtmodo quiſque ſuo.
Defluit 106 incerto lapidoſus murmure rivus:
Sæpe, ſed exiguis hauſtibus, inde bibi.
Egeria 107 eſt quæ præbet aquas, Dea grata Camœnis;
Illa Numæ conjux, conſiliumque fuit.
Principio nimium 108 promtos ad bella Quirites
Molliri placuit jure, Deumque metu.
Inde datæ leges; 109 ne fortior omnia poſſet:
Cœptaque ſunt pure tradita ſacra coli.

Exuitur feritas, armiſque potentius æquum eſt:
Et cum cive pudet conſeruiſſe manus.
Atque aliquis modo trux 110 viſa jam vertitur ara:
Vinaque dat tepidis, farraque ſalſa focis.
Ecce Deûm genitor rutilas per nubila flammas
Spargit, & effuſis æthera ſiccat aquis.
Non alias miſſi cecidere frequentius ignes:
Rex pavet; & vulgi pectora terror habet.
Cui Dea: Ne nimium terrere, 111 piabile fulmen
Eſt, ait, & ſævi flectitur ira Jovis.
Sed poterunt ritum Picus, Faunuſque piandi
Tradere. Romani numen utrumque ſoli.
Nec ſine vi tradent: adhibe tu vincula captis:
Atque ita qua poſſint, edidit, arte capi.
Lucus 112 Aventino ſuberat 113 niger ilicis umbra:
Quo poſſis viſo dicere, Numen ineſt.
In medio gramen, muſcoque adoperta virenti
Manabat ſaxo vena perennis aquæ:
Inde fere ſoli Faunus, Picuſque bibebant.
Huc venit, & 114 fonti Rex Numa mactat ovem:
Plenaque odorati diſponit pocula Bacchi;
Cumque 115 ſuis antro conditus ipſe latet.
Ad ſolitos veniunt ſilveſtria numina fontes,
Et relevant multo pectora ſicca mero.
Vina quies ſequitur: gelido Numa prodit ab antro;
Vinclaque ſopitas 116 addit in arcta manus;
Somnus ut abſceſſit, pugnando vincula tentant
Rumpere: pugnantes fortius illa tenent.
Tunc Numa: Di nemorum noſtris ignoſcite factis,
Si ſcelus ingenio ſcitis abeſſe meo:
Quoque modo poſſit fulmen, monſtrate, piari.
Sic Numa. Sic quatiens 117 cornua Faunus ait:
Magna petis; nec quæ monitu tibi diſcere noſtro
Fas ſit: habent fines numina noſtra ſuos.
Di ſumus agreſtes, 118 & qui dominamur in altis
Montibus: arbitrium eſt in ſua tecta Jovi.
Hunc tu non poteris 119 per te deducere cælo;
Sed 120 poteris noſtra forſitan uſus ope.
Dixerat hæc Faunus: par eſt ſententia Pici.
Deme tamen nobis vincula, Picus ait.
Jupiter huc veniet 121 ſumma perductus ab arce:
Nubila promiſſi Styx mihi teſtis erit.
Emiſſi 122 quid agant laqueis, 123 quæ carmina dicant;
Quaque trahant ſuperis ſedibus arte Jovem,
Scire nefas homini eſt: nobis conceſſa canentur,
Quæque pio dici vatis ab ore licet.
Eliciunt cælo te Jupiter: unde minores
Nunc quoque te celebrant, 124 Eliciumque vocant.
Conſtat Aventinæ tremuiſſe cacumina ſilvæ;
Terraque 125 ſubſedit pondere preſſa Jovis.
Corda micant Regis; totoque e corpore ſanguis
Fugit, & hirſutæ diriguere comæ.
Utque 126 animus rediit, Da certa piamina, dixit,
Fulminis, altorum Rexque, paterque Deûm:
Si tua contigimus manibus donaria puris;
Hoc quoque quod petitur, ſi pia lingua rogat.
Annuit oranti: ſed verum ambage remota
Abdidit, & dubio terruit ore virum.
Cæde caput, dixit cui Rex, Parebimus, inquit:

Cædenda eſt hortis 127 eruta cepa meis.
Addidit hic: Hominis ſumes, ait ille, capillos.
Poſtulat hic animam: cui Numa, 128 Piſcis, ait.
Riſit: & his, inquit, facito 129 mea tela procures,
O vir colloquio non abigende Deûm.
Sed tibi, protulerit quum totum craſtinus orbem
Cynthius, 130 imperii pignora certa dabo.
Dixit; & ingenti tonitru ſuper æthera motum
Fertur: adorantem deſtituitque Numam.
Ille redit lætus; memoratque Quiritibus acta.
Tarda venit dictis, difficiliſque fides.
At 131 certe credamus, ait, ſi verba ſequatur
Exitus. en audi craſtina quiſquis ades.
Protulerit terris quum totum Cynthius orbem,
Jupiter imperii pignora certa dabit.
Diſcedunt dubii; promiſſaque tarda videntur:
Dependetque fides 132 adveniente die.
Mollis erat tellus rorata mane pruina:
Ante ſui populus limina Regis adeſt.
Prodit, & in ſolio medius conſedit acerno:
Innumeri circa ſtantque, ſilentque viri.
Ortus erat ſummo tantummodo margine Phœbus,
Sollicitæ mentes ſpeque, metuque pavent.
Conſtitit, atque caput 133 niveo velatus amictu,
Jam bene Dis notas ſuſtulit ille manus;
Atque ita, Tempus adeſt promiſſi muneris, inquit:
Pollicitam dictis Jupiter adde fidem.
Dum loquitur, totum jam Sol emoverat orbem;
Et gravis æthereo venit ab axe fragor.
Ter tonuit ſine nube Deus, tria fulmina miſit.
Credite dicenti; mira, ſed acta loquor.
A media cælum regione dehiſcere cœpit:
Submiſere oculos cum duce turba ſuos.
Ecce levi ſcutum verſatum leniter aura
Decidit; a populo clamor ad aſtra venit.
Tollit humo munus cæſa prius ille juvenca,
Quæ dederat nulli colla premenda jugo.
Atque ancile vocat, 134 quod ab omni parte reciſum;
Quemque notes oculis, angulus omnis abeſt.
Tunc, memor imperii ſortem conſiſtere in illo,
Conſilium multæ calliditatis init.
Plura 135 jubet fieri ſimili cælata figura,
Error ut ante oculos inſidiantis eat.
Mamurius, morum, fabræne exactior artis
Difficile eſt illi dicere, clauſit opus.
Cui Numa munificus, Facti pete præmia, dixit:
Si mea nota fides, irrita nulla petes.
Jam dederat Saliis 136 (a ſaltu nomina dicta)
Armaque, 137 & ad certos 138 verba canenda modos.
Tum ſic Mamurius; Merces mihi gloria detur:
Nominaque 139 extremo carmine noſtra ſonent.
Inde ſacerdotes operi promiſſa vetuſto
Præmia perſolvunt, 140 Mamuriumque vocant.
Nubere ſiqua voles, quamvis properabitis ambo,
Differ: 141 habent parvæ commoda magna moræ.
Arma movent pugnam: pugna eſt aliena maritis:
Condita quum fuerint, aptius omen erit.
His etiam conjux 142 capitis diſcincta Dialis
Lucibus impexas 143 debet habere comas.

Ter-

TErtia nox dimenſa ſuos 144 ubi moverit ortus;
Conditus e geminis piſcibus alter erit.
Nam duo ſunt, 145 Auſtris hic eſt, Aquilonibus ille
Proximus: a vento nomen uterque tenet.
QUum croceis rorare genis Tithonia conjux
Cœperit, & 146 quintæ tempora lucis aget;
Sive eſt Arctophylax, ſive eſt piger ille Bootes,
Mergetur, viſus effugietque tuos.
At 147 non effugiet vindemitor: hoc quoque, cauſſam
Unde trahat ſidus, parva docere mora eſt.
Ampelon intonſum ſatyro, nymphaque creatum
Fertur in Iſmariis Bacchus amaſſe jugis.
Tradidit huic vitem pendentem e frondibus ulmi;
Quæ nunc de pueri nomine nomen habet.
Dum legit in ramo pictas temerarius uvas,
Decidit; 148 amiſſum Liber in aſtra tulit.
SExtus 149 ubi e terra clivoſum ſcandet Olympum
Phœbus, & alatis æthera carpet equis;
Quiſquis ades, caſtæque colis penetralia Veſtæ,
Gratare, Iliacis turaque pone focis.
Cæſaris innumeris, quos maluit ille mereri,
Acceſſit titulis 150 Pontificalis honor.
Ignibus æternis æterni numina præſunt
Cæſaris: imperii pignora juncta vides.
Di veteris Trojæ, digniſſima præda ferenti;
Qua gravis Æneas tutus ab hoſte fuit.
Ortus ab Ænea tangit cognata ſacerdos
Numina: cognatum, Veſta, tuere caput.
Quos ſancta fovet ille manu, 151 bene vivitis ignes:
Vivite inextincti, flammaque, duxque, precor.
UNa 152 nota eſt Martis Nonis, ſacrata quod illis
Templa putant lucos Vejovis ante duos.
Romulus ut ſaxo lucum circumdedit alto;
Quilibet huc, dixit, confuge, tutus eris.
O quam de tenui Romanus origine crevit!
Turba vetus quam non invidioſa fuit!
Ne tamen ignaro novitas tibi nominis obſtet;
Diſce quis iſte Deus, curque vocetur ita.
Jupiter eſt juvenis: juveniles aſpice vultus:
Adſpice deinde manus: fulmina nulla tenet.
Fulmina poſt auſos cælum affectare gigantes
Sumta Jovi: primo tempore inermis erat.
Ignibus Oſſa novis, & Pelion altius Oſſa
Arſit, & in ſolida fixus Olympus humo.
Stat 153 quoque capra ſimul: Nymphæ paviſſe feruntur
Cretides: infanti 154 lac dedit illa Jovi.
Nunc vocor ad nomen: 155 vegrandia farra coloni,
Quæ male creverunt, 156 veſcaque parva vocant.
Vis ea ſi verbi eſt; cur non ego Vejovis ædem,
Ædem 157 non magni ſuſpicer eſſe Jovis?
Jamque ubi cæruleum variabunt ſidera cælum,
Suſpice; 158 Gorgonei colla videbis equi.
Creditur hic cæſæ gravida cervice Meduſæ
Sanguine reſperſis 159 proſiluiſſe comis.
Huic ſupra nubes & ſubter ſidera lapſo
Cælum pro terra, pro pede penna fuit.
Jamque indignanti nova frena receperat ore;
Quum levis Aonias 160 ungula fodit aquas.
Nunc fruitur cælo, quod pennis ante petebat:

Et nitidus ſtellis 161 quinque, decemque micat.
Protinus adſpicies 162 venienti nocte Coronam
Gnoſida: Theſeo crimine facta Dea eſt.
Jam bene periuro mutarat conjuge Bacchum,
Quæ dedit ingrato fila regenda viro.
Sorte tori gaudens, 163 Quid flebam ruſtica? dixit:
Utiliter nobis perfidus ille fuit.
Interea Liber depexis crinibus Indos
Vincit, & Eoo dives ab orbe redit.
Inter captivas facie præſtante puellas,
Grata nimis Baccho filia Regis erat.
Flebat amans conjux; ſpatiataque littore curvo
Edidit incultis talia verba comis:
En iterum fluctus ſimiles audite querelas:
En iterum lacrimas accipe, arena, meas.
Dicebam (memini) periure & perfide Theſeu:
Ille abiit: eadem crimina Bacchus habet.
Nunc quoque nulla viro, 164 clamabo, femina credat:
Nomine mutato cauſſa relata mea eſt.
O utinam mea ſors, qua primum cœperat, iſſet:
Jamque 165 in præſenti tempore nulla forem.
Quid me in deſertis 166 morituram, Liber, arenis
Servabas? potui dedoluiſſe ſemel.
Bacche levis, leviorque tuis, quæ tempora cingunt,
Frondibus, in lacrimas cognite Bacche meas;
Auſus es ante oculos adducta pellice noſtros
Tam bene compoſitum ſollicitare torum.
Heu ubi pacta fides? ubi quæ jurare ſolebas?
Me miſeram, quoties hæc ego verba loquor.
Theſea culpabas, 167 fallentemque ipſe vocabas:
Judicio peccas turpius ipſe tuo.
Neſciat hoc quiſquam: tacitiſque doloribus urar,
Ne toties falli digna fuiſſe puter.
Præcipue cupiam celari Theſea, ne te
Conſortem culpæ gaudeat eſſe ſuæ.
At, puto, præpoſita eſt 168 fuſcæ mihi candida pellex:
Eveniat noſtris hoſtibus ille color.
Quid tamen hæc refero? 169 vitio tibi gratior ipſa eſt.
Quid facis? amplexus inquinat illa tuos.
Bacche fidem præſta; ne præfer amoribus ullam
Conjugis: aſſuevi ſemper amare virum.
Ceperunt 170 matrem formoſi cornua tauri;
Me 171 tua: ſed lædit ille pudendus amor.
Nec noceat quod amo: neque enim tibi, Bacche, nocebat,
Quod flammas nobis faſſus es ipſe tuas.
Nec quod nos uris, mirum facis: ortus in igne
Diceris, & patria raptus ab igne manu.
Illa ego ſum, cui tu ſolitus promittere cælum.
Hei mihi, pro cælo qualia dona fero!
Dixerat, audierat jamdudum verba querentis
Liber, ut à tergo forte ſecutus erat.
Occupat amplexu, lacrimaſque per oſcula ſiccat:
Et, pariter cæli ſumma petamus, ait.
Tu mihi juncta toro, mihi juncta vocabula ſumes:
Nam tibi mutatæ Libera nomen erit.
Sintque tuæ tecum faciam 172 monumenta coronæ;
Vulcanus Veneri quam dedit, illa tibi.
Dicta facit, gemmaſque 173 novem transformat in ignes:
Aurea per ſtellas nunc micat illa novem.

Sex

Sex 174 ubi ſubſtulerit, totidemque remiſerit orbes,
Purpureum rapido qui vehit axe diem;
Altera 175 gramineo ſpectabis Equiria campo,
Quem Tiberis curvis 176 in latus urget aquis.
Qui 177 tamen ejecta ſi forte tenebitur unda,
Cælius 178 accipiet pulverulentus equos.
Idibus 179 eſt Annæ feſtum geniale Perennæ,
Non 180 procul a ripis, advena Tibri, tuis.
Plebs venit, ac virides paſſim diſiecta per herbas
Potat, & accumbit cum pare quiſque ſua.
Sub Jove pars durat: 181 pauci tentoria ponunt:
Sunt, quibus e ramis 182 frondea facta caſa eſt:
Pars ſibi pro rigidis 183 calamos ſtatuere columnis;
Deſuper 184 extentas impoſuere togas.
Sole tamen vinoque calent; annoſque precantur,
Quot ſumunt cyathos, ad numerumque bibunt.
Juvenies illic, qui Neſtoris ebibat annos:
Quæ ſit per calices facta Sibylla ſuos.
Illic & cantant, 185 quidquid didicere theatris:
Et jactant faciles 186 ad ſua verba manus:
Et ducunt poſito duras cratere choreas:
Cultaque diffuſis ſaltat amica comis.
Quum redeunt, titubant: 187 & ſunt ſpectacula vulgi:
Et fortunatos obvia turba vocat.
Occurrit nuper (viſa eſt mihi digna relatu)
Pompa: ſenem potum pota trahebat anus.
Quæ tamen hæc Dea ſit, quoniam rumoribus errat,
Fabula propoſito nulla tegenda meo.
Arſerat Æneæ Dido miſerabilis igne:
Arſerat exſtructis 188 in ſua fata rogis.
Compoſituſque 189 cinis, 190 tumulique in marmore carmen
Hoc 191 breve, quod moriens ipſa reliquit, erat;
Præbuit Æneas & cauſſam mortis, & enſem;
Ipſa ſua Dido concidit icta manu.
Protinus invadunt Numidæ ſine vindice regnum:
Et potitur capta 192 Maurus Hiarba domo:
Seque 193 memor ſpretum, Thalamis tamen, inquit, Eliſæ,
En ego, quem toties reppulit illa, fruor.
Diffugiunt 194 Tyrii quo quemque agit error, ut olim
Amiſſo dubiæ Rege vagantur apes.
Tertia nudatas acceperat area meſſes,
Inque cavos ierant tertia muſta lacus:
Pellitur Anna domo; lacrimanſque ſororia linquit
Mœnia: germanæ juſta dat ante ſuæ.
Mixta bibunt molles lacrimis unguenta favillæ;
Vertice libatas 195 accipiuntque comas.
Terque vale dixit: cineres ter ad ora relatos
Preſſit; & eſt illis viſa ſubeſſe ſoror.
Nacta ratem, comiteſque fugæ, pede labitur æquo,
Mœnia reſpiciens, dulce ſororis opus.
Fertilis eſt Melite, ſterili 196 vicina Coſyræ
Inſula; quam Libyci verberat unda freti.
Hanc petit, hoſpitio regis confiſa vetuſto:
Hoſpes opum dives 197 Rex ibi Battus erat.
Qui poſtquam didicit caſus utriuſque ſororis;
Hæc, inquit, tellus quantulacumque tua eſt.
Et tamen hoſpitii ſervaſſet ad ultima munus;
Sed timuit magnas 198 Pygmalionis opes.
Signa recenſebat bis ſol ſua: 199 tertius ibat

Annus

Annus: & exſilio terra paranda nova eſt.
Frater adeſt; belloque petit: Rex arma peroſus,
Nos ſumus imbelles, tu fuge ſoſpes, ait.
Juſſa fugit; ventoque ratem committit, & undis:
Aſperior quovis æquore frater erat.
Eſt prope piſcoſos 200 lapidoſi Crathidis amnes
Parvus ager: 201 Cameren incola turba vocat.
Illuc curſus erat; nec longius abſuit inde,
Quam quantum novies mittere funda poteſt.
Vela cadunt primo, & dubia liberantur ab aura.
Findite remigio, navita dixit, aquas.
Dumque parant 202 torto ſubducere carbaſa lino,
Percutitur rapido puppis adunca Noto:
Inque patens æquor, fruſtra pugnante magiſtro,
Fertur; & ex oculis viſa refugit humus.
Aſſiliunt fluctus, imoque a gurgite pontus
Vertitur; & canas alveus haurit aquas.
Vincitur ars vento; nec jam moderator habenis
Utitur; at votis is quoque poſcit opem.
Jactatur tumidas exſul Phœniſſa per undas;
Humidaque oppoſita lumina veſte tegit.
Tunc primum Dido felix eſt dicta ſorori,
Et quæcumque aliquam corpore preſſit humum.
Ducitur 203 ad Laurens ingenti flamine littus
Puppis: &, expoſitis omnibus, hauſta perit.
Jam pius Æneas regno, nataque Latini
Auctus erat; populos 204 miſcueratque duos.
Littore dotali, ſolo comitatus Achate,
Secretum nudo dum pede carpit iter;
Adſpicit errantem, nec credere ſuſtinet Annam
Eſſe; quid in Latios illa veniret agros?
Dum ſecum Æneas, Anna eſt, exclamat Achates:
Ad nomen vultus 205 ſuſtulit illa ſuos.
Heu fugiat? quid agat? 206 quos terræ quærat hiatus?
Ante oculos miſeræ fata ſororis erant.
Senſit, & alloquitur trepidam Cytherejus heros:
Flet tamen admonitu mortis, Eliſa, tuæ.
Anna, per hanc juro, quam quondam audire ſolebas
Tellurem fato proſperiore dari;
Perque Deos comites hac nuper ſede locatos;
Sæpe meas illos increpuiſſe moras.
Nec timui de morte tamen: metus abfuit iſte.
Heu mihi, credibili fortior illa fuit!
Ne refer: adſpexi non illo corpore digna
Vulnera, tartareas 207 auſus adire domos.
At tu, ſeu ratio te noſtris appulit oris,
Sive Deus, regni commoda carpe mei.
Multa tibi memores, nil non debemus Eliſæ.
Nomine grata tuo, grata ſororis eris.
Talia dicenti (neque enim ſpes altera reſtat)
Credidit, errores expoſuitque ſuos.
Utque domum intravit 208 Tyrios induta paratus,
Incipit Æneas, cetera turba ſilet.
Hanc tibi cur tradam, pia cauſſa, Lavinia conjux,
Eſt mihi: conſumſi naufragus hujus opes.
Orta Tyro eſt: regnum Lybica poſſedit in ora:
Quam precor, ut caræ more ſororis ames.
Omnia promittit, falſumque Lavinia vulnus
Mente premit tacita, diſſimulatque metus;

Donaque quum videat præter ſua lumina ferri
Multa, tamen mitti clam quoque multa putat.
Non habet exactum quid agat: furialiter odit,
Et parat inſidias, & cupit ulta mori.
Nox erat; ante torum viſa eſt aſtare ſororis
Squalenti Dido ſanguinolenta coma.
Effuge, 209 ne dubita, mœſtum, ſoror, effuge tectum.
Sub verbum querulas impulit aura fores.
Exſilit: & velox 210 illinc ſuper auſa feneſtra
Se jacit: audacem fecerat 211 ille timor.
Cumque 212 metu rapitur, 213 tunica velata recincta
Currit, ut auditis territa dama lupis.
Corniger hanc tumidis rapuiſſe Numicius undis
Creditur, & ſtagnis occuluiſſe ſuis.
Sidonis interea magno clamore per agros
Quæritur: apparent ſigna, notæque pedum.
Ventum erat ad ripas: 214 inerant veſtigia ripis.
Suſtinuit tacitas conſcius amnis aquas.
Ipſa loqui viſa eſt, Placidi ſum Nympha Numici:
Amne perenne latens, Anna Perenna vocor.
Protinus erratis læti veſcuntur in agris:
Et celebrant largo ſeque, diemque mero.
Sunt quibus hæc Luna eſt, quia menſibus impleat annum:
Pars Themin, Inachiam pars putat eſſe bovem.
Invenies, qui te Nymphen Atlantida dicant;
Teque Jovi primos, Anna, dediſſe cibos.
Hæc 215 quoq; quam referam, noſtras pervenit ad aures
Fama; nec a veri diſſidet illa fide.
Plebs 216 vetus, & nullis etiam tunc tuta Tribunis
Fugit: 217 & in 218 ſacri vertice montis erat.
Jam quoque, quem ſecum tulerant, defecerat illis
Victus, & humanis uſibus apta Ceres.
Orta 219 ſub urbanis quædam fuit Anna Bovillis;
Pauper, ſed multæ ſedulitatis anus.
Illa levi 220 mitra canos incincta capillos
Fingebat tremula ruſtica liba manu;
Atque ita per populum fumantia mane ſolebat
Dividere: hæc populo copia grata fuit.
Pace 221 domi facta, 222 ſignum poſuere perenne,
Quod ſibi defectis illa ferebat opem.
Nunc 223 mihi, cur cantent, ſupereſt, obſcœna puellæ,
Dicere: nam coëunt, certaque probra canunt.
Nuper 224 erat Dea facta: venit Gradivus ad Annam,
Et cum ſeducta talia verba facit:
Menſe meo coleris: junxi mea tempora tecum:
Pendet ab officio ſpes mihi magna tuo.
Armifer armiferæ correptus amore Minervæ
Uror, 225 & in longo tempore vulnus alo.
Effice, Di ſtudio ſimiles coëamus in unum.
Conveniunt partes hæ tibi, comis anus.
Dixerat: illa Deum promiſſo ludit inani;
Et ſtultam dubia ſpem trahit uſque mora.
Sæpius inſtanti, Mandata peregimus, inquit:
Evicta eſt precibus; vix dedit illa manus.
Credit amans; thalamoſque parat: 226 deducitur iſtuc
Anna tegens vultus, ut nova nupta, ſuos.
Oſcula ſumturus ſubito Mars adſpicit Annam:
Nunc pudor eluſum, nunc ſubit ira Deum.
Ludis amatorem caræ, nova Diva, Minervæ.

Nec

Nec res hac Veneri gratior ulla fuit.
Inde joci veteres, obſcœnaque dicta canuntur:
Et juvat hanc magno 227 verba dediſſe Deo.
Præteriturus 228 eram gladios in Principe fixos,
Quum ſic a caſtis Veſta locuta focis:
Ne dubita meminiſſe: 229 meus fuit ille ſacerdos:
Sacrilegæ telis me petiere manus.
Ipſa virum rapui, ſimulacraque nuda reliqui.
Quæ cecidit ferro, 130 Cæſaris umbra fuit.
Ille quidem cælo poſitus Jovis atria vidit;
Et tenet in magno 231 templa dicata foro.
At 232 quiquumque nefas auſi, prohibente Deorum
Numine, polluerant pontificale caput;
Morte jacent merita: 233 teſtes eſtote Philippi;
Et quorum ſparſis oſſibus albet humus.
Hoc 234 opus, hæc pietas, hæc prima elementa fuerunt
Cæſaris, ulciſci juſta per arma patrem.
POſtera 235 quum teneras aurora refecerit herbas,
Scorpius a prima parte videndus erit.
TErtia 236 poſt Idus lux eſt celeberrima Baccho.
Bacche fave vati, dum tua feſta cano.
Nec 237 referam Semelen: ad quam niſi fulmina ſecum
Jupiter afferret, parvus inermis eras:
Nec, puer ut poſſes maturo tempore naſci,
Expletum patrio corpore matris opus.
Biſtonas, & Scythicos longum eſt narrare triumphos,
Et domitas 238 gentes turis, & Inde tuas.
Tu quoque Thebanæ mala præda tacebere matris,
Inque tuum furiis 239 acte Lycurge genu.
Ecce libet ſubitos piſces, Tyrrhenaque monſtra
Dicere: ſed non eſt carminis hujus opus.
Carminis hujus opus, cauſſas exponere, quare
Vilis anus 240 populos ad ſua liba vocet.
Ante tuos ortus aræ ſine honore fuerunt,
Liber, & in gelidis herba reperta focis.
Te memorant, Gange, totoque Oriente ſubacto,
Primitias magno ſepoſuiſſe Jovi.
Cinnama tu primus, captivaque tura dediſti,
Deque triumphato viſcera toſta bove.
Nomine ab auctoris 241 ducunt Libamina nomen,
Libaque; quod ſanctis pars datur inde focis.
Liba Deo fiunt; 242 ſuccis quia dulcibus idem
Gaudet: & a Baccho mella reperta ferunt.
Ibat arenoſo 243 Satyris comitatus ab Hebro:
(Non habet ingratos fabula noſtra jocos:)
Jamque erat ad Rhodopen, Pangæaque flumina ventum,
Æriferæ 244 comitum 245 concrepuere manus.
Ecce novæ coëunt volucres tinnitibus actæ:
Quaque movent ſonitus 246 æra, ſequuntur apes.
Colligit errantes, & in arbore claudit inani
Liber; & inventi præmia mellis habet.
Ut Satyri, 247 leniſque ſenex tetigere ſaporem;
Quærebant flavos per nemus omne favos.
Audit in exeſa ſtridorem examinis ulmo:
Adſpicit, 248 & celat, diſſimulatque ſenex;
Utque piger pandi tergo reſidebat aſelli;
Applicat hunc ulmo, corticibuſque cavis.
Conſtitit ipſe ſuper ramoſo ſtipite nixus,
Atque avide trunco condita mella petit.

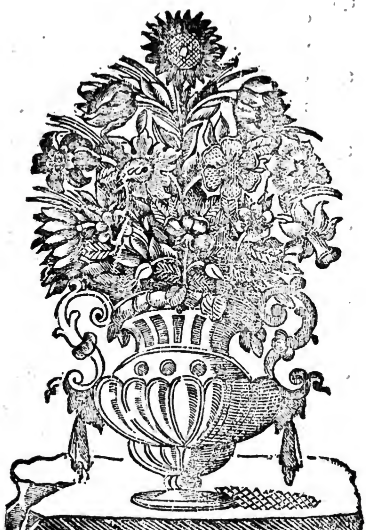
Millia crabronum coëunt, & vertice nudo
Spicula defigunt, oraque prima notant.
Ille 249 cadit præceps, & calce feritur aſelli:
Inclamat ſocios, auxiliumque rogat.
Concurrunt Satyri, turgentiaque ora parentis
Rident: percuſſo claudicat ille genu.
Ridet & ipſe Deus, 250 limumque inducere monſtrat.
Hic paret monitis, & linit ora luto.
Melle pater fruitur: liboque infuſa calenti
Jure repertori ſplendida mella damus.
Femina cur præſtet, non eſt rationis opertæ:
Femineos thyrſo concitat ille choros.
Cur anus hoc faciat, quæris? vinoſior ætas
Hæc erat; & gravidæ munera vitis amat.
Cur 251 hedera hæc cincta eſt? hedera eſt gratiſſima Baccho.
Hoc quoque cur ita ſit, dicere nulla mora eſt.
Nyſiadas 252 Nymphas, puerum quærente noverca,
Hanc frondem cunis oppoſuiſſe ferunt.
Reſtat ut inveniam, quare 253 toga libera detur
Luciferis 254 pueris, candide Bacche, tuis.
Sive, quod ipſe puer ſemper 255 juveniſque videris;
Et media eſt ætas inter utrumque tibi.
Seu 256 quia tu pater es, patres ſua pignora natos
Commendant curæ 257, numinibuſque tuis.
Sive, quod es Liber, veſtis quoque libera per te
Sumitur, & vitæ 258 liberioris iter.
An 259 quia, quum colerent 260 priſci ſtudioſius agros,
Et faceret patrio rure Senator opus;
Et caperet faſces a curvo Conſul aratro,
Nec crimen duras eſſet habere manus;
Ruſticus ad ludos populus veniebat in urbem?
Sed Dis, non ſtudiis ille dabatur honos.
Luce ſua ludos uvæ commentor habebat:
Quos cum tædiferæ 261 nunc habet illa Dea.
Ergo ut tyronum celebrare frequentia poſſit,
Viſa dies dandæ non aliena togæ.
Mite pater caput huc, placataque cornua vertas;
Et des ingenio vela ſecunda meo.
Itur 262 ad Argeos (qui ſint 263 ſua pagina dicet)
Hac, 264 ſicut memini, præteritaque die.
STella Lycaoniam 265 vergit declivis ad Arcton
Milvius: 266 hæc illa nocte videnda venit.
Quis dederit volucri, ſi vis cognoſcere, cælum:
Saturnus regnis a Jove pulſus erat.
Concitat iratus validos Titanas in arma:
Quæque fuit fatis debita, tentat opem.
Matre ſatus Terra, monſtrum mirabile, taurus
Parte ſui ſerpens poſteriore fuit.
Hunc triplici muro lucis incluſerat atris
Parcarum monitu Styx violenta trium.
Viſcera qui tauri flammis adolenda dediſſet;
Sors erat, æternos vincere poſſe Deos.
Immolat 267 hunc Briareus facta ex adamante ſecuri;
Et jamjam flammis exta daturus erat:
Jupiter alitibus rapere imperat: attulit illi
Milvius: & meritis venit in aſtra ſuis.
UNa 268 dies media eſt, fiunt quum ſacra Minervæ;
Nomina quæ 269 a junctis quinque diebus habent.
Sanguine 270 prima vacat: 271 nec fas concurrere ferro;

Cauſ-

Cauſſa, quod eſt illa nata Minerva die.
Altera, 272 treſque ſuper 273 ſtrata celebrantur arena;
Enſibus exſertis bellica læta Dea eſt.
Pallada 274 nunc pueri, teneræque orate puellæ.
Qui bene placarit Pallada, doctus erit.
Pallade placata 275 lanam mollire puellæ
Diſcant, & plenas exonerare colos.
Illa etiam 276 ſtantes 277 radio percurrere telas
Erudit, & rarum pectine denſat opus.
Hanc cole, qui maculas 278 læſis de veſtibus aufers;
Hanc cole, velleribus 279 quiſquis ahena paras.
Nec quiſquam invita faciet bene vincula plantæ
Palladæ, 280 ſit Tychio doctior ille licet.
Et licet antiquo 281 manibus collatus Epeo
Sit prior; invita Pallade mancus erit.
Vos 282 quoque Phœbea morbos qui pellitis arte,
Munera de veſtris pauca referte Deæ.
Nec vos turba feri 283 cenſu fraudata magiſtri
Spernite: diſcipulos attrahit illa novos.
Quique 284 moves cælum, 285 tabulamq; coloribus uris:
Quique facis docta 286 mollia ſaxa manu.
Mille Dea eſt operum: certe Dea carminis illa eſt,
Si mereor, ſtudiis adſit amica meis.
Cælius ex alto qua mons deſcendit in æquum;
Hic ubi non plana eſt, ſed prope plana via;
Parva licet videas 287 Captæ delubra Minervæ,
Quæ Dea natali cœpit habere ſuo.
Nominis 288 in dubio cauſſa eſt; capitale vocamus
Ingenium 289 ſolers: ingenioſa Dea eſt.
An, quia de capitis fertur ſine matre paterni
Vertice cum clypeo proſiluiſſe ſuo?
An, quia perdomitis ad nos captiva Phaliſcis
Venit; & hoc ipſum littera prima docet?
An, quod habet legem, capitis 290 quæ pendere pœnas
Ex illo jubeat furta reperta loco?
A quacumque trahis ratione vocabula, Pallas,
Pro ducibus noſtris ægida ſemper habe.
Summa 291 dies è quinque 292 tubam luſtrare canoram
Admonet, & forti ſacrificare Deæ.
Nunc 293 potes ad Solem ſublato dicere vultu,
Hic 294 here Phryxeæ vellera preſſit ovis.
Seminibus 295 toſtis ſceleratæ fraude novercæ
Suſtulerat nullas, ut ſolet, herba comas.
Mittitur 296 ad Tripodas certa qui ſorte reportet,
Quam ſterili terræ Delphicus edat opem.
Hic quoque corruptus cum ſemine nuntiat Helles,
Et juvenis Phryxi funera ſorte peti.
Uſque recuſantem cives, & tempus, & Ino
Compulerant regem juſſa nefanda pati.
Et ſoror, & Phryxus 297 velati tempora vittis
Stant ſimul ante aras; junctaque fata gemunt.
Adſpicit hos ut forte pependerat æthere mater;
Et ferit attonita pectora nuda manu:
Inque draconigenam nimbis comitantibus urbem
Deſilit; & natos eripit inde ſuos.
Utque fugam capiant, aries nitidiſſimus auro
Traditur: ille vehit 298 per freta longa duos.
Dicitur infirma cornu tenuiſſe ſiniſtra
Femina, quum de ſe nomina fecit aquæ.

Pæne

Pæne ſimul periit, dum vultu ſuccurrere lapſæ
Frater; & extentas porrigit uſque manus.
Flebat, ut amiſſa 299 gemini conſorte pericli,
Cæruleo junctam neſcius eſſe Deo.
Littoribus tactis aries fit ſidus: & hujus
Pervenit in Colchas aurea lana domos.
TRes 300 ubi luciferos veniens præmiſerit Eos;
Tempora nocturnis æqua diurna feres.
INde 301 quater paſtor ſaturos ubi clauſerit hœdos,
Canuerint herbæ rore recente quater;
Janus adorandus: cum quo Concordia mitis,
Et 302 Romana 303 Salus, araque Pacis erit.
LUna regit menſes: hujus quoque tempora menſis
Finit Aventino 304 Luna colenda jugo.

PU-

PUBLII OVIDII NASONIS FASTORUM

LIBER QUARTUS.

Alma fave, dixi, [1] geminorum mater Amorum:
Ad vatem vultus rettulit illa ſuos.
Quid tibi, ait, mecum? certe modo feſta canebas,
Num vetus in molli pectore vulnus habes?
Scis Dea, reſpondi, de vulnere: riſit; & aer
Protinus ex illa parte ſerenus erat.
Saucius, [2] aut ſanus, numquam tua ſigna reliqui;
Tu mihi propoſitum, [3] tu mihi ſemper opus.
Quod [4] decuit, primis [5] ſine crimine luſimus annis:
Nunc teritur noſtris area major equis.
Tempora cum cauſſis annalibus eruta priſcis,
Lapſaque ſub terras, ortaque ſigna cano.
Venimus ad quartum, quo tu celeberrima, menſem:
Et vatem, & menſem ſcis Venus eſſe tuos.
Mota Cytherea leviter [6] mea tempora myrto
Contigit: &, Cœptum perfice, dixit, opus.
Senſimus: & cauſſæ ſubito patuere dierum.
Dum licet, & ſpirant flamina, navis eat.
Si qua tamen pars te de Faſtis tangere debet,
Cæſar; in Aprili, [7] quod tuearis, habes.
Hic ad te magna deſcendit origine menſis;
Et fit adoptiva nobilitate tuus.
Hoc pater Iliades, quum [8] longum ſcriberet annum,
Vidit: & auctores rettulit ille ſuos.
Utque fero Marti primam dedit ordine ſortem,
Quod ſibi naſcenti proxima cauſſa fuit:
Sic Venerem gradibus multis in gente receptam
Alterius voluit menſis habere locum;
Principiumque ſui generis, revolutaque quærens
Sæcula, cognatos venit ad uſque Deos.
Dardanon [9] Electra quis neſcit Atlantide natum?
Scilicet Electram concubuiſſe Jovi?
Hujus Erichthonius: Tros eſt generatus ab illo:
Aſſaracum creat hic, Aſſaracuſque Capyn.
Proximus Anchiſes; cum quo commune parentis
Non dedignata eſt nomen habere Venus.
Hinc [10] ſatus Æneas: pietas ſpectata per ignes:
Sacra, patremque humeris, altera ſacra, tulit.
Venimus ad felix aliquando nomen Juli:
Unde domus Teucros Julia tangit avos.
Poſthumus hinc, qui, quod ſilvis fuit ortus in altis,
Silvius in Latia gente vocatus erat.
Iſque, Latine, tibi pater eſt: ſubit Alba Latinum;
Proximus eſt titulis Epytus, Alba, tuis.

Ille 11 dedit captæ repetita vocabula Trojæ:
  Et tuus eſt idem, 12 Capete, factus avus.
Cumque patris regnum poſt hunc Tiberinus haberet,
  Dicitur in Thuſcæ gurgite merſus aquæ.
Jam tamen 13 Agrippam natum, Remulumque nepotem
  Viderat: in Remulum fulmina miſſa ferunt.
Venit Aventinus poſt hos: locus unde vocatur,
  Mons quoque: poſt illum tradita regna Procæ.
Quem ſequitur duri Numitor germanus Amuli.
  Ilia 14 cum Lauſo de Numitore ſati.
Enſe cadit patrui Lauſus: placet Ilia Marti;
  Teque parit gemino, juncte Quirine, Remo.
Ille ſuos ſemper Venerem Martemque parentes
  Dixit; & emeruit vocis habere fidem.
Neve ſecuturi poſſent neſcire nepotes,
  Tempora Dis generis continuata dedit.
Sed Veneris menſem 15 Grajo ſermone notatum
  Auguror: a ſpumis eſt Dea dicta maris.
Nec tibi ſit mirum, Græco rem nomine dici:
  Itala nam tellus 16 Græcia major erat.
Venerat 17 Evander plena cum claſſe ſuorum:
  Venerat Alcides: Grajus uterque fuit.
Hoſpes Aventinis armentum pavit in herbis
  Claviger: & tanto eſt Albula pota Deo.
Dux quoque Neritius; 18 teſtes Læſtrygones exſtant;
  Et quod adhuc 19 Circes nomina littus habet.
Et jam 20 Telegoni, jam 21 mœnia 22 Tyburis udi
  Stabant; 23 Argolicæ quæ poſuere manus.
Venerat Atridæ fatis agitatus Haleſus;
  A quo ſe dictam 24 terra Faliſca putat.
Adjice Trojanæ 25 ſuaſorem Antenora pacis,
  Et 26 generum Oeniden, Appule Daune, tuum.
Serus 27 ab Iliacis, & poſt Antenora flammis,
  Attulit Æneas in loca noſtra Deos.
Hujus erat Solemus Phrygia comes unus ab Ida;
  A 28 quo Sulmonis mœnia nomen habent;
Sulmonis gelidi, patriæ, Germanice, noſtræ:
  Me miſerum, Scythico quam procul illa ſolo eſt!
Ergo 29 age; tam longas ſed ſupprime, Muſa, querelas.
  Non tibi ſunt mœſta ſacra canenda lyra.
Quo non livor adit? ſunt qui tibi menſis honorem
  Eripuiſſe velint, invideantque, Venus.
Nam, quia ver aperit tunc omnia; denſaque cedit
  Frigoris aſperitas, fetaque terra patet;
Aprilem memorant 30 ab aperto tempore dictum:
  Quem Venus iniecta vindicat alma manu.
Illa quidem totum digniſſima temperat orbem:
  Illa tenet nullo regna minora Deo:
Juraque dat cælo, terræ, & natalibus undis;
  Perque 31 ſuos coitus continet omne genus.
Illa Deos omnes (longum eſt numerare) creavit:
  Illa ſatis cauſſas, arboribuſque dedit.
Illa rudes animos hominum contraxit in unum;
  Et docuit jungi cum pare quemque ſua.
Quid genus omne creat volucrum, niſi blanda voluptas?
  Nec coëunt pecudes, ſi levis abſit amor.
Cum mare trux aries cornu decertat: at idem
  Frontem dilectæ lædere parcit ovis.
Depoſita ſequitur taurus feritate juvencam:

Quem

Quem toti ſaltus, quem nemus omne tremit.
Vis eadem, lato quodquumque ſub æquore vivit,
Servat; & innumeris piſcibus implet aquas.
Prima feros habitus homini detraxit: ab illa
Venerunt cultus, mundaque cura ſolo.
Primus amans carmen vigilatum nocte negata
Dicitur ad clauſas concinuiſſe fores.
Eloquiumque fuit duram exorare puellam;
Proque ſua cauſſa quiſque diſertus erat.
Mille per hanc artes notæ: ſtudioque placendi,
Quæ latuere prius, multa reperta ferunt.
Hanc quiſquam titulo menſis ſpoliare ſecundi
Audeat? a nobis ſit furor iſte procul.
Quid, quod ubique potens, templiſque frequentibus aucta
Urbe tamen noſtra jus Dea majus habet?
Pro Troja, Romane, tua Venus arma ferebat,
Quum gemuit teneram [32] cuſpide læſa manum:
Cæleſteſque duas [33] Trojano judice vicit,
(Ah nolim victas hoc meminiſſe Deas!)
Aſſaracique nurus dicta eſt: ut ſcilicet olim
Magnus Juleos Cæſar haberet avos.
Nec Veneri tempus, quam ver, erat aptius ullum.
Vere nitent terræ, vere remiſſus ager.
Nunc herbæ rupta tellure cacumina tollunt:
Nunc tumido gemmas cortice palmes agit.
Et formoſa Venus formoſo tempore digna eſt;
Utque ſolet, Marti continuata ſuo.
Vere monet curvas materna per æquora puppes
Ire, nec hibernas jam timuiſſe minas.
Rite Deam colitis Latiæ matreſque, nuruſque,
Et vos, quis vittæ, [34] longaque veſtis adeſt.
Aurea marmoreo redimicula demite collo,
Demite divitias: [35] tota lavanda Dea eſt.
Aurea ſiccato redimicula reddite collo:
Nunc [36] alii flores, nunc nova danda roſa eſt.
Vos quoque ſub viridi myrto jubet ipſa lavari:
Cauſſaque cur jubeat, diſcite, certa ſubeſt.
Littore ſiccabat ſudantes rore capillos:
Viderunt Satyri, turba proterva, Deam.
Senſit, & oppoſita texit ſua tempora myrto.
Tuta fuit facto: voſque referre jubet.
Diſcite nunc quare [37] Fortunæ tura virili
Detis eo, gelida qui locus humet aqua.
Accipit ille locus poſito velamine cunctas:
Et vitium nudi corporis omne videt.
Ut tegat hoc, celetque viros, Fortuna virilis
Præſtat; & hoc parvo ture rogata facit.
Ne pigeat tritum niveo cum lacte papaver
Sumere, & expreſſis [38] mella liquata favis.
Quum primum cupido Venus eſt deducta marito;
Hoc bibit; ex illo tempore nupta fuit.
Supplicibus verbis illam placate; ſub illa
Et forma, & mores, & bona fama manet.
Roma pudicitia [39] proavorum tempore [40] lapſa eſt.
Cumæam [41] veteres, conſuluiſtis anum.
Templa [42] jubet Veneri fieri: quibus ordine factis,
Inde Venus [43] verſo nomina corde tenet.
Semper ad Æneadas placido pulcherrima vultu
Reſpice: totque tuas, Diva, tuere nurus.

Dum

Dum loquor, elata metuendus acumine caudæ
Scorpius [44] in virides [45] præcipitatur aquas.
NOx [46] ubi tranſierit, cælumque rubeſcere primo
Cœperit, & tactæ rore querentur aves:
Semuſtamque [47] facem vigilata nocte viator
Ponet; & ad ſolitum ruſticus ibit opus.
Plejades incipient humeros relevare paternos;
Quæ ſeptem dici, ſex tamen eſſe ſolent.
Seu quod in amplexum ſex hinc venere Deorum:
Nam Steropen Marti concubuiſſe ferunt;
Neptuno Halcyonen, & te formoſa Celæno:
Majan, & Electram, Taygetamque Jovi.
Septima mortali Merope tibi, Siſyphe, nupſit:
Pœnitet: [48] & facti ſola pudore latet.
Sive quod Electra Trojæ ſpectare ruinas
Non tulit, ante oculos oppoſuitque manum.
TEr [49] ſine perpetuo cælum verſetur in axe,
Ter jungat Titan, terque reſolvat equos:
Protinus [50] inflexo Berecynthia tibia cornu
Flabit; & Idææ feſta parentis erunt.
Ibunt [51] ſemimares, [52] & inania tympana tundent;
Æraque tinnitus ære repulſa dabunt.
Ipſa ſedens molli comitum cervice feretur
Urbis per medias exululata vias.
Scena ſonat, lituique vocant: ſpectate Quirites;
Et fora Marte ſuo litigioſa vacent.
Quærere multa libet: ſed me ſonus æris acuti
Terret, & horrendo [53] lotos adunca ſono.
Da Dea, quam ſcite doctas Cybeleïa neptes
Vidit; & has curæ juſſit adeſſe meæ.
Pandite, mandati memores, Heliconis alumnæ,
Gaudeat aſſiduo cur Dea magna ſono.
Sic ego; ſic Erato: (menſis Cythereïus illi
Ceſſit, quod teneri nomen amoris habet)
Reddita Saturno ſors hæc erat: Optime Regum
A nato regnis excutiere tuis.
Ille ſuam, metuens, ut quæque erat edita, prolem
Devorat; immerſam viſceribuſque tenet.
Sæpe Rhea queſta eſt toties fecunda; nec umquam
Mater: & indoluit fertilitate ſua.
Jupiter ortus erat: pro magno teſte vetuſtas
Creditur; acceptam parce movere fidem.
Veſte [54] latens ſaxum cæleſti gutture ſedit:
Sic genitor fatis decipiendus erat.
Ardua jam dudum reſonat [55] tinnitibus Ide,
Tutus [56] ut infanti vagiat ore puer.
Pars [57] clypeos manibus, [58] galeas pars tundit inanes;
Hoc Curetes habent, hoc Corybantes opus.
Res latuit patrem: priſcique imitamina facti
Aera Deæ comites, raucaque terga movent.
Cymbala pro galeis, pro ſcutis tympana pulſant:
Tibia dat Phrygios, ut dedit antè, modos.
Deſierat: cœpi: Cur huic [59] genus acre leonum
Præbent inſolitas ad juga curva comas?
Deſieram: cœpit: [60] Feritas mollita per illam
Creditur; id curru teſtificata ſuo eſt.
At cur turrifera caput eſt onerata corona?
An primis turres urbibus illa dedit?
Annuit. Unde venit, dixi, ſua membra ſecandi

Impe-

Impetus ? ut tacui, Pieris orſa loqui.
Phryx 61 puer 62 in ſilvis facie ſpectabilis altis
Turrigeram caſto junxit amore Deam.
Hunc ſibi ſervari voluit, ſua templa tueri;
Et dixit: Semper fac puer eſſe velis.
Ille fidem juſſis dedit, & Si mentiar, inquit,
Ultima, qua fallam, ſit Venus illa mihi.
Fallit: 63 & in Nympha Sagaritide deſinit eſſe,
Quod fuit; hinc pœnas exigit ira Deæ.
Naïada vulneribus ſuccidit in arbore factis;
Illa perit: fatum Naïados arbor erat.
Hic furit: &, credens thalami procumbere tectum,
Effugit; & curſu Dindyma ſumma petit.
Et modo tolle faces, 64 remove modo verbera, clamat;
Sæpe Palæſtinas jurat adeſſe Deas.
Ille etiam ſaxo corpus laniavit acuto;
Longaque in immundo pulvere tracta coma eſt.
Voxque fuit; Merui, meritas do ſanguine pœnas;
Ah pereant partes, quæ nocuere mihi!
Ah pereant, dicebat adhuc; onus inguinis aufert;
Nullaque ſunt ſubito 65 ſigna relicta viri.
Venit in exemplum furor hic: molleſque miniſtri
Cædunt 66 jactatis vilia membra comis.
Talibus Aoniæ facunda voce Camœnæ
Reddita quæſiti cauſſa furoris erat.
Hoc quoque dux operis moneas, precor, unde petita
Venerit: an noſtra ſemper in Urbe fuit?
Dindymon, & Cybelen, 68 & amœnam fontibus Idem
Semper, & 69 Iliacas mater amavit opes.
Quum Trojam Æneas Italos portaret in agros,
Eſt Dea ſacriferas pæne ſecuta rates.
Sed nondum fatis Latio ſua numina poſci
Senſerat: aſſuetis ſubſtiteratque locis.
Poſt, ubi Roma potens opibus 70 jam ſæcula quinque
Vidit, & e domito ſuſtulit orbe caput;
Carminis Euboici 71 fatalia verba ſacerdos
Inſpicit: 72 inſpectum tale fuiſſe ferunt.
Mater 73 abeſt; matrem jubeo, Romane, requiras:
Quum veniet, caſta eſt accipienda manu.
Obſcuræ ſortis patres ambagibus errant;
Quæve parens abſit, quove petenda loco.
Conſulitur 74 Pæan: Divûmque accerſite matrem,
Inquit; in Idæo eſt invenienda jugo.
Mittuntur 75 Proceres. Phrygiæ tunc ſceptra 76 tenebat
Attalus: Auſoniis 77 rem negat ille viris.
Mira canam. Longo tremuit quum murmure tellus:
Et ſic eſt adytis Diva locuta ſuis:
Ipſa peti volui, nec ſit mora: mitte volentem:
Dignus Roma locus, quo Deus omnis eat.
Ille ſoni terrore pavens, Proficiſcere, dixit:
Noſtra eris: 78 in Phrygios Roma refertur avos.
Protinus innumeræ cædunt pineta ſecures
Illa, quibus fugiens Phryx pius uſus erat.
Mille manus coëunt: 79 & picta coloribus uſtis
Cæleſtem matrem concava puppis habet.
Illa ſui per aquas fertur tutiſſima nati;
Longaque Phryxeæ ſtagna ſororis adit.
Rhœteumque 80 capax Sigeaque littora tranſit;
Et 81 Tenedum, & veteres Eetionis opes.

Cyclades excipiunt, 82 Lesbo poſt terga relicta:
  Quaque Caryſteis frangitur unda vadis.
Tranſit & Icarium; laxas ubi perdidit alas
  Icarus, & vaſtæ nomina fecit aquæ.
Tunc læva Creten, dextra Pelopeïdas undas
  Deſerit, & Veneri ſacra Cytera petit.
Hinc mare Trinacrium, candens ubi tingere ferrum
  Brontes, & Steropes, Æmonideſque ſolent;
Æquoraque Afra legit: Sardoaque Regna ſiniſtris
  Reſpicit a remis, Auſoniamque tenet.
Oſtia 83 contigerat, qua ſe Tiberinus in altum
  Dividit, & campo liberiore natat.
Omnis eques, mixtaque gravis cum plebe ſenatus
  Obvius ad Tuſci fluminis ora venit.
Procedunt pariter matres, natique, virique,
  Quæque colunt ſanctos virginitate focos.
Sedula fune viri contento brachia laſſant:
  Vix ſubit adverſas hoſpita navis aquas.
Sicca diu fuerat tellus: ſitis uſſerat herbas:
  Sedit 84 limoſo preſſa carina vado.
Quiſquis adeſt operi, pluſquam pro parte laborat;
  Adjuvat & fortes voce ſonante manus.
Illa, velut medio ſtabilis ſedet inſula ponto:
  Attoniti monſtro ſtantque, paventque viri.
Claudia Quinta genus Clauſo 85 referebat ab alto:
  Nec facies impar nobilitate fuit.
Caſta quidem, ſed non eſt credita: 86 rumor iniquus
  Læſerat, & falſi criminis acta rea eſt.
Cultus, 87 & ornatis varie 88 prodiſſe capillis
  Obfuit; ad rigidos linguaque promta ſenes.
Conſcia mens recti famæ mendacia ridet:
  Sed nos in vitium credula turba ſumus.
Hæc ubi caſtarum proceſſit ab agmine matrum,
  Et manibus puram fluminis hauſit aquam;
Ter caput irrorat, ter tollit ad æthera palmas.
  Quicumque adſpiciunt, mente carere putant.
Summiſſoque genu, vultus in imagine Divæ
  Fixit, 89 & hos dixit crine jacente ſonos:
Supplicis alma tuæ, genitrix fecunda Deorum,
  Accipe ſub certa conditione preces.
Caſta negor: ſi tu damnas, meruiſſe fatebor.
  Morte luam pœnas judice victa Dea.
Sed ſi crimen abeſt, tu noſtræ pignora vitæ
  Re dabis, & caſtas caſta ſequere manus.
Dixit, & exiguo funem conamine traxit:
  (Mira, ſed in ſcena teſtificata loquor)
Mota Dea eſt: ſequiturque ducem, laudatque ſequendo.
  Index lætitiæ fertur ad aſtra ſonus.
Fluminis ad flexum veniunt: Tiberina priores
  Atria dixerunt, unde ſiniſter abit.
Nox aderat, querno 90 religant in ſtipite funem;
  Dantque levi ſomno corpora functa cibo.
Lux erat, & querno ſolvunt a ſtipite funem;
  Ante tamen poſito tura dedere foco.
Ante coronarunt puppim, & ſine labe juvencam
  Mactarunt, operum, conjugiique rudem.
Eſt locus, in Tiberim qua lubricus influit Almo,
  Et magno nomen perdit in amne minor;
Illic 91 purpurea canus cum veſte ſacerdos

Almonis 92 dominam, ſacraque lavit aquis.
Exululant 93 comites, furioſaque tibia flatur;
Et feriunt molles 94 taurea terga manus.
Claudia præcedit læto celeberrima vultu:
Credita vix tandem teſte pudica Dea eſt.
Ipſa ſedens plauſtro porta eſt invecta Capena:
Sparguntur junctæ flore recente boves.
Naſica accepit: templi non perſtitit auctor:
Auguſtus 95 nunc eſt, 96 ante Metellus erat.
Subſtitit hic Erato: mora fit, dum cetera quæro:
Dic, inquam, 97 parva cur ſtipe quærat opes?
Contulit æs populus, de quo delubra Metellus
Fecit, ait: dandæ mos ſtipis inde manet.
Cur 98 vicibus factis ineant convivia, quæro,
Tum magis, indictas concelebrentque dapes?
Quod bene mutarit ſedem Berecynthia, dixit,
Captant mutatis ſedibus omen idem.
Inſtiteram, quare primi Megaleſia ludi
Urbe forent noſtra: quum Dea (ſenſit enim)
Illa 99 Deos, inquit, peperit; ceſſere parenti,
Principiumque dati mater honoris habet.
Cur igitur Gallos, 100 qui ſe excidere, vocamus,
Quum tantum a Phrygia Gallica diſtet humus?
Inter, ait, viridem Cybelen, 101 altaſque Celænas,
Amnis it inſana, nomine Gallus, aqua.
Qui bibit inde, furit. procul hinc diſcedite, quis eſt
Cura bonæ mentis, qui bibit inde, furit.
Non pudet 102 herboſum, dixi, poſuiſſe moretum
In Dominæ menſis? an ſua cauſſa ſubeſt?
Lacte mero veteres uſi narrantur, & herbis,
Sponte ſua ſi quas terra ferebat, ait.
Candidus elixæ miſcetur caſeus herbæ;
Cognoſcat 103 primos ut Dea priſca cibos.

POſtera cum cælo motis Pallantias aſtris
Fulſerit, & niveos Luna levarit equos;
Qui dicet, Quondam 104 ſacrata eſt colle Quirini
Hac 105 Fortuna die Publica, verus erit.

TErtia 106 lux, memini, ludis erit: 107 hac mihi quidam
Spectanti ſenior, continuuſque loco,
Hæc, 108 ait, illa dies, Libycis qua Cæſar in oris
Perfida magnanimi contudit arma Jubæ.
Dux mihi Cæſar erat; ſub quo meruiſſe Tribunus
Glorior, 109 officiis præfuit ille meis.
Hanc ego militia ſedem, tu pace paraſti,
Inter 110 bis quinos uſus honore viros.
Plura locuturi 111 ſubito ſubducimur imbre:
Pendula cæleſtes Libra movebat aquas.
Ante 112 tamen quam ſumma dies ſpectacula ſiſtat,
Enſifer Orion æquore merſus erit.

PRoxima 113 victricem quum Romam inſpexerit Eos,
Et dederit Phœbo ſtella fugata locum;
Circus erit 114 pompa celeber, numeroque Deorum,
Primaque ventoſis 115 palma petetur equis.
Hinc 116 Cereris ludi: non eſt opus indice cauſſæ,
Sponte Deæ munus, promeritumque patet.
Panis erat primis virides mortalibus herbæ,
Quas tellus nullo ſollicitante dabat.
Et modo carpebant vivax de ceſpite gramen;
Nunc epulæ è tenera fronde cacumen erant.

Poſtmodo 117 glans nata eſt; bene erat, jam glande reperta,
Duraque magnificas quercus habebat opes.
Prima Ceres, homine ad meliora alimenta vocato,
Mutavit glandes utiliore cibo.
Illa 118 jugo tauros collum præbere coegit:
Tunc primum ſoles eruta vidit humus.
Aes erat in pretio; chalybis jam maſſa placebat:
Heu heu perpetuo debuit illa tegi!
Pace Ceres læta eſt: & vos orate coloni
Perpetuam pacem, pacificumque ducem.
Farra Deæ, micæque licet ſalientis honorem
Detis, & in veteres turea grana focos.
Sed ſi tura aberunt, unctas accendite tædas:
Parva bonæ Cereri, 119 ſint modo caſta, placent.
A bove ſuccincti 120 cultros removete miniſtri:
Bos aret; 121 ignavam ſacrificate ſuem.
Apta jugo cervix non eſt ferienda ſecuri:
Vivat, & in dura ſæpe laboret humo.
Exigit ipſe locus, raptus, ut virginis edam:
Plura recognoſces, pauca docendus eris.
Terra tribus ſcopulis vaſtum procurrit in æquor
Trinacris, a poſitu nomen adepta loci.
Grata 122 domus Cereri, multas ea poſſidet urbes;
In quibus eſt 123 culto fertilis Enna ſolo.
Frigida cæleſtum matres Arethuſa vocarat:
Venerat ad ſacras, & Dea flava dapes.
Filia, conſuetis ut erat comitata puellis,
Errabat nudo per ſua prata pede.
Valle ſub umbroſa 124 locus eſt aſpergine multa
Uvidus ex alto deſilientis aquæ.
Tot fuerant illic, quot habet natura, colores;
Pictaque diſſimili flore nitebat humus.
Quam ſimul adſpexit, Comites accedite, dixit,
Et mecum veſtros flore replete ſinus.
Præda puellares animos delectat inanis;
Et non ſentitur ſedulitate labor.
Hæc implet lento calathos è vimine textos,
Hæc gremium, 125 laxos degravat illa ſinus:
Illa 126 legit calthas: huic ſunt violaria curæ:
Illa papavereas ſubſecat ungue comas.
Has, hyacinthe, tenes, illas, amaranthe, moraris:
Pars thyma, pars rorem, pars meliloton amant.
Plurima lecta roſa eſt: ſunt & ſine nomine flores;
Ipſa crocos tenues, 127 liliaque alba legit.
Carpendi ſtudio paulatim longius itur,
Et dominam caſu nulla ſecuta comes.
Hanc videt; & viſam patruus velociter aufert;
Regnaque cæruleis in ſua portat equis.
Illa quidem clamabat: Io cariſſima mater,
Auferor: ipſa ſuos abſciderat que ſinus.
Panditur interea Diti via: namque diurnum
Lumen inaſſueti 128 non patiuntur equi.
At 129 chorus æqualis 130 cumulato flore miniſtræ,
Perſephone, clamant, ad tua dona veni.
Ut clamata ſilet; montes ululatibus implent,
Et 131 feriunt nuda pectora mœſta manu.
Attonita eſt plangore Ceres: modo venerat Ennam.
Nec mora: Me miſeram, 132 filia, dixit, ubi es?
Mentis inops rapitur, ut quas audire ſolemus

Threïcias fuſis 133 Mænadas ire comis,
Ut vitulo mugit ſua mater ab ubere rapto;
Et quærit fetus per nemus omne ſuos;
Sic 134 Dea nec retinet gemitus, & concita curſu
Fertur; & è campis incipit Enna tuis.
Inde puellaris nacta eſt veſtigia plantæ:
Et preſſam 135 natæ pondere vidit humum.
Forſitan illa dies erroris ſumma fuiſſet,
Si non turbaſſent ſigna reperta ſues.
Jamque Leontinos, Aniſenaque flumina curſu
Præterit; & ripas, herbifer Aci, tuas.
Præterit & Cyanen, & fontes lenis Anapi;
Et te vorticibus non adeunde Gela.
Liquerat 136 Ortygiam, Megareaque, Pantagiamque;
Quaque 137 Simætheas accipit æquor aquas:
Antraque Cyclopum poſitis exuſta caminis:
Quique locus curvæ 138 nomina falcis habet:
Himeraque, & Didymen, Agrigentaque, Taurominumq;
Sacrorumque Melam paſcua læta boum.
Hinc Camerinam adjit, 139 Thapſumque, 140 & Oloria Tempe,
Quaque jacet Zephyro ſemper apertus Erix.
Jamque Peloriaden, Lilybæaque, jamque Pachynon
Luſtrarat, terræ cornua prima ſuæ.
Quaquumque ingreditur, miſeris loca cuncta querelis
Implet: ut amiſſum congemit ales Itym.
Perque vices modo Perſephone, modo filia, mater
Clamat: & alternis nomen utrumque ciet.
Sed neque Perſephone Cererem, neque filia matrem
Audit: & alternis nomen utrumque perit.
Unaque paſtorem vidiſſet, an arva colentem;
Vox erat: Hac greſſus ecqua puella tulit?
Jam color unus ineſt rebus; tenebriſque teguntur
Omnia: jam vigiles conticuere canes.
Alta jacet vaſti ſuper ora Typhoëos Ætna;
Cujus anhelatis ignibus ardet humus.
Illic accendit geminas pro lampade pinus;
Hinc Cereris ſacris nunc quoque 141 teda datur.
Eſt ſpecus exeſi ſtructura pumicis aſper,
Non homini facilis, non adeunda feræ:
Quo ſimulac venit, frenatos curribus angues
Junxit, & æquoreas ſicca pererrat aquas.
Et fugit ad Syrtes, & te Zanclea Charybdis,
Et vos Niſæi, naufraga monſtra, canes:
Hadriacumque patens late, bimaremque Corinthum;
Sic venit ad portus, Attica terra, tuos.
Hic primum ſedit gelido 142 mœſtiſſima ſaxo:
Illud Cecropidæ 143 nunc quoque triſte vocant.
Sub Jove duravit multis immota diebus,
Et lunæ patiens, & pluvialis aquæ.
Sors ſua cuique loco eſt: qui nunc Cerealis Eleuſis
Dicitur, 144 hæc 145 Celei rura fuere ſenis.
Ille domum glandes, 146 excuſſaque mora rubetis
Portat, & arſuris arida ligna focis.
Filia parva duas redigebat monte capellas:
Et tener in cunis filius æger erat.
Mater, ait virgo: (mota eſt Dea nomine matris)
Quid facis in ſolis incomitata locis?
Perſtitit, & ſenior, quamvis onus urget: & orat,
Tecta ſuæ ſubeat quantulaquumque caſæ.

Illa negat: 147 ſimularat anum, mitraque capillos
Preſſerat: inſtanti talia verba refert:
Soſpes eas, ſemperque parens; mihi filia rapta eſt.
Heu melior quanto ſors tua ſorte mea eſt!
Dixit:& ut lacrimæ(148 neq;enim lacrimare Deorum eſt)
Decidit in tepidos lucida gutta ſinus.
Flent pariter molles animis virgoque, ſenexque,
E quibus hæc juſti verba fuere ſenis:
Sic tibi, quam raptam quæris, ſit filia ſoſpes;
Surge, nec exiguæ deſpice tecta caſæ.
Cui 149 Dea ſic inquit: Sciſti, qua cogere poſſes.
Seque 150 levat ſaxo, ſubſequiturque ſenem.
Dux comiti narrat, 151 quod ſit ſibi filius æger:
Nec capiat ſomnos, invigiletque malis.
Illa ſoporiferum, parvos initura penates,
Colligit agreſti lene papaver humo.
Dum legit, oblito fertur guſtaſſe palato;
Longamque imprudens 152 exſoluiſſe famem.
Quæ quia principio 153 poſuit jejunia noctis:
Tempus 154 habent menſæ ſidera viſa ſibi.
Limen ut intravit, luctu videt omnia plena:
Jam ſpes in puero nulla ſalutis erat.
Matre ſalutata (155 mater Menalina vocatur)
Jungere dignata eſt os puerile ſuo.
Pallor abit; ſubitaſque vident in corpore vires:
Tantus cæleſti venit ab ore vigor.
Tota domus læta eſt; hæc eſt, materque, paterque,
Nataque: tres illi tota fuere domus.
Mox epulas ponunt, liquefacta coagula lacte,
Pomaque, & in ceris aurea mella ſuis.
Abſtinet 156 alma Ceres: ſomnique papavera cauſſas
Dat tibi cum tepido lacte bibenda puer.
Noctis erat medium, placidique ſilentia ſomni;
Triptolemum gremio 157 ſuſtulit illa ſuo:
Terque manu permulſit eum; tria carmina dixit,
Carmina mortali non referenda ſono:
Inque foco corpus pueri vivente favilla
Obruit, humanum purget ut ignis onus.
Excutitur ſomno ſtulte pia mater, & amens,
Quid facis? exclamat; membraque ab igne rapit.
Cui 158 Dea, Dum non vis, dixit, ſcelerata fuiſti:
Irrita materno ſunt mea dona metu.
Iſte quidem moriturus erit: 159 ſed primus arabit,
Et feret, & culta præmia tollet humo.
Dixit, & egrediens nubem trahit: inque dracones
Tranſit; & alifero tollitur axe Ceres.
Sunion expoſitum, 160 Piræaque tuta receſſu
Linquit, & in dextrum quæ jacet ora latus.
Hinc adit Ægeum; quo Cycladas inſpicit omnes,
Joniumque capax, Icariumque legit:
Perque urbes Aſiæ longum petit Helleſpontum;
Diverſumque locis alta pererrat iter.
Nam modo turilegos Arabas, modo deſpicit Indos:
Hinc Libys, 161 hinc Meroë, 162 terraq; ſicca ſubeſt.
Hinc adit Heſperios, Rhenum, Rhodanumque, Padumq;
Teque future parens, Tibri, potentis aquæ.
Quo feror? immenſum eſt erratas dicere terras:
Præteritus Cereri nullus in orbe locus.
Errat & in cælo: 163 liquidique immunia ponti

Allo-

Alloquitur gelido proxima ſigna polo.
Parrhaſides ſtellæ (namque omnia noſſe poteſtis,
Æquoreas numquam quum ſubeatis aquas)
Perſephonem natam miſeræ monſtrate parenti.
Dixerat: huic Helice talia verba refert:
Crimine 164 nox vacua eſt: Solem de virgine rapta
Conſule, qui late facta diurna videt.
Sol aditus, Quam quæris, ait, ne vana labores,
Nupta Jovis fratri tertia regna tenet.
Queſta diu ſecum ſic eſt affata Tonantem:
Maximaque in vultu ſigna dolentis erant:
Si memor es, de quo mihi ſit Proſerpina nata,
Dimidium curæ debet habere tuæ.
Orbe pererrato, ſola eſt injuria facti
Cognita; commiſſi præmia raptor habet.
At neque Perſephone digna eſt prædone marito.
Nec gener hoc nobis more parandus erat.
Quid 165 gravius victore Gyge captiva tuliſſem,
Quam nunc te cæli ſceptra tenente tuli?
Verum impune ferat; nos hæc patiemur inultæ:
Reddat; & emendet facta priora novis.
Jupiter hanc lenit; factumque excuſat amore:
Nec gener eſt nobis 166 ille pudendus, ait.
Non ego nobilior: poſita eſt mihi regia cælo:
Poſſidet alter aquas, alter inane chaos.
Sed ſi forte tibi non eſt mutabile pectus;
Statque ſemel juncti rumpere vincla tori;
Hoc quoque tentemus, ſi quidem jejuna remanſit;
Sin minus, inferni conjugis uxor erit.
Tartara juſſus adit ſumtis Caducifer alis,
Speque redit citius, 167 viſaque certa refert.
Rapta tribus, dixit, 168 ſolvit jejunia granis;
Punica quæ lento cortice poma tegunt.
Non ſecus indoluit, quam ſi modo rapta fuiſſet,
Mœſta parens: longa vixque refecta mora eſt.
Atque, Ita nec nobis cælum eſt habitabile, dixit:
Tartarea recipi me quoque valle jube.
Et factura fuit; pactus niſi Jupiter eſſet,
Bis tribus ut cælo menſibus illa foret.
Tum demum, vultumque Ceres, animumque recepit:
Impoſuitque ſuæ ſpicea ſerta comæ.
Largaque provenit 169 ceſſatis meſſis in arvis;
Et vix congeſtas area cepit opes.
Alba 170 decent Cererem: veſtes Cerealibus albas
Sumite: nunc 171 pulli velleris uſus abeſt.

OCcupat Apriles Idus 172 cognomine Victor
Jupiter: hac illi ſunt data templa die.
Hac 173 quoque; ni fallor, populo digniſſima noſtro
Atria Libertas cœpit habere die.

LUce 174 ſecutura 175 tutos pete, navita, portus:
Ventus ab occaſu grandine mixtus erit.
Sit licet, & fuerit; tamen hac 176 Mutinenſia Cæſar
Grandine militia contudit arma ſua.

TErtia 177 poſt Veneris quum lux ſurrexerit Idus,
Pontifices forda ſacra litate bove.
Forda 178 ferens bos eſt, fecundaque dicta ferendo:
Hinc etiam fetus nomen habere putant.
Nunc gravidum pecus eſt; gravidæ quoq; ſemine terræ:
Telluri plenæ victima plena datur.

Pars cadit arce Jovis: 179 ter denas curia vaccas
  Accipit, & largo ſparſa cruore madet.
Aſt ubi viſceribus vitulos rapuere miniſtri;
  Sectaque fumoſis exta dedere focis;
Igne cremat vitulos, 180 quæ natu maxima virgo eſt;
  Luce Palis populos 181 purget ut ille cinis.
Rege Numa, fructu non reſpondente labori,
  Irrita decepti vota colentis erant.
Nam modo ſiccus erat gelidis Aquilonibus annus,
  Nunc ager aſſidua luxuriabat aqua.
Sæpe Ceres primis dominum fallebat in herbis;
  Et levis obſeſſo ſtabat avena ſolo:
Et pecus ante diem partus edebat acerbos;
  Agnaque naſcendo ſæpe necabat ovem.
Silva vetus, nullaque diu violata ſecuri
  Stabat, Mænalio ſacra relicta Deo.
Ille dabat tacitis animo reſponſa quieto
  Noctibus; hic geminas Rex Numa mactat oves.
Prima cadit Fauno: leni cadit altera Somno.
  Sternitur 182 in duro vellus utrumque ſolo.
Bis caput intonſum fontana ſpargitur unda:
  Bis ſua faginea tempora fronde tegit.
Uſus abeſt Veneris: nec fas animalia menſis
  Ponere; nec digitis annulus ullus ineſt.
Veſper ubi eſt; tectum 183 ſupra nova vellera corpus
  Ponit, adorato per ſua verba Deo.
Interea placidam redimita papavere frontem
  Nox venit, & ſecum 184 ſomnia nigra trahit.
Faunus adeſt; oviumque premens pede vellera duro,
  Edidit a dextro talia verba toro:
Morte boum tibi, Rex, tellus placanda duarum:
  Detque ſacris animas una juvenca duas.
Excutitur terrore quies: 185 Numa viſa reſolvit;
  Et ſecum ambages, cæcaque juſſa refert.
Expedit errantem nemori gratiſſima conjux:
  Et dixit: 186 Gravidæ poſceris exta bovis.
Exta bovis gravidæ dantur: fecundior annus
  Provenit; & fructum terra, pecuſque ferunt.
Hanc quondam Cytherea diem properantius ire
  Juſſit, 187 & æthereos præcipitavit equos;
Ut titulum imperii 188 quam primum luce ſequenti
  Auguſto juveni proſpera bella darent.

SEd 189 jam præteritas ubi quartus lucifer Idus
  Reſpicit, hac Hyades Dorida nocte tenent.

TErtia 190 poſt Hyadas quum lux erit orta remotas,
  Carcere partitos Circus habebit equos.
Cur igitur miſſæ junctis ardentia tædis
  Terga ferant vulpes, cauſſa docenda mihi eſt.
Frigida Carſeolis, nec olivis apta ferendis
  Terra, ſed ad ſegetes ingenioſus ager.
Hac ego Pelignos natalia rura petebam
  Parva, ſed aſſiduis 191 humida ſemper aquis.
Hoſpitis antiqui ſolitas intravimus ædes:
  Demſerat emeritis jam juga Phœbus equis.
Is mihi multa quidem, ſed & hæc narrare ſolebat;
  Unde meum præſens inſtrueretur opus.
Hoc, ait, in campo (campumque oſtendit) habebat
  Rus breve cum duro parca colona viro.
Ille 192 ſuam peragebat humum, ſive uſus aratri,

Seu

Seu curvæ falcis, ſive bidentis erat.
Hæc modo verrebat 193 raro 194 cum pectine villam;
Nunc matris plumis ova fovenda dabat.
Aut virides malvas, aut fungos colligit albos,
Aut humilem grato calfacit igne focum.
Et tamen aſſiduis exercet brachia telis,
Adverſuſque minas 195 frigoris arma parat.
Filius hujus erat primo laſcivus in ævo,
Addideratque annos ad duo luſtra duos.
Is capit extremi vulpem convalle ſalicti:
Abſtulerat multas 196 illa cohortis aves.
Captivam ſtipula, fœnoque involvit, & ignes
Admovet; urentes effugit illa manus.
Qua fugit, incendit veſtitos meſſibus agros:
Damnoſis vires ignibus aura dabat.
Factum abjit, monimenta manent: nam dicere certam
Nunc quoque lex vulpem 197 Carſeolana vetat,
Utque luat pœnas genus hoc, Cerealibus ardet:
Quoque modo ſegetes perdidit, ipſa perit.
PRoxima 198 quum veniet terras viſura patentes
Memnonis in roſeis lutea mater equis;
De duce lanigeri pecoris, 199 qui perdidit Hellen,
Sol abit, 200 egreſſo victima major adeſt.
Vacca ſit, an taurus, non eſt cognoſcere promtum:
Pars prior apparet, 201 poſteriora latent.
Seu tamen eſt taurus, ſive hoc eſt femina ſignum,
Junone invita munus amoris habet.
NOx abjit, oriturque aurora, 202 Palilia poſcor:
Non poſcor fruſtra, ſi favet alma Pales.
Alma Pales faveas 203 paſtorum ſacra canenti,
Proſequor officio ſi tua facta pio.
Certè 204 ego de vitulo cinerem, ſtipulamque fabalem
Sæpe tuli plena, februa toſta, manu.
Certe ego tranſilii poſitas ter in ordine flammas,
Virgaque rorales laurea miſit aquas.
Mota Dea eſt; operique favet: navalibus exit
Puppis: habent ventos jam mea vela ſuos.
I, pete virginea populus ſuffimen ab ara:
Veſta dabit: Veſtæ munere purus eris.
Sanguis 205 equi ſuffimen erit, vitulique favilla:
Tertia res duræ culmen inane fabæ.
Paſtor oves ſaturas 206 ad prima 207 crepuſcula luſtret:
Unda prius ſpargat, 208 virgaque verrat humum.
Frondibus, & fixis decorentur ovilia ramis,
Et 209 tegat ornatas 210 longa corona fores.
Cærulei fiant puro de ſulphure fumi,
Tectaque fumanti ſulphure balet ovis.
Ure 211 mares oleas, 212 tædamque, herbaſque Sabinas;
Et crepet in mediis laurus aduſta focis.
Libaque 213 de milio milii fiſcella ſequatur:
Ruſtica præcipuè eſt hoc Dea læta cibo.
Adde 214 dapes, mulctramque ſuas; 215 dapibuſque refectus
Silvicolam tepido lacte precare Palem.
Conſule, dic, pecori pariter, pecoriſque magiſtris:
Effugiat ſtabulis noxa repulſa meis.
Sive 216 ſacra pavi, ſedive ſub arbore ſacra,
Pabulaque 217 in buſtis 218 inſ[illegible]a carpit ovis:
Si 219 nemus intravi vetitum, 220 noſtriſque fugatæ
Sunt oculis Nymphæ, ſemicaperque Deus:

Si mea falx ramo 221 lucum ſpoliavit opaco,
Unde 222 data eſt ægræ fiſcina frondis ovi;
Da veniam culpæ: nec, dum degrandinat, obſit
Agreſti 223 Fauno ſuppoſuiſſe pecus.
Nec noceat turbaſſe lacus: ignoſcite Nymphæ,
Mota 224 quod obſcuras ungula fecit aquas.
Tu Dea pro nobis fontes, fontanaque placa
Numina; tu ſparſos per nemus omne Deos.
Nec Dryadas, nec nos 225 videamus labra Dianæ:
Nec Faunum, medio quum premit arva die.
Pelle 226 procul morbos: valeant, homineſque gregeſque;
Et valeant vigiles, provida turba, canes.
Neve minus multas redigam, quam mane fuerunt:
Neve gemam referens vellera rapta lupo.
Abſit iniqua fames; herbæ, frondeſque ſuperſint,
Quæque lavent artus, quæque bibantur aquæ.
Ubera 227 plena premam: referat mihi caſeus æra;
Dentque viam liquido 228 vimina rara ſero.
Sitque 229 ſalax aries: conceptaque ſemina conjux
Reddat; & 230 in ſtabulo multa ſit agna meo.
Lanaque proveniat nullas læſura puellas,
Mollis, & ad teneras quaslibet apta manus.
Quæ precor eveniant; & nos faciamus ad annum
Paſtorum dominæ grandia liba Pali.
His Dea placanda eſt: hæc tu converſus ad ortum
Dic quater; & vivo perlue rore manus.
Tunc licet, appoſita 231 veluti 232 cratere camella
Lac 233 niveum potes, 234 purpureamque ſapam.
Moxque per ardentes ſtipulæ crepitantis acervos
Trajicias celeri ſtrenua membra pede.
Expoſitus mos eſt: 235 moris mihi reſtat origo.
Turba facit dubium, cœptaque noſtra tenet.
Omnia purgat edax ignis, vitiumque metalli
Excoquit; idcirco cum duce purgat oves.
An, quia cunctarum contraria ſemina rerum
Sunt duo, diſcordes ignis, & unda Dei;
Junxerunt elementa patres, aptumque putarunt
Ignibus & ſparſa tingere corpus aqua?
An, quod in his 236 vitæ cauſſa eſt; hæc perdidit exſul;
His nova fit conjux; hæc duo magna putant?
Vix equidem credo, ſunt qui Phaethonta referri
Credant, & nimias Deucalionis aquas.
Pars quoque, paſtores quum 237 ſaxis ſaxa ferirent,
Scintillam ſubito proſiluiſſe ferunt.
Prima quidem periit: ſtipulis excepta ſecunda eſt;
Hoc argumentum flamma Palilis habet.
An magis hunc morem pietas Æneja fecit,
Innocuum 238 victo cui dedit ignis iter?
Hoc 239 tamen eſt vero propius; quum condita Roma eſt,
Transferri juſſos in nova tecta lares;
Mutanteſque domum, tectis agreſtibus ignem,
Et ceſſaturæ ſuppoſuiſſe caſæ:
Per flammas ſaliiſſe pecus, ſaliiſſe colonos:
Quod fit 240 natali nunc quoque, Roma, tuo.
Ipſe locum vati caſus facit. Urbis origo
Venit: ades factis, magne Quirine, tuis.
Jam luerat pœnas frater Numitoris; & omne
Paſtorum gemino ſub duce vulgus erat.
Contrahere agreſtes, & mœnia ponere utrique

Convenit: 241 ambiguum eſt, 242 nomina ponat uter.
Nil opus eſt, dixit, certamine Romulus ullo;
Magna fides avium eſt: experiamur aves.
Res placet; alter init nemoroſi ſaxa Palati:
Alter Aventini mane cacumen adit.
Sex Remus, hic volucres 243 bis ſex videt ordine frater;
Statur, & arbitrium Romulus urbis habet.
Apta 244 dies legitur, qua mœnia ſignet aratro.
Sacra 245 Palis ſuberant, inde movetur opus.
Foſſa fit ad ſolidum, fruges jaciuntur in ima;
Et de vicino 246 terra petita ſolo eſt.
Foſſa repletur humo, plenæque imponitur ara;
Et novus accenſo 247 fungitur igne focus.
Inde premens ſtivam 248 deſignat mœnia ſulco;
Alba jugum niveo cum bove vacca tulit.
Vox fuit hæc Regis: Condenti Jupiter urbem,
Et genitor Mavors, Veſtaque mater ades:
Quoſque pium eſt adhibere deos, 249 advertite cuncti
Auſpicibus vobis hoc mihi ſurgat opus.
Longa ſit huic ætas, dominæque potentia terræ;
Sitque ſub hac oriens, occiduuſque dies.
Ille precabatur; 250 tonitru dedit omina lævo
Jupiter; & lævo fulmina miſſa polo.
Augurio læti jaciunt fundamina cives;
Et novus exiguo tempore murus erat.
Hoc, Celer, urget opus, quem Romulus ipſe vocarat;
Sintque, Celer, curæ, dixerat, iſta tuæ.
Neve quis aut muros, aut factam vomere foſſam
Tranſeat: audentem talia dede neci.
Quod Remus ignorans, humiles contemnere muros
Cœpit; & His populus, dicere, tutus erit?
Nec mora, tranſiliit: retro 251 Celer occupat auſum.
Ille premit duram ſanguinolentus humum.
Hæc ubi Rex didicit, lacrimas introrſus obortas
Devorat, & clauſum pectore vulnus habet.
Flere palam non vult, exemplaque fortia ſervat;
Sicque 252 meos muros tranſeat hoſtis, ait.
Dat tamen exequias: nec jam ſuſpendere fletum
Suſtinet; & pietas diſſimulata patet.
Oſculaque applicuit 253 poſito ſuprema feretro;
Atque ait, 254 Invito frater ademte vale.
Arſuroſque artus unxit: fecere, quod ille
Fauſtulus, & mœſtas Acca ſoluta comas.
Tum juvenem nondum facti flevere Quirites:
Ultima prolato 255 ſubdita flamma rogo eſt.
Urbs oritur (quis tunc hoc ulli credere poſſet?)
Victorem terris impoſitura pedem.
Cuncta regas; & ſis magno ſub Cæſare ſemper:
Sæpe etiam plures nominis hujus habe.
Et quoties ſteteris domito ſublimis in orbe,
Omnia ſint humeris inferiora tuis.

DIcta Pales nobis; 256 idem Vinalia dicam;
Una tamen media eſt inter utramque dies.
Numina 257 vulgares Veneris celebrate puellæ:
Multa 258 profeſſarum 259 quæſtibus apta Venus.
Poſcite ture dato formam, populique favorem:
Poſcite blanditias, dignaque verba Joco.
Cumque ſua dominæ date grata ſiſymbria myrto;
Textaque compoſita juncea vincla roſa.

Tem-

Templa frequentari 260 Collinæ proxima portæ
Nunc decet: 261 a Siculo nomina colle tenet.
Utque Syracuſas Arethuſidas abſtulit armis
Claudius; & bello te quoque cepit, Eryx:
Carmine 262 vivacis Venus eſt translata Sibyllæ;
Inque ſuæ ſtirpis maluit urbe coli.
Cur igitur Feſtum Veneris Vinalia dicant,
Quæritis; & quare 263 ſit Jovis iſta dies?
Turnus, 264 an Æneas Latiæ gener eſſet Amatæ,
Bellum erat: Etruſcas Turnus adorat opes.
Clarus erat, ſumtiſque ferox Mezentius armis:
Et vel equo magnus, vel pede major erat.
Quem Rutuli, Turnuſque ſuis adſciſcere tentant
Partibus: hæc contra dux ita Tuſcus ait:
Stat 265 mihi non parvo virtus mea: vulnera teſtor,
Armaque, quæ ſparſi ſanguine ſæpe meo.
Qui petis auxilium, non grandia divide mecum
Præmia, de lacubus proxima muſta tuis.
Nulla 266 mora eſt operi: veſtrum eſt dare, vincere noſtrum eſt.
Quam velit Æneas iſta negata mihi!
Annuerant Rutuli; Mezentius induit arma,
Induit Æneas, alloquiturque Jovem:
Hoſtica Tyrrheno vota eſt vindemia Regi:
Jupiter e Latio palmite muſta feres.
Vota valent meliora: cadit Mezentius ingens;
Atque indignanti pectore plangit humum.
Venerat Autumnus calcatis ſordibus uvis:
Redduntur merito debita vina Jovi.
Dicta dies hinc eſt Vinalia: Jupiter illam
Vendicat, & feſtis gaudet ineſſe ſuis.

SEx 267 ubi, quæ reſtent luces Aprilis habebit;
In medio curſu tempora veris erunt.
Et 268 fruſtra pecudem quæres Athamantidos Helles;
Signaque dant imbres, 269 exoriturque Canis.
Hac 270 mihi Nomento Romam quum luce redirem,
Obſtitit 271 in 272 media candida turba via.
Flamen 273 in antiquæ 274 lucum 275 Rubiginis ibat,
Exta 276 canis flammis, exta daturus ovis.
Protinus acceſſi; ritus ne neſcius eſſem,
Edidit hæc flamen verba, Quirine, tuus:
Aſpera Rubigo parcas Cerealibus herbis:
Et tremat in ſumma lene cacumen humo.
Tu ſata ſideribus cæli nutrita ſecundis
Creſcere, dum fiant falcibus apta, ſinas.
Vis tua non levis eſt, quæ tu frumenta notaſti,
Mœſtus in amiſſis illa colonus habet.
Nec venti tantum Cereri nocuere, nec imbres;
Nec ſic marmoreo pallet aduſta gelu;
Quantum, ſi 277 culmos Titan incalfacit udos:
Tunc locus eſt iræ Diva tremenda tuæ.
Parce precor: ſcabraſque manus a meſſibus aufer;
Neve noce cultis: poſſe nocere ſat eſt.
Nec teneras ſegetes, ſed durum amplectere ferrum;
Quodque poteſt alios perdere, perde prior.
Utilius gladios, & tela nocentia carpes:
Nil opus eſt iſtis: otia mundus agat.
Sarcula nunc, duruſque bidens, & vomer aduncus
Ruris opes niteant: inquinet arma ſitus.
Conatuſque aliquis vagina ducere ferrum,
Aſtrictum 278 longa ſentiat eſſe mora.

At

At tu ne viola Cererem; ſemperque colonus
Abſenti poſſit ſolvere vota tibi.
Dixerat 279: 280 a dextra 281 villis mantele ſolutis,
Cumque meri patera turis acerra fuit.
Tura focis, vinumque dedit, fibraſque bidentis:
Turpiaque obſcœnæ vidimus exta canis.
Tum mihi, Cur detur ſacris nova victima quæris:
(Quæſieram) cauſſam percipe, flamen ait:
Eſt canis (Icarium dicunt) 282 quo ſidere moto
Toſta 283 ſitit tellus, præripiturque ſeges.
Pro Cane ſidereo 284 canis hic imponitur aræ:
Et, quare fiat, nil niſi nomen habet.

QUum 285 Phrygis Aſſaraci Tithonia, fratre relicto,
Suſtulit immenſo ter jubar ore ſuum;
Mille venit variis florum Dea nexa coronis:
Scena joci morem liberioris habet.
Exit, 286 & in Majas feſtum Florale Kalendas:
Tunc repetam, nunc me grandius urget opus.
Aufert 287 Veſta diem; cognati Veſta recepta eſt
Limine: ſic juſti conſtituere ſenes.
Phœbus 288 habet partem: Veſtæ pars altera ceſſit;
Quod ſupereſt illis, tertius ipſe tenet.
State Palatinæ laurus; prætextaque quercu
Stet domus: æternos tres habet una Deos.

PUBLII OVIDII NASONIS FASTORUM

LIBER QUINTUS.

QUæritis unde putem Majo data nomina menſi:
Non 1 ſatis eſt liquido cognita cauſſa mihi.
Ut 2 ſtat, & incertus qua ſit ſibi neſcit eundum,
Quum videt ex omni parte viator iter:
Sic, quia poſſe datur diverſas reddere cauſſas,
Quo ferar ignoro; copiaque ipſa nocet.
Dicite, quæ fontes Aganippidos Hippocrenes
Grata Meduſæi ſigna tenetis equi.
Diſſenſere Deæ: quarum Polyhymnia cœpit
Prima; ſilent aliæ, dictaque mente notant.
Poſt chaos, ut primum data ſunt tria corpora mundo,
Inque novas ſpecies omne receſſit opus;
Pondere terra ſuo ſubſedit, & æquora traxit,
At cælum levitas in loca ſumma tulit.
Sol quoque cum ſtellis nulla gravitate retentus,
Et vos lunares exſiluiſtis equi.
Sed neque terra diu cælo, nec cetera Phœbo
Sidera cedebant: par erat omnis honos.
Sæpe aliquis ſolio, quod tu Saturne tenebas,
Auſus 3 de media plebe 4 ſedere Deus.
Et latus Oceano quiſquam Deus advena junxit;
Tethys & extremo ſæpe recepta loco eſt.
Donec Honor, placidoque decens Reverentia vultu
Corpora legitimis 5 impoſuere toris.
Hinc ſata Majeſtas, quæ mundum temperat omnem:
Quaque die partu eſt edita, 6 magna fuit.
Nec mora, conſedit medio ſublimis Olympo,
Aurea purpureo conſpicienda ſinu.
Conſedere ſimul 7 Pudor, & Metus: omne videres
Numen ad hanc vultus compoſuiſſe ſuos.
Protinus intravit mentes 8 ſuſpectus honorum:
Fit pretium dignis, nec ſibi quiſque placet.
Hic ſtatus in cælo multos permanſit in annos,
Dum ſenior fatis excidit arce Deus.
Terra feros partus immania monſtra gigantes
Edidit, auſuros in Jovis ire domum.
Mille manus illis dedit, 9 & pro cruribus angues:
Atque ait: In magnos arma movete Deos.
Exſtruere hi montes ad ſidera ſumma parabant,
Et magnum bello ſollicitare Jovem.
Fulmina de cæli jaculatus Jupiter arce,
Vertit in auctores pondera vaſta ſuos.
His bene Majeſtas armis defenſa Deorum
Reſtat; & ex illo tempore culta manet.

Aſſidet

Aſſidet inde Jovi: Jovis eſt fidiſſima cuſtos;
    Et præſtat ſine vi ſceptra tenenda Jovi.
Venit & in terras: 10 coluerunt Romulus illam
    Et Numa; mox alii, tempore quiſque ſuo.
Illa patres in honore pio, matreſque tuetur:
    Illa comes pueris, virginibuſque venit.
Illa 11 datos faſces commendat, eburque curule;
    Illa coronatis alta triumphat equis.
Finierat voces Polyhymnia: dicta probarunt
    Clioque, & curvæ ſcita Thalia lyræ.
Excipit Uranie: fecere ſilentia cunctæ:
    Et vox audiri nulla, niſi illa, poteſt.
Magna fuit quondam capitis reverentia cani;
    Inque ſuo pretio ruga ſenilis erat.
Martis opus juvenes, animoſaque bella gerebant;
    Et pro Dis aderant in ſtatione ſuis.
Viribus illa minor, nec habendis utilis armis,
    Conſilio patriæ ſæpe ferebat opem.
Nec niſi poſt annos 12 patuit tunc curia ſeros:
    Nomen & ætatis mite Senatus habet.
Jura dabat populo ſenior; finitaque certis
    Legibus eſt ætas, 13 unde petatur honor.
Et 14 medius juvenum, non indignantibus ipſis,
    Ibat; 15 & interior, ſi comes unus erat.
Verba quis auderet coram ſene digna rubore
    Dicere? 16 cenſuram longa ſenecta dabat.
Romulus hoc vidit, 17 delectaque corpora patres
    Dixit: ad hos urbis 18 ſumma relata novæ eſt.
Hinc ſua majores tribuiſſe vocabula Majo
    Tangor, 19 & ætati conſuluiſſe ſuæ.
Et Numitor dixiſſe poteſt: Da Romule menſem
    Hunc ſenibus; nec avum ſuſtinuiſſe nepos.
Nec leve propoſiti pignus ſucceſſit honoris:
    Junius a juvenum nomine dictus adeſt.
Tunc ſic neglectos hedera redimita capillos,
    Prima ſui cœpit Calliopea chori:
Duxerat Oceanus quondam Titanida Tethyn;
    Qui terram liquidis, qua patet, ambit aquis.
Hinc ſata Pleïone 20 cum cælifero Atlante
    Jungitur, ut fama eſt, Pleïadaſque parit:
Quarum Maja ſuas forma ſuperaſſe ſorores
    Traditur, 21 & ſummo concubuiſſe Jovi.
Hæc enixa jugo cupreſſiferæ Cyllenes
    Æthereum volucri qui pede carpit iter.
Arcades hunc, 22 Ladonque rapax, & Mænalus ingens,
    Rite colunt: luna credita terra prior.
Exſul 23 ab Arcadia Latios Evander in agros
    Venerat; impoſitos attuleratque Deos.
Hic, ubi nunc Roma eſt, orbis caput; arbor, & herbæ,
    Et paucæ pecudes, & caſa rara fuit.
Quo poſtquam ventum eſt: Conſiſtite, præſcia mater,
    Nam locus imperii rus erit iſtud, ait.
Et matri, & vati paret Nonacrius heros;
    Inque peregrina conſtitit hoſpes humo.
Sacraque multa quidem, ſed Fauni prima bicornis
    Has docuit gentes, 24 alipediſque Dei.
Semicaper coleris 25 ſuccinctis Faune Lupercis:
    Quum luſtrant celebres 26 verbera ſecta vias.
At tu materno donaſti nomine menſem

Inven-

Inventor curvæ, furibus apte, fidis.
Nec pietas hæc prima tua eſt: ſeptena putaris
Pleïadum numero fila dediſſe lyræ.
Hæc quoque deſierat: laudata eſt voce ſororum.
Quid 27 faciam? turbæ pars habet omnis idem.
Gratia Pieridum nobis æqualiter adſit;
Nullaque laudetur pluſve, minuſve mihi.

AB Jove ſurgat opus: 28 prima mihi nocte videnda
Stella 29 eſt in cunis officioſa Jovis.
Naſcitur 30 Oleniæ 31 ſignum pluviale Capellæ:
Illa dati cælum præmia lactis habet.
Naïs Amalthea Cretæa nobilis Ida
Dicitur in ſilvis occuluiſſe Jovem.
Huic fuit hœdorum mater formoſa duorum
Inter Dictæos conſpicienda greges:
Cornibus aëriis, atque in ſua terga recurvis;
Ubere, quod nutrix poſſet habere Jovis.
Lac dabat illa Deo, ſed fregit in arbore cornu;
Truncaque dimidia parte decoris erat.
Suſtulit hoc Nymphe, 32 cinxitque recentibus herbis;
Et plenum pomis ad Jovis ora tulit.
Ille ubi res cæli tenuit, ſolioque paterno
Sedit; & invicto nil Jove majus erat;
Sidera 33 nutricem, nutricis fertile cornu
Fecit: quod 34 dominæ nunc quoque nomen habet.
Præſtitibus Majæ Laribus 35 videre Kalendæ
Aram conſtitui, parvaque ſigna Deum.
Ara 36 erat illa quidem Curibus: ſed longa vetuſtas
Deſtruit, 37 & ſaxo longa ſenecta nocet.
Cauſſa tamen poſiti fuerat cognominis illis,
Quod 38 præſtant oculis omnia tuta ſuis.
Stant 39 quoque pro nobis, 40, & præſunt mœnibus urbis;
Et ſunt præſentes, auxiliumque ferunt.
Et 41 canis ante pedes ſaxo fabricatus eodem
Stabat: quæ ſtandi cum Lare cauſſa fuit?
Servat 42 uterque domum; 43 domino quoque fidus uterque
Compita 44 grata Deo, compita grata cani.
Exagitant & Lar, & turba Diania fures:
Pervigilantque Lares, pervigilantque canes.
Bina gemellorum quærebam ſigna Deorum
Viribus 45 annoſæ facta caduca moræ:
Mille Lares, geniumque ducis, 46 qui tradidit illos,
Urbs 47 habet; & vici numina terna colunt.
Quo feror? Auguſtus menſis mihi carminis hujus
Jus habet: interea 48 Diva canenda Bona eſt.
Eſt moles nativa loco: res nomina fecit:
Appellant ſaxum: pars bona montis ea eſt.
Hic Remus inſtiterat fruſtra, quo tempore fratri
Prima Palatinæ regna dediſtis aves.
Templa patres illic 49 oculos exoſa viriles
Leniter 50 acclivi conſtituere jugo.
Dedicat hæc veteris 51 Craſſorum nominis heres,
Virgineo nullum corpore paſſa virum.
Livia 52 reſtituit; ne non imitata maritum
Eſſet, & ex omni parte ſecuta virum.

POſtera 53 quum roſeam pulſis Hyperionis aſtris
In matutinis lampada tollet equis;
Frigidus 54 Argeſtes ſummas mulcebit ariſtas:
Candidaque 55 a Capreis vela dabuntur aquis;

At

At 56 ſimul inducent nocturna crepuſcula noctem ;
Pars Hyadum toto de grege nulla latet.
Ora micant tauri ſeptem radiantia flammis :
Navita quas 57 Hyadas Grecus ab imbre vocat.
Pars 58 Bacchum nutriſſe putat : pars credidit eſſe
Tethyos has neptes, Oceanique ſenis.
Nondum ſtabat Atlas humeros oneratus Olympo,
Quum ſatus eſt forma conſpiciendus Hyas.
Hunc ſtirps Oceani maturis nixibus Æthra
Edidit, & Nymphas ; ſed prius ortus Hyas.
Dum nova lanugo eſt, pavidos formidine cervos
Terret ; & eſt illi præda benigna lepus.
At poſtquam virtus annis adolevit, in apros
Audet, & hirſutas 59 cominus ire feras.
Dumque petit latebras, fetæ catulóſque leænæ,
Ille fuit Libycæ 60 præda cruenta leæ.
Mater Hyan, & Hyan mœſtæ flevere ſorores,
Cervicemque polo ſuppoſiturus Atlas.
Victus uterque parens tamen eſt pietate ſororum :
Illa dedit cælum ; nomina fecit Hyas.
Mater 61 ades florum ludis celebranda jocoſis :
Diſtuleram partes menſe priore tuas.
Incipis Aprili, tranſis in tempora Maii:
Alter te fugiens, quum venit, alter habet.
Quum tua ſint, cedantque tibi confinia menſum ;
Convenit in laudes ille, vel ille tuas.
Circus 62 in hunc exit, 63 clamataque verba theatris :
Hoc quoque cum Circi munere carmen eat.
Ipſa doce quæ ſcis : hominum ſententia fallax.
Optima tu proprii nominis auctor eris.
Sic ego ; ſic noſtris reſpondit Diva rogatis :
Dum loquitur, vernas afflat ab ore roſas.
Chloris eram, quæ Flora vocor : corrupta Latino
Nominis eſt noſtri 64 littera Græca ſono.
Chloris eram Nymphæ campi felicis, ubi audis
Rem fortunatis ante fuiſſe viris.
Quæ fuerit mihi forma, grave eſt 65 narrare modeſte:
Sed generum matri 66 repperit illa Deum.
Ver erat ; errabam : Zephyrus conſpexit ; abibam :
Inſequitur ; fugio : fortior ille fuit.
Et dederat fratri Boreas jus omne rapinæ,
Auſus 67 Erichthea 68 præmia ferre domo.
Vim tamen emendat dando mihi nomina nuptæ ;
Inque meo non eſt ulla querela toro.
Vere fruor ſemper : ſemper nitidiſſimus annus :
Arbor habet frondes, pabula ſemper humus.
Eſt mihi fecundus dotalibus hortus in agris ;
Aura fovet, liquidæ fonte rigatur aquæ.
Hunc meus implevit generoſo Flore maritus ;
Atque ait : Arbitrium tu Dea Floris habe.
Sæpe ego digeſtos volui numerare colores,
Nec potui : numero copia major erat.
Roſcida quum primum foliis excuſſa pruina eſt,
Et variæ radiis intepuere comæ ;
Conveniunt 69 pictis incinctæ veſtibus Horæ,
Inque leves calathos munera noſtra legunt.
Protinus accedunt Charites, nectuntque coronas,
Sertaque cæleſtes implicitura comas.
Prima per immenſas ſparſi nova ſemina gentes :

Unius tellus ante coloris erat.
Prima 70 Therapnæo feci de ſanguine florem :
Et manet in folio 71 ſcripta querela ſuo.
Tu quoque nomen habes cultos, Narciſſe, per hortos :
Infelix, quod non alter, & alter eras.
Quid 72 Crocon, aut Acin referam, Cinyraque creatum?
De 73 quorum per me vulnere ſurgit honor.
Mars quoque, ſi neſcis, 74 per noſtras editus artes :
Jupiter hoc ut adhuc neſciat, uſque precor.
Sancta Jovem Juno, nata ſine matre Minerva,
Officio doluit non eguiſſe ſuo.
Ibat ut Oceano quereretur facta mariti :
Reſtitit ad noſtras feſſa labore fores.
Quam ſimul adſpexi : Quid te Saturnia, dixi,
Attulit ? 75 expoſuit quem petat ipſa locum.
Addidit, & cauſſas : verbis ſolabar amicis.
Non, inquit, verbis cura levanda mea eſt.
Si pater eſt factus neglecto conjugis uſu
Jupiter ; & ſolus nomen utrumque tenet ;
Cur ego deſperem fieri ſine conjuge mater ?
Et parere intacto, dummodo caſta, viro ?
Omnia tentabo latis medicamina terris ;
Et freta, 76 Tartareos excutiamque ſinus.
Vox 77 erat in curſu : vultum dubitantis habebam.
Neſcio quid Nymphe poſſe videris, ait.
Ter volui promittere opem, ter lingua retenta eſt :
Ira Jovis magni cauſſa timoris erat.
Fer precor auxilium, dixit : celabitur auctor ;
Et Stygiæ numen teſtificabor aquæ.
Quod petis, Oleniis, inquam, 78 mihi miſſus ab arvis
Flos dabit : eſt hortis unicus ille meis.
Cui 79 dabat hunc, dixit, 80 ſterilem quoque tange juvencam :
Mater erit : tetigi : nec mora, mater erat.
Protinus hærentem decerpſi pollice florem.
Tangitur 81 ; & tacto concipit illa ſinu.
Jamque gravis Thracem, & læva Propontidos intrat ;
Fitque 82 potens voti, Marſque creatus erat.
Tunc memor accepti per me natalis, 83 habeto
Tu quoque Romulea, dixit in urbe locum.
Forſitan in teneris tantum mea regna coronis
Eſſe putes ; tangit numen & arva meum.
Si bene floruerint ſegetes, erit area dives :
Si bene floruerit vinea, Bacchus erit.
Si bene floruerint oleæ, nitidiſſimus annus :
Poma quoque eventum temporis hujus habent.
Flore 84 ſemel læſo 85 pereunt viciæque, fabæque :
Et pereunt 86 lentes, advena Nile, tuæ.
Vina quoque in magnis operoſa 87 condita cellis
Florent : & nebulæ dolia ſumma tegunt.
Mella 88 meum munus : volucres ego mella daturas
Ad violam, & cytiſos, 89 & thyma grata voco.
Nos quoque idem facimus, tunc quum juvenilibus annis
Luxuriant animi, corporaque ipſa vigent.
Talia dicentem tacitus mirabar : at illa,
Jus tibi dicendi, ſi qua requiris, ait.
Dic, 90 Dea, reſpondi, 91 ludorum quæ ſit origo.
Vix bene deſieram ; rettulit illa mihi.
Cetera luxuriæ nondum inſtrumenta vigebant :
Aut pecus, aut latam dives habebat humum.

Hinc

Hinc etiam locuples, hinc ipſa pecunia dicta eſt.
Sed jam de vetito quiſque parabat opes.
Venerat in morem 92 populi depaſcere ſaltus:
Idque diu licuit; pœnaque nulla fuit.
Vindice ſervabat nullo ſua publica vulgus:
Jamque in privato paſcere inertis erat.
Plebis ad ædiles perducta licentia talis
Publicios: animus defuit ante viris.
Rem populus recipit: 93 mulctam ſubiere nocentes:
Vindicibus laudi publica cura fuit.
Mulcta 94 data eſt ex parte mihi: magnoque favore
Victores ludos inſtituere novos.
Parte 95 locant clivum, qui tunc erat ardua rupes:
Utile nunc iter eſt; 96 Publiciumque vocant.
Annua credideram ſpectacula facta, 97 negavit:
Addidit, & dictis altera verba ſuis.
Nos quoque tangit honos: 98 feſtis gaudemus, & aris;
Turbaque cæleſtes ambitioſa ſumus.
Sæpe Deos aliquis peccando fecit iniquos:
Et pro delictis hoſtia blanda fuit.
Sæpe Jovem vidi, quum jam ſua mittere vellet
Fulmina, ture dato 99 ſuſtinuiſſe manum.
At ſi negligimur, magnis injuria pœnis
Solvitur: & juſtum præterit ira modum.
Reſpice 100 Theſtiaden, flammis abſentibus arſit:
Cauſſa eſt, quod Phœbes ara ſine igne fuit.
Reſpice Tantaliden; tot eadem Dea vela tenebat:
Virgo eſt: & ſpretos bis tamen ulta focos.
Hippolyte infelix velles 102 coluiſſe Dionem,
Quum conſternatis 103 diripereris equis.
Longa referre mora eſt collecta oblivia damnis.
Me quoque Romani præteriere patres.
Quid facerem? per quod 104 fierem manifeſta doloris?
Exigerent noſtræ qualia damna notæ?
Excidit officium triſti mihi: nulla tuebar
Rura, nec in pretio fertilis hortus erat.
Lilia deciderant: violas arere videres:
Filaque punicei languida facta croci.
Sæpe mihi Zephyrus, Dotes corrumpere noli
Ipſa tuas, dixit: dos mihi vilis erat.
Florebant oleæ, venti nocuere protervi:
Florebant ſegetes; grandine læſa ſeges.
In ſpe vitis erat: cælum nigreſcit ab auſtris;
Et ſubita frondes decutiuntur aqua.
Nec volui fieri, nec ſum crudelis in ira:
Cura repellendi, 105 ſed mihi nulla fuit.
Convenere 106 patres: &, ſi bene floreat annus,
Numinibus noſtris annua feſta vovent.
Annuimus votis: 107 Conſul cum Conſule ludos
Poſtumio Lenas 108 perſolvere mihi.
Quærere conabar, 109 quare laſcivia major
His foret in ludis, liberiorque jocus:
Sed mihi ſuccurrit numen non eſſe ſeverum;
Aptaque deliciis munera ferre Deam.
Tempora 110 ſubtilibus 111 pinguntur tecta coronis:
Et latet injecta ſplendida menſa roſa.
Ebrius 112 incinctis 113 philyra conviva capillis
Saltat: & imprudens 114 vertitur arte meri.
Ebrius 115 ad durum formoſæ limen amicæ

Can-

Cantat 116 : habent unctæ mollia ſerta comæ.
Nulla coronata peraguntur ſeria fronte :
    Nec 117 liquidæ injuncto flore bibuntur aquæ.
Donec erat miſtus nullis Acheloë racemis,
    Gratia ſumendæ non erat ulla roſæ.
Bacchus amat flores : Baccho placuiſſe coronam
    Ex Ariadnæo ſidere noſſe potes.
Scena 118 levis decet hanc: non eſt, mihi credite, non eſt
    Illa 119 cothurnatas inter habenda Deas.
Turba quidem cur hos celebret meretricia ludos,
    Non ex difficili cauſſa petita fuit.
Non 120 eſt de tetricis, non eſt de magna profeſſis :
    Vult ſua plebejo ſacra patere choro.
Et monet ætatis ſpecie, 121 dum floreat, uti :
    Contemnunt ſpinam, quum cecidere, roſæ.
Cur tamen, ut dantur 122 veſtes Cerealibus albæ,
    Sic 123 eſt hæc cultu verſicolore decens ?
An quia maturis albeſcit meſſis ariſtis ?
    Et color & ſpecies floribus omnis ineſt ?
Annuit, & motis flores cecidere capillis ;
    Decidere in menſas 124 ut roſa miſſa ſolet.
Lumina 225 reſtabant ; quorum me cauſſa latebat,
    Quum ſic errores abſtulit illa meos.
Vel quia purpureis collucent floribus agri,
    Lumina ſunt noſtros viſa decere dies :
Vel quia nec flos eſt hebeti, nec flamma colore ;
    Atque oculos in ſe ſplendor uterque trahit :
Vel quia deliciis nocturna licentia noſtris
    Convenit, a vero tertia cauſſa venit.
Eſt breve præterea, de quo mihi quærere reſtat,
    Si liceat, dixi : dixit & illa, Licet.
Cur tibi pro Libycis clauduntur rete leænis
    Imbelles capreæ, ſollicituſque lepus ?
Non ſibi reſpondit ſilvas ceſſiſſe, ſed hortos,
    Arvaque pugnaci non adeunda feræ.
Omnia finierat ; tenues ſeceſſit in auras :
    Manſit odor, poſſes ſcire fuiſſe Deam.
    Floreat ut toto carmen Naſonis in ævo,
    Sparge, precor, donis pectora noſtra tuis.

NOcte 126 minus quarta promet ſua ſidera Chiron
    Semivir, & flavi corpore miſtus equi.
Pelion 127 Æmoniæ mons eſt obverſus in Auſtros :
    Summa virent pinu, cetera quercus habet.
Phillyrides tenuit : ſaxo ſtant antra vetuſto,
    Quæ juſtum memorant incoluiſſe ſenem.
Ille manus olim miſſuras Hectora leto,
    Creditur 128 in lyricis detinuiſſe modis.
Venerat 129 Alcides exhauſta parte laborum ;
    Juſſaque reſtabant ultima pæne viro.
Stare ſimul caſu Trojæ duo fata videres :
    Hinc puer Æacides, hinc Jove natus erat.
Excipit hoſpitio juvenem 130 Phillyrius Heros :
    Et cauſſam adventus hic rogat ; ille docet.
Reſpicit interea clavam, ſpoliumque leonis ;
    Virque, ait, his armis, armaque digna viro.
Nec ſe, quin horrens 131 auderent tangere ſetis
    Vellus, Achilleæ continuere manus.
Dumque ſenex tractat ſqualentia tela venenis,
    Excidit, & lævo fixa ſagitta pede eſt.

Inge-

Ingemuit Chiron; 132 traxitque e corpore ferrum:
Et gemit Alcides, Æmoniuſque puer.
Ipſe tamen 133 lectas Pagaſæis collibus herbas
Temperat, & vana vulnera mulcet ope.
Virus edax ſuperabat opem; penituſque recepta
Oſſibus & toto corpore peſtis erat.
Sanguine Centauri Lernææ 134 ſanguis Echidnæ
Miſtus, ad auxilium tempora nulla dabat.
Stabat 135 ut ante patrem lacrimis perfuſus Achilles:
Sic flendus Peleus, ſi moreretur, erat.
Sæpe manus ægras manibus fingebat amicis:
Morum, quos fecit, præmia doctor habet.
Oſcula ſæpe dedit; dixit quoque ſæpe jacenti:
Vive precor; nec me chare relinque pater.
Nona dies aderat, quum tu juſtiſſime Chiron
Bis 136 ſeptem ſtellis corpora cinctus eras.
HUnc lyra curva ſequi cuperet; ſed idonea nondum
Eſt via: 137 nox aptum tertia tempus erit.
SCorpius in cælo, quum cras luceſcere Nonas
Dicimus, a 138 media parte videndus erit.
HInc 139 ubi protulerit formoſa ter Heſperus ora;
Ter dederint Phœbo ſidera victa locum;
Ritus erit veteris 140 nocturna Lemuria ſacri:
Inferias tacitis Manibus illa dabunt.
Annus 141 erat brevior: nec adhuc pia februa norant:
Nec tu dux menſum, Jane biformis, eras.
Jam tamen extincto cineri 142 ſua dona ferebant;
Compoſitique nepos buſta piabat avi.
Menſis erat Majus majorum nomine dictus:
Qui partem priſci nunc quoque moris habet.
Nox 143 ubi jam media eſt; ſomnoſque ſilentia præbent;
Et canis, & variæ conticuiſtis aves:
Ille memor veteris ritus, timiduſque Deorum
Surgit: habent gemini 144 vincula nulla pedes.
Signaque 145 dat digitis 146 medio cum pollice junctis,
Occurrat tacito ne levis umbra ſibi.
Quumque manus pure 147 fontana perluit unda,
Vertitur 148; 149 & nigras 150 accipit ore fabas;
Averſuſque jacit: ſed dum jacit, Hæc ego mitto;
His, inquit, redimo meque, meoſque fabis.
Hæc 151 novies dicit, nec reſpicit: umbra putatur
Colligere, & nullo terga vidente ſequi.
Rurſus aquam tangit, 152 Temeſæaq; 153 concrepat æra;
Et rogat, ut tectis exeat umbra ſuis.
Quum dixit novies, Manes exite paterni,
Reſpicit; & pure ſacra peracta putat.
Dicta ſit unde dies, quæ nominis extet origo,
Me fugit; ex aliquo eſt invenienda Deo.
Plejade 154 nate mone virga venerande potenti:
Sæpe tibi eſt Stygii regia viſa Jovis.
Venit adoratus Caducifer: accipe cauſſam
Nominis: ex ipſo cognita cauſſa Deo.
Romulus ut tumulo fraternas condidit umbras;
Et male veloci juſta ſoluta Remo;
Fauſtulus infelix, & paſſis Acca capillis,
Spargebant lacrimis oſſa peruſta ſuis:
Inde domum redeunt ſub prima crepuſcula mœſti;
Utque erat, in duro procubuere toro.
Umbra cruenta Remi 155 viſa eſt aſſiſtere lecto,

Atque hæc exiguo murmure verba loqui.
En ego dimidium veſtri, parſque altera voti,
Cernite ſim qualis, qui modo talis eram.
Qui modo, ſi volucres habuiſſem regna jubentes,
In populo potui maximus eſſe meo:
Nunc elapſa rogi flammis, & inanis imago,
Hæc eſt ex illo forma relicta Remo.
Heu ubi Mars pater eſt? ſi vos modo vera locuti,
Uberaque expoſitis ille ferina dedit.
Quem lupa ſervavit, manus hunc temeraria civis
Perdidit: 156 o quanto mitior illa fuit!
Sæve Celer, crudelem 157 animam per vulnera reddas;
Utque ego, ſub terras ſanguinolentus eas.
Noluit hoc frater: pietas æqualis in illo eſt:
Quod potuit, lacrimas manibus ille dedit.
Hunc vos per lacrimas, per veſtra alimenta rogate,
Ut celebrem noſtro ſignet honore diem.
Mandantem amplecti cupiunt, & brachia tendunt.
Lubrica prenſantes 158 effugit umbra manus.
Ut ſecum fugiens ſomnos abduxit imago;
Ad regem voces fratris 159 uterque ferunt.
Romulus obſequitur; lucemque Remuria dixit
Illam, qua poſitis juſta feruntur avis.
Aſpera 160 mutata eſt in lenem tempore longo
Littera, quæ toto nomine prima fuit.
Mox etiam Lemures 161 animas dixere ſilentum:
Hic verbi ſenſus, vis ea vocis erat.
Fana tamen veteres 162 illis clauſere diebus;
Ut nunc ferali tempore operta vides.
Nec 163 viduæ tedis eadem, nec virginis apta
Tempora: quæ nupſit, non diuturna fuit.
Hac quoque de cauſſa, ſi te proverbia tangunt,
Menſe malas Majo nubere, vulgus ait.
Sed tamen hæc tria ſunt ſub eodem nomine feſta,
Inter 164 ſe nulla continuata die.
Quorum 165 ſi mediis 166 Bœoton Oriona quæres,
Falſus eris: ſigni cauſſa canenda mihi.
Jupiter, & lato qui regnat in æquore frater,
Carpebant ſocias, 167 Mercuriuſque vias.
Tempus erat, quo verſa jugo referuntur aratra,
Et pronus ſaturæ lac bibit agnus ovis.
Fortè ſenex Hyreus anguſti cultor agelli
Hos videt, exiguam ſtabat ut ante caſam.
Atque ita, Longa via eſt, 168 nec tempora longa ſuperſunt,
Dixit: & hoſpitibus janua noſtra patet.
Addidit 169 & vultum verbis, iterumque rogavit.
Parent promiſſis, diſſimulantque Deos.
Tecta ſenis ſubeunt 170 nigro deformia fumo:
Ignis 171 in heſterno ſtipite parvus erat.
Ipſe genu nixus 172 flammas excuſſit ab aura;
Et promit quaſſas, comminuitque faces.
Stant calices: 173 minor inde fabas, olus alter habebat:
Et 174 ſpumat teſta preſſus uterque ſua.
Dumque mora eſt, tremula dat vina rubentia dextra.
Accipit æquoreus pocula prima Deus.
Quæ ſimul exhauſit; Da nunc bibat ordine, dixit,
Jupiter: audito palluit ille Jove.
Utque animus rediit, cultorem pauperis agri
Immolat, & magno torret in igne bovem.

Quæque puer quondam 175 primis 176 diffuderat annis,
Promit fumoſo condita vina cado.
Nec mora: flumineam 177 lino celantibus ulvam,
Sic quoque non altis incubuere toris.
Nunc dape, nunc poſito menſæ nituere lyæo:
Terra 178 rubens crater, 179 pocula fagus erat.
Verba fuere Jovis: 180 Si quid fert impetus, ora:
Omne feres: placidi verba fuere ſenis.
Cara fuit conjux, prima mihi cara juventa
Cognita: nunc ubi ſit quæritis? urna tegit.
Huic ego juratus, vobis in verba vocatis,
Conjugio dixi ſola fruere meo.
Et dixi; & ſervo: ſed enim diverſa voluntas
Eſt mihi; nec conjux, ſed pater eſſe volo.
Annuerant omnes, omnes ad terga juvenci
Conſtiterant: 181 pudor eſt ulteriora loqui.
Tunc ſuper iniecta texere madentia terra:
Jamque decem menſes, & puer ortus erat.
Hunc Hyreus, 182 quia ſic genitus, 183 vocat Uriona:
Perdidit antiquum 184 littera prima ſonum.
Creverat immenſum: comitem ſibi Delia ſumſit:
Ille Deæ cuſtos, ille ſatelles erat.
Verba movent iras non circumſpecta Deorum.
Quam nequeam, dixit, vincere, nulla fera eſt.
Scorpion 185 immiſit tellus: fuit impetus illi
Curva gemelliparæ ſpicula ferre Deæ.
Obſtitit Orion: Latona nitentibus aſtris
Addidit: & Meriti præmia, dixit, habe.
SEd 186 quid & Orion, & cetera ſidera mundo
Cedere feſtinant, noxque coarctat iter?
Quid ſolito citius liquido jubar æquore tollit
Candida lucifero præveniente dies?
Fallor? an arma ſonant? non fallimur: arma ſonabant.
Mars venit: & veniens bellica ſigna dedit.
Ultor ad ipſe ſuos cælo deſcendit honores,
Templaque 187 in Auguſto conſpicienda foro.
Eſt 188 Deus, eſt ingens, 189 & opus; debebat in urbe
Non aliter nati Mars habitare ſui.
Digna Giganteis hæc ſunt delubra trophæis:
Hinc fera Gradivum 190 bella movere decet:
Seu quis ab Eoo nos impius orbe laceſſet:
Seu quis ab Occiduo ſole domandus erit.
Proſpicit armipotens 191 operis faſtigia ſummi:
Et probat invictos illa tenere Deos.
Proſpicit in foribus 192 diverſæ tela figuræ,
Armaque terrarum milite victa ſuo.
Hinc 193 videt Æneam oneratum pondere caro,
Et tot Juleæ nobilitatis avos.
Hinc 194 videt Iliaden humeris ducis arma ferentem;
Claraque diſpoſitis 195 acta ſubeſſe viris.
Spectat & Auguſto 196 prætextum nomine templum:
Et viſum eſt lecto Cæſare majus opus.
Voverat hoc juvenis tunc, quum pia ſuſtulit arma.
A tantis princeps incipiendus erat.
Ille manus tendens 197 aſtanti milite juſto,
In conjuratos talia dicta dedit:
Si mihi 198 bellandi pater eſt, Veſtæque ſacerdos,
Auctor; & ulciſci 199 nomen utrumque paro:
Mars ades, & ſatia ſcelerato ſanguine ferrum;

Stet-

Sitque favor cauſſa pro meliore tuus.
Templa feres; & me victore vocaberis Ultor.
Voverat; & fuſo lætus ab hoſte redit.
Nec 200 ſatis eſt meruiſſe ſemel cognomina Martis:
Perſequitur Parthi 201 ſigna retenta manu.
Gens fuit 202, & campis, & equis, & tuta ſagittis:
Et circumfuſis invia fluminibus.
Addiderant animos 203 Craſſorum funera genti,
Quum periit miles, ſignaque, duxque ſimul.
Signa decus belli Parthus Romana tenebat:
Romanæque aquilæ ſignifer hoſtis erat:
Iſque pudor manſiſſet adhuc; niſi fortibus armis
Cæſaris Auſoniæ protegerentur opes.
Ille 204 notas veteres, & longi dedecus ævi
Suſtulit: agnorunt ſigna recepta ſuos.
Quid tibi nunc ſolitæ mitti poſt terga ſagittæ?
Quid loca? quid rapidi profuit uſus equi?
Parthe refers aquilas; 205 victos quoque porrigis arcus:
Pignora jam noſtri nulla pudoris habes.
Rite Deo, templumque datum, nomenque Biſultor:
Emeritus voti debita ſoluit honor.
Sollemnes 206 ludos Circi celebrate Quirites:
Non viſa eſt fortem ſcena decere Deum.
PLejades aſpicies omnes, totumque ſororum
Agmen, 207 ubi ante Idus nox erit una ſuper.
Tunc mihi 208 non dubiis auctoribus incipit æſtas:
Et tepidi finem tempora veris habent.
IDibus 209 ora pior ſtellantia tollere Taurum
Indicat: huic ſigno fabula nota ſubeſt.
Præbuit 110, ut taurus, Tyriæ ſua terga puellæ
Jupiter, & falſa cornua fronte tulit.
Illa jubam dextra, 211 læva retinebat amictus:
Et timor ipſe novi cauſſa decoris erat.
Aura ſinus implet: flavos movet aura capillos:
Sidoni 212 ſic fueras adſpicienda Jovi.
Sæpe puellares ſubduxit ab æquore plantas,
Et metuit tactus aſſilientis aquæ.
Sæpe Deus prudens tergum demittit in undas,
Hæreat ut collo fortius illa ſuo.
Littoribus tactis ſtabat 213 ſine cornibus ullis
Jupiter; inque Deum de bove verſus erat.
Taurus init cælum, te Sidoni Jupiter implet:
Parſque tuum terræ tertia nomen habet.
Hoc alii ſignum 214 Phariam dixere juvencam:
Quæ bos ex homine eſt, ex bove facta Dea.
Tunc 215 quoq; priſcorum 216 virgo ſimulacra virorum
Mittere 217 roboreo ſcirpea ponte ſolet.
Corpora 218 poſt decies ſenos qui credidit annos
Miſſa neci; ſceleris crimine damnat avos.
Fama vetus, tunc quum Saturnia terra vocata eſt,
Talia 219 fatidici dicta fuiſſe ſenis:
Falcifero libata ſeni duo corpora gentes
Mittite, quæ Tuſcis excipiantur aquis.
Donec 220 in hæc venit Tirynthius arva, quotannis
Triſtia 221 Leucadio ſacra peracta Deo.
Illum ſtramineos in aquam miſiſſe Quirites:
Herculis exemplo corpora falſa jaci.
Pars 222 putat, ut ferrent juvenes ſuffragia ſoli,
Pontibus infirmos præcipitaſſe ſenes.

Tibri

Tibri doce verum; tua ripa vetuſtior urbe eſt;
Principium ritus tu bene noſſe potes.
Tibris arundiferum 223 mediis caput extulit undis,
Raucaque dimovit talibus ora ſonis:
Hæc 224 loca deſertas vidi ſine mœnibus herbas:
Paſcebat ſparſos utraque ripa boves.
Et, quem nunc gentes Tiberim noruntque, timentque,
Tunc etiam pecori deſpiciendus eram.
Arcadis Evandri nomen tibi ſæpe refertur;
Ille meas remis advena torſit aquas.
Venit & Alcides turba comitatus Achiva:
Albula, ſi memini, 225 tunc mihi nomen erat.
Excipit hoſpitio juvenem Pallantius heros;
Et tandem Caco debita pœna fuit.
Victor abit; ſecumque boves Erytheida prædam
Abſtrahit, 226 & comites longius ire negant.
Magnaque pars horum deſertis manſit in agris;
Montibus his ponunt, ſpemque, laremque ſuum.
Sæpe tamen patriæ dulci tanguntur amore;
Atque aliquis moriens hoc breve mandat opus:
Mittite 227 me in Tiberim; Tiberinis vectus ut undis
Littus ad Inachium 228 pulvis inanis eam.
Diſplicet heredi mandati cura ſepulcri;
Mortuus Auſonia conditur hoſpes humo.
Scirpea pro domino 229 Tiberi jactatur imago,
Ut repetat Grajas per freta longa domos.
Hactenus 230 ut ſubiit vivo rorantia ſaxo
Antra, leves curſum ſuſtinuiſtis aquæ.

Clare 231 nepos Atlantis ades; quem montibus olim
Edidit Arcadiis Pleïas una Jovi:
Pacis, & armorum 232 ſuperis, imiſque Deorum
Arbiter, alato qui pede carpis iter:
Læte lyræ pulſu, nitida quoque læte palæſtra,
Quo didicit culte lingua docente loqui.
Templa 233 tibi poſuere patres 234 ſpectantia Circum
Idibus: ex illo eſt hæc tibi feſta dies.
Te, 235 quicumque ſuas profitentur vendere merces,
Ture dato, tribuas ut ſibi lucra, rogant.
Eſt aqua 236 Mercurii portæ vicina Capenæ;
Si juvat expertis credere, numen habet:
Huc 237 venit incinctus tunica mercator, & urna
Purus ſuffuſa, quam ferat haurit aquam.
Uda fit hinc laurus: lauro ſparguntur ab uda
Omnia, quæ 238 dominos ſunt habitura novos.
Spargit & ipſe ſuos lauro rorante capillos;
Et peragit ſolita 239 fallere voce preces.
Ablue præteriti perjuria temporis, inquit:
Ablue 240 præterita perfida verba die.
Sive ego te feci teſtem, falſove citavi
Non 241 audituri nomina vana Jovis;
Sive 242 Deum prudens alium, Divamve fefelli,
Abſtulerint celeres improba verba Noti.
Et pereant veniente die perjuria nobis;
Nec curent ſuperi, ſi qua locutus ero.
Da 243 modo lucra mihi: da facto gaudia lucro;
Et face, ut emtori verba dediſſe juvet.
Talia Mercurius 244 poſcentes riſit ab alto,
Se 245 memor Ortygias ſurripuiſſe boves.

AT mihi pande, precor, multo meliora petenti,
In geminos ex quo tempore Phœbus eat.
Quum 246 totidem de menſe dies ſupereſſe videbis,
Quot ſunt Herculei facta laboris, ait.
Dic, ego reſpondi, cauſſam mihi ſideris hujus.
Cauſſam facundo reddidit ore Deus.
Abſtulerant raptas 247 Phœben, Phœbeſque ſororem
Tyndaridæ 248 fratres, hic eques, 249 ille pugil.
Bella parant, repetuntque ſuas & frater, & Idas,
Leucippo fieri pactus, uterque gener.
His amor, ut repetant; illis ut reddere nolint,
Suadet: & ex cauſſa pugnat uterque pari.
Effugere Oebalidæ curſu potuere ſequentes:
Sed viſum eſt celeri vincere turpe fuga.
Liber ab arboribus locus eſt, apta area pugnæ:
Conſtiterant illo nomina fida loco.
Pectora 250 trajectus 251 Lynceo Caſtor ab enſe,
Non expectato vulnere preſſit humum.
Ultor adeſt Pollux, & Lyncea perforat haſta,
Qua cervix humeros continuata tegit.
Ibat in hunc Idas; 252 vixque eſt Jovis igne repulſus:
Tela tamen dextræ fulmine rapta negant.
Jamque tibi, Pollux, cœlum ſublime patebat,
Quum mea, dixiſti, percipe verba pater:
Quod mihi das uni cœlum partire duobus:
Dimidium toto munere majus erit.
Dixit, & alterna fratrem ſtatione recepit:
Utile ſollicitæ ſidus utrumque rati.
Ad 253 Janum redeat, qui quærit Agonia quid ſint:
Quæ tamen in Faſtis hoc quoque tempus habent.
NOcte 254 ſequente diem canis Erigoneïus exit:
Eſt alio ſigni reddita cauſſa loco.
PRoxima 255 Vulcani lux eſt, 256, quam Luſtria dicunt:
Luſtrantur puræ, quas facit ille, tubæ.
QUattuor 257 inde notis locus eſt; quibus ordine lectis,
Vel mos ſacrorum, vel fuga regis ineſt.
NEc te prætereo populi Fortuna potentis
Publica; 258 cui templum luce ſequente datum.
Hanc 259 ubi dives aquis acceperit Amphitrite,
Grata 260 Jovis fulvæ roſtra videbis avis.
AUfert 261 ex oculis veniens Aurora Booten;
Continuaque die ſidus Hyantis erit.

PUBLII OVIDII NASONIS
FASTORUM
LIBER SEXTUS.

Hic quoque menſis habet dubias in nomine cauſſas:
Quæ placeant, poſitis omnibus, ipſe leges.
Facta canam: ſed erunt qui me finxiſſe loquantur;
Nullaque mortali numina viſa putent.
Eſt Deus in nobis, 1 agitante caleſcimus illo:
Impetus hic ſacræ ſemina mentis habet.
Fas mihi præcipue vultus vidiſſe Deorum;
Vel quia ſum vates, vel quia ſacra cano.
Eſt nemus arboribus denſum, ſecretus ab omni
Voce locus, ſi non obſtreperetur aquis.
Hic ego quærebam, cœpti quæ menſis origo
Eſſet, & in cura nominis hujus eram.
Ecce Deas vidi; non quas 2 præceptor arandi
Viderat, 3 Aſcræas quum ſequeretur oves.
Nec 4 quas Priamides in aquoſæ vallibus Idæ
Contulit: ex illis ſed tamen una fuit.
Ex 5 illis fuit una, ſui germana mariti:
Hæc erat (agnovi) 6 quæ ſtat in arce Jovis.
Horrueram; tacitoque animum pallore fatebar:
Tunc Dea, quos fecit ſuſtulit ipſa metus:
Namque ait: O vates Romani conditor anni,
Auſe per exiguos magna referre modos,
Jus tibi feciſti numen cæleſte videndi,
Quum placuit numeris condere feſta tuis.
Ne tamen ignores, vulgique errore traharis,
Junius a noſtro 7 nomine nomen habet.
Eſt aliquid nupſiſſe Jovi, Jovis eſſe ſororem:
Fratre magis dubito glorier, anne viro.
Si genus adſpicitur, Saturnum prima parentem
Feci: Saturni ſors ego prima fui.
A patre dicta meo 8 quondam Saturnia Roma eſt:
Hæc illi a cælo proxima terra fuit.
Si torus in pretio eſt, dicor matrona Tonantis;
Junctaque Tarpejo ſunt mea templa Jovi.
An potuit Majo 9 pellex dare nomina menſi?
Hic honor in nobis invidioſus erit?
Cur igitur Regina vocor, Princepſque Dearum?
Aurea cur dextræ ſceptra dedere meæ?
An facient menſem luces; Lucinaque ab illis
Dicar, & a nullo nomina menſe traham?
Tum me pœniteat poſuiſſe fideliter iras
In genus Electræ, Dardaniamque domum.
Cauſſa 10 duplex iræ: 11 raptum Ganymeda dolebam:
Forma quoque Idæo judice victa mea eſt.

Pœni-

Pœniteat, quod non fovi Carthaginis arces;
  Quum mea ſint illo 12 currus, & arma loco.
Pœniteat 13 Spartem, Argoſque, meaſque Mycenas,
  Et veterem Latio ſuppoſuiſſe Samon.
Adde ſenem Tatium, Junonicolaſque Faliſcos:
  Quos ego Romanis ſuccubuiſſe tuli.
Sed neque pœniteat: nec gens mihi carior ulla eſt:
  Hic colar, hic teneo cum Jove templa meo.
Ipſe mihi Mavors, Commendo mœnia, dixit,
  Hæc tibi; tu pollens urbe nepotis eris.
Dicta fides ſequitur: 14 centum celebramur in aris:
  Nec levior quovis eſt mihi menſis honor.
Nec tamen hunc nobis tantummodo præſtat honorem
  Roma: 15 ſuburbani dant mihi munus idem.
Inſpice 16 quos habeat nemoralis Aricia faſtos,
  Et populus Laurens, 17 Lanuviumque meum:
Eſt illic menſis Junonius: adſpice Tibur,
  Et Prænestinæ mœnia ſacra Deæ:
Junoniſque 18 leges tempus; nec Romulus illas
  Condidit; at noſtri Roma nepotis erat.
Finierat Juno: reſpeximus: Herculis uxor
  Stabat; & in vultu ſigna dolentis erant.
Non 19 ego, ſi toto mater decedere cælo
  Juſſerit, invita matre morabor, ait.
Nunc quoque non luctor de nomine temporis hujus:
  Blandior: & partes pæne rogantis ago:
Remque mei juris mallem tenuiſſe precando;
  Et faveas cauſſæ forſitan ipſe meæ.
Aurea poſſedit ſocio Capitolia templo
  Mater; & ut debet, cum Jove ſumma tenet.
At decus omne mihi contingit origine menſis:
  Unicus eſt, de quo ſollicitamur, honor.
Quid grave, ſi titulum menſis, Romane, dediſti
  Herculis uxori, poſteritaſque memor?
Hæc quoque terra aliquid debet mihi nomine magni
  Conjugis: huc captas appulit ille boves.
Hic male defenſus flammis 20, & dote paterna
  Cacus Aventinam ſanguine tinxit humum.
Ad propiora vocor: 21 populum digeſſit ab annis
  Romulus; in partes, diſtribuitque duas.
Hæc dare conſilium, 22 pugnare paratior illa eſt:
  Hæc ætas 23 bellum ſuadet, at illa gerit.
Sic ſtatuit; menſeſque nota ſecrevit eadem:
  Junius eſt juvenum, qui fuit ante ſenum.
Dixit: & in litem ſtudio certaminis iſſent,
  Atque ira pietas diſſimulata foret:
Venit Apollinea 24 longas Concordia lauro
  Nexa comas, 25 placidi numen, opuſque Ducis.
Hæc ubi narravit Tatium, fortemque Quirinum,
  Binaque cum populis regna coiſſe ſuis;
Et lare communi ſoceros, generoſque receptos;
  His nomen junctis Junius, inquit, habet.
Dicta triplex cauſſa eſt: & vos ignoſcite Divæ;
  Res eſt arbitrio non dirimenda meo.
Ite pares a me: perierunt judice formæ
  Pergama 26: plus lædunt, quam juvat una, duæ.

PRima dies tibi Carna datur: 27 Dea Cardinis hæc eſt:
  Numine clauſa aperit, claudit aperta ſuo.
Unde datas habeat vires, obſcurior ævo

Fama

Fama: ſed è noſtro carmine certus eris.
Adjacet antiquus 28 Tiberino lucus Hilernæ:
Pontifices illuc nunc quoque ſacra ferunt.
Inde ſata eſt Nymphe (29 Cranen dixere priores)
Nequidquam multis ſæpe petita procis.
Rura ſequi, jaculiſque feras agitare ſolebat,
Nodoſaſque cava tendere valle plagas.
Non habuit pharetram; Phœbi tamen eſſe ſororem
Credebant: nec erat, Phœbe, pudenda tibi.
Huic 30 aliquis juvenum dixiſſet amantia verba;
Reddebat tales protinus illa ſonos:
Hæc loca lucis habent nimis, & cum luce pudoris;
Si ſecreta magis ducis in antra, ſequar.
Credulus ante ſubit: frutices hæc nacta reſiſtit:
Et latet; & nullo eſt 31 invenienda loco.
Viderat hanc Janus; viſæque cupidine captus,
Ad duram verbis mollibus uſus erat.
Nympha jubet quæri de more remotius antrum;
Utque comes ſequitur, deſtituitque ducem.
Stulta (videt Janus quæ poſt ſua terga gerantur)
Nil agis: & latebras reſpicit ille tuas.
Nil agis en, dixit: nam te ſub rupe latentem
Occupat 32 amplexu; teque potitus, ait:
Jus 33 pro concubitu noſtro tibi Cardinis eſto:
Hoc pretium poſitæ virginitatis habe.
Sic fatus, virgam, qua triſtes pellere poſſet
A 34 foribus noxas, hæc erat alba, dedit.
Sunt avidæ volucres; 35 non quæ Phineïa menſis
Guttura fraudabant, ſed genus inde trahunt.
Grande caput, ſtantes oculi, roſtra apta rapinæ;
Canities 36 pennis, unguibus hamus ineſt.
Nocte 37 volant, 38 puerosque petunt nutricis egentes:
Et vitiant cunis corpora rapta ſuis.
Carpere dicuntur lactenſia viſcera roſtris:
Et plenum poto ſanguine pectus habent.
Eſt illis ſtrigibus nomen: ſed nominis hujus
Cauſſa, quod horrenda 39 ſtridere nocte ſolent.
Sive igitur naſcuntur aves, 40 ſeu carmine fiunt;
Næniaque 41 in volucres 42 falſa figurat anus:
In 43 thalamos venere Procæ: Proca natus in illis
Præda recens avium quinque diebus erat:
Pectoraque exorbent avidis infantia linguis:
Et puer infelix vagit, opemque petit.
Territa voce ſui nutrix accurrit alumni;
Et rigido ſectas invenit ungue genas.
Quid faceret? color oris erat, qui frondibus olim
Eſſe ſolet ſeris, quas nova læſit hiems.
Pervenit ad Cranen, & rem docet: illa; Timorem
Pone, tuus ſoſpes, dixit, alumnus erit.
Venerat ad cunas: flebant materque, paterque:
Siſtite vos lacrimas, ipſa medebor, ait.
Protinus arbutea poſtes ter in ordine tangit
Fronde; ter arbutea limina fronde notat:
Spargit aquis aditus; & aquæ medicamen habebant:
Extaque de porca 44 cruda bimeſtre tenet.
Atque ita: Noctis aves extis puerilibus, inquit,
Parcite, pro parvo victima parva cadit.
Cor pro corde precor, 45 pro fibris ſumite fibras:
Hanc 46 animam vobis pro meliore damus.

Sic ubi libavit, 47 proſecta ſub aëre ponit:
  Quique adſunt ſacris, reſpicere illa vetat.
Virgaque Janalis de ſpina ſumitur alba;
  Qua 48 lumen thalamis parva feneſtra dabat.
Poſt illud, 49 nec aves cunas violaſſe feruntur:
  Et rediit puero, qui fuit ante, color.
Pinguia 50 cur illis guſtentur larda Kalendis,
  Miſtaque 51 cum calido ſit faba farre, rogas?
Priſca Dea eſt, aliturque cibis, quibus ante ſolebat:
  Nec petit adſcitas luxurioſa dapes.
Piſcis adhuc illis populis ſine fraude natabat;
  Oſtreaque in conchis 52 tuta fuere ſuis:
Nec Latium norat, 53 quam præbet Jonia dives,
  Nec 54 quæ Pygmæo ſanguine gaudet avis:
Et præter pennas 55 nihil in pavone placebat:
  Nec tellus captas miſerat ante feras.
Sus erat in pretio: cæſa ſue feſta colebant:
  Terra fabas tantum, duraque farra dabat.
Quæ duo miſta ſimul 56 ſextis quiquumque Kalendis
  Ederit; huic lædi viſcera poſſe negant.
Arce 75 quoque ex ſumma Junoni templa Monetæ
  Ex 58 voto memorant facta, Camille, tuo.
Ante 59 domus Manli fuerat, qui Gallica quondam
  A Capitolino reppulit arma Jove.
Quam bene, Di magni pugna cecidiſſet in illa,
  Defenſor ſolii, Jupiter alte, tui!
Vixit 60, ut occideret 61 damnatus crimine regni:
  Hunc illi titulum longa ſenecta dabat.
Lux 62 eadem Marti feſta eſt: quem proſpicit extra
  Appoſitum 63 tectæ porta Capena viæ.
Te quoque, Tempeſtas, 64 meritam delubra fatemur;
  Quum pæne eſt Corſis obruta claſſis aquis.
Hæc hominum monumenta patent: ſi quæritis aſtra,
  Tunc 65 oritur magni præpes adunca Jovis.
POſtera 66 lux Hyadas taurinæ cornua frontis
  Evocat: & multa terra madeſcit aqua.
MAne 67 ubi bis fuerit, Phœbuſq; iteraverit ortus;
  Factaque erit poſito rore bis uda ſeges;
Hac ſacrata die 68 Tuſco Bellona duello
  Dicitur: & Latio proſpera ſemper adeſt.
Appius 69 eſt auctor: 70 Pyrrho qui pace negata
  Multum 71 animo vidit; lumine captus erat.
Proſpicit a tergo ſummum brevis area Circum:
  Eſt 72 ibi non parvæ 73 parva columna notæ.
Hinc ſolet haſta manu 74 belli prænuntia mitti,
  In Regem, & gentes quum placet arma capi.
ALtera 75 pars Circi cuſtode ſub Hercule tuta eſt:
  Quod Deus Euboico carmine munus habet.
Muneris eſt tempus, qui Nonas Lucifer ante eſt.
  Si titulos quæris, 76 Sylla probavit opus.
QUærebam, Nonas 77 Sancto, Fidione referrem,
  An 78 tibi Semipater: tunc mihi Sanctus ait:
Cuiquumque ex illis dederis, ego munus habebo:
  Nomina trina fero; ſic voluere Cures.
Hunc igitur veteres 79 donarunt æde Sabini;
  Inque Quirinali conſtituere jugo.
ESt mihi, ſitque precor 80 noſtris diuturnior annis
  Filia; qua felix ſoſpite ſemper ero.
Hanc ego quum vellem genero dare, tempora tædis

Apta requirebam, quæque cavenda forent.
Tunc mihi poſt ſacras monſtratur Junius Idus,
Utilis, & nuptis, utilis eſſe viris.
Primaque pars hujus thalamis aliena reperta eſt:
Nam mihi ſic conjux ſancta Dialis ait:
Donec [81] ab Iliaca placidus purgamina Veſta
Detulerit flavis [82] in mare Tibris aquis:
Non mihi [83] detonſo crinem depectere buxo,
Non ungues [84] ferro ſubſecuiſſe licet:
Non tetigiſſe virum, quamvis Jovis ille ſacerdos;
Quamvis [85] perpetua ſit mihi lege datus.
Tu quoque ne propera: melius tua filia nubet,
Ignea quum pura veſte nitebit humus.

Tertia [86] poſt Nonas removere Lycaona Phœbe
Fertur; & a tergo non habet Urſa metum.
Tunc ego me memini [87] ludos in gramine campi
Adſpicere, & dici, lubrice Tibri, tuos.
Feſta dies illis qui lina madentia ducunt;
Quique tegunt parvis [88] æra recurva cibis.

Mens [89] quoque numen habet: Menti [90] delubra videmus
Vota, metu belli, perfide Pœne, tui.
Pœne rebellabas: & [91] leto Conſulis omnes
Attoniti, Mauras pertimuere manus.
Spem metus abſtulerat, quum Menti vota Senatus
Suſcipit; & melior protinus illa venit.
Adſpicit inſtantes [92] mediis ſex lucibus Idus
Illa dies, qua ſunt vota ſoluta Deæ.

Veſta fave, [93] tibi nunc operata reſolvimus ora:
Ad tua ſi nobis ſacra venire licet.
In prece totus eram: cæleſtia numina ſenſi:
Lætaque purpurea luce refulſit humus.
Non equidem vidi (valeant mendacia vatum)
Te, Dea: nec fueras adſpicienda viro.
Sed quæ neſcieram, quorumque errore trahebar,
Cognita ſunt nullo præcipiente mihi.
Dena [94] quater memorant habuiſſe Palilia Romam:
Quum [95] flammæ cuſtos [96] æde [97] recepta Dea eſt.
Regis opus placidi: quo non metuentius ullum
Numinis ingenium terra Sabina tulit.
Quæ nunc ære nitent, ſtipula tunc tecta virebant;
Et paries [98] lento vimine textus erat.
Hic locus exiguus, [99] qui ſuſtinet atria Veſtæ,
Tunc erat intonſi regia magna Numæ.
Forma tamen templi, [100] quæ nunc manet, ante fuiſſe
Dicitur: & formæ cauſſa probanda ſubeſt.
Veſta eadem eſt, & terra: ſubeſt vigil ignis utrique:
Significant ſedem terra, focuſque ſuam.
Terra [101] pilæ ſimilis nullo fulcimine nixa,
Aëre ſubjecto tam grave pendet onus.
Ipſa volubilitas libratum ſuſtinet orbem;
Quique premat partes, angulus omnis abeſt.
Quumque ſit in media rerum regione locata,
Et tangat nullum pluſve, minuſve latus;
Ni convexa foret, parti vicinior eſſet,
Nec medium terræ mundus haberet onus.
Arte Syracuſia ſuſpenſus in aëre clauſo
Stat [102] globus, immenſi parva figura poli.
Et quantum a ſummis, [103] tantum ſeceſſit ab imis
Terra: quod ut fiat, forma rotunda facit.

Par

Par facies templi. nullus procurrit in illo
  Angulus: 104 a pluvio vendicat imbre tholus.
Cur 105 ſit virginibus, quæris, Dea culta miniſtris?
  Inveniam cauſſas hac quoque parte ſuas.
Ex Ope Junonem memorant, Cereremque creatas
  Semine 106 Saturni, tertia Veſta fuit.
Utraque nupſerunt: ambæ peperiſſe feruntur:
  De tribus impatiens reſtitit una viri.
Quid mirum, virgo ſi virgine læta miniſtra
  Admittit caſtas in ſua ſacra manus?
Nec tu aliud Veſtam, quam vivam intellige flammam:
  Nataque de flamma 107 corpora nulla vides.
Jure igitur virgo eſt, quæ ſemina nulla remittit,
  Nec capit; & comites virginitatis amat.
Eſſe diu ſtultus Veſtæ ſimulacra putavi,
  Mox didici curvo nulla ſubeſſe tholo:
Ignis inextinctus templo celatur in illo:
  Effigiem nullam Veſta, nec ignis habet.
Stat vi terra ſua: vi ſtando Veſta vocatur.
  Cauſſaque 108 par Graii nominis eſſe poteſt.
At focus a flammis, & quod fovet omnia, dictus:
  Qui tamen in primis ædibus ante fuit.
Hinc 109 quoque veſtibulum dici reor: 110 unde precamur,
  Quæ famur, Veſta eſt, quæ loca prima tenet.
Ante focos 111 olim 112 ſcamnis conſidere longis
  Mos erat, & menſæ credere adeſſe Deos.
Nunc quoque, quum fiunt 113 antiquæ ſacra Vacunæ;
  Ante Vacunales ſtantque, ſedentque focos.
Venit in hos annos 114 aliquo de more vetuſtas:
  Fert miſſos Veſtæ 115 pura patella cibos.
Ecce coronatis 116 panis dependet aſellis;
  Et velant ſcabras florida ſerta molas.
Sola prius furnis torrebant farra coloni:
  Et Fornacali 117 ſunt ſua ſacra Deæ.
Suppoſitum cineri panem 118 focus ipſe parabat;
  Strataque erat tepido tegula quaſſa ſolo.
Inde focum ſervat piſtor, dominamque focorum:
  Et quæ puniceas 119 verſat aſella molas.
Præterea referamne tuum, rubicunde Priape,
  Dedecus? eſt multi fabula plena joci.
Turrigera frontem Cybele redimita corona
  Convocat æternos ad ſua feſta Deos.
Convocat & Satyros, &, ruſtica numina, Nymphas.
  Silenus, quamvis 120 nemo vocarat, adeſt.
Nec licet, & longum eſt epulas narrare Deorum:
  In multo nox eſt pervigilata mero:
Hi temere errabant: 121 in opacæ vallibus Idæ
  Pars jacet, & molli gramine membra levat.
Hi ludunt; hos ſomnus habet: 122 pars brachia nectit.
  Pars viridem celeri ter pede pulſat humum.
Veſta jacet, placidamque capit ſecura quietem;
  Sicut erat poſitum ceſpite fulta caput.
At ruber hortorum cuſtos Nymphaſque, Deaſque
  Captat; & errantes fertque, refertque pedes.
Adſpicit & Veſtam: dubium, Nymphamne putarit,
  An ſcierit Veſtam: 123 ſciſſe ſed ipſe negat.
Spem capit obſcœnam; furtimque accedere tentat:
  Et fert ſuſpenſos corde micante gradus.
Forte, ſenex quo vectus erat Silenus, aſellum

Liquerat ad ripas lene ſonantis aquæ.
Ibat, ut inciperet longi Deus Helleſponti;
Intempeſtivo quum rudit ille ſono.
Territa voce gravi ſurgit Dea: convolat omnis
Turba: per infeſtas effugit illa manus.
Lampſacus hoc animal 124 ſolita eſt mactare Priapo:
Apta 125 aſini flammis indicis exta damus:
Quem 126, tu Diva memor, de pane monilibus ornas:
Ceſſat opus: vacuæ conticuere molæ.
Nomine 127, quam pretio celebratior arce Tonantis,
Diſcant 128 Piſtoris quid velit ara Jovis.
Cincta premebantur trucibus Capitolia Gallis:
Fecerat obſidio jam diuturna famem.
Jupiter ad ſolium ſuperis regale vocatis,
Incipe, ait Marti: protinus ille refert.
Scilicet ignotum eſt, quæ 129 ſit fortuna malorum?
Et dolor hic animi voce erentis eget?
Si tamen, ut referam breviter mala juncta pudori,
Exigis: Alpino Roma ſub hoſte jacet.
Hæc eſt, cui fuerat promiſſa potentia rerum:
Jupiter hanc terris impoſiturus eras.
Jamque ſuburbanos, Etruſcaque contudit arma:
Spes erat in curſu; nunc lare pulſa ſuo.
Vidimus ornatos 130 ærata per atria 131 picta
Veſte 132 triumphales occubuiſſe ſenes:
Vidimus Iliacæ 133 transferri pignora Veſtæ
Sede: putant aliquos ſcilicet eſſe Deos?
At ſi reſpicerent, qua vos habitatis in arce,
Totque domos veſtras obſidione premi;
Nil opis in cura ſcirent ſupereſſe Deorum,
Et data ſollicita tura perire manu.
Atque utinam pugnæ pateat locus: arma capeſſant,
Et, ſi non poterunt exſuperare, cadant.
Nunc inopes victus, ignavaque fata timentes,
Monte ſuo clauſos barbara turba premit.
Tunc Venus, & lituo pulcher, trabeaque Quirinus,
Veſtaque pro Latio multa locuta ſuo eſt.
Publica, reſpondit, cura eſt pro mœnibus iſtis,
Jupiter; & pœnas Gallia victa dabit.
Tu modo, quæ deſunt fruges, ſupereſſe putentur,
Effice: nec ſedes deſere, Veſta, tuas.
Quodquumque 134 eſt ſolidæ Cereris cava machina frangat;
Mollitamque manu duret in igne focus.
Juſſerat; & fratris virgo Saturnia juſſis
Annuit: & mediæ tempora noctis erant.
Jam ducibus ſomnum dederat labor: increpat illos
Jupiter; & ſacro, quid velit, ore docet.
Surgite, & in medios de ſummis arcibus hoſtes
Mittite, quam minime tradere vultis, opem.
Somnus abit; quæruntque novis ambagibus acti
Tradere quam nolint, & jubeantur, opem.
Eſſe Ceres viſa eſt: 135 jaciunt Cerealia dona:
Jacta ſuper galeas 136, ſcutaque longa ſonant;
Poſſe fame vinci ſpes excidit: hoſte repulſo
Candida Piſtori 137 ponitur ara Jovi.
Forte 138 revertebar feſtis Veſtalibus illa,
Qua via Romano 139 nunc Nova juncta foro eſt.
Huc pede matronam 140 nudo deſcendere vidi:
Obſtupui tacitus, ſuſtinuique gradum.

Senſit anus vicina loco; juſſumque ſedere
  Alloquitur, quatiens voce tremente caput.
Hoc 141 ubi nunc fora ſunt, udæ tenuere paludes:
  Amne 142 redundanti foſſa madebat aqua.
Curtius ille lacus, 143 ſiccas qui ſuſtinet aras,
  Nunc ſolida eſt tellus, ſed lacus ante fuit.
Qua Velabra ſolent in Circum ducere pompas,
  Nil 144 præter ſalices, craſſaque canna fuit.
Sæpe ſuburbanas rediens conviva per undas
  Cantat, & ad nautas 145 ebria verba jacit.
Nondum conveniens diverſis iſte figuris,
  Nomen ab averſo 146 ceperat amne Deus.
Hic quoque lucus erat juncis, & arundine denſus:
  Et pede velato non adeunda palus.
Stagna receſſerunt: & aquas ſua ripa coercet:
  Siccaque nunc tellus: mos tamen ille manet.
Reddiderat cauſſam: 147 Valeas anus optima, dixi:
  Quod ſupereſt ævi molle ſit omne tui.
Cetera jam pridem didici puerilibus annis;
  Non tamen idcirco prætereunda mihi.
Mœnia Dardanides nuper nova fecerat Ilus:
  Ilus adhuc Aſiæ dives habebat opes.
Creditur armigeræ 148 ſignum 149 cæleſte Minervæ
  Urbis in Iliacæ deſiluiſſe jugo.
Cura videre fuit. 150 Vidi templumque, locumque:
  Hoc ſupereſt illi: Pallada Roma tenet.
Conſulitur Smintheus, lucoque obſcurus opaco
  Hos non mentito reddidit ore ſonos:
Æthercam ſervate Deam: ſervabitis urbem:
  Imperium ſecum transferet illa loci.
Servat, & incluſam ſumma tenet Ilus in arce;
  Curaque ad heredem Laomedonta venit.
Sub Priamo ſervata parum: ſic ipſa volebas;
  Ex quo judicio forma revicta tua eſt.
Seu 151 genus Adaſtri, ſeu furtis aptus Ulyſſes,
  Seu pius Æneas, eripuiſſe ferunt.
Auctor 152 in incerto eſt: 153 res eſt Romana: tuetur
  Veſta, quod aſſiduo lumine cuncta videt.
Heu quantum timuere patres, 154 quo tempore Veſta
  Arſit, & eſt tectis obruta pæne ſuis!
Flagrabant 155 ſancti ſceleratis ignibus ignes;
  Mixtaque erat flammæ flamma profana piæ.
Attonitæ flebant 156 demiſſo crine miniſtræ:
  Abſtulerat vires corporis ipſe timor.
Provolat 157 in medium; & magna, Succurrite, voce,
  Non eſt auxilium flere, Metellus ait.
Pignora virgineis 158 fatalia tollite flammis:
  Non ea ſunt voto, ſed rapienda manu.
Me miſerum! dubitatis? ait: dubitare videbat,
  Et pavidas poſito procubuiſſe genu.
Haurit aquas: tollenſque manus: Ignoſcite, dixit,
  Sacra vir intrabo 159 non adeunda viro.
Si ſcelus eſt; in me commiſſi pœna redundet:
  Sit capitis damno Roma ſoluta mei.
Dixit, & irrupit: 160 factum Dea rapta probavit;
  Pontificiſque ſui munere tuta fuit.
Nunc bene lucetis 161 ſacro ſub Cæſare flammæ:
  Ignis in Iliacis nunc erit, eſtque focis.
Nullaque dicetur vittas temerare ſacerdos

Hoc duce; nec viva defodietur humo.
Sic inceſta perit: quia quam violavit, 162 in illa
Conditur, & tellus 163, Veſtaque numen idem eſt.
Tum 164 ſibi Callaico Brutus cognomen ab hoſte
Fecit, & hiſpanam ſanguine tinxit humum.
Scilicet interdum miſcentur triſtia lætis,
Nec populum toto pectore feſta juvant.
Craſſus ad Euphraten aquilas, natumque 165, ſuoſque
Perdidit, & leto eſt ultimus ipſe datus.
Parthe quid exultas? dixit Dea: ſigna remittes:
Quique necem Craſſi vindicet, ultor erit.
AT ſimul auritis violæ 166 demuntur aſellis,
Et Cereris fruges aſpera ſaxa terent;
Navita puppe ſedens; 167 Delphina videbimus, inquit,
Humida quum pulſo nox erit orta die.
JAm 168 Phryx a nupta quereris Tithone relinqui,
Et vigil Eois Lucifer exit aquis;
Ite bonæ matres: veſtrum Matralia feſtum;
Flavaque 169 Thebanæ reddite liba Deæ.
Pontibus & magno juncta eſt celeberrima Circo
Area, quæ poſito de bove nomen habet.
Hac ibi luce ferunt Matutæ ſacra parenti
Sceptriferas 170 Servi templa dediſſe manus.
Quæ Dea ſit; quare famulas a limine templi
Arceat; 171 (arcet enim, libaque toſta petit;)
Bacche racemiferos hedera redimite capillos,
Si domus illa tua eſt, dirige vatis opus.
Arſerat 172 obſequio Semele Jovis: 173 accipit Ino
Te puer, & ſumma ſedula nutrit ope.
Intumuit Juno, rapta quod pellice natum
Educet: at ſanguis ille ſororis erat.
Hinc agitur furiis Athamas, & imagine falſa;
Tuque cadis patria parve Learche manu.
Mœſta Learcheas mater tumulaverat umbras,
Et dederat miſeris omnia juſta rogis.
Hæc quoque, funeſtos ut erat laniata capillos,
Proſilit, & cunis te, Melicerta, rapit.
Eſt ſpatio contracta brevi; freta bina repellit;
Unaque pulſatur terra duabus aquis.
Huc venit inſanis natum complexa lacertis,
Et ſecum e celſo 174 mittit in alta jugo.
Excipit illæſos Panope, centumque ſorores,
Et placido lapſu per ſua regna ferunt.
Nondum 175 Leucothee, nondum puer ille Palæmon
Verticibus denſis Tibridis ora tenent.
Lucus erat, dubium eſt 176 Semele 177, Stimulene vocetur:
Mænadas Auſonias incoluiſſe ferunt.
Quærit ab his Ino quæ gens foret; Arcades eſſe
Audit, & Evandrum ſceptra tenere loci.
Diſſimulata Deam Latias Saturnia Bacchas
Inſtimulat fictis inſidioſa ſonis.
O nimium faciles, o toto pectore captæ,
Non venit hæc veſtris hoſpes amica choris.
Fraude petit, ſacrique parat cognoſcere ritum:
Quo poſſit pœnas pendere, pignus habet.
Vix bene deſierat, complent ululatibus auras
Thyades effuſis in ſua colla comis:
Injiciuntque manus, 178 puerumque revellere pugnant:
Quos ignorat adhuc, invocat illa Deos:

Diique, virique loci miſeræ ſuccurrite matri.
Clamor Aventini ſaxa propinqua ferit.
Appulerat ripæ vaccas Oethæus Iberas:
Audit, & ad vocem concitus urget iter.
Herculis adventu, quæ vim modo ferre parabant,
Turpia femineæ terga dedere fugæ.
Quid petis hinc (cognorat enim) matertera Bacchi?
An numen quod me, 179 te quoque vexat? ait.
Illa docet partim, partim præſentia nati
Continet, & furiis in ſcelus iſſe pudet.
Rumor, ut eſt velox, agitatis pervolat alis,
Eſtque frequens Ino nomen in ore tuum.
Hoſpita Carmentis fidos intraſſe penates
Diceris, & longam depoſuiſſe famem.
Liba ſua properata manu Tegeæa ſacerdos
Traditur, & ſubito cocta dediſſe foco.
Nunc quoque liba juvant feſtis 180 Matralibus illam;
Ruſtica ſedulitas gratior arte fuit.
Nunc, ait, o Vates, 181 venientia fata reſigna,
Qua licet: hoſpitiis hoc, precor, adde meis.
Parva mora eſt; cælum vates, ac numina ſumit,
Fitque ſui toto pectore plena Dei.
Vix illam ſubito poſſes cognoſcere; tanto
Sanctior, & tanto quam modo, major erat.
Læta canam: Gaude defuncta laboribus Ino,
Dixit; & huic populo proſpera ſemper ades.
Numen eris Pelagi: natum quoque pontus habebit:
In noſtris aliud ſumite nomen aquis.
Leucothee Graiis, Matuta vocabere noſtris:
In portus nato 182 jus erit omne tuo.
Quem 183 nos Portunum, 184 ſua lingua Palæmona dicet;
Eſte precor noſtris æquus uterque locis.
Annuerat: promiſſa fides: poſuere labores:
Nomina mutarunt: hic Deus, illa Dea eſt.
Cur vetet ancillas accedere, quæritis? odit;
Principiumque odii, ſi ſinat ipſa, canam.
Una miniſtrarum ſolita eſt, Cadmea, tuarum
Sæpe ſub amplexus conjugis ire tui.
Improbus hanc Athamas furtim dilexit; ab illa
Comperit agricolis ſemina toſta dari.
Ipſa quidem feciſſe negat; ſed fama recepit:
Hoc eſt cur odio ſit tibi ſerva manus.
Non tamen hanc pro ſtirpe ſua 185 pia mater adoret:
Ipſa parum felix viſa fuiſſe parens.
Alterius prolem melius mandabitis illi:
Utilior Baccho quam fuit illa ſuis.
Hanc tibi: Quo properas, 186 memorant dixiſſe, Rutili?
Luce mea 187 Marſo Conſul ab hoſte cades.
Exitus acceſſit verbis: 188 flumenque Toleni
Purpureum mixtis ſanguine fluxit aquis.
Proximus 189 annus erat: Pallantide cæſus eadem
Didius 190 hoſtiles ingeminavit opes.
Lux 191 eadem, Fortuna, tua eſt, auctorque, locuſque:
Sed ſuper injectis 192 quis latet æde togis?
Servius eſt; hoc conſtat enim: ſed cauſa latendi
Diſcrepat, & dubium me quoque mentis habet.
Dum Dea furtivos timide profitetur amores;
Cæleſtemque homini concubuiſſe pudet:
Arſit 193 enim magna correpta cupidine regis;

Cæca-

Cæcaque in hoc uno non fuit illa viro.
Nocte domum parva ſolita eſt intrare feneſtra,
Unde 194 Feneſtralis nomina porta tenet.
Nunc pudet, & vultus velamine celat amatos;
Oraque ſunt multa regia tecta toga.
An magis eſt verum, poſt Tulli funera plebem
Confuſam placidi morte fuiſſe ducis?
Nec modus ullus erat, creſcebat imagine luctus.
Donec compoſitis occuluere togis.
Tertia cauſſa mihi ſpatio majore canenda eſt:
Hos tamen adductos intus agemus equos.
Tullia conjugio ſceleris mercede parato,
His ſolita eſt dictis extimulare virum:
Quid juvat eſſe pares, te noſtræ cæde ſororis,
Meque tui fratris, ſi pia vita placet?
Vivere debuerant & vir meus, & tua conjux,
Si nullum auſuri majus eramus opus.
Et caput, & regnum factum eſt dotale parentis:
Si vir es, indictas exige dotis opes.
Regia 195 res ſcelus eſt: ſocero cape regna necato;
Et noſtras patrio ſanguine tinge manus.
Talibus 196 inſtructus ſolio privatus in alto
Sederat: attonitum vulgus ad arma ruit.
Hinc cruor, & cædes; infirmaque vincitur ætas:
Sceptra gener 197 ſocero rapta ſuperbus habet.
Ipſe ſub Exquiliis, ubi erat ſua regia, cæſus,
Concidit in dura ſanguinolentus humo.
Filia carpento patrios initura penates,
Ibat per medias alta, feroxque vias.
Corpus ut adſpexit, lacrimis auriga profuſis
Reſtitit: hunc tali corripit illa ſono:
Vadis 198, an exſpectas 199 pretium pietatis amarum?
Duc, inquam, invitas ipſa per ora rotas.
Certa fides facti eſt: dictus 200 Sceleratus ab illa
Vicus, & æterna res ea preſſa nota eſt.
Poſt tamen hæc auſa eſt templum monimenta parentis,
Tangere: mira quidem, ſed tamen acta loquor.
Signum erat in ſolio reſidens ſub imagine Tulli;
Dicitur hoc oculis oppoſuiſſe manum:
Et vox audita eſt: Vultus abſcondite noſtros,
Ne natæ videant ora nefanda meæ.
Veſte data tegitur: vetat hanc Fortuna moveri;
Et ſic e templo eſt illa locuta ſuo.
Ore revelato quum primum luce patebit
Servius, hæc poſiti 201 prima pudoris erit.
Parcite matronæ vetitas attingere veſtes;
Sollemnes ſatis eſt voce 202 movere preces.
Sitque caput ſemper Romano tectus amictu:
Qui Rex in noſtra 203 ſeptimus urbe fuit.
Arſerat hoc templum; 204 ſigno tamen ille pepercit
Ignis: opem nato 205 Mulciber ipſe tulit.
Namque 206 pater Tulli Vulcanus, Ocriſia mater
Præſignis facie Corniculana fuit.
Hanc ſecum Tanaquil ſacris de more peractis
Juſſit in ornatum fundere vina focum.
Hic inter cineres obſcœni forma virilis
Aut fuit, aut viſa eſt; ſed fuit illa magis.
Juſſa foco captiva ſedet: conceptus ab illa
Servius, a cælo ſemina gentis habet.

Signa dedit genitor tunc quum caput igne coruſco
Contigit, inque comis 207 flammeus hæſit apex.
Te 208 quoque magnifica, Concordia, dedicat æde
Livia, quam caro præſtitit illa viro.
Diſce tamen veniens ætas, 209 ubi Livia nunc eſt
Porticus, 210 immenſæ tecta fuiſſe domus.
Urbis opus domus una fuit; ſpatiumque tenebat,
Quo brevius muris oppida multa tenent.
Hæc æquata ſolo eſt nullo ſub crimine regni;
Sed quia luxuria viſa nocere ſua eſt.
Suſtinuit tantas operum ſubvertere moles,
Totque 211 ſuas heres perdere Cæſar opes.
Sic 212 agitur cenſura, & ſic exempla parantur,
Quum judex, alios quod monet, ipſe facit.
Nulla nota eſt veniente die, quam dicere poſſis:
Idibus 213 invicto ſunt data templa Jovi.
Et 214 jam Quinquatrus jubeor 215 narrare minores:
Nunc ades o cœptis, flava Minerva, meis.
Cur vagus incedit tota tibicen in urbe?
Quid ſibi perſonæ, 216 quid toga longa volunt?
Sic ego; ſic poſita Tritonia cuſpide dixit:
Poſſem utinam doctæ verba referre Deæ!
Temporibus veterum tibicinis uſus avorum
Magnus, & in magno ſemper honore fuit.
Cantabat 217 fanis, cantabat tibia ludis;
Cantabat 218 mœſtis tibia funeribus.
Dulcis erat mercede labor; 219 tempuſque ſecutum eſt,
Quod ſubito gratæ frangeret artis opes.
Adde 220 quod Ædilis, pompa qui funeris irent,
Artifices 221 ſolos juſſerat eſſe decem.
Exſilio 222 mutant urbem, Tiburque recedunt.
(Exſilium 223 quodam tempore Tibur erat.)
Quæritur 224 in ſcena cava tibia, quæritur aris:
Ducit ſupremos nænia nulla choros.
Servus 225 erat quidam quantolibet ordine dignus
Tibure; ſed longo tempore liber erat.
Rure dapes parat ille ſuo; turbamque canoram
Convocat: ad feſtas convenit illa dapes.
Nox erat; & vinis oculique, animique natabant,
Quum præcompoſito 226 nuntius ore venit:
Atque ita; Quid ceſſas convivas ſolvere? dixit,
Auctor 227 vindictæ jam venit ille tuæ.
Nec mora, convivæ valido titubantia vino
Membra movent; dubii ſtantque, labantque pedes.
At dominus, Diſcedite, ait; plauſtroque morantes
Suſtulit: in plauſtro 228 ſcirpea lata fuit.
Alliciunt ſomnos tempus, motuſque, merumque;
Totaque ſe Tibur turba redire putant.
Jamque per Exquilias Romanam intraverat urbem,
Et mane in medio plauſtra fuere foro.
Claudius 229 ut poſſet ſpecie, numeroque Senatum
Fallere, perſonis imperat ora tegi;
Admiſcetque alios: & ut hunc tibicina cœtum
Augeat, in longis veſtibus ire jubet.
Sic reduces bene poſſe tegi, ne forte notentur
Contra 230 collegæ 231 juſſa rediſſe ſui.
Res placuit; cultuque novo licet Idibus uti,
Et canere ad veteres verba jocoſa modos.
Hæc ubi perdocuit; Supereſt mihi diſcere, dixi,

Cur

Cur ſit Quinquatrus illa vocata dies.
Martius, inquit, habet tali mea nomine feſta;
Eſtque ſub inventis hæc quoque turba meis.
Prima terebrato per rara foramina buxo,
Ut daret, effeci, tibia longa ſonos.
Vox placuit, faciem liquidis referentibus undis:
Vidi & virgineas intumuiſſe genas.
Ars mihi non tanti eſt, 232 valeas mea tibia, dixi.
Excipit abjectam ceſpite ripa ſuo.
Inventam 233 Satyrus primum miratur, & uſum
Neſcit, & 234 afflatam ſenſit habere ſonum.
Et modo dimittit digitos, 235 modo concipit auras;
Jamque inter Nymphas arte ſuperbus erat.
Provocat 236 & Phœbum: Phœbo ſuperante pependit:
Cæſa 237 receſſerunt a cute membra ſua.
Sum tamen inventrix, auctorque ego carminis hujus:
Hoc eſt cur noſtros ars colat iſta dies.

TErtia 238 nox veniet, qua tu Dodona Thyene
Stabis Agenorei fronte videnda bovis.
Hæc 239 eſt illa dies, qua tu purgamina Veſtæ
Tibri per Etruſcas in mare mittis aquas.

SI qua fides ventis, Zephyro date carbaſa nautæ:
Cras 240 veniet veſtris ille ſecundus aquis.
At 241 pater Heliadum radios ubi tinxerit undis;
Et cinget geminos ſtella ſerena polos:
Nam 242 duo ſunt; Auſtris hic eſt, Aquilonibus ille
Proximus: a vento nomen uterque tenet.
Tollet humo 243 validos 244 proles Hirea lacertos:
Continua 245 Delphin nocte videndus erit.
Scilicet hic olim 246 Volſcos, Æquoſque fugatos
Viderat e campis Algida terra tuis.
Unde ſuburbano 247 clarus Tyburte triumpho,
Vectus 248 es in niveis 249 Poſtume victor equis.

JAm 250 ſex, & totidem luces de menſe ſuperſunt:
Huic unum numero tu tamen adde diem.
Sol abit e Geminis, & Cancri ſigna rubeſcunt:
Cœpit 251 Aventina Pallas in arce coli.

JAm 252 tua Laomedon oritur nurus; ortaque noctem
Pellit, & e pratis uda pruina fugit.
Reddita, 253 quiſquis is eſt Summano templa feruntur;
Tunc, quum Romanis 254 Pyrrhe timendus eras.

HAnc 255 quoque quum patriis Galatea receperit undis,
Plenaque ſecuræ terra quietis erit;
Surgit humo juvenis telis afflatus avitis,
Et 256 gemino nexas 257 porrigit angue manus.
Notus 258 amor Phædræ, nota eſt injuria Theſei:
Devovit natum credulus ille ſuum.
Solliciti terrentur equi; fruſtraque retenti
Per ſcopulos dominum, duraque ſaxa trahunt.
Exciderat curru; loriſque morantibus artus,
Hippolytus lacero corpore raptus erat:
Reddideratque animam, multum indignante Diana:
Nulla Coronides cauſſa doloris ait;
Namque pio juveni vitam ſine vulnere reddam;
Et cedent arti triſtia fata meæ.
Gramina continuo loculis depromit eburnis:
Profuerant 259 Glauci manibus illa prius.
Tum quum obſervatas augur deſcendit in herbas,
Uſus, & auxilio eſt anguis ab angue dato.

Pecto-

Pectora ter tetigit; 260 ter verba ſalubria dixit:
  Depoſitum terra ſuſtulit ille caput.
Lucus eum, nemoriſque ſui 261 Dictynna receſſu
  Celat; Aricino eſt 262 Virbius ille lacu.
At Lacheſis, Clothoque dolent ſua fila teneri,
  Et fieri regni jura minora ſui.
Jupiter exemplum veritus direxit in ipſum
  Fulmina, qui nimiæ noverat artis opem.
Phœbe querebaris: Deus eſt, placare parenti;
  Propter te fieri, 263 quod facit, ipſe vetat.

NOn 264 ego te, quamvis properabis vincere Cæſar,
  Si vetat auſpicium, ſigna movere velim.
Sint tibi Flaminius, Thraſimenaque littora teſtes,
  Per volucres æquos multa monere Deos.
Tempora ſi veteris quæris temeraria damni,
  Quartus ab extremo menſe bis ille dies.

POſtera 265 lux melior ſuperat Maſaniſſa Syphacem;
  Et cecidit telis 266 Haſdrubal ipſe ſuis.

TEmpora labuntur, tacitiſque ſeneſcimus annis;
  Et fugiunt freno non remorante dies.
Quam cito venerunt 267 Fortunæ Fortis honores,
  Poſt ſeptem luces Junius actus erit.
Ite, Deam læti Fortem celebrate Quirites;
  In 268 Tiberis ripa munera Regis habet.
Pars pede, pars etiam celeri decurrite cymba:
  Nec pudeat potos inde redire domum.
Ferte coronatæ juvenum convivia lintres;
  Multaque per medias vina bibantur aquas.
Plebs 269 colit hanc: quia qui poſuit, de plebe fuiſſe
  Fertur, 270 & ex humili ſceptra tuliſſe loco.
Convenit & ſervis, 271 ſerva quia Tullius ortus
  Conſtituit dubiæ templa propinqua Deæ.

ECce ſuburbana rediens male ſobrius æde,
  Ad ſtellas aliquis talia verba jacit:
Zona 272 latet tua nunc, & cras fortaſſe latebit:
  Dehinc erit, Orion, adſpicienda mihi.
At ſi non eſſet potus, dixiſſet eadem
  Venturum 273 tempus ſolſtitiale die.

LUcifero 274 ſubeunte, lares delubra tulerunt,
  Hic ubi fit docta multa corona manu.
Tempus idem ſtatoris erit, quod Romulus olim
  Ante Palatini condidit ora jugi.

TOt reſtant de menſe dies quot nomina Parcis,
  Quum data ſunt trabeæ 275 templa, Quirine, tuæ.

TEmpus Juleis 276 cras eſt natale Kalendis;
  Pierides cœptis addite ſumma meis.
Dicite Pierides, 277 quis vos addixerit iſti,
  Cui dedit invictas victa noverca manus.
Sic ego: ſic Clio: 278 Clari monimenta Philippi
  Adſpicis, unde trahit 279 Martia caſta genus.
Martia ſacrifico deductum nomen ab Anco;
  In qua par facies 280 nobilitate fuit.
Par animo quoque forma ſuo reſpondet in illa,
  Et genus, & facies, ingeniumque ſimul.
Nec quod laudamus formam tam turpe putaris:
  Laudamus magnas hac quoque parte Deas.
Nupta fuit quondam matertera Cæſaris illi.
  O decus, o ſacra femina digna domo!
Sic cecinit Clio: Doctæ aſſenſere ſorores;
  Annuit Alcides, increpuitque lyra.

CAROLI NEAPOLIS ANAPTYXIS CUM ADDITAMENTIS AD PUBLII OVIDII NASONIS *Libros VI. Faſtorum.*

P*Vblii Ovidii Naſonis.* Prænomen iſtud, nomen, cognomen noſtro datur in codicibus tritis & caſcis: neque ullum hac de re apud Auctores ἀμφισβήτημα. Gens Ovidia fuit ordinis equeſtris. Idem Pelignus de ſe ad Suillum:

Seu genus excutias, equites ab origine prima
Vſque per innumeros inveniemur avos.

Sed hæc cognomento Naſonis: neſcio an iſti Ovidii, quos in hoc ſaxo legimus:

MESSIA. C. F. MONUM. FECIT
SIBI ET SUIS
C. OVIDIO T. F. TUMULO. ET
C. OVIDIO C F. LUPERCO. ET
T. OVIDIO C. F. TUMULO.

Libros VI. Numero XII. eſſe debuerant; imo & fuerunt: ipſe Faſtographus in Triſtibus:

Sex ego Faſtorum ſcripſi, totidemque libellos.

Sed heu! periere: triſte naufragium, lugete litteræ. Quo autem tempore hos ſcripſerit, habes ex ejus vita: quam in limine non inſerui, quia accurate a plurimis ſcripta; in quibus quidquid uni deeſt, reperies in altero. At de Poëtæ obitu vide ſodes, quæ ſcripſit ad Euſebii annum MMXXXIII. Joſephus Scaliger, ad hanc noſtram litteraturam vere μαρμαγενὴς ἀνήρ.

AD LIBRUM PRIMUM.

1 C*Vm cauſſis.* Ut Eratoſthenes, qui τὰ φαινόμενα cum cauſſis & fabulis conſcripſit.
2 *Latium digeſta per annum.* Solare ſive Julianum: cujus ſyſtema eſt dierum CCCLXV. cum quadrante diei, hoc eſt horis ſex. Incipit ergo a Januario: qui menſis a Numa reliquis antepoſitus (ut in traſcurſu Commentarii mihi paullo magis cum cura de eo dicendum, ſi vel modicè valeam & vivam) imo additus a pio Rege; & hoc nomine dictus ab initio ad noſtram ætatem. Commodo tamen Antonino Imperante, in ejus gratiam, & verius concubinæ, Amazonius nuncupatus. Sed evanuit nomen illud; invaluitque priſcum ſtatim poſt Commodi mortem, ex ſententia S. C. Hac de re ita Ælius Lampridius: *Menſes quoque in honorem ejus, pro Auguſto Commodum, Auguſtum pro Septembri, Herculeum pro Octobri, Invictum pro Novembri, Exſuperatorium pro Decembri, Amazonium pro Januario, ex ſigno ipſius adulatores vocabant.* Sic legendus hic locus ex emen-

emendatione viri Cl. qui prius confuſus, & cum tricis, neque cum Dione conveniens; licet is adhuc diſcrepet. Nam Ῥωμαῖον vocat, quem Lampridius *Invictum*.

3 *Ortuque ſigna canam.* Promittit etiam παράπηγμα Aſtronomicum.

4 *Cæſar Germanice*. Perperam aliqui opus hoc Tiberio dicatum putant: nam hic, cui ſacravit Ovidius, eſt Cæſar ille Druſi Claudii Neronis filius; mater ei fuit Antonia minor, patruus Tiberius Nero, ſed poſtea adoptione pater: nam quum Auguſtus Liviæ impulſu, data Tiberio in decennium Tribunitia poteſtate, eum adoptaſſet, ne is nimio honore elatus ad res novas conſurgeret, Neronis Druſi fratris ejus filium prius adoptandum Tiberio dedit. Ad verbum hæc quæ dixi fere Dio Caſſius lib. LV. Germanici vero cognomen hic meruit ob patrem; quem, & poſteros, Senatus Germanicos dici voluit. Parens tamen defunctus, eo cognomine inſigniri cœptus, mecum Hiſtorici.

5 *Annalibus eruta priſcis*. Hic mentio fit annalium eorum, qui dicebantur, & Pontificalium libri, & indigitamenta, & commentarii Pontificum: his enim impoſita erat ea cura, ut res geſtas in tabulas referrent. Flavius Vopiſcus in Tacito: *Quod poſt exceſſum Romuli, novello adhuc Romanæ Urbis imperio, factum Pontifices, penes quos ſcribendæ Hiſtoriæ poteſtas fuit, in litteras retulerunt*. Uberrime & clare Cicero de Oratore: *Erat initio Hiſtoria nihil aliud niſi annalium confectio: cujus rei, memoriæque publicæ retinendæ cauſſa, ab initio rerum Romanarum uſque ad P. Mucium Pontificem Maximum, res omnes ſingulorum annorum mandabat litteris Pontifex Maximus, referebatque in album, & proponebat tabulam domi, poteſtas ut eſſet populo cognoſcendi; iique etiam nunc Annales maximi nominantur*. Cur *maximi* dicti ſint, oſtendit Feſti Abbreviator: *Non magnitudine*, inquit, *ſed quod eos exaraſſet Pontifex Maximus*. Et ſane alterum etiam iis etymon conveniret; nam veterum diligentia in LXXX. libros retulit; ſi fides Servio in Schedis; nec diffuſe omnia in illis ſcripta, ſed preſſe, & ſtricte, brevibus non integris notis. Huc ſpectare ſuſpicantur Duumviri eruditi illa Livii ſub initium lib. VI. *Perraræ & per eadem tempora litteræ fuere*, non ego, qui *perraras* ſtricta ſignificatione accipio paucas, non breves. Ipſe ſubdit paullo poſt rationem penuriæ: *Si quæ in commentariis Pontificum, aliiſque publicis, privatiſque erant monumentis, incenſa urbe pleræque interiere*.

6 *Sæpe tibi pater eſt*. Druſus Claudius verus pater, ſive Tiberius adoptivus; malim hunc.

7 *Legendus Avus*. Octavianus Auguſtus, quippe qui Tiberium adoptavit: hinc in ſpectionibus antiquis ſcribitur Tiberii filius, Auguſti nepos, Julii pronepos; exemplum erit hæc in Hiſpaniis reperta;

GER-

Additamentum ad num. 2. Miror Cnippingium, qui ad ſelectiſſimorum virorum annotationes ſolet fere ſemper Noſtri (ideſt Neapolis) eruditiſſimas animadverſiones adjicere, hanc, in qua recondita latet eruditio ex Lampridio depromta, prætermiſiſſe. Nolim equidem aliquid gravius dicere, ſed ut vere dicam, videtur in hac Lampridiani loci notitia Noſtro paullum invidiſſe, qua non mutata modo Commodo imperante Nomina menſium Noſter (quod Auguſto Tiberioque Tyrannidem Occupantibus ab adulatoribus factum eſſe accepimus) demonſtrat, ſed & corruptam lectionem, neque cum Dione convenientem, feliciſſime emendat.

Addit. ad n. 3. *Lapſaque ec.* Ita ad hunc locum Criſpinus in ſua ad uſum Sereniſſimi Delphini interpretatione: *Torſerunt ſe hic multi, quod rerum ordinem turbaſſe videatur Poeta, quum prius oriri, quam occidere res, neceſſe ſit. At enim omiſſa ſubtilitate omni, optime ordinem ſervaſſe illum dico, qui prius de illis aſtris mentionem fecerit, quæ omnino nobis ſunt priora. Quoquo enim modo ſpectaverimus, nullus, illa, quæ lapſa ſunt, prius nobis conſpicua fuiſſe, negaverit: tum præterea eaſdem prius fuiſſe, quæ laterent, quam cuiquam apparerent, nemini fuerit dubium. Videtur deinde Poeta numeri majoris lapſorum aſtrorum habere rationem*: Hæc Criſpinus, ut ſeſe, atque adeo Ovidium expediat, ingenioſiſſime concinnavit; ſed nihil cauſſæ eſſe video, quamobrem in hiſce excogitandis tantopere laboraverit. Ad Criſpinianas iſtas obſervationes, Ovidium, hæc quum ſcriberet, minime ſpectaſſe vel juratus affirmarem. Quis enim ignorat, præſtantiſſimos Poetas ſæpe rerum ordinem turbare conſueviſſe poetico illo loquendi modo, quem Græci ὕστερον πρότερον appellant: Id fortaſſe Noſter quod vidit, nihil quicquam de Ovidio defendendo ſollicitus, rem, quæ intricatiſſima, & Criſpino, & aliis viſa eſt, paucis expedivit: *promittit jam παράπηγμα Aſtronomicum*.

GERMANICO
CÆSARI TI. F.
AUGUSTI N.
DIVI PRON.
COS.
L. TURELLIUS
L. F. GEMINUS
ÆD. D. S. P.

8 *Pictos faſtos*. Bene miſcet annales Pontificios cum faſtis: in illis enim libris quidquid erat, in his viſebatur etiam exaratum: nam qua die quidquid eveniſſet, faſta ſeu nefaſta, recenſendum erat in annalibus. Sed præter hos duæ erant apud veteres tabulæ, quibus faſtorum nomen erat inditum; una, in qua varia dierum jura inciſa, de quibus nos poſtea, ſolemnia Deorum ſacra, ludi, & feriæ in eorumdem honorem, res & victoriæ aliquot inſignes: & hoc argumentum hujuſce optimi maximi operis, præter Ἀστρονομικά. Hujus generis faſtos vulgavit primus Cn. Flavius; notat Valerius lib. II. cap. V. *Jus Civile per multa ſæcula inter ſacra, cærimoniaſque Deorum immortalium abditum, ſoliſque Pontificibus notum, Cn. Flavius libertino patre genitus, & ſcriba, cum ingenti nobilitatis indignatione factus Aedilis curulis, vulgavit, ac faſtos pæne toto foro expoſuit*: & Livius lib. IX. de eodem: *Civile Jus repoſitum in penetrali Pontificum evulgavit, faſtoſque circa forum in albo propoſuit, ut quando lege agi poſſet, ſciretur*. Et hæc de prima Tabula. Alia erat, in qua nomina fere omnium Magiſtratuum continebantur; frequens hujus apud Scriptoros mentio. Idem libro IV. in Oratione Canuleii Trib. pleb. de novo Conſule plebejo faciendo: *Obſecro vos, ſi non ad faſtos, non ad commentaria Pontificum admittimur*, & Tacitus Annali III. *Nomen Piſonis radendum e faſtis cenſuit & Magiſtratus*, & alia veterum martyremata.

9 *Cum Druſo præmia Fratre*. Hic non filius Druſi Neronis, ſed nepos ex fratre Tiberio. Germanico ergo frater erit adoptivus. Subiicerem lucis cauſſa ſtemma, ni tibi eſſet obvium in multis.

10 *Addidit ille dies*. Qui fuerint, dicemus τῷ Θεῷ, quum locus in Faſtis popoſcerit.

11 *Clario miſſa legenda Deo*. Vigebat Clarii Apollinis oraculum Naſonis ævo: imo Germanicus eumdem inviſit, Auctore Tacito lib. II. Annalium: qui ſi verus, ut eſt, parum ad fidem Strabo ſcribit lib. XIV. nullum ætate ſua oraculum ibi fuiſſe: Καὶ ἡ Κολοφὼν πόλις Ἰωνικὴ, καὶ τὸ πρὸ αὐτῆς ἄλσος τοῦ Κλαρίου Ἀπόλλωνος ἐν ᾧ καὶ μαντεῖον ἦν ποτε παλαιόν. viguit enim ſub Tyberio ipſe luculentus teſtis lib. XIII. & ſub Auguſto: nam lib. XII. fatetur noviſſe de facie virum magnum P. Servilium Vatiam Iſauricum.

12 *Pro trepidis*. Lucanus in Panegyrico ad Calpurnium Piſonem, qui & facundiam his tuendis exercebat:

. . . . . . Quum tua mœſtos
Defenſura reos vocem facundia mittit,
Seu trepidas ad jura decem citat haſta virorum,
Et firmare jubet centeno judice cauſſas.

13 *Quum tulit arma reis*. Notavit & id Svetonius: *Oravit*, inquit de Germanico, *cauſſas triumphaleis*; & Dio Caſſius lib. LVI. Καὶ αὐτος μὲν οὐδὲν ἄξιον μνήμης ἔπραξε, πλὴν ὅτι καὶ τότε ὑπερεδίκησεν.

14 *Tulit impetus artes*. Nam inter cetera ſtudiorum monumenta reliquit comœdias Græcas.

15 *Quinque bis eſſe ſuo*. Sub Romulo ergo annus fuit decimeſtris: nec dubio locus, adeo certa opinio hæc contra Plutarchum, Licinium Macrum, L. Feneſtellam, & alios.

16 *Scilicet arma magis*. Congerit hic multa doctiſſimus Naſo, ut probet quid Romulum ad hoc induxerit: quibus forte, nota vera origine, abſtinuiſſet. Nam Romulus Regni initio novum annum minimè conſtituit: ſed ſolum egit, ut menſis, qui quintus ordine erat aliis, fuerit ſuæ genti, & populo ſecundus; & alia hujuſmodi: quum in Latio ante Urbem conditam annum decimeſtrem fuiſſe conſtet, & apud alias plerumque gentes; ut Athenis, ubi Cliſthenes, poſt tyrannos, populum in decem tribus diviſit: qua de re ita Ammonius Hermeas: Πρυτανεία θηλυκῶς ὁ χρόνος. Διῄρητο γὰρ παρὰ Ἀθηναίοις ὁ ἐνιαυτὸς εἰς δέκα πρυτανείας, ὅσαι καὶ φυλαὶ ἦσαν, καὶ ἐπρυτάνευσαν ἑκάστη φυλὴ κατ᾽ ἐνιαυτὸν ἅπαξ. ὅθεν καὶ τοὺς μισθοὺς, καὶ τὰ ἐνοίκια, καὶ τὰς πρυτανείας κατὰ μῆνα ἐτέλουν.

17 *Per*

17 *Per totidem menſes*. Lex hæc lata etiam regnante Numa. Plutarchus in ipſiuſmet vita: Ἀλλὰ τοῦ μακροτάτου πένθους χρόνον εἶναι δεκαμηνιαῖον, ἐφ' ὅσον καὶ χηρεύουσιν αἱ τῶν ἀποθανόντων γυναῖκες. Quæ ante nupſiſſet, ea ejuſdem lege bovem fetam immolabat.

18 *Tertius a ſenibus*. Majus, Junius, Quintilis, Sextilis, & reliqui.

19 *Addidit ille duos*. Cave iſta mutes: vulgaris illa lectio, *præpoſuitque duos*, eſt a mala manu: quid nos impellat, faciemus ſatis θεοῦ διδόντος ad illud,

Qui ſequitur Janum, veteris fuit ultimus anni.

ſub initium lib. II.

20 *Ille nefaſtus erit*. Gloſſæ: Ἀποφράδες, *nefaſti dies*; utraque tamen vocula & Græca, & Latina torqueri poteſt ad atros: Heſychio enim ἀποφρὰς ἡμέρα pro *atra* eſt: imo Luciano, Dioni Caſſio, & aliis: *nefaſtus* pro eadem non ſemel Svetonio, & Corne io Taciro: ratio a manu eſt. Conſidera primum, quid ſignificet vere ἀποφρὰς, quid *nefaſtus* illud poſtea, ſtare jus ſolitum aut die feſto, aut atro. De feſto nil dubium: de atro Dio lib. XLV. Βουλή τε ἐγένετο, καὶ γνῶμαι ἐπὶ τρεῖς ἐφεξῆς ἡμέρας, ἀπ' αὐτῆς τῆς νουμηνίας ἀρξάμεναι, προσετέθησαν. ἔκ τε γὰρ τοῦ πολέμου ἐν χερσὶν ὄντος, καὶ ἐκ τεράτων, ἃ πλεῖστα καὶ ἐξωσιωμένα ἐγεγόνει, ταρασσόμενοι, οὐδὲ τῆς ἀποφράδος, τὸ μὴ ἐνκῆναι βουλεῦσαί τι τῶν συμφερόντων σφίσιν, ἀπέσχοντο. Sic non erit cur miremur has voces ab auctoribus invicem uſurpari: hoc tamen adverte diſcrimen, quod omnis ater nefaſtus, ſed non econtra; nam dies feſtus etiam nefaſtus. Hinc Dionyſius ad clariorem explanationem atri dici: Τὴν δὲ ἡμέραν, inquit, ἐκείνην, ἐν ᾗ τὸ πάθος ἐγένετο, μέλαιναν τε καὶ ἀποφράδα τίθεν). lib. IX. Ant. Rom.

21 *Faſtus erit, per quem*. Locutus de feſtis, quibus inſunt ſacrificia, ludi; epulæ; venit ad profeſtos, ex quibus procedunt faſti, comitiales, comperendini, ſtati, præliares.

22 *Nec toto perſtare die*. Sequuntur dies interciſi, quorum quibuſdam horis fas eſt, quibuſdam non eſt, jus dicere: nam quum hoſtia cæditur, fari nefas eſt; inter cæſa & porrecta fari licet, rurſus quum adoletur non licet.

23 *Eſt quoque, quo populum*. Redit ad ſpecies profeſti; comitiales videlicet dies, quibus cum populo agi poterat: *ſeptum* eſt δρύφακτος.

24 *Eſt quoque qui nono*. Is eſt dies nundinalis, qui feſtus primo fuit: faſtus poſtea lege Hortenſia, imo fere ater: nam rebus incipiendis parum utilis habitus. Hinc Dio lib. XL. Κἀκ τούτου οὔτε τι ἄλλο χρηστὸν συνέβη, καὶ ἡ ἀγορὰ ἡ διὰ τῶν ἐννέα ἀεὶ ἡμερῶν ἀγομένη, ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ Ἰανουαρίου νουμηνίᾳ ἤχθη. Sed illud accidit per id tempus, ſi bene ſentio, in curia Pontificium: mos enim fuit unum diem præter conſuetudinem intercalare, quum harum concurſus eveniret: idem lib. XLVIII. Καὶ ἡμέρα ἐμβόλιμος παρὰ τὰ καθεστηκότα ἐνεβλήθη, ἵνα μὴ ἡ νουμηνία τοῦ ἐχομένου ἔτους τὴν ἀγορὰν τὴν διὰ τῶν ἐννέα ἡμερῶν ἀγομένην λάβῃ.

(ὅπερ

Addit. ad n. 19. Recte: Hi enim Menſes non ſimul præpoſiti, ſed ita additi fuere a Numa, ut Januarius initium anno, Februarius vero finem faceret: quamvis procedente tempore Februarius (quando vero ignoramus) inter Januarium, & Martium ſit interiectus.

Addit. ad n. 20. Inter atros dies Allienſis infauſtiſſimus habebatur, quod eo die (XV. nempe Kalendas Septembreis) Romani a Gallis ad Alliam, & a Vejentibus ad Cremeram obtruncati fuere. Idem Ovidius in Ibin

Lux quoque natalis (ne quid niſi triſte videres)
Turpis, & inductis Nubibus atra fuit:.
Hæc eſt in Faſtis, cui dat gravis Allia nomen,
Quæque dies Ibin publica damna tulit.

Advertendum hoc loco Ferias publicas a Rege ſacrorum, & a Prætore indictas fuiſſe: a Rege ſacrorum, ut rite ſacra peragerentur, a Prætore vero, ut Forum conticeſceret. Prætorem vero honoratum Naſo quum appellat non ita multo poſt, ubi de diebus interciſis, intelligit Prætorem Urbanum, qui erat peregrino honoratior, & major: juſque edictorum ejus *honorarium* dicebatur.

Addit. ad n. 22. Interciſi dies, qui & endociſi dicebantur ita notabantur in Faſtis F. P. hoc eſt Faſtus Prior, & N. P. hoc eſt Nefaſtus Prior. Nefaſti vero erant omnes feriæ, dieſque vindemiarum, & meſſis quando res prolatæ eſſe dicebantur, cui contrarium eſt quum res rediiſſe dicuntur. Vide Plaut. Capt. I. I. ver. 10.

Addit. ad n. 24. Nundinalem diem faſtum factum, lege Hortenſia, affirmant alii, ut Ruſtici qui ad mercatum veniebant legeſque, & judicia accipiebant, lites quoque curare poſſent. De lege hac mentionem fecit Noſter (quod erat diligenti animadverſione digniſſimum) Criſpinus vero ne verbum quidem. Miror.

(ὅπερ ἀπὸ τοῦ πάνυ ἀρχαίου σφόδρα ἐφυλάσσετο) καὶ ὅτι ἀνθυφῃρέθη αὖθις, ὅπως ὁ χρόνος κατὰ τοῦ Καίσαρι τοῦ προτέρου δόξαντα συμβῇ. Inde etiam propter ſacrificium nundinæ in alium diem translatæ: vide eumdem lib. LX. ſub finem anni DCCLXXXXVII.

25 *Junonis cura Kalendas*. Unde ab his dicta illo *Juno Kalendaris*.

26 *Idibus alba Jovi*. In arce quotidibus id factum. Varro ait, *quotquot menſibus*. Dubium tollitur ex eo quod illamet ſacra nuncupata *idulia*, agna etiam *idulis*.

27 *Proximus ater erit*. Dies poſteri Kalendarum, Nonarum, Iduum, veteribus habiti infauſti & inauſpicati: inſignis locus & ratio Joannis Tzetzæ Chil. X. hiſt. τγ.

Ἦσαν καὶ ἀποφράδες δὲ τοῖς παλαιοῖς, ἡμέραι,
Ἐν αἷς τι συνέβησαν θλίψεις καὶ περιστάσεις·
Ὡς τοῖς Ῥωμαίοις πώποτε τοῖς ἀνωτέρω χρόνοις,
Ὁ πότε ἀπερχόμενοι πρὸς πόλεμον καὶ μάχην,
Ἔπεσον τριακόσιοι τοῦ γένους τῶν Φαβίων.
Ὅτι καὶ πύλην ἔκλεισαν καθ᾽ ἣν ἐξῆλθον οὗτοι,
Καὶ τὴν ἡμέραν ταῖς λοιπαῖς ἡμέραις οὐκ ἠρίθμουν·
Ὥσπερ καὶ ἔθνη ἕτερα δι᾽ ἄλλας περιστάσεις.
Τὰς ἂς ἡμέρας ταῖς λοιπαῖς οὐκ ἔταττον ἡμέραις,
Ἔλεγον δὲ τὰς πρὸ αὐτῶν, καὶ μετ᾽ αὐτὰς ἐν κλήσει.
Ἐκείνας οὐκ ἠρίθμουν δὲ τῶν ἡμερῶν τῇ κλήσει,
Ἀλλ᾽ οὕτως ἔλεγον τυχὸν τρίτη καὶ μετ᾽ ἐκείνην,
Ἢ πέμπτη, ἕκτη, ἢ λοιπαὶ, καὶ μετ᾽ ἐκείνην πάλιν.
Οὕτως οὐ κατωνόμαζον ποτὲ τὰς ἀποφράδας,
Ἀλλ᾽ ἢ πρὸ τῆς δὲ ἔλεγον ταύτης, ἢ μετ᾽ ἐκείνην.
Οὕτω τὴν ἀποφράδα μὲν οὐδαμῶς λαβοῦσαν κλῆσιν.

28 *Omen ab eventu eſt*. Nam quoties per hos dies ſacrificatum ad pugnam, male patribus ceſſit: ut illa ad Cremeram, altera ad Alliam, & aliæ quas reperies per annales.

29 *Jane biceps*. Sic & eumdem compellat Quintus Septimius apud Terentianum.

Jane pater, Jane tuens dive biceps, biformis
O cate rerum ſator, o principium Deorum.

30 *Otia pontus Habet*. Tiberio & Germanico hæc dicta, ſed præcipue Auguſto: idem ille ipſe faſſus in ſuo indice Ancyrano; & paſſim Romanus, & peregrinus ſtilus. Philo Judæus legatione ad Cajum: Οὗτος ὁ καὶ τοὺς φανεροὺς καὶ ἀφανεῖς πολέμους διὰ τὰς ἐκ λῃστῶν ἐπιθέσεις ἀνελών. οὗτος ὁ τὴν θάλατταν πειρατικῶν μὲν σκαφῶν κενὴν ἐργασάμενος, φορτάδων δὲ πληρώσας. οὗτος ὁ τὰς πόλεις ἁπάσας εἰς ἐλευθερίαν ἐξελόμενος, ὁ τὴν ἀταξίαν εἰς τάξιν ἀγαγών.

31 *Et reſera nutu candida templa*. Non precatur ſiniſtrum aliquod omen; nam Janus non cluſus belli index; ſed poſcit templi aditum ad ſacrificia: vide, ſi vacat, ad hunc locum Pauli Marſi nugas.

32 *Proſpera lux oritur*. Kalendæ Januariæ dies totius anni celebrior novo Magiſtratu, novis munuſculis, tot ſuperſtitionibus, quas tanget, tangemus, & nos; ideo primo inquit:

33 *Bono die*. *Bonus* hic pro feſto, ut apud Plautum in Pœnulo: *Die bono Aphrodiſiis*: ſic bona verba quæ feſtum addecent, non mala, non impudica. In re ſimili Attius Poeta vetus: *Ore obſcœna dicta ſegregent*.

34 *Spica Ciliſſa*. Pro hac ſatis probavit Joſephus Scaliger in Caſtigationibus ad Pro-

Addit. ad num. 34. Ad hunc locum Ovidianum, ita Criſpinus: *De Nardo intellige, qui non modo in Syria, ſed & in Cilicia Syriæ juncta naſcitur. Inepte enim de Croco nonnulli expoſuerunt. Inepte* igitur judicat Vir alioqui eruditiſſimus de croco intelligi, quod de Nardo, quæ in Cilicia naſcitur, intelligendum eſt: nullum ne aliud, niſi Nardi, herbarum, genus in Cilicia ſpica incluſum? Equidem *inepte* cur dicat, idque tam facile conficiat, non video. Præceps enim vero judicium, quum nihil aliud habeat, niſi Nardum Ciliſſam, quod ſequatur. Sed eſto nec minus rectum, nec præceps judicium. At cur nullam rationem affert? Cur ad allata a doctiſſimo Viro Joſepho Scaligero in caſtigationibus ad Propertium argumenta firmiſſima non reſpondet? Sed tu candide Lector vide, quæ Scaliger retulit ad Propert. v. 74. Eleg. VI. Lib. IV. Adi etiam Turnebum lib. 8. cap. 2.

Propertium, crocum intelligendam; & profecto ita eſt. *Spica* vero hic croci nucleus, ut de allio Cato: *Vlpici ſpicas tres, allii ſpicas tres.* Στάχυι videlicet, flos ipſe croci, qui antequam aperiatur, τὰς τρίχας incluſas gerit, acuminato faſtigio. Sic dixere fila illa lutea Græci, ſive γλωχῖνας. Florentinus in Geoponicis de croco: Ἀνθολογῆται δὲ ὅταν εὐχροήσῃ ἐκ μέσου τοῦ ἄνθους ἑλκομένας γλωχῖνων, καὶ διαψυχομένων ἡμέρας τρεῖς, ἢ τέσσαρας.

35 *Templorum verberat aurum.* Puta inaurata ſacrarum ædium lacunaria: de quo luxu facem pete a Criticis ſuperioris ævi.

36 *Tarpejas itur in arces.* Ex more ipſe ad Sextum Pompejum in gratulatione initi Conſulatus anno DCCLXVI. lib. IV. de Ponto Elegia IV.

Ergo ubi Jane biceps longum reſeraveris annum,
Pulſus & a ſacro menſe December erit.
Purpura Pompejum ſummi velabit honoris,
Ne titulis quidquam debeat ille ſuis.
Cernere jam videor rumpi pæne atria turba,
Et populum lædi deficiente loco;
Templaque Tarpejæ primum tibi ſedis adiri,
Et fieri faciles in tua vota Deos:
Colla boves niveos certæ præbere ſecuri,
Quos aluit campis herba Faliſca ſuis.

Repetit & hic poſtremum carmen vix mutata vocula.

37 *Nova purpura Fulget.* Novi Magiſtratus inſignia; ſed hæc purpura, eſt prætexta Conſularis: idem ad Græcinum Conſulem:

Prætextam, faſces adſpiciamque tuos.

Hanc & togam pictam, & trabeam, & palmatam dictam repperi: obſerva ad Auſonium in Gratiarum actione.

38 *Græcia numen habet.* Inde Athenæus lib. XV. Ὃν Ἰανὸς ὅπαρ' ἡμῖν Θεὸς, ὃν καὶ πατέρα προσαγορεύομεν.

39 *Sitque quod a tergo, ſitque quod ante. Idque* in utroque loco ponendum ſuadent priſci libri.

40 *Tabellis.* Hæ ſunt hic pro ſchedis: cum litteratis loquor.

41 *Ille tenens baculum dextra.* Non aliter vidi cuſum in nummis hujus ſimulacrum: in quibus iſtud & rectum notavi, & ſedens in bipede; at baculum in ſiniſtra etiam.

42 *Clavemque ſiniſtra.* Adi Macobrium primo Saturnalium.

43 *Me Chaos antiqui.* Hinc illa ab eiſdem de Jano relicta: *Qui cuncta fingit, eademque regit, aquæ terræque vim ac naturam gravem, atque pronam in profundum dilabentem, ignis atque animæ levem, immenſum in ſublime fugientem, copulavit circumdato cælo: quæ vis cæli maxima duas vires diſpares colligavit.* verba ſunt illius M. Meſſalæ Cn. Domitii in Conſulatu collegæ.

44 *Lite ſuarum.* Νεῖκος ἐξ ὀλοοῖο, ex Orphei opinione. Vide Apollonium Rhodium ἐν τῷ πρώτῳ τῶν Ἀργοναυτικῶν.

45 *Quæ cauſſa ſit altera.* In meo infimæ vetuſtatis codice, *quæ ſit cauſſæ altera formæ.*

46 *Vaſti concordia mundi.* Addit, & jus vertendi cardinis, idem illi tribuit Quintus Septimius:

Stridula cui limina, cui cardinei tumultus,
Cui reſerata mugiunt aurea clauſtra mundi.

Quattuor ſunt cardines, in quibus mundus vertitur: Septemtrionalis & Meridionalis axis, Occiduus, & Oriens. Græcis ἀνατολικὸν κέντρον, δυτικὸν, ἀρκτικὸν, μεσημβρινὸν. Sed vere quibus orbis innititur, eſt μεσημβρινὸν καὶ ἀρκτικόν, alia potius ſunt ſolis κέντρα, quam mundi.

47 *Præ-*

Addit. ad num. 37. Ita Auſonius ſub finem ejuſdem Euchariſticæ Orationis: *Hoc ſenectuti meæ, hoc honori a te datum, ſupremus ille Imperii, & conſiliorum tuorum Deus conſcius, & arbiter, & auctor indulſit, ut ſellam curulem, cujus ſedem frequenter ornabis, ut Prætextam meam, Purpuræ tuæ luce fucatam, ut Trabeam, non magis auro ſuo, quam muneris tuo ſplendidam, quæ ab Illyrico ſermonis dignitas honeſtavit, apud Gallias illuſtriora præſtares.*

47 *Præſideo cæli foribus*. Id ſibi veteres induxerunt ob cauſſam, quam tetigit Macrobius primo Saturnal. *Janum* inquit, *quidam volunt Solem demonſtrari, & ideo bifrontem; quaſi utriuſque januæ cæleſtis ortus & occaſus potentem, qui exoriens aperiat diem, occidens claudat*. Ex hac opinione Janum *matutinum* dixit Horatius lib. II. Satyra VI.

48 *Cum mitibus Horis*. Hæ quoque cæli cuſtodes. ἀπὸ τοῦ ὀρεύειν eis nomen. Pauſanias Eliacorum primo: Ὅμηρος δὲ ἐν Ἰλιάδι ἐποίησε τὰς Ὥρας καὶ ἐπιτετράφθαι τὸν οὐρανόν, καθάπερ τινὰς φυλακὰς βασιλέως αὐλῆς. Iliados eſt v. ſed hi verſiculi:

Αὐτόμαται δὲ πύλαι μύκον οὐρανοῦ, ἃς ἔχον Ὧραι,
Τῇς ἐπιτέτραπται μέγας οὐρανὸς οὔλυμπός τε,
Ἠ μὲν ἀνακλῖναι πυκινὸν νέφος, ἠδ' ἐπιθεῖναι.

49 *Inde vocor Janus*. Huc ſpectat locus Tullii lib. II. de Natura Deorum: *Quod ab eundo nomen eſt ductum, ex quo tranſitiones perviæ Jani, foreſque in liminibus profanarum ædium januæ nominantur*.

50 *Imponit libum*. Suſpicor hoc illud eſſe, de quo Feſtus Pompejus: J*anual libi genus, quod* J*ano tantummodo libatur*.

51 *Farraque mixta ſale*. Molam ſalſam.

52 *Cluſius ore vocor*. Tres apud me veteres quaſi de compacto habent *Clauſius*, ſic ſcriptum & hoc Jani cognomentum apud Macrobium primo Sat. cap. IX. ubi plura alia cum ſuis etymis ſis vide.

53 *Vis mea narrata eſt*. Relata jam ſua multiplici poteſtate, accedit ad cauſſas formæ bifrontis; in qua aſſignanda varia commenti ſunt veteres, ut C. Baſſus, & alii.

54 *At illa Larem*. In uno & altero legi, *& illa Larem*, etiam bene.

55 *In tres vergentia partes*. Hinc Hecate vulgo Græcis τριπρόσωπος, τρίμορφος, τριοδῖτις, τριγλῖνος. Chariclides ἐν Ἀλύσει: Δέσποιν' Ἑκάτη τριοδῖτι, τρίμορφε, τριπρόσωπε, τρίγλαις κηλημένα. Quid τρίγλη, in Heſychio legas: Τρίγλα ἰχθὺς θαλάσσιος, καὶ τόπος τις. Dianæ autem ſacer, ut vidiſti; cauſſa non alia, quam quod in cognomine illo τριγλῖνος, quod illi datur τρίγλη aliquam habet ſimilitudinem, ſed audaculus videar: en eamdem in Athenæo lib. VIII. Τῇ δὲ Ἑκάτῃ ἀποδίδοται ἡ τρίγλη, διὰ τὴν τῆς ὀνομασίας κοινότητα· τριοδῖτις γάρ, καὶ τριγλῖνος. Ibidem hac de re diverſæ ab aliis cauſſæ proferuntur, quas ſingulas vide. At quid illud in Heſychio de Trigla, καὶ τόπος τίς, haud dubie locus erat Athenis celebris ſtatua numinis hujus cognomento Triglachini. Euſtathius obſervat ad Iliad. υ. Ὅτι δὲ καὶ τόπος τὶς Ἀθήνησι Τρίγλη ἐκαλεῖτο, καὶ ὡς ἀνάθημα ἦν ἐκεῖ Τριγλανθίνη Ἑκάτη. δηλοῦσι δὲ αὐτὸ οἱ παλαιοί. Eadem habet Athenæus præfato libro.

56 *Spectans humum*. Demiſſis oculis ταπεινοφρονήσεως indicium.

57 *Veteriſque noviſſima ſolis*. Bene Gloſſæ: *Bruma*, πλειάς, τροπή, χειμερινή.

58 *Cur non ſine Litibus Eſſet*. Kalendis ergo Januariis fari licebat; & moris erat, ut quiqumque munus aut artem aliquam exerceret, leviter eo die aliquid libaret, auſpicii ſaltem cauſſa: propterea hunc diem veteres vocarunt *auſpicalem*. Panegyriſtes: *Illum tamen primum Conſulatus tui auſpicalem diem tacitus præterire nullo modo poſſum; quo tu ſolus omnium conſecutus es, ut quod tempus antea incipiendis tantummodo rebus aptum eſſe videbatur, tunc primum potuerit ſufficere peragendis; unoque ſol curriculo, & officia te Conſulis inchoantem videret, & Imperatoris implentem*. Bene *incipiendis rebus*: quia leves quædam, & tralatitiæ cauſſæ proponi ſolebant, ominis intuitu, ut dixi. Ad has ſuperſtitiones ſui ab antiquis habiti libelli, quibus nomen καλανδολόγια: qui poſtea vetiti, ut colligo ex Nicephoro Homologeta in Canon. Τὴν ἀποκάλυψιν τοῦ Παύλου, καὶ τὰ λεγόμενα βροντολόγια, καὶ σεληνοδρόμια, καὶ καλανδολόγια, οὐ χρὴ δέχεσθαι· βέβηλα γὰρ πάντα.

59 *Quiſ-*

Addit. ad num. 55. De Hecate ita Criſpinus ad hunc eundem Ovidii locum: *Hæc plurimis aliis nominibus inſignita, Cereris filia, Plutonis conjux, in Inferis Proſerpina, in nemoribus Diana, in Cælo Luna appellata*. Confer trita hæc, & vulgaria, quæ Criſpinus attulit cum Anaptyxi Caroli noſtri, ut inde videas reconditiora multo e Græcis, Latiniſque fontibus fere ſemper a Viro doctiſſimo derivari. Criſpinianas haſce eruditiunculas vidit certe Carolus, ſed vix uno dignatur ocello, quippe quæ circa vilem, patulumque Orbem circumaguntur.

Addit. ad num. 58. καλανδολόγια libelli quidam erant de Kalendarum auſpiciis, qui ex Paganis ad Græcos longo temporis tractu pervenerant.

59 *Quiſque ſuas artes*. Hoc eſt fullo fulloniam, ſutor ſutoriam delibabat, agricolæ rureſtre opus, teſte Columella. Sed hoc apage lucelli cauſſa. Pari modo quiſque ſupellectilem domeſticam poliebat, ut toto fere anno ſine macula exſtaret. Seneca in Epiſtola LXXXIII. hac luce fatetur frigida ſe ſolitum corpus abluiſſe, ſed adoleſcenti ætate. *Ille tantus*, inquit, *Pſychrolutes, qui Kalendis Januariis in Euripum ſaltabam, qui anno novo quemadmodum legere, ſcribere, dicere aliquid, ſic auſpicabar in Virginem deſil re*. Plura alia ſcribit a patribus obſervata hac potiſſimum die Auguſtinus in Sermone de hiſce Kalendis, ex quo tantum iſta excerpo: *Sunt qui Kalendis Januariis ita auguria obſervant, ut focum de domo ſua vel aliud quodquumque beneficium cuiquumque petenti non tribuant: diabolicas etiam ſtrenas & ab aliis accipiunt, & ipſi aliis tradunt. Aliqui etiam ruſtici menſulas iſta nocte ponunt quæ præteriit, plenas multis rebus quæ ad manducandum ſunt neceſſariæ componentes: tota nocte ſic compoſitas eſſe volunt, credentes quod hoc illis Kalendæ Januariæ præſtare poſſunt, ut per totum annum convivia illorum in tali abundantia perſeverent*. Unum ex eodem addo, per eos dies quoque ſolitos quoſdam tunica muliebri amiciri, & habitu impudico. Hujus obſcœnitatis meminit, & Balſamo ad Synodum Trull. Ἔθος γοῦν ἦν τοῖς Ῥωμαίοις, εἰς μνήμην τούτων ἑορτὰς πανηγυρίζειν Ἑλληνικώτερον, καί τινα ἄσεμνα διαπράττεσθαι. ὅπερ καὶ μέχρι τοῦ νῦν παρὰ τῶν ἀγροτῶν γίνεται κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Ἰανουαρίου μηνός.

60 *Ut poſſis aditum per me*. Ratio apud Originem gentis Romanæ non alia quam antiquitas adventus in Italiam, quaſi ex hac prior illi datus locus in ſacris. Sed hanc noſtri advertit etiam Arnobius lib. III. adverſus Gentes: *Atque ita per vos Dei nomen eruditur, quem in cunctis anteponitis precibus, & viam vobis pandere Deorum ad audientiam creditis*.

61 *Alternas accipimuſque preces?* Haud obſcurum id etiam ex Herodiano, ſcribit enim in primo: Ταύτης δὲ τῆς ἑορτῆς προϊούσης, ἐν ᾗ μάλιστα Ῥωμαῖοι δεξιοῦνταί τε ἀλλήλους καὶ προσαγορεύουσι, νομισμάτων τε ἀναδόσεσι καὶ κοινωνίᾳ τῶν γῆς καὶ θαλάττης καλῶν, εὐφραίνουσιν αὑτούς. & e Plinio: *Qui primum*, inquit, *incipientis anni diem lætis precationibus invicem fauſtum ominamur*.

62 *Timidas advertimus aures*. Ponam mei libri ſcripturam veterem: *timidas convertitis aures*: in alio, *advertitis*.

63 *Conſulit augur avem*. Probat omina principiis ineſſe ex prima obſervatione in utroque augurio, oſcinum, & præpetum: illud aure, hoc viſu captabatur. Unum & alterum ſolo verſu expreſſit Statius in Soteriis pro Rutilio Gallico:

> . . . . . *Nunc aure vigil, nunc lumine, cuncta*
> *Auguror*. . . . . .

64 *Nec lingua caducas*. Caducæ preces eæ ſunt, quæ a ſurdis numinis auribus excidunt. *Caduca auſpicia* dixerunt veteres, quum aliquid in templo excidebat; *velut virga e manu*, inquit Feſtus: intellige flaminis commentaculum, ſive quid ſimile; ut & hoc quod refert Svetonius in Galba: *Obſervatum Kalendis Januariis ſacrificanti coronam de capite excidiſſe*. Gloſſario *caducus* πτωκός.

65 *Quid vult palma ſibi*. Anni novi initio amici ſuis mella, palmulas, & caricas, miſſitabant. Alludit ad morem Seneca, quum de frugalitate ſua agit Epiſtola LXXXVII. *De prandio nihil detrahi potuit. paratum fuit non magis hora, nuſquam ſine caricis, nuſquam ſine pugillaribus. Illæ, ſi panem habeto, pro pulmentario ſunt: ſi non, pro pane, quotidie mihi annum novum faciunt*. Palma in noſtro ſpathalion eſt caryotarum. Martialis in Epigrammate, cui idem Lemma, lib. XIII.

Aurea

Addit. ad num. 59. Ad Kalendas Januarias, quod pertinet, vide quæ numero 58. de libellis, qui καλανδολόγια dicebantur, quæque de iiſdem vetitis conjicit Noſter ex Nicephoro Homologeta; vide præterea, quæ in hunc locum de eodem die ex Auguſtino, Balſamoque depromta (qua bone Deus rerum reconditarum peritia! qua eruditione!) conjecit. Raro admodum retruſiora, atque abditiora hæc, & alia id genus olfacit Criſpinus.

Addit. ad num. 65. Ita Martialis lib. 8. epigr. 33. *Hoc linitur ſputo &c.* Sic autem lego in annotatione ad hunc locum, quæ una ex iis eſt, quas collectas habemus accurante Cornelio Screvelio: *Sputo Tenui Corio, cruſta, vel tectorio. An forte in deaurando ſputo utebantur vice gummi?*

Aurea porrigitur Jani caryota Kalendis:
Sed tamen hoc munus pauperis eſſe ſolet.

operiebatur enim tenuiſſimis bracteolis: is erat ritus illius ævi, alibi ſputo dixit illitam:

Hoc linitur ſputo Jani caryota Kalendis.

Loquitur ibi de phiala tenuiſſima: quod *ſputum* vocat ad contemtum, quaſi tenuem tunicam veſtiendis caryotis aptiſſimam. Sed metaphoricôs hæc de ſputo Martialis: nam illud vere ſubtilis erat cruſta, ex pane ſiligineo madido confecta, qua genis ſplendorem matronæ conciliabant. Juvonalis:

. . . . . *Coctaque ſiliginis offas*
Accipit, & madidæ facies dicetur, an ulcus?

& paullo ante:

Interea fœda aſpectu, videndaque multo
Pane tumet facies . . . . . .

ubi vetus Commentator: *Medicamen ad tendendam faciem, vel cutem magis.* Tentipellia hæc antiquo Latio, Græcis τετάνωθρα, καὶ ϖετανώματα

66 *Rugoſaque carica.* Caricam, ficum ſiccatam dixere Latini. Græci τὰ σῦκα vocant recentes: has vero ſole aduſtas ἰσχάδας. Gloſſæ. *Ficus* σῦκα, *caricæ* ἰσχάδες, eæ autem ideo *caricæ* dictæ, quia ex Caria in Italiam tranſlatæ: unde eædem cauneæ a Cauno urbe ejuſdem Cariæ. Sed caricas noſtri poſtea pro qualibet ficu ſicca tranſmarina uſurparunt; & oblito primo etymo dixere caricas *cauneas*, ac ſi diverſæ vere forent. Cicero lib. II. de Divinatione: *Quum Marcus Craſſus exercitum Brunduſii imponeret, quidam in portu caricas Cauno advectas vendens, Cauneas clamitabat*, ideſt, καυνίας ἰσχάδας.

67 *Dulcis ut annus iter.* O anilem veterum ſuperſtitionem! melius de hoc more ſenſit Julianus Imperator Epiſtola XXIV. ad Sarapionem, cui dono ſemel miſerat caricas numero centum: Has, inquit, ταῖς δείπνοις ὐκ ἄλλυ τινὸς, ἢ τούτου χάριν τῶν ἐδεσμάτων ϖροτίθεσθαί τε καὶ ἐπιτραγηματίζεσθαι. καθάπερ ἀντ' ἄλλης τινὸς ἀλεξήσεως ἱερᾶς ταῖς τῶν βρωμάτων ἀδικίαις ϖεριπτυσσόμενον.

68 *Stipis adiice cauſſam.* Antiquiſſimum ſtrenarum commercium: & ſub Auguſto viguit; ſub aliquo intermiſſum, & aliquando reſtitutum. Sed de eo habeas hæc Svetonii lib. IV. cap XLII. *Edixit, & ſtrenas ineunte anno ſe recepturum; ſtetitque in veſtibulo ædium Kalendis Januariis ad captandas ſtipes, quas plenis ante eum manibus ac ſinu omnis generis turba fundebat*, & vetera hæc rudera:

IMP. CÆSAR DIVI F. AUGUSTUS
PONTIFEX MAXIMUS
IMP. XIII. COS. XI. TRIB. POTEST. XV.
EX STIPE QUAM POPULUS ROMANUS
ANNO NOVO ABSENTI CONTULIT
NERONE CLAUDIO DRUSO
T. QUINTIO CRISPINO COS.
VOLCANO.

alia ſemifracta:

COS. XI.
EX STIPE QUAM PO.
CALENDIS JANUAR.
C. MARCIO CENSORINO C. ASINIO GALLO COS.

Hujuſmodi munera per id tempus ὁ κλυτὸς I. Meurſius καλανδικὰ voluit appellata in ſuo Gloſſario Græcobarbaro, motus Juſtiniani Edicto XIII. cap. III. Ἔτυς ἑκάστου λαμβάνειν ὑπὲρ σιτήσεων βυλόμεθα, καὶ ὑπὲρ συνηθειῶν, καὶ καλανδικῶν. Sed allucinatur: & aliud prorſus hujus voculæ etymon: docti judicent.

69 *Dum caſa.* Hæc ubi ſita addubito, ſi una; ſi duæ, altera erat in Capitolio, altera

Addit. ad num. 68. *Stipis adjice cauſſam.* Criſpinus: *Stips nummus eſt ſignatus Feſto Auctore.* Non negamus: ſed melius Noſter, qui *ſtipem* hoc loco pro ſtrenarum omnium uſu, commercioque ſumit; confirmatque verbis Tranquilli, veteribuſque lapidibus.

ra in Palatio. Seneca de hac Capitolina: *Colit etiam nunc in Capitolio caſam victor gentium populus*, & Vitruvius lib. II. cap. primo, Palatinam. Eruditus Belga explodit, & damnat exemplaria P. Victoris, in quorum decima regione (quæ & Palatium) recenſet Romuli aliam caſam. Sed nugæ: & illa fidiſſima, Nonne idem Dionyſius in his lib. II. quum agit de Regis urbica diviſione cum Tatio? Ῥωμύλος μὲν τὸ Παλάτιον κατέχων, καὶ τὸ Καίλιον ὄρος· ἔστι δὲ τῷ Παλατίῳ προσεχές. Τάτιος δὲ τὸ Καπιτώλιον, ὅπερ ἐξ ἀρχῆς κατέσχε, καὶ τὸ Κυρίνιον ὄχθον. Ergo habitavit in Palatio: imo ante diviſionem, ut obſervo lib. primo, ubi de caſulis Romuli, & Remi manufactis: Ὧν ἔτι καὶ, inquit, εἰς ἐμὲ ἦν τις ἐκ τοῦ Παλαντίου ἐπὶ τῆς πρὸς τὸν ἱππόδρομον στρεφούσης λαγόνος, Ῥωμύλου λεγομένη, ἣν φυλάττουσιν ἱερὰν οἷς τούτων ἐπιμελές, οὐδὲν ἐπὶ τὸ σεμνότερον ἐξάγοντες· εἰ δέ τι πονήσειεν ὑπὸ χειμῶνος ἢ χρόνου, τὸ λεῖπον ἐξακούμενοι, καὶ τῷ πρόσθεν ἐξομοιοῦντες εἰς δύναμιν. Ceterum hæc ultima Dionyſii, ſtudium ſcilicet Romanorum in ſervandis rebus antiquis cum priſtino ſuo decore, fuſe laudat Procopius lib. IV. Gothico: cumvide.

70 *Anguſta in æde*. Pro hac intellige Pompilianum Capitolium, humile, & vetus, quod ſitum in regione VI. non illud novum & celebre in VIII. ni capias de Jovis Feretrii templo, quod Romuli opus, anguſtum etiam, vix enim longitudine erat pedum XV. Dionyſius Hal. lib. ſecundo: Μετὰ δὲ τὴν πομπήν τε καὶ θυσίαν νεὼν κατασκευάσας ὁ Ῥωμύλος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ Καπιτωλίου λόφου Διὸς ὃν ἐπικαλοῦσι Ῥωμαῖοι Φερέτριον, οὐ μέγαν· ἔτι γὰρ αὐτοῦ σώζεται ἀρχαῖον ἴχνος, ἐλάττονας ἢ πέντε ποδῶν καὶ δέκα τὰς μείζους πλευρὰς ἔχων.

71 *Vix totus ſtabat*. Haud dubie de Feretrio loquitur; cujus ſimulacrum fortaſſis erectum: nam illud Jovis Capitolini fuit ſeſſile: id verum nummi clamant; & illud notum, a triumphantibus in gremio Jovis lauream apponi ſolitam. Dio lib LIV. Τῇ δ' ὑστεραίᾳ ἔν τε τῷ Παλατίῳ τὸν δῆμον ἠσπάσατο, καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον ἀνελθὼν, τήν τε δάφνην ἀπὸ τῶν ῥάβδων περιεῖλε, καὶ ἐς τὰ τοῦ Διὸς γόνατα κατέθετο. Validum hercule argumentum, & quo olim uſus Strabo lib. XIII. ut probaret Palladium vetus Iliacum ſediſſe: Ὅμηρος γὰρ, inquit, πέπλον κελεύει.

Θεῖναι Ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν....

Sed forſan potius legas, *ſtaret*, quaſi dicat, in paupere templo non ſervatam ſymmetriam; & ſi forte ſignum illud Jovis ſurgeret, templi tectum ſecum auferret. Vide omnino ſimile quoddam a Strabone lib. VIII. reprehenſum in Phidia de eburneo Jovis ſimulacro in non ejuſdem proportionis templo.

72 *Inque Jovis dextra*. Nam in ſiniſtra σκῆπτρον, ſive haſtam habebat. Albericus: *Pingebatur in throno eburneo in ſua majeſtatis ſede ſedens, ſceptrum regium in manu ſiniſtra tenens, altera vero fulmina ad inferos mittens*.

73 *Fictile fulmen erat*. E figulina ſimulacra illa antiquiſſima prodiiſſe jam toties a Criticis repetitum; ideo exempla ſileo, ne videar prorſus ἄσκεπτος.

74 *Nec pudor, in ſtipula*. Hæc nuda tritici aut hordei palea; quam antiqui legebant ad ſua cubilia: & unde lectus niſi a legendo? Varro lib. IV. de Lingua Lat. *Super lectulis origines, quas adverti, hæ. Lectica, quod legebant; unde eam facerent, ſtramenta atque herbas; ut etiam nunc fit in caſtris, lectos, ne eſſent in terra, ſublimes in his ponebant, niſi ab eo quod Græci antiqui dicebant λέκτρον, lectum potius, quam lecticam quod involuebant, quod fere ſtramenta erant e ſegete, ſegeſtriam appellant*: malim *ſegeſtria* τοῦ γενέσθαι δευτέρου. Lucillius.

Penula, ſi quæris, canteriu', ſervu'; ſegeſtre
Utilior mihi, quam ſapiens.

75 *Poſito modo Prætor aratro*. Repetit id ſæpicule noſter in Faſtis; notarunt, & plu-

---

Addit. ad num. 71. De Feretrio Naſonem loqui, quod affirmat Noſter, id ei Hiſtoriæ omnes aſſentiuntur. Humile enim fuiſſe Feretrii Templum, dicendum eſt pro rudi illa naſcentis Imperii, extructæque Urbis forma, quam ſæpe in cuſis tabulis videre ſolemus. At vero Templum Jovis Capitolini (qui & Tarpejus dictus eſt, quod ejus ædes in Tarpejo Monte extructa eſſet) primum quidem votum fuit a Tarquinio Priſco, tum altius extructum a Servio Tullo, deinde perfectum a Tarquinio Superbo, ac denique anno Urbis Conditæ CCXXXXIV. ab Horatio Pulvillo Coſ. dedicatum. Id adeo magnificum fuit, ut non modo ſeſſile Jovis ſimulacrum capere poſſet, verum etiam magnæ triumphantium Imperatorum Pompæ commode locum exhibere. Quid multis? Hoc ſedem Imperii, arcemque nationum omnium vocitarunt.

plures ex antiquis, & cum his Salvianus alicubi; *Non deſpiciebant tunc puto pauperes cultus, quum veſtem curtam & brevem ſumerent; quum ab aratro acceſſerentur ad faſces*, & poſt pauca de ſuo ævo querulus: *Itaque tunc illi pauperes Magiſtratus opulentam rempublicam habebant, nunc autem dives Poteſtas pauperem facit eſſe rempublicam.*

76 *Levis lamina*. Quæque tenuiſſima. *Chartam* hanc etiam dixere veteres; ſit mihi fides.

77 *Fortuna loci*. Si fortuna dici poteſt, quæ vera virtus, teſtis erit Græcus adverſus Grecos omnes, qui auſi ſunt ſcribere, Romanos forte, non animis in tantum creviſſe. Polybius lib. primo: Ἐξ ὧν δῆλον τὸ προτεθὲν ἡμῖν ἐξ ἀρχῆς, ὡς οὐ τύχῃ Ῥωμαῖοι, καθάπερ ἔνιοι δοκοῦσι τῶν Ἑλλήνων, οὐδ' αὐτομάτως, ἀλλὰ καὶ λίαν εἰκότως ἐν τοιούτοις καὶ τηλικούτοις πράγμασιν ἐνασκήσαντες, οὐ μόνον ἐπεβάλοντο τῇ τῶν ὅλων ἡγεμονίᾳ καὶ δυναστείᾳ τολμηρῶς, ἀλλὰ καὶ καθίκοντο τῆς προθέσεως.

78 *Sic quibus intumuit*. Avarus, inquit, ut ὑδρωπικὸς, qui quo plus bibit, plus ſitit: hunc morbum vocat etiam Cato *veternum*, qui ſomniculoſorum potius; inde Gloſſæ *veternoſus*, φθισικὸς ὑδρωπικός. ſed φθισικὸς eſt Græcis & is, qui oculum habet affectum.

79 *Dat cenſus onores*. Tangit publicam querelam eorum temporum, de qua multa congeſſi in Palimpſeſto; ex his tibi elegi locum hunc Plinii: *Reges*, inquit, *innumeri honore artium colebantur, & oſtentatione has proferebant opes, & immortalitatem per illas ſibi prorogari arbitrantes. Quare abundabant & præmia & opera vitæ. Poſteris laxitas mundi & rerum amplitudo damno fuit, poſtquam Senator cenſu legi cœptus, judex fieri cenſu, Magiſtratum Ducemque nihil magis exornare, quam cenſus; poſtquam cœpere orbitas in auctoritate ſumma & potentia eſſe, captatio in quæſtu fertiliſſimo, ac ſola gaudia in poſſidendo, peſſum jere vitæ pretia; omneſque a maximo bono liberales dictæ artes in contrarium cecidere, ac ſola ſervitute profici cœptum*. E prœmio lib. XIV.

80 *Pauper ubique jacet*. Alibi dixit, & ni fallor, in libellis nequitiarum;

Curia pauperibus clauſa eſt, dat cenſus honores;
Inde gravis judex, inde ſeverus eques.

81 *Melius nunc omen in auro eſt*. Lucretius.

Nunc jacet æs, aurum in ſummum ſucceſſit honorem.

Quando primum ſignatus æreus nummus, argenteus, aureus, jam ſcriptum ἀποχρώντως, & bene, a Criticis hujus ævi.

82 *Priſca moneta novæ*. Non tamen ea abiit, ſed in uſu fuit; habitaque, ut vilior hæc moneta eſt: quam nigram alicubi vocat Martialis, ob mixturam plumbi.

83 *Sed cur navalis in ære*. Paucis rem explicat Draco Corcyræus in ſuo περὶ Λίθων libello his verbis: Ἰανὸν δὲ λόγος ἔχει διπρόσωπον γεγονέναι, τὸ μὲν ὄπισθεν, τὸ δ' ἔμπροσθεν ἔχοντα πρόσωπον. ἀπὸ τούτου καὶ τὸν Ἰανὸν ποταμὸν, καὶ τὸ ὄρος Ἰανὸν ὀνομάζεσθαι, κατοικήσαντα αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ὄρους. πρῶτον δὲ καὶ στέφανον εὑρεῖν καὶ σχεδίας καὶ πλοῖα, καὶ νόμισμα χαλκοῦν πρῶτον χαράξαι. διὸ καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἑλλάδα πολλὰς πόλεις, καὶ τῶν κατὰ τὴν Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, ἐπὶ τοῦ νομίσματος ἐγχαράττειν πρόσωπον δικέφαλον, καὶ ἐκ θατέρου μέρους ἢ σχεδίαν ἢ στέφανον ἢ πλοῖον. τοῦτον δὲ τὴν ἀδελφὴν γήμαντα Καμίσηνον Μιναιθηβα, θυγατέρα δ' Ὀλιστήνην γεννῆσαι. καὶ αὐτὸν ὡς μειζόνων ὀρεγόμενον πραγμάτων, εἰς τὴν Ἰταλίαν διαπλεῦσαι, καὶ οἰκῆσαι τὸ πλησίον Ῥώμης ὄρος κείμενον, τὸ ἀπ' αὐτοῦ Ἰανίκλον ὀνομαζόμενον. Exſtant hæc rudera apud Athenæi lib. XV.

84 *Ante pererrato*. Id eſt, peragrato prius orbe, non ante quam nummus ſignaretur, ut placet rudi ſcholiaſtæ: non ante Janum, ut videtur capiendus hic locus prima fron-

Addit. ad num. 81. Permutationes mercium, in primiſque pecoris ſine ullo pecuniæ uſu fieri ſolebant antiquiſſimis temporibus; ſit hinc, ut ἄρνυμαι *data agno aliquid permuto*, ſicuti & *dato equolo*, *dato aſino* &c. dicerent. Pecuniam vero primus omnium Romæ ſignavit Servius Tullus nota Pecudis, unde pecuniæ nomen detortum. Credunt aliqui id Jano eſſe tribuendum (quidquid dicant alii de Numa) quum adducti illis Ovidii verſiculis Faſtorum I.

Multa quidem didici: ſed cur Navalis in aere
Altera ſignata eſt, altera Forma biceps?

Tum vero maxime inſcriptione Numi, quam exhibet Plinius N.H. lib. 33. cap. 3. ſed falſo, ut cenſent Philologorum eruditiſſimi. Argentum vero ſignatum fuit, ut referunt alii V. C. Anno CCCCLXXXIV; & ut alii tradunt CCCCLXXXXVIIII. Sunt qui numum argenteum ab eodem Servio Tullo conflatum fuiſſe arbitrentur; aureum vero ſexaginta annis poſt, aut non multo ſecus.

fronte : nam ille Saturno prior in Italiam venit, unde ſumſit initium Dynaſtia Aboriginum.

85 *Adventum teſtificata Dei*. Si vera hæc, cur in Græcia cuſa etiam numiſmata cum Jano & rate? ut notaſti ex citatis Draconis Corcyræi: an ex Italia in Græciam, an Janus e Græcia in Italiam ſecum tulit? id certius; & puto, fictum illud pro ſervanda adventus Saturnii memoria.

86 *Cujus placidiſſima lævum*. Fabius Pictor: *Is Janus ſub initium aurei ſæculi lævum latus Tiberis Hetruriæ tenuit*.

87 *Tunc ardua ſilva virebat*. Et in III. idem:

Jam modo qua fuerant ſilvæ, pecorumque receſſus
Urbs erat. . . . .

88 *Ara mea eſt colli*. Sic duo vaticani; ſed emendati aliquot & antiqui, *Arx mea collis erat*. Indubitato illa legendum; nam agit hic de ſua veteri habitatione, quæ fuit in Jaculo, ubi oppidum ejuſdem nominis condidit. De hocmet Homerus Latinus in VIII.

Hic duo præterea disjectis oppida muris,
Relliquias veterumque vides monumenta virorum,
Hanc Janus pater, hanc Saturnus condidit arcem:
Janiculumque illi, huic fuerat Saturnia nomen.

89 *Sine vi pudor ipſe regebat*. Idem Fabius: *Ea ætate nulla erat Monarchia, quia mortalium pectoribus non hæſerat ulla regnandi cupiditas; Principes quia juſti erant & religionibus dediti: non enim arbitria illorum ab æquo, vel populus a jure innato diſcedebat; nullo tunc vindice aut metu, ſed ſua ſponte retinebant fidem & rectum. Pudor ipſe regebat populos & jus Principes*.

90 *Cum tot ſint Jani*. Non templa, ut bardi quidam interpretum volunt. Unum fuit præcipuum Romæ Jani templum, & Jani plures. Occurrit ſæpicule in lapidibus primus, imus, & medius, ut in hoc;

C. J U L I U S C. L. N I C O M A C H U S
A J A N O P R I M. P A L.

& in iſto:

C. L E P I D U S
C. L. A N I C E T U S
A J A N O M E D I O

Imi fit mentio ab Horatio lib. primo Epiſtola prima. Sed hi tres in foro erant Romano. Excitatos puto anno DLXXX. a Fulvio Flacco Cenſore: de quo, *Curavit*, inquit Livius, lib. XLI. *in his & cloacam circumducendam, & forum porticibus, tabernisque claudendum, & Janos tres faciendos*. Suſpicantur igitur altæ eruditionis viri, pro marmoreis arcubus & fornicatis tranſitionibus *Janos* accipiendos: Græci interpretati ἁψῖδας: & non id ſatis explicat Svetonius in Auguſto, cum ait: *Pompeii quoque ſtatuam contra theatri ejus regiam marmoreo Jano ſuppoſuit*, item hæc Ammiani Marcellini: *Per Janos, & fora clamitant ſæpe*, & Spartianus, ex emendatione magnorum virorum, in Severo: *Opera publica præcipua ejus exſtant, ſeptizonium & thermæ Severianæ: ejus denique etiam Jani in Tranſtiberina regione ad portam ſui nominis; quorum forma intercidens, ſtatim uſum publicum invidit*.

91 *Foris templa duobus*. Piſcario, & boario. Sextus Ruffus in regione VIII. *Templum Jani, forum piſcarium, forum boarium*. Hujus vero certus ſitus fuit unde calida illa aqua exiit, adverſus Tatium, Jani opera, ut fingit hic apud noſtrum. Eum locum dixere antiqui *Lautolas*. Varro libro IV. de L. L. *Lautolæ a lavando: quod ibi ad Janum geminum aquæ calidæ fuerint*.

92 *Propexam ad pectora barbam*. Sic plerumque ſculpta, picta ab antiquis ejus effigies, ut capita illa ſupra faſtigium templi eidem ab Auguſto conſecrati in foro Romano; ſed in denariis Fontejorum vidi etiam Janum ætate adultum.

93 *Oebalii Tati*. Nam Sabini τῶν Λακεδαιμονίων ἄποικοι.

94 *Fer*

94 *Per quem deſcenditis*. Hunc puto, quem vocant Urbis topographi *clivum Capitolinum*, non illum poſtea dictum *Publicium*, ut argutantur interpretes, ab Ædiiibus ejuſdem cognominis: de quo ſermo nobis erit in feſtis Floralibus lib. v.

95 *Arduus in valles*. Expoſuit clivi naturam: hinc antiquis quæ difficilia *clivia*. Feſtus: *Clivia auſpicia dicebant, quæ aliquid fieri probibebant: omnia enim difficilia clivia vocabant, unde & clivi loca ardua*.

96 *Contigerant portam*. Quæ dicta Palatina, ſive porta vetus Palatii.

97 *Oppoſitas invidioſa ſeras*. Legebam in alio, *inſidioſa ſeras*.

98 *Repentinas ejaculatus aquas*. Hoc aliter ſe habet apud Hiſtoricos. Fabellæ vero etiam mentio apud Fabium Pictorem lib. II. & Macrobium primo Saturnalium, ubi inepta quædam:ut,ex æde Jani aquam prorupiſſe, quum nondum ea per id tempus in nova Urbe.

99 *Ara mihi poſita eſt*. Ubi fuere antiqua illa λυτρά. Diſce ex his, Naſonem, præter vulgum, ædis hujus Romulum, non Pompilium, auctorem feciſſe, & hæc vetus opinio Varronis apud Auguſtinum.

100 *Parvo conjuncta ſacello*. De hoc ita Procopius primo de Bello Gothico: *Id vero jam ſacellum totum ex ære conſtructum fuiſſe ſat conſtat, & quadrata quadam dimenſione locatum, tantæque amplitudinis, quanta integi Jani ſtatua poterat: non minor quam quinquepedalis eſſe apparet, per cetera omnia mortali ſimilis, capite dumtaxat bifrons, ita ut facies altera in orientem ſolem divergat, in occidentem altera: portæ utrimque & æneæ in faciem alterutram verſæ*. Non eſt in Muſeo Græcus textus.

101 *Cum ſtrue*. *Jano ſtruem commoveto*, inquit luſtricum Catonis carmen. *Strues* libi genus, de quo vide Feſtum. Solita hæc in ſacrificiis miſceri cum fercto; imo fere numquam hoc ſine illa. *Ferctum genus libi dictum, quod crebrius ad ſacra ferebatur, nec ſine ſtrue, altero genere libi: quæ qui adferebant ſtruferctarii appellabantur*, inde in veteri lapide: PORCAM, ET AGNAM STRUIBUS ET FERTIS. Fertum, & ferctum pronuntiatum a priſcis.

102 *Motiſque recluderis armis?* Scita vetuſque ſuperſtitio, ſed quæ facile in Urbe reſecari non valuit. Legi in hac hæreſi quoſdam Romanorum perſtitiſſe uſque ad tempora Silverii P. M. & illius clari Ducis Beliſarii. Vide Procopium primo de Bello Gothico.

103 *Pace fores obda*. Huic portæ nomen fuit *Janualis*. Varro lib. IV de L. L. *Tertia eſt Janualis dicta a Jano: & ideo ibi poſitum Jani ſignum, & jus inſtitutum a Numa Pompilio, ut ſcribit in Annalibus Lucius Piſo, ut ſit clauſa ſemper, niſi quum bellum ſit*, hinc Plutarchus πολέμου πύλην appellat. Ιανὃ, inquit de Fortuna P. R. δίπυλον ὃ πολέμου πύλην.

Addit. ad num. 94. De Clivo Publicio hæc Noſter Faſt. lib 5. ad num. 96. M. Varro lib. 4. de L. L. *Clivus Publicius ab Ædilibus Plebis Publiciis, qui eum publice ædificarunt. Simili de cauſſa Publilius vicus, & Coſconius vicus, quod ab his Viris dicuntur ædificati*. Et Feſtus: *Publicius clivus appellatur, quem duo Fratres L. M. Publicii Malleoli Ædiles Pleb.* (ita legendum, ut omnis ratio poſtulat, non *Curules*) *pecuariis condemnatis, ex pecunia, quam ceperunt, munierunt, ut in Aventinum vebicula venire poſſint*. Sic emendat Joſephus Scaliger ultima hæc *vebicula Velia venire poſſint* At Vinandus Pighius, *vebicularii Vebia venire poſſint*. Vehia autem Oſcis erat Plauſtrum onuſtum teſte eodem Feſto. Hæc Neapolis: Ego ita lego apud Feſtum quidem, ſed in Paullo: *Veja apud Oſcos* (in margine *veba*) *dicebatur Plauſtrum: unde Vejarii* (in margine *vejari*) *ſtipites in Plauſtro, & Vectura veitura* (in margine *velatura*). In adnotationibus autem in Feſtum hæc invenio: Varro lib. 4. de L. L. *Veba breve vebiculum eſt. Et alio loco velabrum dicitur a vehendo; velaturam facere etiam nunc dicuntur, qui id mercede faciunt: hinc vecturæ*.

Addit. ad num. 98. Jam vero illa ipſa, quæ de Virgine Tarpoja narrantur, de qua ita Ovidius

Utque levis Cuſtos armillis capta, Sabinos
Ad ſummæ tacitos duxerat arcis iter,

Doctiſſimus Nieuportius haud levibus argumentis & conjecturis adductus commentitia eſſe putat. Vide ejus Hiſtoriam Romanæ Reip. lib. I. cap. I. paragr. 4.

Addit. ad num. 103. Hinc Patulcius, Cluſiuſque, quod ejus Templum bello indicto pateret, pace compoſita clauderetur; quod intra annos DCCXXIV. ter Romæ factum eſſe accepimus: quamvis enim bellum non eſſet, aut gereretur, eſſe tamen putabatur, niſi firmata pax tuta, ac tranquilla haberetur.

πύλῃ χαλκᾶσι, ſic legendum, non τύχῃ, ex emendatione τοῦ πολυγλώττου Scaligeri.

104 *Germanice, cauſſa triumphi.* Hæc victoria ἀναμφισβητήτως Cæſari Germanico non Tiberio datur. Tacitus Annali II. *C. Cælo, L. Pomponio Coſſ Germanicus Cæſar A. D.* VII. *Kalendas Junias triumphavit de Cheruſcis Chattiſque & Angrivariis, quæque aliæ nationes uſque ad Albim colunt. Vecta ſpolia, captivi, ſimulacra montium, fluminum, præliorum: bellumque quia conficere prohibitus erat, pro confecto accipiebatur, augebat intuentium viſus eximia ipſius ſpecies, curruſque quinque liberis onuſtus.* Fuit hoc anno DCCLXIX. male apud Euſebium anno MMXXXIII. præter unius anni metachroniſmum, legitur pro *Chattis, Germanicus Cæſar de Parthis triumphavit* Nunc videamus, an potuerit noſter hujus victoriæ meminiſſe, quum pleriſque eo anno ſit mortuus, nugæ. nam ipſe natus ab V.C. anno DCCX. Hirtio & Panſa Coſs. cui chronologo ac de re vides, niſi ipſmet Naſoni habeam, ſic ſcribit lib. IV. Triſtium;

> *Editus hinc ego ſum, necnon, ut tempora noris,*
> *Quum cecidit fato Conſul uterque pari.*

Nota hiſtoria. Nunc miror, quo auctore magnus quidam Scotus in ſuo Chronologico opere ſcripſit, Poetæ natalem anno DCCXV. Appio Claudio P. & C. Norbano Flacco Coſs. ſed hæc ler tranſennam. Mittitur in exilium anno LII. ſolido ætatis ſuæ, ut ſupputat Joſephus Scaliger ad Euſebium: in eo manſit annos VIII. ſed octavo decedente, deceſſit etiam vatum ingenioſiſſimus anno Urbis DCCLXX. Plene igitur potuit Ephemerides ejuſdem anni ſcriptitaſſe, multo magis Germanici victoriam, quæ incidit in annum DCCLXIX.

105 *Jane face.* Pro *fac* additum, antiquis e in c deſinentibus: ut *hince, huuce.* Plautus in Perſa Act. II. Scena prima;

> *Quin tu me ducis, ſi quo ducturus pater:*
> *Vel tu me vende, vel face quod tibi lubet.*

Additio litterarum grata veteribus: geminationem paſſim legimus; ut *ollim, querella, zoillus*; nec minus omiſſionem; ut *macelum, conubium, colega.*

106 *Duo templa.* Alterum Jovi, alterum Æſculapio. Fuſius id exponit duplici ſequenti diſticho, & nos etiam latiuſcule.

107 *Die.* Kalendis Januariis.

108 *Accepit.* Æſculapio ergo templum in inſula Tiberina ſacratum. Motus, & cauſſa dedicationis exſtitit peſtilentia urens urbem & agros: hinc aditi libri Sibyllini; in quibus inventum, ait Livius. lib. X. *Aeſculapium ab Epidauro Romam accerſendum: neque eo anno, quia bello occupati Conſules erant, quidquam de ea re actum; præterquam quod unum diem Aeſculapio ſupplicatio habita eſt.* Accerſitus tandem hic; ne cogites ſignum aliquod æreum perantiquum, aut ligneum ſimulacrum; anguis ſane fuit: ſed pro! quot mira iſte anguis eſt auſus? breviter, ſed plene, uti ejus mos eſt, diſces ex Valerio cap. 8. de Miraculis lib. I. Strabo lib. 12. ſcribit, templum illud Epidauricum majus nomen in poſterum adeptum, agit de matris Idææ fano Peſſinuntio: Κατεσκεύασαι δ' ὑπὸ τῶν Ἀτταλικῶν Βασιλέων ἱεροπρεπῶς τὸ τέμενος, ναῷ τε καὶ στοαῖς λευκολίθοις· ἐπιφανὲς δ' ἐποίησαν Ῥωμαῖοι

Addit. ad num. 104. Hirtio & Panſa Coſs. Natum Ovidium probat Noſter teſtimonio ipſius Ovidii omnium graviſſimo lib. 4. Triſtium

> *Editus ego ſum, necnon, ut tempora noris,*
> *Quum cecidit fato Conſul uterque pari.*

Sub hæc ſubjicit Noſter: *Nota hiſtoria.* nimirum de pari Hircii Panſæque Coſs. fato, quam nobis ad hunc locum paucis referre libet. Deletis in prælio Mutinenſi prætorianis Cæſaris militibus, cæſoque magno Tironum Panſæ numero, grave ipſe Panſa vulnus accepit, Hirtius vero qui a Mutina prope aberat, his per Nuncium auditis cum legione, quæ ab Antonio defecerat, celeriter eo advolavit, fugatiſque Antonianis copiis victor exiſtens ad XVII Kal. Majas alterum prælium commiſit, in quo ſtrenue pugnans cecidit. Suſpicio eſt in ipſa contentione pugnæ a Cæſare fuiſſe interfectum. Mox Panſa ab accepto vulnere occidit; ſunt qui tradunt Cæſaris Medicum venenum in vulnus infudiſſe. Recte igitur uterque Conſul pari fato cecidiſſe perhibetur.

Addit. ad num. 105. Non additione modo geminatione, & omiſſione literarum veteres delectati ſunt, verum etiam (quod mirere magis) adjectione earum, quæ aſperiorem ſonum faciunt. Hinc Stlatam (quod Navigii genus eſt latum magis, quam altum) pro *Lata*, & *Stlitem* pro *lite*, & *ſtlocum* pro *loco* dixere. Vide leges XII. Tab. & Paullum apud Feſtum in voce *Stlata*, idem etiam colligitur ex ipſius Feſti Fragmento.

τὸ ἱερὸν, ἀφίδρυμα ἐνθένδε τοῦ Θεοῦ μεταπεμψάμενοι κατὰ τοὺς τῆς Σιβύλλης χρησμούς· καθάπερ καὶ τὸ Ἀσκληπιοῦ τοῦ ἐν Ἐπιδαύρῳ.

109 *Dividua, quam premit amnis aqua*. Bene, quia flumen finditur in duas partes, ob inſulæ impedimentum, ipſe lib. xv. Metamorphoſeos de hac eadem Tiberina:

Scinditur in geminas partes circumfluus amnis:
Inſula nomen habet, laterumque a parte duorum
Porrigit æquales media tellure lacertos;
Huc ſe de latia pinu phebejus anguis
Contulit, ...

110 *Jupiter in parte eſt*. Hoc templum ſi dicatum eodem die quo Æſculapii, illud incidet in annum CDLXII. Ego opinatus aliquando hanc Jovis ædem eam fuiſſe, quam vovit Furius Purpureo Prætor, de qua ſic Livius lib. XXXIV. *In inſula Jovis ædem C. Servilius Duumvir dedicavit: vota erat ſex annis ante Gallico bello ab L. Furio Purpureone Prætore, ab eodem poſtea Conſule locata*. Mutavi poſtea ſententiam: nam hic Furius Conſulatum habuit cum M. Claudio Marcello anno DLVII. Interſunt a dicata Æſculapii æde ad hanc Jovis anni LXXXVI. ni mens Poetæ ſit, dedicationem utriuſque templi in eumdem diem incidiſſe, non vero in eumdem annum.

111 *Promiſſi pars fuit illa mei*. Noſter, *propoſiti pars fuit illa mei*. Neſcio uter melius.

112 *Felices animae*. Ad has etiam Plinius: *Macte ingenio, eſte caeli interpretes, rerumque naturae capaces, argumenti repertores, quo homines Deoſque viciſtis*.

113 *Cognoſcere primum*. In eodem, *cognoſcere primis*.

114 *Exerviſſe caput*. Non longe ab hoc loco Ptolemæi illa in Florilegio Epigrammatum:

Οἶδ' ὅτι θνατὸς ἐγὼ καὶ ἐφάμερος· ἀλλ' ὅταν ἄστρων
Μαστεύω πυκινὰς ἀμφιδρόμους ἕλικας,
Οὐκ ἔτ' ἐπιψαύω ποσὶ γαίης, ἀλλὰ παρ' αὐτῷ
Ζηνὶ διοτρεφέος πίμπλαμαι ἀμβροσίης.

115 *Sublimia pectora*. *Regales animos* dixit Manilius ſub initium primi.

116 *Perfuſaque gloria fuco*. Falſo & fictitio medicata colore: pro quolibet *fuc s* eſt Latinis. Gloſſæ: *Fucus* χρῶμα.

117 *Sub ducibus*. Significat veteres Aſtronomos.

118 *Caelum metabimur*. Ad condendum noſtrum parapegma: idem μεσῶν πόλον dictum a Leone Philoſopho, ad hoc a patribus inventa inſtrumenta dioptrica; quæ primum excogitavit Hipparchus.

119 *Ad vaga ſigna*. Omnino rectius: *ad ſtata ſigna*, membranæ veteres.

120 *Venturis tertia Nonis*. III. Nonas Januarias Cancer mane occidit. Rhapſodus ille ſub nomine Ptolemæi a Leonico editus: IV. *Nonas Sol magis aſcendit, Cancri medium occidit, ventique ponunt* III. *reliquum Cancri occidit, & varius aeris fit flatus*.

121 *Obſtiterint imbres*. Sic leguntur hi duo verſiculi in multis codd. quos nullus ingenii ſol illuſtrabit ſine medela: in aliis:

Inſtiterint imbres miſſi tibi nubibus atris,

Oſten-

Addit. ad num. 110. Criſpinus ad hunc locum: *quia in eadem inſula illi dicatum Templum* nihil quicquam de tempore, concordiaque temporum ſollicitus. Noſter vero, quamvis mentem mutaverit, tamen geminam loci ſententiam altius inſpicere conatus eſt, & annos computando, & a Poeta ſententiam, quoad ejus fieri potuit, expiſcando. Quod nobis, æquiſque rerum æſtimatoribus ſatis eſt, quicquid eſt. Illud addendum eſſe videtur Æſculapium Romam advectum fuiſſe L. Poſthumio Cos; qui Appium Claudium imitatus, ſe ipſum Decemvirum fecit. Anguis, Epidauro deportatus, ſub cujus forma Deus hic colebatur (ſi qua rerum mirabilium Scriptoribus fides) ſponte ſua in inſulam Tiberis egreſſus, ibi ſibi ſedem, ubi Templum extrueretur, elegit.

Addit. ad num. 121. Quos verſus ex ſuo Noſter reſtituit, eos confirmat Naugerius: conſentit lectio hæc cum codice Petaviano, & quinque aliis. Urſini Codex habet quidem *Inſtiterint Nonæ*, ſed ἡμιστίχιον alterum diſſentit, *viſi ſit tibi Nubilus aer* ſcribendum videtur, *ſi ſit ſub nubilus aer*. Sed optima lectio, quæ a Noſtro reſtituitur.

Nonæ ſigna dabunt exoriente Lyra.

melius; ſed ita reſtituendi eleganter ex meo:

Inſtiterint Nonæ: miſſi tibi nubibus atris
Signa dabunt imbres exoriente Lyra.

Oſtendit ipſiſmet Nonis futuram tempeſtatem, & Lyræ ortum heliacum: hic eodem tempore eſt Cæſari apud Plinium lib.18. c.26. Miſſa hic facio logos & gerras Pauli Marſi.

122 *Quattuor adde dies.* v. Idus Januarias Agonalia Romæ erant: initium a Numa Pompilio ducunt, ut auctor apud Macrobium Antias Valerius, ſcriptor vetuſtiſſimus. Iterabant hæc feſta veteres XII. Kalendas Junias, ut dicemus. Et pro pridie Idus Decembris exſtat memoria in antiquo Kalendario: in eo Conſtantini Magni notatur ipſamet dies *Septimonia*, & bene: ne titubes. Vide Feſti fragmentum in vocula *ſeptimontium*, ſed aliqua in parte ſemiroſum.

123 *Succinctus miniſter.* Is erat victimarii cultus. Svetonius in Caligula: *Admota altaribus victima ſuccinctus poparum habitu, elato alte malleo cultrarium mactavit*: hoc ſatis in re trita.

124 *Semper agatne rogat.* Perplacet etymon: mos vero imæ plebi notus. M.Varro lib.v. de L.L. *Dies Agonales, per quos Rex in regia arietem immolat, dicti ab agone: eo quod interrogatur Princeps civitatis, & princeps gregis immolatur.* Hinc Plutarchus alicubi: Ἄχρι δὲ νῦν, inquit, διαφυλάττουσιν ἰσχυρῶς, τὸ μὴ σφάττειν πρὶν ἐπινεῦσαι καταςπενδόμενον, ὅτως ἀβλαβεῖς πρὸς ἅπασαν ἀδικίαν εἰσίν.

125 *Nec, niſi juſſus, agit.* Ex ritu. Dionyſius Halicar. lib. VII. Antiq. Συντελεσθείσης δὲ τῆς πομπῆς, ἐβουθύτουν εὐθὺς οἵ τε ὕπατοι, καὶ τῶν ἱερέων οἷς ὅσιον. & paucis interiectis: Ἔπειτα καταδεξάμενοι, θύειν τότε τοῖς ὑπηρέταις αὐτοὶ ἐκέλευον. Sed reſtat adhuc ſcrupulus ex

τῶ

Addit. ad num. 122. In Antuerpiana Anaptyxis editione quum legerem: *In eo Conſtantini Magni notatur ipſamet dies Septimonia, & bene*: ex Fragmento Feſti *ſeptimontia* repoſui: Non intelligo, qua ratione Knippingius ad hanc Neapolis adnotationem ponat *ſeptimonia* in utroque loco & Feſti, & Neapolis, quum Feſtus ſeptimontium habeat, & ſeptimontium legatur in adnotationibus in Feſtum. Præterea ſeptimonia quid ſint, non video: ſeptimontia Menſe Decembri celebrabantur, quod tempus mire conſentit cum animadverſione Noſtri Caroli: *Et pro pridie Idus Decembreis extat memoria in antiquo Kalendario.* Non male igitur adducor, ut in eo Conſtantini Magni *Septimontia* reponam. In adnotationibus de ſeptimontio hæc habemus *Varro lib. 5. de L. L. Dies ſeptimontium nominatus ab iis ſeptem montibus, in queis ſita Vrbs eſt. Feriæ non Populi, ſed montanorum modo, ut Paganalium, qui ſunt alicujus Pagi. Mirum autem eſt hoc loco, & proximo pro ſeptem montibus octo loca Vrbis enumerari. Palatium, Velias, Fagutal, Suburam, Cermalum, Oppium, Cælium, Ciſpium montes. Vide Plutar. in Problem.* Quod ad numerum montium ex Antiquitatis ſtudioſis viris hæc collegit Samuel Pitiſcus de Romanis literis optime meritus. *Præter Palatium*, inquit, *Velia, & Gemalus partes erant ejuſdem Palatini: Fagutalis, & Oppius, ac Ciſpius Exquilini. Sic, ut ſeptem illa ſacrificia in tribus ſolum montibus de illis ſeptem, peracta, tradantur, nimirum Palatino, Cælio, & Exquilis: cujus rei ratio nobis incomperta eſt.*

Addit. ad num. 125. Acute more ſuo Vir acerrimi judicii Carolus Noſter quærit, quid ſit, quod cum in omni ſacrificio Popa juſſus victimam jugulare præmiſſa formula, *agone?* hæc feſta potiſſimum, non etiam reliqua dicta ſint Agonalia. Verumtamen non videtur id etymon Naſoni probari, cujus judicio vera eſt ultima cauſſa nominis, quæ affertur

Et prius Antiquus dicebat Agonia ſermo.
(alii legunt)
Et pecus antiquus dicebat Agonia ſermo.

Sed in idem incidimus: ſi enim agonia ludi dicebantur (ut inquit Feſtus) quod locus in quo ludi initio facti ſunt fuerit ſine angulo, quid eſt, cur nomen hoc in poſterum ludis omnibus minime commune fuerit? Licet ne divinare? Agonium etiam putabant Deum dici præſidentem rebus agendis ait Feſtus, Agonalia ejus feſtivitatem. Hinc ni fallor, conjectura capi poteſt, ipſum Janum Agonium dictum fuiſſe, cujus inter cetera munus erat vel ipſo Ovidio teſte, committere tempora naſcentia rebus agendis:

τῦ *ſemper* & Græcis his teſtimoniis. Si enim in omni ſacrificio popa juſſus victimam jugulabat, præmiſsa formula *agone*? quare hæc feſta potiſſimum, non etiam reliqua dicta Agonalia?

126 *Sed agantur ab actu*. Inde Feſtus: *Agonium dies appellabatur, quo Rex hoſtiam immolabat: hoſtiam enim antiqui agoniam vocabant*. Idem: *Agonias hoſtias putabant ab agendo dictas: unde agolum paſtorale baculum, quo pecudes aguntur*.

127 *Priſcis Agnalia dictum*. Demta enim o, remanet ex τῦ agonalia agnalia. Subtilitas etymo magis ineſt quam veritas: non agna, ſed aries tunc cæſus.

128 *Timet hoſtia cultros*. Sive, inquit, ducit originem ἀπὸ τῦ ἀγωνιᾷν, quod Græcis uſitatiſſimum, pro *metu angi*: unde qui timet, ἀγωνιάτης dicitur apud Diogenem Laërtium.

129 *Nomina de ludis Graeca*. Huc pertinent illa Feſti. *Agonia ſacrificia, quae fiebant in monte: hinc Romae mons Quirinalis Agonus, & Collina porta Agonenſis. Agonium, locus in quo ludi initio facti ſunt, ob hoc dictum, quia fuerit ſine angulo*. Græcis angulus γωνία, locus angularis γωνιαῖος. unde angulo carens ἀγώνιος.

130 *Utque ea nunc certa eſt*. Longe diverſa priſci libri lectio, *Utque ea non certa eſt*: & palam probior.

131 *Victima quae cecidit*. Intrudit huc multa de ſacrificiis veterum, anſa ſumta ex iis, quæ dixit in Agonalibus. Victimæ vero & hoſtiæ etymon non arridet, & multa obſtant: ſciunt Critici.

132 *Far erat*. Idque a Jani ævo, teſte Q. Fabio lib. primo de Aureo ſæculo.

133 *Nondum pertulerat*. Suſpicor myrrham, coſtum, crocum, eodem tempore quo

---

Poſtea mirabar cur, non ſine litibus eſſet
Prima dies. Cauſſam percipe, Janus ait.
Tempora commiſi naſcentia rebus agendis,
Totus ab auſpicio ne foret annus iners:
Quiſq; ſuas artes ob idem delibat agendo &c.

Neque mirum ſit, id a nobis dici haud fortaſſe temere, quum pro munerum varietate varia nomina idem Deus habuerit. Nonne Diana Ceres? nonne Apollo Bacchus appellabatur? Conſule Macrobium Sat. lib. 1. cap. 9. & cap. 17. & ſequentibus. Janus itaq; qui piandus erat agonalibus, & Agonius erat, unde Agonalia. Sed nihil dictum. Afferam locum Feſti, ut eruditiſſimus Lector arbitrio, judicioque ſuo uti poſſit. *Agonium dies appellabatur, quo Rex hoſtiam immolabat; hoſtiam enim antiqui agoniam vocabant. Agonium etiam putabant Deum dici præſidentem agendis, Agonalia ejus feſtivitatem: ſive quia Agones dicebant montes, Agonia, ſacrificia, quæ fiebant in monte. Hinc Romæ mons Quirinalis Agonus, aliis Ægonus, & collina porta Agonenſis, aliis Ægonenſis. Agonium ideſt ludum, ab hoc dictum, quia locus, in quo ludi initio facti ſunt, fuerit ſine angulo, cujus feſta Agonalia dicebantur.*

Addit. ad num. 130. Quare palam probiorem dicat Noſter lectionem longe diverſam priſci libri non intelligo: *Utque ea non certa eſt*. Quid igitur? Optimi, atque eruditiſſimi Viri teſtimonio fidem abrogare non audeo.

Addit. ad num. 131. Inter victimam & hoſtiam varia afferuntur diſcrimina. Hoſtia enim a quovis Sacerdote immolabatur, victima vero a victore; victima poſt devictos hoſtes cædebatur, hoſtia cum in hoſtes iretur; victima major erat ut vitulus, hoſtia minor ut agnus. Veruntamen addit Servius, *hæc licenter confundit Antiquitas*. Ita Tullius ad Atticum lib. 1. *Ego enim te arbitror, cæſis apud Amaltheam tuam victimis, ſtatim eſſe ad Sycionem oppugnandum profectum*. Ad quem locum hæc attulit Paullus Manutius: *Sicyonii pecuniam Attico debebant, ea cauſſa Sicyonem ire cogitat; ſed venuſte Cicero metaphoram ſumſit de re militari, quod exercituum Ductores non ad bellum prius exibant, quam victimas cæcidiſſent*. Ad etymon quod pertinet, non video qua ratione dicat Ovidius *hoſtibus a domitis hoſtia nomen habet*, quum hoſtiatum cederetur, quum in hoſtes expeditionem facerent. Jure igitur id etymon Noſtro non arridet. Sed in hiſce Grammaticorum tricis diutius immorari minime nobis in animo eſt. Hæc itaque breviſſime ſubiiciemus. Feſtus hoſtiam dictam eſſe putat ab eo, quod eſt *hoſtire, ferire*; ſed & victima feriebatur. In voce *victima*, *Victimam*, inquit, *Ælius Stilo ait, eſſe vitulum ob ejus vigorem, alii autem, quæ vincta adducatur ad altare, aut quæ hoſtibus victis immoletur*.

quo thus, noſtris avis fuiſſe cognita; quum ex iiſdem fere regionibus aſportata. Thuris vero notitia quando ad eos pervenerit, dubium: multa tamen ediſces e loco quodam trito Arnobii lib.7. adverſus Gentes.

134 *Lacrimatas cortice*. Nam ſtillant ab ipſo ligno; inde fere omnes voce *lacrima* hac in re uſi; ut Plinius, Solinus, & alii. Myrrhæ vero duæ ſpecies, liquida & dura σακτὴ, καὶ πλαστή. Theophraſtus: Ἀργὸς δὲ κομίζεται πᾶς ὁ λιβανωτὸς, ὅμοιος δὲ τῇ προσόψει φλοιῷ. τῆς σμύρνης δὲ, ἡ μὲν ςακτὴ, ἡ δὲ πλαστή.

135 *Herbis contenta Sabinis*. Hæ ante thuris notitiam veteribus in uſu: hinc magnus Vates in Culice;

Herbaque thuris opes priſcis imitata Sabina.

neque poſt thuris inventionem ſpreta, ſed frequens fuit ad ſuffitus: de hac Dioſcorides: Χρῶνται δέ τινες τοῖς φύλλοις ἀντὶ θυμιαμάτων. & Plinius: *A multis ſuffitus pro thure aſſumitur*: eamdem ipſemet ſic deſcribit: *Petunt igitur in Elymaeos arborem brathyn, cupreſſo fuſae ſimilem, ex albidis ramis jucundi odoris accenſam*. Alibi cupreſſum Creticam a multis dici teſtatur: quod & ex Gloſſis Nicomedis Jatro Sophiſtæ apparet in his: Βράθυ κυπάρισσος Κρητικός· Βόρατοι κέδρος μεγάλη, ἢ αἰγελοκυπάρισσος. Ex quibus collige, Græcis βράθυν, quæ nobis herba Sabina. Heſychius: Βράθυ πόα τοῖς θεοῖς θυομένη. eadem Dioſcoridi βάραθρος, quæ Gloſſis a brathy diverſa: de quo diſſerendi non hic locus.

136 *Non exiguo ſono*. Nam omen inerat multæ crepitationi: notum hoc lippis.

137 *Si quis erat, fuctis*. Ineptè vetus, *fractis*: eleganter alius, *plexis*.

138 *Qui poſſet violas addere*. Sed hæ etiam poſtea inter flores coronarios habitæ in pretio. Legendus Athenæus lib.xv.

139 *Nullum culter habebat opus*. Concludit tandem, priſcos illos ἀναθήμασι Diis obtuliſſe, non θυσίας: dona, non victimas.

140 *Avidæ gaviſa eſt ſanguine porcæ*. Ab hac igitur ſumſit initium rei animatæ ſacrificium. Scripſit & Varro lib. 11. de Re ruſtica: *Sus Græce dicitur* ὗς, *olim thyſus dictus, ab illo verbo quod dicunt* θύειν, *quod eſt immolare. Ab ſuillo enim genere pecoris immolandi initium primum ſumtum videtur*.

141 *Rode caper vitem*. Expreſſum hoc diſtichon ex verſiculis Eveni:

Κἤν με φάγῃς ἐπὶ ῥίζαν, ὅμως ἔτι καρποφορήσω,
Ὅσσον ἐπιστεῦσαι σοί τράγε θυομένῳ.

142 *Quod ſpargi cornua*. Mos enim veteribus, uti ſupra caput hoſtiæ immolandæ vinum infunderetur, & mola.

143 *Noxa eſt tibi debitus hoſtis*. Optime vetus, *noxæ tibi deditus hoſtis*. *Quum lex jubet*,

---

Addit. ad num. 140. Ita loquitur Pythagoras apud Ovidium matamorph. 15. Fab.2.

. . . . prima putatur
Hoſtia ſus meruiſſe mori, quia ſemina pando
Eruerit roſtro, ſpemque interceperit anni.

Quod ex origine ipſius nominis, & ex antiquiſſimis Eleuſiniorum ritibus colligit Varro de R.R.lib.2.cap.4. *Sus græce dicitur* ὗς, *olim* θῦς *ab illo verbo, quod dicitur* θύειν, *quod eſt immolare. Ab ſuillo enim genere pecoris immolandi initium primum ſumtum eſſe videtur: cujus veſtigia, quod initiis Cereris porci immolantur, & quod initiis pacis, fœdus quum feritur, porcus occiditur, & quod Nuptiarum initio antiqui Reges, & ſublimes viri in Etruria in conjunctione Nuptiali nova Nupta, & novus Maritus primum porcum immolant. Priſci quoque Latini, & etiam Græci in Italia idem factitaſſe videntur*. Unde qui ſponſam ducturus erat, ſi apparatis rebus omnibus, ſpe ſponſæ fruſtraretur, clamare ſolebat: *Periit quidem ſus, & Talentum, & Nuptiæ*. Quæ tamen Ethnicorum conſuetudo fuit; nam in ſacris Literis legimus ovem omnium primam cecidiſſe. Gen. cap. 4. n. 4. *Abel obtulit de primogenito Gregis ſui*.

Addit. ad num. 143. De diſcrimine quod inter noxam eſt, & noxiam melius multo Servius ad Æn. 1. v. 45 quam Tribonianus in Inſtit. 4.18.2. *Hoc intereſt*, inquit, *inter noxiam, & noxam, quod noxia culpa eſt, ideſt peccatum, noxa autem pœna*. Proferuntur veterum Grammaticorum teſtimonia ex Attii Menalippo: *Te eſſe huic noxæ obnoxium*, ideſt ſupplicio, vel Pœnæ. Veruntamen noxa tam pœnam, quam maleficium ſignificat. Pœna ſignificatur *in noxæ deditione*, maleficium vero, cum *noxam committi* dicimus: Recte igitur Noſter legit ex Veteri Cod. *Noxæ tibi deditus hoſtis*, ideſt *pœnæ*.

jubet, inquit Feſtus, *noxæ dedere, pro peccato dedi jubet*. In quibus *mox & tibi*, aperte eſt pſalma typographicum.

144 *Spargit & effuſo*. Non capio: lego, & diſtinguo ex eodem ita totum δίστιχον:

> *Verba fides ſequitur: noxæ tibi deditus hoſtis*
> *Spargitur affuſo cornua, Bacche, mero.*

145 *Nocuit quoque culpa capellæ*. Hæc ob roſam oleam Palladi ſacrificata.

146 *Flebat Ariſtæus*. Hic primus repperit confectionem mellis. Ariſtophanis Scholiaſtes: Ἀρισταῖος δὲ ὁ Ἀπόλλωνος καὶ Κυρήνης, πρῶτος τὴν ἐργασίαν τοῦ σιλφίου ἐξεῦρεν ὥσπερ καὶ τοῦ μέλιτος. Reliqua noſtri confer cum Marone IV. Georgicωn.

147 *Cærula quem genitrix*. Κυρήνη.

148 *Una necata dedit*. Inde apud Græcos apis epithetum Βουγενής; & vetus illud poema, fortaſſis Emuli, dictum Βουγονία, de hac Ariſtæi fabella ſuſpicantur litteratores egiſſe.

149 *Verbenas improba carpſit*. Quas Diis offerre frugali & antiquo more erat receptum. Adi Dioſcoridem lib. 4. cap. 61.

150 *Placat equo Perſis*. Et aliæ pleræque gentes, ut populi Armeniæ. Ibi Xenophon equum ſuum jam ſenecionem immolandum huic numini tradidit: Ὅα, inquit lib. 4. de Cyri minoris expeditione, ἤκουσεν αὐτὸν ἱερὸν εἶναι τοῦ ἡλίου. Cauſſa, quæ ſequitur in noſtro, recitatur etiam ab Herodoto de Maſſagetis, in ipſa meta libri primi.

151 *Pro virgine*. Iphigenia.

152 *Cerva datur*. Si non erat, hujus ſuccedanea ovis; quam dixere *cervariam*. Vide Feſtum.

153 *Extra canum Triviæ*. Ideo κυνοσφαγὴς θεὰ Lycophroni nuncupatur: cauſſa eſt, quod Deam, teſte magno Euſtathio, τῶν νυκτερινῶν φόβων αἰτίαν εἶναι, veteres putarint, & omnium ſpectrorum. Ea per canis latratum credita eiſdem evaneſcere. Tzetzes, ex Sophronis auctoritate; Θύουσι δ᾽ αὐτῇ κύνας, ὥς φησι Σώφρων ἐν μίμοις· ὁ γὰρ κύων βαΰξας λύει τὰ φάσματα.

154 *Libare ſabæos*. Non melius in aliis *Sapbæos*. Scribo *Sapæos*. Quis jam de hujus loci mente ultra ambiget? hi Thraciæ populi. Herodotus lib. VII. Ἔθνεα δὲ Θρηΐκων, δι᾽ ὧν τῆς χώρης ὁδὸν ἐποιέετο, τοσάδε. Παῖτοι, Κίκονες, Βίστονες, Σαπαῖοι, Δερσαῖοι, Ἠδωνοί, Σάτραι. Hos Sapæos, ab Homero Sintas vocatos, auctor eſt Strabo lib. 10. Τινὲς δὲ Σάμον καλεῖσθαι φασὶν, ἀπὸ Σαΐων τῶν οἰκούντων Θρακῶν πρότερον, οἳ καὶ τὴν ἤπειρον εἶχον τὴν προσεχῆ· εἴτε οἱ αὐτοὶ τοῖς Σαπαίοις ὄντες, ἢ τοῖς Σίντοις, οὓς Σίντιας καλεῖ ὁ Ποιητὴς, εἴθ᾽ ἕτεροι.

155 *Accolit Hæme nives*. Adludit haud dubie ad antrum Hecates in Tracia; quod Ζήρυνθος appellatum; de quo Stephanus: Ζήρυνθος πόλις, καὶ ἄντρον Ἑκάτης ἐν Θρᾴκῃ. Ariſtophanis Commentator: Οἱ ἐν κινδύνοις γενόμενοι, ἐπεκαλοῦντο τούτους τοὺς δαίμονας τοὺς ἐν Σαμοθρᾴκῃ, τούς τε Κορύβαντας καὶ τὴν Ἑκάτην. ἦν δὲ καὶ διαβόητον τὸ Ζηρύνθιον ἄντρον, ἔνθα ταύτῃ ὠργίαζον καὶ ἠλαδεροῦντο. ibi ſolitos præcipue canes Hecate immolari, teſtis fidus Suidas: Ζηρύνθιον, καὶ Ζήρυνθον ἄντρον, ἐν ᾧ τὰς κύνας ἔθυον. ἔνθα ἦν τὰ τῶν Κορυβάντων καὶ τῆς Ἑκάτης μυστήρια.

156 *Cuſtodi ruris aſellus*. Priapus hic; ſub cujus tutela priſca rura erant: merces obvia; propterea quidam nomine Perſpectus hæc illi:

> VILLICUS ÆRARI QUONDAM NUNC CULTOR AGELLI
> HÆC TIBI PERSPECTUS TEMPLA PRIAPE DICO:
> PRO QUIBUS OFFICIIS, SI FAS EST, SANCTE PACISCOR,
> ADSIDUUS CUSTOS RURIS UT ESSE VELIS;
> IMPROBUS UT SI QUIS NOSTRUM VIOLABIT AGELLUM,
> HUNC TU SED TENTO, SCIS PUTO QUOD SEQUITUR.

157 Quæ

Addit. ad num. 153. Ita Feſtus Cervaria avis, quæ pro Cerva immolabatur.

157 *Quæ ſolito tempore bruma refert*. Intelligit Τριετηρίδας, Bacchi feſtum. Herodotus lib.4. de Gelono Budinorum oppido: Ἔστι γὰρ δὴ αὐτόθι Ἑλληνικῶν θεῶν ἱρὰ, Ἑλληνικῶς κατεσκευασμένα ἀγάλμασί τε καὶ βωμοῖσι καὶ νηοῖσι ξυλίνοισι. καὶ τῷ Διονύσῳ τριετηρίδας ἀνάγουσι, καὶ βακχεύουσι. Hic vero noſter locutus eſt ex ſententia multorum; quum vere ſacrum illud fuerit annuum. Trieteris enim nihil aliud erat quam tres anni quadrimeſtres, ſeu duo ſemeſtres. Cenſorinus cap. 19. *Cares & Acarnanes ſemeſtres habuerunt annos, & inter ſe diſſimiles, quibus alternis dies augeſcerent, aut ſeneſcerent, eoſque conjunctos, veluti* τριετηρίδα *annum magnum*; hoc eſt ſolarem.

158 *Et quiquumque loci*. Melius in antiquis, *joci*.

159 *Miſcendas large*. In Græco convivio viſum noſtro meminiſſe Græcanicæ temperaturæ: de qua Heſychius, Τὸ πάλαι, inquit, ἐκιρνᾶτο τρία ὕδατος λαμβάνειν, τὸ δὲ τέταρτον οἴνου. Sed certius, nullam fuiſſe communem omnibus Græcis certam κρᾶσιν. Ecce varias ex Ephippo in Circe;

Τρεῖς πρὸς τέτταρας οἶνον πίοις ἂν ἀσφαλέστερον,
Πολλῷ ὕδαρῆ. μὰ τὴν γῆν, ἀλλὰ τρία καὶ τέτταρα,
Οὕτως ἄκρατον εἰπέ μοι πίῃ τί φῄς, ἴσον ἴσῳ.

Sis alias mixturas, lege Athenæum lib.9. a cap.6. ad 9.

160 *Illa ſuper ſuras*. Diſpeream, ni noſter hos varios Nympharum habitus imitatus a Cheremone Tragico: ſic ille de quibuſdam virginibus, quas vidit Oeneus:

Ἔκειτο γὰρ ἡ μὲν λευκὸν σεληνάφως
Φαίνουσα μαστὸν λελυμένης ἐπωμίδος,
Τῆς δ' αὖ χορεία λαγόνα τὴν ἀριστερὰν
Ἔλυσε. γυμνοῖς δ' αἰθέρος θεάμασιν
Ζῶσαν γραφὴν ἔφαινε. χρῶμα δ' ὄμμασι
Λευκὸν μελαίνης ἔργον ἀνταύγει σκιᾶς·
Ἄλλη δ' ἐγύμνου καλλιχειρας ὠλένας,
Ἄλλη προσαμπέχουσα θῆλυν αὐχένα,
Ἡ δὲ ἐκραγέντων χλανίδων ὑπὸ πτύχας
Ἔφαινε μηρόν. . . .

161 *Super ſuras tunicam collecta*. Hoc fere illud, ἐκραγέντων χλανίδων ἔφαινε μηρόν. Iſte priſcus Nympharum cultus, qualem nunc ſpectamus in earum picturis, quibus brachia detecta & femora apparent. Ejuſque veſtis originem inde deductam ſuſpicatur vir magnus, quod per initia caprinas pelles ad lumbos utrimque cinſerint, nodatas corio crurum anteriorum: merito igitur φαινομηρίδες appellatæ. Quo etiam nomine dictæ mulieres Lacænæ, quod incedentes femora retegerent: ſed eis id in uſu, quia tunicarum pinnæ, tunc non aſſui ſolitæ, explicabantur. Plutarchus in Numa: Τοῦ γὰρ ὄντι τοῦ παρθενικοῦ χιτῶνος αἱ πτέρυγες οὐκ ἦσαν ἀνερραμμέναι κάτωθεν, ἀλλ' ἀνεπτύσσοντο καὶ συναπεγύμνουν ὅλον ἐν τῷ βαδίζειν τὸν μηρόν. Idem ille oſtendit ex Sophocle.

162 *Diſſu-*

Addit. ad num. 157. Eſto, ex ſemeſtribus quos Cares, & Acarnanes habuerunt, aut quadrimeſtribus annis annus magnus, hoc eſt, ſolaris, quem τριετηρίδα dixere, factus eſt: eſto, quotannis Orgia celebrata fuere; nunquam tamen τὸ *ne dubites* Criſpinianum me adducere poterit, ut credam, hæc quorum ab Ovidio mentio fit, Orgia annua eſſe: primum quidem, quod trieterica, quætertio quoq; anno celebrabantur ob memoriam expeditionis Indicæ triennio confectæ, annuis Orgiis ſumtuoſiora erant, deinde quod non intelligo, qua ratione tertia bruma in unius anni ſolaris curriculo eſſe poſſit: Sed audiamus Naſonem ipſum:

Feſta Corymbiferi celebrabat Græcia Bacchi,
Tertia quæ ſolito tempore Bruma refert.

Locus ipſe Herodoti, qui huc a Noſtro affertur, ſignificat ſacrificia triennalia a Gelonis, qui quondam Græci fuerant, celebrari ſolita, qui cum Naſoniano Verſiculo mire conſentit. Habeat igitur ſibi hujus loci interpretationem, ſuum *ne dubites, quadrimeſtres, ſemeſtreſque annos* Criſpinus; nihil enim ad rem.

162 *Diſſuto ſinu*. Λελυμένης ϛηθοδέσμου, ſoluta faſcia pectorali. Dixit idem alibi Naſo:

. . . . . . Omne papillæ
Pectus habent tumide, faſcia nulla tenet.

Hæc ſupra ſubuculam aptabatur. Apulejus 11. Mileſiarum: *Ipſa linea tunica mundule amicta, & ruſſea faſciola praenitente, altiuſcule ſub ipſas papillas ſuccincta*. Fuit illa feminis uſui, ut graciles fierent: ut ventrale, ad cohibendum ventris tumorem. Gloſſæ, *ventrale*, κοιλιόδεσμος.

163 *Exerit haec humerum*. Hauſit ex his, ſi quid video, τὸ δ' αὖ χορία λαγόνα τὴν ἀριστερὰν . . . ἔλυσε.

164 *Vincula nulla pedes*. *Vincula* pro calceis, tritiſſimum. Vates: *Unum exuta pedem vinclis*. Et unde Græcis ὑπόδημα, niſi ἀπὸ τοῦ ὑποδεῖσθαι; & aliud calcei genus καμψίον, a κάμπτειν quod corrigiis & loris reticulatim vinciretur? de quo Heſychius: Καμχία, κανά, κανίσκια κανάβια κυνηγετικὰ ὡς γύργαθοι, ἢ ὑποδήματα ποιά. Et illud dictum καμπάγιον, noſtris *campagus*: cujus etymon evidens ἀπὸ τοῦ καμπτῶν. Sed de hoc fuſius lege multa in Gloſſario Græcobarbaro I. Meurſii. Ex his collige, antiquos calceis, ex eo quod vincirentur, plerumque nomina dediſſe: hinc Muſonius Philoſophus vinctum, & calceatum unum, & eumdem putat: laudat ille apud Stobæum ἀνυποδησίαν. Καὶ τό γε, inquit, ὑποδεδέσθαι τοῦ ἀνυποδετεῖν τῷ δυναμένῳ χεῖρον. κινδυνεύει γὰρ τὸ μὲν ὑποδεδέσθαι τῷ δεδέσθαι ἐγγὺς εἶναι. ἡ δ' ἀνυποδησία πολλὴν ἀλυσίαν τινὰ καὶ εὐκολίαν τοῖς ποσὶν παρέχει, ὅταν ἠσκημένοι ὦσι.

165 *Quae te non ſinit eſſe ſenem*. Efficit ὁμογέροντα.

166 *At ruber hortorum Deus*. De eodem Albius Tibullus libro primo Elegia prima:

Pomoſiſque ruber cuſtos ponatur in hortis,
Terreat ut ſaeva falce Priapus aves.

167 *Solam ſuſpirat in illam*. Membrana vetus, *ſola ſuſpirat in illa*, quinto caſu.

168 *Faſtus ineſt pulchris*. Huc pertinent illa Petronii: *Quia noſti venerem tuam, ſuperbiam captas, vendiſque amplexus commodius*. Hinc alter vocat, *faſtoſas mœchas*, in ſuis Epigrammatis:

Ad nocturna jaces faſtoſae limina mœchae.

169 *Sicut erat luſu feſſa*. Scriptum extat in aliis cuſis, *Sicut erat luſſu laſſa*, cum ſale.

170 *Animamque tenens*. Oris alitum.

171 *Suſpenſo digitis gradu*. Primo pede metuens audiri. Sic, *ſuſpendere vota labello*, apud Catullum, eſt, vix labra movere, eamdem ob cauſſam.

Addit. ad num. 162. De ventrali Ulpianus l. 6. ff. de bon damnat. *Nec ſi zonam circa ſe habuerit damnatus, ſed veſtem, qua is fuerit indutus, aut nummulos in ventrale, quos victus ſui cauſſa in promtu habuerit*. De iis pecuniis id intelligendum eſſe, putant aliqui, quas habebat damnatus in ſacciperio, in plagula ſemicinctii inſita, quæ eſt circa ventrem. Sed villoſa dicit ventralia Plinius lib. 8. cap. 48. *Patris mei memoria cœpere amphimalla noſtra, ſicut villoſa etiam ventralia*. Non igitur, ut ſignificare videtur Ulpianus, ventrale crumenam fuiſſe (quæ cur villoſa eſſet non intelligimus) ſed veſtem frigoris cauſſa muniendo ventri comparatam, putamus, in qua, ſicut in zona, pecunia circumferretur.

Addit. ad num. 164. Vincula eumdem uſum habere video apud elegantiſſimos poetas Albium, & Virgilium. Albius Tibullus lib. 1. Eleg. 6. v. 30. ubi puellæ, officia quæ Pauper præſtare poteſt, enumerat.

Pauper ad occultos furtim deducet amicos,
Vinclaque de niveo detrahet ipſe pede.

Virgilius autem Æneidos 4. v. 517. ubi Fatalia ſacrificia parantem Eliſam deſcribit

Ipſa mola, manibuſque piis altaria juxta
Unum exuta pedem vinclis, in veſte recincta
Teſtatur moritura Deos . . . . . .

Addit. ad num. 170. Anima præter alias vulgares notaſque ſignificationes ſumitur etiam pro aere Virg. Ecel. 6. v. 31.

Namque canebat, uti magnum per inane coacta
Semina terrarum, animæque, mariſque fuiſſent,
Et liquidi ſimul ignis . . . . .

Item pro ventis. Horat. lib. 4. ode 12.

Jam veris comites, quæ mare temperant,
Impellunt animæ lintea Thraciæ.

Addit. ad num. 171. Quin etiam *ſuſpenſis auribus*, ideſt arrectis, immotiſque invenio apud Propertium lib. 3. Elegia 4. v. 8.

Incipe; ſuſpenſis auribus iſta bibam.

172 *Heleſpontiaco Deo*. A patria hoc epithetum; Ὀ᾽ ἐρκάων (ſic illum vocat Euphronius, Priapejorum ſcriptor, in Strabone libro 8.) & alia, a locis ubi cultus:

173 *Ut proxima quæque*. E veteri legas, *ut proxima quæque eſt*: clarius.

174 *Nunc datis ore notas*. Quis non meminit, in augurali diſciplina aves fuiſſe oſcines, & præpetes? quæ ſic dictæ, quia ore, & penna auſpicium facerent.

175 *Alba columba focis*. Ad aras Veneris hæc jugulata. Propertius lib. 4. Elegia 5.

Nunc cape torquatæ, Venus o Regina, columbæ
Ob meritum ante tuos guttura ſecta focos.

176 *Nec defenſa juvant Capitolia*. Scitum iſtud, quo auxilio tunc urbs a Gallis liberata: In illius rei memoriam de ſuo ævo, inquit Plutarchus in libello περὶ τῆς Ῥωμαίων τύχης: Πομπεύει δὲ μέχρι νῦν ἐπὶ μνήμῃ τῶν τότε συμπτωμάτων ἡ τύχη, κύων μὲν ἀνεσταυρωμένος, χὴν δὲ μάλα σεμνῶς ἐπὶ στρωμνῆς πολυτελοῦς καὶ φορείου καθήμενος. Tamen ejuſdem exta data Iſidi in ſacris: legendum itaque in pentametro, *Inachi lauta*, ut in veteri quodam; in noſtro etiam infimæ vetuſtatis eſt, *Inachi vacca*. Ex his uter melius, ambigo; adeo uterque bene.

177 *Provocet ore diem*. Diis igitur id animal gratum erat in focis; quod aliqua ex cauſſa odiſſent.

178 *Interea Delphin*. Ipſa luce Agonali, hoc eſt v. Idus oritur Delphin ἀκρονυχής. id Cæſari apud Plinium eſt pridie Nonas, lib. 18. cap. 26.

179 *Medio diſcrimine ſignat*. Parum certo oculo hoc diſcerno, & ambigo de vero: nam noſter quarto Idus Januarias mediam hiemis partem hic facit: at ſic Columella de Re ruſtica lib. XI. *Tertio Nonas Januarii Cancer occidit, tempeſtas varia; pridie Nonas Januarii media hiems, Auſter multus, interdum pluvia*; idem cenſet tabula illa edita ſub nomine Ptolemæi.

180 *Proxima proſpiciet*. III. Idus celebrabantur publice Carmentalia (feriæ erant ſtativæ) ſed in qua Urbis parte? ego opinor ſub Capitolio apud Carmentalem portam; ibi Carmentæ ara fuit antiquitus conſtituta. Obſervabis ex Dionyſio Halicarnaſſenſi lib. primo Antiq. Καὶ γὰρ Εὐάνδρῳ θυσίας ἔμαθον ὑπὸ Ῥωμαίων ἐπιτελουμένας ὅσα ἔτη δημοσίᾳ, καὶ Καρμέντῃ, καθάπερ τοῖς λοιποῖς ἥρωσι καὶ δαίμοσι καὶ βωμοὺς ἐθεασάμην ἱδρυμένους, Καρμέντῃ μὲν, ὑπὸ τῷ καλουμένῳ Καπιτωλίῳ παρὰ ταῖς Καρμεντίσι πύλαις. In Kalendario Conſtantini notatur hoc feſtum, *dies Carmentariorum*.

181 *Æde recepit*. Ad aquam Virginem: conſentiunt Urbis antiqui topographi, Victor, & Rufus; & Frontinus de aquæductibus Romanis de hac eadem capiendus in his: *Ædicula fonti appoſita hanc Virginem pictura oſtendit*. Iſta ea fortaſſis eſt, a qua nomen aquæ inditum.

182 *Unde petam cauſſas horum*. Nunc feſti Carmentalis initia inquirit. Unum vero ſilere non poſſum: mallem, indignanti omni codice, verſiculos ſuperiores de Juturnæ ædicula ante illos intrudere, *Proxima proſpiciet*; tu perpendas.

183 *A carmine ductum*. Haud dubie a noſtris patribus Carmenta a carmine dicta. Plutarchus ἐν Αἰτίοις: Τὴν δὲ Καρμέντην οἱ μὲν Εὐάνδρου μητέρα λέγουσιν οὖσαν ἐλθεῖν εἰς Ἰταλίαν, ὀνομαζομένην Θέμιν· ὡς δ᾽ ἔνιοι, Νικοστράτην. ἐμμέτρους δὲ χρησμοὺς ᾄδουσαν, ὑπὸ τῶν Λατίνων Καρμένταν ὀνομάζεσθαι. τὰ γὰρ ἔπη κάρμινα καλοῦσιν. Idem invenies in his Dionyſii libro I. Antiq. Οἱ δὲ τὰς Ῥωμαϊκὰς συγγράψαντες ἀρχαιολογίας, τῇ πατρίῳ γλώσσῃ Καρμένταν ὀνομάζειν. εἴη δ᾽ ἂν Ἑλλάδι φωνῇ Θεσπιῳδὸς τῇ νύμφῃ τοὔνομα· τὰς μὲν γὰρ ᾠδὰς καλοῦσι Ῥω-

Addit. ad num. 180. III. Idus Januarius non modo, verum etiam in Kalendario Conſtantini tempore confecto. Ergo vel per quinque dies celebrantur, vel quinto die repetebantur Carmenta agnome ut aliqui cenſent eſt a carminibus derivatum quod verſibus oracula promeret, verum enim ei nomen fuit Nicoſtratæ. Themin Græci vocavere Dionyſio teſte. Ejus Templum fuit in Reg. Urb. VIII.

Addit. ad num. 181. Non una affertur a Philologis cauſſa, quamobrem Virgo aqua hæc fuerit appellata, ſed quod bona eorum pace dixerim, ex omnibus una placet Paeto Auctore, quam affert Frontinus. Quærentibus enim aquam militibus Virguncula plures venas demonſtravit quas ſequuti urbem aquæ fontem invenerunt. Virgo nomen aquæ fecit, eique ædicula ac ſtatua erecta fuit. Hanc aquam Agrippa in Urbem induxit anno quarto poſt Conſulatum tertium ab V. C. 735. C. Sentio, & Sp. Lucretio Coſſ.

Ῥωμαίοι κάρμινα. Nec aliud ſibi vult numiſma illud, quod Carmentam revelat in hunc modum: caput habet muliebre vegeta forma; comam incœptam, a fronte, & a facie rejectam, premit corona ex fabarum foliis, atque folliculis apte contexta, cincinnis ſub eadem per collum defluentibus, citharam appoſitam reſpicit, ut vatem dicas. Nummus cuſus fuit Q. Fabio Maximo, ut ex inſcripto nomine perſpicio: nec fortuito huic mater Evandri a dorſo denarii inciſa; nam a Carmenta illuſtrem Fabiorum familiam & ſunt qui deducant.

184 *Orta prior Luna*. Sic illa commenta eſt. Clemens Alexandrinus in admonitione ad Gentes: Ἀρκάδας οἱ προσελήνους ἀναγράφοντες ποιηταί. εἶτα μὴν αὖ τοὺς Αἰγυπτίους οἱ καὶ πρώτην πάντων ἀναφῆναι τὴν γῆν θεούς τε καὶ ἀνθρώπους ὀνειρώσσοντες. ἀλλ' οὐ πρό γε τοῦ κόσμου οὐδὲ οὗτοι οὐδὲ εἷς· πρὸ δὲ τῆς τοῦ κόσμου καταβολῆς ἡμεῖς. οἱ τῷ δεῖν ἔσεσθαι. ἐν αὐτῷ πρότερον γεγεννημένοι τῷ θεῷ. Minor fuit inſania Athenienſium, qui ſe αὐτόχθονας credidere: hi vero, ut in hujus rei indicium, cicadas aureas in capillorum cincinnis geſtabant, teſte Apoſtolio in Proverbio τεττίγων ἀνάμεσοι, Centuria XVIII. Arcadibus lunulæ in calceis uſui fuere, Romanis poſtea ad hanc nobilitatem reſpicientibus. Vide dedicationem de ſtatua Regillæ conjugis Herodis iis verſiculis, ubi ſermo de Ænea e bello Trajano fugiente.

185 *De ſe, ſi creditur illi*. Meus liber reponi ſuadet, *de ſe, ſi creditur alli*: vetus alius, *ipſi*.

186 *Æthereos ignes*. Ignis æthereus, ἡ μανία, ὁ ἐνθουσιασμός: qui eiſdem eſt φοῖβος Heſychius: Φοιβᾶσαι, ἐνθεν ποιῆσαι.

187 *Nimium vera cum matre*. Pari ſignificatione dixit in Epiſtolis:

Ah nimium miſeræ vates mihi vera fuiſti!

188 *Sed numinis iram*. Abſit hæc in Deum contumelia.

189 *Crimen abeſſe malis*. Ita eſt; magnum, pati ſine culpa. Bene nunc, Ovidii, locutus, ſed alibi ἀσόφως, & vulgi ſenſu: tu idem es, qui ais:

Atque ego peccati vellem modo conſcius eſſem:
Æquo animo pœnam, qui meruere, ferunt.

nec ſemel ſed etiam epiſt. 5. Eroid.

Leniter, ex merito quidquid patiare, ferendum eſt.
Quæ venit indigne pœna, dolenda venit.

Hæc parum Philoſophiam redolent, aliter Tullius in Epiſtolis lib. 6. ad Torquatum: *Nec enim dum ero angar ulla re, quum omni vacem culpa*; & lib. 12. ad Cornificium: *Ego certe publice non deero: & quidquid acciderit, a quo mea culpa abſit, animo forti feram*; ſcribit & Thoranio: *Tamen ita viximus, & id ætatis jam ſumus, ut omnia quæ non noſtra culpa accidunt, debeamus fortiter ferre*. Hæc fere communis ſapientis vox.

190 *Ita concipit intra*. Pura puta veritas.

191 *Nec tamen, ut primus*. Solatur ultimo natum ab exemplis: nam alieni caſus reputatio mœſtum animum allevat. Ideo Timocles Comicus (ut hoc obiter moneam) ἐν Διονυσιαζούσαις, hominum vitæ perutilem eſſe tragœdiam ajebat: quia miſer, ut audit miſeriorem ſe aliquem extitiſſe, ferre videtur ſuam miſeriam leviuſcule. Vide omnino aurei carminis fragmentum apud Athenæum, ſub limen lib. 6. incipit:

Ὦ τάν, ἄκουσον ἤν τι σοι μέλλω λέγειν,

192 *Paſſus idem, Tyriis*. Orditur a Cadmo: qui raptam ſororem Europam ab Agenore patre quærere coactus, prohibito ei reditu in Phœniciam, ni una cum ſorore rediret. Ipſe eleganter III. Metamorphoſi:

Quum pater ignarum raptum perquirere Cadmo
Imperat, & pœnam, ſi non invenerit, addit
Exſilium; facto pius, & ſceleratus eodem.

Hanc raptam a Jove fabulantur Mythici; ſed vere piratæ aliquot Cretenſes fuere. Herodotus lib. primo: Μετὰ δὲ ταῦτα, Ἑλλήνων τινάς (οὐ γὰρ ἔχουσι τοὔνομα ἀπηγήσασθαι) φασὶ τῆς Φοινίκης ἐς Τύρον προσσχόντας, ἁρπάσαι τοῦ βασιλῆος τὴν θυγατέρα Εὐρώπην. εἴησαν δ' ἂν οὗτοι Κρῆτες.

193 *In Aonia conſtitit exſul humo*. Nam deſperata ſororis ſalute, Bœotiam habitare decrevit: ea ab antiquis incolis Aonibus ſic dicta. Strabo lib. 9. Ἡ δὲ οὖν Βοιωτία, πρότερον μὲν ὑπὸ βαρβάρων ᾠκεῖτο Ἀόνων καὶ Τεμμίκων ἐκ τοῦ Σουνίου πεπλανημένων, καὶ Λελέγων, καὶ Ὑάντων. Εἶτα Φοίνικες ἔσχον οἱ μετὰ Κάδμου, ὃς τήν τε Καδμείαν ἐτείχισε, καὶ τὴν ἀρχὴν τοῖς ἐγγόνοις ἀπέλιπεν: Stephanus fuſius iſta tradidit.

194 *Idem*

194 *Idem Pagaſeus Jaſon*. Ille ob cædem Melanippi fratris fugit ad Argivos: Jaſon interfecto Pelia Corinthum abiit. Cioſanus probat lectionem ſui veteris, in quo, *Begaſeus Jaſon*, cauſſa non expreſſa: ſed meo conſilio inſideas vulgatæ. Παγασαὶ, ſive cum Plinio *Pagaſa*, Theſſaliæ oppidum: unde ſinus Pagaſicus, Græcis. Παγασιτικὸς, ſive Παγασικὸς, ut habent MSS. Strabones.

195 *Omne ſolum forti patria eſt*. Euripideum illud expreſſit:

Ἅπας μὲν ἀὴρ αἰετῷ περάσιμος.
Ἅπασα δὲ χθὼν ἀνδρὶ γενναίῳ πατρίς.

Excelſo vir animo contriſtari exſilio non debet. Et unde initia & principia cujuſque gentis, niſi ex totidem exſulibus? Vide Senecam hac de re large diſſerentem in Conſolatione ad Helviam.

196 *Italiamque tenet*. Quo anno ii in Italiam venere, diſce ex Dionyſio Halicarnaſſenſi lib. primo Antiq. Μετὰ δὲ οὐ πολλὺν χρόνον στόλος ἄλλος Ἑλληνικὸς εἰς ταῦτα τὰ χωρία τῆς Ἰταλίας κατάγεται, ἑξηκοστῷ μάλιστα ἔτει πρότερον τῶν Τρωικῶν, ὡς αὐτοὶ Ῥωμαῖοι λέγουσιν, ἐκ Παλαντίου πόλεως Ἀρκαδικῆς ἀναστάς. Origo Gentis Romanæ: *Regnante Fauno, ante annos circiter* LX. *quam Æneas in Italiam deferretur, Evander Arcas, Mercurii, & Carmentis Nymphæ filius, cum matre eodem venit*. Tunc ad rudes Italos litteræ translatæ. Neſcio an auctor Evander filius, ſeu Nicoſtrata mater: antiqui verſus:

Mente Phœnices ſagaci condiderunt Atticas:
Quas Latini ſcriptitamus, edidit Nicoſtrata.

Marcus Victorinus ſcribit, tantum cum Evandro ad nos translatas XVI. poſtea quaſdam a Palamede & Simonide adjectas. Sed apud Euripidem Palamedes ipſe totam ſcribendi rationem ſibi attribuit. Verum hac de re adi Joannem Tzetzem Chiliade X. hiſt. CCCXXXII.

197 *Vada juncta Terenti*. Hoc, locus in campo Martio. Adeundus tibi Feſtus.

198 *Per loca ſola caſas*. Sedes Aboriginum.

199 *Pinea texta*. Hoc eſt, navim. Loquendi modus antiquus in XIV. Metamorphoſi:

. . . *Fert ipſe avidas in pinea Turnus*
Texta faces. . . . .

& forte hauſtus e Catullo; hic in nuptiis Pelei:

Pinea conjungens inflexæ texta carinæ.

220 *Dixit, ſalvete*. Et in adventu, & in diſceſſu mos iſte invaluit. Marcius apud Dionyſium, ubi patriam deſervit, Καὶ ὑμεῖς, inquit, ὦ θεοὶ κτήσιοι, καὶ ἑστία πατρῷα, καὶ δαίμονες οἱ κατέχοντες τοῦτον τὸν τόπον χαίρετε. Hos dixere noſtri indigetes & topicos, ſeu locales.

201 *No-*

Addit. ad num. 197. Ita Paullus, *Terentum locus in campo Martio dictus, quod eo loco ara Ditis patris in terra occultaretur*. Ad Feſtum quod pertinet, locus ejus omnino mutilus, ac depravatus eſt. In adnotationibus ſic lego. *Vide Seculares, & Paſchales*. Auſonius in Ternario.

Trina Terentino celebrata trinoctia ludo.

Cetera, quæ de equis quadrigarlis addun-tur, nihil ad locum, quem præ manibus habemus. Illud prætermittere non poſſumus, quod ab aliis Philologorum accepimus, Terentum fuiſſe prope Tiberim in campo Martio, ubi, Tiberis ad Siniſteriorem ripam ſe inflectens, eam atterit. Romuleum appellat Martialis Epigram. lib. 4. 1.

Hic colat ingenti redeuntia ſecula luſtro,
Et quæ Romuleus ſacra Terentus habet.

Addit. ad num. 200 Non advenientes modo, ſed diſcedentes, ac redeuntes Deos ſalutabant. Ovid. lib. 1. Triſt. Eleg. 3.

Dique relinquendi, quos Urbs habet alta Quirini,
Eſte ſalutati tempus in omne mihi.

Salutem Diis dicere ſolebant vulgari hoc verbo *ſalvete*, *ſalve*. Prop. Eleg. 9. lib. 4. v. 71.

Sancte Pater ſalve, cui jam favet aſpera Juno,
Sancte velis libro dexter ineſſe meo

Diſcedentes ſalutabant. Plautus Mil. Glor. actu 4. ſc. 1. v. 29. Ita Palæſtrio ad Larem Familiarem

Etiam nunc ſaluto te, Familiaris, priuſquam eo.

Redeuntes etiam *ſalve* ſolebant dicere. Seneca in Agamemn. act. 4. ſce. 1. v. 1.

Tandem revertor ſoſpes ad Patrios Lares,
O cara ſalve terra.

201 *Novos cælo terra datura Deos*. Leucotheam, & Herculem; ni malis Romulum & duos primos Cæſares.

202 *Eſte bonis avibus viſi*. Fauſto, & felici omine: unde, *mala ales*, pro infauſta, antiquis. Horatius in Mævium, cui tempeſtatem, & naufragium imprecatur;

> *Mala ſoluta navis exit alite,*
> *Ferens olentem Mævium.*

203 *Fallor? an hi fient*. Prædicit dominæ Urbis imperium.

204 *Tangent hæc littora pinus*. & Æneæ adventum poſt annos LX. Sed mirum quot hanc feliciſſimam Monarchiam præviderint. Extat vaticinium Caſſandræ apud Lycophronem, extat & illud Homerici Neptuni Iliade γ. & alia.

205 *Cauſſa novi femina Martis*. Lavinia hæc.

206 *Funeſta quid induis arma?* Prædicit & cædem Pallantis: ſed Turnus occiſor cadet, inquit, Æneæ dextra.

207 *Everſaque Troja reſurges*. Prædicit & victorias habitas a Romanis in univerſa Græcia. Adi Annales.

208 *Quum vos, orbemque tuebitur idem*. Prædicit imperium, & Pontificatum maximum Julii Cæſaris.

209 *Calente Deo*. Et hac vocula ἀπoθέωσιν.

210 *Et penes Auguſtos*. Non male etiam legeris, *Quum penes*, ut in meo.

211 *Inde nepos, natuſque Dei*. In eodem, *Inde ſatuſque, nepoſque Dei*. Capito Octavianum, & Tiberium: de quo addit, *licet ipſe recuſet*. Notavit & id Dio lib.57.ſub initium, & Svetonius in eodem Principe.

212 *Julia numen erit*. Hæret ad hæc Marſus: De Julia, inquit, Auguſta non legimus aliquid ſacri. O pepo! hæc ſecunda Cæſaris Auguſti conjux, quæ prius dicta Livia Druſilla; poſtea mariti adoptione in Juliorum domum admiſſa, unde in poſterum ei nomen fuit Juliæ Auguſtæ: hanc nepotem Claudium conſecraſſe, tradit Svetonius l.5.c.11. *Aviæ*, inquit, *Liviæ divinos honores, & Circenſi pompa currum elephantorum Auguſteo ſimilem decernendum curavit*. Dio Caſſius lib. 60. Τὴν τε τηθὴν τὴν Λιουΐαν οὐ μόνον ἵππων ἀγῶσιν ἐτίμησεν, ἀλλὰ καὶ ἀπηθανάτισεν, ἄγαλμά τε τι ἐν τῷ Αὐγουστείῳ ἱδρύσας, καὶ τὰς θυσίας ταῖς ἀειπαρθένοις ἱεροποιεῖν προστάξας, ταῖς τε γυναιξὶν ὅρκον τὸ ὄνομα αὐτῆς ποιεῖσθαι κελεύσας. Habuit etiam, præter has virgines Veſtales, ſuam Flaminicam; quo refero vetuſtam hanc baſim, quæ Aquini eſt:

DENTRIÆ L. F. POLLÆ
SACERDOTI DIVÆ
AUGUSTÆ
POST MORTEM
D. D.

Ex hoc paſſim in inſcriptionibus antiquis litatum Juliæ videmus; ut in his Fragmentis Fratrum Arualium: DIVO AUGUSTO BOVEM MAREM, DIVÆ AUGUSTÆ VACCAM. Sed hi honores a Claudii ævo mortuæ Liviæ, ut vides, delati; vere illi ſtatim poſt ejus obitum large a Senatu decreti: at fere omnes filius Tiberius per modeſtiam imminuit, addito, ne cæleſtis religio decerneretur. Adi Cornelium Tacitum ſub initium Annalis v. Jam habemus aliquid ſacri. Sed de hoc vaticinio, ſodes, noſtrum excuſes ex certa præſumtione; ſive verius, mireris domui Auguſtæ adulantem. Adſcribit in Divas Juliam, antequam quid ſimile exul audiſſet, ante ipſiuſmet obitum, ante decretum Senatus; ad quæ nec dies Naſonis pervenere: nam mortuus pluſculos annos ante Juliam.

213 *Cui locus ille fuit*. Alludit ad ſuum miſellum.

Sta-

Addit. ad num. 202. De diverſis augoriorum ſpeciebus, quæ ex avibus capiebantur, deq; variis earum appellationibus diligenter præ ceteris conſule viros eruditiſſimos Barnabam Briſſonium *de Formul.* lib. 1. ac Samuelem Pitiſcum in voce *Avis*.

214 *Stabant nova tecta*. His, a veteri novi hoſpitis patria, Palantium nomen impoſitum.

215 *Ecce boves illuc*. Paullo poſt Arcades, quarta Græcorum claſſis in hanc Italiæ partem venit, duce Hercule. Halicarnaſſenſis: Ὀλίγοις δ᾽ ὕστερον ἔτεσι μετὰ τοὺς Ἀρκάδας, ἄλλος εἰς Ἰταλίαν ἀφικνεῖται στόλος Ἑλληνικὸς, ἄγοντος Ἡρακλέους, ὃς Ἰβηρίαν, καὶ τὰ μέχρι δυσμῶν ἡλίου χειρωσάμενος ἦν. Ad verbum illuſtrant Naſonis diſtichon.

216 *Erytheidas*. Statim explodes editiones, in quibus *Erythreidas*, ubi leges Strabonis verba lib. III. Ἐρύθειαν δὲ τὰ Γάδειρα ἔοικε λέγειν ὁ Φερεκύδης, ἐν ᾗ τὰ περὶ τὸν Γηρυόνην μυθεύουσιν. Ἄλλοι δὲ τὴν παραβεβλημένην ταύτῃ τῇ πόλει νῆσον, πορθμῷ σταδιαίῳ διειργομένην. Sed hoc parum obeſt: nam inſulæ Gadibus adſitæ, ſub uno Erytheæ nomine nuncupatæ. Tu ipſe ſuperius: Ἐοίκασι δ᾽ οἱ παλαιοὶ καλεῖν τὸν Βαῖτιν, Ταρτησσόν· τὰ δὲ Γάδειρα, καὶ τὰς πρὸς αὐτὴν νήσους, Ἐρύθειαν.

217 *Domus eſt Tegeæa*. Caſa Carmentis.

218 *Tirynthius heros*. Meus infimæ vetuſtatis codex, *Tirynthius hoſpes*. Rectiſſime, ſupra dixerat, *applicat heros*; noluit hic iterum voculam repetere.

219 *Cacus in antra ferox*. In multis eſt, *Cacus in antra boves*. Utrique bene. *Sed &*, Livius inquit lib. I. *Cacus ferox viribus*.

220 *Aventinæ ſilvæ*. Ubi ſedes, & ejus ſpelunca. Vere hanc Topographi ſtatuunt in regione XIII.

221 *Hoſpitibuſque malum*. Alludit ad Græcum κακόν. Servius: *Servus Evandri* κακὸς, *& malus fuit: unde* κάκος *dictus, mutato accentu*.

222 *Dira viro facies*. Tres apud me veteres, *Dura viro facies*. Ego quidem hic malim *dira*: licet *durus* ſit idem ac ἰσχυρὸς, καὶ καρτερός: nam vires ſtatim commendat.

223 *Affixaque brachia pendent*. Vates lib. 8. optimi maximi operis:

> . . . . . *Semperque recenti*
> *Cæde tepebat humus, foribuſque affixa ſuperbis*
> *Ora virum triſti pendebant ſquallida tabo*.

224 *Quod ſimul everſum eſt*. Alii habent, *Quod ſimul evulſum eſt*. Virgilius in re ſimili *avulſo* uſus: unde ſic malim in noſtro legere, *Quod ſimul avulſum eſt*. Nec ambigo ita a germana manu olim ſcriptum.

225 *Æthera terruit ipſum*. Ab eodem mutuatus hanc ὑπερβολήν.

226 *Collata prælia dextra*. Titus Lucretius lib. 5. apte & ad rem:

Arma,

Addit. ad num. 214. Arcades, qui ante res Trojanas annis ſexaginta Palantium Patriam, ſedem quærentes, Evandro duce, deſeruerant, & ad hæc loca delati, atque a Fauno Aboriginum Rege, donata agri parte, humaniter habiti, haud procul a Tiberi ſedem in Colle elegerant, caſtello, quod ſtruxerant, nomen Palantio fecere. Vide Marlianum Topograph. Urb. Romæ lib. I. I. & Voſſium de Idolol. I. 12.

Addit. ad num. 217. Tegea Arcadiæ Urbs novem pagis conſtans, ſi qua Straboni fides. Tegeæam Domum pro domo Evandri Arcadis dixit, qui Herculem hoſpitio excepit. Tegeæum autem non Tegæum eſſe adjectivum confirmat Ruæus, quod græce hæc Urbs Τέγεα ſit, unde non Tegæa ſed Tegea, & adjectivum Tegeæus.

> *Adſis, o Tegeæe favens*.

Virg. Georgic. I. v. 18. & Æneid. V. v. 298.

> *Hunc Salius, ſimul & Patron, quorum alter Acarnan,*
> *Alter ab Arcadia, Tegeææ ſangine Gentis*.

Addit. ad num. 223. Omnia mire conſentiunt cum Poetica Virgilii deſcriptione, ac Hiſtorica Livii narratione. Verumtamen non invenio apud Livium Herculem ab Evandro Hoſpitio acceptum quo tempore prope Tiberim fluvium armentum egerat. Nomen enim Herculis Patremque tum ac Patriam Evander accepit, quum ut manifeſtæ reum cædis circumcurſans Paſtorum trepidantium turba ad Evandrum accuſavit. Tunc enim habitum formamque Viri aliquanto ampliorem, auguſtioremque humana intuens rogitavit, qui vir eſſet &c. (Ita ex Livio.) At Ovidius hoſpitium habuiſſe apud Evandrum ante cæſum Cacum videtur ſignificare.

> *Dumque huic Hoſpitium Domus eſt Tegeæa, vagantur*
> *Incuſtoditæ læta per arva Boves*.

Arma, inquit, *antiqua manus, ungues, denteſque fuerunt,*
Et lapides, & item ſilvarum fragmina rami.

227 *Occupat Alcides*. Id valet, aggreditur. Curtius lib. 9. *Juſſit quatuor admoveri canes, qui celeriter occupaverunt feram.*

228 *Clava trinodis*. Sic deſcribitur a Poetis hæc Herculea, non levis ſeu polita, ſed ruſtica & inculta. Apollonius Rhodius Ἀργοναυτικῶν δ,

. . . Ἀμφὶ δὲ δέρμα πελωρίου ἔστο λέοντος
Ὦμον, ἀδέψητον· στιβαρὸν δ' ἔχεν ὄζον ἐλαίης.

Nota obiter, ex oliva fabrefactam, ſeu melius oleaſtro, ut obſervat Pauſanias in Corinthiacis lib. 11. Καὶ Ἑρμῆς ἐνταῦθά ἐστι Πολύγιος καλούμενος. πρὸς τούτῳ τῷ ἀγάλματι τὸ ῥόπαλον θεῖναί φασιν Ἡρακλέα. καὶ (ἦν γὰρ κοτίνου) τοῦτο μὲν (ὅτῳ πιστά) ἐνέφυ τῇ γῇ, καὶ ἀνεβλάστησεν αὖθις. Meræ nugæ.

229 *Cum ſanguine flammas*. Prætuli quod in meo eſt: in quatuor Vaticanis, *cum ſanguine fumos*: fortean rectius: ſic enim de eodem Poeta libro 8.
Faucibus ingentem fumum, mirabile dictu,
Evomit. . . . .

230 *Taurum tibi Jupiter unum*. Poſt boves inventos aram exſtruit Jovi Inventori, & unum è juvencis mactat. In hac dubia hiſtoria non loquor cum imperitis; unum ſequar ſcriptorem, & diligentiſſimum. Dionyſius lib. primo: Ἀγνίσας δὲ τῷ ποταμῷ τὸν φόνον, ἱδρύεται πλησίον τοῦ τόπου Διὸς εὑρεσίου βωμόν, ὅς ἐστι τῆς Ῥώμης παρὰ τῇ τριδύμῳ πύλῃ· καὶ θύει τῷ θεῷ δάμαλιν ἕνα, τῆς εὑρέσεως τῶν βοῶν χαριστήριον.

231 *Conſtituitque ſibi*. Hanc dictam a Pontificibus Maximam, non ipſe ſibi conſtituit, in quo Naſo falleris, ſed Evander Herculi dicavit; ob ea quæ a matre Carmenta didicerat. Idem: Εὔανδρος δὲ παλαίτερον ἔτι τῆς Θέμιδος ἀκηκοὼς διεξιούσης, ὅτι πεπρωμένον εἴη τὸν ἐκ Διὸς καὶ Ἀλκμήνης γενόμενον Ἡρακλέα, διαμείψαντα τὴν θνητὴν φύσιν, ἀθάνατον γενέσθαι δι' ἀρετήν, ἐπειδὴ τάχιστα ὅστις ἦν ἐπύθετο, φθάσαι βουλόμενος ἅπαντας ἀνθρώπους, Ἡρακλέα θεῶν τιμαῖς πρῶτος ἱλασάμενος, βωμὸν αὐτοσχέδιον ὑπὸ σπουδῆς ἱδρύεται, καὶ δάμαλιν ἄζυγα θύει πρὸς αὐτῷ, τὸ θέσφατον ἀφηγησάμενος Ἡρακλεῖ, καὶ δεηθεὶς τῶν ἱερῶν κατάρξασθαι, ἀγασθεὶς δὲ τοὺς ἀνθρώπους τῆς φιλοξενίας Ἡρακλῆς, τὸν μὲν δῆμον ἑστιάσει ὑποδέχεται, θύσας τῶν βοῶν τινας, καὶ τῆς ἄλλης λείας τὰς δεκάτας ἐξελών, paullo poſt: Ὁ δὲ βωμὸς ἐφ' οὗ τὰς δεκάτας ἐπέθυσεν Ἡρακλῆς, καλεῖται μὲν ὑπὸ Ῥωμαίων Μέγιστος. ἔστι δὲ Βοαρίας λεγομένης ἀγορᾶς πλησίον, ἁγιστευόμενος εἴ τις καὶ ἄλλος ὑπὸ τῶν ἐπιχωρίων. Hac de re, mihi crede, noli quid amplius quærere.

232 *Idibus in magni*. Quotidibus Jovi factum ſupra monuimus, ſed agna: nunc ediſcas, ariete etiam ſolitum.

233 *Po-*

Addit. ad num. 228. Tertium genus armorum Herculi aliqui tribuunt, nimirum ſagittas, & arcum; Scytalo-ſagitti-pelliger dicitur a Tertulliano de Pall. cap 4. Σκυτάλη græce, clava latine eſt: hinc ſcytale.

Addit. ad num. 231. Apertiſſime ex Livio, ceteros ut prætereamus, Naſonis errorem deprehendimus. Sed verba Evandri apud Livium audiamus: *Jove Nate Hercules ſalve*, inquit: *te mihi Mater veridica interpres Deum auctum cæleſtium numerum cecinit; tibique aram hic dicatum iri, quam Opulentiſſima olim in terris Gens maximam vocet, tuoque ritu colat*, ideſt Græco. Ad hunc tamen Livianum locum hæc affert vir Cl. Joannes Dujatius. *Hunc locum Turnebus ſic interpretatur, ut Hercules, porrecta Evandro manu, divinitatis omen acceperit; ſeque fata, quæ Carmenta cecinerat, impleturum, aramque maximam dicaturum, oſtenderit. Et ſane dicavit, non ſibi, opinor (quod abſurdum Sigonio viſum, quamvis ita velit cum Ovidio Solinus) ſed Jovi inventori, cui juvencum ob receptas de Caco boves mactavit. Aram vero illam maximam vocarunt: & quoniam in ea Hercules decimas Jovi obtulerat, Romani Herculi poſtea ipſi facultatum ſuarum decimas ibi offerebant.*

Addit. ad num. 132. *Quotidibus Jovi factum ſupra monuimus, ſed agna: nunc ediſcas ariete etiam ſolitum.* Sic Noſter: nihil equidem grave auſim dicere: Id unum dicam proprie in genere Caprino, caprum dici hircum caſtratum, vervecem autem, ſemimarem ovem in genere Ovillo. Naſo autem de *ove ſemimari* verba facit.

233 *Populo provincia noſtro*. Eadem luce, anno Urbis conditæ DCCXXVI. poſt orationem illam ſimulatam, habitam a Cæſare Octaviano de deponendo imperio, redditæ Senatui & populo omnes pacatæ provinciæ; quæ vero nondum ſedatæ, a Cæſare retentæ: hæ vero populo conceſſæ, Africa, Numidia, Aſia, & Græcia cum Epiro, Dalmatia, Macedonia, Sicilia, Creta, Africa Cyrenaica, Bithinia cum Ponto, finitima Sardinia, atque Hiſpania Bætica. Octavianus has habuit: quod reliquum erat Hiſpaniæ, ut Tarraconenſem, Luſitaniam, totam Galliam, & Narbonenſem, & Lugdunenſem, & Aquitaniam, & Celticos, cum populis colonis, item Cœleſyriam, Phœnicem, Ciliciam, Cyprum, Ægyptum: ex quibus, paullo poſt, Cyprum, & Galliam Narbonenſem pro Dalmatia populus recepit, eaque Octaviano iterum reddita; ſed in has omnes imperium tantum decennale voluit: hoc finito, allud, & aliud quinquennium decretum, inde rurſus decennium, adeo ut toto ævo imperium tractaverit. Vix in mentem interpretum venit, hoc ſibi velle Naſonem in hoc verſiculo.

234 *Auguſto nomine dictus avus*. Sed aliter Cenſorinus, qui rejicit in XVI. Kalendas Februarias; Oroſius, qui in VIII. Idus Januarias: qui magis ad noſtrum accedit, eſt priſcus hic lapis. VII. IDUS JANUARIAS, QUA DIE PRIMUM IMPERIUM ORBIS TERRARUM AUSPICATUS EST, THURE, VINO SUPPLICENT. Tu hære cui voles, ego a Naſone non recedam. His ergo Idibus datum Octaviano Auguſti cognomen: Romuli ſibi imponere menti erat, ni ſuſpectus affectati Regni fieret. Dio lib. 53. Οὕτω δὴ καὶ τὸ τοῦ Αὐγούστου ὄνομα καὶ παρὰ τῆς βουλῆς καὶ παρὰ τοῦ δήμου ἐπέθετο. Βουληθέντων γὰρ σφῶν ἰδίως πως αὐτὸν προσειπεῖν, καὶ τῶν μὲν, τὸ, τῶν δὲ, τὸ καὶ ἐσηγουμένων καὶ αἱρουμένων· ὁ Καῖσαρ ἐπεθύμει μὲν ἰσχυρῶς Ῥωμύλος ὀνομασθῆναι, αἰσθόμενος δὲ ὅτι ὑποπτεύεται ἐκ τούτου τῆς βασιλείας ἐπιθυμεῖν, οὐκέτ' αὐτοῦ ἀντεποιήσατο, ἀλλὰ Αὔγουστος, ὡς καὶ πλεῖόν τι ἢ κατὰ ἀνθρώπους ὤν, ἐπεκλήθη. Hinc poſtea omnes fere ſubſequuti Principes nomen illud uſurparunt. Temere dixi *fere*: nam pleriſque odio fuit. Quidam Germanici, quidam tantum Cæſares, quidam Antonini dicti: ſed nemo æquavit Caligulam, qui, teſte eodem Hiſtorico, ποτὲ δὲ τοῦ δήμου βοήσαντος, νεανίσκε Αὔγουστε, ὑβρίσθαι ἐνομίζετο.

235 *Perlege diſpoſitas ceras*. Subindicat *clypeos*, ſeu *thoraces*, qui Græcis, δίσκοι καὶ ὅπλα. Τὸ vero *perlege* oſtendit, in baſi nomina, geſtaque cujuſque ſubſcripta: & certe ita fuit. Valerius Maximus lib. 5. cap. 8. *Videbat ſe in eo atrio conſediſſe, in quo illius imperioſi Torquati ſeveritate conſpicua imago poſita erat; prudentiſſimoque viro ſuccurrebat, effigies majorum cum titulis ſuis iccirco in prima ædium parte poni ſolere, ut eorum virtutes poſteri non ſolum legerent, ſed etiam imitarentur*. Titulus eſt index, & ἔλεγχος rerum geſtarum.

236 *Annoſa per atria*. Sequutus ſum priſcæ editionis codicem: & ſane videtur iterare hanc ſcripturam noſter, quum dicit, *veteres* has ceras in libellis nequitiarum. Libri aliquot habent, *generoſa*; quidam, *cineroſa*, qui reſpiciunt ad culinas ſitas in atriis.

237 *Africa victorem de ſe vocat*. P. Scipionem Cornelium Africanum, ob victoriam de Syphace anno urbis conditæ DLII. Silius de eodem Punicorum lib. 17.

Devictæ referens primus cognomina terræ.

238 *Alter Iſauras*. Non diſplicet editio, in qua *Iſaurum*. Sequitur, *Aut Cretum*. Quovis modo legas, denotatur P. Servilius Iſauricus, ſic dictus a devictis Iſauris, & Cilicibus, qui ſe cum prædonibus maritimis junxerant. Strabo; qui hominem novit, lib. 12. de ea gente: Παρέσχον δὲ καὶ Ῥωμαίοις πράγματα, καὶ τῷ Ἰσαυρικῷ προσαγορευθέντι Πουβλίῳ Σερβιλίῳ, ὃν ἡμεῖς εἴδομεν· ὃς καὶ ταῦτα ὑπέταξε Ῥωμαίοις, καὶ τὰ πολλὰ τῶν πειρατῶν ἐρύματα ἐξεῖλε, τὰ ἐπὶ τῇ θαλάττῃ.

239 *Aut Cretum domitas*. Iſte Q. Cæcilius Metellus Creticus. Eutropius de hoc: *Nec quidquam aliud de tam celebri victoria, quam Cretici cognomen reportavit*: Imo etiam

---

Addit. ad num. 233. Quæ diſſerit, verſiculum hunc interpretans Criſpinus, optima quidem ſunt, ſed multo tamen ante eadem expiſcatus eſt a reconditiore eruditione Carolus noſter, atque adeo primus omnium, ut ipſe de ſe teſtatur: *Vix in mentem interpretum venit, hoc ſibi velle Naſonem in hoc verſiculo*. Hæc, & alia permulta a Noſtro Criſpinum mutuatum fuiſſe, verbis paullo immutatis, ſingula conferens ſæpe ſuſpicatus ſum, hic vero locus dubitationem mihi tollit pæne omnem. Nil temere affirmem; ſed ſi vera conjectura eſt, cur optimi rerum optimarum inveſtigatoris diligentiam ſilentio præterit? cur gratiam non habet?

etiam triumphavit, licet non adeo magna pompa: nam Duces captivos ſubduxerat Pompejus. (ornamentum erant victoriæ.) de quo juſte ait queſtum Q. Metellum Paterculus lib. 3. Diſce rem integram a Dione, & vide quos Duces ſubjugarat: Κρῆτες μὲν οὖν οὕτως, ἐλεύθεροί τε πάντα τὸν ἔμπροσθεν χρόνον γενόμενοι, καὶ δεσπότην ὀθνεῖον μηδένα κτησάμενοι, κατεδουλώθησαν. Μέτελλος δὲ τὴν μὲν ἐπίκλησιν ἀπ' αὐτῶν ἔλαβε· τὸν δὲ δὴ Πανάρη, τόν τε Λασθένη (καὶ γὰρ ἐκεῖνον εἷλεν) οὐκ ἠδυνήθη πέμψαι ἐν τοῖς ἐπινικίοις. ὁ γὰρ Πομπήιος, ἀναπείσας τῶν δημάρχων τινὰ, προαφείλετο αὐτοὺς, ὡς καὶ ἑαυτῷ καὶ τὴν ὁμολογίαν, ἀλλ' οὐκ ἐκείνῳ, προσχωρήσαντας.

240 *Hunc Numidæ faciunt*. Hic etiam ex familia Metellorum: patrem habuit L. Metellum Calvum Conſulem anno DCXI. Marmora Capitolina: Q. CÆCILIUS L. F. Q. METELLUS AN. DCXLVI. NUMIDICUS PROCOS. DE NUMIDEIS ET REGE JUGURTA... Roſit longa ætas voculam *triumphavit*: nam Eutropius bis de eodem Rege triumphatum tradit lib. 4. ſemel ab hoc Q. Metello, & iterum a Cajo Mario. Saluſtius mentionem hujus triumphi non facit. Non ita Paterculus II. Hiſtoriæ; *Metelli tamen*, inquit, *triumphus fuit clariſſimus*, & *meritum*, *virtutique cognomen Numidici inditum*.

241 *Illum Meſſana ſuperbum*. Ita, me Deus amet, ut multa habeo in meis rudibus curis ad hujus loci tuitionem; ſed, ut ex tot Hiſtoricis ſubolui prochroniſmum, non feci ea publici juris: nam Claudius Caudex uno anno ante Conſulatum M. Valerii Meſſalæ Mamertinis auxilio miſſus, urbem obſidione liberavit. Legant etiam ſtudioſi, quæ notavit Scaliger ad Chronici Euſebiani numerum MDCCXLII.

242 *Ille Numantina*. Numantia exciſa & deleta anno DCXXII. a Scipione Æmiliano Africano, veteris Africani nepote, qui meruit etiam ſic dici, ob victoriam de Pœnis & Aſdrubale anno DCVII. Ab ea igitur urbe Numantinus etiam cognominatus. Appianus in Iberica: Δύο μὲν τὰς δυσμαχωτάτας πόλεις ἑλὼν στρατηγὸς ὅδε Ῥωμαίων, Καρχηδόνα μὲν, αὐτῶν Ῥωμαίων ψηφισαμένων, διὰ μέγεθος πόλεώς τε καὶ ἀρχῆς, καὶ δικαιοσύνην γῆς καὶ θαλάσσης· Νομαντίαν δὲ, σμικράν τε καὶ ὀλιγάνθρωπον, οὔπω τι Ῥωμαίων περὶ αὐτῆς ἐγνωκότων, αὐτὸς, εἴτε συμφέρειν Ῥωμαίοις ἡγούμενος, εἴτε ἄκρος ὢν ὀργὴν καὶ φιλόνεικος ἐς τὰ λαμβανόμενα, εἴθ' ὥς τινες νομίζουσι, τὴν δόξαν ἡγούμενος διώνυμον ἐπὶ τοῖς μεγάλοις γίγνεσθαι κακοῖς. καλοῦσι γοῦν αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι μέχρι νῦν, ἀπὸ τῶν συμφορῶν ἃς ἐπέθηκε ταῖς πόλεσιν, Ἀφρικανόν τε καὶ Νομαντῖνον. Sed in hujus alti viri honoribus hos titulos junctim datos non reperi, imo nec aliud legiſſe memini cognomen, præter illud ex Africa.

243 *Et mortem*, & *nomen*. Id vero poſt mortem. Dio lib. 55. Καὶ ταφθεὶς, ἐς τὸ τοῦ Αὐγούστου μνημεῖον κατετέθη· Γερμανικός τε μετὰ τῶν παίδων ἐπονομασθεὶς, τιμάς τε καὶ εἰκόνων καὶ ἁψῖδος κενοταφίου τε πρὸς αὐτῷ τῷ Ῥήνῳ λαβών.

244 *Me miſerum*, *virtus*. Jure quereris: nam facit Parerculus adoleſcentem *tot tantarumque virtutum*, *quot*, & *quantas natura mortalis recipit*, *vel induſtria percipit*: *cujus ingenium*, *utrum bellicis magis operibus*, *an civilibus ſuffecerit artibus*, *in incerto eſt*.

245 *Quam brevis*. Profecto brevis: periit in ἀκμῇ ipſa adoleſcentiæ; idem Vellejus: *Sed illum magna ex parte domitorem Germaniæ*, *plurimo ejus gentis variis locis perfuſo ſanguine*, *fatorum iniquitas Conſulem*, *agentem annum triceſimum rapuit*: non quidem in prælio, ſed in morbo.

246 *Aut torquis ademti*. Denotat Manlium Torquatum, Valerium Corvinum, & ſequenti diſticho Pompejum Magnum: quorum tituli in eorum poſteros æternum tranſlati; legi tamen olim ademtos his familiis a non bene ſano Caligula. Vide Svetonium l. 4. c. 35.

247 *Sancta vocant auguſta patres*. Non abſimilia his ſunt illa Dionis lib. 53. Πάντα γὰρ, inquit, τὰ ἐντιμότατα καὶ τὰ ἱερώτατα, αὔγουστα προσαγορεύεται. ἐξ οὗπερ καὶ σεβαστὸν αὐτὸν καὶ ἑλληνίζοντές πως, ὥσπερ τινὰ σεπτὸν, ἀπὸ τοῦ σεβάζεσθαι, προσεῖπον.

248 *Au-*

Addit. ad num. 247. *Auguſtus locus ſanctus*, inquit Feſtus, *ab avium geſtu*; *ideſt quia ab avibus ſignificatus eſt*, *ſic dictus*: *ſive ab avium guſtatu*, *quia aves paſtæ id ratum fecere*. Perperam igitur Auguſtum, quod Urbem auxerit nominatum dictitant, quum vox hæc venerandum ſignificet. Græci, qui id curarunt maxime, ut vim vocis retinerent, σεβαστὸς verterunt. Auſonius in gratiarum actione: *Unus omnium Gratianus poteſtate Imperator*, *virtute victor*, *Auguſtus ſanctitate*, *Pontifex religione*, *indulgentia Pater*. Sed quid clarius his Ovidianis verſiculis?

Sancta vocant auguſta Patres, *auguſta vocantur*
Templa, *Sacerdotum rite dicata manu*.

nonne τὸ Auguſta veneranda ſignificat?

248 *Auguſta vocantur - Templa, ſacerdotum rite dicata manu.* Nam locus ubi templum exſtruendum per augures prius conſtituitur, ſemel conſtitutus dici poteſt *auguſtus*, & Diis conſecrari. Ad hanc mentem Feſtus: *Auguſtus*, inquit, *locus ſanctus ab avium geſtu; id eſt, quia ab avibus ſignificatus eſt, ſic dictus; ſive ab avium guſtatu, quia aves paſtæ id ratum fecerunt.*

249 *Sacerdotum*. Id eſt *Pontificum*: præibant enim illi verbis ſollemnibus in dedicatione cujuſvis templi. Livius lib. 9. de Cn. Flavio: *Ædem Concordiæ in area Vulcani ſumma invidia nobilium dedicavit; coactuſque conſenſu populi Cornelius Barbatus Pontifex Maximus verba præire, quum more majorum negaret, niſi Conſulem, aut Imperatorem, poſſe templum dedicare.* Varro lib. 4. de L. L. *Sic enim ædes ſacra a Magiſtratu, Pontifice præeunte, dedicatur.*

250 *Rite dicata manu*. Non dubie, morem illum tangit, quum poſtem manu tenebat Pontifex, dum ara, aut fanum ſacrabatur: quem Valerius inſinuat lib. 5. cap. 10. *Horatius*, inquit, *Pulvillus, quum in Capitolio Jovi Opt. Max. ædem Pontifex dedicaret, interque nuncupationem ſollemnium verborum poſtem tenens, mortuum eſſe filium ſuum audiviſſet; neque manum a poſte removit, ne tanti templi dedicationem interrumperet.* Idem teſtatur Seneca de eodem Conſolatione ad Marciam. Sed pergo ad aliud.

251 *Querna corona fores*. Quæ eodem die cum Auguſti cognomine Octaviano a Senatu conceſſa. Dio lib. 53. Ὁ δ' οὖν Καῖσαρ πολλὰ μὲν καὶ πρότερα, ὅτε τὰ περὶ τῆς ἐξωμοσίας τῆς μοναρχίας, καὶ τὰ περὶ τῆς τῶν ἐθνῶν διανομῆς διελέχθη ἔλαβε. καὶ γὰρ τὸ, τε τὰς δάφνας πρὸ τῶν βασιλείων αὐτοῦ προτίθεσθαι, καὶ τὸ τὸν στέφανον τὸν δρύϊνον ὑπὲρ αὐτῶν ἀρτᾶσθαι, τότε οἱ, ὡς καὶ ἀεὶ τούς τε πολεμίους νικῶντι καὶ τοὺς πολίτας σώζοντι, ἐψηφίσθη. Huc ſpectant nummi eidem cuſi, quidam cum corona ex hac fronde, & hiſce litteris, OB CIVES SERVATOS; quidam cum aquila tenente unguibus quercum, & duobus arbuſculis a latere: (lauri ſunt) alii cum orbe & iiſdem ramulis, ſed hacce inſcriptione: PAX ORBIS TERRARUM S. P. Q. R.

252 *Tanti cognominis heres*. Intellige Tiberium. Svetonius lib. 3. cap. 26. *Ac ne Auguſti quidem nomen, quamquam hereditarium, ullis niſi ad Reges ac Dynaſtas epiſtolis addidit.*

253 *Reſpiciet Titan*. XVIII. Kalendas Februarias fiunt rurſus ſacra Carmentalia; non iterum priori Carmentæ, ſed ejuſdem duabus ſororibus: quarum una Porrima, altera Poſtverta nominata. Cauſſa novati ſacri ſubſequitur.

254 *Matres carpenta vehebant*. Datus nuptis hic honos paullo poſt captos Vejos. Aſſignanda erat Apollini decima urbis & agri capti, quam voverat in eo bello Camillus: negotium datum Tribunis militum conſularibus; quumque in ærario copia non exſtaret, *Matronæ*, inquit Livius libro 5. *cœtibus ad eam rem conſultandam habitis, & communi decreto pollicitæ Tribunis militum, aurum & omnia ornamenta ſua in ærarium detulerunt. Grata ea res, ut quæ maxime Senatui umquam fuit: honoremque ob eam munificentiam ferunt matronis habitum, ut pilento ad ſacra ludoſque, carpentis feſto, profeſtoque uterentur.* Siluit id Plutarchus, aliamque mercedem recenſet eis habitam in his: Καὶ ταύταις μὲν ἡ σύγκλητος ἀποδιδοῦσα τιμὴν πρέπουσαν, ἐψηφίσατο μετὰ θάνατον, ὥσπερ ἐπὶ τοῖς ἀνδράσι, καὶ ταῖς γυναιξὶ λέγεσθαι τὸν ἄξιον ἔπαινον. οὐ γὰρ ἦν εἰθισμένον πρότερον ἐγκωμιάζεσθαι γυναῖκα δημοσίᾳ, τελευτήσασαν.

255 *Carpenta vehebant*. Hæc ſimilia canathris Spartanarum virginum; de quibus Dydimus: Αἱ μὲν ἐπὶ κανάθρων καμαρωτῶν τῶν ξυλίνων ἁρμάτων φέρονται. potuiſſet etiam hic ſcribere, ἐπὶ καμαρῶν: nam hujuſmodi vehicula καμάρας legi dicta a Polluce lib. 10. cap. 12.

Erat

Addit. ad num. 253. Dictum eſt ad Addit. 180. Carmentalia vel per quinque dies peragi conſueviſſe, vel quinto die repeti. Repetebantur igitur ut odoratus eſt Noſter non priori quidem Carmentæ, ſed duabus ejus ſororibus, quarum altera Prorſa, altera vero Poſtverta dicebatur. Cauſſam poſſumus expiſcari ab Agellio XVI. 16. *Eſſe pueros in utero Varro dicit capite infimo nixos, ſurſum pedibus elatis, non ut hominis natura eſt, ſed ut arboris; nam pedes, cruraque, arboris appellat ramos; caput ſtirpem, atque caudicem. Quando igitur contra naturam forte converſi, in pedes bracchiis plerunque diductis retineri ſolent, ægrius tunc mulieres enituntur. Hujus periculi deprecandi gratia aræ ſtatutæ ſunt Romæ duabus Carmentibus, quarum una Poſtverta nominata eſt, Prorſa altera a rectis, perverſique partus, & poteſtate, & nomine.*

Erat enim κάναθρον currus ligneus tectus, veluti baſterna, quam exponit Iſidorus *tectam manualem*: at hæc rotarum adminiculum non habuit, & a ſervis ſive pari burdonum portabatur; unde malunt docti legi in Iſidoro, *tectam mannalem*. Utraque lectio tolerari valet.

256 *Evandri dicta parente reor*. Vult a Carmenta nomen inditum carpentis; quæ Dea ſi verè dicta a carmine, ut ſupra nos ad illud,

Ipſa mone, quæ nomen habes a carmine ductum,

qui in hoc veri umbra? Carpentis certe nomen eſt a carpendis & ſcindendis lignis, e quibus conſtabant; hinc fabros tignarios *carpentarios* priſci appellarunt, Hiſpani hodie *carpinteros*.

257 *Mox honor eripitur*. Extat hæc memoria apud Plutarchum in Quæſtionibus Rom. Λέγεται γάρ τις λόγος ὡς ἐκωλύθησαν ὑπὸ τῆς βουλῆς αἱ γυναῖκες ὀχήμασι χρῆσθαι ζευκτοῖς, συνέθεντο ἀλλήλαις μὴ κυΐσκεσθαι μηδὲ τίκτειν, ἀμυνόμεναι τοὺς ἄνδρας, ἄχρις οὗ μετέγνωσαν καὶ συνεχώρησαν αὐταῖς· γενομένων δὲ παίδων εὐτεκνοῦσαι καὶ πολυτεκνοῦσαι τὸ τῆς Καρμέντης ἱερὸν ἱδρύσαντο. Sed in hoc per id tempus Porrimæ & Poſtuertæ faciebant.

258 *Nulla prole*. Neque maſcula, neque femina.

259 *Creſcens onus*. Τὸ ἔμβρυον, quod & *offa*. Juvenalis Satyra II.

Quum tot abortivis fecundam Julia vulvam
Solveret, & patruo ſimiles effunderet offas.

Domitianum carpit, qui Juliam, Titi fratris filiam, inceſtavit. Trita hiſtoria.

260 *Fas eſt inferre ſacello*. Obſervato & id in aliis factitatum. Varro lib. 6. de L. L. *Scortari eſt, ſæpius meretriculam ducere, quæ dicta a pelle: id enim non ſolum antiqui dicebant ſcortum, ſed etiam nunc dicimus ſcortea ea, quæ ex corio & pellibus ſunt facta. Inde in aliquot ſacris, ac ſacellis ſcriptum habemus, Ne quid ſcorteum adhibeatur, ideo ne morticinum quid adſit*. Ex hac ſuperſtitione ſummæ curæ fuit veteribus, ne Flaminicæ ὑποδήματα ſive σανδάλια ex morticino corio geſtarent. Feſtus: *Mortuæ pecudis corio calceos, aut ſoleas fieri Flaminicis, nefas habetur; ſed aut occiſæ alioqui, aut immolatæ, quoniam ſua morte extincta omnia funeſta ſunt*. & Servius: *Sane Flaminicæ non licebat neque calceos, neque ſoleas morticinas habere*. Didiciſti quid *morticinum*. Græcis eſt κνίβελον, ſive θανάσιμον, ſcorteum vero σκύτινον, δερμάτινον: ex eo fecere Latini *ſcortiſcum* & *ſcordiſcum*; quod Gloſſis *ephippium*, quia illud e pellibus.

261 *Porrima placatur*. Nemini, ſi memini, ſic dicta: nam aliis *Proſa*, quibuſdam *Prorſa*, ſive *Anteverta*: alteram Poſtvertam appellatam omnes conſentiunt. Vetus inſcriptio: DEO MERCURIO ET POSTVERTÆ C. ANTIUS TITI FILIUS EX VOTO.

262 *Altera, quod porro fuerat*. Porrima ſcilicet: ideo ſic dicta, quia caneret omne præteritum, Poſtverta vero futurum. Macobrius: *Has enim ideo veteres coluere, quod ea omnia intelligi oportere exiſtimarent, quæ præterita & futura eſſent; qua ex re comites divinitatis eas appellaverunt*. Subſiſtat hoc: nunc ad quid harum Dearum cultus ob matronarum abortus, ſi tantum vatidicæ? quare, neque noſtri, neque Macrobii etymon perplacet; & melius, meo judicio, Varro apud Gellium: *Quando igitur contra naturam forte converſi in pedes, brachiis plerumque diductis retineri ſolent, ægriuſque tunc mulieres enituntur; hujus periculi deprecandi cauſſa aræ ſtatutæ ſunt Romæ duabus Carmentibus: quarum una Poſtverta nominata eſt, Prorſa altera, a recti perverſique partus poteſtate & nomine*. Hoc approbo, & ſequor.

263 *Poſuit lux proxima templo*. XVII. Kalendas Februarias templum Concordiæ dedicatum. 264 *Qua*

Addit. ad num. 260. Non videtur prætereundum quod ex eodem Varronis loco intelligimus, Attellanis ruſticos dicere ſolitos, *ſe adduxiſſe pro ſcorto pelliculam*. Fuit aliquis ſcortearum veſtium uſus in ingenuis apud Romanos, qui ad depellendam pluviam ſcorteis penulis tegebantur. Mart. 14. 130.

Ingrediare viam Cælo licet uſque ſereno;
Ad ſubitas nunquam ſcortea deſit aquas.

Addit. ad num. 262. Juratus ajo ob eamdem rationem, quæ affertur a Noſtro, duriuſculam horum nominum Notationem in ipſo Ovidio mihi viſam fuiſſe, etiam multo ante quam eruditiſſimum Carolum conſuluiſſem: ita enim ipſe mecum reputabam: quid harum mulierum vaticinia, ac rerum futurarum ſolertia cum iis, quæ de matrum fetura non ita multo ante dicta ſunt. Mirum quantum cum his depromta ex Varrone explanatio cohæret!

264 *Qua fert ſublimes*. Oſtendit ſitum, inter forum ſcilicet, & Capitolium regione 8. prope ædem Junonis Monetæ; de qua nos fuſe ad 6. Dixit *ſublimes*; quia ad hanc a templo Concordiæ centum gradibus conſcendebatur.

265 *Sacratæ manus.* Has puto Pontificum, niſi animi fallor. De more vide nos ſupra.

266 *Conſtituere manus*. Proba omnino lectio; falſo in aliis *reſtituere*, quo ſenſu, ſi primum ædem Concordiæ ſtruxit hic M. Furius Camillus? apage Berſmanne, & quicumque ſine pudore ſic legis.

267 *Furius antiqui*. Aliquot ineſt *antiquus*: forte ad diſcrimen cujuſdam Furii junioris, ſeu verius filii, qui dictus Sp. Furius Camillus, & eo ſedato tumultu primus Prætor Romæ creatus. Meus priſcæ editionis codex habet *antiquum*: hoc eſt, olim victor Hetruſci populi, rectiſſime. Penitus reprobo exemplaria, in quibus *antiquam*, fidei epithetum: nam a voto ad initium primi lapidis poſiti ad ſtructuram dies interfuere, non anni, ut ediſces.

268 *Voverat*. Voti cauſſam poſtea ſubdam; votum nunc certius volo habeas e Plutarcho in Camillo: Τὺς δὲ βυλευτὰς, inquit, ἀναλαβὼν ἐβάδιζεν ἐπὶ τὴν σύγκλητον. καὶ πρὶν εἰσελθεῖν, μεταστραφεὶς εἰς τὸ Καπιτώλιον, ηὔξατο τοῖς θεοῖς κατευθῦναι τὰ παρόντα πρὸς τὸ κάλλιστον τέλος· ὑποσχόμενος ναὸν Ὁμονοίας καταστήσειν τῆς ταραχῆς καταστάσης. & poſt pauca addit idem Scriptor: Τῇ δ' ὑστεραίᾳ συνελθόντες, ἐψηφίσαντο τὸ μὲν Ὁμονοίας ἱερὸν, ὥσπερ ηὔξατο ὁ Κάμιλλος, εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ εἰς τὴν ἐκκλησίαν ἄποπτον, ἐπὶ τοῖς γεγενημένοις ἱδρύσασθαι. Nec potuit differri dedicatio ad Tiberii ævum, ut male ſuadet Fanenſis vere fungus: nam Furius ædem vovit anno CCCLXXXVI. Tiberius ſuam Concordiæ conſecravit anno DCCLXIV. interſunt anni CCCLXXVIII.

269 *Sumtis ſeceſſerat armis Vulgus*. Petebat enim, ut non jam duo Conſules patritii, ſed alter nobilis, alter e plebe crearetur. Summa fuit hac de re diſſenſio; ſed obtinuit vulgus. Livius lib. 6. *Prope ad ſeceſſionem plebis res, terribileſque alias minas civilium certaminum venit: quum tamen per Dictatorem conditionibus ſedatæ diſcordiæ ſunt, conceſſumque a nobilitate plebi de Conſule plebeio, a plebe nobilitati de Prætore uno, qui jus in urbe diceret*. Factus igitur e plebe Conſul L. Sextius, datus ei e Patritiis collega L. Æmilius Mamercus. contigit id anno CCCLXXXVII. de quo idem lib. 7. *Annus hic erit inſignis novi hominis Conſulatu, inſignis novis duobus Magiſtratibus, Prætura & curuli Ædilitate: hos ſibi Patritii quæſivere honores pro conceſſo plebi altero Conſulatu. Plebes Conſulatum L. Sextio, cujus lege partus erat, dedit: Patres Præturam Sp. Furio M. filio Camillo, Ædilitatem Cn. Quintio Capitolino, & P. Cornelio Scipioni ſuarum gentium viris gratia campeſtri dederunt. L. Sextio collega ex Patribus datus L. Æmilius Mamercus*. In Livio nulla mentio templi; ſed, ob redactos in concordiam ordines, ludos inquit ma-

Addit. ad num. 264. Afferre libet, quæ Noſter de Monetæ templo in librum ſextum ſe conjeciſſe monet; ad numerum 58. hæc habet. *Hujus* (nempe Camilli: ita enim Ovidius:

Arce quoque ex ſumma Junoni templa Monetæ
Ex voto memorant facta Camille tuo)

ne verbum quidem in Plutarcho, ſed tantum de diruta Manlii domo, quaſi hanc ob cauſſam in ejuſdem area a Senatu Monetæ ædem collocatam: ad numerum vero 5.) Livius lib. 7. *Inter ipſam dimicationem ædem Junoni Monetæ vovit, cujus damnatus voti, quum victor Romam revertiſſet, Dictatura ſe abdicavit. Senatus Duumviros, ad eamdem ædem pro amplitudine P. R. faciendam, creari juſſit. Locus in arce deſtinatus, quæ area ædium M. Manlii Capitolini fuerat*. Hæc in ſexto Neapolis. Ad nos quod atinet pauca quædam additamenti loco ſubiiciemus. Ingenti terræmotu Civitate perterrita non ita multo ante captam Urbem a Gallis, vocem a Junonis templo, quod erat in arce, auditam fuiſſe ferunt, ut de ſue plena fieret procuratio: *quocirca* addit, Tullius de Divin. 1. 4. 5. Junonem illam appellatam Monetam. Aliam cognominis hujus cauſſam a Suida accipimus: Indigentes pecunia Romanos, bellum quum gererent contra Pyrrhum, & Tarentinos, oranteſque Junonem, monitos fuiſſe nunquam pecuniam defuturam, dummodo ne injuſte arma caperent. Accepto igitur impletoque omine Monetam Junonem veneratos fuiſſe. Addit numiſma ſeu monetam in ejus Templo aſſervari conſueviſſe. Junonem Monetam Cariſiæ gentis Nummo feminino capite, crinibus circumplexis, ac monili collum impediente repræſentari narrat Struv. Ant. Rom. c. 1.

magnos decretos, feriiſque Latinis diem unum ad triduum additum: quod non ſiluit Plutarchus in Camillo.

270 *Roma timebat opes*. Forte adludit ad leges, quas Tribuni Pleb. tunc promulgarunt adverſus bona Patritiorum pro vulgi commodis: tres fuere; & hæc una de ære alieno, ut deducto eo de capite, quod uſuris pernumeratum eſſet, id quod ſupereſſet triennio æquis portionibus perſolveretur: altera de modo agrorum, ne quis plus quingenta jugera agri poſſideret: tertia, ne Tribunorum militum Comitia fierent, Conſulumque utique alter e plebe crearetur. hanc lucem quoque Livio debemus.

271 *Cauſſa recens melior*. Mentio nunc fit de novo templo Concordiæ; ni melius de veteri aliquo refecto, quod dedicavit Tiberius, non ob populi diſſenſionem, ſed ob devictum Illyricum, & auctas Romanas opes..

272 *Sparſos Germania crines Corrigit*. Id eſt, tu in cauſſa (ſubvereor ut fallar) ne eæ gentes vires propagarent: nam, perdomito toto Illyrico, quod patet inter Italiam & regnum Noricum, & Thraciam, & Macedoniam, interque Danubium flumen, & ſinum maris Adriatici, Germanos jungi Pannoniis non ſiviſti, qui animos ſumſerant ob mortem Quintilii Vari, & ejuſdem deletas tres legiones. *Quas ob res*, inquit Svetonius, *triumphus ei decretus eſt, multique & magni honores. Cenſuerunt etiam quidam ut Pannonicus, alii ut Invictus, nonnulli ut Pius cognominaretur; ſed de cognomine intercesſit Auguſtus, eo contentum repromittens, quod ſe defuncto ſuſcepturus eſſet*. Triumphus tamen ille non ſtatim, ſed biennio præterito celebratus: ea enim tempeſtate urbs tota clade Variana affligebatur.

273 *Libaſti munera gentis*. Ex Hiſtoricis, qui ajunt, prandium mille menſis, & congiarium trecenos nummos viritim dediſſe ex manubiis hoſticis.

274 *Templaque feciſti*. Dio Caſſius lib. 57. Τῷ δὲ ἑξῆς ἔτει τό, τε Ὁμονόειον ὑπὸ τοῦ Τιβερίου καθιερώθη, καὶ αὐτῷ τό, τε ἐκείνου ὄνομα, καὶ τὸ τοῦ Δρούσου τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τεθνηκότος ἐπεγράφη. Μάρκου δὲ Αἰμιλίου μετὰ Στατιλίου Ταύρου ὑπατευσάντος. & Svetonius in eodem: *Dedicavit, & Concordiæ ædem, item Pollucis & Caſtoris, ſuo fratriſque nomine de manubiis*. Ex his nova opera id templum a Tiberio exſtructum nondum elicio: nam licet inſerat Hiſtoricus *de manubiis*, impenſas quoque ſcio permultas in dedicatione ædium ſacrarum neceſſarias fuiſſe, ut docet me lapis Spoletinus Inſcriptionum antiq. pagina MLXXII. verum omne ſcrupulum tollit Caſſius lib. 55. *Tiberius*, inquit, *Kalendis Januariis, quibus Conſulatum inivit cum Cn. Piſone, in Octavii curiam (hæc enim erat extra pomerium) convocato ſenatu, fanum Concordiæ ſibimetipſi reficiendum injunxit; ut ſuo id & Druſi nomine inſcriberet*. id vero, ut vides, peregit Tiberius poſt annos XVII. illius victoriæ occaſione.

275 *Et rebus, & ara*. Partem refectionis Liviæ matri noſter attribuit.

276 *Toro digna reperta Jovis*. Eamdem pari adulatione ſic proſequitur lib. II. Triſtium Elegia prima ad Auguſtum:

> *Livia ſic tecum ſociales impleat annos:*
> *Quæ, niſi te, nullo conjuge digna fuit.*
> *Quæ niſi non eſſet, cælebs te vita deceret:*
> *Nullaque, cui poſſes eſſe maritus erat.*

277 *Magni Jovis*. Antiquos Cæſares Deos & Joves appellatos, quis non audivit? ipſimet ſuas domos *divinas* dixere. Adi l.3. *C. de privilegiis domus Auguſtæ, vel rei privatæ*.

278 *Hæc ubi tranſierint*. XVI. Kalendas Februarias noſtro eſt Solis tranſitus in Aquarium, Ptolemæo XVII. ſed & Plinio etiam XVI. ſic enim ille lib.18. cap.26. *Et quum Sol in Aquarium ſentitur tranſire; quod ferè XVI. Kalend. Febr. evenit*. Cum hoc ſigno quan-

---

Addit. ad num. 272. *Corrigit*, cum multis ex ſcriptis legit Noſter; alii *porrigit*. Ut vere dicam cogor a Noſtri ſententia diſcedere: quid enim ſibi vult crines alicujus auſpiciis corrigere? aut *colligere*, ut legunt alii: duriuſcula ni fallor, dicendi ratio, atque adeo minus latina: Jamvero de captivis ſermo quum ſit, qui tondebantur, quid eſt quod eos capillos paſſos corrigere dicamus? *Porrigere itaque capillos* malumus, quod mire conſentit cum Diſticho Ovidiano Amor. lib. I. Eleg. 14.

> *Jam tibi captivos mittet Germania crines,*
> *Culta triumphatæ munere Gentis eris.*

quantum Zodiacus emergat, vide apud Hipparchum lib. 3. ad Arati & Eudoxi Phænomena.

279 *Septimus hinc oriens.* x. Kalendas Lyra occidit occaſu heliaco.

280 *Sidere ab hoc, ignis.* ix. Kalendas clara ſtella in pectore Leonis occidit, accipe de occaſu coſmico. Columella ſcribit die Januarii xxvii immergi.

281 *Nec ſementina eſt ulla reperta dies.* Qui poterat, ſi ſementinæ feriæ ſunt e conceptivis? hinc Varro: *Sementinæ feriæ dies is, qui a Pontificibus dictus*; clarius Macrobius primo Satur. *Et ſunt ſtativæ univerſi populi communes certis & conſtitutis diebus ac menſibus, & in faſtis ſtatis obſervationibus annotatæ: in quibus præcipue ſervantur Agonalia, Carmentalia, Lupercalia. Conceptivæ ſunt, quæ quotannis a Magiſtratibus vel Sacerdotibus concipiuntur in dies, vel certos, vel etiam incertos: ut ſunt Latinæ, Paganalia, Sementinæ, Compitalia.*

282 *Sic tempore certo.* Semen ubi jactum, a quo inditum diei nomen. Repeto iterum locum Varronis: *Sementinæ feriæ, dies is, qui a Pontificibus dictus, appellatus a ſemente, quod ſationis cauſſa ſuſceptæ.* Pompejus Feſtus: *Sementinæ feriæ fuerunt inſtitutæ, quaſi ex iis fruges grandeſcere poſſint.*

283 *State coronati.* Putavi olim pro vincire hic *coronare* intelligendum; quaſi, State vincti ad præſepe: moris eram inſcius, ex quo boves feriis ſerto fuſo per cornua labore vacabant. Tibullus lib. 2. Elegia prima:

Luce ſacra requieſcat humus, requieſcat arator,
Et grave ſuſpenſo vomere ceſſet opus.
Solvite vincla jugis, nunc ad præſepia debent
Plena coronato ſtare boves capite.

Membranæ quædam habent, *vertice ſtare boves.* Utrumque admitti poteſt; ſed primum magis redolet mollem ſuum vatem. Obſerva, ſodes, obiter noſtri Ovidii carmen ab hoc ultimo Tibulli hauſtum.

284 *Vere redibit opus.* Maro rei rureſtris peritiſſimus primo Georgicωn:

Vere novo, gelidus canis quum montibus humor
Liquitur, & Zephyro putris ſe gleba reſolvit,
Depreſſo incipiat jam tum mihi taurus aratro
Ingemere, & ſulco attritus ſplendeſcere vomer.

Uni & alteri vati ~~lux erit a Columella lib. 11.~~ cap. 11. de Re ruſtica.

285 *Palo ſuſpendit aratrum.* Palus hic idem quod σάλιξ.

286 *Suſpendit aratrum.* Hoc, & inſtrumenta alia, ſi operi ruſtico jam uſui eſſe non poterant, in triviis collocabantur. Ratio apud Scholiaſten A. Perſii ad illud Satyræ v. *pertuſa compita.* in his: *Fracta juga ab agricolis ponuntur, velut ab emeritis; quod eſt elaborati operis indicium, ſive quod omne inſtrumentum exiſtimant ſacrum.*

287 *Villice da requiem terris.* Apte præcipit villico, ſinat otiari familiam poſt jactam ſementem: nam id villici erat munus, qui cuncto operi ruſtico præerat; unde *villicari*, villæ præeſſe, dixerunt veteres. Pomponius apud Nonium Marcellum: *Nam longe ab urbe villicarier, quo herus rarenter venit, non villicarier, ſed dominari mea ſententia eſt.* Turpillius in eodem: *Hic villicor ante urbem, nunc rus eo.* Comperi etiam *villicum* pro quolibet cuſtode, ſeu præfecto a Poetis receptum. In Priapeis lego:

Villicus ærari; quondam, nunc cultor agelli.

Apud Juvenalem Satyra 4. Pegaſus præfectus urbi & *villicus* dicitur.

288 *Semente peracta.* Sparſo frumento ſequebatur ultima aratio, poſt hanc longa quies terris. In ea aratione boves *lirare* dicebantur, ut in aliis, *proſcindere & offringere* terram. Servius: *Quum primo agri arantur, quando duri ſunt, proſcindi dicuntur; quum iterantur, offringi; quum tertiantur, lirari.* Varro libro primo de Re ruſtica; *Terram quum primum arant, proſcindere appellant; quum iterum, offringere dicunt, quod prima aratione glebæ grandes ſolent excitari: quum iteratur, offringere vocant; tertio, quum arant*

jacto.

Addit. ad num. 281. Conceptivis, & ſtativis adde imperativas, quas aut Conſul, aut Prætor, aut Pontifex M. ſiquid ominoſum eveniret, pro re nata imperabat, quales fuere Novemdiales, quæ indici maxime, ac celebrari conſueverant, quum prodigium aliquod accidiſſet, vel quum defunctis, (quæ privatæ erant alicujus Familiæ,) parentaretur.

jacto ſemine, boves lirare dicuntur: id eſt, quum tabellis additis ad vomerem, ſimul & ſatum frumentum operiunt in porcis, & ſulcant foſſas, quo aqua pluvia delabatur. Porca terra eſt elata inter duos ſulcos; unde *Imporcitor* ex Diis unus, qui præerat arationi.

289 *Pagus agat feſtum*. An ob ſementinas ferias? an novi feſti hic mentio, cui nomen fuit Paganalia? certe addubito, ſed magis ad Paganalia inclino; quæ poſt ſementinas ferias ſtatim puto concipi ſolita.

290 *Pagum luſtrate coloni*. Accenſis ſuſpicor ſtipulæ acervis, ut in Palilibus.

291 *Annua liba focis*. Quivis pagus ſuum foculum habebat, ex inſtituto Servii Tullii. Dionyſius Halicar. lib. 4. Ἵνα δὲ καὶ τούτων πλῆθος μὴ δυσπάριθμος ἀλλ' εὐλόγιστος ᾖ καὶ φανερὰ, βωμοὺς ἐκέλευσεν αὐτοῖς ἱδρύσασθαι θεῶν ἐπισκόπων τε καὶ φυλάκων τοῦ πάγου, οἷς ἔταξε θυσίαις κοιναῖς γεραίρειν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἅμα συνερχομένους, ἑορτὴν τινα, καὶ ταύτην ἐν ταῖς πάνυ τιμίαν, καταστησάμενος, τὰ καλούμενα Παγανάλια.

292 *Frugum matres, Telluſque, Cereſque*. Ut mos erat in prædicto ſationis feſto. Varro enim inquit de R. R. *Sementinis feriis in ædem Telluris veneram, rogatus ab æditimo*.

293 *Cereſque*. Hanc *Empandam* in Paganalibus ſacris dictam, didicimus ab antiquis.

294 *Conſortes operum*. Gloſſæ, *conſortes*, κοινόβιοι, σύγκληροι.

295 *Ventis aperite ſerenis*. Non verius in meo, *aperite ſecundis*.

296 *Scabræ rubiginis*. *Scabrum* eſt quodcunque aſperum. *Scabra ſaxa*, dixere Latini impolita. Barbatum, & impexum hominem vocat etiam *ſcabrum* Flaccus in Epiſtolis; e quibus VII. libri primi.

297 *Palleat ulla ſeges*. Legitur & in vulgatis, *palleat ægra ſeges*.

298 *Oculos vitiantibus*. Plautus in Milite glorioſo Actu 2. Scena 3.

SC. *Mirum eſt lolio victitare te, tam vili tritico.*
PA. *Quid jam?* SC. *Quia luſcitioſus.*

299 *Surgat avena ſolo*. Dixit *ſterilem*, quemadmodum Vates,

Infelix lolium, & ſteriles dominantur avenæ,

Ut diſcernant a ſativa: Græci *ſterilem* dicunt αἰγίλωπα & [illegible]. Lolium quoque, ut vides, numeratur inter frumenti vitia; iiſdem ἡ αἶρα.

300 *Paſſuraque farra bis ignem*. Nam primo far veteres torrebant; deinde ſub mola in farinam redactum, pane jam facto, coquebatur iterum in furnis: ſic *bis toſtum* alibi Naſo meus appellat.

301 *Verſique in pila ligones*. Pilum fuit Romanorum antiquum, & vetus armamentum: de quo vide, quæ ad Polybium notavit V. Cl. Juſtus Lipſius lib. 3. Militiæ Dial. 4. Sed ſcio faſſum Joſephum Scaligerum ſub vitæ metam, poſt illa accurate perpenſa, in

---

Addit. ad num. 289. De paganalibus hunc locum intelligi oportere arbitramur. De his conſule Dionyſium IV. p. 220. Invenio Varronem diſcrimen feciſſe inter Paganalia, & Paganica, quod Paganalia privatæ feriæ eſſent alicujus Pagi, Paganica vero omnium: Varroni quidem fidem non infirmamus, ſed nihil tale tamen (quod ſciamus) Ovidius, aliique retulere. Burranica potione in Paganalibus utebantur, quæ rufi coloris quod eſſet, quem burrum dicebant, lacte cum Sapa permixto, burranica appellabatur. Ovid. Faſt. 4. v. 778.

Dum licet, appoſita veluti cratere camella
Lac nitidum potes, purpureamque ſapam.

Addit. ad num. 300. Far non niſi toſtum ad rem divinam purum cenſebatur ex Numæ inſtituto. Plin. lib. 18. 2. *Numa inſtituit Deos fruge colere, & mola ſalſa ſupplicare, atque (ut auctor eſt Hemina) far torrere, quoniam toſtum cito ſalubrius eſſet. Id uno modo conſequutum, ſtatuendo, non eſſe purum ad rem divinam, niſi toſtum*. Feſtus, *Ador*, ait, *Farris genus, edor quondam appellatum ab edendo, vel quod aduratur, ut fiat toſtum; unde in Sacrificio mola ſalſa efficitur*. Hinc Auſonius in Monoſyllabis.

Mox ador, atque adoris de polline Pontificum Far. Legunt alii *pultificum*.

In deſcriptione illius teli omnes operam luſiſſe, qui Polybium conati illuſtrare: teſtis oculatus ὁ πολυμαθέστατος Daniel Heinſius in ea, quam ſcripſit Iſaaco Caſaubono de illius viri obitu.

302 *Jam pridem*. Hoc & illud ſupra, *Bella diu tenuere viros*, videntur denotare pauſam bellorum poſt victoriam Actiacam. Plutarchus de Fort. Rom. Μετὰ δὲ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν, αὖθις ἀνεῴχθη, καὶ διέμειναν οἱ πόλεμοι ἄχρι τῆς ἐν Ἀκτίῳ νίκης Καίσαρος. ὥστε δὲ ἤργησε τὰ Ῥωμαίων ὅπλα χρόνον οὐ πολύν. & pars cujuſdam baſis Vincentiæ reperta: POST PRÆL. ACT. HOSTIB. UBIQ. DEVICTIS. Juvat conjecturam, quod paullo poſt cingit Pacis crines fronde Actiaca, ubi ſermo de ejuſdem ara. Quos verſiculos putavi olim intruſos in menſtruas has metas; quia tunc forte contigiſſet ea victoria: (nam quoties numen hoc adoratur in faſtis, eſt rei ſimilis index, ut in fine tertii, ob victoriam Alexandrinam:) non hodie, quum Actiacam pro certo ſciam incidiſſe in 4. Nonas Septembris.

303 *Pacis alumna Ceres*. Non abeunt hinc iſta Albii Tibulli:

. . . . Pax candida primum
Duxit araturos ſub juga curva boves:
Pax aluit vites, & ſuccos condidit uvæ,
Funderet ut nato teſta paterna merum.
Pace bidens, vomerque nitent; at triſtia duri
Militis in tenebris occupat arma ſitus.

ſunt ex Elegia ultima libri primi.

304 *At quæ venturas*. VI. Kalendas Februarias dicata Caſtorum ædes.

305 *Fratribus illa dies*. Sic cuſi, ſic M. SS. vix in hac ſtili puritate quod moretur puerum; legunt tamen alii, *Fratribus illa Dies*. Pulchrior mihi vulgata eſt.

306 *Fratres de gente Deorum*. Obſcurus, & ambiguus eſſet auctor ædis, ni hæc ſubjunxiſſet: intelliguntur Tiberius, & Druſus. Vide Dionem lib. 4. ſub annum DCCLIX. Svetonius lib. 3. *Dedicavit Concordiæ ædem, item Pollucis & Caſtoris ſuo fratriſque nomine*. quaſi prior fuerit dedicatio Concordiæ: hæreo, quum hanc Dio Caſſius reiiciat ad annum DCCLXIV.

307 ~~*Circa Juturnæ*. In regione 8.~~ Publius Victor in eadem: *Templum Caſtorum ad lacum* Juturnæ.

308 *Deduxit Pacis ad aram*. Non ad templum, ut voluit Marſus, & ſui oblitus Joſephus Scaliger in Notis ad Manilium; ſed ad aram, quæ ſita in regione Urbis XIV. Magnum ſane diſcrimen inter aram & templum: nec ullum vidit Naſonis ætas; nec certe paul-

---

Addit. ad num. 302.

Jam pridem veſtro ſub pede bella jacent.
Sub juga bos veniat, ſub terras ſemen aratas
Pax Cererem nutrit, pacis alumna Ceres.

Paucis complexus eſt, quæ elegantiſſime expolivit, atque exeggeravit nitidiſſimus Poeta Albius Tibullus Eleg. II. lib. I. v. 45. & ſeq. Non jam ultima, ut Noſter ait.

Interea Pax arva colat; Pax candida primum
Duxit araturos ſub juga curva boves.
Pax aluit vites, & ſuccos condidit uvæ,
Funderet ut gnato teſta paterna merum.
Pace bidens, vomerque nitent: at triſtia duri
Militis in tenebris occupat arma ſitus.
Ruſticus e lucoque vehit male ſobrius ipſe
Uxorem plauſtro, progeniemque domum.

Addit. ad num. 308. Conjectura, quam capit Baronius fortaſſe ex contaminata Veſpaſiani ſuperſtitione, quod Pacis templum extruxerit adductus adulatione Judæorum, qui tribuerant huic Principi, quæ de Chriſto Pacis principe divina Oracula prodiderant, non probatur Cl. Viro Samueli Pitiſco. Bellis enim civilibus confectis, ſuperatoque Vitellio, Imperio occupato, ordinata Rep., & Pace Terra, Marique parta, virtutis, & felicitatis ſuæ monumentum hoc eum ponere voluiſſe, probabilius multo eſſe videtur. Confirmatur id inſcriptione baſis, quæ in ædibus Farneſianis ſervatur.

PACI. ÆTERNÆ
DOMUS
IMP. VESPASIANI
CÆSARIS. AUG.
LIBERORUMQ. EJUS
SACRUM.

paullo poſt ejuſdem fata aliquod ſtructum. Ait inſuper Marſus, hanc eamdem aram, quam vocat templum, auctam a Veſpaſiano poſtea; ſed errorem arguunt multa. Ara apud omnes Urbis antiquos Topographos poſita in regione XIV. templum Veſpaſiani in IV. illud item nova opera ſtructum; nec alia vocula uſus Svetonius in eodem: quod & adnotavit Flavius Joſephus lib. 7. de Bello Judaico cap. 24. Sed quare potiſſimum hic Cæſar ſacram ædem huic numini primus ædificarit, non alii antea in ſumma Imperii Romani felicitate, vide cauſſas apud Baronium (o Italiæ noſtræ florem!) anno Chriſti LXXVII.

309 *A menſis fine ſecunda dies*. Trigeſima ergo Januarii ad aræ pacalis ſacrificia aſſignata: cur id per id tempus Romani fecerint, verum fatear, in re vetuſta, & incerta nihil adfirmem ſine duce ex antiquorum aliquo.

310 *Quibus arma coerceat, arma*. Id belli genus exoptat, quod ſolum ad medelam propulſandæ injuriæ. *Juſtum bellum*, inquit Livius, *quibus neceſſarium; & pia arma, quibus nulla niſi in armis relinquitur ſpes*.

311 *Mei pars eſt exacta laboris*. Et noſtri aliqua etiam. Τῷ Θεῷ μεγίστῳ δόξα καὶ χάρις.

CAROLI NEAPOLIS
ANAPTYXIS
CUM ADDITAMENTIS AD PUBLII OVIDII NASONIS *Faſtorum Lib. II.*

1 *ALter ut hic menſis*. Eximium par antiquorum codicum, & meus etiam infimæ vetuſtatis, verius habent, *Alter ut it menſis*.

2 *Nunc primum velis*. Recta lectio, ac probior illa unius libri, *Jam primum velis*.

3 *In amore miniſtros*. Adludit ad opus illud nequiſſimum.

4 *Et quis*. Ineſt *ecquis* veteribus allquot.

5 *Gerimus, quæ poſſumus, arma*. Ex his quidam, *ferimus, quæ poſſumus, arma*.

6 *Februa dixere piacula*. M.Varro lib. 5. de L. L. *Rex quum ferias menſtruas Nonis Februariis edicit, hunc diem februatum appellat. Februum Sabini purgamentum, & id in ſacris noſtris verbum: nam & Lupercalia Februario, ut in antiquitatum libris demonſtravi*. Plutarchus in Numa: Ο' μὲν Φεβρουάριος, οἷον καθάρσιος ἄν τις εἴη· καὶ γὰρ ἡ λέξις ἔγγιστα τοῦτο σημαίνει, καὶ τοῖς φθιτοῖς ἐναγίζουσι τότε, καὶ τὴν τῶν Λουπερκαλίων ἑορτὴν εἰς τὰ πολλὰ καθαρμῷ προσεοικυῖαν τελοῦσιν.

7 *Pontifices a rege petunt*. Hoc eſt, ſacrificulo: pari modo dictum ab antiquis, ſine adjectione ulla ſacrorum, vidiſti ex loco citato Varronis; cui Tullium addimus. *Quum ex collegio*, inquit, *tanto non regem, non flaminem, non pontificem videret*. & alibi: *Diſcite pontifices, vos flamines, etiam tu rex diſce*. Id ſacerdotium L. Brutus Conſul anno poſt exactos Reges ſacris addidit: cauſſam inſtitutionis recitat Dionyſius lib. 5. Ε'πειδὴ δὲ πολλῶν καὶ μεγάλων ἀγαθῶν αἴτιοι γενόμενοι τοῖς κοινοῖς πράγμασιν ἔδοξαν οἱ βασιλεῖς, φυλάττειν τοὔνομα τῆς ἀρχῆς, ὅσον ἂν ἡ πόλις δεχομένη χρόνον, βουλόμενοι, τοὺς ἱεροφάντας τε καὶ οἰωνομάντεις ἐκέλευσαν ἀποδεῖξαι τὸν ἐπιτηδειότατον τῶν πρεσβυτέρων, ὃς οὐδενὸς ἤμελλεν ἕξειν ἑτέρου, πλὴν τῆς περὶ τὰ θεῖα σεβασμάτων, τὴν προστασίαν, ἁπάσης λειτουργίας πολεμικῆς ἀφειμένος, ἱερῶν καλούμενος βασιλεὺς, καὶ καθίσταται πρῶτος ἱερῶν Βασιλεὺς Μάνιος Παπίριος, ἐκ τῶν πατρικίων ἀνὴρ ἡσυχίας φίλος. Deſcriptum habes, quis primus illud exercuerit, imo etiam munus. Præerat ſacris omnibus, non vero cuivis ſacro miniſtro: oſtendit Livius lib. II. *Regem*, inquit, *ſacrificulum creant: id ſacerdotium Pontifici ſubjecere, ne additus nomini honos aliquid libertati, cujus tunc prima erat cura, officeret*. Ejus uxor erat regina ſacrorum. Cui non notum? Baſis marmorea ſemifracta:

: : : : : : : : : : : : : : :
CU : : : : : : : : : : : : : :
REX SACRORUM AUGUR
CUM MANLIA L. F. FADILLA
REGINA SACRORUM
PATRI CARISSIMO

8 *Et*

8 *Et flamine lanas*. Has igitur petebant pontifices a rege ſacrificulo, & flamine Diali: ſuſpicor eas etiam fuiſſe rufi coloris, & ducor ex his Clementis Alexandrini Stromaton lib. 7. Οἱ ἄκριτοι (de idolothytis) οἳ πᾶν ξύλον καὶ πάντα λίθον, τὸ δὴ λεγόμενον, λιπαρὸν προσκυνοῦντες, ἔρια πυρρὰ, καὶ ἁλῶν χόνδρους, καὶ δᾶδας, σκίλλάν τε καὶ θεῖον δεδίασι, πρὸς τῶν γοήτων καταγοητευθέντες κατά τινας ἀκαθάρτους καθαρμούς.

9 *Quæque capit lictor*. Sed flaminius, de quo Feſtus: *Flaminius lictor eſt, qui flamini Diali ſacrorum cauſſa præſto eſt*.

10 *Qui cæſus ab arbore pura*. Quis ambigat, quin arbor pura ſit ipſiſſima pinus? idem in Feralibus:

Exoptat puros pinea tæda dies.

& illud paullo poſt evincit clarius:

Februa poſcenti pinea virga data eſt.

Quin ad conciliandam caſtitatem Theſmophoriazuſæ hujus foliis cubitus ſibi ſternebant. Stephanus: Ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις πίτυος κλάδον ὑπὸ τὴν στιβάδα, καὶ ἐπί τι τῆς Δήμητρος ἱερακλώνιον πίτυος ἐτίθεσαν. & tamen minutuli magiſtelli contendunt eſſe laurum. O fungos!

11 *Ipſe ego flaminicam*. Flaminis conjugem: quam & flaminem comperi dictam in veteri hoc marmore, ni ſcriptum cum aliqua ſcalptoris incuria:

VITELLIÆ
C. F. RUFILLÆ
CAII SALVI LIBERALIS COS.
FLAMINI SALUTIS AUG. MATRI
OPTUMÆ.
C. SALVIUS VITELLIANUS VIVOS.

Verum ſcito, non legi in omnibus libris *flaminicam*: in meo eſt, *flaminiam*; id eſt ſacerdotulam, quæ Diali præminiſtrabat. Joſephus Scaliger mavult *flaminia*, quaſi ab ædibus flaminis; ſic illis nomen apud Feſtum Pompejum: *Flaminiæ*, hic inquit, *ædes domus flaminis Dialis*. Ames viri ſubtilitatem, ſi reprobas lectionem.

12 *Intonſos avos*. Inde Juvenalis Satyra ultima:

Et credam dignum barba, dignumque capillis
Majorum. . . . .

& Horatius Flaccus lib. II. Ode XV.

. . . . *Non ita Romuli*
Praeſcriptum, & intonſi Catonis
Auſpiciis, veterumque norma.

Quorſum iſta, ſi ſunt e trivio?

13 *Sancta quia pelle*. In noſtro veteri, *ſecta quod pelle*, verius: dixit multo poſt, *pellibus exſectis*. De hoc ritu plura nos ad Lupercalia hoc menſe Februario.

14 *Ferales praeteriere dies*. Qui ſunt IX. Kalendas Martias. Vide quæ ad eos notabimus.

15 *Princi-*

Addit. ad num. 12. Non eſt e trivio elegantiſſimus Tullianæ Orationis locus pro Cœlio, ubi agens cum Clodia Cicero feſtiviſſima oratione perditiſſimam Feminam carpere inſtituit: *Sed tamen ex ipſa quaeram prius, utrum me ſecum ſevere, & graviter, & priſce agere malit, an remiſſe, ac leniter, & urbane? Si illo auſtero more, ac modo, aliquis mihi ab Inferis excitandus eſt ex barbatis illis, non hac barbula, qua iſta delectatur, ſed illa horrida, quam in ſtatuis antiquis, & imaginibus videmus, qui objurget mulierem, & pro me loquatur, ne iſta mihi forte ſuccenſeat*

Addit. ad num. 14. Ad num. 200. lib. 6. & ſequ. ubi Noſter antiquiſſima monumenta ſcrutatus, reconditas, pulcherrimaſque eruditiones eruit.

15 *Principium moris dedit*. Quibus? Romanis: hi fuere Græcorum ſimiæ. Verum obſervita, quod noſter haud negat hunc morem Græcos ab aliis mutuatos: male ergo vir de litteris bene meritus, hoc verſiculo teſte, primordia expiationum Græcis attribuit. Romanos ab eis accepiſſe fatemur, auctores vero negamus: nam, ut Ægyptios omittam, Beroſus apud Joſephum lib. 1. Originum a Noe rem repetit: nihil antiquius fere dici poteſt; at de Græcis apud Homerum Ulyſſes, poſt famularum, & procorum cædem, nutricem Eurideam compellat his verbis.

Οἶσε θέειον γρηῢ κακῶν ἄκος, οἶσε δέ μοι πῦρ,
Ὄφρα θεειώσω μέγαρον. . . .

16 *Actoridem Peleus*. Ob necem Cleſonymi, ſeu Æanes, ut auctor Strabo lib. 9. Ὅπα δὲ, inquit, ἐξ Ὀπόεντος ἦν Πάτροκλος, λέγει Ὅμηρος, καὶ διότι φόνον ἀκούσιον πράξας ἔφυγεν εἰς Πηλέα. & paullo poſt: Αἰάνην δ' ὀνομάζουσι τὴν ἀναιρεθέντα ὑπὸ τοῦ Πατρόκλου, ἀφ' οὗ ἐστι τέμενος Αἰάνειον δείκνυται, καὶ κρήνη τις Αἰανίς. Reliquas fabellas pete ab antiquis Mythicis.

17 *Et ante fuit*. *To ante* cave de Romuleo anno intelligas, ſed de Pompiliano; nam hic agit de Juliano. Moneo te, ne erres cum graviſſimo viro Lilio Gyraldo, qui ex his colligit, noſtrum faſſum in anno Romuleo Januarium incluſum, imo inter illos antiquiſſimos menſes primum fuiſſe. Certe craſſa nimis foret Naſonis inconſtantia, qui ſexcentis locis decimeſtrem facit Romuli annum, & hunc a Martio inchoatum.

18 *Veteris fuit ultimus anni*. Jam vides qua de cauſſa probata nobis libro primo lectio illa:

Menſibus antiquis addidit ille duos.

nam Februarius, a Numa & imis manibus & intercalationi deputatus, ultimum obtinuit locum, hoc tamen a Græcis diſcrimine: illi, confecto ultimo menſe anno intercalare tempus adiiciebant; Romani poſt XXIII. Februarii, peractis Terminalibus, inſerebant ſuperfluum, quinque deinde reliquos menſis dies poſt ἐμβολισμὸν ſuperaddebant.

19 *Bis quini continuaſſe viri*. Decemviri ergo ordinem mutaverunt; quique erat duodecimus, primo poſtpoſitus: hujus tamen rei, præter noſtrum, neſcio an alium reperieris teſtem.

20 *Principio menſis*. Kalendis Januariis templum Junoni Soſpitæ conſecratum.

21 *Phrygiæ contermina matri*. Ergo exſtructum in Palatio, ſi matri Idææ vicinum: neu dubita; teſtatur etiam Publius Victor in deſcriptione dominæ Urbis, & veteres.

22 *Delubris novis*. Quis auctor hujuſce templi, tacet noſter; ſed noſtrum inveſtigare. Vinandus Pighius lib. 10. Annalium, Lucium Portium Licinium Conſulem ſuſpicatur ex antiquis nummis cuſis anno DLXIX. in quibus inciſum Junonis Soſpitæ caput veſtitum pelle caprina, ſicut Lanuvii religioſe colebatur: a dorſo nummi viſuntur ejuſdem Junonis ſacra ſymbola, capra ad altare, ſub quo jacet involutus ſerpens, item ſeceſpita ad victimam cum patella: in ora denarii Conſulis illius nomen. Optime hucuſque: ſed quid ad templum? idem de ſexcentis nummis effutire licitum foret, ubi vidimus inciſa nomina &

Addit. ad num. 15. Ab Ægyptiis Græcos, Romanoſque plura accepiſſe diffiteri non poſſumus. Sed quod fœdæ, nimiumque contaminatæ ſuperſtitiones accederent in omnes fere gentes fuſæ, plura Ægyptiorum ſacra Roma ejecta fuere: Arnobio enim, ac Tertulliano teſtibus locupletiſſimis, Piſone, Gabinioque Coſſ. ſunt amandata. Ex S. C. Fana Iſidis, & Serapidis Romani ſolo æquavere: cautumque præterea a Marco Agrippa Ædili ne eorum ſimulacra in Urbe, lociſque ſuburbanis intra quingentos paſſus conſiſterent. In Urbem tamen, Commodo, Caracalla, Severoque aſſentientibus, denuo irrupere. Auguſtus, ut refert Dio, Apim Romæ coli vetuit, quod *ſe Deos, non boves adorare*, diceret. Ægyptiorum tamen lenocinia & oblectationes, licet ſacra Romæ non eſſent, ſummopere placuere. Tradit autem Joſephus lib. 11. cap. 47. Paullinam illuſtrem Feminam a perditiſſimo Amatore Ægyptiacæ Religionis ope conſtupratam fuiſſe: ſed id ſæpe alias factitatum indicat Juven. ſat. 6.

. . . *Jamque expectatur in hortis,*
Aut apud Iſiacae potius ſacraria Lenæ.

& Conſulum & Ædilium cum Junone Soſpita cultu Lanuvino ſpectanda, id eſt L. Cornelium Caudinum, & C. Papirium Maſonem, in aliis Numam Pompilium, & in eodem numiſmate ſubtus C. Licinium Varum. ea cauſſa cur hæremus. Fanenſis ſcribit, hoc templum illud eſſe quod Cn. Cornelius vovit ſub initium belli Inſubrici, de quo Livius lib. 22. *Principio pugnæ vovit ædem Junonis Soſpitæ, ſi eo die hoſtes fuſi, fugatique eſſent*. Sed mehercule fallitur, aut errant Antiquarii noſtri: nam iſtud conterminum Matri magnæ locant in Palatio regione x. ſic Victor in deſcriptione ſummaria Urbis; hoc vero Cornelii in foro Olitorio regione xi. idem Patavinus libro 34. *Ædes eo anno aliquot dedicatæ ſunt, una Junonis Soſpitæ in foro Olitorio vota, locataque quadriennio ante a Cn. Cornelio Conſule*. Ecce, nonne clare patet vana σοφιστεία boni interpretis? Satius tacuiſſet, ſicut & modo nos, qui nihil certi invenimus; ideo facimus locum judicii ſanioris.

23 *Obligat ille Deos*. Exercet aperte τέχνην κολακικὴν ut alter ad ſuum Domitianum; ſed hic vere nimius:

Quantum jam ſuperis, Cæſar, cœloque dediſti,
Si repetas, & ſi creditor eſſe velis:
Grandis in æthereo licet auctio fiat Olympo,
Coganturque Dei vendere quidquid habent;
Conturbabit Atlas, & non erit uncia tota,
Decidat tecum qua pater ipſe Deum.
Pro Capitolinis quid enim tibi ſolvere templis,
Quid pro Tarpejæ frondis honore poteſt?
Quid pro culminibus geminis matrona Tonantis?
Pallada prætereo; res agit illa tuas.
Quid loquar Alciden, Phœbumque, pioſque Laconas?
Addita quid Latio Flavia templa polo?
Exſpectes, & ſuſtineas, Auguſte, neceſſe eſt:
Nam tibi quod ſolvat, non habet arca Jovis.

24 *Templorum poſitor*. Juſta laus, imo debita fax erit huic diſticho, Fragmentum Ancyræ in ſuburbiis repertum de vita & geſtis Auguſti, & locus Svetonii de eodem: *Principes viros ſæpe hortatus eſt, ut pro facultate quiſque monumentis vel novis, vel refectis & excultis, Urbem adornarent: multaque a multis exſtructa ſunt, ſicut a Marcio Philippo ædes Herculis & Muſarum, a L. Cornificio aedes Dianae, ab Aſinio Pollione atrium Libertatis, a Munatio Planco aedes Saturni*. Nec ſolum ſacris, ſed & profanis ædificiis mirum quam deditus: pæne omnes Urbis vias ſilice ſtravit, & munivit. eo ſpectat nummus Auguſti cum arcu, trophæis, ſtatuis, & iſtace inſcriptione:

QUOD VIÆ MUNITÆ SUNT.

25 *Sancte refector*. Inepti libri, qui habent *repertor*: ſed Marſus ineptior, qui ejuſmodi γραφὰς non refellit. Quis bardus Auguſto templorum inventionem adtribueret?

26 *Maneant in ſtatione*. Excubent: quo verbo & uſi ad hanc rem antiqui. Pacuvius: *Pro imperio veſtro ſic Saliſubſulus excubet*.

27 *Lucus Averni*. Hæſi quum hæc puer legiſſem, & adhuc hæreo; nec aliquid lucis prætulit priſcæ editionis codex, in quo, *lucus celebratur Aſyli*. Putat unus interpretum de Lucariis hic agi; ſed campæ, & flocci: nam ea feſta erant xiv. & iterum xii. Kalendas Auguſtas. Vetus Kalendarium menſe Julio:

XIV.

Addit. ad num. 27. Nihil dicere auſim: malo enim in re dubia aſſenſum cohibere, quam quicquam temere confirmare. Verumtamen ſi nihil impedit, quominus liceat honeſto homini uti judicio ſuo, liceat & mihi Heinſianam lectionem ſequi: *Tum quoque vicini lucus celebratur Helerni, vel Hylernæ*, ut placet eruditioribus, qui lucus fuit prope Tiberim. De luco hoc ita Ovidius in ſexto v. 105.

Adjacet antiquus Tiberino lucus Hylernæ,
Pontifices illuc nunc quoque dona ferunt.

Legunt alii *antiqui Helerni*, alii *antiquus Tiberini Lucus*, alii *Tiberinæ Lucus Hylernæ*. Quid Criſpinus? hæret, & muſſitat.

XIV. LUCAR. N. P. MERK
XIII. C. LUDI VICT. CÆSAR
XII. LUCAR. LUDI.

Non caret igitur menda vox poſtrema; hoc certum habeo; quid vero reſcribam, in dubio ſum.

28 *Ad penetrale Numae*. Hoc eſt templum Veſtale. Horatius:

Vidimus flavum Tiberim, retortis
Littore Etruſco violenter undis;
Ire dejectum monumenta Regis,
Templaque Veſtæ.

Ibi veteres Magiſtri: *Regiam dicit Numæ Pompilii, qui ad Veſtæ ſuam habuit*.

29 *Capitolinumque Tonantem*. Martialis libro 10. Epigrammate 51.

Nec Capitolini ſummum penetrale Tonantis.

30 *Sæpe graves pluvias*. Habes idem a Columella lib.11. cap.2. *Kalendis*, inquit, *Februariis Fidis incipit occidere; ventus Eurinus, & interdum Auſter, cum grandine eſt.*

31 *Ubi eſt hodie*. IV. Nonas incidit Lyræ, & medii Leonis occaſus; at hujus matutinus eſt, Lyræ vero veſpertinus.

32 *Nocte ſequente*. III. Nonas Delphinus ἑσπέριος δύνει: & hæreo Aſtrologis.

33 *Felix in amoribus index*. Legat puer, quæ ex Eratoſthene tranſcripſit inſignis ille Auguſti libertus lib.2. Poeticon Aſtronomicon cap.18.

34 *Seu tulit ille lyram*. Sive is Delphinus, qui vexit ad Tænaron Ariona Methymneum. Sequitur nunc flebilis caſus, ne putes fabellam: fuit ad tempora Periandri, ſive Pyranti: (ſic vocat hunc Regem Hygenus, abſit ne credam deceptum) qui claruit circa octavam, & trigeſimam Olympiadem. Sed vide, quæ notat Joſephus Scaliger ad Euſebii annum MCCCXCVIII. quæ ad Solini Polyhiſtora Claudius Salmaſius, eximium par litteratorum: forſan tuo judicio litem aliquam dirimes.

35 *Quæ neſcit Ariona tellus?* Ἐόντα κιθαρῳδὸν τῶν τότε ἐόντων οὐδενὸς δεύτερον, καὶ διθύραμβον, πρῶτον ἀνθρώπων τῶν ἡμεῖς ἴδμεν, ποιήσαντά τε καὶ ὀνομάσαντα, καὶ διδάξαντα ἐν Κορίνθῳ. Verba ſunt Herodoti ex initio libri primi.

36 *Si-*

Addit. ad num. 33. Amphitriten, quum peteretur a Neptuno, virginitatis cuſtodiendæ cauſſa, ad Atlanta Mythologi, confugiſſe, ferunt: inter ceteros, qui eam conquiſiverunt, dimiſſus etiam a Neptuno Delphin dicitur, quam quum reperiſſet ſuadendo induxit, ut Neptuno nuberet. Cujus facti gratia inter ſidera effigies ejus relata fuit.

Addit. ad num. 34. Neque is ſum, cujus judicio lites dirimi poſſint, & ſi maxime ſim minime velim, vehementer metuens, ne dum aliorum lites conor componere, ipſe in eaſdem pene rixas incurram. Ad me quod attinet, quæ de Periandro, quæque de Nauturum perfidia, qui de Arione interficiendo conſultarunt, narrari ſolent, hæc facile ſcriptoribus ſuis aſſentior, quod probabilia eſſe videantur. Quæ vero de Delphino, qui Oriona dorſo exceptum ad Tænarum Laconiæ Promontorium vexit, bona Caroli pace, ſic ſum, ut hæc, atque his ſimilia non dicam concoquere, ſed ne tantillum quidem ſorbere poſſim, aut leviter deguſtare. Jure Ovidius *id fide majus* exclamat; immo Herodotus ipſe lib.1. cap.23. ita rem exponit, ut nullam fidem auctoritate ſua velle facere, videatur: maximum enim, inquit, miraculum populares ſui prædicant, hiſque Lesbii aſſentiuntur; Arionem Methymneum Delphino inſidentem ad Tænaron fuiſſe evectum.

Addit. ad num. 35. Non modo Dithyrambum Corinthios docuit Arion, ut refert Herodotus, ſed & Saltationem Dithyrambicam inventam fuiſſe a Corinthiis indicare videtur Pindarus: *Bacchi enim venuſtates cum boves agente Dithyrambo inter Corinthios exortas fuiſſe*, narrat *Ode* 13. ubi Xenophontis Corinthii curſu, & quinquertio victoriam adepti laudes celebrat.

Ταὶ Διονύσου πόθεν ἐξέφαναν
Σὺν βοηλάτᾳ Χάριτες

διθυράμβῳ; Cur vero *agentem bovem Dithyrambum* dicat, cauſſa in promtu eſt apud virum doctiſſimum Jo: Antonium Viperanum Siculo-Meſſanenſem Juvenacenſium Epiſcopum lib. 3. de Poet. cap.12. *Agentem*, inquit, *boves appellat, quoniam præmium, quod Dithy-*

36 *Siculas impleverat undas*. Quid mirum, ſi peragrarat eam inſulam, & univerſam Italiam? cujus rei fidus teſtis idem auctor. Vetus editio, *Siculas impleverat urbes*.

37 *Inde domum repetens*. Tarento ultimo profectus.

38 *Tyrio diſtinctam murice*. Ἔγκλον, ſive ἐμπόρφυρον: noſtri dicerent, *prætextam clavo purpureo*. Feſtus de ricinio: *Ricinium, omne veſtimentum quadratum: ii, qui duodecim interpretati ſunt, eſſe dixerunt virilem togam, qua mulieres utebantur, praetextam clavo purpureo*: ſive, ut recentiores, *clavatam purpura*. Abdias Babylonius lib. 8. Hiſt. Apoſt. de colobio Bartholomæi: *Veſtitus colobio albo clavato purpura, induitur pallio albo habente per ſingulos angulos ſingulas gemmas*. Nam clavus parvula erat, aut rotunda figura, qua veſtes undique pingebantur; ſive faſcia, qua illæ in extremis oris ornabantur: Græcis παρυφή, aut σημεῖον; Laconibus σάμιον, ut adnotat Heſychius: Σάμια, τὰ ἐν ταῖς ὤαις τῶν ἱματίων παράσημα Λάκωνες. Ex his clavis, ſive loris, in antiquorum veſtibus quatuor, quinque aut plures immitti ſolebant; loquor cum Nonio, qui, *Patagium*, inquit, *aureus clavus, qui pretioſis veſtibus immitti ſolebat*, pro *inſui*: hinc *monoloris* tunica, *diloris*, *pentaloris*, paſſim in antiquis occurret. In genere *loratae* eis nomen. Achmes cap. 220. Εὐγενῆ πρόσωπον, ἢ εἰς ἀδοξίαν, ἡ τῆς χιτώνων αὐτῆς ἔσται τῆς λωρωτῆς κρίσις. In hunc modum erat Arionis palla, nec aliud, *diſtincta murice*, quam pluribus clavis ex purpura picta, ſeu ex eadem faſciis prætexta: ſed palla & cultus citharœdi belle depingitur a Cornificio lib. 4. ad Herennium: *Ut citharœdus*, inquit, *quum prodiret optime veſtitus, palla inaurata indutus, cum chlamyde purpurea coloribus variis intexta, & cum corona aurea, citharam tenens auro & ebore diſtinctam*. & ab Apuleio: *Eique prorſus citharœdicus ſtatus; Deam conſpiciens caventi ſimilis, tunicam picturis variegatam deorſus ad pedes dejectus ipſos, Graecanico cingulo chlamyda velat utrumque brachium, ad uſque articulos palmarum*.

39 *Pallam*. *Bene ergo* Tzetzes Chiliade prima Ἱστορ. ιζ.

Τοῖς ναύταις δὲ τοῖς χρήμασι μέλλων ἀναιρεθῆναι,
Αἰτεῖ τὴν μουσικὴν στολὴν λαβεῖν, καὶ κιθαρίσαι.

Sed heus, antequam ad aliud pergimus, piaculum erit non adſcribere integrum verſiculum ex editione noſtri codicis:

Induit & Tyrio depictam murice veſtem.

40 *Ornatus deſilit*. Ex hiſtoria. Vide Herodotum, quem noſter ad unguem ſecutus.

41 *Oneri ſuppoſuiſſe novo*. Conſidera hæc: nec faſtidio erit Epigramma Bianoris ad Arionis imaginem; quod ſic perbelle concludit, ut nihil melius:

Ἔστησεν Περίανδρος Ἀρίονος εἰκόνα ταύτην,
Καὶ τὸν ἀπολλυμένῳ σωσίδρομα νηξάμενον
Εἰνάλιον δελφῖνα. λέγει δ᾽ ὁ ἐπ᾽ Ἀρίονι μῦθος,
Κτεινόμεθ᾽ ἀνθρώποις, ἰχθύσι σωζόμεθα.

Sed adverte, quod ejuſmodi ſimulacrum forte Corinthi poſuit Periander: nam id de quo Pauſanias, Herodotus, Ælianus agunt, fuit in Tænaro; fuit & ejuſdem naufragi ἀνάθημα. Quod vero putat Tzetzes eadem Chiliade, vectorem ſcilicet fuiſſe vere navim quamdam, ſed cum Delphini paraſemo, (Νηΐ, inquit, δελφινομόρφῳ εἰς Ταίναρον κατῆραν) non reprobo. Scio ab inſigni navibus olim imponi nomen adſolitum. Sic dixere veteres, δελφινοφόροις, κριοφόροις, ταυροφόροις. Vide Stephanum in Ταυρέας.

42 *Pre-*

---

rambis dabatur, bos erat: quamquam aliqui tripoda fuiſſe affirmant: & non ita multo ante: *Motus* erat *Phrygius vi ſua concitatiſſimus, bacchantium maxime proprius, qui furore quodam in diverſa rapiebantur: Polyxenumque tentaſſe* Τῇ δωριστὶ *harmoniæ Dithyrambum accommodare, raptumque ab ejus natura in* φρυγιστὶ *refert Ariſtoteles. Quam Saltationem a Corinthiis primum inventam, & inſtitutam fuiſſe Pindarus teſtatur illis verbis loquens de Corintho* Ταὶ &c.

Addit. ad num. 40. *Illum inductum omni ornatu, ſumtaque cithara ſtantem ſuper foros* διεξελθεῖν νόμον τὸν ὄρθιον, *eoque decantato, ſeſe, ut erat ornatus, in mare jeciſſe* invenio apud Herodotum. Orthium autem carmen altiſſimis conſtabat numeris, ſpiritus, vociſque contentione vehementiore proferendum.

42 *Pretiumque vehendi*. Debitum, ſeu mercedem. Terentius: *Pretium*, inquit, *ob ſtultitiam fero*.

43 *Pectus ineſſe tuum*. Cuperet ſe Μέλητος υἱόν.

44 *Sacras Nonas*. His Patris patriæ cognomentum Cæſar Auguſtus accepit. Fragmentum Kalendarii Præneſtini;

NON. N. CONCORDIÆ
IN ARCE FERIÆ EX
SC. QUOD EO DIE
IMPERATOR CÆSAR
AUGUSTUS PONTIFEX
MAXIMUS TRIB. POTEST.
XXI. COS. XIII. A SENATU
POPULOQUE ROMANO PATER
PATRIÆ APPELLATUS.

Lege ex fide hiſtorica, TRIB. POTEST. XXVIII. res autem ita ſe habuit. Svetonius lib. II. cap. 58. *Patris patriæ cognomen univerſi repentino maximoque conſenſu detulerunt ei: prima plebs, legatione Antium miſſa; dein, quia non recipiebat, ineunti Romæ ſpectacula, frequens, & laureata, mox in Curia Senatus neque decreto, neque acclamatione, ſed per Valerium Meſſallam, id mandantibus cunctis. Quod bonum, inquit, fauſtumque ſit tibi domuique tuæ, Cæſar Auguſte (ſic enim nos perpetuam felicitatem Reip. & læta huic precari exiſtimamus) Senatus te conſentiens cum Pop. Rom. conſalutat patriæ Patrem*. Contigit hoc anno DCCLVIII. ſeptem annis poſt decimumtertium Auguſti Conſulatum: unde bene reſtitutus eſt lapis Sedunianus a Gallo incomparabili, qui ſemiexeſus legebatur his mendis: P. CÆSARI DIVI I UGUSTO COS. XI. TRIBUNICIA POTESTATE XV. PATRI PATRIÆ TIFICI MAXIMO AS SEDUNORUM PATRONO. at nunc, tanto viro gratia:

IMP.

Addit. ad num. 44. Ad fruſtum Kalendarii Præneſtini, & ad Lapidem Sedunianum quod pertinet, ubi & TRIB. POTEST. & PONTIFEX MAXIMUS Imp. Cæſar Divi Juli F. Auguſtus dicitur, non videntur eſſe prætermittenda, quæ de occupata ab ipſo poteſtate civili omni, deque Pontificatu Maximo ſuſcepto eruditiſſime differit Vir Cl. Vincentius Gravina Lib. ſing. de Rom. Imp. cap. 7. & 8. *Principes*, inquit, *tuto ſe minime ſperabant retenturos* (poteſtatem civilem omnem) *niſi eam Religione muniiſſent, ſuſceptoque Pontificatu maximo, arripuiſſent poteſtatem rerum divinarum, quibus humana omnia obligantur, atque volvuntur. Igitur, ut per divina in arbitrium ſuum humana omnia redigerent, Imperatores non ſolum Auguratum, & Quindecimviratum ſacrorum, quæ majora Sacerdotia erant, ſed Auguſti exemplo, ipſum ſuſceperunt Pontificatum Maximum &c.* Et Cap. 8. *Poſtquam autem Imperatores præſidio ſibi adjunxerunt Auctoritatem Divinam, ſuam in cuſtodiam vim etiam adhibuerunt popularem, aſſumta Poteſtate Tribunicia, in qua Populus vires omnes ſuas, ac talem immunitatem collocaverat, ut qui Tribunum verbo, aut re violaſſet, is tanquam ſacrilegus, ac devota Diis victima impune interficeretur: propptereaque Tribunitia Poteſtas ſacroſancta dicebatur, quia ſancitum erat, ut Sacer, Diiſque immolandus eſſet, quiſquis Tribunum offendiſſet. Quoniam autem Tribunus creandus erat e Plebe, Imperator vero in Patriciorum numero cenſebatur, propterea non Tribunum ſe conſtituebat, ſed ſuſcipiebat Tribunitiam Poteſtatem, ut relicto munere Plebejo, muneris tamen auctoritatem aſſequeretur; quæ in SCtis impediendis per interceſſionem Tribunorum propriam, & in Legibus ad Populum ferendis, & in defendendis Civibus verſabatur, & præſertim in vitæ, Famæque ſecuritate, quam omnem Princeps trahebat a Poteſtate Sacroſancta Tribunorum, in qua fundabantur Majeſtatis Leges; quibus eo nomine rei damnabantur, quod Populum in Tribuno, & Tribunum in Principe violaſſe cenſerentur &c.*

IMP. CÆSARI DIVI JULI F.
AUGUSTO COS. XIII.
TRIBUNITIA POTESTATE XXVIII.
PATRI PATRIÆ
PONTIFICI MAXIMO
CIVITAS SEDUNORUM
PATRONO.

45 *Tibi plebs, tibi curia.* Fruſtum illud Kalendarii aperte quoque docet, A SENATU POPULOQUE ROMANO Patrem patriæ appellatum.

46 *Nomen hoc dedit.* Sed non ob id ullum amplius jus Auguſto additum in ſubditos: de hujuſmodi honore hoc Dionis Caſſii judicium lib. 53. Καὶ ἥγε τοῦ πατρὸς ἐπωνυμία τάχα μὲν καὶ ἐξουσίαν τινὰ αὐτοῖς (Cæſaribus) ἣν ποτε οἱ πατέρες ἐπὶ τοὺς παῖδας ἔσχον, κατὰ πάντων ἡμῶν δίδωσιν· οὐ μέντοι καὶ ἐπὶ τοῦτο ἀρχὴν ἐγένετο, ἀλλ' ἐς τε τιμὴν καὶ ἐς παραίνεσιν, ἵνα αὐτοί τε τοὺς ἀρχομένους, ὡς καὶ παῖδας ἀγαπῶσιν, καὶ ἐκεῖνοι σφᾶς, ὡς καὶ πατέρας αἰδῶνται. Hinc liquet, non mirum næniam in Auguſti funere Principum liberos ceciniſſe: luxere enim ut verum patrem, ex ritu quo propinqui mortuis lugubre illud carmen aſſoliti canere. Svetonius lib. 2. cap. 100. de iſtius funebri pompa: *Canentibus naeniam Principum liberis utriuſque ſexus.*

47 *Tu dederas.* Duo editi, *quae dederas.*

48 *Caeninaque ſenſit.* Lege Auctores τῆς ἀρχαιολογίας Ῥωμαϊκῆς. Scio in aliqua editione cuſum, *Cecinaque ſenſit*: ſed puerilis menda, imo quam puer ſuboleat.

49 *Tu rapis.* De Sabinarum raptu adi 111.

50 *Caſtas jubet eſſe maritas.* Nam leges de integro ſanxit de pudicitia, de adulteriis: τοῖς τε ἀγάμοις καὶ ἀνάνδροις graves pœnas impoſuit, ad nauſeam Hiſtorici.

51 *Reppulit ille nefas.* Exemplum ſit ædes Dianæ Epheſiæ; cui aſyli jus antiquum ab Alexandro, & Mithridate conceſſum, auxit deinde duobus ſtadiis Antonius. Ἐφάνη δὲ τοῦτο βλαβερὸν, ait Strabo lib. 14. καὶ ἐπὶ τοῖς κακούργοις ποιοῦν τὴν πόλιν· ὥστ' ἠκύρωσεν ὁ Σεβαστὸς Καῖσαρ. *Viſum hoc damnoſum, & maleficis urbem in poteſtatem hoc pacto dedi: itaque abrogavit Auguſtus Caeſar.* Sanctum hoc, Octaviane; ſed voluiſſem, ne patris quidem templo immunitatem hanc a Triumuiris decretam promulgandam ſiviſſes: ſic poſceret imperantis integritas. Dio lib. 47. Ἀπηγόρευσαν δὲ, μηδένα ἐς τὸ ἡρῷον αὐτοῦ καταφυγόντα ἐπ' ἀδείᾳ, μήτε ἀνδρηλατεῖσθαι, μήτε συλᾶσθαι. ὅπερ οὐδενὶ οὐδὲ τῶν θεῶν, πλὴν τῶν ἐπὶ τοῦ Ῥωμύλου γενομένων, ἐδεδώκεσαν.

52 *Principis ille tenet.* Quantum oderit Auguſtus Dominum appellari, notarunt Svetonius, Philo Judæus, & alii; Principis vero titulum admiſit ea forte de cauſſa, ob quam & ita dici Tiberio placuit. eam ſubindicat idem Caſſius: Πρόκριτός τε, ille ait, τῆς Γερουσίας, κατὰ τὸ ἀρχαῖον, καὶ ὑφ' ἑαυτοῦ ὠνομάζετο. καὶ πολλάκισγε ἔλεγεν ὅτι, Δεσπότης μὲν τῶν δούλων, αὐτοκράτωρ δὲ τῶν στρατιωτῶν, τῶν δὲ δὴ λοιπῶν πρόκριτός εἰμι.

53 *Caeleſtem fecit te pater.* Mox hæc tangemus in Quirinalibus.

54 *Media tenus eminet alvo.* Intellige de dimidiato Aquario oriente: ſic aliqui hoc ſignum non totum oriri voluerunt, ut Aratus, quem noſter, ejuſdem poſt M. Tullium interpres, in multis ſecutus.

Ἵππω

Addit. ad num. 48. Puerilem mendam appellat Noſter *Cecinaque ſenſit*: Recte: Quum enim de propagatione Imperii per comparationem ſit ſermo, de Cænina urbe hoc loco verba fieri dicendum eſt; quæ Urbs bello primo Sabino omnium prima Colonia a Romulo facta eſt, eo enim Dionyſ. teſte, ab V.C. Ann. IV. cives trecenti deducti fuere.

Addit. ad num. 52. Paſſus eſt Auguſtus ſe Imperatorem, ducemque ſummum exercituum Romanorum dici. Quam tamen auctoritatem nunquam in perpetuum, ſed in quinquennium alias, alias in decennium accepit, relicta ſemper Italia Provinciarum Domina in adminiſtratione Senatus. Principem vero appellari non renuit, quod Dignitas hæc etiam in libera Civitate Senatorum optimis concedi conſuevit. Mirum quantum valuit genus hoc ὑποχρίσεως ad libertatem P. R. nihil minus cogitanti adimendam.

Addit. ad num. 53. De Quirinalibus verba facit hoc eodem lib. ad num. 175. 190. 191.

Ἵππου δ' ὑδροχόοιο μέσον περιτελλομένοιο,
Ποσσί τε καὶ κεφαλῇ ἀνελίσσεται . . . .

In quo μέσον mendam ſuboluit Attalus; ſed operam luſit: & docte refellitur ab Hipparcho lib. 2. cap. 14. Tu vide, ſi lubet.

55 *Mollior aura venit*. Vetus, *mitior*. Non determinat vere diem quo flatus hic incipit; ſed quis non videt, velle Noſtrum, ut ſpiret cum ipſo primo vere, dum ſtatim ſubdit,

. . . . *Et primi tempora veris erunt*.

56 *Quintus ab æquoreis*. Non Idibus: (ſic peſſime interpretatur hunc locum Berſmannus: nam Idus expreſſim paullo poſt conſecrat Fauni feſto) ſed v. Idus: nec alia Poetæ mens. Ceterum in hoc tempore aſſignando parum, aut nihil diſcrepant Auctores. Plinius confert in diem tertium poſt Nonas lib. 15. cap. 3. de quodam olivarum genere. *Non ante Favonii afflatum nigreſcentes, hoc eſt ad* IV. *Idus Febr.* & lib. 11. cap. 47. *Favonii hibernum molliunt cælum, ſole Aquarii* XXV. *obtinente partem: is dies ſextus eſt ante Februarias Idus*. Incerti Auctotis παράπηγμα, quod his Faſtis aſſui ſolet, ſtatuit VIII. Idus.

57 *Geminos exeruiſſe pedes*. III. Idus eſt Arcturi ortus veſpertinus: quæ ſtella ſita in medio crurum τοῦ Ἀρκτοφύλακος. Vetus parapegma III. Idus: *Subſolanus ſpirat, Arcturus oritur*.

58 *Jaculatricemque Dianam*. Ἰοχέαιραν dicunt hanc paſſim vatum antiquiſſimi.

59 *Caliſto ſacri*. Geminant L. veteres editiones; & ita re vera legendum. Optimus codex Propertianus;

Calliſto Arcadios erraverat Urſa per agros.

60 *A Jove crimen habet*. Qui indutus Dianæ facie virginem compreſſit: ſic voluit in Metamorphoſi, ſecutus hac in parte Amphidem illum veterem Poetam κωμικὸν, cujus adhuc exſtant fragmenta nonnulla apud Athenæum, & alios.

61 *Erubuit falſo virginis illa ſono*. Ob amiſſum pudicitiæ decus, & ruptum ſacramentum: unde fuſius ſcripſit idem eleganter in II. Metamorphoſi;

Heu quam difficile eſt crimen non prodere vultu!
Vix oculos attollit humo: nec, ut ante ſolebat,
Juncta Deæ lateri, nec toto eſt agmine prima:
Sed ſilet, & læſi dat ſigna rubore pudoris.
& mox:
Nuda ſuperfuſis tingamus corpora lymphis.
Parrhaſis erubuit; cunctæ velamina ponunt:
Una moras quærit: dubitanti veſtis ademta eſt:
Qua poſita, nudo patuit cum corpore crimen.
Attonitæ, manibuſque uterum celare volenti,
I procul hinc, dixit, nec ſacros pollue fontes,
Cynthia; deque ſuo juſſit ſecedere cœtu.

62 *Dixe-*

Addit. ad num. 60. Furtum hoc Jovis narrat feſtive idem Ovidius Metamorphos. lib. 2, Fab. 5. v. 423.

Jupiter, ut vidit feſſam, & cuſtode vacantem,
Hoc certe furtum conjux mea neſciet, inquit,
Aut ſi reſcierit, ſunt, o, ſunt jurgia tanti?
Protinus induitur faciem, cultumq; Dianæ,
Atque ait: O comitum Virgo pars una mearum.
In quibus es venata jugis? De ceſpite Virgo
Se levat, & ſalve Numen, me judice, dixit,
Audiat ipſe licet, majus Jove: ridet, & audit,
Et ſibi præferri ſe gaudet, & oſcula jungit
Nec moderata ſatis, nec ſic a Virgine danda.
Qua venata foret Silva narrare parantem
Impedit amplexu, nec ſe ſine crimine prodit.

62 *Dixerat hæc Nymphis*. Non legam aliter, licet vulgatæ, & antiquæ editionis ſit ſcriptura hæc, *Dixerat & Nymphis*.

63 *Implerat cornibus orbem*. Implere cornibus orbem Luna dicitur, quum ἐκ τ̃ μηνοειδὲς πανσέληνος fit.

64 *Formam mutatque puellæ*. In vultus ferinos: ſed hac de re quo piaculo omittam aurea illa Noſtri carmina? verba ſunt iratæ Junonis:

> *Haud impune feres: adimam tibi namque figuram;*
> *Qua tibi, quaque places noſtro importuna marito.*
> *Dixit, & arreptam prenſis a fronte capillis*
> *Stravit humi pronam. tendebat brachia ſupplex:*
> *Brachia cœperunt nigris horreſcere villis,*
> *Curvarique manus, & aduncos creſcere in ungues,*
> *Officioque pedum fungi, laudataque quondam*
> *Ora Jovi lato fieri deformia rictu.*
> *Neve preces animos & verba precantia flectant,*
> *Poſſe loqui eripitur: vox iracunda, minaxque,*
> *Plenaque terroris rauco de gutture fertur.*

65 *Jam tria luſtra puer*. Aperte luſtrum Noſtro eſt ſpatium quinquenne: (de hoc apud litteratos adhuc controverſia) nam de eodem puero alibi dixit:

> .... *Ter quinque ferens natalibus annos.*

66 *Terga ſequentis habet*. Ex ſcedographia: unde Ἀρκτοφύλαξ & Ἀρκτοῦρος, etiam eadem cauſſa dictus. Videndus Suidas, & alii Græcanici ſcriptores.

67 *Canamque petit*. Vetus liber, *canamque adiit*.

68 *Fumant altaria Fauni*. In Kalendariis nulla ſit mentio hujus celebritatis. Forſan his Idibus iterabant veteres memoriam dedicationis: nec quidem hoc die ſacratum ei fanum reperio; non ita annum, qui fuit DIX ab Urbe condita. Livius lib. 34. *Ædes eo anno aliquot dedicatæ ſunt: una Junonis Soſpitæ in foro Olitorio, vota, locataque quadriennio ante a C. Cornelio Conſule Gallico bello. Cenſor idem dedicavit. altera Fauni. Ædiles eam biennio ante ex multatitio argento faciendam locarant C. Scribonius & Cn. Domitius Ænobarbus: qui Prætor urbanus eam dedicavit*. Idem libro ſuperiore: *Ædiles plebis Cn. Domitius Ænobarbus, & C. Scribonius Curio Maximus multos pecuarios ad populi judicium adduxerunt: tres ex his condemnati ſunt. Ex eorum multatitia pecunia ædem in inſula Fauni fecerunt*. En ſitum ubi poſita, qui & a Topographis firmatur. Publius Victor: *Inſula, ædes* Jovis, *Fauni, Æſculapii*.

69 *Hæc*

Addit. ad num. 65. Scio ſpatium quinquennale ita ex aliquorum ſententia conſtitutum fuiſſe apud veteres, ut quadriennio exacto, anno quinto ineunte luſtrum peractum diceretur. Sed hoc loco de quinquennali luſtro certe ſermo eſt, ita enim idem refert Naſo noſter Metam. lib. 1. Fab. 5. & 6. ver. 97.

> *Ecce Lycaoniæ proles ignara Parentis*
> *Arcas adeſt, ter quinque ferens natalibus annos.*

Verumtamen aliorum Scriptorum teſtimonio oſtendere facile eſt, luſtrum quinque annorum abſoluto ſpatio contineri. Stat. Sil. lib. 2. 2. v. 6.

> *Hac me, poſt patrii lætum quinquennia luſtri,*
> *Cum ſtudio jam pigra quies, canuſque ſederet*
> *Pulvis, ad Ambrucias converſa Gymnade frondes*
> *Trans gentile fretum placidi facundia Polli*
> *Detulit*, ...

Martialis de morte Demetrii Amanuenſis ſui lib. 1. 102.

> *Deſtituit primos virides Demetrius annos;*
> *Quarta tribus luſtris addita meſſis erat.*

Meſſis quarta annum ſignificat: ergo ſi quartum annum tribus luſtris addiici dicitur, non jam quatuor annis, ſed quinque luſtrum componitur. Jam vero non tria ætatis Demetrii luſtra, ſi luſtrum quadriennio abſolvitur, ſed quatuor dicenda ſunt. Conſule præterea Horat. Carmine Seculari; Carmi. lib. 2. Od. 4. v. 33; Et lib. 4. Od. 1. v. 6. De his inſuper vide Alex. ab Alex. lib. 5. c. 27. & Lipſium Elect. lib. 1. cap. 27.

69 *Hæc fuit illa dies*. Sed annus CCLXXVI. Diodorus lib. II. Ἐν Ῥώμῃ δὲ ὕπατοι καθεστήκεσαν Τίτος Μινύκιος. & verius: Μενήνιος καὶ Γάϊος Ὁράτιος Πολυίλλος. cum menda hodie legitur Πολύνδος. & poſt multa ſubdit hanc cladem Fabiorum: hi vero eidem non plures ſunt quam τριακόσιοι: noſter & alii, ſex ſupra trecentos numerant. Dies vero quam recenſet Ovidius, quum lego Livium ſub limen lib. 6. ſi verus ille, quod ita ſentio, aliquantiſper anxium me habet, & miror in hanc foveam doctiſſimum Poetam incidiſſe. Nota Hiſtorici verba: *Tum de diebus religioſis agitari cœptum, diemque ad XV. Kalendas Sextiles duplici clade inſignem, quo die ad Cremeram Fabii cæſi; quo deinde ad Alliam cum exitio Urbis fœde pugnatum: a poſteriore clade Allienſem appellarunt, inſignemque rei nulli publice privatimque agendæ fecerunt*. Sed a Livio recedit etiam Plutarchus in Camillo, qui reiicit in ſolſtitium æſtivale in his: Ἐγένετο δ' ἡ μάχη περὶ τροπὰς θερινὰς περὶ τὴν πανσέληνον. ᾗ καὶ πρότερον ἡμέρᾳ μέγα πάθος συνέβη τὸ περὶ τοὺς Φαβίους. τριακόσιοι τῶν ἐκ τοῦ γένους ὑπὸ Τυρρηνῶν ἀνῃρέθησαν.

70 *Et onus ſuſceperat Urbis*. Nam Reſpublica in eo bello milite & pecunia vacabat: & hanc & militem obtulit gens Fabia.

71 *Miles generoſus*. Singularis. Vaticanus, *miles generatus*. Non probo. ſequitur enim: *Quo ruitis generoſa domus*.

72 *Dextro eſt via proxima Jano*. Sic omnes antiqui codices: mendoſe vulgares, *dextra eſt via*. Porta Carmentalis ea, quæ etiam ſolita nuncupari *Vejentina*, & *Tarpeia*; nam huic directo Capitolium incumbebat: ſed a clade Fabiorum dicta exinde Scelerata. Græci dixere hujuſmodi portas ἀποφράδας, & σκυθρωπάς. Plutarchus περὶ Πολυπραγμοσύνης: Ὥσπερ αἱ πόλεις ἔχουσί τινας πύλας ἀποφράδας καὶ σκυθρωπὰς δι' ὧν ἐξάγουσι τοὺς θανατουμένους, καὶ τὰ λύματα καὶ τοὺς καθαρμοὺς ἐκβάλλουσιν, ἁγνὸν δὲ οὐδὲν οὐδὲ ἱερὸν εἴσεισι καὶ διέξεισι δι' αὐτῶν. his eleganter comparat curioſorum aures.

73 *Cremeram tetigere*. Vetus liber, *tenuere*. Adſentior libens utrique. Ibi caſtra poſita: is opportunus viſus locus, ſcribunt Hiſtorici, communiendo præſidio.

74 *Hibernis ille fluebat aquis*. Sub initium brumæ Urbe profectos credibile ſane eſt: nam poſt caſtellum prope Cremeram exſtructum, & infeſtationes aliquas a Fabiis in agrum hoſticum illatas: Καὶ ὁ μὲν, inquit Dionyſius lib. 9. χειμὼν ἐκεῖνος ἐτελεύτα.

75 *Occulit alta feras*. Spuria editio hæc: malim cum quinque Vaticanis, *occulere apta feras*.

76 *Fraude perit virtus*. Singula vide ex Livio, Dionyſio, Zonara, Eutropio, Floro, A. Gellio, & aliis.

77 Ut

Addit. ad num. 69. Obtruncatos ad Cremeram Fabios non modo non plures fuiſſe quam τριακόσιοι, ſed & pauciores putant rerum æſtimatores callidiſſimi. Gens enim Fabia omnium Romæ florentiſſima hoc ſibi bellum & clientibus ſuis, ut committeretur a Senatu, impetravit, neque omnes Patriciæ illius Gentis Fabii fuere. Qui enim fieri poteſt, ut ea in Gente, in qua tot Fabii fuere, unus tantum puer, iſque prope pubertatem reperiretur? Quomodo autem exhauſto a Tarquinio Senatu brevi annorum LVI. intervallo (tot enim enumerantur ſecundum Livianam ſupputationem ab exhauſto a Tarquinio Senatu ad Fabiorum cædem) tot viri, qui id ætatis eſſent, ut arma gererent, ab una tantum Gente propagari potuerunt? Sed conſule Animadv. Hiſt. Cl. Viri Jacobi Perizonii cap. 5. ubi pluribus argumentis vulgarem illam cæſorum Fabiorum enumerationem refellit. Quod ad rem geſtam pertinet, quamvis de cæſis omnibus Fabiis, præter unum impuberem Romæ relictum, conſentiant cum Ovidio, Livius, Eutropius, & Aurelius Victor, tamen ab horum ſententia diſcedit Dionyſius, quod ejuſmodi narratio pluribus de cauſſis, quas ipſe enumerat, minime ſibi probanda eſſe videtur. Sed adi Dionyſium, ex ipſo enim intelliges, quæ cauſſa fuerit erroris, ſuperſtitemque Marco, Quinti, & Cæſonis fratri filium impuberem noveris, quem Q. Fabium Vibulenum dictum, & Q. Fabii Cunctatoris abavum fuiſſe confirmat.

77 *Vt tamen Herculeæ*. Hanc antiquitatem iſti familiæ tribuere veteres, Silius Italicus, & reliqui: ex Hercule ſcilicet & Evandri filia Vinduna primum Fabium natum. Certe ante Urbem conditam mentio hujus gentis: ea eſt quam Remus habuit ſociam.

78 *Vnus de Fabia gente.* Hoc ſibi perſuadere non potuit Dionyſius Halicarnaſſenſis; idque non uno probat argumento: ſed ea quidem ſuper re diſſerit, qua vix aliud certius apud Hiſtoricos.

79 *Olim tu, Maxime, naſci*. De hoc viro incomparabili loquuntur fere omnia, quæ extant, Romanorum monumenta: Plutarchus in primis cum fide ejus vitam, & geſta publici uſus fecit.

80 *Inter utrumque jacet*. Ex ſcedographia. Marſus neſcio e quo rancido codice legit, *inter utrumque latet*. Caveant omnino parum cauti adoleſcentes ab illius interpretis inſcitia.

81 *Nocte ſequenti*. XVI. Kalendas. Columellæ veſperi oritur Crater: & addit ſub idem tempus venti mutationem.

82 *Forte Jovi Phœbus*. Cetera hæc φορμκὰ diſces clarius a Mythologis.

83 *I mea, dixit, avis*. Statius lib. 2. Silvarum de Corvo, *Plangat Phœbejus ales*. & Manilius in Sphæra de hocmet Hydri ſigno:

> *. . . . Cui proximus anguis*
> *Squamea diſpoſitis imitatur lumina flammis,*
> *Et Phœbo ſacer ales, & una gratus Jaccho*
> *Crater . . . . .*

Tutelæ cauſſas multas retulere veteres.

84 *Ad dominum rediit*. Audi veterem, *Ad dominumque redit*.

85 *At tibi, dum lactens*. Plinius lib. 10. cap. 12. *Corui ante ſolſtitium generant: iidem ægreſcunt ſexagenis diebus, ſiti maxime, antequam fici coquantur autumno*.

86 *Lactens hærebit in arbore ficus*. Ficus lactens eſt viridis, & recens. Lac vocarunt Latini fici rorem, qui Græcis ὀπὸς; & γάλακτι cuidam Anonymo, qui ſcripſit Alexandri vitam.

87 *Fonte bibantur aquæ*. In alio ἀπηλιωτικοῖς, *fonte bibentur aquæ*.

88 *Tertia poſt Idus*. XV. Kalendas Martias erant Lupercalia: his unde initium, dicemus in tranſcurſu: nomen vero habuere a Lupercis, quorum plures ſodalitates. Una fuit Fabiorum, alia Quintiliorum; & hæ antiquiſſimæ: addita poſtea ea Juliorum a C. illo Cæſare. Cujus inſtitutionis mentio apud Dionem lib. 44 verba ſunt: Ἱεροποιούς τε ἐς τὰς τοῦ Πανὸς γυμνοπαιδίας, τρίτην τινὰ ἑταιρίαν, ἣν Ἰουλίαν ὠνόμασαν. Tria ergo Romæ Lupercorum collegia, quæ ſacra quotannis rite facerent: hæc aliquantulum remiſſa Auguſti ævo, ſed eodemmet reſtituta. Svetonius lib. 2. *Nonnulla*, inquit, *etiam ex antiquis cæremoniis paullatim abolita reſtituit, ut Salutis augurium, Diale flaminium, ſacrum Lupercale*. Manſit hoc poſtea uſque ad Anaſtaſii Imperatoris tempora, Theodorico Amalo in Italia regnante: ſic ex quodam antiquo S. R. regeſto (quod oculatim vidit) teſtatur Onuphrius Panvinus, Veronæ ſuæ decus. Vide & Epiſtolam Gelaſii P. M. ad Andromachum Tom. 11. Concil.

89 Au-

Addit. ad num. 77. Plutarchus in Fabio: *Ex nympha memorant, alii ex muliere indigena, quæ cum Hercule juxta Tiberim amnem concubuerat, Fabium natum, virum, qui numeroſam Romæ, & claram propagavit Gentem Fabiorum*. Fabiorum Familia (ſi qua Boxhorn. fides) ſacrata Herculi fuit. Ipſum conſule Quæſt. Rom. 23. Sigonio videntur in Patriciorum album relati eo tempore, quum Romulus Tatio Sabinorum Rege Romam advocato, ex Sabinis Patricios legit.

Addit. ad num. 83. *Tutelæ cauſſas multas retulere veteres*, inquit Noſter, ſed quam a recentioribus etiam accipimus, haud gravate in medium afferimus. Albric. de Deorum imag. cap. 4. cui ex recentioribus inveſtigator diligens antiquitatis unus, & alter aſſentitur. *Juxta* (Apollinem) *corvus niger deſuper volitans pingebatur* (*avis ſcilicet ipſi Deo conſecrata*) *quod ſolus, contra rerum naturam in mediis ipſis æſtivis fervoribus, oviparos pullulet fetus*.

89 *Nudos aurora Lupercos*. De hoc more Plutarchus in C. Cæſare: Τῶν δ' εὐγενῶν νεανίσκων καὶ ἀρχόντων πολλοὶ διαθέουσιν ἀνὰ τὴν πόλιν γυμνοὶ, σκύτεσιν λασίοις τοὺς ἐμποδὼν ἐπὶ παιδιᾷ καὶ γέλωτι παίοντες. Subligacula tantum habebant circa pudenda ex ipſiſmet pellibus caprarum, quas in ſacrificio fecerant. Dionyſius lib. 1. Ἡνίκα ἐχρῆν τοὺς περὶ τὸ Παλλάντιον οἰκοῦντας τῶν νέων ἐκ τοῦ Λυκαίου τεθυκότας περιελθεῖν δρόμῳ τὴν κώμην γυμνοὺς, ὑπεζωσμένους τὴν αἰδῶ ταῖς δοραῖς τῶν νεοθύτων· τοῦτο δὲ καθαρμόν τινα τῶν κωμητῶν πάτριον ἐδύνατο. Nudum etiam corpus tunc illis unctum, neſcio an vulgo notum ſit; ſed eruo ex Appiano lib. 11. Bell. civil. Ἀντώνιος, inquit, ὑπατεύων σὺν αὐτῷ Καίσαρι, καὶ διαθέων τότε γυμνὸς ἀληλιμμένος (ὥσπερ εἰώθασιν οἱ τῆς ἑορτῆς ἱερεῖς) ἐπὶ τὰ ἔμβολα ἀναδραμὼν, ἐστεφάνωσε διαδήματι. Uncti igitur & ſeminudi diſcurrebant vicatim ludentes; hinc Ludii appellati. Tertullianus de Spectaculis: *Sed & ſi Varro ludos a ludo, id eſt a luſu interpretatur, ſicut & Lupercos ludos appellabant, quod ludendo diſcurrant*. Qui legunt utrobique *ludios*, non damno: idem antiquis aliquando fuit *ludus*, & *ludius*.

90 *Et Fauni ſacra bicornis erunt*. Huic Deo ſuſpicor capras illas immolatas: ex harum ſanguine tunc duo juvenes fronte linita, lana lacte madida eam detergebant; nec ſine riſu. Plutarchus in vita Romuli: Σφάττουσι γὰρ αἶγας, εἶτα μειρακίων δυοῖν ἀπὸ γένους προσαχθέντων αὐτοῖς, οἱ μὲν ᾑμαγμένῃ μαχαίρᾳ τοῦ μετώπου θιγγάνουσιν, ἕτεροι δὲ ἀπομάττουσιν εὐθὺς, ἔριον βεβρεγμένον γάλακτι προσφέροντες. γελᾶν δὲ δεῖ τὰ μειράκια μετὰ τὴν ἀπόμαξιν. Canes etiam in eo ſacrificio cæſi: cauſſam lege paullo poſt apud eumdem.

91 *Latias unde petita domos*. Ex Arcadia primum ſuſpicatur cum Evandro tranſlata: & in hanc ſententiam idem ſcriptor in Romulo: Τοὔνομα δὲ τῆς ἑορτῆς ἑλληνιστὶ σημαίνει λύκαια, καὶ δοκεῖ διὰ τοῦτο παμπάλαιος ἀπ' Ἀρκάδων εἶναι τῶν παρ' Εὔανδρον. & Clemens Alexandrinus Stromaton libro primo de Carmenta: Ἧς υἱὸς Εὔανδρος, ὁ τὸ ἐν Ῥώμῃ τοῦ Πανὸς ἱερὸν τὸ Λυπέρκιον καλούμενον κτίσας. Hoc fanum auxerunt poſtea magnis ædificiis Romani, ut auctor Halicarnaſſenſis libro primo: nam vetus illud Arcadium fuit humile, & in ſpelunca multa fronde pertecta. de qua idem, Ἔνθα βωμὸν, inquit, ἱδρυσάμενοι τῷ θεῷ, τὴν πάτριον θυσίαν ἐπετέλεσαν, ἣν μέχρι τοῦ καθ' ἡμᾶς χρόνου Ῥωμαῖοι θύουσιν ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ, μετὰ χειμερίους τροπὰς, οὐδὲν τῶν τότε γινομένων μετακινοῦντες.

92 *Coluiſſe feruntur Arcades*. Quippe quem ἐπιχώριον. Et ſane nulla prorſus fuit urbs, aut angulus in ea regione, in quo ſacrum aliquod huic Pani non eſſet. Lege tota Arcadica Pauſaniæ.

93 *Teſtis erit Pholoe*. Φολόη mons ejuſdem regionis. Strabo. lib. 8. Καὶ ἡ Φολόη δ' ὑπέρκειται τῆς Ὀλυμπίας ἐγγυτάτω, ὄρος Ἀρκαδικὸν, ὥστε τὰς ὑπωρείας τῆς Πισάτιδος εἶναι. nomen ſortitus a Pholo illo Herculi intimo ibi ſepulto. Inſignis eſt locus Diodori Siculi Βιβλιοθήκης lib. 4. Ὃν Ἡρακλῆς μεγαλοπρεπῶς ἔθαψεν ὑπὸ τὸ ὄρος, ὃ στήλης ἐνδόξου γέγονε κρεῖττον. Φολόη γὰρ ὀνομαζόμενον, διὰ τῆς ὁμωνυμίας μηνύει τὸν ταφέντα, καὶ οὐ διὰ ἐπιγραφῆς.

94 *Teſtes Stymphalides undæ*. Stymphalus urbs in Arcadia, & ejuſdem nominis amnis. Pauſanias lib. 8. Ἐν δὲ τῇ Στυμφάλῳ χειμῶνος μὲν ὥρᾳ λίμνην τε οὐ μεγάλην ἡ πηγὴ, καὶ ἀπ' αὐτῆς ποταμὸν ποιεῖ τὸν Στύμφαλον. Ἐν θέρει δὲ προσλιμνάζει μὲν οὐδὲν ἔτι, ποταμὸς δὲ αὐτίκα ἐστὶν ἀπὸ τῆς πηγῆς. οὗτος ἐς χάσμα γῆς κάτεισιν ὁ ποταμὸς, ἀναφαινόμενος δὲ αὖθις ἐν τῇ Ἀργολίδι, μεταβάλλει τὸ ὄνομα, καὶ αὐτὸν ἀντὶ Στυμφάλου καλοῦσιν Ἐρασῖνον. Ceterum illa, Οὗτος ἐς χάσμα γῆς κάτεισιν ὁ ποταμὸς, clarius explicat Strabo lib. 6. in his: Τὸ δὲ περὶ Στύμφαλον ὕδωρ ἐπὶ σταδίους ὑπὸ γῆς ἐνεχθὲν ἐν τῇ Ἀργείᾳ τὸν Ἐρασῖνον ἐκδίδωσι.

96 *Qui-*

Addit. ad num. 92. Si cui grave eſt tota Arcadica Pauſaniæ legere, videat quæ de Pane inter Arcades ἐπιχωρίῳ paucis complexus eſt elegantiſſime Ovidius hoc eodem loco v. 271. uſque ad v. 178. Hunc Arcades non ſilvarum modo Dominum *verum etiam* (utor enim Macrobii verbis) *univerſæ ſubſtantiæ materialis Dominatorem* dixerunt, τὸν τῆς ὕλης κύριον. Ἐπίσκοπον etiam vocarunt, ideſt ſpeculatorem, quod pecudes, & armenta ſervaret, eaque tueretur. Μυστήρια, quæ in ejus imagine occulebantur luculentiſſime aperit Vir Cl. Viperanus noſter de Poet. lib. 3. cap. 1. *Pan quaſi rerum univerſitatem complectens in ſimilitudinem naturæ formatus eſt. Nam eſt illi vultus ruber, qualis eſt æther, & cornua radiorum loco, quibus inter omnes cæleſtes ignes Solem tantum, & Lunam armatum videmus; tum nebris ſtellata in pectore, ſidera; pars inferior hiſpida, virgulta, arbores, & feras; caprini pedes ſoliditatem terræ; fiſtula; Cælorum armoniam, & concentum; pedum recurvum, in ſe ipſum ſe convertentem annum, ſignificat*.

95 *Quique citis Ladon*. Hic defluit e paludibus Phenei.

96 *Nemoris juga Nonacrini*. Nonacris etiam inter colles Arcadicos. Adi Plinium lib. 4. cap. 6. Is unus e quo fluebat ſtygos hydor: cujus admiranda petas e Vitruvio lib. 8. cap. 3.

97 *Pan illic numen aquarum*. Hinc in Græcorum Epigrammatis nil frequentius reperies, quam Pani deo vota piſcatorum. de his alicubi Zoſimus Thaſius:

. . . . Πρὸς νηῷ Πανὸς ἔθηκε λίνα.

ad felicem ſane capturam.

98 *Tranſtulit Evander*. Quo tempore, jam notavimus primo Faſtorum.

99 *Dialis erat*. Ne titubes. Idcirco hujus ſacris flamen hic affuit; quia Pan univerſa natura creditus, & ipſe Jupiter: norunt Mythici.

100 *Cur igitur currant*. Nunc dicendæ veniunt cauſſæ celerrimi curſus, & poſitæ veſtis: quibus diutius inſiſtit.

101 *Concipit ille fugas*. Lege, *concitat ille feras*. & ita lib. MSS.

102 *Vita feris ſimilis*. Diodorus Siculus in primo: Τοὺς δὲ ἐξ ἀρχῆς γεννηθέντας τῶν ἀνθρώπων φασὶν ἐν ἀτάκτῳ δὲ θηριώδει βίῳ καθεστῶτας, σποράδην ἐπὶ τὰς νομὰς ἐξιέναι, καὶ προσφέρεσθαι τῆς τε βοτάνης τὴν προσηνεστάτην καὶ τοὺς αὐτομάτους ἀπὸ τῶν δένδρων καρπούς.

103 *Auſta duabus aqua*. Quum neque poculi neque vini uſus erat. Albius Tibullus:

O valeant fruges; ne ſint modo rure puellæ:
Glans alat, & priſeo more bibantur aquæ.

104 *Et corpora nuda gerebant*. Idem Diodorus mox: Τοῖς οὖν πρώτοις τῶν ἀνθρώπων, μηδενὸς τῶν πρὸς βίον χρησίμων εὑρημένου, ἐπιπόνως διάγειν, γυμνοὺς μὲν ἐσθῆτος ὄντας, οἰκήσεως δὲ καὶ πυρὸς ἀήθεις, τροφῆς δ' ἡμέρου παντελῶς ἀνεννοήτους. καὶ γὰρ τὴν συγκομιδὴν τῆς ἀγρίας τροφῆς ἀγνοοῦντας, μηδεμίαν τῶν καρπῶν εἰς τὰς ἐνδείας ποιεῖσθαι παράθεσιν. διὸ καὶ πολλοὺς αὐτῶν ἀπόλλυσθαι κατὰ τοὺς χειμῶνας, διά τε τὸ ψῦχος καὶ τὴν σπάνιν τῆς τροφῆς. Primus Rex Pelaſgus ſubvenit his malis. Pauſanias lib. 8. *Pelaſgus igitur quum regnare cœpiſſet, primum quidem ru des homines docuit tuguria, ad frigoris, imbrium & æſtus incommoda arcenda, ædificare: idem tunicas facere inſtituit e ſuillis coriis; qualibus his ipſis temporibus in Eubœa, & Phocide tenuiores homines utuntur.*

105 *Faunus utrumque jugo*. Vetus habet, *loco*.

106 *Humeros perſuſa capillis*. De hac & alia crinium textura Lucianus ἐν τοῖς Ἔρωσι, ſub finem: Ὁπόσαις δὲ ἀρκεῖν ἡ μέλαινα χαίτη νομίζεται, τὸν γεγαμηκότων πλοῦτον εἰς ταύτην ἀναλίσκουσιν, ὅλην Ἀραβίαν σχεδὸν ἐκ τῶν τριχῶν ἀποπνέουσαι, σιδηρᾶ τε ὄργανα, πυρὸς ἀμβλείᾳ φλογὶ λίαν θέντα, βίᾳ τὴν ἑλίκων οὐλότητα διαπλέκει. καὶ περίεργοι μὲν αἱ μέχρι τῶν ὀφρύων ἐφελκυσμέναι κόμαι, βραχὺ τῷ μετώπῳ μεταίχμιον ἀφιᾶσι, σοβαρῶς δὲ, ἄχρι τῶν μεταφρένων, οἱ ὄπισθεν ἐπισαλεύονται πλόκαμοι. Quum ſic capillum geſtabant, nodo ad ſummum verticem religabatur. Apulejus de quadam lib. 2. Met. *Uberes enim crines, leniter emiſſos, & cervice dependulos, ac deinde per colla diſpoſitos, ſenſimque ſinuato patagio reſidentes, paulliſper ad finem conglobatos, in ſummum verticem nodus adſtrinxerat*. Hic unus ornatus capitis muliebris: alius erat tutulatus; eidem *ſpiroſus* 11. Mileſiarum: *Quid cum frequenti ſobole ſpiroſus cumulat verticem, vel prolixa ſerie porrectus dorſa permanat?* Primus in Græco Epigrammate eſt: Πυργοῦσθαι κορύμβοις κεφαλήν. Κόρυμβος concumulatio illa comæ. Heſychius: Κρώβυλος, ὁ ὄμιλος τῶν παίδων, ἢ ὁ κόρυμβος τῆς ἐμπλοκῆς ἥ ἐστιν ἀνηνεγμένη ἀπὸ μέσου τοῦ μετώπου ἐπὶ τὴν κορυφήν.

107 *Meonis*. Nam Omphale domo Lydia. Meones antiquitus dicti Lydiæ populi. Strabo lib. 13. Τὰ μὲν γὰρ περὶ Κύζικον, Φρύγες ἐπῴκησαν ἕως Πρακτίου, &c. τὸ δὲ Θήβης πεδίον Λυδοὶ οἱ τότε Μῄονες. Herodotus lib. primo ſub initium: Κανδαύλης δὲ ὁ Μύρσου, ὕπατος. οἱ δὲ πρό-

---

Addit. ad num. 99. Jure hujus ſacris flamen Dialis adfuit: Pana enim Latini Inuum interpretantur (in antiquis Livii codicibus Inivus legitur ab *Ineo*, quod omnia iniret, fortaſſe per eamdem analogiam, qua a *vaco*, *vacuus*, & *vacivus*, ita ab *Ineo inuus*, & *inivus*) cujus religionem ex Arcadia in Italiam intuliſſe Evander perhibetur. Sub hoc nomine Jupiter, ideſt mundus coli creditur. *Pan* enim *omne* ſignificat, ideſt naturam univerſam, varietaſque pellis hinuli, qua tegitur, ſuis maculis, ſtellarum varietatem imitatur. Inferiorem partem habet hirſutam, piloſam, & hircinam, quæ terræ aſperitatem indicat, ſuperiorem vero hominis, quod in æthere ἡγεμονικὸν mundi, idque rationale eſſe, traditum ſit.

πρότερον Ἀργώνος βασιλευσάντων ταύτης τῆς χώρης, ἦσαν ἀπόγονοι Λυδοῦ τοῦ Ἄτυος· ἀπ' ὅτευ ὁ δῆμος Λύδιος ἐκλήθη ὁ πᾶς οὗτος πρότερον Μηίων καλεόμενος. Non melius in aliis Μαίων. nam Μηίων, & Μαίων, ſcripſere Græci veteres. Nomina enim barbarica, teſte eodem Strabone, variis obnoxia mutationibus: hac de cauſſa, Ὁμοίως, inquit libro 12. οἱ καὶ Βρέγοι, καὶ Βρίγες, καὶ Φρύγες οἱ αὐτοί. καὶ Μυσοὶ, καὶ Μέρονες. καὶ Μαίονες, καὶ Μήονες. ſed Meones antiquior ſcriptura, quam Mæones. Idem lib. 13. Οὓς ὁ ποιητὴς καλεῖ Μήονας, οἳ δ' ὕστερον Μαίονας.

108 *Aurato ſinu*. Pro veſte auro ſparſa, ſive acu picta, ſive aureis filis contexta, ſive ſegmentata: eodem ſenſu *auratum* legitur in auctoribus melioris notæ. Capitolinus in M. Antonino Philoſopho: *Vaſa etiam regia, & veſtem uxoriam ſericam & auratam, gemmaſque etiam multas in repoſtorio ſanctiore Adriani repererat*; & Trebellius Pollio in duobus Gallienis: *Gladiatores pompaliter ornati cum auratis veſtibus matronarum*; & multo poſt: *Purpuream tunicam, auratamque virilem, eamdemque manicatam habuit*. Sed Noſter, paucis interjectis, hanc eamdem Omphales facit *Getulo murice tinctam*. Compones ex auro & purpura veſtem χιτῶνα ὁλοπόρφυρον, χρυσῷ κατάπαστον, ſive melius, διάχρυσον σηρικὸν, coloris vero purpurei, non ex lana: nam tunicæ epithetum eſt *tenuis*, quod Latinis ſcio paſſim pro ſerico in uſu. Poeta de crocota:

. . . . *Tenui ſuccincta crocota*.

Hanc e ſerico fuiſſe, expreſſe ſubindicat Comici Scholiaſtes, quum de eadem veſte: Κροκωτὸν, inquit, ἀπὸ τῶν σηρικῶν ἔνδυμα. & de Coa veſte Tibullus:

Huic ſint & tenues veſtes, quas femina Coa
Texuit, auratas diſpoſuitque vias.

Coam bombycem & Aſſyriam cum Serica ſine controverſia miſce. Sit mihi ut antiquo fides: nomen enim Sericum poſt notos Seres innotuit: prius Coa, Aſſyria, Medica. Perſica veſtis, ut arbitror, eadem cum ea, quæ poſtea *ſerica* dicta. Porro de Medica clare Procopius libro primo Perſicorum: Αὕτη δέ ἐστιν ἡ μέταξα, ἐξ ἧς εἰώθασι τὴν ἐσθῆτα ἐργάζεσθαι, ἣν πάλαι μὲν Ἕλληνες Μηδικὴν ἐκάλουν, τανῦν δὲ σηρικὴν ὀνομάζουσιν. Vide & Marſilium Cagnatum Variar. Obſer. lib.4. cap.11.

109 *Tepi-*

Addit. ad num. 108. Reprehendit Lipſius Iſidorum, quod bombycinum a ſerico non diſtinguit, ſed injuria: Lipſius autem in ea eſt ſententia, ut bombycinum ſit e verme, ſericum ex arbore. Quamvis enim Scriptorum optimi de ſerico loquantur tanquam de lana arborum, ut Virgilius Georg. 2. v.121.

Velleraque ut foliis depectant tenuia Seres, non inde tamen conficitur minime eſſe vermium texturam. Beſtiolæ enim conſcendunt arborem, ac ſine ullo artis cultu inibi ſua penſa abſolvunt, arborumque foliis aluntur. Quod vero dicitur a Plinio, aliiſque: *frondium canitiem aqua debere perfundi, ut vellera depectantur*, id cum domeſticorum vermium opere perbelle convenit, quod ſine aquæ ſuffuſione, neque elaborari, neque ad abſolutionem, perfectionemque perduci poteſt. Scalig. in exercit. ad Cardanum. 158. n.9. *vidiſſe ſe*, narrat, *in Calabria neglectos in arboribus vermiculos, ſine cura, cultuque, ſericum facere; e quibus detrahunt incolæ*; ſub hæc ex Commentariis Navigationum ſubjicit, *in Taprobana quoque ſericum ſine cultu ex arboribus detrahi*, confirmatque Veneti Legati auctoritate, ac peregrinantium ſcriptis, *ſericum*, quod a Seribus in alias regiones importatur, idem ac illud eſſe, quo Nos utimur. Subſcribit Dalechamp. qui ad Plin. x1.23. ſe folia vidiſſe ait ex Perſide, & Arabia advecta, quamvis paullo anguſtiora, & longiora, foliis tamen Mori perſimilia ſerico vellere obducta, quod latens bombyx elaboraverat. Colligit hinc Orientale ſericum nihil quicquam differre κατ' οὐσίαν a Noſtrate, licet differat quod ad cultum, artificiumque. Bombyces ſiquidem in Oriente nent in ſummis arboribus; apud nos ſumma cura, ac diligentia foventur, nutriuntur, cuſtodiuntur. Hæc, per nos ab optimis Scriptoribus quaſi curſim depromta, ab Iſidoro diſputare voluimus, eo tamen animo, ne ab inſtituta brevitate diſcedamus. Quæ longiore diſputatione in contentione ponuntur Scriptorum ſententiis inter ſe diſſidentibus, miſſa facimus, quod quæ, a ſuis quæque fautoribus defenduntur, facile ex iis poterit optimus Lector tanquam e fontibus, quum libuerit, commode haurire.

109 *Tepidos umbracula ſoles*. Umbraculum τὸ σκιάδιον: quod ex pellibus & e qualibet divite materia concinnari poterat, quæ ſolis radios arceret. Recentiores Græci dixere σκιάδιον pileum Magni Domeſtici. Vide Codinum Curopalatam.

110 *Tmoli vineta*. Τμῶλος Lydiæ mons imminet Sardibus: quæ olim regia fuit Lydorum. Plinius: *Celebratur maxime Sardibus in latere Tmoli montis, qui antea Timolus appellabatur, vitibus conſitus*. Hinc noſtro, *vineta Tmoli*, & Græcis celebris οἶνος Τμωλίτης. de quo Strabo libro 14. Τμῶλος, καὶ ἡ Κατακεκαυμένη, καὶ Κνίδος, καὶ Σμύρνα, καὶ ἄλλοι ἀσημότεροι τόποι διαφόρως χρηστοινοῦσιν.

111 *Tophis laqueata*. Natura magiſtra: nam tophus eſt nativus.

112 *Alciden induit illa ſuis*. O viro forti injuriam! ſed quia mortalis, ὀλιθηρός: riſit tamen id factum Herculis Tertullianus in Pallio: *Turpius adhuc libido virum cultu transfiguravit, quam aliqua materna formido; tametſi adoratur a vobis, qui erubeſcendus eſt, Scytaloſagittipelliger, qui totam epitheti ſui ſortem cum muliebri cultu compenſavit. Tantum Lydiæ clancularia licuit, ut Hercules in Omphale, & Omphale in Hercule proſtitueretur*.

113 *Dat tenues tunicas*. Has ἁβρὸν κύπασσιν vocavit Diotimus Poeta vetus; traditque ab eadem in templo Dianæ conſecratas in hoc Epigrammate, neſcio an adhuc edito:

> Χαῖρέ μοι ἁβρὲ κύπασσι, τὸν Ὀμφαλίη ποτὲ Λυδὴ
> Λυσαμένη φιλότητ' ἦλθεν ἐς Ἡρακλέους·
> Ὄλβιος ἦσθα κύπασσι, καὶ ὡς ποτὲ καὶ πάλιν ὡς νῦν
> Χρύσιον Ἀρτέμιδος τῶτ' ἐπέβης μέλαθρον.

De hujuſmodi veſte conſulendi Græci philologi, qui non omnes, ut hic, ſcripſere κύπασσιν duplici σσ. Heſychius: Κύπασσις, περίζωμα καὶ χιτῶνος εἶδος. Alcæus: Πὰρ δὲ ζώματα πολλὰ καὶ κυπασσίδες, non, κυπατίδες, ex emendatione v. cl. Iſ. Caſauboni.

114 *Tunicarum vincla relaxat*. Non verior unius libri editio, *tunicarum vincula laxant*.

115 *Scindebant vincula parva pedes*. Quippe feminea; eademque non laxa ipſis geſtari ſolita: quam phreneſim, inter alias mulierum, notavit Lucianus ἐν τοῖς Ἔρωσι: Καὶ μὴν τὰ ἀνδροβαρῆ πέδιλα, τῆς σαρκὸς εὐδοτέρω τοὺς πόδας ἐπισφίγγοντα.

116 *Clavamque gravem*. Seneca in Hercule Oetæo: *Poſnitque clavæ pondus*.

117 *Secubuere toris*. Nam in caſto fuiſſe debebant, qui mane ſe rei ſacræ immiſturi erant: receptiſſimus ritus apud veteres, ſi aliquis receptior. In ſacris Iſidis factitatum obſervo diſertim ex Juvenale: ubi maritus, ſi puris, & obſervandis diebus a concubitu uxorio non abſtinuerat, veniam a Dea impetrat pro violato cadurco. Quid *cadurcum*, pridem explicarunt magni nominis litterati; ſed hæc Satyricus:

> *Ille petit veniam, quoties non abſtinet uxor*
> *Concubitu ſacris, obſervandiſque diebus:*
> *Magnaque debetur violato pæna cadurco.*

Inde lectum, in quo per eos dies cubabant, variis herbis ſubſternebant, quibus vis aliqua ad tutelam caſtitatis: quod ſumma cura factum Athenis in Theſmophoriis. erat autem in uſu conyza. Nicandri Scholiaſtes ad Theriaca: Κόνυζα εἶδος βοτάνης· καταψυκτικὴ δὲ αὐτὴ πρὸς συνουσίαν, διὸ ἐν τοῖς Θεσμοφορίοις ἐστρώννυντο. & ille Poetæ Syracuſani ad Idyll. Κόνυζα, φυτὸν χορτῶδες, ὃ αἱ Θεσμοφοριάζουσαι διὰ τὴν ἁγνείαν στιβαδοποιοῦνται. δοκεῖ γὰρ ἡ βοτάνη ψυχρὰ οὖσα, ἐπέχειν τὰς πρὸς συνουσίαν ὀρέξεις. Pari modo ad idem recepta pinus folia, cneorum, vitex, & alia, ut ſcribit Etymologici auctor. Juvit & cicutæ liquor. Gloſſæ veteres Perſii: *Cicu-*

Addit. ad num. 117.
Magnaque debetur violato pæna cadurco.
Qui ſic explicant, ut cadurcum ſumant pro lecto, in quo feminæ, Iſidi, Cererive operaturæ, ſeorſim a viris decumbebant, nobiſcum faciunt, & ſapiunt. Ceterum ire libet in alia omnia, ne cum iis cenſeamus, qui Cadurcum pro cucullo ſumunt, vel pro tentorio, quo merces protegerentur, vel pro Mulieris membro, quod eſſet membri velamen. Cadurcum lodix eſt, & culcita ex lino Cadurcenſi denſa & villoſa ad frigus arcendum teſte Plinio XIX. 1. cadurcæque faſciæ lodices, ac ſtragula, quibus, ut ait Sulpitia de ſe loquens, velabatur, ne ſcilicet faſciis cadurcis detractis, dum concumberet, nuda appareret.

Cicuta hic genus liquoris eſt, quod calorem in nobis frigoris ſui vi extinguit : ideo Sacerdotes Cereris Eleuſinæ, quibus uſus Veneris interdicebatur, hoc liquoris genere ungebantur, ut a concubitu ſe abſtinerent.

118 *Repertori vitis quia ſacra parabant.* Huic potiſſimum, cujus Γεραιραὶ in Limnis, ubi fiebant τὰ ἀρχαιότερα Διονύσια, cogebantur, antequam ſacra attrectarent, hanc ſacramenti formulam proferre: Ἁγιστεύω καὶ εἰμὶ καθαρὰ καὶ ἁγνὴ ἀπό τ' ἄλλων τῶν οὐ καθαρευόντων, καὶ ἀπ' ἀνδρὸς συνουσίας· καὶ τὰ Θεόγνια, καὶ Ἰοβάκχεια γεραιρῶ τῷ Διονύσῳ κατὰ τὰ πάτρια, ἐν τοῖς καθήκουσι χρόνοις. Sunt verba Demoſthenis.

119 *Vinoque gravatos.* Evariant codices, e quibus diverſæ editiones ſunt, *ſolutos, ſopitos, ſepultos.*

120 *Setis hirſuta leonis Vellera.* Quibus Omphale Herculem mentiebatur.

121 *Aſcendit.* Oſtendit hac vocula fuiſſe λέχος ejuſdem βαθύτερον. Hæc pro litteratis.

122 *Spondaque ſibi propriore.* Sponda ſignificat hic quamlibet cubilis partem: & bene. Nam *ſpondas* dixere Latini utraque lecti latera, ſed cum diſcrimine: nam quæ parieti hærebat *interior* dicta, ſive *pluteus*, altera *exterior*, ſive *prior*. in hac cubaſſe viros obſervo. Marcellus Empiricus: *Fæcula, qua infectores utuntur, ſi ſpondam lecti priorem, qua vir cubat, perunxeris, & ſpondæ medio inligaveris, dolores capitis remediabis.*

123 *Cetera tentantem.* Αἰδοῖα.

124 *Fit ſonus, & comites.* Elegantius longe & venuſtius antiquæ membranæ:

Fit ſonus, inclamat comites, & lumina poſcit.

125 *Lyda puella ſuum.* De eadem Propertius:

Lydia Gygæo tincta puella lacu.

126 *Fallentes lumina veſtes Non amat.* En ſecundam cauſſam nudi inceſſus: nunc penſita aliam, quæ ſubſequitur.

127 *Adde peregrinis.* Ut Græci, quidquid ſuum non erat, *barbarum* & *exoticum* dixere; ita Romani *peregrinum*: unde his *peregrina lingua*, quævis extera; *peregrina ſacra*, quæ colebantur eorum more a quibus accepta: ut hæc Lupercalia, illa Matris Idææ, & ſexcenta.

128 *Inque ſuo noſter.* Libri aliquot, *Inque tuo noſter.*

129 *Verſibus tranſſuta ſalignis.* Codex ſcriptus, *veribus transfixa.*

130 *Exta parant.* Ex ritu antiquiſſimo, & exta ex victima ſibi parare, eademque aſſa, non elixa. Antiphanes: Ζωμὸν δὲ οὐκ ἐποίει Ὅμηρος θύων βοῦς, οὐδ' ἧψε κρέα· οὐδ' ἐγκέφαλον, ὤπτα δὲ καὶ τὰς κοιλίας· οὕτω σφόδρα ἦν ἀρχαϊκός.

131 *Et miſſi pondere ſaxi.* Solo brachio, an funda ſe exercuerint, ex his non colligo; licet veteres Gloſſæ λιθοβόλους *fundibalos* exponant: in qua vocula nihil τῶν σφενδόνης.

132 *Quintilios non potuiſſe ſuos.* In noſtro antiquiſſimo, *Quinctilios.* Legas ut lubet: utroque modo hanc familiam ſcripſere Priſci.

133 *Fama manet facti.* Allucinaris, Ovidi. Tuncne aliquid novi a Romulo, & & ſociis in poſterum introductum? non hercule, ſed nudi ſe exercebant: quia veſtimenta poſue-

Addit. ad num. 118. Hac Sacramenti formula munditiem, caſtitatemque, antequam ſacra attrectarent, præſtabant.

Addit. ad num. 122. Veteres ſic lectum in cubiculo collocabant, ut in medio ne eſſet. Cubabantque Mulieres ad pluteum, viri autem ad ſpondam exteriorem, priorem, & interiorem dicit Ovidius Amo. 3. 14. v. 32.

Et preſſus prior eſt, interiorque torus. Ubi ſpondam priorem partem appellat, pluteum autem interiorem: Mart. lib. 3. 91. v. 9.

Exciduntq; ſenem, ſpondæ qui parte jacebat;
Namque puer, pluteo vindice, tutus erat.

Hinc intelligitur quid ſibi velit jocus ille Dolabellæ in Cæſarem minus quidem verecundus, ſed tamen non infacetus, quo, Regiæ Nicomedis lecticæ interiorem ſpondam eſſe Cæſarem, dictitabat. Svet. in Jul. cap. 49.

Addit. ad num. 133. Vel Manes Caroli interpretanti Faſtos Criſpino adfuere, qui monerent, ut oſcitantem Naſonem ſecum reprehenderent, vel Caroli Anaptyxim certe conſuluit; ita feliciter optima, quæ Noſter, fere ſemper Criſpinus olfacit. Bene Criſpinum. Sed quid eſt, quod tanti viri nomini, ut gratum ſe præbeat, genus aliquod honoris non deferat? Ne quid gravius dicam, mirari, me dicam.

poſuerant ob ſacriſicium Pani peractum, ex more antiquiſſimo, recepto ab Evandri adventu. Dionyſius ex auctoritate viri magni, cujus verba ſupra ejuſdem patria lingua dedi. *Ælius Tubero, vir gravis, & ſcriptor diligens, tradit, Numitoris paſtores inſidiis egiſſe tempus, quo juvenes Romulus, & Remus Pani Lupercalia, ſacrum Arcadicum, ex Evandri inſtituto erant celebraturi; quando mos erat, ut inter Palatini montis incolas juventus poſt cæſas hoſtias e Lupercali nuda circum vicum curſitaret, pudendis tantum recens mactatarum pecudum exuviis ſuccinctis: id erat luſtrationis genus quoddam vicanis receptum uſu patrio. quod nunc quoque ſolet fieri.*

134 *Cur ſit locus ille Lupercal.* Quærit etymon Lupercalis; quod locus in quo Fauni ſacra fiebant. Et primo ad lucem narratiunculæ præfero Dionyſii verba de nemore, quo ſcapha cum geminis expoſitis receſſit: Ἐλέγετο δὲ Πανὸς εἶναι τὸ νάπος, καὶ βωμὸς ἦν αὐτόθι τῷ θεῷ.

135 *Quæve locum tali.* Codices aliquot, *Quæve diem tali*: hanc autem eſſe veram γραφὴν affirmare non audeo.

136 *Silvia Veſtalis.* Hinc eadem de ſe ipſa in III.

Ignibus Iliacis aderam, quum lapſa capillis
Decidit ante ſacros lanea vitta focos.

137 *Patruo regna tenente ſuo.* Amulio; qui, fratre pulſo, regnum occupavit.

138 *Quid facis? ex ipſis.* Germana lectio mei libri, *Quid facis? ex iſtis.*

139 *Hibernis forte tumebat aquis.* M. Varro lib. 4. de L. L. *Germalum a germanis Romulo, & Remo, quod ad ficum ruminalem & hi inventi, quo aqua hiberna Tiberis eos detulerat in alveolo expoſitos.* Clarum ex his, hiemali tempore in lucem editos. In hanc rem tritiſſimum Tarrutii Mathematici locum prætereo, ut ſatis a Criticis, & Chronologis excuſſum; & obiter corrigo Plutarchum in Romulo, ubi de Germalo agens, Ὃ νῦν Κερμανὸν inquit, καλοῦσι, πάλαι δὲ Γερμανὸν, ὡς ἔοικεν, ὅτι καὶ τοὺς ἀδελφοὺς, Γερμανοὺς ὀνομάζουσιν. Legendum omnino, Ὃ νῦν Γερμαλὸν, ut pateat cum Varrone diſcrimen antiquioris voculæ.

140 *Lintres errare videres.* Et in VI.

Hic ubi nunc fora ſunt udæ tenuere paludes:
Amne redundanti foſſa madebat aqua.

141 *Quaque jacent valles.* Vallis Circi maximi eadem cum ea, quæ dicta *Murcia*, caveæ clamoribus nobilis. obvium in multis.

142 *Iſte vigoris habet.* Haud dubie hic Romulus.

143 *Si non ope mater egeret.* Nam ſacerdos illico vincta, in cuſtodiam data.

144 *Nata ſimul, moritura ſimul.* Verba famuli lacrimantis ad puellulos.

145 *Senſiſſe putares.* Idem noſter in re ſimili finxit de filio Canaces Epiſtola II.

Jamque dari parvum canibuſque, avibuſque nepotem
Juſſerat; in ſolis deſtituitque locis.
Vagitus dedit ille miſer; ſenſiſſe putares:
Quaque ſuum poterat voce rogabat avum.

146 *Cavus alveus unda.* Hac vocula plura adſignificarunt veteres: hic valet pro *cavato ligno*, ut apud Phœdrum Auguſti libertum:

Alveolo cæpit ligneo conſpergere
Humum æſtuantem. . . . . .

Eſt & Latinis *alveus* πύελος, quod Græcis ſolium balneare. Scholion apud Carcinum:

Ἐν ταυτῷ πυέλῳ τόν τ᾽ ἀγαθὸν, τόν τε κακὸν λοεῖ.

147 *Silvis appulſus opacis.* Inſerendus huc omnino locus iſte Dionyſii: Ἡ δὲ λύκαινα οὐ μάλα ἀγριαίνουσα τῇ τῶν ἀνθρώπων τῇ προσόδῳ, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἂν χειροήθης, ἀποστᾶσα τῶν βρεφῶν ἠρέμα, καὶ κατὰ πολλὴν ἀλογίαν τοῦ ποιμενικοῦ ὁμίλου, ἀπῄει· καὶ, ἦν γάρ τις οὐ πολὺ ἀπέχων ἱερὸς χῶρος ὕλῃ δασεῖα

Addit. ad num. 146. *Hac vocula plura adſignificarunt veteres*, Noſter inquit; ita eſt. Feſtus enim in *Solla* ſedem balneariam eſſe dixit lavandi gratia inſtitutam, in quam deſcendunt, qui lavantur. Plinius per ſimilitudinem tabulam luſoriam alveum appellavit, quod alveus flumini ſit ſimilis, ripamque aſſerulæ ad omnem partem appoſitæ repræſentent. Hunc Cn. Pompejum Romam tranſtuliſſe narrat 32. 2. cum teſſeris e gemmis duabus, latum pedes tres, longum pedes quatuor. Tubulos teſtaceos inter parietem ſudationis, pluteumque collocatos, alveolos dixere, quos etiam inter vaſa coquinaria poſuerunt.

θεία συνηρεφής, καὶ πέτρα κοίλη πηγὰς ἀνιεῖσα· ἐλέγετο δὲ Πανὸς εἶναι τὸ νάπος, καὶ βωμὸς ἦν αὐτόθι τοῦ θεοῦ· εἰς τοῦτο τὸ χωρίον ἐλθοῦσα ἀποκρύπτεται.

148 *Quæque vocatur Rumina*. A mamma: Gloſſæ, *rumis* θηλή, ἀρχαικῶς. Feſtus: *Mamma autem rumis dicitur ſive ruma; & rumen*, ni falſa editio Plinii in his: *Quoniam ſub ea inventa eſt lupa infantibus præbens rumen*. quod non puto; nam a rumine dixerunt ficum *ruminam*, & *ruminalem*.

149 *Romula ficus erat*. Legit Vir magnus,

Romula nunc ficus, Rumina ficus erat.

ſed non ex vero. Livius: *Ubi nunc ficus Ruminalis eſt, quam Romularem vocatam ferunt*. Antiquius ergo fuit arbori nomen Romularis.

150 *(Mirum) lupa feta gemellos*. Sic creditum; ut etiam de Lycaſto, & Parrhaſio, qui in regnum Arcadicum ſucceſſerunt, ſi vera refert Zopyrus Byzantius.

151 *Et fingit lingua*. Ut in quinto hujus Operis de Achille juxta ægrum Chironem, *manibus fingebat amicis*. Sed valde placet ſcriptura hæc, *Et lingit lingua*. Utraque eſt ad fidem Hiſtoricam. Halicarnaſſenſis: *Lupa forte ſuperveniens diſtentis a recenti partu uberibus, mammas eis præbuit, lingua ſimul ablambens lutum, quo ſe inquinaverant*.

152 *Illa loco nomen fecit*. Plutarchus in Romulo: Ἀλλὰ τοῦτο μὲν κοινόν ἐστι δοκεῖ γὰρ ἀπὸ τῆς λυκαίνης γεγονέναι τοὔνομα. καὶ γὰρ ἀρχομένους τῆς περιδρομῆς τοὺς Λουπέρκους ὁρῶμεν ἐντεῦθεν ὅπου τὸν Ῥωμύλον ἐκτεθῆναι λέγουσι.

153 *Præmia lactis habet*. Repenſum honorem; ut Propertianum illud;

O vigil injuſtæ præmia ſortis habes.

154 *Arcadio dictos a monte Lupercos?* Accedit novum alterum etymon, a Lycæo ſcilicet Arcadiæ monte. *Lupercum* enim vere reddes Græce Λύκαιον, & *Lupercalia* Λύκαια: quæ feſta in ea regione antiquiſſima. & congruunt aliquantulum cum noſtris. Plutarchus in vita Cæſaris: Ἦν μὲν γὰρ ἡ τῶν Λουπερκαλίων ἑορτή, περὶ ἧς πολλοὶ γράφουσιν, ὡς ποιμένων τὸ παλαιὸν εἴη, καί τι καὶ προσήκει τοῖς Ἀρκαδικοῖς Λυκαίοις. Hæc inſtituta a Lycaone Pelagi filio. Vide Pauſaniam ſub initium lib.8.

155 *Templa Lycæus habet*. Idem ſcriptor in Arcadicis: Ἔστι δὲ ἐν τῷ Λυκαίῳ Πανός τε ἱερόν, καὶ περὶ αὐτὸ ἄλσος δένδρων καὶ ἱππόδρομός τε, καὶ πρὸ αὐτοῦ στάδιον· τὸ δὲ ἀρχαῖον τῶν Λυκαίων ἦγον τὸν ἀγῶνα ἐνταῦθα. Mentio, & Panis hujus cognomenti in Epigrammate Leonidæ Tarentini:

Ὀκνῆς Θηρίμαχος τὰ λαγωβόλα Πανὶ Λυκαίῳ
Ταῦτα πρὸς Ἀρκαδικοῖς ἐκρέμασε σκοπέλοις.

156 *Fecundæ patienter verbera dextræ*. Plutarchus in Romulo: Αἱ δ' ἐν ἡλικίᾳ γυναῖκες οὐ φεύγουσι τὸ παίεσθαι, νομίζουσαι πρὸς εὐτοκίαν καὶ κύησιν συνεργεῖν. *Mulieres adultæ non decli-*

Addit. ad num. 150. *Sic creditum*, ait Carolus, ſed perperam credunt. Neque enim modo, præter Lactantium, & Euſebium, Chriſtianorum alii fictum ab otioſo aliquo homine commentum eſſe teſtantur, verum etiam Ethnici complures apud Plutarchum in vita Romuli. Id excogitaſſe ferunt Halicar. & Feſtus Dioclem quemdam Peparethium Græcum Scriptorem, quem Q. Fabius Pictor, & poſt hunc hiſtorici complures ſequuti ſunt. Recte igitur Patavinus: *Pueros a Fauſtulo ad ſtabula Larentiæ uxori educandos latos, quæ vulgati corporis Femina quum eſſet, Lupa inter Paſtores vocata fuit. Hinc locum fabulæ, ac miraculo datum*.

Addit. ad num. 153. *Repenſus* quidem *honos fuit*: ejus enim Lupæ ſtatua in Romuli Templo viſebatur.

Addit. ad num. 154. *Accedit novum alterum etymon, a Lycæo ſcilicet Arcadiæ monte. Lupercum enim vere reddes Græce* Λύκαιον, *& Lupercalia* Λύκαια, ita Noſter. Sed Pana alii Lycæum cognominatum affirmant, quaſi Lupinum dicas, quod Pecus a Lupis ſervaret; Ovidius Lupercal a Lupa Romuli deducit. Ut vere dicam, mihi probari non poteſt. Multis enim ante tempeſtatibus, quam ea loca Evander teneret, ſollemne hoc, in Arcadia celebratum, ab Evandro ad Palatinum montem allatum fuit.

naut verbera, proficere ea ad conceptionem & partum ratæ. idque non a plebeis ſolum, ſed a nobiliſſimis matronis factitatum. Idem in C. Cæſare: Πολλαὶ δὲ καὶ τῶν ἐν τέλει γυναικῶν ἐπίτηδες ὑπαντῶσαι παρέχουσιν, ὥσπερ ἐν διδασκάλου: τὼ χεῖρε ταῖς πληγαῖς, πεπεισμέναι πρὸς εὐτοκίαν κυούσαις, ἀγόνοις δὲ πρὸς κύησιν ἀγαθὸν εἶναι.

157 *Nam fuit illa dies.* Aperit nunc unde mos fuerit Lupercis, pellibus caprarum obvias quaſque cædendi: hæc enim verbera non ex Evandri adventu, ſed poſt raptas Sabinas, ut vides, in Urbe recepta. Subiicit ergo, quod in alio non reperies, ob diuturnam in concipiendo ſterilitatem, a ſexu muliebri aditum lucum Junonis Lucinæ; quumque ſuppliciter medelam a Dea his malis optaret, auditum ex luco ferunt, ut hircus nuptas iniret. Quod inſignis Augur Etruſcus interpretatus, cædendas mulieres corio caprarum, quas Luperci Deo Pani facerent. Dictum factum: priſtinæ fecunditati matronæ reſtituuntur, Lupercis jus verberum datum.

158 *Multis inciduus annis.* Alii habent: *incæduus annis.* Utrumque Latinis receptum, qui quædam a *cædo* pronuntiarunt, quaſi a *cido*: ut *ancile*, pro *ancæle*; *recido*, pro *recædo*; & econtra: ut *ancæſa*, quæ vaſa antiquitus cælata, quod circumcædendo talia fierent, auctore Feſto Pompejo.

159 *Lucus erat.* Varro de hoc lib. 4. L. L. in Exquiliarum etymologia: *Alii ab eo quod excultæ a rege Tullio eſſent. Huic origini magis concinunt luci vicini; quod ibi lucus Fagutalis, & lucus Mephitis, & lucus* Junonis *Lucinæ: quorum anguſti fines: non mirum. jam diu enim late avaritia una eſt.*

160 *Italidas matres.* Hæc vera editio. σολοικίζει Marſus, & alii, qui legunt *Italides.*

161 *Ab Etruſca venerat exſul humo.* Peperit hæc tellus periti ſſimos artis auguralis. Scitum illud, Attium Navium, hujus diſciplinæ virum magnum, his a patre traditum, ut eam ſolum ediſceret.

162 *Sua terga puellæ – Percutienda dabant.* Vere interſcapilium, quod Latinis pars ſub collo, Græcis τὸ κάτωμον: unde noſtrum verbum *catomidiari*, quod proprium in Lupercalibus. Vetus Scholiaſtes ad illud Juvenalis,

. . . . *Agili palmas præbere Luperco.*

Palmas dicit, quia aut catomidiabantur; aut quia manibus vapulant cincti per civitatem. Sic lego cum ſummi judicii viro Cl. Salmaſio. Vulgo eſt, *catomis lætabantur*: unde, & veriſimile, interpretem ſcripſiſſe, *catomis cædebantur.* Frequens loquendi modus in Matyrologiis, ut in vita Viti martyris: *Hoc audiens pater ejus, juſſit infantem catomis cædi:* id eſt κατωμαδὸν τύπτεσθαι, uno verbo, *catomidiari.* Id uſurpavit Spartianus in Hadriano Cæſare: *Decoctores bonorum ſuorum, ſi ſuæ auctoritatis eſſent, catamidiari in amphitheatro, & dimitti juſſit.* Agnoſcit ad hunc locum Magnus Caſaubonus editionem, in qua *catomidiari*: ſed primam retinet a Græco κατωμιδίζεσθαι. Addo calculum. Sic noſtro ævo noxios in loco publico nudos deridendos ſiſtimus. Hiſpani dicunt, *Ponerlos a la verguença.* Nos Siculi tales ungimus ~~aliquando melle, ut muſcis etiam~~ ludibrio ſint.

163 *Pellibus exectis.* Priſca ſcriptura, *Pellibus exſectis*; alia, *exemtis.*

164 *Nova cornua motu.* Libri aliquot, *menſe*: meus vetus, *curſu.*

165 *Dedit hæc tibi nomina lucus.* Etymon, ex Pliniana etiam opinione.

166 *Facilis Lucina puellis.* Ipſamet apud Callimachum:

. . . . Πόλεσιν δ' ἐπιμίξομαι ἀνδρῶν,
Μοῦνον ὅτ' ὀξείῃσιν ὑπ' ὠδίνεσσι γυναῖκες
Τειρόμεναι καλέωσι βοηθόον. . . . .

167 *Orta dies fuerit.* Eadem Lupercalium: hac Sol in Piſcibus, & ventorum inconſtantia per dies ſex. Hanc ἀκαταστασίαν faciunt etiam Ægyptii a XXI. fere Februarii uſque ad XXVI.

168 *Obliqua Aquarius urna.* Ex ſcedographia.

169 *Nam juncta micatis Signa.* Junguntur enim nodo illo cæleſti, quem Græci dicunt, σύνδεσμον τῶν ἰχθύων.

170 *Venit ad Euphratem.* Sed qua Syriam perluit, quam inundat, ut Taurum pene-

Addit. ad num. 162. Græcis κατωμαδία vox, quæ κατ' ὦμον ſignificat. Ita Heſychius: κατωμάδια, κατὰ τῶν ὤμων, καὶ τοῦ τραχήλου. Qui olim torquebantur, plumbatis nuda cervice cædi ſolebant. Prud. περὶ στεφ: X 116.

Tundantur, inquit, terga crebris ictibus,
Plumboque cervix verberata extuberet.

penetrat, licet ab ipſo ducat originem: hanc enim habet ἐν τῷ προσβόρῳ μέρει τοῦ Ταύρου. Strabo lib. 11. *Euphrates in Septemtrionali latere Tauri ſcaturiens, ab initio verſus Ortum fluit per Armeniam, deinde ad Auſtrum ſe convertens Taurum ſecat inter Armeniam, Cappadociam, & Commagenam: inde ſe provehens, ubi in Syriam venit, vertit ſe verſus hibernum ortum uſque ad Babylonem; & cum Tigri conjunctus, Meſopotamiam includit.* Habes brevem Euphratis deſcriptionem: & quod ad rem, in Syriam extendi; id ſupra hiſce etiam teſtatus: Ἀριστερᾷ δὲ, relinquens τὴν Ἀκιλισηνὴν, καὶ Σωφηνὴν, τῆς μεγάλης Ἀρμενίας πρόεισιν ἐπὶ τὴν Συρίαν, ἐκλαμβάνει πάλιν ἄλλην ἐπιστροφὴν εἰς τὴν Βαβυλωνίαν, καὶ τὸν Περσικὸν κόλπον.

171 *Inque Palæſtinæ.* Tres enim veteribus Syriæ: Συρία Κοίλη, Φοινίκη, Παλαιστίνη. Ulpianus in l. prima de Cenſibus: *Sciendum eſt, eſſe quaſdam colonias juris Italici, ut eſt in Syria Phœnice, ſplendidiſſima Tyriorum colonia.* & poſt pauca: *Eſt & Laudicena colonia in Syria Cœle, cui D. Severus jus Italicum ob belli civilis merita conceſſit. Ptolemenſium enim colonia, quæ inter Phœnicem & Palæſtinam ſita eſt, nihil præter nomen coloniæ habet.* Hinc liquet, nec litteram ſummovendam ex eo Tibulliano:

Alba Palæſtino ſancta columba Syro.

legit enim Joſephus Scaliger, *ſancta columba ſuo. Neque enim*, inquit, *dicitur Celta Gallus, nec Romanus Latius; ſic nec Syrus Palæſtinus.* Vides uti deceptus vir in his litteris magnus. Hæc Syria Palæſtina, eadem quæ Judæa. Ptolemæus Παλαιστίνης Συρίας, ἥτις καὶ Ἰουδαία καλεῖται, θέσις. hinc Strabo Judæos jungit cum Syris: Ἔνιοι δὲ, inquit lib. 16. τὴν Συρίαν ὅλην εἴς τε Κοιλοσύρους καὶ Φοίνικας διελόντες, τούτοις ἀναμεμίχθαι φασὶ τέτταρα ἔθνη, Ἰουδαίους, Ἰδουμαίους, Γαζαίους, Ἀζωτίους.

172 *Genus hoc imponere menſis.* Quod hæc gens fuerit ἀπιχθυς, non dubium. Athenæus lib. 8. Καὶ ταῦτα μὲν ἔφη ὁ Δημόκριτος, καὶ αὐτὸς ὑμῖν προσοψωνήσας ἐκ ὀψοφαγήσων παρῆλθον διὰ τὸ πάντα ἄριστον Οὐλπιανὸν, ὃς διὰ τὰ Σύρων πάτρια, καὶ ἡμᾶς τῶν ἰχθύων ἀπεστέρησεν. Hinc Comicus ille Timocles apud eumdem de Hyperide τοῦ ὀψοφάγου:

Τοὺς ἰχθυοπώλας οὗτος ἡμῶν πλουτιεῖ.
Ὀψοφάγος γὰρ ὡς τε τοὺς λάρους εἶναι Σύρους.

Sis alios adi Græcos, & Latinos Arati interpretes. Cauſſa vero cur piſcibus abſtinuerint, non eadem omnibus: hanc refert Antipater Tarſenſis libro IV. περὶ Δεισιδαιμονίας, forte nugatur: Λέγεσθαί φησι πρός τινων: ὅτι Γάτις ἡ τῶν Σύρων βασίλισσα οὕτως ἦν ὀψοφάγος, ὥς τε κηρύξαι ἄτερ Γάτιδος μηδένα ὀψον ἐσθίειν· ὑπὸ ἀγνοίας δὲ τοὺς πολλοὺς αὐτὴν μὲν Ἀταργάτιν ὀνομάζειν, ἰχθύων δὲ ἀπέχεσθαι. Nova hæc mihi: nam in Strabone legi, ni fallor, *hanc Syris* Ἀθάραν, reliquis corrupte Ἀταργάτην vocitatam. Queritur, ut ſolet, de nominum mutatione, præcipue barbarorum: Καθάπερ, inquit, τὸν Δαρειήκην Δαρεῖον ἐκάλεσαν, τὴν δὲ Φαρζιρὶν Παρυσάτιν, Ἀταργάτην δὲ τὴν Ἀθάραν. & ſtatim addit hanc a Cteſia vocari Δερκετώ. Vidit id Plinius; & bene de Hierapoli Syriæ urbe ſcripſit: *Ibi prodigioſa Atargatis, Græcis autem Derceto dicta, colitur.* Prodigioſa; nam ex piſce & femina compoſita. Ecce ex Luciano in ſuo περὶ τῆς Συρίης libello: Δερκετοῦς δὲ εἶδος ἐν Φοινίκῃ ἐθηησάμην, θέημα ξένον. ἡμισέη μὲν, γυνή, τὸ δὲ ὁκόσον ἐκ μηρῶν ἐς ἄκρους πόδας, ἰχθύος οὐρὴ ἀποτείνεται.

173 *Timidi Syri.* Ad religionem ſpectat epithetum; ut in Lemuralibus, *timiduſque Deorum.* Convenit & Syris, qui priſcis fuere pietate inſignes; unde Statius in Silvis, de illius tractus urbe nobiliſſima:

Quod ramis pia germinat Damaſcus.

An conjectura Scaligeri verior, alluſiſſe Naſonem ad Syriam phrenesim? ex eſu enim piſcium timuit ea gens, ne ſibi venter aut membrum aliud intumeſceret, ut probat ex verſiculis Menandri ad Apoteleſmaticum Manilii.

174 *Proxima lux vacua eſt.* XIV. Kalendas Martias.

175 *Ac tertia dicta Quirino.* XIII. kalendas erant Quirinalia, non XII. ut male rude illud par interpretum Marſus, & Fanenſis. Inſtituta hæc non eodem die quo Romulus eſſe deſiit in terris, ſed multo poſt ejus exceſſum: nam aliter pugna eſſet cum ſcriptoribus, qui τὴν ἀφάνισιν rejiciunt in Nonas Quintiles veteris illius anni; has Litterati conferunt

Addit. ad num. 172. Non piſces modo Gens hæc venerabatur, ſed omnium religioſiſſime Numinum Fortunam colebant, ἀπιχθυς Natio dicta, quod piſcibus abſtineret. Contra eos, qui voluptates vehementius, quam rerum uſus, & oportunitates exigunt, conſectantur, proverbium in Plinio lib. 20. invenio: *Multa Syrorum olera.* Cultores hortorum diligentiſſimi Syri fuiſſe perhibentur.

runt in diem XXVI. Maji Juliani, in annum ab orbe condito CIↃ CIↃ CIↃ CCXXXV.

176 *Sive quod haſta curis*. Sic noſter, & emendati. Non adeo bene aliquot, *Sive quod haſta quiris*: nam q. antiquiſſimis Sabinis in ſcribendo non fuit in uſu.

177 *Priſcis eſt dicta Sabinis*. Teſtes M. Varro, Feſtus, Plutarchus, & alii. Inde iidem Sabini Martem primo *Curinum* appellarunt, & tractu temporis *Quirinum*: cujus ſtatua illis & Romanis nihil aliud quam haſta. Clemens Alexandrinus in Protreptico: Ἐν Ῥώμῃ δὲ τὸ παλαιὸν, δόρυ φησὶ γεγονέναι τοῦ Ἄρεως τὸ ξόανον, Οὐάῤῥων ὁ συγγραφεύς. οὐδέπω τῶν τεχνιτῶν ἐπὶ τὴν εὐπρόσωπον ταύτην κακοτεχνίαν ὡρμηκότων.

178 *Bellicus a telo*. Feſtus: *Curis eſt Sabine haſta: unde Romulus Quirinus, qui eam ferebat, eſt dictus*.

179 *Junxeras ille Cures*. Hac tamen lege, ut Romani a Tatii patria Curites dicerentur, Urbs antiquum ei nomen a Romulo impoſitum ſervaret. Plutarchus in vita hujus Principis: Ἐκ τούτου συντίθενται τῶν μὲν γυναικῶν τὰς βουλομένας συνοικεῖν τοῖς ἔχουσιν (ὥσπερ εἴρηται) παντὸς ἔργου καὶ πάσης λατρείας, πλὴν ταλασίας, ἀφειμένας· οἰκεῖν δὲ κοινῇ τὴν πόλιν Ῥωμαίους καὶ Σαβίνους. καὶ καλεῖσθαι μὲν Ῥώμην ἐπὶ Ῥωμύλῳ τὴν πόλιν, Κυρίτας δὲ Ῥωμαίους ἅπαντας ἐπὶ τῇ Τατίου πατρίδι. Semel ergo dicti illi Quirites, non mirum Romulum regem ſub Quirini cognomento coluiſſe.

180 *Quem tu tolles ad ſidera cæli*. Duo veteres, *in cærula cæli*. Exſtat ad verbum idem carmen in Metamorphoſi; utrumque tamen hauſtum, vix mutata littera, ex Ennii Annalibus, de eodem Rege in numerum Deorum adſcribendo.

181 *Pondera movit Atlas*. Et bene etiam meus liber, *pondera ſenſit Atlas*.

182 *Capreæ dixere paludem*. A qua Nonas illas Quintiles dictas aliqui putarunt *Caprotinas*; ego vero de etymo magis ad Varronem proclino: *Quod eo die*, inquit, *in Latio Junoni Caprotinæ mulieres ſacrificant*: libro 5. de L. L. Vide tamen Plutarchi poſtrema in vita Romuli, ab illis, Ἡ δ' ἡμέρα ᾗ μετήλλαξεν.

183 *Romule, jura dabas*. Adi T. Livium.

184 *Sol fugit*. Notarunt hanc ſolis defectionem in Romuli exceſſu veterum omnium monumenta: ſed Dionyſius Halicarnaſſenſis addit rem miram in ejuſdem Regis conceptione obſervatam. verba ſunt: Ἔοικε δὲ οὐ μικρὰν ἀφορμὴν παρέχειν τοῖς θεοποιοῦσι τὰ θνητὰ, καὶ εἰς οὐρανὸν ἀναβιβάζουσι τὰς ψυχὰς τῶν ἐπιφανῶν, τὰ συμβάντα ἐκ τοῦ θεοῦ περὶ τὴν σύγκρισιν τοῦ ἀνδρὸς ἐκείνου καὶ τὴν διάκρισιν [illegible] ἀνθρώπων τινὸς εἴθ' ὑπὸ θεοῦ γενομένῳ, τὸν ἥλιον ἐκλιπεῖν φασὶν ὅλον, καὶ σκότος παντελῶς, ὥσπερ ἐν νυκτὶ, τὴν γῆν κατασχεῖν· ἐν δὲ τῇ τελευτῇ αὐτοῦ ταὐτὸ συμβῆναι λέγουσι πάθος.

185 *Fit fuga*. Græci inquiunt, diem illum Romani, τὴν τροπὴν τοῦ πλήθους, id eſt, POPLIFUGIA, appellarunt, ut habet vetus Kalendarium. De etymo diſcrimen apud antiquos. Vide M. Varronem lib. 5. de L. L. Dionyſium lib 2. & Macrobium, ſi noſſe hæc lubet.

186 *Sed*

Addit. ad num. 176. Probatur nobis eorum opinio, qui Romulum ideo Quirinum poſt mortem dictum fuiſſe, arbitrantur, quod nefas putarent Veteres humana uſurpare vocabula, ubi eſſent divina efferenda; indignum enim id Cælo, Diiſque eſſe videbatur. Fit hinc, ut Homerus juris divini veteris peritiſſimus, flumen, quod homines *Scamandrum* dictitabant, *Xanthum* faciat eſſe apud Superos, avemque hominum lingua *Cymindim* a Diis *Chalcidem* appellari conſtituat. Sic igitur Romulo poſt apotheoſin, prævalentibus Sabinis, id nomen fuit, quod Deus tutelaris Curibus habuerat, Curinuſque vocari cœpit: aut certe Deum Romæ Tutelarem Romulum nomine oppidi vocari placuit, unde Sabini Romam migraverunt. At enim ante mortem *Quirinus* dicitur a Virgil. Æneid. 1. v. 296.

. . . . Remo cum fratre Quirinus
Jura dabunt. . . . .

Eſto. Sed verba ſunt Jovis ad Venerem. Quid igitur mirum, ſi Deus is, in cujus poteſtate fata eſſent, conſcius fuit nominis, quod Romulo poſt mortem eſſet imponendum?

Addit. ad num. 183. Legebatur antea ad *Capreæ* paludem, ut videre eſt in Floro, & in Scriptore generis Auguſti. In melioribus autem, & vetuſtioribus Flori Codicibus *Capræ* legimus. Salmaſio tamen in Florum, utraque lectio probatur.

Addit. ad num. 185. Plutarchus, *qui* αἰγὸς ἕλος *vocat*, addit diem, quo videri Romulus deſiit, dictum Nonas Capratinas, vel Fugam Populi, quod multis nimbis, ac tempeſtate perterritus, huc illuc confugiſſet.

186 *Sed procul e longa*. Scribe *Longa*: nam ob ſitum ab Aſcanio nomen hoc habuit Origo gentis Romanæ, Livius lib. primo, & Dionyſius eodem: Σαφηνισμοῦ δὲ ἕνεκα διορίζεται παρ' ἑτέραν πόλιν ὁμώνυμον ἐπικλήσει, τοῦ σχήματος ἐπικατηγορήσει. ἔστι δὲ ὥσπερ συνθετὸν ἤδη τοὔνομα ἐξ ἀμφοῖν, Ἄλβα Λόγγα.

187 *Veniebat* Julius *Alba*. Hic faſſus Romulum vidiſſe, & in eo quid humano majus: iſti creditum, & ſedati plebis animi, quum & dictis juſiurandum addidiſſet. Xiphilinus ſub finem Auguſti: Ἐκείνῳ δὲ, Livia, Νουμερίῳ τινὶ Ἀττικῷ βουλευτῇ ἐστρατηγηκότι, πέντε καὶ εἴκοσι μυριάδας ἐχαρίσατο, ὅτι τὸν Αὔγουστον ἐς τὸν οὐρανὸν κατὰ τὰ περί τε τοῦ Πρόκλου καὶ περὶ τοῦ Ῥωμύλου λεγόμενα, ἀνιόντα ἑωρακέναι ὤμοσε. Perjurium illud velut hereditarium poſtea uſui fuit in omni Cæſarea conſecratione. Juſtinus Martyr Apologia II. *Porrò cur morientes apud vos Imperatores ſemper immortalitati conſecrare dignamini, producentes quempiam, qui jurejurando confirmet, vidiſſe ſe e rogo in cælum aſcendere ardentem Cæſarem?* Inſignis etiam ad morem Tatiani Aſſyrii locus in Oratione contra Græcos, de Antinoo in Luna ab antiquis impoſito: Τίς, inquit, ὁ ἀναβιβάσας αὐτόν; εἰ μὴ καὶ τοῦτον ὡς τοὺς βασιλέας, μισθοῦ ἢ διὰ ἐπιορκίας τις, τοὺς θεοὺς καταγελῶν, εἰς τὸν οὐρανὸν ἀνεληλυθέναι φήσας, πεπίστευται.

188 *Convocat hic populum*. Quatuor apud me, *hic populos*; Sabinos, & Romanos.

189 *Collis quoque dictus ab illo*. Non adeo verum quin titubet Feſtus: *Quirinalis collis qui nunc dicitur, olim Agonus appellabatur, antequam in eum commigrarent fere Sabini Curibus venientes poſt fœdus inter Romulum, & Tatium ictum, a quo hanc appellationem ſortitus eſt: quamvis exiſtiment quidam, quod in eo factum ſit templum Quirino, ita dictum*.

190 *Certis ſacra paterna dies*. Ergo Quirinalia ſtata, & annua. Et corruptus Dionyſii locus lib. 2. quum, Αὐτόν τε τὸν, inquit, Ῥωμύλον, ὡς κρείττονα γενόμενον ἢ κατὰ τὴν θνητὴν φύσιν, ἱεροῦ κατασκευῇ καὶ θυσίαις διετησίοις ἔταξε Κυρῖνον ἐπονομαζόμενον γεραίρεσθαι. Legendum omnino, ἐτησίοις, eraſo δι: mendum, quod huc uſque nemo Criticorum ſuboluit.

191 *Cur eadem Stultorum feſta vocetur - Accipe*. Sed prius hæc e Plutarchi Quæſtionibus Romanis: Διὰ τί τὰ Κυρινάλια, μωρῶν ἑορτὴν ὀνομάζουσιν; ἢ ὅτι τὴν ἡμέραν ταύτην ἀποδεδώκεσαν (ὡς Ἰόβας φησὶ) τοῖς τὰς αὐτῶν φρατρίας ἀγνοοῦσιν, ἢ τοῖς μὴ θύσασιν, ὥσπερ οἱ λοιποὶ [illegible] ἀποδημίαν ἢ ἄγνοιαν, ἐδόθη τῇ ἡμέρᾳ ταύτῃ τὴν ἑορτὴν ἐκείνην ἀπολαβεῖν; Non damno inter cauſſas diſtractiones, & peregrinationes; ſed illa τῆς ἀγνοίας noſtro placuit, & Feſto Pompejo; hujus hæc verba ex emendatione Scaligeriani acuminis: *Quirinalia menſe Februario, dies, quo Quirino fiunt ſacra, idem Stultorum feriæ appellatur; quod quidam, qui ſuorum Fornacalium ſacra Romæ ignoraverant, eo potiſſimum rem divinam faciunt*.

192 *Veteres faciebant*. Pari ſignificatione dictum a Demoſthene καταβάλλειν σπέρμα. Porro far in uſu Romanis CCC. annorum ſpatio fuiſſe, tradit M. Verrius Flaccus apud Plinium lib. 18. Hiſt. nat. cibus ex eo confectus appellatus *farratum*. de quo Juvenalis Satyra II. & ejus Scholiaſtes: *Farratum, cibus ex farre, qui primus antiquorum fuit*..

193 *Damna tulere ſuo*. Nam ſequuta ſementis jactura ex ignota torrendi ratione.

194 *Facta Dea eſt Fornax*. A Numa habuit initium, & feſta, quæ Fornacalia vocata. Plinius ex Hemina vetuſto ſcriptore libro 18. cap. 2. *Numa inſtituit Deos fruge colere, & mola ſalſa ſupplicare, atque far torrere, quoniam toſtum cibus ſalubrior eſſet: id uno modo conſequutum, ſtatuendo non eſſe purum ad rem divinam niſi toſtum. Is & Fornacalia inſtituit, farris torrendi ferias*. ſed fecit indictitias, non ſtatas. Hinc illi, qui, ea die quum Fornacalia indicebantur, feriari non poterant, Quirinalibus ſacra illa omiſſa coacti peragere. forte quia hæc inter popularia. Feſtus: *Popularia ſacra ſunt, ut ait Labeo, quæ omnes cives faciunt, nec certis familiis attributa ſunt: Fornacalia, Parilia, Laralia porca præcidania*. Oppoſita his ergo privata, Gentilitia, & Familiaritia ſacra.

195 Cu-

Addit. ad num. 189. Ante Feſtum, Varro a Curetibus Collem hunc Quirinalem dictum, ab iis ſcilicet, qui Curibus cum T. Tatio Romam venerunt, affirmavit.

Addit. ad num. 192.

Ponebant igitur Tuſco farrata Catino.

Sic Juvenalis in XI. Non genus modo cibi ex farre, ſed etiam farre conſperſi fuiſſe accepimus. Sunt qui putent *farratum* genus fuiſſe pultis ex farre. *Pultis farratæ* alicubi mentionem fieri opinatur Vir Cl. Samuel Pitiſcus.

195 *Curio maximus indicit*. Hic caput & ἄρχων xxx. Curionum. Hujus auctoritate, ut ſcribit Paullus Abbreviator, *Curiæ & illi regebantur*. Græce diceres ἀρχιλοχαγὸν, ſive ἀρχιφρατριάρχον. Curiones enim Dionyſius φρατριάρχους appellavit καὶ λοχαγοὺς: inde ab eodem Curialis focus dictus φρατριακὴ ἑστία, Curialium conventus φρατριακαὶ σύνοδοι, Curiata comitia φρατριακὴ ἐκκλησία. Quin hoc quoque obſervare licet, Curionem maximum ad annum V.C. DXLIIII. ſemper ex patribus creatum, ex plebe vero deinceps. Lege Livium lib. 27.

196 *Legitimis verbis*. Ut illa apud Arnobium libro 7. LAVATIO DEUM MATRIS EST HODIE. JOVIS EPULUM CRAS EST. ÆSCULAPII GERITUR CELEBRRATURQE VINDEMIA. LECTISTERNIUM CERERIS ERIT IDIBUS PROXIMIS. *Legitimum* erat, quidquid certa formula dicebatur, ſive ediſcebatur.

197 *Indicit*. Hinc Curiones ſunt Cuſiones in Carmine ſaliari, hoc eſt Calatores, ſive Sacrorum præcones.

198 *Pendente tabella*. In ea exaratum, ut hæc populi pars in Titia curia cogeretur, pars in Tiſata, pars in Saucia, reliqua in attributis cuique curiis: hæ veluti ædiculæ erant, in quibus, qui Urbem colerent, ſingillatim in ſua quiſque ſacra faceret.

199 *Sacra relicta die*. Non igitur expiabantur his feſtis ob omiſſi ſacrificii crimen, ut putavit Neapolitanus ille in ſuis Genialibus; ſed Deæ Fornaci quidquid ſacri die illo indicto alii fecerant, iſti Quirinalibus adimplebant.

200 *Eſt honor, & tumulis*. Quirinalibus Feralia ſuccedebant, ſed poſt dies tres: & ſequor veſtigia antiqui Kalendarii. In his juſta piis manibus ſolvebantur: quod hoc etiam menſe Græci peragebant. Heſychius: Μιαραὶ ἡμέραι, τοῦ Ἀνθεστηριῶνος μηνὸς ἐν αἷς τὰς ψυχὰς τῶν κατοιχομένων ἀνιέναι ἐδόκουν. Notum, Antheſterionem inter menſes Atticos Februarii, & Martii Romani partem complexum.

201 *Velata coronis*. Hæ etiam ſolitæ in ſepulchra mortuorum afferri; ideo eædem noſtro libro 3. Triſtium ſunt *Feralia munera*. Et in lapide priſco hæc lego: ITEM LECTISTERNIUM TEMPORE PARENTALIORUM EX X∞ CC MEMORIIS EJUSDEM VALERIANE ET APPI VALERIAN. FIL. EJUS PER OFFIC. TESSERARIOR. QUOD ANNIS PONATUR ET PARENTETUR ITEM CORONÆ MIRT. TERNÆ ET TEMPORE ROSÆ JUL. TERNÆ EIS PONATUR.

& in alio:

ET AD MONUMENTUM ITUM ADITUM AMBITUM ADQUE HAUSTUM CORONARE VESCI MORTUUM MORTUAS MORTUOSUE OSSA INFERRE UT LICEAT. Quid *itum*, *aditum*, *ambitum* nemo ignorat. Scito hæc non omnibus patuiſſe, ſed iis quibus a monumenti domino permiſſum, quibus non nominatim excipiebantur: obſervare eſt in hac Romana inſcriptione;

M. ÆMI-

Addit. ad num. 195. Curio Maximus per ſuffragia creabatur Liv. teſte lib. 27. 8. *Comitia Curionis Maximi creandi cauſſa excitaviſſe vetus Certamen*. Quod hic Maximus, alii minores appellabantur. De minori Curione mentio fit in hac Inſcriptione, quam legimus apud Gruterum p. 305. n. 4.

DIS. MANIBUS. SACRUM
C. CAESIO. Ɔ. L. TERNIOS
EX. PRIMA. ADMISSION
EX QUATUOR. DECURIS
CURIO. MINOR
CÆSIA. C. L. THEORIS
PATRONO
ET. SIBI

Addit. ad num. 200. Non adeo notum Ἀνθεστηριῶνον inter menſes Atticos, Februarii & Martii Romani partem complexum eſſe, ut minime de hoc rixentur Scriptorum graviſſimi. Qui octavum hunc Atticorum menſem Aprilem fuiſſe contendunt Macrobii ſe, ac Philoſtrati auctoritate tuentur; qui vero Novembrem eſſe eenſuerunt Gazam ſequuti ſunt. Conſulendus Eraſmus in proverbio Θύραζε Κᾶρες οὐκ ἔτ' Ἀνθεστήρια. Appellationem derivat Etymologiſtes, quem dicunt, ἀπὸ τοῦ ἀνθεῖν, quod nimirum terra tunc florere incipiat, terræ fetus magna ex parte tunc floreant. Si verum etymon, facile a Gazæ ſententia diſcedo, eoque in eorum, qui diſputant ab Aprili, quo menſe Tellus ſeſe incipit aperire.

M. ÆMILIUS ARTEMA
FECIT
M. LICINIO SUCCESSO FRATRI
BENE MERENTI
ET CÆCILIÆ MODESTÆ CONJUGI
SUÆ ET SIBI ET SUIS LIBERTIS
LIBERTABUSQ. POSTERISQ. EORUM.
EXCEPTO HERMETE LIB. QUEM
VETO PROPTER DELICTA SUA
ADITUM AMBITUM NE ULLUM
ACCESSUM HABEAT IN HOC
MONUMENTO.

Ad hoc maceria totum cingebant cum uno,aut duplici introitu, ut liquet ex iiſdemmet ruderibus.

202 *Inque mero mollita Ceres*. Hæc aut panis vino madidus, aut farina vino ſubacta. Puto hanc, ut faciebant veteres, libum ex faba milioque, ſparſo in utrumque mulſo. Vide Feſtum.

203 *Media teſta relicta via*. In viis ſepulcra avita poſita, quis ignorat? Apulejus: *Portam civitatis egreſſi, monumentum quoddam conſpicamur*.

204 *Nec majora veto*. Multum ſane conſumſit antiquitas in his epulis monumentariis. hinc Tertullianus de Reſurrectione carnis: *Defunctis parentant, & quidem impenſiſſimo officio pro moribus eorum, pro temporibus eſculentorum; ut quos negant ſentire quidquam, etiam deſiderare præſumant*. Quod pejus, lego receptum hunc morem diutius a Chriſtianis ad ſepulcra Martyrum: ſed in hos graviter invehitur Ambroſius de Helia & jejunio; unique gulæ totum id tribuit, ut alibi Tertullianus. hic vero non dubitat, quin a Parentalibus malum idololatriæ caput extulerit.

205 *In terras, juſte Latine, tuas*. Bene in Latium: nam ritus antiquior & a Plutone initium ſuum habuit. Meus Siculus lib. 5. Βιβλιοθήκης: Τὸν δ᾽ Ἅδην λέγεσθαι περὶ τὰς

τα-

Addit. ad num. 201. *Coronas ſolitas in ſepulcra mortuorum afferri* confirmat Noſter; eſto: at non omnes coronarum ſpecies. Vetitum enim fuit lege XII. Tab. ne longæ inferrentur. Hæc ſunt verba legis NE LONGÆ CORONÆ, NEVE ACERRÆ PROFERUNTOR. Decemviri enim, ut quam minimo ſumtu mors honeſtaretur, prohibuerunt longas coronas ab iis diverſas, quibus, rotundæ quod eſſent, capita redimiri conſueverant. Longis coronis non cadavera modo, & buſta, & ſepulcra, verum etiam ſellæ curules, & Theatra, & currus triumphales, & fores implicabantur. Tibul. lib. 1. Eleg. 1. v. 21.

Flava Ceres, tibi ſit noſtro de rure corona
Spicea, quæ Templi pendeat ante fores.

Ut vero præmiis virtus excitaretur, coronæ poteſtas facta eſt ei, qui aut per ſe, aut per ſervos, equoſque ſuos in publicis certaminibus Victor eam meruiſſet, nec victoris tantum cadaveri, verum etiam Parenti ejus, corona imponebatur. Poſtquam enim filius elatus erat, corona eadem domum referebatur, ut eſſet teſtimonium virtutis in familia uſque ad funus Parentum. Sed Legem ipſam conſulamus, quam ſic reſtituit V. C. Jac. Gothofredus.

QUI CORONAM PARIT IPSE, PECUNIÆVE EJUS, VIRTUTIS ERGO ARGUITOR: ET IPSI MORTUO, PARENTIBUSQUE EJUS, DUM INTUS POSITUS ESCIT, FORISQUE EFFERTUR, SE FRAUDE ESTO.

Addit. ad num. 204. *Multum ſane conſumſit antiquitas in his epulis monumentariis*. Ita Carolus. Sed tempora diſtinguenda ſunt. Nam de moderandis funerum ſumtibus ſeveriſſimæ leges a Decemviris perlatæ fuere, caveruntque XII. Tab. ne quid fieret, quod aurea mediocritas minime moderaretur. Recte itaque Ovidius:

Parva petunt manes, pietas pro divite grata eſt
Munere: non avidos Styx habet ima Deos.

Procedentium vero temporum luxuries, tum maxime, quum Imperatores Tyrannidem occuparunt, optimam diſciplinam evertit.

ταφὰς καὶ τὰς ἐκφορὰς καὶ τιμὰς τῶν τεθνεώτων καταδεῖξαι, τὸν πρὸ τοῦ χρόνον μηδεμιᾶς οὔσης ἐπιμελείας περὶ αὐτούς.

206 *Sollemnia dona ferebat*. Prima tulit ille patris reliquiis in Sicilia noſtra, ubi conditæ.

207 *Ritus edidicere pios*. Malo ex ſcripto, *edidicere novos*.

208 *Parentales deſeruere dies*. Tibi ſit in hoc fides, mi magiſter: nam ſi eam annalium ſequimur, non meminimus legiſſe, Parentalia aliquando ob bella intermiſſa.

209 *Suburbanis rogis*. Hi enim ante Urbem excitabantur: unde noſter in Triſtibus de oſſibus urna concludendis:

Atque ea cum foliis, & amomi pulvere miſce,
Inque ſuburbano condita pone loco.

210 *Ululaſſe per agros*. Forſan ab hac voce dixit Auſonius, *Ferale ſonans*.

211 *Prodigiiſque modus*. Has ſpecies miraculorum repulſas vide in Arnobio lib. 7. adverſus Gentes.

212 *Viduæ ceſſate puellæ*. His igitur diebus vitabantur viduis nuptiæ, ut novis feriis, & atris aliquot lucibus: ſed ferias minime religioſas ajebat olim ſolus Verrius Flaccus, idque non futili ratione. Tu vide apud Macrobium primo Saturnalium.

213 *Exoptat puros*. Ac ſi hi impuri: ita eſt; nec alia cauſſa dixerunt Græci, Τὰς Ἀνθεστηριῶνος ἡμέρας, μιαράς, ut ex citatis Heſychii paullum ſupra obſervare eſt.

214 *Pinea teda dies*. *Pinea*, an *ſpinea* legendum, in incerto eſt; quum ſpinus & pinus utraque pro face novis nuptis in uſu fuerit. Illud moneo, accenſam e foculo maritæ, non viri. Varro apud Nonium de vita P. R. *Quum a nova nupta ignis in face afferretur foco ejus ſumtus, quum fax ex ſpinu alba eſſet, ut eam puer ingenuus afferret*.

215 *Matura videbere matri*. Idem vetat cuique virgini, ætate etiam nubili.

216 *Haſta recurva comas*. Hæc acus celibaris diverſa ab acu comatoria, qua compago crinium ſuſtinebatur, & quæ Græcis βελόνης. De celibari vide Feſtum, & Plutarchum, qui δοράτιον vocat, ut noſter in Quæſtionibus Romanis.

217 *Conde tuas Hymenæe faces*. Κηροὺς γαμηλίους.

218 *Foribus celentur opertis*. Ut arcerentur ab aſpectu funeſto: qua de cauſſa hoc etiam vetitum iis, qui rem ſacram facturi erant, ut Pontifici, flamini Diali, & aliis miniſtris: quin ſtatuas Deorum in viis poſitas, ſi illac funeſtum aliquod transferendum erat, panno velatas memini legiſſe.

219 *Ture vacent aræ*. Albinovanus ad Liviam, de Druſi funere:

Dique latent templis, nec iniqua ad funera vultus
Præbent: nec poſcunt tura ferenda rogo.
Obſcuros delubra tenent, pudet ora colentem
Adſpicere invidiæ, quam meruere, metu.

220 *Quam quot de menſe ſuperſunt*. Veteres, *quam quum*: alii optimæ etiam notæ, *quum tot*.

221 *Quot*

Addit. ad num. 214. In re tam dubia non eſt mihi in animo longius immorari. Id addam. Tædam aliquando pro arbore ſumtam fuiſſe. Apud Juvenalem ſat. 12. v. 57. Tabula eſt Navis, pinea, vel picea.

I nunc, & ventis animam committe, dolato
Confiſus ligno, digitis a morte remotus
Quattuor, aut ſeptem, ſi ſit latiſſima Taeda.

In Lexico Greco Latino veteri πεύκη *larix, pinus, tæda*, in Gloſſario veteri Latino Græco Tæda eſt δαῒς, πεύκη, καὶ λαμπάς, unde conjiciendum videtur nuptialem facem, vel ex pinu, vel ex tæda arbore, quæ tædæ ſpecies eſt confectam fuiſſe. Plin. 16. 10. *Sextum genus eſt tæda proprie dicta, abundantior ſucco quam reliqua, parcior, liquidiorque, quam picea, flammis, ac lumini ſacrorum etiam grata.* V. C. Cornelius Schrevellius πεύκη *pinus, larix, an a* πευκός, *amarus?* An quia πῖος ἔχει? aut a πίσσα *pix*. Hinc πεύκινος.

221 *Quot habent carmina noſtra pedes*. Si recte verba capio, oſtendit XII. Kalendas Februarias finita Feralia: ſic remanent e menſe dies undecim, & his includo diem ipſum Feralem; in quo Vates aberrat a veteribus Kalendariis, quibus Feralia ſunt die XXI. Februarii. Quod vero ſcribant interpretes, his ſibi velle Naſonem a XVIII. per alios X. dies Feralia continuari poſſe, lente probo; nam dies poſtremus placandis manibus ipſemet Feralis, liquet ex hiſce:

Hanc quia juſta ferunt, dixere Feralia lucem:
Ultima placandis manibus illa dies.

Senſus aptior eſſet, quem veriorem ſuſpicor, incepiſſe Feralia a VI. Idus, terminataque XII. Kalendas: hæc inquit, non ultra, *quum tot de menſe ſuperſunt*. Et ſi germana eſt editio hæc, quod credimus, non elicitur ex his, per undecim dies continuata Feralia; per aliquot fuiſſe, negare non audemus: nam ſupra dixit, *dies parentales*, & Athenæus lib. 3. de Februarii etymo: Τὸν δὲ μῆνα τοῦτον κληθῆναί φησιν ὁ Μαυρούσιος Ἰόβας, ἀπὸ τῶν κατουδαίων φόβων κατ' ἀναίρεσιν τῶν δαιμόνων.

222 *Ecce anus in mediis*. Recenſet nunc quid actum ultima Feralium luce. Ut vides, anicula cum puellulis Nymphæ Mutæ neſcio quid magicum parant. Præerat hæc Dea compeſcendis detrahentibus linguis. Debet Regi Numæ ſuum cultum. Plutarchus: Καὶ μίαν μοῦσαν ἰδίως καὶ διαφερόντως ἐδίδαξε σέβεσθαι τοὺς Ῥωμαίους, Τακίταν προσαγορεύσας, οἷον σιωπηλὴν ἢ ἐνεάν. ὅπερ εἶναι δοκεῖ τὴν Πυθαγόρειον ἀπομνημονεύοντος ἐχεμυθίαν καὶ τιμῶντος. Nunc ambigas quid velint hoc ſacrificio veteres, & cur potiſſimum Parentalibus adjunxerint: forſan, ut nos edocerent, manes convitio non laceſſendos; an aliud, tu cogita, ſi illud laudabile ſane inſtitutum.

223 *Et digitis tria tura tribus*. Hunc numerum frequenter invenies receptum in ſuperſtitionibus. Τρίας φύσει τέλειος, dixit ſcriptor Chæronenſis.

224 *Mus ſibi fecit iter*. Tria igitur grana turis jacit ad limen, qua murium aditus ad ſua domicilia.

225 *Cum fuſco licia plumbo*. En utrumque ad rem magicam. Pſellus in lib. de Dæmonibus: Δαιμόνια ῥᾷστα χειροῦται διὰ τοῦ μικροῦ τῶν γοήτων γένους μολίβδῳ καὶ κηρῷ, καὶ λεπτῇ προσδεθέντα μίτῳ διὰ τῶν ἀθεμίτων ἀφορισμῶν πάθη τραγικὰ κατεργάζονται.

226 *Fuſco plumbo*. Hujus duo genera, nigrum & candidum. Lege caput Plinii 16. & ſequens lib. 34.

227 *Nigras verſat in ore fabas*. Quod actum etiam in Lemuralibus: ibi *is*, cui ſacrum curæ eſt,

Cumque manus pure fontana perluit unda,
Vertitur, & nigras accipit ore fabas.

228 *Quodque pice adſtrinxit*. Demum caput aut vere humanum, aut ex alia materia huic ſimile pice linibat, & acu pungebat a cranio ad mentum, legitur in antiquo noſtro codice:

Obſuto mento torret in igne caput.

dein vivis carbonibus admotum, aridum jam vino conſpergebat.

229 *Quod acu trajecit ahena*. Cornelius Celſus: *Quidam hic quoque duo lina acu trajiciunt*. Porro hac fere ſemper uſæ veneficæ ad perniciem. Noſter in Epiſt. Hypſ.

Devovet abſentes, ſimulacraque cerea fingit,
Et miſerum tenues in jecur urget acus.

230 *Vin-*

Addit. ad num. 221. Feralibus diebus menſem Februarium ſtatum fuiſſe non auctoritate modo, verum etiam ratione confirmari poteſt. Tempus enim anni illud voluerunt eligere, quum per longas noctes ſacrificia, quæ noctu peragi ſolebant, commode fieri poterant, ac anni jam pæne exacti menſe, ut magis auſpicato novus annus inciperet, manibus facere conſtituerunt. De die ſub Judice lis eſt. Ut vere dicam, iis aſſentior qui ex Kalendario veteri diem ſtatuunt undeviceſimum, qui eſt XI. ante Kalendas Martias. Hæc videtur eſſe ſententia Naſoniani verſus *Non tamen hæc ultra* (ſic enim lego quam libentiſſime) *quam quum de menſe ſuperſunt Luciferi, quot habent carmina noſtra pedes.*

230 *Vinximus ora*. *Vincire* idem quod *ligare* proprie, dixerunt veteres, quum arte magica quidam functione aliqua prohibebatur, ut a ſaga hic linguæ uſu maledici.

231 *Inter coryleta*. Liber antiquus *inter coruleta*, ut membranæ veteres Maronianæ: *Hic inter denſas corulos*.

232 *Lar nomine*. Ita textus, quem recenſuit vir magnus, & inemendati aliquot codices; ſed omnino legendum ex bonis, *Lara nomine*. Firmianus: *Quis quum audiat Deam Mutam, tenere riſum queat? hanc eſſe dicunt, ex qua nati Lares; & ipſam Laram nominant vel Larundam*, quod veriſſimum. Gloſſæ, *Larunda*, δαιμόνων μήτηρ. Auſonius in Edylliis:

Nec Genius domuum, Larunda progenitus Lar.

233 *Prima ſed illi Dicta bis ſyllaba*. Lalara, inquit, fuit ei primum nomen.

234 *Et vitio poſitum eſt*. Malo, *Ex vitio poſitum*. A loquacitate ſic dicta hæc Græcis Λαλία. Plutarchus Symp. ſeptimo: Πολύφωνος ὁ οἶνός ἐστι, καὶ λαλιᾶς ἀκαίρου καὶ φρονήματος ἡγεμονικοῦ καταπίμπλησιν. Idem ſæpicule λαλέω uſus, pro effutire, & incircumſpecte loqui.

235 *Nata tene linguam*. Fingit hanc Naidem Almone ſatam.

236 *Jupiter intumuit*. Græcis etiam οἰδαίνειν, pro *iraſci*; & οἴδημα, pro *ira*.

237 *Eripit huic linguam*. Hinc Firmianus poſt illa ſupra citata: *Quid præſtare volenti poteſt, qui loqui non poteſt?*

238 *Accepit luctus euntes*. Diſpuncta litterula legendum, *accepit lucus euntes*, ut in noſtro. Miror ego, minutos meos καὶ κοπρολόγους interpretes hoc non vidiſſe.

239 *Vim parat: hunc vultu*. In eodem, *Vim parat hic: vultu*.

240 *Geminoſque parit*. Hæc igitur Larunda, ſive Diva Muta, eſt Mania Macrobii. *Idque aliquamdiu obſervatum*, ille inquit, *ut pro familiarum ſoſpitate pueri mactarentur Maniæ Deæ, matri Larium*.

241 *Qui compita ſervant*. Ad hæc leges quæ notabimus, σὺν Θεῷ δ' εἰπεῖν, ad illud lib. V.

Compita grata Deo, compita grata cani.

242 *Proxima cognati*. VIII. Kalendas Martias erant Chariſtia. Bene Kalendarium Coſtantini Magni:

IX. FERALIA
VIII. CHARISTIA.
VII. TERMINALIA.

Omit-

Addit. ad num. 230. Vincire dicitur etiam de rebus aliis, quæ mentem e naturæ ſtatu deturbant, eamque impediunt, quo minus munus ſuum exerceat. De vino Prop. lib. 3. Eleg. 3. v. 43.

Me juvat & multo mentem vincire Lyæo,
Et caput in verna ſemper habere roſa.

De Amore Cat. Carm. LX.

Ac domum Dominam voca
Coniugis cupidam novi
Mentem amore revinciens &c.

Addit. ad num. 234. *Ex vitio poſitum*: Mirum quantum ad rem. *Labaram* Nympham omnium loquaciſſimam recte Noſter appellatam fuiſſe putat: Λαλέω enim græce, plerumque latine eſt *imprudenter effutio, temere verba fundo*. Optimum hinc Græcorum monitum μὴ πάνυ πολλὰ λάλει, *ne loquare valde multa*. Ceterum hæc eadem Nympha, & *Lara*, & *Larunda* vocitata fuit, quam aliqui ferunt e Mercurio gravidam, a quo ad Inferos quum deportaretur compreſſa fuit, duos gemellos Lares ſuſcepiſſe.

Addit. ad num. 240. *Hæc igitur Larunda, ſive Diva Muta, eſt Mania Macrobii*; ita Noſter: ſi Macrobii, eſt etiam Varronis qui hæc de L.L. VIII. 38. literis prodidit. *Videmus Maniam matrem Larum, & Luciam Volumniam Saliorum carminibus appellari*. Fuerunt etiam Maniæ, de quibus hæc Feſtus: *Manias Ælius Stilo dicit ficta quædam ex farina in hominum figuras, quia turpes fiant, quas alii maniolas appellent. Manias autem, quas Nutrices minitantur parvulis pueris eſſe Larvas, ideſt manes, quos Deos Deaſque putabant, quia aut ab Inferis ad Superos manant, aut Mania eſt earum avia, materve.*

Addit. ad num. 241. Vide igitur, quæ de Compitis & Compitalibus Sacrificiis diſſerit ad num. 44. lib. 5.

Omittit hæc feſta vetus Romanum: miror. In Rureſtri, poſt Parentalia & Lupercalia, legitur, CARA COGNAT. mallem CARI COGNAT. id eſt, *Cariſtia cognatorum*. Sed obſerva iſta Valerii lib. 2. cap. 1. *Convivium etiam ſollemne majores inſtituerunt, idque Cariſtia appellaverunt; cui præter cognatos & affines nemo interponebatur: ut ſi qua inter neceſſarios querela eſſet orta, apud ſacra menſæ, & inter hilaritatem animorum, fautoribus concordiæ adhibitis, tolleretur.* Ad Ovidianum calculum accedit: dies ergo ille totus deditus conviviis. hinc eumdem, *Feſtum epularum*, dixerunt. Sed mea hæc ſuſpicio: nam hoc nomine diutius dies, quo Petrus Apoſtulus cathedram in Antiochia erexit, vulgo dictus eſt: incidit ille in idem tempus, quo celebrata antiqua Chariſtia.

243 *Innocui veniant.* Arcet ab hac menſa Atreos & Thyeſtes, Medeas & Inones, Philomelas & Prognes, & Tereos, & tandem capita quæ bona ſceleri & crimini debent.

244 *Cui pater eſt vivax.* Non abit hinc Papinius in lacrymis Hetruſci III. Silvarum:

..... Pater eſt qui fletur, adeſte
Dique, homineſque ſacris: procul hinc procul ite nocentes,
Si cui corde neſas tacitum, feſſique ſenectus
Longa patris, ſi quis pulſatæ conſcius umquam
Matris, & inſerna rigidum timet Æacon urna.

245 *Dis generis date tura boni.* Vos mentes recti conſciæ, in antiquo meo eſt, *date tura bonis.* Non reprobo ſcripturam: nam boni manes, & boni lemures (alios vocarunt noxios & averſos) erant Dii lares, quibus modo ſupplicabant pro incolumitate reliquæ familiæ. hinc ſpectat vetus hic lapis: LARIBUS PRO SALUTE, ET INCOLUMITATE DOMUS Q. SERTORII.

246 *Miſſa patella cibos.* De ritu Livius: *Inter pocula atque epulas, ubi libare Diis dapes & bene precari mos eſſet.* & Tibullus alicubi Lares compellans:

Adſitis Divi, nec vos e paupere menſa
Dona, nec e parvis ſpernite fictilibus.

Quid hic *parva fictilia*, niſi veteres patellæ? Antiqui magiſtri ad illud Satyrici, *cultrixque foci ſecura patella; Quia delibatæ*, inquiunt, *dapes in ea poſitæ, ad ſocum ſeruntur.* hinc, *patellarii Dii*, Plauto. & a Varrone ſcriptum, *Deos colere ac dare in patellam*, μικροῤῥίας.

247 *Et, bene vos.* Nota formula hæc inter ſcyphos, & pocula antiquorum. Vide Plautum in Perſa Actu v. Scena prima, & in Sticho Actu v. Scena quarta.

248 *Bene tu patriæ pater optime Cæſar.* Piaculum enim fuit apud antiquos, in quavis publica, ſive privata menſa ſuo etiam Principi non bene precari. hic deſinebam, quum venit ante oculos Ambroſius in hæc verba: *Quid memorem ſacramenta, quæ violare neſas arbitrantur? Bibamus, inquiunt, pro ſalute Imperatorum; qui non biberit, ſit reus indevotionis. Videtur enim non amare Imperatorem, qui pro eius ſalute non biberit. O piæ devotionis obſequium! Bibamus pro ſalute exercituum, pro Comitum virtute, pro filiorum ſanitate: & hæc vota ad Deum pervenire judicant.* De Helia & jejunio cap. 17.

249 *Nox*

Addit. ad num. 246. Hinc, inquit Noſter, *Patellarii Dii Plauto.* Sed quid eſt, quod feſtiviſſimos Plauti verſus prætereat? Ita Plautus Ciſtellar. actu 2. ſc. 1. v. 42.

.... Alc. *Enimvero, ita me Juppiter*
Itaque me Juno, & Saturnus; ita -- quid dicam neſcio.
Jam ſcio: immo mulier audi, meam ut ſcias ſententiam:
Dj me omnes magni, minutique, & patellarii
Faxint, ne ego dem vivus ſavium Silenio,
Niſi ego teque, tuamque filiam, meque hodie obtruncavero.

Addit. ad num. 247. Vide varium apud veteres hujuſce formulæ uſum. Cum Nominativo eſt apud Ovidium.

... *Bene tu, patriæ Pater Optime Cæſar.*

Cum dativo apud Plautum in Perſa act. 4. ſc. 1. v. 22.

.... *Bene omnibus nobis.*

& non ita multo poſt

.... *Bene ei, qui invidet mihi, accipe.*
Et ei, qui hoc gaudio gaudet.

Et apud eundem cum accuſativo in Sticho act. 5. ſc. 4. v. 27.

Bene nos, bene vos, bene te, bene me, bene noſtram etiam Stephanium.

249 *Nox ubi tranſierit*. VII. Kalendas Martias erant feſta Terminalia, dies N. P. ut notatur in Kalendariis. Neu credas duumbardis illis, qui rejiciunt in XX. Februarii diem.

250 *Indicio qui Deus arva ſuo*. Is a Numa Pompilio primo cultus, & inſtitutus. Ut enim contenti reculis propriis non ambirent alienas, fecit, ut unuſquiſque ſuum agellum circumſcriberet, & finibus lapides inſigeret. Ἱεροὺς, inquit Dionyſius lib. 2. ἀπέδειξεν ὁρίου Διὸς τοὺς λίθους, καὶ θυσίας ἔταξεν αὐτοῖς ἐπιτελεῖν ἅπαντας ἡμέρᾳ τακτῇ καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν ἐπὶ τὸν τόπον συνερχομένους, ἑορτὴν ἐν ταῖς πάνυ τιμίαν καὶ τὴν τῶν ὁρίων θεῶν καταστησάμενος. Ταύτην Ῥωμαῖοι Τερμινάλια καλοῦσιν.

251 *Sive lapis, ſive es ſtipes*. Ex utroque confecta ſacra illa indicia rei alienæ; hinc illud: Πᾶν ξύλον καὶ πᾶσαν λίθον τὸ δὴ προσκυνοῦντες. Inde paſſim & lapidis & ſtipitis nomine terminus exauditur. Tertullianus alicubi, nec fallor, vocavit *palos terminales*, alius, *cancellos*. Fragmentum cujuſdam ſacroſancti (ſic videtur) pſephiſmatis: *Nullus Chriſtianus ad fana, vel ad petras, aut ad fontes, vel ad arbores, aut ad cancellos per trivia lumina faciat, aut vota reddere præſumat*. Jam haud novum tibi fiet, *regio cancellata*, *cancellare*, *cancellatio*, quæ pro limitatione in Siculo Flacco.

252 *Ab antiquis*. Hi Græci ſunt, qui τέρμονας dicunt: nos, una mutata littera, *terminos*.

253 *Te duo diverſa*. Agrorum utrimque poſſeſſores. Hoc erat ſacrificium privatum; publicum vero, quod fiebat ἀμφιπεμπὶ ſexto ab Urbe lapide; de quo noſter paullo poſt. Nunc capies Plutarchum in vita Numæ: Ὁ δὲ τέρμων, ὅρος ἄν τις εἴη, καὶ θύουσιν αὐτῷ δημοσίᾳ καὶ ἰδίᾳ κατὰ τοὺς τῶν ἀγρῶν περιορισμούς.

254 *Ara ſit hic, ignem*. Vetus, *Ara ſit, huc ignem*, recte.

255 *Curva teſta*. Idem & Vaticani verius, *curto teſtu*. Pauperis eſt habere fictilem, nec integram patellam, & rupto latere guttum.

256 *Stat puer*. Hunc communi conſenſu litterati ſuſpicantur, quem Græci, παῖδα ἀμφιθαλῆ, vocant, Latini *Camillum*. Inclino: ſed quid diſſimulem? lente. Mallem, boni ſenis filiolum pro puero intelligi: nam colona ejuſdem etiam erat proles.

257 *Inde ubi ter fruges*. Dionyſius de Sacrificiis ad eumdem: Καὶ θύουσιν αὐτοῖς ἔτι, τῶν μὲν ἐμψύχων οὐδέν· οὐ γὰρ ὅσιον αἱμάττειν τοὺς λίθους, πελάνους δὲ Δήμητρος, καὶ ἄλλας τινὰς καρπῶν ἀπαρχάς.

258 *Spargitur & cæſo*. Et ubi ſacra illa Numæ lex de ſervandis puris a ſanguine his ſacris? abiit. Audi Plutarchum: Νῦν μὲν ἔμψυχα, immolant: τὸ παλαιὸν δὲ ἀναίμακτος ἦν ἡ θυσία, Νουμᾶ φιλοσοφήσαντος ὡς χρὴ τὸν ὅριον θεὸν, εἰρήνης φύλακα καὶ δικαιοσύνης μάρτυρα ὄντα, φόνου καθαρὸν εἶναι.

259 *Vicinia ſupplex*. Legunt alii, *vicinia ſimplex*: non reprobo; ſed vulgatam referunt M. SS.

260 *Thyreatida terram*. Sic recte veteres. Ignota mihi Marſi editio, *Thyreida terra*, non ob regulas ſyllabarias: produxit enim primam Statius, ſi memini, IV. Thebaidos. Thyreatis terra pars erat terræ Argolicæ; Lacedæmonii tamen interceptam tenebant. Thucydides lib. 4. Ἀφικνοῦνται ἐπὶ Θυρέαν, ἥ ἐστι μὲν τῆς Κυνουρίας γῆς καλουμένης, μεθορία δὲ τῆς Ἀργείας καὶ Λακωνικῆς. νεμόμενοι δὲ αὐτὴν ἔδοσαν Λακεδαιμόνιοι Αἰγινήταις ἐκπεσοῦσιν ἐνοικεῖν.

261 *Miſſa trecenta forent*. Imo ſexcenta: ex his tres ſolum ſupervixere. Vide Herodotum libro I. Atrox hæc pugna fuit, ſi benè ſuppuito, anno MCCCCLXXII. nam paullo poſt captus Crœſus, & Sardes, quod rejicitur in MCCCCLXXIII.

262 *Quid? nova quum fierent Capitolia*. Opus incœptum a Tarquinio Priſco ex voto, ſed a Nepote Superbo abſolutum.

263 *Reſtitit*. Inde prodiit ænigma illud perantiquum tribus verſibus ſenariis:

Se-

Addit. ad num. 250. Immo vero, ut a violatione Terminorum abſtinerent, legem hanc conſtituit horrendi carminis
QUEI TERMINOM EXARASSIT,
IPSUS, ET BOVEIS SACREI SUNTO.
Hos præterea lapides, Dionyſio teſte, voluit Numa Jovi terminali ſacros eſſe.

Addit. ad num. 258. Recte docent alii mutatam fuiſſe rationem ſacrificandi, Plutarcho, Ovidio, Horatioque teſtibus locupletiſſimis. Horat. Epod. 2. v. 59.
Vel agna feſtis cæſa Terminalibus.

Semel minuſne, an bis minus ſit, non ſat ſcio,
An utrumque eorum, ut quondam audivi dicier,
Jovi ipſi Regi noluit concedere.

264 *Foramen habent*. Servius lib. 11. *Unde in Capitolio ſuperna pars tecti patet, quæ lapidem ipſum Termini ſpectat: nam termino non niſi ſub divo ſacrificabatur*, non tamen huic ſoli: cujus enim Numini, cui in loco aliquo fulgorito ara erecta, ſine tegmine veteres faciebant; ſed his plerumque. Vitruvius libro primo cap. 2. *Jovi, Fulguri, & Cælo, & Soli, & Lunæ ædificia ſub divo hypætraque conſtituuntur. Horum enim Deorum & ſpecies, & effectus in operto mundo, atque lucenti præſentes videmus.*

265 *Illic Lanigeri*. Valde placet ſcriptura vetus, *Illa lanigeri*.

266 *Sacra videt fieri*. En publica, quæ acta in via Laurentina.

267 *Sextus ab Urbe lapis*. Num hi antiqui agri Romani fines? haud dubie ita eſt: Ideo Sacerdotes ibi ſacrum Deo Termino agebant, nec aliam ob cauſſam ἐπὶ μακρὰν ambarvale ſacrificium extendebatur. Strabo lib. 5. Μεταξὺ γοῦν τοῦ πέμπτου καὶ τοῦ ἕκτου λίθου τῶν τὰ μίλια διασημαινόντων τῆς Ῥώμης καλεῖται τόπος Φῆστοι· τοῦτον δ' ὅριον ἀποφαίνουσι τῆς τότε Ῥωμαίων γῆς. οἵ θ' ἱερομνήμονες θυσίαν ἐπιτελοῦσιν, ἐνταῦθά τε καὶ ἐν ἄλλοις τόποις πλείοσιν, ὡς ὁρίοις, αὐθημερόν, ἣν καλοῦσιν Ἀμβαρουίαν.

268 *Quintus ab extremo*. Sic legendum cenſeo, ut in noſtro antiquiſſimo: nec alio die notatur in Faſtis lapideis Regifugium. Alii falſo ad Kalendas Junias differunt; ut Macrobius Saturnalium libro primo cap. 12. *Putaverunt Junium menſem a Junio Bruto, qui primus Romæ Conſul factus eſt, nominatum; quod hoc menſe, id eſt Kalendis Juniis, pulſo Tarquinio, ſacrum Carnæ Deæ in Cælio monte voti reus fecerit*. Non ambigo, quin Macrobium deceperit carmen Ovidii v. Faſtorum, quum canit IX. Kalendas Junias:

Quatuor inde notis locus eſt; quibus ordine lectis,
Vel mos ſacrorum, vel fuga Regis ineſt.

Sed in his nulla mentio Regifugii; (miror id etiam ſenſiſſe Panvinum) ſed tantum harum litterarum, Q. R. C. F. quæ ſignificant, quando Rex, id eſt ſacrorum, Comitio fugit. Fuſius ad v. de hoc ritu priſco nos vide ad eoſdem verſiculos.

269 *Vir injuſtus*. Idipſum regni initium aperuit, quod occiſo Servio Rege ſocero invaſit. Multa hujus Tyranni impia referunt ſeverioris notæ Hiſtorici; multa quidem, quæ non illi, Theophilus Patriarcha Antiochenus lib. 3. πρὸς Αὐτόλυκον: Τοῦ οὖν, inquit, Κύρου τελευτήσαντος, ὡς ἔφθημεν εἰρηκέναι, Ὀλυμπιάδι ἑξηκοστῇ καὶ δευτέρᾳ, γίνεται καιρὸς ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης ἔτη σχ'. ᾧ καὶ Ῥωμαίων ἦρξε Ταρκύνιος Σούπερβος τοὔνομα. ὃς πρῶτος ἐξώρισε Ῥωμαίους πολλούς, καὶ παῖδας διέφθειρε, καὶ σπάδοντας ἐγχωρίους ἐποίησεν. ἔτι μὴν καὶ τὰς παρθένους διαφθείρων πρὸς γάμον ἐδίδου: διὸ οἰκείως Σούπερβος ἐκλήθη τῇ Ῥωμαϊκῇ γλώσσῃ, ἑρμηνεύεται δὲ ὑπερήφανος. imo omne convitium comprehendit Latinus Pacatus Panegyrico ad Theodoſium: *Denique ipſum illum Tarquinium execratione poſtrema hoc damnaverunt maledicto, & hominem libidine præcipitem, avaritia cæcum, immanem crudelitate, furore vecordem vocaverunt Superbum, & putaverunt ſufficere convitium*. Hinc veteres Græci Patres ἀπόνοιαν *ſuperbiam* dixere.

270 *Fecerat arte ſuos*. Bene Livius libro primo: *Minime arte Romana, fraude ac dolo aggreſſus eſt*. Hunc tu lege, a quo noſter hiſtoriam ad unguem decerpſit; &, ſi lubet, Eutropium, & Halicarnaſſenſem.

271 Pro-

Addit. ad num. 268. Ex iis, quæ diſertiſſime enarrat 5. Faſt. ad num. 257. optime conjicitur, quid fuerit, quod Macrobium deceperit; qui a Regifugio nihil quicquam Regis Sacrificuli ſacrum (quod in Comitio fieri ſolebat) dijudicavit. Cum enim neque magiſtratum gerere, neque cum Populo agere ſacrorum Regi permiſſum eſſet, non poterat niſi ſtato in Kalendario die in Comitium ire ad ſacrificandum. Sacro autem curſim peracto e Comitio veluti fugiens ſeſe eripiebat. Id autem ſignatum erat in Kalendario his literis Q.R.C.F. (H. eſt, ut eruditiſſimi viri exponunt) *Quando Rex* (ideſt Sacrificulus) *Comitio Fugit*; Ovidiano autem diſticho

Quattuor inde notis &c.

mentio fit Regis Sacrorum, & Comitii, non vero Regifugii. Hos ritus oblitus Macrobius in errorem inductus eſt.

271 *Proles manifeſta Superbi*. Sextus patri ſimillimus, qui minimus ex tribus erat, ut ſcribit Naſo ex Hiſtorico Patavino, ſi Dionyſium ſequimur, natu maximus: nullius cauſſam agam.

272 *Dicere ut hæc poſſet*. Tres apud me, *ut hoc poſſet*.

273 *Verbera paſſus erat*. Eaque in foro publice.

274 *Notata vident*. Ad idem fere ſenſum torſit *notare* Petronius in Satyrico: *Sequar ego frontes notans inſcriptione ſolerti, ut videamini ſtigmate eſſe puncti*.

275 *Lilia ſumma metit*. Imitatus factum Thraſybuli Mileſii, qui rogatus a Periandro per quemdam, neceſſaria moneret ad imperium diuturnum; agrum mutus cum Legato petit, & ariſtas cædit altiores: ſi quietem, innuens, Rex tuus quærit in regnis, extinguat validiores.

276 *Altaribus anguis exit*. Tria ſimul triſte aliquod portendebant: viſus coluber in ara, rapta exta, & ignis extinctus: ſed duo poſtrema non recenſet Livius; nec illud in altari ſediſſe, ſed e columna lignea (eam templi Capitolini veteris ſuſpicor) elapſum in regiam prorupiſſe.

277 *Qui dederit primus*. Non rectius in aliis, *princeps*.

278 *Properata Tulerunt*. Veteres, *dederunt*. Lege ut adlubet.

279 *Offenſo pede*. De induſtria factum, fortuitum finxit: ſequitur modo ut adimpletum Pythicum oraculum.

280 *Cingitur interea*. Ex fide Annalium.

281 *Longas obſidione moras*. Livius de urbe obſeſſa: *In iis ſtativis (ut fit) longo magis quam acri bello, ſatis liberi commeatus erant, primoribus tamen magis quam militibus*.

282 *Tarquinius juvenis*. Neſcio cur ambigant interpretes, an hic Tarquinius ſit Sextus, quum de eodem paullo poſt legerint:

Interea juvenis furiales regius ignes
Concipit. . . . .

& mox ipſemet, multa ſecum animo volutans:

Cepimus audendo Gabios. . . . .

283 *Ecquid in officio torus eſt ſocialis?* Numquid nos reciproce amant uxores noſtræ? num ſervant conjugales leges?

284 *Clarum Collatia nomen*. Tarquinius Collatinus Egerii F.

285 *Fuſis per colla coronis*. Erat id apud avos vinolentiæ nota.

286 *Poſito pervigilare mero*. Livius: *Pergunt inde Collatiam, ubi Lucretiam haudquaquam ut regias nurus, quas in convivio, luxuque cum æqualibus viderant tempus terentes*

Addit. ad num. 271. *Sextus filius ejus, qui & minimus ex tribus erat, tans fugit ex compoſito Gabios &c.* Ita legi ſolet; ſed alias lectum *minor* refert V. C. Joannes Dujatius, ut Sextus ſecundo loco genitus videatur.

Addit. ad num. 283. Prudentes viri de uxorum laude parciſſime dicant. Candaules enim, & Collatinus, de illis tacere omnino tutum, in earum commendationem ſeſe effundere periculoſum eſſe, ſuo ſatis malo docuerunt. Spectatæ fidei, raræque formæ femina admiranda viro potius eſt, quam laudanda.

Addit. ad num. 286. De hac lege, & more luculente diſſerit V. Cl. Vincentius Gravina lib. de Jure Naturali, Gentium, & XII. Tab. cap. 28. *Quo autem*, inquit, *caſtitas facilius ſervaretur, vini uſus feminis interdicebatur. Fax enim libidinis vinum, neque ad eam quicquam temulentia pronius, utpote quæ corpus agitet, & lucem rationis, qua petulantia coercetur, obumbret. Quamobrem longe ante Romulum, vini uſus feminis interdicebatur. Ferunt enim Faunam, Fauni ſororem, eamdem & conjugem, quod vinum præter morem Regium bibiſſet, a viro dum cæderetur, inter virgas vitam liquiſſe. Criminis autem hujus apud veteres maritus vindex idem conſtituebatur, & judex. Etenim Egnatii Mecennii uxor, quod vinum bibiſſet, occiſa fuit a marito impune, haud ægre id patiente Romulo. Et matrona quædam, quod e loculis cellæ vinariæ claves abſtuliſſet, fame necata fuit a ſuis. Ac ne quo pacto feminæ vini potum celarent, Cato ſeverus earum adverſarius cenſuit, mulieres propinquis oſculum ferre, ut fraudem odore proderent. Quamobrem vini potus inter juſtus repudii cauſſas numerabatur.*

ventes, ſed noƈte ſera deditam lanæ inter lucubrantes ancillas in medio ædium ſedentem inveniunt. Non meminit vini Hiſtoricus, cujus potus grave crimen ſexui muliebri: ſcita lex illa Romuli. Inde ex Polybio Athenæus lib. 10. Παρὰ Ῥωμαίοις δὲ, ὥς φησι Πολύβιος ἐν τῇ ἕκτῃ, ἀπείρηται γυναιξὶ πίνειν οἶνον. τὸν δὲ καλούμενον πάσσον πίνουσιν. τοῦτο δὲ ποιεῖται μὲν ἐκ τῆς ἀσταφίδος, καὶ ἔστι παραπλήσιος πινόμενος τῷ Αἰγοσθενεῖ. Ex his quædam ſi tale quid hauſiſſet, quam cito deprehendi poſſet, iſtis idem ſubjicit: Λαθεῖν δ' ἐστὶν ἀδύνατον τὴν γυναῖκα πιοῦσαν οἶνον. πρῶτον μὲν γὰρ οὐδ' ἔχει οἴνου κυρείαν ἡ γυνή· πρὸς δὲ τούτοις φιλεῖν δεῖ τοὺς συγγενεῖς τοὺς ἑαυτῆς, καὶ τοὺς τοῦ ἀνδρὸς ἕως ἐξανεψίων, καὶ τοῦτο ποιεῖν καθ' ἡμέραν ὁπόταν ἴδῃ πρῶτον. Nota hos mores, & oſcula hæc licita. Sed quæ Romulo fuerit legis ferendæ cauſſa, legenda in Dionyſio Halicarnaſſenſi. Hanc eamdem in Italia antiquiorem fuiſſe, & Herculis ævo fidus teſtis Alcimus meus Siculus ἐν τῇ ἐπιγραφομένῃ τῶν βίβλων Ἰταλικῇ.

287 *Ante torum calathi*. Antiquæ noſtræ matres in atrio, ubi & lectus ſtratus, lanificio operam dabant. En hæc omnia uno exemplo Aſconius: *Deinde omni vi janua expugnata, & imagines majorum dejecerunt, & lectulum adverſum uxoris ejus Corneliæ, cujus caſtitas pro exemplo habita eſt, fregerunt; itemque telas, quæ ex veteri more in atrio texebantur, diruerunt*. Pro *veteri* intellige Romano. Sedes hæc domi Græcis feminis interdicta: Æmilius Probus in Præfatione ad ſuos Cæſares: *Quem enim Romanorum pudet uxorem ducere in convivium, aut cujus materfamilias non primum locum tenet ædium, atque in celebritate verſatur? quod multo fit aliter in Græcia: nam neque in convivium adhibetur niſi propinquorum, neque ſedet niſi interiore parte ædium, quæ gynæconitis appellatur*. Γυναικωνῖτις pars erat in ædibus, in qua mulieres habitabant; ut ἀνδρωνῖτις, in qua ſeorſim viri, de utraque Diogenes in ejuſdem nominis Cynico: Ἐπανήρχετο ἐκ Λακεδαίμονος εἰς Ἀθήνας. πρὸς οὖν τὸν πυθόμενον, Ποῖ καὶ πόθεν; Ἐκ τῆς ἀνδρωνίτιδος, εἶπεν, εἰς τὴν γυναικωνῖτιν. & Xenophon Oeconom. Ἔδειξα δὲ καὶ τὴν γυναικωνῖτιν αὐτῇ θύρᾳ βαλανωτῷ ὡρισμένην ἀπὸ τῆς ἀνδρωνίτιδος.

288 *Data penſa trahebant*. A Lucretia præſcripta: hoc matrisfamilias incumbebat.

289 *Noſtra facta lacerna manu*. Hinc elicias, lacernam fuiſſe veſtem militarem: propterea dixit hanc alicubi Propertius, *caſtrenſia penſa*. Vetus interpres Juvenalis ad illud ſatis oſtendit,

Scis comitem horridulum trita donare lacerna.

Scis birrum, inquit, *attritum comiti condonare. Lacerna pallium fimbriatum, quo olim ſoli milites velabantur*: Recte *olim*, quia poſtea urbanis uſui fuit. Eadem dicta *penula* Tertulliano, & Svetonio; qui etiam in vita Claudii, *tunicas ruſſulas militares* appellavit. Birrus quoque idem cum lacerna. Græci non aliter hanc reddunt quam μανδύην, ſeu βίρρον, ſeu ἐφεστρίδα, & aliquando χλαμύδα.

290 *Mens abit, & morior*. Ut in Elegia quadam libri nequiſſimi:

Mens abit, & morior quoties peccaſſe fateris;
Perque meos artus frigida gutta fluit.

291 *Incoeptaque Fila remiſit*. In re pari noſter IV. Metamorph.

Pavet illa, metuque
Et colus & fuſus digitis cecidere remiſſis.

292 *Pone metum, venio*. Nec diſplicet alia editio, *Pone metum, veni*.

293 *Nulla factus ab arte decor*. Sine fuco & pigmento, unde noſter alibi:

Scitis & inducta candorem quærere cera:
Sanguine, quæ vero non rubet, arte rubet.

Malim legas, *candorem quærere creta*. Petronius: *Inter rugas malarum tantum erat cretæ*. Quo ſpectat & illud Valeri Martialis:

Craſ-

Addit. ad num. 293. Conjiciunt aliqui ex Plinio 35. 17. *Cimolia quodam nitore exhilarat contriſtatos ex ſulphure*, ad faciem ornandam feminas cimolia creta præcipue uſas fuiſſe. Terreſtris crocodili fimum additum intelligo ex Horatio Epo. 12. v. 9

nec illi
Jam manet humida creta, colorque
Stercore fucatus crocodili.

Libet, adjicere venuſtiſſimum illud Antiphanis Comici dictum, quod a Clemente Alexandr. refertur Pædagog. lib. 3. cap. 2. *Ter, non ſemel dignæ ſunt perire, quæ crocodilorum excrementis utuntur, & ſpuma ſepiarum unguntur, & ſupercilia fuligine illinunt, & fuco genas terunt*.

Craſſior in facie vetulæ ſtat creta Fabullæ.

294 *Sic ſedit, ſic culta fuit.* Lucretiam, ut viderat animo præſentem, ſiſtit.

295 *Neglectæ collo.* Libri veteres, *Injectæ collo.*

296 *Ut ſoleta magno.* Nihil altius hac comparatione cogitari poteſt.

297 *Vimque metumque toro.* Libri aliquot, *vimque dolumque toro.*

298 *Comiter excipitur.* Dionyſius: Ἐξένιζεν αὐτὸν ὡς συγγενῆ τοῦ ἀνδρὸς πολλῇ προθυμίᾳ τε καὶ φιλοφροσύνῃ.

299 *Sanguine junctus erat.* Nam Tarquinius Collatinus nepos Tarquinii Superbi, Sexti filii conſobrinus.

300 *Auratum vagina liberat enſem.* Non ex vero habent libri quidam, *aurata.* Enſis auratus idem ac auro vinctus ad capulum, χρυσόδετος. Nec aliud *ſpata aurea* apud Julium Capitolinum in Maximinis: *Uſus eſt argentea lorica, uſus eſt & clypeo gemmato inaurato, & haſta inaurata; fecit & ſpatas argenteas, fecit etiam & aureas.* Ni melius, manubrium vere fuiſſe ex ſolido argento & auro confectum.

301 *Utque torum preſſit.* Lecto incubuit: hoc *torum premere.* Propertius:

Apparent non ulla toro veſtigia preſſo.

302 *Sed tremuit, quondam ut.* Veteribus eſt, *Sed tremit ut quondam.*

303 *Per crimina vitam.* In quibuſdam membranis, *pro crimine.*

304 *Cum quo deprenſa fereris.* Nihil hic πλασματικόν: totum pura puta veritas.

305 *Nox dedit una tuis!* Nemo ambigat quin ſequens vera lectio, *quanto regnis nox ſtetit una tuis.*

Quodque poteſt, narrat; reſtabant ultima, flevit:
Et matronales erubuere genæ.

306 *Mater itura rogum.* De more Petronius Arbiter: *Non contenta vulgari more funus paſſis proſequi crinibus, aut nudatum pectus in conſpectu frequentiæ plangere.*

307 *Quæ luctus cauſſa, requirunt.* Dionyſius: Εἰς Ῥώμην ᾤχετο, μέλαιναν ἐσθῆτα περιβαλομένη.

308 *Ter deſtitit.* Huic pariſſimum Maronianum illud:

Bis conatus erat caſus effingere in auro,
Bis patriæ cecidere manus, ...

309 *Hoc quoque Tarquinio debebimus.* Inepte Marſus τὸ *hoc* referendum inquit ad impotentiam loquelæ, quum ad ſtuprum clare reſpiciat: quaſi exclamet Lucretia, Expugnatum mihi quoque muliebre decus Tarquinio debemus. Hæ nugæ erant a me omittendæ, ſed extorquet horum inſcitia.

310 *Ipſa nego.* Hæc Phædra in caſu pari Theſeo conjugi dixit apud Senecam in Hippolyto, Actu 3.

Tentata precibus reſtiti: ferro ac minis
Non ceſſit animus; vim tamen corpus tulit.
Labem hanc pudoris eluet noſter cruor.

311 *Fixit ſua pectora ferro.* Quæ prælata ante ictum, videnda omnino in Hiſtoricis.

312 *Ne non procumbat honeſte, Reſpicit.* Ut inſignis illa Hecuba, de qua Euripides:

. . . . Ἡ δὲ, καὶ θνήσκουσ᾽, ὅμως
Πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν,

313 *Sua nomina fallit.* Cognomen hoc L. Junii Græci interpretantur Ἠλίθιον.

314 *Qui mihi numen erunt.* Manes ſunt defunctorum genii, quos antiquitas venerata ut Deos. Cornelia, Gracchorum mater, in epiſtola ad filium, præter alia, hæc illi etiam

---

Addit. ad num. 314. Hos animas hominum eſſe, & ex hominibus fieri lares, ſi meriti boni ſint, Lemures, ſive Larvas, ſi mali, Manes autem, quum incertum eſt bonorum eos, ſive malorum eſſe meritorum, diſputat Plotinus apud Auguſtinum de Civit. Dei IX. 2. Quum illos alloquebantur, beneque precabantur, eos adorare dicebantur. Ita intelligendus Senecæ locus Ep. 86. *In ipſa Scipionis Africani Villa jacens, hæc tibi ſcribo adoratis manibus ejus.* Apud Græcos Manes tam boni, quam mali erant, quos ἀγαθοὺς καὶ κακοὺς δαίμονας appellabant; quamvis boni ominis cauſſa *manes*, id eſt *boni* (*manis* enim & *manus* veteri lingua *bonus* erat) a Romanis dicerentur.

etiam præcipit: *Ubi mortua ero, parentabis mihi, & invocabis Deum parentem* (lego cum ſagaci Critico D. M. id eſt, *Deos Manes parentis*) *in eo tempore non pudeat te eorum Deum preces expetere, quos vivos atque præſentes relictos, atque deſertos habueris.* Extant hæc in fragmentis Cornelii Nepotis.

315 *Tarquinius cum prole fugit.* Anno ab Urbe condita CCXLIV. Regno præfuit annos XXXVIII. ſeu verius XXXVII. Graviter lapſus paullum ſupra laudatus Theophilus Patriarcha Antiochenus, quum de Tarquinio ſcripſit: Ὃς ἐβασίλευσεν ἔτεσι κε΄.

316 *Capit annua Conſul.* Abit prima ætas (ſic vocarunt illam ſub Regibus) accedit ſecunda. Univerſa poteſtas datur Conſulibus, ſed duobus libertatis vindicibus, L. Junio Bruto & L. Tarquinio Collatino: ſed nemo eorum Conſulatum finiit; nam Collatinus ſe eo abdicavit. Florus: *Tantumque libertatis novæ gaudium inceſſerat, ut vix mutati ſtatus fidem caperent, alterumque ex Conſulibus, tantùm ob nomen & genus regium, faſcibus abrogatis, Urbe dimitterent.* Tunc, *ex Senatus conſulto*, inquit Livius, *lex lata, ut omnes Tarquiniæ gentis exules eſſent.* In ejus locum ſuffectus Valerius Poplicola, ut ex Faſtis Capitolinis eruimus. Alter, qui L. Junius Brutus, cum Arunte Superbi filio equeſtri pugna congreſſus, invicem haſtis transfixi ſunt. Abrogatus in Conſulatum Sp. Lucretius Tricipitinus: qui etiam paullo poſt mortuus, in ejus locum ſuffectus M. Horatius Pulvillus. Quinque igitur Conſules eo anno nominantur.

317 *Dies regnis illa ſuprema fuit.* Caligula primus ſpeciem principatus convertiſſe videtur in regni formam; ſed Regis, regnique nomen non uſurpatum, niſi inclinato jam Romano Imperio, a Gothis, Francis, & Vandalis.

318 *Prænuntia venit hirundo?* Videtur rejicere hirundinum adventum in diem XXII. ſive XXI. die IV. poſt Solis ingreſſus in Piſces: in eadem ſententia Eudoxus. Geminus in elementis aſtronomicis: Ἐν δὲ τῇ δ΄ Δημοκρίτῳ ποικίλαι ἡμέραι γίνονται ἀλκυονίδες καλούμεναι. Εὐδόξῳ δὲ Ἀρκτοῦρος ἀκρόνυχος ἐπιτέλλει, ὅ ὑετὸς γίνεται, καὶ χελιδὼν φαίνεται. ὅ τὰς ἑπομένας ἡμέρας λ΄ Βορέαι πνέουσι, καὶ μάλιστα οἱ πρὸ ὀρνιθίαι καλούμενοι

319 *Jamque duæ reſtant noctes.* Tertio Kalendas Martias Equiria celebrabantur frequenti equorum curſu; quæ a Romulo Marti inſtituta adinſtar Conſualium.

320 *Junctis curribus urget equos.* Nam ſingulis miſſibus quatuor, aut plures quadrigæ laxato repagulo certatim ſeſe fundebant ad palmam: inde, *æmuli currus*, Julio Solino in Polyhiſtore.

321 *Permanſit equiria nomen.* Varro lib. 5. de L. L. *Equiria ab equorum curſu: eo enim die curru it equi in campo Martio.* Vetus codex habet, *Equrria.*

CA-

Addit. ad n. 317. Id forte evenit, quum Caligula ſuper cœnam Reges, qui Romam officii cauſſa advenerant de generis Nobilitate concertantes audivit: diadema enim tantum non tunc aſſumſit, & principatum in Regni formam convertit exclamans Εἷς κοίρανος ἔστω, Εἷς Βασιλεύς. *Unus Imperator ſit, unus Rex.* Verum per adulationem & Principum, & Regum dignitatem exceſſiſſe admonitus, divinam ſibi majeſtatem aſſerens, Deorum Simulacra e Græcia apportari juſſit, quibus capite demto ſuum imponeret. Vide Suet. Tranq. in Caligula cap. 22.

CA-

CAROLI NEAPOLIS ANAPTYXIS CUM ADDITAMENTIS AD PUBLII OVIDII NASONIS *Faſtorum Lib. III.*

1 MArs ades. Invocat in ipſo initio Martem, a quo nomen menſi inditum, ſed inermem, exemplo Palladis, quæ vacat pacis & belli ſtudiis.

2 *Non minus ingenuis*. Languet verſiculus: erigo ex antiquo noſtro codice:

Num minus ingenuis artibus illa vacat.

3 *Et quod inermis agas*. Lego in eodem, *ecquid*.

4 *Sacra lavaturas*. E more cotidiano Veſtalium. Plutarchus: Τὴν δὲ πηγὴν ἢ κατάρδει τὸ χωρίον, ὕδωρ ἱερὸν ἀποδεῖξαι ταῖς Ἑστιάσι παρθένοις, ὅπως λαμβάνουσαι καθ' ἡμέραν, ἁγνίζωσι καὶ ῥαίνωσι τὸ ἀνάκτορον. Sermo hic iſti de fonte, quem Numa ad templi lotionem virginibus dedit. Silviam credibile e flumine Tiberino tunc undam hauſiſſe.

5 *Fictilis urna coma*. Aurelius Propertius de Tarpeja Veſtali:

. . . . . . *At illi*
Urgebat medium fictilis urna caput.

Mos geſtandi quodcumque pondus, non magis veteri Latio receptus, quam aliis gentibus. Noſter de Tomitanis, in libris Ponticis:

Femina pro lana cerealia munera frangit,
Suppoſitoque gravem vertice portat aquam.

deque Argivis, in Amatoriis:

Qualis Amymone ſiccis erravit in agris,
Quum premeret ſummi verticis urna comas.

6 *Furta feſellit ope*. Furtum hoc ſenſu ſæpicule Poetis. Catullus ad Mallium:

Conjugis in culpa flagravit cotidiana,
Noſcens omnivoli plurima furta Jovis.

7 *Feſellit ope*. Ἐνεργητικῶς, pro abdidit, occultavit.

8 *Languida conſurgit*. Attius Telepho apud Priſcianum: *Jam cum ſtupido Theſſala ſomno corpora languentque, ſenentque.*

9 *An ſomno clarius*. Plus quam ἐνύπνιον.

10 *Ante ſacros lanea vitta focos*. Ex ſe ipſa, a Pontifice convictæ jam adimenda. Dionyſius de Oppia, ſeu Opimia, ad ſupplicium damnata: Αὐτὴν μὲν τὰ κορυφῆς ἀφελόμενοι τὰ στέμματα, καὶ πομπεύσαντες διὰ ἀγορᾶς, εἴσω τείχους ζῶσαν κατώρυξαν. Inſigne erat, quod ut Veſtalibus proprium, ita aliis cuivis numini conſecratis. Juvenalis de Cerealibus ſacerdotibus:

Paucæ adeo Cereris vittas contingere dignæ.

11 *Lanea vitta focos*. Meus vetus (verum fatear) habet, *linea*. Damno ſcripturam, licet a libris aliquot defenſam; quum non ex alia materia, quam lanea vittas apud veteres legam, tum ad aras cingendas, tum ad crines.

12 *Terreor a monitu*. Tres notæ veteris codices, *Terreor admonitu*.

13 *Corque timore pavet*. Iidem, *timore micat*.

14 *Et lupa*. De alite & hac Plutarchus: Νομίζεται δ' Ἄρεος ἱερὰ τὰ ζῷα τόν δὲ δρυοκολάπτην καὶ διαφερόντως Λατῖνοι σέβονται καὶ τιμῶσιν.

15 *Veſtæ ſimulacra feruntur*. Ficta hæc. Nec ſimulacrum ullum fuit umquam in æde Veſtæ: unde tu ipſe in VI.

Eſſe diu ſtultus Veſtæ ſimulacra putavi;
Mox didici curvo nulla ſubeſſe tholo.

in nummis tamen vidi illud ſedens in bipede, & patinam libatoriam manu tenens; ſed, ut vides, extra templum.

16 *Oculis oppoſuiſſe manus*. Simile evenit ſceleſtæ illi Tulliæ, viſo parentis ſigno in fano Fortunæ. Noſter in VI.

Poſt tamen hæc cauſa eſt templum, monimenta parentis,
Tangere: mira quidem, ſed tamen acta, loquor.
Signum erat in ſolio reſidens ſub imagine Tulli,
Dicitur hoc oculis oppoſuiſſe manum.

17 *Ara Deæ certe tremuit*. Hanc in denariis videre licet cum carbonibus in medio accenſis, & his literis in ora, VESTA. SC.

18 *Et ſubiit cineres*. Fere extincta: quod ſuper omnia gravia & timenda Romani habebant.

19 *Expoſitis*, Τοῖς χαμαιῤῥιφίοις.

20 *Cum Laurentalia dicam*. In meo, *Larentalia*, firmat Feſtus editionem in his: *Larentalia, conjugis Fauſti, nutricis Remi & Romuli; Larentiæ feſta*. Sunt in veteri Kalendario menſe Decembri x. Kal. quod & e Macrobio obſerva. *Primo Satur. x. Kal. feriæ ſunt* Jovis, *quæ appellantur Larentalia*. Sacra faciebat flamen Martialis, teſte Plutarcho in Romulo; ſed ſcribit ille: Ταύτῃ δὲ. Laurentiæ, καὶ θύουσι Ῥωμαῖοι, καὶ χοὰς ἐπιφέρει τῷ Ἀπριλλίῳ μηνὸς αὐτῇ ὁ τοῦ Ἄρεως ἱερεύς. Hujus ſcriptoris cauſſam tueatur qui velit, nos hallucinatum credimus.

21 *Acceptus geniis*. Ob Saturnalia. Auſonius:

Aurea nunc revocet Saturni feſta December:
Nunc tibi cum domino ludere verna licet.

& Iberus epigrammatarius ad Fuſcum:

Otia dum medius præbet tibi grata December.

Ad

Addit. ad num. 11. Invenio etiam vates, & Sacerdotes non lanens modo, ſed vel oliva, vel lauro intextas habuiſſe vittas. Stat. Theb. III. 466.

Huc gemini Vates Sanctam canentis olivæ
Fronde comã, & niveis ornati tempora vittis.

De Rege Anio ita Virgilius Æneid. 3. v. 80.

Rex Anius, Rex idem hominum, Phœbique Sacerdos
Vittis, & ſacra redimitus tempora lauro.

Præter varios quos habuere uſus, & matronarum honeſtatem, & virgineum puellarum pudorem decorarunt, ita tamen ut matronarum duplex, ſimplex virginum vitta eſſet. Val. Max. V. II. hæc de uxore, & matre Camilli literis prodidit. *In quarum honore Senatus Matronarum ordinem benigniſſimis decretis adornavit. Sanxit namque, ut feminis ſemita viri cederent, confeſſus plus ſalutis Reip. in Stola, quam in armis fuiſſe, vetuſtiſque crinium inſignibus novum vittæ diſcrimen adjecit*. Ad virgines puellas quod attinet, vittarum uſum apud eas olim fuiſſe ex eo conjeciſſe me memini, quod inter cetera, quæ Achilles Lycomedis Virginibus obtulit, vittas attulit, quibus etiam ſe, eaſque decoravit:

Cinxit purpureis flaventia tempora vittis.

Vide Stat. Achill. I. 611.

Addit. ad num. 20. Sacra hæc à Flamine Martiali facta fuiſſe ex eodem Plutarcho confirmat Vir Cl. G. H. Nieupoortius; additque *hujus Sacerdotii inſigne fuiſſe coronam ſpiceam, albaſque infulas, nec niſi cum ipſa vita honorem hunc finiri potuiſſe; huncque captos etiam, exuleſque comitatum fuiſſe*. Compend. Antiquit. Rom. cap. 2. §. 6.

Ad geniales hos dies alludit, quum fora clauſa, & otium cauſidicis; ſtudiis etiam intermiſſio. Huc facit C. Plinius Junior in Epiſtolis: *Atque ideo tu in ſcholam revocas, ego Saturnalia extendo.*

22 *Jam nova barba comæ.* Antiquo verbo utar, *pilabant*. Feſti Abbreviator: *Pilat, pilos habere incipit.* Novam barbam exponunt Gloſſæ, πρωθήβην, quæ Lucilio dicta, *barbula prima.* Eſſet & *nova barba* recenter lævigata. Pro radere, dixerunt veteres, *novare barbam.* Arnobius: *Quid novatio, & revelatio pudendorum.*

23 *Reſtituuntur avo.* Cæſo Amulio Numitori regnum Albanum.

24 *Pecorumque receſſus.* Qui in Palatio: ea propter ejuſdem pars dicta *Pecuſcum*, auctore Feſto: cujus & meminit M. Varro lib. IV. de L. L. *Sed hoc alii a Palantia uxore Latini putarunt: eumdem hunc locum Pecuſcum, a pecore dictum putant quidam; itaque Nævius Balantium appellat.*

25 *Tellus Hypiſipylea.* Lemnos Inſula, ab Hypſipyle Thoantis filia.

26 *Peregrinos inſpice Faſtos.* In his invenies etiam menſem hujus nominis, unde Cenſorius de die natali: *Varro*, inquit, *Romanos a Latinis nomina menſium accepiſſe arbitratur. Auctores eorum antiquiores quam Urbem fuiſſe, ſatis argute docet: itaque Martium menſem a Marte quidem nominatum credit; non quia Romuli fuit pater, ſed quod gens Latina.* Albanis autem, Aricinis, & Tuſculanis erat ordine tertius, Forenſibus & Pelignis quartus, Faliſcis & Laurentibus quintus, Hernicis ſextus, Æquiculis decimus.

27 *Albanaque tempora.* Hoc eſt Albanos menſes, ſic & paullo poſt dixit:

Sanguinis auctori tempora prima dedit.

Id eſt primum menſem. Ride nugas Pauli Marſi, qui, *Albana tempora*, interpretatur, quoad ſtetit Alba.

28 *Factaque Telegoni.* Vide Neapolim tuum ſub initium Lib. IV.

29 *Turba Forenſis habet.* In bivio ſuum: nam pro Forenſi turba, vult intelligi, Scaliger Forulorum gentes: qui Foruli, Sabinorum oppidum. Strabo lib. 5. Σαβίνων δ' ἐστὶ, καὶ οἱ Φόρουλοι πέτραι, πρὸς ἀπόστασιν μᾶλλον ἢ κατοικίαν εὐφυεῖς. Doctiſſimus vero Geographus, *Forum populi*, oppidum ſitum in Albano monte; cujus accolas vocat Plinius lib. 3. cap. 5. *Foro-populienſes.* Movetur hic in Principem Criticorum, ex eo quod jam mentio fit ab Ovidio Sabinorum ſequenti verſu, nec alia prorſus ratione, quæ gracilis & veſca: nam etiam præſumendum, *Foro-populienſes* a Naſone comprehenſos ſupra cum Albanis, qui incolunt ejuſdem montis dorſum.. Imo vates in illis,

Et tibi cum proavis, miles Peligne, Sabinis.

abſit, quod denuo mentionem faciat Sabinorum: Sed & tibi, inquit, Pelignc, cum proavis Forenſibus, qui Sabini ſunt. Quis ergo vel tantillum recedat a Scaligero?

30 *Cum proavis Sabinis.* Peligni, ut vides genus Italicum, ſed Illiricum Feſto Pompejo: tua tamen fides certa mihi, Naſo, in rebus incertis.

31 *Nec totidem veteres.* Incipit oſtendere inſcitiam veterum Latinorum in rebus aſtronomicis.

32 *Victoribus artes Græcia.* Intromiſſæ igitur poſt bella Punica; & Romanum illud robur ac ſeveritas paullulum mutata: id plena manu annotavit miri vir ingenii Aldus Manutius lib. 1. in ſuis Quæſitis: cui addimus Strabonis locum, in quo prorſus contrarium; imo cunctas ſcriptor ille Imperii auctas opes his diſciplinis refert acceptas. Legito hæc ex lib. 9. Καὶ Ῥωμαῖοι δὲ παλαιὸν μὲν, ἀγριωτέροις ἔθνεσι πολεμοῦντες, οὐδὲν ἐδέοντο τῶν τοιούτων παιδευμάτων. ἀφ' οὗ δὲ ἤρξαντο πρὸς ἡμερώτερα ἔθνη καὶ φῦλα τὴν πραγματείαν ἔχειν, ἐπέθεντο καὶ ταύτῃ τῇ ἀγωγῇ, καὶ κατέστησαν πάντων κύριοι.

33 *Romanam noverat artem.* Non Græcanicam; nam illi evirati omnes, & deliciis dediti: quorum exemplo a veteris militiæ inſtitutione Romani aliquando degenerarunt;

Addit. ad num. 28. Hæc autem habet de Thelegoni Oppido ſub initium lib. 4. n. 20. *Tuſculum ab hoc conditum, non opus, ut probem. Hujus oppidi vix extant hodie pauca rudera prope Fraſcatum.* Recentiores Geographi Tuſculum Fraſcatium ipſum appellant, quem locum & ædium magnificentia, & Cæli ſalubritate, & Hoſpitum eo ſæpe convenientium Nobilitate, & exquiſitiſſimo hortorum cultu, atque omnium deliciarum affluentia ſere omnium, qui ſunt circa Romam, vel ad animi voluptatem, vel ad valetudinis curationem facti, celeberrimum eſſe intelligimus.

ſunt; ſed non perſtitere. Alexander Severus, quum milites quoſdam audiſſet a tetrica majorum diſciplina receſſiſſe, vinciri juſſit; & hæc præfatus coram univerſo exercitu: *Commilitones, ſi tamen iſta vobis, quæ a veſtris facta ſunt, diſplicent, diſciplina majorum Rempublicam tenet: quæ ſi dilabatur, & nomen Romanum & Imperium amittemus. Neque enim ſub nobis iſta facienda ſunt, quæ ſub impura illa beſtia facta ſunt, milites Romani: veſtri ſocii, mei contubernales & commilitones, amant, potant, lavant Græcorum more, & quidem ſe inſtituunt; & ego hoc diutius feram, & non eos capitali dedam ſupplicio?* Lavacra enim & balnea militibus interdicta. Dionis Epitoma de Antonino Caracalla, qui merebat ut miles gregarius: Καὶ γὰρ συνεβάδιζε τοῖς στρατιώταις, καὶ συνέτρεχε, μὴ γυβῶ χώμενος, μὴ τὴν ἐσθῆτα ἀλλάσσων, ἀλλὰ καὶ πᾶν ἔργον συνεργαζόμενος, καὶ πᾶσαν τροφὴν τὴν αὐτὴν ἐκείνοις αἱρούμενος. Obſervavit veterem diſciplinam, non Græculam immundam munditiem: ſic bene illi poſt ſuperatam Græciam ſtuduere, ut Græcanicis legionibus Catones præeſſent. Memini legiſſe in Vulcatio Gallicano epiſtolam illam Marci ad Præfectum ſuum de Avidio, quem Syriacis legionibus ob hominis ſeveritatem præfecit. *Avidio*, inquit, *Caſſio legiones Syriacas dedi, diffluentes luxuria, & Daphnicis moribus agentes: quas totas excaldantes ſe reperiſſe Cæſonius Vectilianus ſcripſit, & puto me non erraſſe; ſiquidem & tu notum habeas Caſſium, hominem Caſſianæ ſeveritatis & diſciplinæ: neque enim milites regi poſſunt niſi in veteri diſciplina. Scis enim verſum a bono Poeta dictum, & omnibus frequentatum:*

Moribus antiquis res ſtat Romana viriſque.

Reſponſio Præfecti ad Marcum videnda in eodem Vulcatio, & hæc ſatis de inſigni illa militia.

34 *Qui poterat pila*. Et optimi codices habent, *tela*. Porro pilum, teli genus erat.

35 *Pleidas Atlanteas*. Heſiodus.

. . . . . Πληϊάδαν Ἀτλαγενέων ἐπιτελλομενάων.

36 *Sub axe polos?* Ἀρκτικὸν, & Ἀνταρκτικὸν.

37 *Perdere crimen erat*. Ob hoc legi, coercitos milites pane hordeaceo, decimatione, diſcinctione, exercitu ſpectante. Legi, amictos veſte muliebri, pœna morte graviori rata. Legi in caſtra hoſtilia projectos, in impedimenta caſtrorum una cum captivis, virgis aliquando cæſos, ſecuri etiam percuſſos: ſi vere ſcelus & ratio ita poſceret.

38 *Illa quidem fœno*. Plutarchus de Romuli centuriis: Ἑκάστης δὲ ἀνὴρ ἀφηγεῖτο, χόρτου δ' ὕλης ἀγκαλίδα κοντῷ περιηρτημένην ἀνέχων· μάνιπλα ταῦτα Λατῖνοι καλοῦσιν. Donatus in Eunuchum Terentii: *Sibi ſertum vel coronam ex manipulo herbæ vel hujuſmodi conficiebant, quod pro ſigno ſequebantur*.

39 *Sed erat reverentia fœno*. Quanta, inquit, tuis aquilis. Svetonius in Caligula: *Artabanus tranſgreſſus Euphratem, aquilas & ſigna Romana Cæſarumque imagines adoravit*. De hac religione caſtrenſi plura vetus hiſtoria.

40 *Unde manipl aris*. A manipulo dictus miles manipularis. Vetus nomen, & ante Urbem conditam. Collectanea originis Romanæ: *Romulus coacta paſtorum manu, eaque in centenos homines diſtributa, perticas manipulis varie vinctas dedit: unde conſtitutum, ut poſtea milites, qui ejuſdem ſigni eſſent, Manipulares vocarentur*. Vegetio iidem ſunt *Contubernales*: nam manipulum vocat contubernium, *ab eo quod*, inquit, *junctis manibus pariter dimicabant*; unde & Commanipuli etiam dicti. Vetus lapis: COMMANIPULUS ET HERES EJUS CONTUBERNALI SUO CARISSIMO.

41 *Luſtra minora*. Nam ex quinis annis decimeſtribus, luſtrum menſibus L. conſtabat.

42 *Cum luna receperat orbem*. Videris hoc ſupra negaſſe: ſcribis veteres illos omnis

Addit. ad num. 40. Procedente tempore exiguum lignum tranſverſum haſtæ adfixum fuit, in quo manus eminebat, cui etiam orbiculi ſubjecti, ubi imagines erant Deorum, & Principum, quod ſæpe in veteribus nummis conſpici poteſt. Ad ea, quæ refert Noſter de Contubernali, & Commanipulo ex Vegetio depromta, libet ſubjicere veterem Formulam militarem, *vir virum legit*. Quamvis enim hæc aliquando a delectu amicorum ad delectum hoſtium petendorum telo traducatur, tamen e Philologorum ſententia, & veterum Sriptorum auctoritate ſignificat poteſtatem aliquando factam militibus, ut quiſque *Virum ſibi legeret*, cujus virtuti maxime fideret, a quo ſibi latus tegeretur.

nis Aſtronomiæ alienos; nunc facis menſes Romuli lunares. Quorſum hæc ἀλογία!

43 *Per quos numerare ſolemus.* Hinc Seneca in Epiſtolis: *Numerare docet me Arithmetica, & avaritiæ commodare digitos; potius doceat, nihil ad rem pertinere iſtas computationes, non eſſe felicem cujus patrimonium tabularios laſſat*; & Plinius Junior in eiſdem ad Calviſium: *Ubi audivit, componit vultum, intendit oculos, movet labra, agitat digitos, computat; nihil niſi ut miſeram expectatione ſuſpendat.*

44 *Spatiis novis.* Hoc eſt, ad unum iterum reditur.

45 *Inde pares centum.* Centuriam ætate & robore æqualem diviſit in decurias.

46 *Haſtatos inſtituitque decem.* Hi in acie primi pugnam capeſſebant, deinde principes, poſtea triarii, ſed hoc ſtante Republica; nam ſub Cæſaribus principes haſtatis triariis antepoſiti. Accrede huic ſucco expreſſo ex variis antiquorum locis. Ceterum haſtatorum ordines decem numero fuiſſe, teſtatur etiam Livius in his: *Biennium miles gregarius fui adverſus Philippum Regem; tertio anno virtutis cauſſa mihi T. Quintius Flaminius decimum haſtatum ordinem aſſignavit.* Sic *primus haſtatus*, pro primo ordine haſtatorum, in Cæſare lib. 2. Bellorum civilium: *Cecidit*, inquit, *Q. Fulginius ex primo haſtato legionis ſecundæ, qui ob eximiam virtutem ex inferioribus ordinibus ad eum locum pervenerat*; id eſt, a decimo haſtato per omnes reliquos ordines uſque ad primum. Adi quæ ad rem obſervavit tui gratia Aldus Manutius in Quæſitis libro primo Epiſtola 3.

47 *Et totidem princeps.* Hinc primus, ſecundus, tertius princeps uſque ad decimum. Cicero ad M. Brutum: *Naſennius Cretenſi bello, Metello Imperatore, octavum principem duxit.* Caput erat octavi ordinis: hunc univerſum dixere *principes* & *ordinarios*, teſte Vegetio infinitis locis. Peculiare etiam illis nomen, *principales*, & *principia legionum*. Vide l. primam C. de *Veteranis*; & l.16. C. *de Erogatione militaris annonæ*.

48 *Totidem pilanus habebat.* Pilani iidem cum triariis, ut ex M. Varrone colligimus; & cum vexillariis, ut ex Livio, Tacito, & aliis. Non repetam hic labores Criticorum.

49 *Legitimo quique merebat equo.* Legitimum interpreteris publicum, & legibus datum. Equo publico merere, dixere Græci, Δημοσίᾳ ἱππεύειν: hinc, δημοσίᾳ ἱππεύοντες, equites Romani; patet id ex Philoſtrato in Adriano Sophiſta: Φαίνοντος ἂν περὶ τὴν σκηνὴν τοῦ ἀκροάσεως ἄγγελου, ἐξηνίσαντο μὲν ἀπὸ τῆς συγκλήτου βουλῆς, ἐξανίσαντο δὲ τῶν δημοσίᾳ ἱππευόντων.

50 *Merebat equo.* Non ſolum ergo peditum genera in decem quæque partes diſtributa, ſed & eques. Polybius: Παραπλησίως δὲ καὶ τοὺς ἱππεῖς εἰς ἴλας δέκα διεῖλον. & M. Varro lib. 4. de L. L. *Turma terma eſt; E in V. abiit: quod terdeni equites ex tribus tribubus, Tatienſium, Ramnium & Lucerum, fiebant. Itaque primi ſingularum decuriarum. Decuriones dicti; qui ab eo in ſingulis turmis ſunt etiam nunc terni*; firmat idem Feſtus iiſdem prope verbis, & Iſidorus.

51 *Luceribuſque dedit.* Satis liquet ex ſupra citato Varronis loco, quid velit hoc diſticho meus Publius.

52 *Neu dubites.* Colligit conjecturis aliquot, Kalendas Martias ſub Romulo principium anni fuiſſe.

53 *Quæ toto perſtitit anno, Tollitur.* En orditur a prima, cujus & meminit Solinus Polyhiſtoris capite tertio: *Romani*, inquit, *initio annum decem menſibus computabant, a Mar-*

Addit. ad num. 44. Illud etiam obſervandum erat, Veteres numeros ab uno uſque ad centum ſuper lævæ digitos enumeraſſe, a centum vero uſque ad mille ſuper digitos dexteræ. Ita explicandus Juvenalis locus Sat. 10. 246.

Rex Pylius (magno ſi quicquam credis Homero
Exemplum vitæ fuit a cornice ſecunda:
Felix nimirum, qui tot per ſecula mortem
Diſtulit, atque ſuos jam dextra computat annos;
Quique novum toties muſtum bibit.

Rurſus mille ad decem millia ſuper lævæ digitos ſupputabant. Quod ſignificaſſe videtur Græcum Epigramma de Vetula.

Ἡ φάος ἀθρήσασ' ἐλάφου πλέον, ἡ χερὶ λαιῇ
Γῆρας ἀριθμεῖσθαι δεύτερον ἀρξαμένη.

H. E. *Secula plus cervo quæ vidit, quæque ſiniſtra*
Incipiens, iterum tempora dinumerat.

Decem vero millia ſequenteſque numeros multiplici manuum geſtu, variaque figura indicaviſſe docet Beda, eo loco, ubi de computo per geſtum digitorum erudiſſime differit.

a Martio auſpicantes; *adeo ut ejus die prima de aris* (mallem *in aris*) *Veſtalibus ignem accenderent, mutarent viridibus veteres laureas*; & quæ ſequuntur, non omittenda: *Senatus & populus Comitia agerent*; *matronæ ſervis ſuis cœnas ponerent, ſicuti Saturnalibus domini*: *illæ, ut per honores promtius obſequium provocarent*; *hi, quaſi gratiam repenſarent perfecti laboris*.

54 *Poſita viret arbore Phoebi*. Macrobius primo Saturnalium: *Eadem quoque ingrediente menſa, tam iu regia curiiſque, atque Flaminum domibus laureæ veteres novis laureis mutabantur*.

55 *Ante tuas itidem*. Priſci libri, *Fit idem*.

56 *Curia priſca fores*. Ἐνικῶς, loco πληθυντικοῦ. Curiæ priſcæ erant, Forenſis, Velienſis, Rapta, Velitia, & reliquæ XXVI. In harum unaquaque & cœnaculum erat, & focus ad rem ſacram, ex Romuli inſtituto. Auctor hujus rei locupletiſſimus Dionyſius lib. 2. Novæ totidem XXX. poſtea extructæ, in quas evocata ſacra ab antiquis: ſed illarum quatuor, quas ſupra retuli, & de quibus nunc Naſo noſter, exaugurari per religionem licitum haud fuit. Feſtus: *Novæ curiæ proxime compitum Fabricium ædificatæ ſunt, quod parum amplæ erant veteres a Romulo factæ, ubi is populum & ſacra in partis triginta diſtribuerat, ut in iis ea ſacra curarent, quæ, quum ex veteribus in novas evocarentur, ſeptem curiarum per religiones evocari non potuerunt*; *itaque Forienſis, Raptæ, Velienſis, Velitia res divinæ fiunt in veteribus curiis*. Neſcio an huc uſque ab aliquo locus hic in hunc modum umquam expoſitus.

57 *Fieri novus ignis in æde*. Habes id ex Solino; cui addo Macrobium in hæc verba: *Hujus etiam prima die ignem novum Veſtæ aris accendebant, ut, incipiente anno, cura denuo ſervandi novati ignis inciperet*; ſubdit idem: *Hoc menſe mercedes exſolvebant magiſtris, quas completus annus deberi fecit*: *Comitia auſpicabantur, vectigalia locabant*.

58 *Menſe Perenna coli*. Non leve ſane argumentum: aptius enim erat anni principium ad perannare illud ſolitum precandum (quod a Romanis fieri mos erat Martiis Idibus, ut dicemus) quam quoduis aliud tempus.

59 *Initi memorantur Honores*. Uſque ad finem, inquit, belli Punici, imo uſque ad annum DC. Urbis conditæ, Q. Fulvio & T. Annio Coſſ. hi primi Kalendis Januariis ſuum magiſtratum inierunt: qui dies deinceps, ſtante Imperio Romano, ſolemnis ineundis Conſulatibus eſt habitus.

60 *A numero nomina quiſquis habet*. Solinus loco citato: *Maxime hunc menſem principem teſtantur fuiſſe, quod qui ab hoc quintus erat, Quintilis dictus eſt*; *deinde, numero decurrente, December ſolemnem circumfiniebat intra diem trecenteſimum quartum*: *tunc enim iſte numerus explebat annum*.

61 *Sive hoc a Samio*. Σάμιος eſt abſolute Sophus Pythagoras. Auſonius:

> *Scillite decies ſi cor purgeris aceto,*
> *Auticipeſve tuum Samii Lucumonis acumen*.

62 *A Samio doctus*. Tu in hunc ἀναχρονισμόν. Miror. interim audi Tullium IV. Tuſculana: *Pythagoras fuit in Italia temporibus eiſdem quibus L. Brutus patriam liberavit*,

---

Addit. ad num. 58. Annam *Perannam* libentius quam *Perennam* appellat Vir Cl. Barnabas Briſſonius de Form. lib. 1. quod huic Deæ menſe Martio ſacrificatum, ut *annare, perannareque liceret*: Idque affirmat ex fide Macrobiani Codicis Veneti antiqui, & recentioris Gryphiani prælis excuſi. Eo die Plebs per Prata circa Tiberim fuſa cum conjuge quiſque ſua procumbebat, ac ſibi per pocula Neſtoris annos ultro, citroque precabantur. Hunc Morem elegantiſſime deſcribit Ovidius hoc eodem Faſtorum libro.

> *Idibus eſt Annæ feſtum geniale Perennæ*
> *Non procul a ripis, advena Tibri, tuis.*
> *Plebs venit, ac virides paſſim disjecta per herbas*
> *Potat, & accumbit cum pare quiſque ſua*
> *Sub Jove pars durat: pauci tentatoria ponunt*;
> *Sat quibus e ramis frondea facta caſa eſt.*
> *Pars ſibi pro rigidis calamos ſtatuere columnis,*
> *Deſuper extentas impoſuere togas*
> *Sole tamen, vinoque calent*; *annoſque precantur*
> *Quot ſumunt cyathos, ad numerumque bibunt*;
> *Invenies illic, qui Neſtoris ebibat annos,*
> *Quæ ſit per calices facta Sybilla ſuos.*
> *Illic & cantant &c.*

vit; nec fallitur: calculum addit Strabo, Livius, Laertius, Lucianus, & innumeri.

63 *Hæc quoque cura fuit*. Dio Caſſius lib. 43. Ταῦτά τε ἐνομοθέτησε, καὶ τὰς ἡμέρας τὰς τοῦ ἔτους οὐ πάντῃ ὁμολογούσας σφίσι (πρὸς γὰρ τὰς τῆς σελήνης περιόδους ἔτι καὶ τότε τοὺς μῆνας ἦγον) κατεστήσατο ἐς τὸν νῦν τρόπον, ἑπτὰ καὶ ἑξήκοντα ἡμέρας ἐμβαλών, ὅσαπερ ἐς τὴν ἀπαρτιλογίαν ἀπέφερον. ἤδη μὲν γάρ τινες καὶ πλείους ἔφασαν ἐμβληθῆναι, τὸ δ' ἀληθὲς οὕτως ἔχει. præter Merkedinum, quem ex more in Februarium inſeruit: nam LXVII. illos dies diſtribuit inter Novembrem & Decembrem. *Fuit is annus*, inquit Svetonius, *quo hæc conſtituebantur quindecim menſium, cum intercalario, qui ex conſuetudine in eum annum inciderat*. libro primo capite 40.

64 *Ille moras Solis*. Quæ Lunares excedunt diebus XI. $\frac{1}{4}$. Finitur autem Lunaris annus ſpatio dierum CCCLIV. hanc ob cauſſam menſis Lunaris dies habuit XXIX. $\frac{1}{2}$. tempus vero bimeſtre LIX. unde cavus unus, & plenus alter eſſe debet. Hoc anno uſi olim Romani, & obſcura intercalatione; ſed numquam fere notum illis certum aliquod anni tempus: reddidit cauſſam Galenus comment. in primam Epidem. de his qui hujuſmodi intercalatione uſi: Τῶν οὕτως ἀριθμούντων τοὺς μῆνας, οὐκ ἔστιν ὁρίσαι τὰς ἡμέρας, ἐν αἷς αἱ ἰσημερίαι τε, καὶ τροπαί, καὶ τῶν ἐπιφανῶν ἄστρων αἱ ἐπιτολαὶ γίνονται. τῶν δὲ τοὺς πρὸς ἥλιον ἀγόντων ὁρίσαι δυνατόν, ὥσπερ ἐστὶ νῦν τά τε Ῥωμαίων, καὶ Μακεδόνων, Ἀσιανῶν τε τῶν ἡμετέρων, καὶ πολλῶν ἄλλων ἐθνῶν.

65 *Tempora quarta die*. Incorruptiſſimis eſt, *tempora quinta die*; hanc tamen editionem ſequitur Marſus, ſed blaterat more ſolito.

66 *Conſumatur partibus, una dies*. Concipit hæc Scaliger in 3. magni Operis: Τῇ τε τετραετηρίδι προσγίνεται ἡμέρα ἐκ τῶν μορίων συγκεφαλαιουμένη.

67 *Matronæ cur tua feſta colant?* Quinque recenſet cauſſas: cuique ſuus inerit locus. Solemnitas hæc Martiis erat Kalendis: dies dictus *Matronalia*; fuitque quondam primus anni feſtus: cœpta illa ex Sabino Romuleoque inſtituto. Plutarchus in ejus vita: Ἑορτῶν δὲ καὶ θυσιῶν ἀλλήλοις μετεῖχον, ἃς μὲν ἦγε τὰ γένη πρότερον, οὐκ ἀνελόντες, ἑτέρας δὲ θέμενοι καινάς, ὧν ἥ τε τῶν Ματρωναλίων ἐστί, δοθεῖσα ταῖς γυναιξὶν ἐπὶ τῇ τοῦ πολέμου καταλύσει. Hinc Juvenalis Kalendas Martias nuncupat *femineas*; & Tertullianus de Idololatria, *matronales ferias*. Tunc ſolitæ munuſcula illæ invicem miſſitare, ut auctor Plautus in Milite glorioſo: *Da mihi vir Kalendis, quæ mittam quom Martiæ venerint*. Ultimo moneo, aboletam hanc ſuperſtitionem per Synodum Trullanam: Τὰς οὕτω, inquit Canone LXV λεγομένας Καλάνδας καὶ τὰ λεγόμενα Βότα, καὶ τὰ καλούμενα Βρουμάλια, καὶ τὴν ἐν τῇ πρώτῃ τοῦ Μαρτίου μηνὸς ἡμέρᾳ ἐπιτελουμένην πανήγυριν καθάπαξ ἐκ τῆς πιστῶν πολιτείας περιαιρεθῆναι βουλόμεθα.

68 *Parva fuit, ſi prima velis*. Infit a prima cauſſa, quæ bellum eſt inter Romanos & Sabinos per matronas diremtum; eas ſcilicet feſto annuo id Marti acceptum referre.

69 *Spes tamen urbis erat*. Lege cum libro veteri, *hujus erat*.

70 *Moe-*

Addit. ad num. 63. Poſtquam Julius Cæſar Tyrannidem occupavit annum ad Solis curſum compoſuit, & erroribus, qui Pontificum culpa, nam pro eorum libidine annus ordinabatur, in ejus formam irrepſerant, occurrit. Neceſſe igitur fuit, ut anno V.C. 708. ſeptem ſupra ſexaginta cum Merkedonio menſe dies adjiceret: proindeque annus ille, qui dierum fuit 441, *confuſionis* dictus eſt. De Anno conſule *Doctiſſimum Nieupoortium*, a quo paucis quidem, ſed diligenter de varia ejus forma diſſeritur *Compend. Antiquit. Roman. cap.* 5. §. 1.

Addit. ad num. 64. Solaris annus annum lunarem diebus undecim quartaque die parte ſuperabat, proindeque ſecundo cuique anno menſis intercalaris additus fuit, qui biennio altero dies viginti duos, altero vero viginti tres complectebatur. Hic autem intercalaris menſis, qui Merkedonus a Merkedona Dea, quæ penſionibus, mercedibuſque ſolvendis præeſſe putabatur dictus eſt, vigeſimo tertio Februarii adjectus fuit. Quod vero Numæ culpa amore, ut tradunt numeri imparis, annus lunaris uno juſto die longior factus eſt, inſtituit Servius Tullus, vel ut alii perhibeat XViri, ut vel vigeſimotertio, vel vigeſimoquarto quoque anno Merkedonius Menſis omitteretur. Hic vero Lunaris annus dierum 354. horarum 8. minutorum, ut ajunt 48. cui ob imparis numeri amorem dies adjectus, inſtitutus fuit a Numa, quod Romuli annus, cujus formam a Latinis fortaſſe acceperat, neque Lunæ, neque Solis curſui reſpondere poterat.

70 *Moenia jam ſtabant*. Et quadriennium excurſum a condita Urbe, ad raptum & diſcordiam cum finitimis: cum ſanioribus loquor. Ταῦτα δὲ, ſcribit Dionyſius lib. 2. γενέσθαι τινὲς μὲν γράφουσι κατὰ τὸν πρῶτον ἐνιαυτὸν τῆς Ῥωμύλου ἀρχῆς. Γναῖος δὲ Γέλλιος κατὰ τὸν τέταρτον. ὃ καὶ μᾶλλον εἰκός. ſubdit rationem: Νέον γὰρ οἰκιζομένης πόλεως ἡγεμόνα, πρὶν ἢ καταστήσασθαι τὴν πολιτείαν, ἔργῳ τηλικούτῳ ἐπιχειρεῖν, οὐκ εἶχε λόγον.

71 *Regia nati*. Hærent tibi ſuſpicor, quæ de hac ſcripſimus in primo Faſtorum.

72 *Munera ſomni*. Expreſſit Homericum illud, ὕπνου δῶρ' ἕλοντο.

73 *Feſta para Conſo*. Antiquiſſima hæc in Italia, & ab Evandri adventu. Dionyſius lib. 1. Ἀπέδειξαν δὲ καὶ Ποσειδῶνι τέμενος Ἱππίῳ, καὶ τὴν ἑορτὴν Ἱπποκράτεια μὲν παρ' Ἀρκάδων, Κωνσουάλια δὲ ὑπὸ Ῥωμαίων λεγόμενα. Romulus igitur omiſſa ſacra iterat, inventa fortuito ara quadam ſubterranea: ſed de ficta hac ſive vera cauſſa Hiſtorici non conveniunt; non ob quod ea tamen efficta.

74 *Dum ſua ſacra facis*. Intellige certamen equorum: ob quod Strabo lib. 5. Conſualia vocat, Ἀγῶνα ἱππικὸν, & ſacrificia quæ ad aram fiebant; de quibus Dionyſius lib. 2. *Feſtum, quod tunc conſecravit Romulus etiam noſtra ætate Romani agitant nomine Conſualium; in quo ara ſubterranea ſita prope Circum maximum reſoſſa circumquaque terra, ſacrificiis & miſſis in ignem libaminibus honoratur; equorumque, & junctorum & injugum, committuntur certamina*. Ceterum τὸ *facis* in meo vetuſtiſſimo eſt, in aliis *caves*. Nec diſpliceret, ſi torqueri poſſet ad ſaltationes ad tibiam; nam de illiſmet ludis, in quibus raptæ Sabinæ, ſcripſit noſter in Arte libro primo:

> *Dumque rudem præbente modum tibicine Thuſco*
> *Lydius æquatam ter pede pulſat humum;*
> *In medio plauſu, plauſus tunc arte carebat,*
> *Rex populo prædæ ſigna petenda dedit.*

75 *Et quos dolor attigit*. Hi ſunt Cenninenſes, Cruſtumerini, & Antennates: iſti primi impetum fecerunt, non Curites, ſive Sabini, ſed felicibus præliis a Romulo fuſi, treſque urbes eodem anno ductæ ſunt coloniæ; hoc primum incrementum civitatis Romanæ. Poſt has victorias ſecuta Sabinorum rabies: quæ, fatis Urbis ſic volentibus, ſedata diviſo inter Romulum, & Tatium Regno.

76 *Jamque fere raptæ*. Hæ quot fuerint dubium: XXX. ajunt quidam. Antias Valerius apud Plutarchum: Ἑπτὰ καὶ εἴκοσι καὶ πεντακοσίας, DXXVII. Jubas apud eumdem: Τρεῖς καὶ ὀγδοήκοντα καὶ ἑξακοσίας, DCLXXXIII. hunc vetuſtiſſimum ſcriptorem ſecutus Dionyſius Halicarnaſſenſis.

77 *Matrum quoque nomen habebant*. Triennium enim exactum erat, ab initio ſolum belli Sabini ad amicitiam contractam raptarum precibus.

78 *Dictam Junonis in ædem*. *Dictam*, quaſi *condictam*, Græcum συντίθεσθαι; hac tamen ſignificatione, qua uſus Æſchines de mala obita legatione: Συνετάξαμεν ἡμᾶς αὐτούς. Porro cœtus initi mentio apud aliquos: locum ex alio quam Naſone non obſerves.

79 *Mea ſic eſt nurus*. Socer hæc narrat: ergo Herſilia Romuli uxor. Jam habes certum, quod in Scriptoribus plerumque dubium. Ex hac ſuſcepit ille etiam prolem: Πρίμαν vocat Plutarchus, ſed ex ſententia Trezeni Zenodoti.

80 *Parent, crineſque reſolvunt*. Sic legendum reperio in multis, *plorant, crineſque*. Non probo.

81 *Mœſtaque funeſta*. Veteres, *funerea*. Utrumvis rectum.

82 *Ut medium campi*. Campus hic, locus in quo prælium committendum; unde apud Cyprianum, *Exercitum ad campum ducere*; & apud Flavium Vopiſcum, *Solum denique ex omnibus qui oppugnabantur campus accepit*. Forte hæc trita: ſed habet hoc ſollicitudo, quod omnia neceſſaria putat.

83 *Procubuere genu*. Imo ſic immotæ manſere, donec a circumſtantibus erigerentur. Verum hoc, & puta hiſtoria.

84 *Poſſe*

Addit. ad num. 75. Cenninenſes ceteris promtiores Romulum adorti, & acie ſuperati Urbem, Regemque Acronem amiſerunt. Mox etiam Antemnatibus devictis, triumphus actus, & Cenninenſium opima ſpolia Regi detracta Jovi Feretrio ſuſpenſa ſunt. In hoc ſtetit ſalus P. R. quod non omnes junctis viribus, ſed ſingulæ gentes ſigna in Romulum contulerunt.

84 *Poſſe coactus erat*. Exprimeret ſaltem primam litteram: per hanc infantes affectus ſuos præcipuos efferunt; & *a* ſolum illis ad loquelam.

85 *Oebalides matres*. Scriptura vetus, *Oebaliæ matres*. Etiam recte.

86 *Vel quod erat de me*. Altera cauſſa: ut meis auſpiciis eam felicitatem matronæ conſequantur in filiis, quantam Iliæ meæ dedi, quæ tales Heroas peperit.

87 *Quid? quod hiems*. Incertus adhuc hanc tertiam ſubjicit: quod menſe Martio terra mater fœcunda ſit; qualis & matrona fieri cupit.

88 *Et pereunt lapſæ*. Priſci aliquot, *Et pereunt victæ*.

89 *Adde, quod*. Quarta cauſſa.

90 *Junoni templa Latinis*. Sed cognomento *Lucinæ*. Varro lib. 4. de Exquiliis, quarum par Ciſpius mons in ſacris appellatur: *Ciſpius*, ait, *mons ſepticeps apud ædem Junonis Lucinæ, ubi æditumus habere ſolet*.

91 *Hac publica facta die*. Feſtus: *Martias Kalendas matronæ celebrant; quod eo die Junonis Lucinæ ædes coli cœpta ſit*.

92 *Quid moror?* Ultima cauſſa hæc. Juno inquit Mars, noſtra parens & præeſt nuptiis, & mulcet tricas puerperiorum; unde Tertullianus: *In partu Lucinæ & Dianæ ejulatur*. Quid mirum igitur, matronæ filium his Kalendis potiſſimum colant?

93 *Quis mihi nunc dicet*. Accedit ſermo de Saliis: ii, ut ex Dionyſio & Plutarcho obſervo, inſtituti anno VIII. Numæ regnantis. Peſtis Urbem invaſerat (res aliter a noſtro recenſetur) lacrimæ paſſim ad Deos, quum divinitus ſcutum æneum e cælo excidit; quod in Urbis ſalutem miſſum ab Egeria ſua Numa tradidit: id ſervandum Rex ille Saliis dedit; neve furtum pati poſſet, XII. alia cælari curavit; quæ adeo affabre effecta a quodam nomine Mamurio, ut vix unum ab altero diſcerni ullo modo valeret. Ad Saliorum collegium creati primitus XII. idque liquet ex Livio lib. primo: *Salios item XII. Marti Gradivo Numa legit, tunicæque pictæ inſigne dedit, & ſuper tunicam æneum pectori tegmen*. Ii cognomento erant Collini, & Agonenſes, ſeu Quirinales. Scis tu, puto, Sexti Pompeii illa: *Quirinalis collis qui nunc dicitur, olim Agonus appellabatur*. De Collino vetus hæc exſtat inſcriptio; cujus en partem: ADJECTO INTER PATRIC. AB IMP. CÆS. HADRIANO AUG. SALIO COLLINO. & Servii Schedæ: *Duo ſunt genera Saliorum, ut in Saliaribus carminibus invenitur, Collini & Quirinales a Numa inſtituti; ab Hoſtilio vero, Pavorii & Pallorii*. Tunc idem Pavori & Pallori duo fana quoque vovit. Livius libro primo: *Tullus in re trepida duodecim vovit Salios, fanaque Pavori & Pallori*. Fuere & Salii cognomento Palatini; forte quia ſacra in Palatio factitarent: ubi & eorum ſacrarium refertur a Sexto Ruffo, & P. Victore; ad hos antiqua hæc rudera ſpectant: MANSIONES SALIORUM PALATINORUM A VETERIBUS OB ARMORUM ANCILIUM CUSTODIAM CONSTITUTAS LONGA ÆTATE NEGLECTAS PECUNIA REPARARUNT. In hiſce lapidibus occurrent tibi alii cognomine Herculanei, Auguſtales, Antoniani, Hadrianales, Albani; de iſtis in præſentiarum habemus hunc:

L. ATISTIUS CN. F. HOR. SARCULO
SALIUS ALBANUS IDEM MAG. SALIORUM.

Sed quis hic Magiſter? forte collegii caput ἔξαρχος. Non eſt quin dubitem: nam apud hunc legendi poteſtas, & ejiciendi. Julius Capitolinus de M. Antonino: *Fuit in hoc ſacer-*

Addit. ad num. 90. In hoc Templum juſſu Servii Tulli pro naſcentibus nummus inferebatur. Itaque Lucius Piſo Ann. I. ut apud Dionyſ. 4. p. 220. *Statuiſſe Servium quanti pretii nummos pro ſingulis inferre deberent cognati: in ærarium Ilythiæ, Romani Junonem Lucinam vocant, pro naſcentibus*. Scio ab aliquibus *Ilythiam* dictam fuiſſe Dianam, quæ partubus in lucem venientibus præeſſet; ſed hac de re alii alia.

Addit. ad num. 93. In utroque Kalendario Conſtantini, & Conſtantii ad VII. Idus Martias hæc legunt viri eruditi non pauci *Arma ancilia movent*. Illud certe (ſi qua Polyb. fides) ratum, firmumque triginta dies moveri ſolita, ac per eos dies publice aliquid gerere, & nefas, & ominoſum fuiſſe. Quo referendus locus Taciti Hiſt. I. v. 4. *Fuere, qui proficiſcenti Othoni moras, religionemque nondum conditorum ancilium adferrent*. Condi vero dicebantur, quum in Martis Templo reponebantur.

cerdotio & Præſul, *& Vates*, *& Magiſter*, *& multos inauguravit*, *atque exauguravit*, *nemine præeunt*; *quod ipſe carmina cuncta didiciſſet*. Reſtat ut diem, quo mota Ancilia, inquiramus. Publio eſt, ſtatim poſt Kalendas Martias, ante Piſcis occaſum; qui eidem, v. Nonas. Veteri Kalendario nulla Ancilium mentio: illi, Conſtantini Magni rejicitur in diem ſextum ante Idus. Quis hæc in amicitiam redigat?

94 *Ad tua feſta veni*. Priſcus liber, *ad tua ſacra*: alius, *ad tua facta*; puto verius.

95 *Vallis Aricinæ Eſt locus*: Erat in ſiniſtra viæ parte, qua Ariciam deſcenditur. Strabo lib. 5. Τὸ δ' Ἀρτεμίσιον ὃ καλοῦσι νέμος, ἐκ τοῦ ἐν ἀριστερᾷ μέρους τοῖς ὁδοῦ τῆς ἐξ Ἀρικίας ἀναβαίνουσιν εἰς τὴν δ' Ἀρικίνην τὸ ἱερὸν λέγουσι δ' εἶναι ἀφιδρύματα τῆς Ταυροπόλου. Mallem ἀφίδρυμα: quum unum fuerit Dianæ ſimulacrum ex Taurica illuc advectum. Servius: *Oreſtes accepto oraculo, carendi furore cauſſa, cum amico Pylade Colchos petierat; & cum his, occiſo Thoante, ſimulacrum ſuſtulit abſconditum faſce lignorum (unde & Faſcelis dicitur, non tantum a face cum qua pingitur, propter quod & Lucifera dicitur) Ariciam tranſtulit*. Sed heus! non unum in eo loco mendum, plura latent; quare ſic lege, & diſpunge: Τὸ δὲ Ἀρτεμίσιον, ὃ καλοῦσι νέμος ἐκ τοῦ ἐν ἀριστερᾷ μέρους τῆς ὁδοῦ τῆς ἐξ Ἀρικίας ἀναβαίνουσιν. τῆς δ' Ἀρικίνης τὸ ἱερὸν λέγουσι δ' εἶναι ἀφίδρυμα τῆς Ταυροπόλου. Reſtitutum hunc debes Claudio Salmaſio: cui multum & litteræ debent hoc ævo.

96 *Silva præcinctus opaca*. Bene: nam fanum ſitum in luco. Idem Geographus: Τὸ δ' ἱερὸν ἐν ἄλσει. πρόκειται δὲ λίμνη πελαγίζουσα· κύκλῳ δ' ὀρεινὴ συνεχὴς ὀφρῦς περίκειται, καὶ μία ὑψηλή, καὶ τὸ ἱερὸν καὶ τὸ ὕδωρ ἀπολαμβάνουσα ἐν κοίλῳ τόπῳ καὶ βαθεῖ. Prope hanc λίμνην repertus hic lapis anno Chriſtiano MCLIV.

DIANÆ
NEMORENSI VESTE
SACRUM DICT
IMP. NERVÆ TRAJANO AUG.
GERMANICO III. COS PRÆF.
EJUS T. VOLTENIO MAMILIANO
QUÆSTORIB.
L. CÆCILIO URSO II. M. LUCRETIO
SABINO II. ÆDILIB Q. BIBENNA QUIETO
TI. CLAUDIO MAGNO
P. CORNELIUS TROPHIMUS PISTOR
ROMANIENSIS EX REG. XIII. IDEM CUR
VICI QUADRATI ET LANIA C. F. THIONOE CONIUX
EJUS VOTUM LIBENS SOLVERUNT.

97 *Nullis illud aditur equis*. Vates in VII. Æneidos:

Unde etiam Triviæ templo, lucisque ſacratis
Cornipedes arcentur equi, quod littore currum
Et juvenem monſtris pavidi effudere marinis.

98 *Licia dependent*. His ſuſpenſa dona votorum compotum.

99 *Longas ſepes*. Murum quo nemus ſeptum.

100 *Meritæ Deæ*. Huc pertinent Straboni, illa lib. XIV. Καὶ ἡ Ἄρτεμις ἀπὸ τῆς ἀρτεμίας ποιεῖν.

101 *Multa tabella Deæ*. Heus tu, etiam antiquis noſter iſte mos tabulas votivas in templo ſuſpendendi. quid dubitas? Strabo lib. 8. de Epidaurio templo Æſculapii: Καὶ αὕτη δ' οὐκ ἄσημος ἡ πόλις, καὶ μάλιστα διὰ τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Ἀσκληπιοῦ θεραπεύειν νόσους παντοδαπὰς πεπιστευμένου, καὶ τὸ ἱερὸν πλῆρες ἔχοντος ἀεὶ τῶν τε καμνόντων, καὶ τῶν ἀνακειμένων, ἐν αἷς ἀναγεγραμμέναι τυγχάνουσιν, αἱ θεραπεῖαι, καθάπερ ἐν Κῷ τε καὶ Τρίκκῃ. Addo Tibulli teſtimonium:

Nunc Dea nunc ſuccurre mihi: nam poſſe mederi,
Picta docet templis multa tabella tuis.

Frequentiores ad hujuſmodi martyremata invenio lapides: quid mirum? durarunt hi, non illæ, quæ ligneæ; ut hunc:

ÆSCULAPIO. ET. HYGIÆ
CETERISQ. DIIS DEABUSQ.
HUJUSQ. LOCI SALUTARIB.
C. JUL. FRONTONIANUS. VET.
EX B. F. COS LEG. V. M. P. REDDI-
TIS. SIBI. LUMINIBUS. GRAT.
AG. EX VISO PRO SE ET. CAPSIA
MAXIMA CONIUG ET JULIA
FRONTINA FILIA V. S. L. M.

In his tabulis noſtro ævo ſubſcribuntur hæ litteræ, V. F. & G. A. in antiquis paſſim hæ, VOT. QUOD FE. A. L. P. ſeu, EX VOTO, ſeu V. S. A. L. P. & ſimilia. Cauſſæ, ut coridianæ, caſuales: ut, RESTITUTIONE FACTA SIBI CAPILLORUM & PERICULO OCEANI LIBER. aut, PRO FILIO MALE AFFECTO. & aliæ: quas vide in Theſauro Inſcriptionum antiquarum, ubi & has ſaltuatim collegimus.

102 *Portat ab Urbe faces*. Ad ritum aſpectans Statius in Hercule Surrentino:

Fumat Aricinum Triviæ nemus . . . .

103 *Regna tenent fortes*. Hic *regnum* idem ac ſacerdotium: nam qui ſacerdos, ibi dictus *Rex Nemorenſis*: inde ſacerdotium *regnum*. de hoc Lucanus III. Pharſalico:

Qua ſublime nemus Scythicæ, qua regna Dianæ.

104 *Fortes manibus*. Is igitur Sacerdos ſacri illius nemoris, qui viribus excellens: hunc ſi tractu temporis præſtantior alter vinceret, primo interemto, ſacerdotium occupabat; hinc Svetonius in geſtis amentis Caligulæ: *Nemorenſi Regi, quod multos jam annos potiretur ſacerdotio, validiorem adverſarium ſubornavit*. De barbarico hoc more Strabo libro v. Καὶ γὰρ τὸ βαρβαρικὸν κρατεῖ καὶ Σκυθικὸν περὶ τὸ ἱερὸν ἔθος· καθίσταται γὰρ ἱερεὺς, ὁ γενηθεὶς αὐτόχειρ τοῦ ἱερωμένου πρότερον, δραπέτης ἀνήρ· ξιφήρης οὖν ἐστιν ἀεὶ περισκοπῶν τὰς ἐπιθέσεις, ἕτοιμος ἀμύνεσθαι.

105 *Pedibuſque fugaces*. Quivis δραπέτης, non qui curſu velocior.

106 *Incerto murmure*. Nam id ubi ſit, ambigitur. Sermo Naſoni eſt de fontibus, quibus lacus ille impletur; de his ita Strabo: Τὰς μὲν οὖν πηγὰς ὁρᾶν ἐστιν, ἐξ ὧν ἡ λίμνη πληροῦται. τούτων δ' ἐστὶν ἱερὰ καλουμένη δαίμονός τινος ἐπώνυμος. αἱ δ' ἀποῤῥύσεις, ἐνταῦθα μὲν ἄδηλοι εἰσὶν, ἔξω δὲ δείκνυνται πόῤῥω περὶ τὴν ἐπιφάνειαν ἀνέχουσαι. Magnus Scaliger legit, τούτων δ' ἐστὶν Ιτύρνη. δαίμ. de Juturma locum audiens. Hic fons eſt in eo tractu. Sequor illuſtrem virum.

107 *Egeria eſt*. Hæc τὸ δαίμων ἐπώνυμος cum Juturna.

108 *Promtos ad bella Quirites*. Plutarchus de Numa & Lycurgo: Δεύτερον, alt, τοίνυν, ἐπεὶ καθάπερ ἁρμονίαν λύρας, ὁ μὲν ἐκλελυμένην ἢ θρύπτουσαν ἐπέτεινε περὶ τὴν Σπάρτην, ὁ δὲ τῆς Ῥώμης τὸ σφοδρὸν ἀνῆκε καὶ σύντονον.

109 *Ne fortior omnia poſſet*. Alia editio, *ne firmior*.

110 *Viſa jam vertitur ara*. Ex Numæ nova lege. Plutarchus: *Suis*, inquit, præcepit τὸ μὴ σπένδειν θεοῖς ἐξ ἀμπέλων ἀτμήτων, μηδὲ θύειν ἄτερ ἀλφίτων. καὶ τὸ προσκυνεῖν περιστρεφομένους, καὶ τὸ καθῆσθαι προσκυνήσαντας. Solitum ergo antiquis in adorationis ritu corpus dexroverſum circumagere: hoc adſtricte ſignificat τὸ *vertitur*; manifeſte Plautus in Curculione:

Ph. *Quo me vortam neſcio*
Pa. *Si Deos ſalutas, dextroverſum cenſeo*.

& Lucretius lib. 5.

Nec pietas ulla eſt, velatum ſæpe videri,
Vertier ad lapidem, atque omnes accedere ad aras.

Pli-

Addit. ad num. 104. Idem Ovidius de Arte I. 259.

Ecce ſuburbanæ Templū Nemorale Dianæ,
Parcaq; per gladios Regna noceate manu.

Romani hunc Dianæ locum in Agro Aricino Nemus appellabant. Hinc Sacerdos Nemoralis. Ejus crudeliſſimi moris, explicatio, quod Nemoralis Sacerdos, qui & Rex dicebatur a validiore victus & occiſus, Regno cederet, lucem affert loco Val. Flacci. 2. 305.

Et ſoli non mitis Aricia Regi.

Plinius lib.28. cap.2. *In adorando dextram ad oſculum referimus, totumque corpus circumagimus; quod in lævum feciſſe, Galliæ religioſius credunt*; imo in dextram, ſi verus Athenæus lib.4. Καὶ τοὺς θεοὺς προσκυνοῦσιν ἐπὶ τὰ δεξιὰ στρεφόμενοι. Erat & apud antiquos, ut vidiſti, in adoratione ſolemnis manus ad os admota: quod & ex Minutio Felice obſervo in Octavio: *Cæcilius*, inquit, *ſimulacro Serapidis denotato, ut vulgo ſuperſtitioſius ſolet, manum ori admovens oſculum labris impreſſit*; inde hujuſmodi oſcula, *labrata* dixerunt veteres, imo ſtatuas ipſas Deorum, & imagines Imperatorias, quæ iſto oſculo adorabantur. Sic exponunt Græci λάβρατα. Chronicum Alexandrinum: Τούτῳ τῷ ἔτει ἐβασίλευσεν Ἀνθέμιος, καὶ ἀπῆλθεν τὰ λάβρατα αὐτοῦ ἐν Κωνσταντίνου πόλει διὰ Φαρσηνοῦ ἐπάρχου πόλεως.

111 *Piabile Fulmen*. Et monitorium (utor veteri verbo:) nam latens fatum aperuit.

112 *Lucus Aventino ſuberat*. Varro de hujuſce collis etymo: *Olim*, inquit, *paludibus mons erat ab reliquis diſcluſus. Itaque eo ex urbe qui advehebantur ratibus, quadrantem ſolvebant: cujus veſtigia, quod ea, qua tum itur velabrum; & unde aſcendebant ad Rumam, nova via lucus eſt, & ſacellum Larum*. Hic lucus de quo noſter.

113 *Niger ilicis umbra*. Servius ad illud: *Ilice ſub nigra, vel umbroſa, vel revera nigra, quia talis eſt*; ob virorem qui ad nigrum accedit; inde Horatio, *pulla myrtus*.

114 *Fonti Rex Numa mactat ovem*. Hœdus victima proprior; idem Flaccus ad fontem Blanduſiam:

> *Dulci digne mero, non ſine floribus,*
> *Cras donaberis hœdo*.

115 *Cumque ſuis*. Hi numero biſſeni. Antias vetus auctor apud Arnobium lib. 5. Adverſus gentes: *Numam dicunt, Egeriæ monitu, caſtos duodecim juvenes apud aquam celaſſe cum vinculis; ut quum Faunus & Martius Picus ad id locorum veniſſent hauſtum, nam illis aquandi ſolemne iter huc fuit, invaderent, conſtringerent, colligarent*.

116 *Addit in arcta manus*. Ridet hos nexus Arnobius: *Soliditatis*, inquit, *habebant quidquam, aut ex duris oſſibus informatæ fuerant eorum manus, quæ conſtringi laqueis & nodorum poſſent illigationibus coerceri?*

117 *Cornua Faunus ait*. Capripidem & cornutum hunc finxit antiquitas.

118 *Et qui dominamur*. Recte in noſtro, *& qui dominemur*: bellius quod in alio veteri, *& qui dignemur*.

119 *Per te deducere cælo*. Verbum magicum. Tibullus: *Lunam deducere tentat*. Gr. co um κατάγειν. Apollonii interpres: Αἱ φαρμακίδες κατάγουσι τὴν σελήνην.

120 *Sed poteris*. Veteri ineſt, *At poteris*.

121 *Summa perductus ab arce*. Eidem, *valida perductus ab arte*. Sic arbitror legendum.

122 *Emiſſi quid agant laqueis*. Non elegantius liber ſcriptus, *Emiſſi laqueis quid agant*.

123 *Quæ carmina dicant*. Videntur mihi verba illa Pontificis quum fulmina condebat; de quibus veteres Gloſſæ Juvenalis: *Condi fulgura dicuntur, quoties Pontifex diſperſos ignes in unum redigit, quadam tacita ignorat aque prece, & locum aggeſtione conſecratum it*.

124 *Eli-*

Addit. ad num. 111. Præter fulmen *monitorium*, erat etiam *conſiliarium*: *ſed habet diſtinctionem* (ut docet Seneca) Nat. Quæſt. 2. 39. *quia hoc ſuadet, diſſuadetque, illud ſolum impendentis periculi evitationem continet*: Etiamnum tamen idem aliam videt utriuſque diſtinctionem. *Conſiliarium eſt, quod cogitanti factum eſt, monitorium, quod nihil cogitanti*. Inexpectatum vero *caducum* dicebatur. *Caduciter* enim, ut Nonius inquit *præcipitanter* eſt. Varronis locum affert. *At frigidos Nimbos aqua iſta caduciter ruentes*. Conſule Verſus Horatianos Od.4. lib.3.

> .... *Scimus ut impios*
> *Titanas, immaneſque Turbam*
> *Fulmine ſuſtulerit caduco*,
> *Qui terram inertem, qui mare temperat &c.*

*Addit. ad num.*119. *Lunamque Cælo deripit* Horat. Epod. Od.5. v.45. verbo magico communi tamen aliorum Scriptorum uſus Virg. Ecl.8. v.65.

Carmina vel Cælo poſſunt deducere Lunam.

Sed & *trahere* dicebant & *perducere*, ut videre eſt in Noſtro. Hujus generis elegantiſſimas voces alias fortaſſe invenies in Latinorum Scriptorum libris.

124 *Eliciumque vocant.* Habuerunt quoque Græci τὸν ἐπικαταιβάτην, quod *Elicium* interpreteris: illius meminit Pollux lib.9. ni fallor; hujus Varro lib.5. *Sic Elicii Jovis ara in Aventino, ab eliciendo.*

125 *Terraque ſubſedit.* Ut illud ſupra in primo.

Ictaque ſubſedit pondere molis humus.

126 *Utque animus rediit.* Priſca editio, *Ut rediit animus.* Non melior.

127 *Eruta cepa meis.* Studet Numa triſtius avertere. Plutarchus in eodem: Ἔνιοι δὲ οὐ τοὺς δαίμονας φασὶν ὑποθέσθαι τὸν καθαρμὸν, ἀλλ' ἐκείνοις μὲν καταγαγεῖν τὸν Δία μαγεύσαντας· τὸν δὲ θεὸν ὀργιζόμενον τῷ Νυμᾷ, προσπίπτειν ὡς χρὴ γενέσθαι τὸν καθαρμὸν κεφαλαῖς ὑπολαβόντος δὲ τοῦ Νυμᾶ, κρομμύων, εἰπεῖν ἀνθρώπων. τὸν δὲ αὖθις ἐκβέποντα τοῦ φροντίσματος δεινὸν, ἐπέρεσθαι θριξίν· ἀποκειναμένου δὲ τοῦ Διὸς ἐμψύχοις, ἐπαγαγεῖν τὸν Νομᾶν μαινίσι. ταῦτα λέγειν ὑπὸ τῆς Ἠγερίας δεδιδαγμένον. & ille Antias apud Arnobium: *Jovem diu cunctatum, Expiabis, dixiſſe, capite fulgurita: Regem reſpondiſſe, Cepitio; Jovem rurſus, Humano: retuliſſe Regem, Sed capillo; Deum contra, Anima: ſubjeciſſe Pompilium, Piſcis. Tunc ambiguis Jovem propoſitionibus captum extuliſſe hanc vocem, Decepiſti me Numa.*

128 *Piſcis, ait.* Cur μαινὶς potius oblata, non alius, neſcio. Dianæ olim immolabant, ob cauſſam quam recitat Euſtachius in his: Φύεσθ μαινὶς τῇ Ἑκάτῃ. τινῶν δ' αἰτῶν τῇ σελήνῃ. διὰ τὸ δοκεῖν ἐστιν οἷς μαινῶν αἴτια εἶναι.

129 *Mea tela procures.* Hoc eſt in poſterum: unde Plutarchus de fulminum procuratione: Ὃς ποιεῖται μίγει νῦν διὰ κρομμύων, καὶ τριχῶν, καὶ μαινίδων.

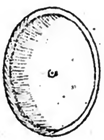
130 *Imperii pignora certa.* Ancile: cui ad imperii tutelam eadem fides præſtita ac Palladio, Diis Samothracum, & igni Veſtali.

131 *At certe credamus, ait.* Ita hæc habet liber vetus, *At certe credetis, ait.*

132 *Adveniente die.* Idem, *a veniente die.*

133 *Niveo velatus amictu.* Galea ſacerdotali. Veteres Gloſſæ Juvenalis: *Tiara galea ſacerdotis, quæ per malas veniens mento ſubligatur.* Videtur pileum Judaici ſacerdotis; de quo Iſidorus: *Pileum ex byſſo rotundum, quaſi ſphæra media caput tegens ſacerdotales, & in occipitio vitta conſtrictum, hoc Græci & noſtri tiaram vocant.*

134 *Quod ab omni parte reciſum.* Ancile igitur licet ex noſtri ſenſu colligam fuiſſe rotundum, non tamen hujuſmodi penitus credam; ſed adeo oblongulum, ut in nummis vidiſſe memini: ubi ſic cuſum;

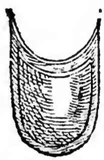

Sed, quod diſplicet, ſolus Naſo in hanc ſententiam, qui verbi vim ſecutus. Sic *ancæſa* dicta ſunt ab antiquis vaſa, quæ cælata appellamus, quod circumcædendo talia fierent, idque auctore Feſto, qui hæc de ancilium forma: *Ancile appellatum, quia ex utroque latere erat reciſum, ut ſummum infimumque latus pateret* priſca editio habet, *latius pateret.* Quæ ſi bene capio, non alia Feſti mens, quam ancilis ſchema ſic delineare: De-

Addit. ad num. 124. Hæc tradidit Numa Pontifici, cujus ſcitis publica, privataque ſacra ſubjecit. Liv. lib. 1. cap. 20. *Nec cæleſtes modo ceremonias, ſed juſta quoque funebria, placandoſque manes, ut idem Pontifex edoceret: quæque prodigia fulminibus, aliove quo viſo miſſa, ſuſciperentur, atque curarentur. Ad ea elicienda ex mentibus divinis Jovi Elicio Aram in Aventino dicavit, Deumque conſuluit auguriis, quæ ſuſcipienda eſſent.*

Deſcribit nobis parum clare Plutarchus in Numa: Ἀγκύλια καλοῦσι διὰ τὸ σχῆμα. κύκλος γὰρ οὐκ ἔστιν, οὐδὲ ἀποδίδωσιν, ὡς πέλτη, τὴν περιφέρειαν, ἀλλ' ἐκτομὴν ἔχει γραμμῆς ἑλικοειδοῦς, ἧς αἱ κεραῖαι καμπὰς ἔχουσαι, καὶ συνεπιστρέφουσαι τῇ πυκνότητι πρὸς ἀλλήλας, ἀγκύλον τὸ σχῆμα ποιοῦσι. Dionyſius peltæ Thraciæ æquiparat, ſecutus puto Varronem, qui *Ancilia* ait lib. 4. *dicta ab anciſu; quod ea arma ab utraque parte, ut peltæ Thracum, inciſa.* Nota, quod *ut* in inciſionem cadit. Vult enim Varro eam inciſionis figuram fuiſſe in ancilibus, quam peltæ Thracum haberent in ſummo tantum, illa ad utrumque latus: nam peltæ lunam ſemiplenam referebant in hunc modum:

Ceterum ancilis etymon deduci poteſt ex eo quod eſſet ἀγκύλον τὸ σχῆμα, aut quod ἐπ' ἀγκώνων geſtaretur; ſive quia ἄνωθεν ὤκειλαν & ἐνέχθησαν; an, ut ſummo viro placuit, quod averruncandæ peſtilentiæ cauſſa, ἀκέσεως ſignificatio in nomine ſit. Laudo ingenium.

135 *Plura jubet fieri.* Non ab uno, ſed a pluribus; ut inter tot aliquis ad verum cæleſte σχῆμα exprimeret Plutarchus: Τὴν δὲ πέλτην προθέντος αὐτοῦ, καὶ κελεύσαντος ἁμιλλᾶσθαι τοὺς τεχνίτας ὑπὲρ τῆς ὁμοιότητος, τοὺς μὲν ἄλλους ἀπειπεῖν, Βετούριον δὲ Μαμούριον, ἕνα τῶν ἄκρων δημιουργῶν, οὕτως ἐφικέσθαι τῆς ἐμφερείας, καὶ κατασκευάσαι πάσας ὁμοίας, ὥστε μηδ' αὐτὸν ἔτι τὸν Νυμᾶν διαγινώσκειν.

136 *A ſaltu nomina. Salii*, inquit M. Varro, *a ſaltando: quod facere in Comitio quotannis & ſolent, & debent*; tamen ex Polemone quodam refert, quemdam Arcadem, dictum Salium, eis enopliam ſaltationem & nomen etiam dediſſe: at nugæ. Plutarchus: Σάλιοι δὲ ἐκλήθησαν, οὐχ ὡς ἔνιοι μυθολογοῦσι Σαμόθρακος ἀνδρὸς ἢ Μαντινέως ὄνομα Σαλίου τὴν ἐνόπλιον ἐκδιδάξαντος ὄρχησιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀπὸ τῆς ὀρχήσεως αὐτῆς ἁλτικῆς οὔσης, ἣν ὑπορχοῦνται διαπορευόμενοι τὴν πόλιν, ὅταν τὰς ἱερὰς πέλτας ἀναλάβωσιν ἐν τῷ Μαρτίῳ μηνί. & clarius Dionyſius lib. 2. Ὑπὸ δὲ Ῥωμαίων, ἀπὸ τῆς συντόνου κινήσεως. τὸ γὰρ ἐξάλλεσθαί τε καὶ πηδᾶν σαλίρε ὑπ' αὐτῶν λέγεται. ἀπὸ δὲ τῆς αὐτῆς αἰτίας καὶ τοὺς ἄλλους ἅπαντας ὀρχηστὰς, ἐπειδὴ κἀν τούτοις πολὺ τὸ χόρδημα καὶ σκίρτημα ἔνεστι, παραγαγόντες ἀπὸ τῶν Σαλίων τοὔνομα, Σαλίτορας καλοῦσι. Hoc Saliorum tripudio haud ſuſpicor Romæ ſolemnius celebratum, ſi vera Lucianus Περὶ

Ο'

Addit. ad num. 136. Bracteas, ſeu lamellas Pontifices Salioſque ſaltantes ſacris ſuis adhibuiſſe docet Zoſim. IV. 36. Et hunc ritum in uſu fuiſſe apud Theſſalos in Ponte Penei. Bracteæ iſtæ, vel lamellæ in virilem, muliebremque ſpeciem expreſſæ erant, ut docet Feſtus (quod ad rem divinam conferre videbatur) quas *Subſiles*, *Ipſiles*, & *Ipſulices* dictas fuiſſe, idem Feſtus confirmat.

Ὀρχήσεως: Ἐπὶ τούτοις δίκαιον μηδὲ τῆς Ῥωμαίων ὀρχήσεως ἀμνημονεῖν, ἣν οἱ ἀγένειοι αὐτῶν, τῷ πολεμικωτάτῳ τῶν θεῶν Ἄρει, οἱ Σάλιοι καλούμενοι (ἱερωσύνης δὲ τοῦτο ὄνομα) ὀρχοῦνται σεμνοτάτην τε ἅμα καὶ ἱεροπρεπῆ. Bene ἀγένειοι. nam, teſte Tullio in Oratione pro domo ſua, ex Patritiis legebantur. Ceterum ſaltatio qualis fuerit, tradidit etiam Dionyſius lib. 2. Κινοῦνται γὰρ πρὸς αὐλὸν ἐν ῥυθμῷ τὰς ἐνοπλίους κινήσεις, ποτὲ μὲν ὁμοῦ, ποτὲ δὲ παραλλὰξ, καὶ πατρίους τινὰς ὕμνους ᾄδουσιν ἅμα ταῖς χορείαις: χορεία δὲ καὶ κίνησιν ἐνόπλιον καὶ τὸν ἐν ταῖς ἀσπίσιν ἀποτελούμενον ὑπὸ τῶν ἐγχειριδίων ψόφον, εἴ τι δεῖ τοῖς ἀρχαίοις τεκμηριοῦσθαι λόγοις, Κουρῆτες ἦσαν πρῶτοι οἱ κατασκευασάμενοι. In motibus autem frequens illis fuit amptruario, quæ fiebat in circum: hæc a proſaltore initium ſumebat. Lucillius:

Præſul ut amptruat, inde & volgu redamptruat olli.

Præſul, & proſaltor, idem: hoc unum ex Saliatu munus, quæ tria, Præſulis, Vatis, & Magiſtri.

137 *Armaque*. Ea qui fuerint diximus: unum addi poteſt, & debet, quo habitu induti, hunc accurate deſcriptum inferam ex Dionyſio lib. 2. Ἑορτὴ, inquit, δ' αὐτῶν ἐς περὶ τὰ Παναθήναια, τῷ καλουμένῳ Μαρτίῳ μηνὶ, δημοτελὴς ἐπὶ πολλὰς ἡμέρας ἀγομένη, ἐν αἷς διὰ τῆς πόλεως ἄγουσι τοὺς χοροὺς εἴς τε τὴν ἀγορὰν καὶ τὸ Καπιτώλιον, καὶ πολλοὺς ἄλλους ἰδίους τε καὶ δημοσίους τόπους, χιτῶνας ποικίλους χαλκέαις μίτραις κατεζωσμένοι, καὶ τηβέννας ἐμπεπορπημένοι περιπορφύρους φοινικοπαρύφους, ἃς καλοῦσι τραβέας. ἔστι δ' ἐπιχώριος αὕτη Ῥωμαίοις ἐσθὴς ἐν τοῖς πάνυ τιμίοις· καὶ τὰς καλουμένας ἀπίκας ἐπικείμενοι ταῖς κεφαλαῖς, πίλους ὑψηλοὺς εἰς σχῆμα συναγομένους κωνοειδές. Sunt Dionyſio ποικίλοι χιτῶνες, quod Livio *tunicæ pictæ*. Sic ille de Saliis: *Tunicæ pictæ inſigne dedit*, quam Latini *pictam veſtem* vocant. Heſychius: Ποικίλον ἱμάτιον ζωγραφητόν.

138 *Verba canenda modos*. Hinc illi Ὑμνηταὶ, καὶ Χορευταὶ dicti paſſim. Gloſſæ: *Salius* ἱερεὺς ὁ τὰ διοπετῆ ὅπλα θεραπεύων. ὑμνῳδὸς, ὀρχηστής.

139 *Nomina noſtra ſonent*. Dictum factum: ut addita non multo poſt Lucia Volumnia: nec hi ſolum, verum alii (ſic poſtea receptum, graſſante adulatione) in ſacrum hoc carmen inſerti. Germanico mortuo, auctore Tacito, inter alios honores decretum, *ut nomen ejus Saliari carmine caneretur*. M. Antoninus Philoſophus Cæſari Vero filio *juſſit*, ait Capitolinus, *ut ſtatuæ tantummodo decernerentur, & imago aurea Circenſibus ferenda, & ut Saliari carmini nomen ejus insereretur*. Non abſimilis mos Athenienſibus; o ſi hodie! quo de Republica meritos peplo Minervæ intexebant: teſtis Diodorus Siculus de Antigono & Demetrio lib. xx. hinc de clariſſimo viro natum epithetum, Ἄξιος ἐστι τοῦ πέπλου.

140 *Mamuriumque vocant*. Fabrum quemdam hunc fuiſſe, fabuloſum multis; ut M. Varroni, cui Veturius Mamurius nihil aliud quam vetus memoria. Vidit hanc diſcordiam Plutarchus, ideo, Οἱ δὲ, inquit, Οὐετούριον Μαμούριον εἶναί φασι τὸ ᾀδόμενον, ἀλλ' Οὐετέρεμ μεμορίαμ.

141 *Differ*. Ad condita uſque ancilia. Rationem prævides ſuſpicor, ſed hic habes. Eadem ſuperſtitione per id tempus nihil publice geri poterat; nullum iter alicui fas erat aggredi. De Othone apud Tacitum Hiſt. primo: *Fuere, qui proficiſcenti Othoni moras, religionemque nondum conditorum ancilium adferrent. Aſpernatus omnem cunctationem, ut Neroni quoque exitioſam*. & Svetonius lib. 8. *Expeditionem autem impigre & præpropere ſuſcepit, ſed & motis, necdum conditis, ancilibus*. Mota dicebantur, dum illa Salii per Urbem circumferebant: inde in Kalendario Conſtantini Magni notatur ea dies, ARMA ANCILIA MOVENT.

142 *Capitis diſcincta Dialis*. Omnino veteres melius, *apicati ſancta Dialis*. Apicalus, qui gerit apicem: quid hic in flamine, notum; non illud, cum eodem flamini mori non licuiſſe. Appianus de Merula (hunc paullum ſupra facit τὸν ἱερέα τοῦ Διὸς lib. primo Bellorum civilium: Μερόλας μὲν τὰς φλέβας ἐνέτεμεν ἑαυτοῦ, καὶ πινάκιον αὐτῷ περικείμενον ἐδήλου

Addit. ad num. 137. Tunicis puniceis uſos Plutarchus, pictis Livius, Toga purpura prætexta cenſet Dionyſ. Ab hujus ſententia ratione firmiſſima adducti diſcederemus, quod nihil ſaltanti magis incommodum, quam veſtis genus talare, ac fuſum, in ea niſi nos retineret V. Doctiſſimus Ferrarius, qui in 1. de re Veſt. docet Salios togas fibula contraxiſſe, ne ſaltantibus impedimento eſſet ritu Gabinio. Dionyſio τήβεννα eædem, a Terabeæ eſſe videntur, ut probare eſt ex gloſſis. Picus Rex Saliorum veſte indutus, ſic deſcribitur a Virg. Æn. 7. v. 187.

. . . . . *parvaque ſedebat*
Succinctus trabea, lævaque ancile gerebat.

λυ ὅσα κόπτων σὺ φλέβας τ' ἄιλον ἀποδοίω. ἱερία γὰρ ὦ θεμιτὸν αἱρεχιμα τὸν ἀλδτᾶν.

143 *Debet habere comas*. Ut etiam per dies XIV. menſe Junio, donec ſtercus ex æde Veſte delatum; ut dicturi ſumus, Θεῦδιδόντος, in VI. Faſtorum.

144 *Ubi moveri ortus*. V. Nonas eſt auſtrini piſcis δύσις ἑῴα φαινομένη.

145 *Auſtris ſic eſt*. Ideo Νότιος appellatus, alter Βόρειος; ſed hic & Χελιδονίας, & Solitarius, & Ἰχθὺς ὁ μέγας. Vide Theonem & Germanici Scholiaſten.

146 *Quintæ tempora lucis aget*. III. Nonas occidit Arctophylax coſmice.

147 *At non effugiet Vindemitor*. Hac eadem vindemiatoris ortus ἀκρόνυχος.

148 *Amiſſum liber in aſtra talit*. Græcis vocatus προτρυγητὴρ, aliis προτρυγητὴς, & προτρύγητος. ſita hujus ſtella in una Virginis ala. Hyginus: *In utriſque pennis binæ: quarum una, quæ eſt in dextra penna ad humerum defixa, protrygeter vocatur*; eadem Geminus.

149 *Sextus ubi e terra*. Pridie Nonas Martias Auguſtus Pontifex Maximus deſignatur, ut haberet omni ex parte jus αὐτοκρατορείας. Svetonius in eodem: *Poſtquam vero Pontificatum Maximum, quem numquam vivo Lepido auferre ſuſtinuerat, mortuo demum ſuſcepit: quidquid Fatidicorum librorum Græci Latinique generis, nullis vel parum idoneis auctoribus, vulgo ferebatur, ſupra duo millia, contracta undique, cremavit*. Liquidum hoc etiam e Dione Caſſio lib.54. Annus fuit ab Urbe condita DCCXLI. diem vero, quem ſuggerit noſter, firmat vetus Kalendarium; in quo ante Nonas hæc legimus PR. NP. HOC DIE CÆSAR PONTIF. MAX. FACT. EST. Eodem menſe, ſed poſt dies quatuor (res mira) Tiberius filius dignitatem hanc adiit. Lapis Romanus: (partem adſcribam, & quæ huc faciunt) ITEM DEDICATIONE STATUARUM CÆSARUM ET AUGUSTARUM, MULSUM ET CRUSTULA PECUNIA NOSTRA DEVOTIS OMNIBUS ET POPULO DEDIMUS, PERPETUOQUE EJUS DIE DEDICATIONIS DATUROS NOS, TESTATI SUMUS: QUEM DIEM, QUO FREQUENTIOR QUOTANNIS SIT, SERVABIMUS VI. IDUS MARTIAS, QUIA HAC TIBERIUS CÆSAR PONT. MAX. FELICISSIME CREATUS EST.

150 *Pontificalis honor*. Hujus exemplo, ſecuti Cæſares munus id ſacrum non neglexere ad Gratianum uſque: qui primus ex iis ſancte reſpuit hunc morem. Zozimus lib.4. *Simul enim atque ſummum Imperium quiſque accipiebat, amictus ei ſacerdotalis a Pontificibus offerebatur, & continuo Pontificis Maximi titulum uſurpabat: & ceteri quidem Principes univerſi, lubentiſſimis animis hunc honorem accepiſſe & hoc uſi titulo videntur; adeo ut Conſtantinus etiam potitus Imperio, licet is a recta ſa ris in rebus via deflexerit* (tace impie) *& fidem Chriſtianorum amplexus eſſet, itemque poſt illum reliqui ordine ſecuti, & Valentinianus, atque Valens. Quum ergo Pontifices, ex more, Gratiano talem amictum attuliſſent, averſatus eſt id quod petebant, ratus, non eſſe fas illiuſmodi habitu Chriſtianum uti*.

151 *Bene vivitis ignes*. Plautus aulularia:

Nam ſi ignis vivet, tu extinguere extempulo.

unde *mori*, de igne dictum. Martialis:

Quod ſpurcæ moriens lucerna Læde.

152 *Una nota eſt Martis*. Martiis, inquit, Nonis dicata Vejovis ædes: erat in regione VIII. P. Victor in eadem: *Ædes Vejovis inter arcem & Capitolium*. Prope Aſylum exædificavit hanc Romulus, ad augendam Aſyli religionem. Colligo ex Dionyſio, ſed Auctor ille (& caute, ne Græcus in Romano etymo erraret) Vejovem incertum quemdam δαίμονα appellavit. Hæc verba e lib.2. quibus & ſequentes ordine tres verſus habes elucidatos: Τὸ γὰρ μεταξὺ χωρίον τοῦ τε Καπιτωλίου καὶ τῆς ἄκρας, ὃ καλεῖται νῦν κατὰ τὴν

P'

Addit. ad num. 152. Vejovem dictum quaſi Parvum Jovem Ovidius auctor eſt, ac *ve* particulam diminutionem ſignificare:

Nunc vocor ad nomen: vegrandia farra coloni,
Quæ male creverunt, veſcaque parva vocant.
Vis ea ſi verbi eſt, cur non ego Vejovis ædem,
Ædem non magni ſuſpicer eſſe Jovis?

Contra vero Gellius *ve* noxium aliquid ſignificare, *ac ſimulacrum Vejovis, quod eſt in æde, ſagittas tenere, quæ ſunt videlicet ad nocendum paratæ, proindeque eum Deum, pleroſque Apollinem eſſe dixiſſe*. De controverſia hac eruditorum judicium eſto; magno ſe quiſque judice tueri poterit.

Ῥωμαίων διάλεκτον, μεθόριον δυοῖν δρυμῶν, καὶ ἦν τότε τοῦ συμβεβηκότος ἐπώνυμον, ὕλαις ἀμφιλαφέσι κατ᾽ ἀμφοτέρας τὰς συναπτούσας τοῖς λόφοις λαγόνας ἐπίσκιον, ἱερὸν ἀνεὶς ἄσυλον ἱκέταις, καὶ ναὸν ἐπὶ τούτῳ κατασκευασάμενος. ὅτῳ δὲ ἄρα θεῶν ἢ δαιμόνων. οὐκ ἔχω τὸ σαφὲς εἰπεῖν. τοῖς καταφεύγουσιν εἰς τοῦτο τὸ ἱερὸν ἱκέταις, τοῦ τε μηδὲν κακὸν ὑπ᾽ ἐχθρῶν παθεῖν ἐγγυητὴς ἐγίνετο, τῆς εἰς τὸ θεῖον εὐσεβείας προφάσει, καὶ εἰ βούλοιντο παρ᾽ αὐτῷ μένειν, πολιτείας μετεδίδου καὶ γῆς μοῖραν ἣν κτήσαιτο τοὺς πολεμίους ἀφελόμενος.

153 *Stat quoque capra ſimul*. A. Gellius lib. 5. Noctium Atticarum: *Immolatur illi ritu humano capra; ejuſque animalis figmentum juxta ſimulacrum eſt*.

154 *Lac dedit illa Jovi*. De hac eadem Aratus in Phænomenis.

Αἲξ ἱερή· τὴν μέν τε λόγος Διὶ μαζὸν ἐπισχεῖν.

155 *Vegrandia Farra*. Dicta ait antiquitus, quæ male creverunt; id eſt male grandia, & minuta: nam veteres *ve* ſyllabam ad rei parvitatem præponebant; unde minutam fabam, *vegrandem* quoque dixerunt; minores flamines, *veflamines*; de quibus extat vetus hic lapis, P. JULIUS HORATIANUS VE FLAMEN AUGUSTI. & iſte haud integer, & ſemiroſus:

: :
CURIÆ PONT : : : : : :
FLAM PACIS JULIÆ
VE FLAM : : : : : : : : : :

Voluit quipiam per *veflamines* non minores, ſed veteres ſacerdotes intelligi: quid nugacius? Sed ad nos Feſtus: *Vegrande frumentum, pro parvo & minuto*. *Grandire* apud antiquos, eſt idem quod creſcere. Luſtricum carmen Catonis: UTIQUE TU FRUGES, FRUMENTA, VIRGULTA, VINETA GRANDIRE BENEQUE EVENIRE SIRIS:

156 *Veſcaque parva vocant*. Hinc *veſcus*, pro imbecillo & exſucco. Plinius de Tritano refert, *Veſco corpore, ſed eximiis viribus fuiſſe*. Afranius: *Ab puer eſt veſcis imbecillus viribus*. Gloſſæ: *Veſcus*, ὀλιγόσιτος: ὀλιγοδεής.

157 *Non magni Jovis?* Adoleſcentis ſive pueri: forte hunc appellavit Satyricus *Jovem nondum barbatum*; & antiqua Inſcriptio, *puerum*; ille Satyra 6.

Multa pudicitiæ veteris veſtigia forſan
Atque aliqua extiterint & ſub Jove ſed Jove nondum
Barbato, nondum Græcis jurare paratis
Per caput alterius ....

id eſt, ſub initiis Urbis, & illa vagiente: ad quam Romulus alluſit, quum Vejovi templum conſecraret. Vetus vero marmor hoc:

FORTUNÆ
JOVIS PUERI
PRIMIGENIÆ

Alii Vejovem, eumdem cum Vedio putarunt: qui malum numen; & cui nocendi poteſtas, non juvandi: Martianus Capella lib. 2. de Nuptiis Phil. *In eo perenni ſtrepitu colliditur animarum quas Vedius adjudicarit impietas, id eſt Pluton: quem etiam Ditem Vejovemque dixere*. Papias Vocabuliſta: *Vedius Pluto, vel Orcus*; ideſt, malus Divus.

158 *Gorgonei colla videbis equi*. Iiſdem Nonis Pegaſus oritur heliace.

159 *Proſiluiſſe comis*. Sic vulgus Poetarum. Vera opinio eſt, Pegaſum fuiſſe navis nomen, qua vectus Bellerophon appulit ad montem Telmiſſum temporibus Amiſodari, moſtraque ibi quædam evertit.

160 *Ungula fodit aquas*. Unde fons ille dictus a Græcis ἱππουκρήνη; & Aulo Perſio; *fons Caballinus*.

161 *Quinque decemque micat*. Sunt Hygino XVIII.

162 *Venienti nocte Coronam*. VIII. Idus, die XXI. poſt Solis ingreſſum in Piſces, ut placuit Eudoxo. Geminus: Ἐν δὲ τῇ κα΄ Εὐδόξῳ Στέφανος ἀκρόνυχος ἐπιτέλλει, ἄρχονται ὀρνιθίαι πνέοντες.

163 *Quidſtel am Ruſtica? dixit*. De his lacrymis alibi noſter:
Tâeſ:a crudelem ſurdas clamabat ad undas,
Indigno teneras imbre rigante genas.
Clamabat, flebatque ſimul: ſed utrumque decebat;
Nec facta eſt lacrimis turpior illa ſuis.
Jamque iterum tundens molliſſima pectora palmis,
Perfidus ille abiit, quid mihi fiet? ait.

164 *Clamabo, femina credat*. Ex nuptiis Catullianis, Pelei & Thetidos:
Tum jam nulla viro juranti femina credat:
Nulla viri ſperet ſermones eſſe fideles:
Qui, dum aliquid cupiens animus prægeſtit apiſci,
Nil metuunt jurare, nihil promittere parcunt;
Sed ſimul ac cupidæ mentis ſatiata libido eſt,
Dicta nihil metuere, nihil perjuria curant.

165 *Jamque in præſenti*. In meo, *Jamque ego præſenti*.

166 *Morituram, Liber, arenis*. Non Chii, ut nugantur interpretes, ſed Diæ inſulæ, quæ ſita juxta Theram. Κυρίωναίων μητρόπολιν. Ibi relictam a Theſeo, & inventam a Baccho, ſcribit in Arte & Metamorphoſi, ut Theolytus Methymnæus in Bacchicis carminibus. Athenæus: Τὸν δὲ Γλαῦκον τὸν θαλάττιον δαίμονα, Θεόλυτος μὲν ὁ Μηθυμναῖος ἐν τοῖς Βακχικοῖς ἔπεσιν, ἐρασθῆναι φησὶν Ἀριάδνης, ὅτε ἐν Δίᾳ τῇ νήσῳ ὑπὸ Διονύσου ἡρπάσθη. Catullus, & alii.

167 *Fallentemque ipſe vocabas*. In tribus antiquis, *Fallacemque ipſe vocabas.*

168 *Fuſcæ mihi candida pellex*. Ironice. *Fuſcus* erat color noviter amatæ: hic Indorum proprius; Itali dicunt *olivaſtro*: aliquando ſignificat ejuſdem idiomatis *brunetto*; in hac ſignificatione legimus apud noſtrum alicubi:
Eſt etiam in fuſco grata colore Venus.

169 *Vitio tibi gratior ipſa eſt*. Duo veteres, *gratior ipſo eſt, ipſa nigredine*.

170 *Ceperunt matrem*. Paſiphaem. Nota fabula.

171 *Me tua*. Sic probat, & matri & filiæ placuiſſe caput cornigerum.

172 *Monumenta coronæ*. Inde hanc cæleſtem quis dixit *Gnoſſiam*: quis, *monumentum desertæ puellæ*: & hic Manilius in Sphæra: quis, ſignum ἀποιχομένης Ἀριάδνης.

173 *Novem transformat in ignes*. In Metamorphoſi:

. . . . Gemmæ nitidos vertuntur in ignes,
Conſiſtuntque loco, ſpecie remanente coronæ;
Qui medius nixique genu eſt anguemque tenentis,

τῷ ἐν γούνασι: & recte.

174 *Sex ubi ſuſtulerit*. III. Idus Martias erant Equiria in Campo Martio.

ve-

Addit. ad num. 163. Non concinne minus ac eleganter proditam a Theſeo puellam gravi caſu, vehementique dolore agitatam deſcribit nitidiſſimus Catullus Carm. 63. v. 124.

Sæpe illam perhibent ardenti corde furentem
Clarificas imo fudiſſe e pectore voces;
Aut tum præruptos triſtem conſcendere montes,
Unde aciem in Pelagi vaſtos protenderet æſtus:
Tum tremuli ſalis adverſas procurrere in undas
Mollia nudatæ tollentem tegmina Suræ;
Atque hæc extremis mæſtam dixiſſe querelis
Frigidulos udo ſingultus ore cientem
Siccine me patriis . . . . .

Addit. ad num. 171. Κεράσφορος a Græcis dictus, χρυσοκέρων dixerunt Græcorum alii, quod radios projiciens aureis cornibus ornatus videretur. Horat. lib. 2. Od. 19. v. 29.

Te vidit inſons Cerberus aureo
Cornu decorum, leniter atterens
Caudam, & recedentis trilingui
Ore pedes, tetigitque crura.

Alii alias cauſſas afferunt, cur Baccho cornua tribuerentur, nobis omnium ea maxime placet, quæ e poculis petitur: cornibus enim pro poculis antiquos uſos eſſe (ut complures alios prætercam) docet Didym. Auctorque magni Etymologici.

175 *Altera gramineo*. Dixit *altera*; quia prima acta III. Kalendas Martias. In veteri Kalendario menſe Februarii hæc legimus: B. EQ. NP. & hæc menſe Martio: B. EQ. NP. Bulengerus priora fuiſſe ſcribit, ut equitatus luſtraretur; altera, ut numerus integraretur: ſed teſtem non adhibet.

176 *In latus urget aquis*. Erat enim Martius campus poſitus prope Tiberim. Dionyſius lib. 5. Ἓν μόνον ἐξελόμενοι πεδίον ὃ κεῖται μεταξὺ τῆς τε πόλεως καὶ τοῦ ποταμοῦ. ſed hoc tuo ævo, non Aureliani temporibus, qui pomerium ea Urbis parte protulit: tunc ei additum ſuſpicor campum Martium.

177 *Qui tamen ejecta*. Qui ex undatione Tiberina ſi forte ſit inacceſſus, in campo quodam montis Cælii Equiria agebantur. Feſtus: *Martialis campus in Cælio monte dicitur, quod in eo Equiria ſolebant fieri, ſi quando aquæ Tiberis campum Martium occupaſſent*. Campus minor etiam vocatus ille Cælii montis.

178 *Cælius*. Eſt unus e ſeptem Urbis collibus; cui primum Tuſcum fuit nomen *Maſtarna*, ut videre eſt in Oratione Claudii Imperatoris Lugduni eruta in ærea tabula inciſa. Hoc olim me primum ex eruditis vidiſſe credebam, ſed reperi poſtea ab aliis præoccupatum.

179 *Idibus eſt Annæ*. Vide Macrobium primo Saturnalium. Tunc amnem populus auſpicato tranſibat, & Annæ Perennæ re divina facta, omnibus licitum annare & perennare illud ſolitum precari. Hilaris olim fuit illa dies. Ludi Romæ etiam aliquando excitati, an quotannis, non affirmo. Appianus de Martiis Idibus quibus Julius Cæſar interfectus, inquit Θέαι δ' ἦσαν lib. II. Bellorum civilium, ἐν τῷ Πομπηΐῳ θεάτρῳ, καὶ βουλευτήριον ἔμελλε τῶν τε περὶ αὐτὸ οἴκων ἔσεσθαι, ἔνθα δ' ἐπὶ ταῖς θέαις ὧδε γίγνεσθαι.

180 *Non procul a ripis*. Ubi nemus Annæ Perennæ, de quo Martialis lib. 4. Epigram. 40. inter Anienis confluentem & Milvium pontem.

181 *Pauci tentoria ponunt*. Ut commodius ſub his ſe continerent. Uſus verbo militari, nec male: animadverto ex Athenæo lib. 4. ubi quædam feſta apud Lacedæmonios prorſus his paria, & cum iiſdem tabernaculis, vocat imitamentum militaris diſciplinæ. Adſcribam locum: Δημήτριος δ' ὁ Σκήψιος ἐν τῷ πρώτῳ τοῦ Τρωϊκοῦ διακόσμου, τὴν τῶν Καρνείων φησὶ ἑορτὴν παρὰ Λακεδαιμονίοις, μίμημα εἶναι στρατιωτικῆς ἀγωγῆς. τόπους γὰρ εἶναι ἐννέα μὲν τῷ ἀριθμῷ· σκιάδες δὲ οὗτοι καλοῦνται, σκηνὰς ἔχοντες παραπλήσιόν τι· καὶ ἐννέα καθ' ἕκαστον ἄνδρες δειπνοῦσι, πάντα τε ἀπὸ προστάγματος κηρύσσεται. ἔχει τε ἑκάστη σκιὰ φρατρίας, καὶ γίνεται ἡ τῶν Καρνείων ἑορτὴ ἐπὶ ἡμέρας ἐννέα.

182 *Frondea facta caſa eſt*. Adludit ad trichila, & umbras, quæ & Neptunalibus excitari ſolitæ. Sextus Pompejus: *Umbræ vocabantur Neptunalibus, caſæ frondeæ pro tabernaculis*.

183 *Calamos ſtatuere columnis*. Quiſquis auctor Copæ:

Sunt cupæ, calices, cyathi, roſa, tibia, chordæ,
Et trichila umbroſis frigida arundinibus.

184 *Extentas impoſuere togas*. Cameras his ſimiles & in bellica neceſſitate reperio. Scriptor belli Alexandrini: *Quibus rebus attenuati milites, oppido perquam pauci ſub pellibus acquieſcebant, reliqui ex veſtimentis tentoriolis factis, atque arundinibus ſcopiſque contextis*, M. SS. *atque arundinum copiis*. Placet; nec illos ſequor, quibus amica hæc lectio, *atque arundinum topiis*.

185 *Quidquid didicere theatris*. Præclarus ad hanc corruptelam locus Ariſtidis in Oratione, De non agendis comœdiis: *An verò*, inquit, *multum ad gloriam valet, ſi in bal-*

Addit. ad num. 177. Jure mirantur aliqui quid ſit, quod in Gramine hi ludi celebrarentur, neque in tanta rerum magnificentia publice locus iis datus eſſet, muro concluſus. Fit hinc, ut credant, hæc a Cæſare ſpatio ligneo incluſa fuiſſe, quemadmodum Septa, Theatrum, & Stadium. Aream Navoniam his tribuunt, gramine obſitam, ſuiſque finibus concluſam, quam denique ab Alexandro Severo circi formam, ornatumque accepiſſe confirmant.

Addit. ad num. 179. De hoc Feſto, deque *Perennæ* nomine a nobis alibi dictum eſt.

Addit. ad num. 185. Utinam cum veteribus malus is repetendi, quæ in Theatro audita ſunt, mos periiſſet: neque enim tam ſæpe in genus ineptororum imitatorum vocibus, quæ a muſicorum pulpito prave didicerunt, ubique recini, ac reſonare ad grave faſtidium uſque audiremus.

balneis, in angiportis, in foris, in ædibus muliercula, pueri, ſinguli deinceps talia canant? audita ſcilicet in impuris illis theatris.

186 *Ad ſua verba manus*. Jactare manus, pro ſaltare. Propertius de nano:

Jactabat truncas ad cava buxa manus.

id eſt, ſaltabat ad tibiam. Sic & Græcis, βάλλειν χεῖρας, pro eodem; ut in his verſiculis nondum cuſis in ſaltatricem:

Αἰνέω οὐχ ὅτι πάντα παθαίνεται, οὐδ' ὅτι βάλλει
Τὰς ἁπαλὰς ἁπαλῶς ὧδε καὶ ὧδε χέρας.

Sed illa, *ad ſua verba*, ſaltationis motum oſtendunt compoſitum ad cantilenam. Exemplum: ſi lugubre quid canerent, lugubres quoque motus exprimerent; ſi quid hilare, hilares toto corpore repræſentarent. Adi integrum Luciani libellum Περὶ ὀρχήσεως. Has vero ſaltationes voci ſubſervientes, *hyporchemata* appellarunt. Idem ſub medium: Ἐν Δήλῳ δέ γε οὐδὲ αἱ θυσίαι ἄνευ ὀρχήσεως, ἀλλὰ σὺν ταύτῃ, καὶ μετὰ μουσικῆς ἐγίνοντο. παίδων χοροὶ συνελθόντες ὑπ' αὐλῷ καὶ κιθάρᾳ, οἱ μὲν ἐχόρευον, ὑπωρχοῦντο δὲ οἱ ἄριστοι προκριθέντες ἐξ αὐτῶν. τὰ γοῦν τοῖς χοροῖς γραφόμενα τούτοις ᾄσματα, ὑπορχήματα ἐκαλεῖτο. & Athenæus lib. 14. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐξ ἀρχῆς συνίσταντο οἱ ποιηταὶ τοῖς ἐλευθέροις τὰς ὀρχήσεις, καὶ ἐχρῶντο τοῖς σχήμασι σημείοις μόνον τῶν ᾀδομένων, τηροῦντες ἀεὶ τὸ εὐγενὲς καὶ ἀνδρῶδες ἐπ' αὐτῶν, ὅθεν καὶ ὑπορχήματα τὰ τοιαῦτα προσηγόρευον. εἰ δέ τις ἀμέτρως διαθείη τὴν σχηματοποιΐαν, καὶ ταῖς ᾠδαῖς ἐπιτυγχάνων μηδὲν λέγοι κατὰ τὴν ὄρχησιν, οὗτος δ' ἦν ἀδόκιμος.

187 *Et ſunt ſpectacula vulgi.* Eodem ſenſu Horatius Flaccus libro primo Satyra VII.

Compoſitus melius cum Bitho Bacchius, in ius
Acres procurrunt: magnum ſpectaculum uterque.

188 *In ſua fata rogis*. Sic fabulatum, poſtquam ab hoſpite Ænea deſerta.

189 *Compoſitaſque cinis*. In amphoram, de more, aut vaſculum miſſus.

190 *Tumulique in marmore*. Tumulus, aggeſtus terræ ſuper vaſculum, χῶμα, ſive τύμβος: in hoc ſtatuebatur cippus lapideus, Græcis στήλη. Gloſſæ, στήλη, *cippus, titulus*. De tumulo, & cippo Homerus:

Τύμβῳ τε στήλῃ τε. τὸ γὰρ γέρας ἐστὶ θανόντων.

191 *Hoc breve*. Ratio, cur preſſa veteres epitaphia cippis inſcriberent; non alia quam, ut ea cito viatores perlegerent, nec illis tœdio eſſet longum carmen. Propertius:

Hoc carmen media dignum me ſcribe columna,
Sed breve; quod currens vector ab urbe legat.

ideo etiam grandi nota incidi ſolita. Noſter Publius:

Quoſq; legat verſus oculo properante viator,
Grandibus in tumuli marmore cæde notis.

192 *Maurus Hiarba*. Pro *Hiarbas*, ut *Marſya*, & *Marſyas*: libris aliquot & antiquis non eſt aſpiratio, aliis utique. Græci ſane ſcribunt Ἴαρβαν.

193 *Seque memor ſpretum*. Servius ex auctoritate antiquiorum: *Hiarbas Rex Libyæ, qui, ſecundum hiſtorias, Didonem petiit; & cum illa recuſaret, Carthagini intulit bellum: cujus timore cum cogeretur, a civibus petiit ut ante placaret manes mariti; & ædificata pyra, ſe in eam præcipitavit.*

194 *Diffugiunt Tyrii*. Eliſæ in fuga comites. Solinus: *Adrumeto atque Carthagini auctor eſt a Tyro populus.*

195 *Accipiuntque comas*. Petronius: *Laceravit vehementius pectus, ruptoſque crines ſuper pectus jacentis impoſuit*. Inde querela illa Canaces de infante expoſito & mortuo:

Non

Addit. ad num. 195. Viri & barba & capillis paſſis luctus maximi judicium dabant. Cic. Verr. 2. 25. *Sordidati maxime barba, & capillo Romæ biennium prope fuerunt*. Caligula mœroris impatiens ob Druſillæ ſororis interitum *propere redit barba, capilloque promiſſo*. Ita Svet. Cal. cap. 24. n. 6. Crines etiam Mulieres, virique tondebant,

Non mihi te licuit lacrimis perfundere juſtis,
In tua nec tonſas ferre ſepulcra comas.

196 *Vicina Coſyræ*. Duplici σσ ſcribunt Græci. Ptolomæus: Πελάγιαι δὲ νῆσοι εἰσὶ τῆς Ἀφρικῆς αἵδε. Κόσσυρα νῆσος. Καὶ πόλις· Μελίτη νῆσος, ἐν ᾗ Μελίτη πόλις, καὶ Χερσόννησος, καὶ Ἥρας ἱερὸν, καὶ Ἡρακλέους ἱερόν.

197 *Rex ibi Battus erat*. Hic ille, inquit Silius, qui Cyrenem condidit; imo in ea urbe ſcribit idem Annam a Batto receptam: ſed hæc pugnant cum exacta temporum ratione. Carthago a Didone condita anno periodi Julianæ MMMDCCCXXVIII. Pattus Cyrenem condidit MMMMLXXXIV. nondum ergo hic natus, cum Didonis mors & Annæ fuga a Carthagine.

198 *Pygmalionis opes*. Hic Annæ & Eliſæ frater, filius Pygmalii, ſi credimus Menandro Epheſio, qui conſcripſit hiſtoriam Περὶ τῶν Τυρίων Βασιλέας. plerique volunt Beli Regis etiam Tyrii; ſed hic non numeratur in ea Dynaſtia. Vide Menandri fragmentum apud Theophilum, ad Autolicum l. 3.

199 *Tertius ibat Annus*. Pæne circiter annos tres apud Battum Anna diverterat, cum audito fratris adventu, alio parare fugam coacta; idque Batti ſuaſu, qui viribus impar, divitem Pigmaliona non parum timebat.

200 *Lapidoſi Crathidis*. Hunc Calabriæ fluvium quis neſcit. De etymo hæc Strabo lib. 8. Πρὸς δὲ ταῖς Ἀχαϊκαῖς Αἰγαῖς ὁ Κρᾶθις ῥεῖ ποταμὸς, ἐκ δυοῖν ποταμῶν αὐξόμενος, ἀπὸ τοῦ κίρναθαι τὴν ὀνομασίαν ἔχων· ἀφ᾽ οὗ καὶ ὁ ἐν Ἰταλίᾳ Κρᾶθις. huic ſane confinis eſt Sybaris, cum quo forte miſcetur.

201 *Cameren incola turba vocat*. Lege etiam, ſi lubet, *Camaren*: utroque modo appellatur ab antiquis. Omnino falſæ editiones, quæ præferunt *Cremeren*.

202 *Torto lino*. Ἀγράμματος interpres neſcio quid dignum cachinno intelligit pro *torto lino*; cum non aliud quam funes, quibus vela laxantur, aut in altum panduntur, imo tantum *lineam*. Sic Gloſſæ exponunt, *linea funis*.

203 *Ducitur ad Laurens*. Silius Italicus VIII. Punicorum:

Ergo agitur pelago, Divis inimica ſibique,
Quod ſe non dederit comitem in ſuprema ſorori,
Donec jactatam laceris (miſerabile) velis,
Fatalis turbo in Laurentes expulit oras:
Non cæli, non illa ſoli, non gnara colentum,
Sidonis in Latia trepidabat naufraga terra.

204 *Miſcueratque duos*. Trojanos & Latinos.

205 *Suſtulit illa ſuos*. Recte multis ineſt, aut *rettulit*, aut *ſuſtinet*.

206 *Quos terræ quærat hiatus?* Ne virum aſpiciat, qui cauſſa mortis ſororiæ, Carthaginis occupatæ, exſilii, & infauſtæ navigationis.

207 *Auſus adire domos*. E maxumo Poetarum; finxit hic Æneam vidiſſe apud inferos Didonem, eamque etiam allocutum, in his:

Inter quas Phœniſſa recens a vulnere Dido
Errabat ſilva in magna: quam Trojus heros
Ut primum juxta ſtetit, agnovitque per umbram
Obſcuram; (qualem primo qui ſurgere menſe.
Aut videt aut vidiſſe putat per nubila lunam)
Demiſit lacrimas, dulcique affatus amore eſt;
Infelix Dido, verus mihi nuntius ergo
Venerat extinctam, ferroque extrema ſecutam.
Funeris heu tibi cauſſa fui! per ſidera juro,
Per Superos, & ſi qua fides tellure ſub ima eſt,
Invitus Regina tuo de littore ceſſi:
Sed me juſſa Deum, quæ nunc has ire per umbras,
Per loca ſenta ſitu cogunt noctemque profundam,
Imperiis egere ſuis....

208 *Tyrios induta paratus*. Veſtes purpura & auro intextas. En eliſam cultam ſic idem deſcripſit in IV.

Sidoniam picto chlamydem circumdata limbo;
Cui pharetra ex humero, crines nodantur in aurum;
Aurea purpuream ſubnectit fibula veſtem.

Z z 209 *Effu-*

209 *Effuge, ne dubita*: Silius loco citato:

Surge age, jam tacitas ſuſpecta Lavinia fraudes
Molitur, dirumque nefas ſub corde volutat:
Præterea, ne falſa putes hæc fingere ſomnum,
Haud procul hinc parvo deſcendens fonte Numicus
Labitur, & leni per valles volvitur amne:
Huc rapies, germana, viam tutoſque receptus;
Te ſacra excipient hilares in flumina Nymphæ,
Æternumque Italis numen celebrabere in oris.
Sic fata, in tenuem Phœniſſa evanuit auram.

210 *Illinc ſuper auſa feneſtra*. Perverſe mutatum: legito cum antiquis, *humili ſuper arva feneſtra*.

211 *Ille timor*. Rectius, *ipſe timor*.

212 *Cumque metu rapitur*. Meus liber, & alii, *Quaque metu rapitur*.

213 *Tunica velata recincta*. Diſcincta: hanc nunquam in cubili ponebant. Noſter alibi de Ariadna:

Utque erat a ſomno tunica velata recincta,
Nuda pedem, croceas irreligata comas.

214 *Inerant veſtigia ripis*. Silius:

Vicini ad ripas fluvii manifeſta ſequuntur
Signa pedum.....

215 *Hæc quoque, quam referam*. Hanc forte aniculam quamdam fuiſſe Bovillanam: quæ quum plebi victum neceſſarium præbuiſſet eo tempore, quo indignans ſuam vicem a magiſtratu abiiſſe, a patribus receſſit in ſacrum montem, ob id inita pace; illi a grata plebe ſignum erectum, & feſta annua conſtituta.

216 *Plebs vetus*. Contigit anno Urbis conditæ CCLIX.

217 *Fugit*. Conſulibus invitis, L. Sicinio quodam auctore: nolebat jam ferre diutius Magiſtratus & Senatus ſuperbiam, avaritiam nobilium fœneratorum, imo crudelitatem: ſæviebant illi vinculis & verberibus in pauperum & civium corpora, ob ipſorum debita. Legito fuſius Hiſtoricos.

218 *Sacri vertice montis*. Hic tumulus, qui trans Anienem primus occurrit via Nomentana, ibi plebs poſt reditum in Urbem Jovi Fauno aram poſuit. Dionyſius lib. 6. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ἐψηφίσαντο, βωμὸν κατεσκεύασαν ἐπὶ τῆς ἀκρωρείας, ἐν ᾗ κατεστρατοπέδευσαν, ὃν ἐπὶ τοῦ κατασχόντος αὐτοὺς δείματος τότε ὠνόμασαν, ὡς ἡ πάτριος αὐτῶν σημαίνει γλῶσσα, Διὸς Δειματίου. ᾧ θυσίας ἐπιτελέσαντες, καὶ τὸν ὑποδεξάμενον αὐτοὺς τόπον ἱερὸν ἀνέντες, κατῆεσαν εἰς τὴν πόλιν ἅμα τοῖς πρέσβεσιν. exinde mons ille ſacer appellatus: videtur ergo antea nomen aliud habuiſſe.

219 *Suburbanis Bovillis*. Hoc etiam epitheto donavit Propertius oppidum iſtud vetus Latinorum. Gentes dicti *Bovillani*; Græcis Βοϊλλανοὶ: illud iiſdem Βοΐλλαι. De nominis origine vide Nonnium Marcellum cap. 2.

220 *Mitra canos incincta capillos*. Quid mitra, explicat Servius ad illud de Paride in VI.

Mæonia mentum mitra crinemque madentem
Subnixus....

Mi-

Addit. ad num. 213 Quas tunicas nunquam in cubili ponerent, eas interulas fuiſſe (quod veſtis interioris muliebris genus, multo ante Varronem, qui refertur a Nonio, *intuſium* dixit Plautus, Græci vero ἐνδύτρια) crediderim. Haud equidem divino, ſed tale aliquid fuiſſe puto.

Addit. ad num. 218. Ibi Caſtrum nunc eſſe putant *di S. Silveſtro*, quod dicunt, in finibus Sabinorum, quo Cruſtumerium ibatur. Hanc certe Plebis ſeceſſionem Cruſtumerinam dicit Varro de L. L. lib. 4. Sacrum alii montem appellatum fuiſſe cenſent, quod in eo ubi caſtra habuerant, timore Panico perculſi, aram Jovi Fauno, ſeu Terrifico (Ovidius autem non Dimatio Jovi, ſed Annæ, ut obſervat Carolus Noſter num. 222.) ſacrificiis placando poſuerint; alii vero, quod Leges Sacratæ in ipſo latæ fuerint, quibus cautum, ut qui Tribunum plebis violaſſet, Jovi Sacer eſſet. Livium Dionyſiumque conſule.

Mitra, hoc eſt incurvo pileo, de quo pendebat etiam baccatum tegimen. Sane quibus effeminatio crimini dabatur, mitra eis adſcribebatur. Palliolum videtur fuiſſe muliebre, & capitis tegmen, ſive tænia: nam Græcis μίτρα ταινία, ἀνάδημα. Ergo eadem cum rica, quæ Feſto *cingulum capitis*: uno verbo *capitale*. Gloſſæ, *capitale*, κεφαλόδεσμος.

221 *Pace domi facta.* Reconciliata eſt per Agrippam Menenium miri eloquii virum; iſtace tamen lege, ut plebs haberet ſuos annuos Magiſtratus, quibus auxilio eſſet latio adverſus Conſules, & Nobilitatem, neve cui patrum ea munia capere liceret. Creati Tribuni Pleb. primi L. Junius Brutus & L. Sicinius Bellutus; ſed ex antiquis quidam nominant alios: his additi collegæ, quos Græci Romanarum rerum ſcriptores vocarunt ὑπηρέτας τῶν δημάρχων καὶ συνάρχοντας, καὶ δικαστάς.

222 *Signum poſuere.* Huic ergo putat aram & ſignum poſitum Ovidius, non Jovi Δειματίῳ, ut recenſuit accuratiſſimus Dionyſius.

223 *Nunc mihi, cur cantent.* Unde origo tot obſcœna canendi in feſto Annæ Perennæ.

224 *Nuper erat Dea facta.* Quum Mars ad eam quæ ſequuntur: vivebat ſcilicet ille poſt plebis ſeceſſum. O vatum deliria!

225 *Uror, & in longo.* Antiquioris notæ codices, *Uror, & hoc longo.*

226 *Deducitur iſtuc.* Aliæ membranæ ad verum, *illuc.* Uſus verbo ſolemni deducere Statius Papinius VIII. Thebaidos:

> ..... *Illi Cythereja laudant*
> *Connubia, & multam deductam lampade fratrum*
> *Harmonien.....*

227 *Verba dediſſe Deo.* Idem fallere, & verba dare. Alicubi noſter: *Verba dat omnis amans*; & in Epiſtola Cydippes:

> *Verba quid exultas tua ſi mihi verba dederunt?*
> *Jamque parum prudens capta puella dolis?*

228 *Præteriturus eram.* Iiſdem Martiis Idibus mors fuit maximi illius Principis C. Julii Cæſaris. Appianus lib. 2. Οὕτω μὲν δὴ Γάϊος Καῖσαρ ἐτελεύτησεν ἐν ἡμέρᾳ ἣν καλοῦσιν Εἰδοὺς Μαρτίας, ἀνθεστηριῶνος μέσον μάλιστα, ἣν ἡμέραν αὐτῷ ὁ μάντις οὐ περιέσεσθαι προύλεγεν. Annus ab Urbe condita DCCIX. ut auctor Eutropius lib. 7. Dies ille nominatus *parricidium*, quod ex Svetonio liquet lib. 1. cap. 88. ac decretum, ne umquam eodem Senatus ageretur: atrum enim pronuntiarunt. Dio lib. 47. Ταῦτα μὲν οὖν αὐτῷ ἔδωκαν. καὶ τὴν ἡμέραν ἐν ᾗ ἐφονεύθη, κυρίαν ἀεί ποτε ἕδραν βουλῆς ἔχουσαν, ἀποφράδα ἐνόμισαν.

229 *Meus fuit ille ſacerdos.* Quia tunc erat Pontifex Maximus, ad quem ſacrorum omnium ſuprema cura pertinebat: hinc in ea oratione Antonius ad populum apud Caſſium: Ἀλλ' οὗτος ὁ πατήρ, οὗτος ὁ ἀρχιερεύς, ὁ ἄσυλος, ὁ ἥρως, ὁ θεός, τέθνηκεν. De poteſtate Archierei erga Veſtales ſatis erit, quod refert Plinius de Domitiano lib. 4. Epiſtola 11. *Quum Corneliam*, inquit, *maximam Veſtalem defodere vivam Domitianus cupiſſet, ut qui illuſtrari ſæculum ſuum hujuſmodi exemplo arbitraretur Pontificis Maximi jure, ſeu potius immanitate Tyranni, licentia domini reliquos Pontifices non in regiam, ſed in Albanam villam convocavit. Virginis ſtupratores ad necem in Comitio cæſi*; hanc ob rem, ei palpum obtrudens Papinius in Equo ejuſdem, polite ſatis illa cecinit:

> *Templa ſuperfuges, & proſpectare videris,*
> *An nova contemptis ſurgant palatia flammis*
> *Pulchrius, an tacita vigilet face Troicus ignis.*
> *Atque exploratas jam laudat Veſta miniſtras.*

Non aliam ob cauſſam inducit Poeta Veſtam Cæſaris vices agentem.

230 *Cæſaris umbra fuit.* Ut Propertianum illud lib. 2. Eleg.

> *Non ego, ſed tenuis vapulat umbra mea.*

231 *Templa dicata foro.* Sed hic honos cum aliis a triumviris decretus. Dio lib. 47. Καὶ ἡρῷον αὐτῷ ἔν τε τῇ ἀγορᾷ, ἐν τῷ χωρίῳ ἐν ᾧ ἐκέκαυτο, προκατεβάλοντο; & Appianus

---

Addit. ad num. 229. Sed Criſpino notiſſimo adultero, qui Veſtali vitium intulerat, Domitianus ignoviſſe perhibetur. De hoc Juvenalis Sat. 5. v. 8.

> *Nemo malus felix, minime corruptor, & idem*
> *Inceſtus, cum quo nuper vittata jacebat*
> *Sanguine adhuc vivo terram ſubitura Sacerdos.*
> *Sed nunc de factis levioribus....*

nus lib. 2. de foro in quo excitata pompa funeris : Ἔνθα βωμὸς πρῶτος ἐστάθη, νῦν δ' ἐστὶ ναὸς αὐτοῦ Καίσαρος, θείων τιμῶν ἀξιωθέντος. Aram illam plebs eo in loco, quo rogus fuerat, extruxit, ut Cæſari tamquam Deo ſacra ibi fierent: ſed Conſulum juſſu illico ſubverſa; auctores etiam ſupplicio affecti, eodem Caſſio teſte. Templum ei erectum triennio ab obitu, cœpto anno V. C. DCCXII. M. Lepido, & L. Blanco Coſſ.

232 *At quicumque nefas auſi*. Horum nomina vide in Commentariis Iſaaci Caſauboni ad librum primum Svetonii.

233 *Teſtes eſtote Philippi*. Vix omnes triennio ſupervixere: at hic de Caſſio & Bruto loquitur, qui ad Philippos profligati. De Caſſio Plutarchus ſub finem exceſſus Juliani: Θαυμασιώτατον δὲ τῶν μὲν ἀνθρωπίνων τὸ περὶ Κάσσιον. ἡττηθεὶς γὰρ ἐν Φιλίπποις, ἐκείνῳ τῷ ξιφιδίῳ διέφθειρεν ἑαυτὸν ᾧ κατὰ Καίσαρος ἐχρήσατο. Brutum etiam Straton fugæ comes gladio perfodit. *Philippi* Theſſaliæ uras, quæ alio nomine Κρηνίδες.

234 *Hoc opus hæc pietas*. Laudat Octavium Auguſtum a pietate, qui auſpicatus rerum geſtarum gloriam ab ultione paterna: hinc paſſim virtus illa in hoc Cæſare laudata, imo in nummis poſteris relicta, ubi inſculptæ viſuntur aræ hac paſſim inſcriptione, PIETATI AUGUSTI, ad morem veteris ritus, hoc eſt, ad minorem invidiam.

235 *Poſtera cum teneras* XVII. Kalendas Apriles Scorpius medius occidit, eadem fere die Euctemone, Geminus poſt Solis tranſitum in Piſces. Ἐν δὲ τῇ κδ' Εὐκτήμονι τῷ Σκορπίῳ οἱ πρῶτοι ἀστέρες δύνουσι, ἐπιπνεῖ Βορίας ψυχρός.

236 *Tertia poſt Idus*. XVI. Kalendas erunt Liberalia Libero patri ſacra. Sic cogor ſcribere, ut ſequar vetus Kalendarium, quod ad unguem & noſter ſequitur; unde ſuſpicor hic nolentem Ovidium lapſum: nam III. poſt Idus eſt XV. Kalendas. Quod ſi verum tempus Liberalium, non ſuccedunt Quinquatria XIV. Kalendas: & hoc certiſſimum.

237 *Nec referam Semelen*. Adi Mythicos.

238 *Gentes thuris, & Inde tuas*. Geſta hæc Bacchica vera, quidam ex antiquis credit; ut Megaſtenes cum paucis: Eratoſtones vero, de rebus Indicis benemeritus, ἄπιστα καὶ μυθώδη. uterque apud Strabonem lib. 15.

239 *Aſte Lycurge*. Diodorus Siculus lib. 3. Bibliotheces: Τῶν δὲ κολασθέντων ὑπ' αὐτοῦ φασὶν ἐπιφανεστάτους εἶναι Πενθέα μὲν παρὰ τοῖς Ἕλλησι, Μύρρανον δὲ τὸν Βασιλέα παρ' Ἰνδοῖς, Λυκοῦργον δὲ παρὰ τοῖς Θραξί.

240 *Populos ad ſua liba vocet*. Illa, ſeu melius illæ: nam plures erant quæ tranſeuntes quoslibet ad liborum emptionem invitabant, & pro emptore ſacrificabant, libi empti parte foculo indita. Varro lib. 5. de L.L. *Liberalia dicta, quod per totum oppidum eo die ſedent ſacerdotes Liberi, hedera coronatæ anus cum libis & foculo pro emptore ſacrificantes*. Fiebant & Liberalibus ludi Scenici; idque ſub finem narratiunculæ noſter adſignificat.

241 *Ducunt Libamina nomen*. Plutarchus. Διὰ τί τὸν Διόνυσον Λίβερουμ πάτερ καλοῦσι; πότερον ὡς ἐλευθερίας πατέρα τοῖς πίνουσι γενόμενον; γίνονται γὰρ οἱ πολλοὶ θρασεῖς καὶ παρρησίας ὑποπίμπλανται περὶ τὰς μέθας. ἢ ὅτι τὴν λοιβὴν παρέχει; ἢ (ὡς Ἀλέξανδρός φησιν) ἀπὸ τῆς περὶ Ἐλευθέρας τῆς Βοιωτίας, Ἐλευθερέως Διονύσου προσαγορευομένου; ab hoc etymo lux jam advenit illis paullo poſt:

Sive quod es Liber, veſtis quoque libera per te
Sumitur, & vitæ liberioris iter.

242 *Succis quia dulcibus*. Athenæus lib. 3. Ἑξῆς ἐπηνέχθη πλακοῦς ἐκ γάλακτος ἰτρείων τε καὶ μέλιτος, ὃν Ῥωμαῖοι λίβον καλοῦσι.

243 *Satyris comitatus*. Bene noſter hos alicubi vocat, *præviam Dei turbam*.

244 *Æriferæ manus*. Quæ cymbala ferebant: illa enim ex ære, & cava; unde Propertius dixit, *æra rotunda Cybiles*, inde ad tympanum Clemens Alexandrinus in Protreptico ἐπικτυπέω uſus, ad cymbalum ἐπιχέω. verba ſunt: Οὗτος τὴν πολιτείαν τὴν ἑαυτοῦ, τὴν παρὰ Κυζικηνοῖς μητρὸς τῶν θεῶν τελετὴν ἀπομιμούμενον παρὰ Σκύθαις, τύμπανόν τε ἐπικτυποῦντα, καὶ κύμβαλον ἐπηχοῦντα.

245 *Con-*

Addit. ad num. 239. Vices ſuas, quod Pantheus ſacra ſua contemneret, quodque Lycurgus vites ſuccideret, ſatis Liber ultus eſt, alter enim ab Agave Parente, ejuſque ſorore in furorem verſis diſcerptus eſt; alter vero quo tempore vites, ne Baccho libaretur excidebat, ab eodem Numine furore abreptus, ſibi miſere tibias ſuccidit.

245 *Concrepuere manus*. Ne damnes ſcriptum in quio, *quum crepuere manus*.

246 *Æra ſequuntur apes*. Vide Plinium Hiſtoriæ naturalis lib. 11. cap. 20.

247 *Leniſque ſenex*. Certe noſter verius, *læviſque ſenex*. qua vocula adſpectat Sileni calvitiem. Glabro capite hunc depinxit vetuſtas, & ore deformi. Athenæus de Critobolo Socratis diſcipulo: Ὁ γὰρ δὴ Κριτόβουλος μειράκιον ἀστεῖον, γέγονε καὶ διδάσκαλον αὐτοῦ τὸν Σωκράτην σκώπτει, πολὺ τῶν Σειληνῶν αἰσχίω λέγων εἶναι.

248 *Aſpicit, & celat*. Muto puncta, & lego ex noſtro, *Aſpicit & ceras*.

249 *Ille cadit Præceps*. Tale quid ſic idem deſcribit in Arte:

Ebrius ecce ſenex pando Silenus aſello
Vix ſedet, & preſſas continet arte jubas.
Dum ſequitur Bacchas, Bacchæ fugiuntque petuntque
Quadrupedem: ferula dum malus urget equ es,
In caput aurito cecidit delapſus aſello.
Clamarunt Satyri: Surge age, ſurge pater.

250 *Limumque inducere Monſtrat*. Ad ictuum medelam. Optimum, aqua etiam ex raphani foliis faciem linire: habes e Plinio lib. 20. cap. 4.

251 *Cur hedera hac cincta eſt?* Has vetulas coronatas hedera ſacrificaſſe, jam ſupra conſuadet M. Varro.

252 *Nyſiadas Nymphas*. Hæc una ex cauſſis inter ſexcentas, quas Mythici referunt.

253 *Toga libera detur*. Locus hic ab Aldo Manutio docte parum expoſitus in ſuis quæſitis per Epiſtolas. Colligit ex his Liberalibus, illa ſolum die pueris, qui nondum XVII. ætatis annum attigerant, toga libera uti licuiſſe, eodem finito feſto depoſitam: noſtri vero ſenſus eſt, eos, qui jam ad XVI. perveniſſent, Liberalia potiſſimum exſpectaſſe, ad togam ejuſdem fere nominis aſſumendam. Addam firmandæ totius rei hoſce qui ſequuntur:

Ergo ut tyronum celebrare frequentia poſſit,
Viſa dies danda non aliena togæ.

Tyrones apud veteres erant, quibus, depoſita prætexta ob ætatem adultam, virilis jam, ſeu libera, ſeu pura, ſeu recta (συνώνυμα hæc hujus togæ) amiciri dabatur; unde *tyrocinium* ipſa actio. Svetonius ſcito loco: *Uno atque eodem die togam*, ſubaudi virilem, *ſumſit, barbamque poſuit ſine ullo honore: qualis contigerat tyrocinio fratrum ejus*. Faxit Deus videat hæc æquus judex.

254 *Luciferis pueris*. Cur negem in aliis legi,

Luce geri pueris candide Bacche tua.

Quæ ſane editio licet pugnax aperte in prædicta videatur, non eſt, ſi bene examines.

255 *Juveniſque videris*. Hinc ille Euripidi θηλύμορφος. Fuit & apud antiquos Bacchus καταπώγων. Græci ſuam innuunt cauſſam, διὰ τὸ τοὺς ἀρχαίους πάντας πωγωνοτροφεῖν.

256 *Seu quia tu pater es*. Apte huc attexam illa Servii: *Pater licet generale ſit omnium Deorum, tamen proprie Libero ſemper cohæret*. Jon Chius ad eumdem:

Χαιρέτω ἡμέτερος βασιλεύς, σωτήρ τε πατήρ τε.

657 *Nu-*

Addit. ad num. 246. Sed ante Plinium id elegantiſſime jam docuerat Virg. Georgic. lib. 4. v. 58.

Hinc, ubi jam emiſſum caveis ad ſidera cæli
Nare per æſtatem liquidum ſuſpexeris agmen,
Obſcuramque trahi vento mirabere Nubem,
Contemplator: aquas dulces, & frondea ſemper
Tecta petunt: huc tu juſſos aſperge ſapores,
Trita Meliphylla, & Cerinthæ ignobile gramen;
Tinnituſque cie, & Matris quate cymbala circum.
Ipſæ conſident medicatis ſedibus, ipſæ
Intima more ſuo ſeſe in cunabula condent.

Addit. ad num. 253. Faciunt cum Carolo qui ſapiunt, aequoque judicant Jove. Neque enim modo *Liberalibus* togam virilem ſumebant, ſed bullam etiam auream, vel ſcorteam (quam lorum fuiſſe cenſet Macrobius) ſi libertini ordinis eſſent, Diis Laribus ſuſpendebant. Hæc facta quum eſſent, magna Amicorum frequentia deducebantur in Forum, ut vitam civilem inſtituerent. Ritum moremque hunc *Forum attingere*, vel *in Forum venire* dicit Tullius.

257 *Numinibuſque tuis*. Bene omnino liber vetus, *nominibuſque tuis*.

258 *Liberioris iter*. Acerbe jam ea ætate ferentis paternum jugum, ſeu pædagogicum; hinc Plutarchus in libro de Audiendi ratione: Οἱ τῆς φροντιστῶν ἀπήλλαξαι, ὡ ἀνδρείου ἀπαλλαφὼς ἱμάτιον.

259 *An quia, cum colerent*. Quartam ob cauſſam cogitur referre humilia initia Scenicorum ludorum de quibus loquitur, ex ſententia Varronis primo de Vita populi Romani, a ruſticis ſcilicet illa profecta. Tertullianus libro de Spectaculis: *Quum promiſcue ludi Liberalia vocarentur, honorem Liberi patris manifeſte ſonabant; Libero enim a ruſticis primo fiebat ob beneficium, quod ei adſcribunt pro demonſtrata gratia vini*.

260 *Priſci ſtudioſius agros*. De more auctor Columella; de eodem etiam mutato, de quo conqueſtus initio operis: *Rem ruſticam*, inquit, *peſſimo cuique ſervorum, veluti carnifici noxe dedimus, quam majorum noſtrorum optimus quiſque optime tractavit*.

261 *Nunc habet illa Dea*. Forſan huc pertinent illa Cypriani: *Ceterum reliqui, dum Urbem fames occupaſſet, ad vocationem populi acquiſiti ſunt ludi Scenici, & Cereri & Libero dicati poſtmodum*.

262 *Itur ad Argeos*. xv. & xvi. Kalendas Apriles ſacra in Argeis factitata: quid illi, Gloſſæ explicant. *Argi arra* ἀφιδρύματα. emendat Scaliger *Argei ara*: malim, *Argeæ aræ*, ut ſit idem numerus; quum ſint etiam plures urbici Argei. Varro lib. 4. de L. L. *Reliqua Urbis loca olim diſcreta, ut Argeorum ſacraria in ſeptem & viginti partes Urbis ſunt diſpoſita*: & Livius: *Multa alia ſacrificia, locaque ſacris faciundis, quæ Argeos Pontifices vocant, dedicavit*. Hinc legimus paſſim in vetuſtate nunc quintum, nunc ſextum Argeorum ſacrarium.

263 *Sua pagina dicet*. Forſan in aliquo ſex poſteriorum; exclamare licet: Heu gemmam amiſſam malo litterarum!

264 *Hac, ſicut memini*. In alio, *Hac, ſi commemini*.

265 *Vergit declivis ad Arcton* Eodem xvi. eſt Milvii occaſus veſpertinus: Plinius facit uno die tardiorem lib. 18. cap. 26. *Cæſar & Idus Martias ferales ſibi annotavit Scorpionis occaſu*, xv. *vero Kalendas Apriles Italiæ Milvium oſtendi*.

266 *Milvius*. In duobus Vaticanis, *Milviis*. Hæc una ex famelicis & rapaciſſimis avibus; inde in proverbium abiit, *Milvina unguis*. Hiſpani dicunt, *el Milano*. Latinis etiam eſt *Circanea avis*, ab aſſiduo volatu & circuitione ſaltuum.

267 *Immolat hunc Briareus*. Hic ille gigas centimanus; a quo Καρύεος dicta Αἰγαία: nam illi fuit nomen etiam *Ægæon*, teſte Heſychio, Scholiaſta Apollonii, & aliis. Solinus diverſos putat in Polyhiſtore.

268 *Una dies media eſt*. xiv. Kalendas feſtum erat Minervæ, cui nomen *Quinquatrus*, *Quinquatres*, & *Quinquatria*. Hoc monui, ne forte cum Lambino labaris, qui ſcribit ad Horatii Epiſtolam ultimam lib. 2. feſta hæc *Quinquatrus*, non *Quinquatria* appellata. En exemplum. Svetonius in Auguſto: *Nos, mi Tiberi, Quinquatris ſatis jucunde egimus*. Livius lib. 44. *Legati ex Macedonia Quinquatris ultimis expectati venerunt*. Omnes more veteri, pro *Quinquatriis*. Sed quid tritius per ora vulgi? vetus Kalendarium in Martio QUINQUATRIA extenſis litteris: nam in reliquis eſſet locus dubio, ubi tantum QUINQ.

269 *A junctis quinque diebus habent*. Tricæ. Ait noſter a quinque diebus Quinqua-

---

Addit. ad num. 262. Argei e ſcirpeis virgultis fiebant, ſimulacra enim hominum triginta erant; ſolebant quotannis publice a Sacerdotibus in Tiberim jaci. Id ex Varr. Ita Noſter Faſtorum 5.

Tum quoque priſcorum Virgo ſimulacra Virorum
Mittere roboreo ſcirpea Ponte ſolet.

Feſtus: *Argea loca Romæ appellantur, quod in his ſepulti eſſent quidam Argivorum illuſtres Viri*. Ἀργεῖαι item vocabant ſimulacra ſtraminea, quæ humanis victimis Saturno immolari ſolitis ſuffecta ſunt.

Addit. ad num. 269. Quidam Philologorum, quibus in animo eſt, hanc litem componere, ita cenſent: Feſtum hoc primo tempore per unum tantum diem celebratum fuiſſe, diemque ipſum *quinquatrum* appellatum, quod poſt quintum Idus eſſet; procedente vero tempore in dies quinque (quos *quinquatrus*, vel *quinquatria dixere*) ampliatum fuiſſe, eo plane pacto, quo Panathenæa, quæ ſunt Romanorum quinquatria Athenis olim celebrari ſolita, primum quidem per unum diem, deinde per plures agi conſueverunt.

quatria dicta, imo per totidem celebrata; cui favet Svetonius: *Quinquatriis*, inquit, *ſatis jucunde egimus: luſimus enim per omnes dies, forumque aleatorium calfecimus*. Livius lib. 36. licet non adeo clare: *Interrupit hos ſermones nocte quæ pridie Quinquatrus fuit*: nam *pridie* vult A. Gellius pro priori die appoſitum. Eſto hoc: ſed quid Chariſio & aliis dices, qui uno tantum die Quinquatria faciunt? ipſe: *Quinquatrus non enim dictæ ſunt quinque dies atri, ſed quod Quinquatrus antiqui dicerent ſive a quinquando, id eſt, luſtrando, quod eo die arma Ancilia luſtrari ſint ſolita*; quid nugacius? Varro lib. 5. de L. L. *Quinquatrus, hic dies unus a nominis errore obſervatur, proinde ut ſint quinque dictus, ab Tuſculanis poſt diem ſextum Idus ſimiliter vocatur Sexatrus, & poſt diem ſeptimum Septimatrus; ſic hic, quod erat poſt diem quintum Idus, Quinquatrus*; idem expreſſius Feſtus. Ego ſane tunc me difficultate expediam, quum hi digiti, quibus ſcriptito, pulvis erunt.

270 *Sanguine prima vacat*. Quia prima dies ſolemnitatis cenſebatur Minervæ μενέθλιος. Hujuſce diei mentionem facit Athenæus lib. 3. Τῆς δὲ τῶν, inquit, Παναθηναίων ἑορτῆς ἐνισταμένης, δι᾽ ἣν καὶ τὰ δικαστήρια οὐ συνάγεται, ἔφη, μενέθλιος ἐστὶ ὁ ἀλέκτωρ Ἀθηνᾶς, καὶ ἄδικος ἡ πέντε ἡμέρα.

271 *Nec fas concurrere ferro*. Nec præluſionibus illis, quæ enſibus obtuſis fieri ſolitæ, & integro etiam die perdurare: ſed totum rei divinæ credo deſtinatum.

272 *Altera treſque ſuper*. Reliquis quattuor diebus gladiatores in circo nudis gladiis batuebant. De ſecundo ipſe IV. Triſtium, qui illuſtrior ejuſdem Poetæ natali:

Lucifer amborum natalibus adfuit idem:
Una celebrata eſt per duo liba dies.
Hæc eſt armiferæ de feſtis quinque Minervæ,
Quæ fieri pugna prima cruenta ſolet.

Ludus hic gladiatorius in Panathenæis etiam obſervatus, ſed poſt Athenas dominæ Urbi ſubditas, adeo ut mos a Romana religione videatur tralatitius. Philoſtratus in vita Apollonii Tyanei lib. 4. cap. 7. Διορθοῦτο δὲ κἀκεῖνο Ἀθήνησιν. οἱ Ἀθηναῖοι ξυνιόντες ἐς τὸ θέατρον τὸ ἐπὶ τῇ ἀκροπόλει, προσεῖχον σφαγαῖς ἀνθρώπων, καὶ ἐσπουδάζετο ταῦτα ἐκεῖ μᾶλλον, ἢ ἐν Κορίνθῳ νῦν· χρημάτων τε μεγάλων ἐωνημένοι ἤγοντο μοιχοί, καὶ ἀνδραποδισταί, πόρνοι, καὶ τοιχωρύχοι, καὶ βαλαντιοτόμοι, καὶ ἀνδραποδισταί, καὶ τὰ τοιαῦτα ἔθνη. οἱ δ᾽ ὥπλιζον αὐτούς, καὶ ἐκέλευον ξυμπίπτειν. ἐλάβετο δὲ καὶ τούτων ὁ Ἀπολλώνιος καὶ καλούντων αὐτὸν ἐς ἐκκλησίαν Ἀθηναίων, οὐκ ἄν, ἔφη, παρελθεῖν ἐς χωρίον ἀκάθαρτον, καὶ λύθρου μεστόν· ἔλεγε δὲ ταῦτα ἐν ἐπιστολῇ. καὶ θαυμάζειν ἔλεγεν ὅπως ἡ θεὸς οὐ καὶ τὴν ἀκρόπολιν ἤδη ἐκλείπει, τοιοῦτον αἷμα ὑμῶν προσχεόντων αὐτῇ. δοκεῖτε γάρ μοι προϊόντες, ἐπειδὰν τὰ Παναθήναια πέμπητε, μηδὲ βουσὶν ἔτι, ἀλλ᾽ ἑκατόμβαις ἀνθρώπων καταθύσειν τῇ θεῷ.

273. *Strata celebrantur arena*. Rectius veteres *raſa*, hoc eſt æquata & de induſtria ſic ſparſa. Inſtravit quondam inſania Principum pro illa minium, & chryſocollam; non e ſolo uſque ad ſuperficiem, nam hæc dementia; ſed poſt multam arenæ inectionem, minium aut aliud leviter ſparſum; ad quod puto Plinium calamum flexiſſe, quum ſcribit: *Viſumque jam eſt Neronis Principis ſpectaculis arenam Circi chryſocolla ſpergi, quum ipſe concolori panno aurigaturus eſſet*. Conſidera nunc illa, *arenam Circi*; ergo prius ſolita illa inſterni, poſtea ſuperinjecta chryſocolla. Eodem traho Svetonium de Cajo: *Edidit & Circenſes quoſdam præcipuos, minio & chryſocolla conſtrato Circo*.

274. *Pallada nunc pueri*. Hi eloquentiam a Minerva totis Quinquatriis expetebant. Juvenalis Satyra 10.

Eloquium ac famam Demoſthenis aut Ciceronis
Incipit optare, & totis Quinquatribus optat,
Quiſquis adhuc uno partam colit aſſe Minervam.

Hinc

Addit. ad num. 274. His diebus nihil pueris lætius accidere poterat. Horat. Epiſt. 2. 2. 197.

. . . . . puer ut feſtis Quinquatribus olim
Exiguo, gratoque fruaris tempore raptim.

Feſtum Tibicinum, quo Feſto teſte, per Urbem Tibicines vagabantur, ad Minervæ convenientes, erantque Idus Juniæ, *Minores quinquatrus* dicebant. Ita Ovid. Faſt. 6.

Et jam quinquatrus jubeor narrare minores,
Nunc ades, o, cœptis, flava Minerva, meis.
Cur vagus incedit tota Tibicen in Urbe?
Quid ſibi perſona, quid ſtola longa volunt?

Hinc etiam illis feſtis certamina Oratorum & Poetarum exhibita. Xiphilinus in Domitiano. Θεὸν μὲν γὰρ τὴν Ἀθηνᾶν ἐς τὰ μάλιστα ἤγαλλε, καὶ διὰ τοῦτο καὶ τὰ Παναθήναια μεγάλως ἑώρταζε· καὶ ἐν αὐτοῖς ἀγῶνας καὶ Ποιητῶν καὶ Λογογράφων μονομάχων τε κατ' ἔτος ὡς εἰπεῖν, ἐν τῷ Ἀλβανῷ ἐποίει.

275 *Lanam mollire.* Carminare, ἔρια ξαίνειν, a quo ξάνιον inſtrumentum ad purgandas lanas rudes: hæc Græcis, ἄγρια ἔρια.

276 *Stantes telas.* Licia jugo annexa. Hoc lignum, in quo ſtamen extenditur; noſter, *tela jugo juncta eſt.* Idem jugum, & ἱστός.

277 *Radio percurrere.* Stamini tramam interponere.

278 *Læſis de veſtibus aufers.* Fullones, qui ſulphure, nitro, cimolia ſordes è veſtibus eluunt: qui plures olim in Urbe, ob togas miri candoris; quas ab uſu pallidas bis & quater lego lotas. Fullo Græcis πλυντὴς, ars πλυντικὴ: ſed hæc tantum quæ lavat & purgat perditos maculatoſque pannos; alia eſt, quæ dicitur γναφευτικὴ, ſed eſt eorum fullonum, qui eos tondent, carpunt, vellicant, a γνάφω, a quo γνάφος, *ſpina fullonia.*

279 *Quiſquis abena paras.* Infector, & affector; de quibus vocibus Feſtus: *Infectores, qui alienum colorem in lanam injiciunt: affectores, qui proprio colori novum afficiunt;* alia editio, *qui e proprio colore efficiunt.* Gloſſæ, *infectum* ἐνσυμμένον: *infectus* βεβαμμένος, ἐνσυμμένος. *Abena* vero *parare*, nihil aliud quam in iis apta quæque miſcere ad lanas fucandas: unde *Sidonium abenum*, in quo purpureas tingebant. Seneca in Hercule Oetæo:

Nec Sidonio mollis abeno
Repetita bibit lana rubores.

280 *Sit Tychio Doctior.* Sic noſter liber. In duobus totidem lectiones, *Ficio*, & *Titio*; ſed *Tychio* ſcribendum omnino, qui Homero Iliade η. Σκυτοτόμων ὄχ' ἄριστος. hunc ipſum ex eodem Poeta nominat etiam Strabo lib. 9. in Bœotia.

281 *Manibus collatus Epeo.* Hic opifex equi Duratei.

282 *Vos quoque Phœbea.* Curæ quoque fuit Palladi Medicorum tutela: eapropter & ipſi *Medicæ* cognomentum. Obſerva ex hoc marmore Placentino:

MINERVÆ MEDICÆ
CABARDIÆ
VALERIA SAMMONIA
VERCELLESIS VOT. S. L. M.

283 *Cenſu fraudata magiſtri.* Sunt qui legant, *ſenſu.* Tu cogita, mi Lector, quas ineptias effutire cogantur. Iter hos eſt Fanenſis, & Marſus, &, quod mirum, Theodorus Marcilius ad Perſii illud Satyra 3.

. . . . . *Non ſano multum laudanda magiſtro.*

Hic vero mentio fit veteris Minervalis: quo non dato, Rhetoribus & Grammatiſtis fraus & dolus aperte fiebat; illud autem hoc menſe ſolutum, patet ex Macrobio primo Saturnalium: *Hoc menſe mercedes*, inquit, *exolvebant magiſtris, quas completus annus deberi fecit.* Fraudum cauſſam ſi quæris, dabant feriæ per id tempus, quum a parentibus data pro magiſtris ſtipendia ludis & bellariis pueri deſtinabant: meto & pudore poſtea ad ſcholas accedere non audebant Sic didaſcali ſine mercede, ſine diſcipulis aſſoliti remanere: ideo noſter ad hos: Vos quoque Minervam non ſpernite; nam attrahet illa novos diſcipulos. De feriis ſeſe offert Symmachi locus lib. 5. Epiſtolarum: *Nempe Minervæ tibi ſolemne de ſcholis notum eſt, ut fere memores ſumus, etiam procedente ætate puerilium feriarum: ad eum diem convivium tibi paramus*; & Horatii Epiſt. ultima:

Ac potius puer ut feſtis Quinquatribus olim,
Exiguo gratoque fruaris tempore raptim.

284 *Quique moves cælum.* Cælum eſt γλάφανον: quo non unus, ſed plures utuntur.

285 *Tabulamque coloribus uris.* Quique eſtis ἐγκαυσταί. De encauſtice loquitur & Auſonius in his:

Ceris inuerens januarum limina.

286 *Mollia ſaxa manu.* Addit & marmorarios: ſed hic Publio non mens omnes fere opifices numerare, inde ſic claudit hæc diſticha: *Mille Dea eſt operum*; quibus fax a Lactantio Firmiano lib. 1. cap. 18. *Sunt & aliæ artes, quarum repertores humanæ vitæ plurimum profuerunt; cur non etiam illis attributa ſunt templa? ſed nimirum Minerva*

eſt quæ omnes repperit, ideoque illi opifices ſupplicant: ergo ab his ſordibus Minerva aſcendit in cælum.

287 *Captæ delubra Minervæ*. Hæc nũmerantur a Topographis inter VIII. ædiculas regionis ſecundæ: ſitus, ut vides, erat ad radices Cælii.

288 *Nominis in dubio cauſſa eſt*. Vel inquit *Captæ* nomen inditum, quod ingenioſa Dea ſit; quum *capitale* ingenium ſolers dicamus: vel, quod feratur proſiluiſſe ex Jovis vertice: vel, quod domitis Phaliſcis deducta in Urbem captiva: vel, quod capite puniatur, qui quidquam ex ejuſdem templo furto ſubtrahat.

289 *Ingenium ſolers*. Tullius lib. 2. Epiſtola 2. de Philiſto noſtro. *Siculus ille capitalis, creber, acutus, brevis, pæne puſillus Thucydides*. Sic & apud membranas veteres Trebellii Pollionis *capitalis* (in vulgatis legitur *militaris*) *jocus*, pro aſtuto & ingenioſo eſt. *Capitali enim*, inquiunt, *joco regna promeruit: nam quum milites cum eo quidam cœnarent* (de Regilliano agitur) *aſtitit Valerianus Tribunus qui diceret, Regilliani nomen unde credimus dictum? Alius continuo, Credimus quod a regno: Tum is qui aderat ſcholaſticus cœpit quaſi grammaticaliter declinare, & dicere, Rex, regis, regi, Regillianus. Milites, ut eſt hominum genus pronum ad ea quæ cogitant, dixerunt, Ergo potes Rex eſſe? item alius, Ergo poteſt nos regere? item alius, Deus tibi Regis nomen impoſuit. Quid multa? his dictis quum alia die mane proceſſiſſet, a principibus Imperator eſt ſalutatus. Ita quod aliis vel audacia vel judicium detulit, huic jocularis aſtutia.*

290 *Quæ pendere pœnas*. Conveniunt his verba Feſti: *Capitalis lucus, ubi ſi quid violatum eſt, capite violatoris expiatur.*

291 *Summa dies e quinque*. Et quintus Quinquatruum dies, qui X. Kalendas Apriles, ſcribitur his notis in Kalendario veteri, TUBILUS. NP. & alter menſe Majo, qui X. Kalendas Junias. Ergo Tubiluſtrium bis in anno Romano celebratum: Minervæ ſemel menſe Martio, Vulcano ſemel menſe Majo. Obſerva reconditum morem ex noſtro, forſan in alio non leges; & videſis ſub finem libri quinti nos ad illud:

Proxima Vulcani lux eſt, quam Luſtria dicunt:
Luſtrantur puræ quas facit ille tubæ.

292 *Tubam luſtrare canoram*. Cave legas, *tuba canoro*; ut vult momar ille Marſus, mea priſca lingua, incomitiem. In tribus editionibus, *tubas canoras*, non rejicio.

293 *Nunc potes ad Solem*. Eodem primo feſto Quinquatruum, id eſt XIV. Kalendas.

294 *Hic here*. Hoc eſt XV. Kalendas Sol in Ariete. *Here* eſt χθὲς.

295 *Seminibus toſtis*. Vide Hygenum lib. 2. Poet. Aſtronomicon.

296 *Mittitur ad Tripodas*. Quid *tripus* notum: hoc idem dixere Antiqui *tripodium*. Gloſſæ manuſcriptæ: *Tripodia, tripedia, id eſt, ſcabellum, quod tres pedes habet; vel menſa, in ſacris Apollinis, vel nummus conſecratus*. Quidquid igitur tribus fulcris, ſuſtinebatur, ſic dici potuit: inde bene Siculi vocant *tripodi*, quibus ollæ ad focum ſuperimponuntur.

297 *Velati tempora vittis*. Ex ritu recepto. Alibi noſter de Pyladem & Oreſtem immolatura:

Sparſit aqua captos luſtrali Graja ſacerdos,
Ambiat ut fulvas inſula longa comas:
Dumque parat ſacrum, dum velat tempora vittis,
Dum tardæ cauſſas invenit illa moræ.

298 *Per freta longa*. Quibus poſtea nomen fuit Helleſpontus.

299 *Gemini conſorte pericli*. Immolationis, & fugæ.

300 *Tres ubi Luciferos*. Si numeres a XIV. Kalendas, ut fieri debet, erit Ovidio Æqui-

Addit. ad num. 287. *Capitæ delubra Minervæ* lego alibi. *Minervam Capitam* invenio apud Philologos, videturque vox hæc, rejecta ſyncope, ad cauſſas nominis allatas propius accedere.

Addit. ad num. 291. Tubicines etiam ſacris adhibiti, qui per ſingulos annos bis tubas luſtrarent.

Addit. ad num. 296. Erat etiam vel paupertatis, vel frugalitatis inſigne. Lautitiem Maximi cujuſdam in ſeveritatem verſam his ſignificat Sidon. Ep. 4. 24. *Coma brevis, barba prolixa, tripodes ſellæ &c.*

Æquinoctium vernum XI. Kalendas: nec multum ſane diſcrepat ab antiquis Aetius: Μηνὶ Δύστρῳ, ὅ ἐςι Μαρτίῳ, ιϛ' ὁ λεγόμενος ζέφυρος ἀνατέλλει. μηνὶ τῷ αὐτῷ κγ' ἰσημερία ἐαρινή, καὶ ἐςι μεγίςη ταραχὴ τοῦ ἀέρος. Columellæ eſt die XXIII. & XXV. Plinio hac eadem, & Kalendario veteri; in quo; DIES HOR. XII. NOX HOR. XII. ÆQUINOCTIUM VIII. KAL. APR.

301 *Inde quater paſtor*. Poſt quattuor dies completos, id eſt VI. Kalendas, Janus placandus, & terna hæc tranquilla numina, Pax, Salus, & Concordia. Bonum ergo aliquod Urbi hoc die acceſſit: ita eſt; ſicque notatur in Kalendario antiquo, HOC DIE CÆSAR ALEXANDRIAM RECEPIT.

302 *Romana Salus*. Dictane ſic? non ſuſpicor; qui ergo? *Publica*. Sed quid diſcriminis inter Publicam & Romanam? ſacrificia tamen Publicæ facta repperi. Vetus fragmentum fratrum Arualium, SALUTI PUBLICÆ VACCAS II. eidem & ſtatuas erectas. Vide Dionem lib. 54. vocat hic autem δημοσίαν.

303 *Salus*. Hæc Salutis ædes a C. Junio Bubulco Cenſore locata in colle Quirinali juxta portam Salutarem: voverat Conſul bello Samnitico, ſed dedicavit Dictator. Livius lib. 10. *C. Junius Bubulcus cum M. Titinio magiſtro equitum profectus, primo congreſſu Æquos ſubegit; ac die octavo triumphans in Urbem quum rediſſet, ædem Salutis, quam Conſul voverat, Cenſor locaverat, Dictator dedicavit*; hoc fuit anno CDLII. Ex his elicias, falſo aliquos arbitrari, Salutem ab Auguſto conſecratam. Sane Princeps ille ejuſdem augurium tantum abolitum renovavit, ut ſcribit in Auguſto Svetonius. Aliud templum Salutis Thomas Dempſterus (libet hoc ἐν παρόδῳ monere) Romæ conſtituit, ex Tacito lib. 15. Annalium, & Cuſpiniani Faſtis; ſed verba: ait conſecratum a Nerone diu poſt hæc tempora; hoc verum: ſed pernego in Urbe. Sic ille Annali citato de Nerone gratias Diis agente pro conjuratione detecta: *Tum decreta dona, & grates Deis, propriuſque honos Soli, cui eſt vetus ædes apud Circum, in quo facinus parabatur, qui occultæ conjurationis, numine retexiſſet: utque Circenſium cerealium ludicrum pluribus equorum curſibus celebraretur; menſiſque Aprilis Neronis cognomentum acciperet: templum Saluti exſtrueretur, eo loci, ex quo Scevinus ferrum promſerat*. In Ferentano igitur oppido templum dicatum: ex eo pugionem bonus vir extraxerat. Res nota.

304 *Luna colenda jugo*. Lilius Gyraldus ſe dimovet a communi ſententia, qui verſiculum hunc accipiunt de templo Dianæ in Aventino; ille de templo Lunæ, quaſi diverſum unum ab altero. Fateor, miratum me, quum legerem, & veri cauſſa ſedulo inquiſiviſſe. Exſtant forte pro eo hæc Livii lib. 40. de quapiam tempeſtate: *Signa ænea in Capitolio dejecit: forem ex æde Lunæ, quæ in Aventino eſt, raptam tulit, & in poſticis partibus Cereris templi affixit*. Sed quare non erit hoc templum Dianæ Aventinenſis, forte quia *Lunæ* dicitur? nugæ: nam ſi id verum, duo templa Servius ædificavit in eo colle, alterum Lunæ, alterum Dianæ; quod falſum ex fide hiſtorica. Templum hoc igitur & *Lunæ* & *Dianæ* dictum. Diana eadem cum Luna Trebellio Pollioni, in duobus Gallienis: nam in antiquo hujus Codice, pro *Dianæ Ephesiæ* legitur, *Tunc etiam templum Lunæ Epheſiæ diſpoliatum & incenſum eſt*. Sed quid imus per ambages? Tacitus de hoc Servii Tullii Dianio, quod incenſum Neronianis temporibus, lib. 15. Annalium: *Sed vetuſtiſſima religione, quod Servius Tullius Lunæ, & Magna ara fanumque, quæ præſenti Herculi Arcas Evander ſacraverat, ædeſque Statoris Jovis vota Romulo, Numæque regia, & delubrum Veſtæ cum penatibus populi Romani, exuſta*. En dictum *Lunæ*, illud Dianæ: nec locus dubio, additum *Servii Tullii*. Tace Lili Gyralde.

CA-

Addit. ad num. 302. Non virtutibus modo, & animorum affectionibus, ſed iis rebus etiam, quæ aut placerent, aut prodeſſent, templa ſacrabant. Ut æque Menti, Pietati, Fidei, ac Felicitati, & Libertati & Paci templa extruxerint. Magnificentiſſimum Paci condidit (quod ἐν παρόδῳ) Imp. Veſpaſianus ad Forum, in quo Hieroſolymitani Templi vaſa fuiſſe perhibentur.

CAROLI NEAPOLIS ANAPTYXIS CUM ADDITAMENTIS AD PUBLII OVIDII NASONIS *Faſtorum Lib. IV.*

1 G*Eminorum mater Amorum*. Annæus Seneca in Oedipo:

Concutit tædas geminus Cupido.

& Valerius Flaccus:

Tum Venus aligerum mater ſic fatur Amorum.

An hos aſpectare dicam tritum illud Cupidinis & joci, an aliud? quæſo, omittamus has nugas.

2 *Saucius, aut ſanus*. Proprie Ennius: *Animo ægra, amore ſævo ſaucia*.

3 *Tu mihi ſemper onus*. Liber vetus, *tu mihi ſemper opus*; quod verum.

4 *Quod decuit*. Hic, & alii optimæ notæ, *Quæ decuit*.

5 *Sine crimine luſimus*. Vita proba fuit, licet laſcivum carmen; hoc vocat Martialis, *innocuos luſus*.

6 *Mea tempora myrto*. Arbuſcula eidem ſacra. Membranæ aliquot habent, *timpora*.

7 *Quod tuearis, Habes*. Ob adoptionem in Juliam familiam.

8 *Longum ſcriberet annum*. Quia re vera non adeo breve ſpatium tempus decimeſtre: non ad diſcrimen anni lunaris, ut volunt magiſtelli.

9 *Dardanon Electra*. Sumit ſanguinis initium a Dardano, ſecundo Ilii Rege; cujus filius Erichthonius, hujus Tros ex Aſtioche, hujus Aſſaracus, hujus Capys, hujus Anchiſes: primi tres regnum tenuere, hos ſecuti Ilus, Aſſaraci frater, Laomedon, Priamus.

10 *Hinc ſatus Æneas*. Sequitur nunc Dynaſtia Æneadarum; quam volo conferas cum Livio, Dionyſio, & Euſebio: eam igitur inſeram ex his tribus magna fide expreſſam; ſed prius, en breviter quo ordine hos Reges enumeret noſter, quos prætereat.

OVI-

Addit. ad num. 10. Silvium non filium, ſed fratrem Aſcanii Dionyſius, Aurelius Victor, aliique complures fuiſſe cenſent. Hiſtoria eſt ejuſmodi, Laviniam gravidam relictam metu Aſcanii, poſt interfectum Lauſum filium Mezentii, devictumque Mezentium, redeuntis, ad Magiſtrum patrii pecoris Thyrrhum perfugiſſe, ibique puerum enixam, qui a Silvis, in quibus natus, Silvius appellatus fuit. Hunc petente, ac vehementer optante Aſcanio indicatum Lavinium tandem cum Matre deductum, ibique ſummo in honore fuiſſe habitum. Præter Aſcanium (quod præterire nolo) Euryleontem, Remum, & Romulum Æneam filios ſuſcepiſſe, narrat apud Dionyſ. Cephalon Gergithius.

OVIDIUS:	LIVIUS:	EUSEBIUS:	DIONYSIUS:
Æneas	Æneas	Æneas	Ἀινείας,
Aſcanius	Aſcanius	Aſcanius	Ἀσκάνιος,
Silvius	Silvius	Silvius	Σιλούιος,
	Æneas	Æneas	Ἀινείας Σιλ.
Latinus	Latinus	Latinus	Λατῖνος Σιλ.
Alba	Alba	Alba	Ἄλβας Σιλ.
Epytus	Atis	Silvius Athis	Κάπετος Σιλ.
Capys	Capys	*ſive* Ægytus	Κάπυς Σιλ.
Capetus	Capetus	Capys	Κάλπετος Σιλ.
Tiberiuus	Tiberinus	Calpetus	Τιβερῖνος Σιλ.
Remulus	Agrippa	Tiberinus	Ἀγρίππας Σιλ.
Agrippa	Romulus	Agrippa	Ἀλλάδης Σιλ.
Aventinus	Aventinus	Remulus	Ἀβεντῖνος Σιλ.
Proca	Proca	Aventinus	Πρόκας Σιλ.
Numitor.	Amulius.	Procas	Ἀμύλιος Σιλ.
		Amulius.	

11 *Ille dedit capte*. Non ſemel monet me Joſephus Scaliger, ut legam, *Ille dedit Capyi*, & in Animadverſionibus ad Euſebium, & in Canonum Iſagogicorum lib. 3. Facio lubens: nam in hoc Albano Capye vult Ovidius repetitum eſſe nomen illius veteris Dardanidæ.

12 *Capete, factus avus*. Puto litterulam unam excidiſſe, ſcribendumque, *Calpete*, ut habent Priſci. Vulgatam editionem ſi intueare, non reſpondet quantitati ſyllabaiæ. Et licet hunc Capetum nominet in Metamorphoſi, non ſequitur, hic ita reponi debere: nam haud diſcrepat in hoc uno de his Regibus Metamorphoſis a Faſtis.

13 *Agrippam natum*. En hunc in Metamorphoſi vocat Acrotam.

14 *Cum lauſo*. Halicarnaſſenſis, τὸν υἱὸν τοῦ Νομίτορος Αἴγεστον, appellat; Plutarchus in Parallelis, Αἴνιτον.

15 *Graio ſermone notatum*. Fuit antiqua plurium ſententia. Macrobius primo Saturnalium: *Secundum menſem nominavit Aprilem, ut quidam putant, cum aſpiratione, quaſi Aphrilem, a ſpuma, quam Græci* ἀφρὸν *vocant, unde orta Venus creditur: & hanc Romuli fuiſſe aſſerunt rationem, ut primumquidem menſem a patre ſuo Marte, ſecundum ab Aeneæ matre Venere nominaret; & hi potiſſimum anni principia ſervarent, a quibus eſſet Romani nominis origo*.

16 *Græcia major erat*. Legas omnino Iſaaci Caſauboni Caſtigationes in lib. 6. Strabonis ſub initium, & Philippi Cluverii caput 16. lib. 4. Italiæ antiquæ; cui multum illa & orbis debent: (ſiluit hæc uterque) in eadem duplex fuit idioma, & patrium & Græcanicum. Horatii Scholiaſtes ad illud,

: : : : : *Canuſini more bilinguis*,

Quoniam, inquit, *utraque lingua uſi ſunt ſicut per illum omnem tractum Italiæ, quem magna ex parte Græci incoluerunt, ex quo magnæ Græciæ nomen accepit ideo ergo Brutios, & Græciloquos & bilingues dixere*. ſed de his ita Feſtus: *Bilingues Brutates Ennius dixit; quod Brutii & Oſce & Græce loqui ſoliti ſunt*.

17 *Venerat Evander*. De Evandri & Herculis adventu in Italiam non iterabo hic, quæ notavimus in primo.

18 *Teſtes Laeſtrygones extant*. Ipſe Vlyſſes apud Homerum in Odyſſea:

Ἔξῆμιξ

Addit. ad num. 15. Hanc Romuli fuiſſe aſſerunt rationem, ut primum quidem menſem a Patre ſuo Marte, ſecundum ab Æneæ Matre Venere nominaret; & hi potiſſimum anni principia ſervarent, a quibus eſſet Romani nominis origo. Hæc Macrobius, cujus locum Noſter attulit, ſed alii ſub iſta hæc ſubjiciunt. Certa Numinis Providentia ita Romulum ordinaſſe menſes, ut primus Marti hominibus formidando dicaretur, alter vero Veneri, cujus Comitate, decentique vultu efſera ejus vis, furorque placaretur.

Ἐξῆμαρ μὲν ὁμῶς πλέομεν νύκτας τε καὶ ἦμαρ.
Ἑβδομάτῃ δ' ἱκόμεσθα Λάμου αἰπὺ πτολίεθρον,
Τηλέπυλον Λαιστρυγονίην. : : : : :

19 *Circes nomina littus habet*. Idem :

Ἔνθεν δὲ προτέρω πλέομεν ἀκαχήμενοι ἦτορ,
Ἄσμενοι ἐκ θανάτοιο, φίλους ὀλέσαντες ἑταίρους.
Αἰαίην δ' ἐς νῆσον ἀφικόμεθ', ἔνθα δ' ἔναιε
Κίρκη, : ; : ;

Inſulam vocat, quam Strabo inſulæ ſpeciem: Μετὰ δὲ, inquit lib. 5. Ἄντιον τὸ Κιρκαῖον ἐστὶν, ὄρος νησιάζον θαλάττῃ τε καὶ ἕλεσι.

20 *Et jam Telegoni*. Tuſculum ab hoc conditum, non opus ut probem. Hujus oppidi vix exſtant hodie pauca rudera prope Fraſcatium.

21 *Mœnia Tyburis*. Hæc ſtatuere tres fratres, Catillus, Coras, Tyburtius, ſive Tyburnus, *Argiva juventus*, inquit Vates, A primigenio nomen urbi inditum: Sed & mœnia Catilli, non minus quam Tyburni, non pauculi appellant.

22 *Tyburis udi*. Horatius lib. 3, Oda 28,

Nov ſemper udum Tybur, & Æſulæ.

23 *Argolicæ quæ poſuere manus.* Strabo lib. 5. de Tybure & Præneſte: Φασὶ δ' Ἑλληνίδας ἀμφοτέρας.

24 *Terra Faliſca putat*. Veriſſimum, mutato N. in F. cum Servio loquor. Urbi autem Fallerii & Faliſca fuit nomen. Strabo & Solinus aperte decepti, qui lib. 5. Φαλέριον & Φαλίσκον diſcriminavit; unde Auctor Polyhiſtoris: *Quis ignorat, vel dictam vel conditam ab Haleſo Argivo Phaliſcam, a Phalerio Argivo Phalerios?* Idem oppidum putavi olim ex hoc marmore,

LIBERO PATRI
SACRUM PRO
SALUTE IMP.
CÆS. MAUR.
COMMODI
ANTONINI
AUG. PII P. P.
L. CALVISIUS L. F.
VELINA SECUN
FALERIONE
P. P. LEO XIII. G. P. F.
SUB VESPRONIO...
DIDO COS DEDIC.
C. AURELIO SAL. D. D.

dictum etiam Falerionem: iſtud vero illud eſt non procul a Tennæ fontibus. Si vidiſſet hunc lapidem Philippus Cluverius, non titubaſſet de vero illius loci nomine.

25 *Sva-*

Addit. ad num. 21. Catillus ad montem, qui Tiburi ab Oriente conſpicitur ſedem collocaſſe perhibetur. Hinc mons ipſe Catillus dicebatur vulgo Catellus ſeu Carellus, hodie *della Croce*. Ad ejus radices Caput habet via Valeria, quæ hodie a Tiburtibus *Via Reale* dicitur, vel quod in ea rudera ſint Villæ Siphacis Numidiæ Regis, ejuſque ſepulcrum, vel quod per Aprutium ad Regnum Neapolitanum recta perducat. *Haec ex Martio Canonico Tiburtino in Hiſto. Tiburt.* lib. 1.

25 *Suaſorem Antenora Pacis*. A quo Patavio ſuo origo. Id pleriſque haud certum; ſed non ita verum. Veritas Cato in Originibus de Venetis: *Mixta his nobilis ſtirps Trojana; a quibus Patavium ſuo conditore inclytum*. Quid hæc Trojana ſtirps niſi Antenor? Seneca Conſolatione ad Helviam: *Quid intereſt numerare Antenorem Patavii conditorem?* Quare Poeta *ſuaſorem pacis* dixerit, lege, ſi lubet, Dictyn Cretenſem lib. 5. & in Homero Iliade *η*. Antenoris Orationem ad Trojanos, cujus initium;

Κέκλυτέ μευ Τρῶες καὶ Δάρδανοι ἠδ' ἐπίκουροι.

26 *Et generum Oeniden*. Teſtantur hujus adventum Diomedeæ inſulæ contra litus Apulum. Diomedis campi in Apulia; de quibus Feſtus: *Diomedis campi in Apulia appellantur, qui ei in diviſione Regni, quam cum Dauno fecit, ceſſerunt*; quæ non præteriit Strabo lib. 6. in Italiæ deſcriptione, In ea regione percuſſit Diomedes Colchicum draconem, qui per id tempus totam evaſtabat: quamobrem publicæ ſtatuæ Heroi erectæ; unde de eo Lycophronis Caſſandra:

Κολωσσοβάμων δ' ἐν πτυχαῖσιν Αὐσόνων
Σταθεὶς, ἐρείσει κῶλα χερμάδων ἔπι
Τοῦ τειχοποιοῦ δαπέδων ἀμοιβέως,

27 *Serus ab Iliacis*, Adſignificat, diu poſt hos Æneam in Italiam veniſſe: quo igitur anno? clare ingerit, poſt Trojæ excidium. Ipſa condita anno orbis MMDXXIV. ſtetit CCXCIX. id mihi ſatis bonæ fidei auctores probant: neceſſario capta anno MMDCCCXXIII. & bene; ſunt enim ſic ad primam Olympiadem anni CCCCVII. quod intervallum Chronologi uno ore teſtantur, & eorum ſummus Joſephus Scaliger ad Euſebii annum MCCXLI. Capta Troja, Taojani Ænea duce in Thraciam venere, ubi tota bruma hiemarunt: ineunte vere in Siciliam tranſlati; morati ſunt ibi ad finem anni incœpti. Anno ſecundo in Italiam jere: in qua, icto fœdere cum Latino Rege, acceptaque agri parte, Lavinium condiderunt. Adventus igitur Æneæ fuit anno ab orbe condito MMDCCCXXV.

28 *A quo Sulmonis*. Vix in hoc veri umbra: nam Virgilius Æneæ comites in uno ſiſtit Latio; Silius tamen, noſtrum ſorte ſecutus, addit calculum in VIII.

29 *Ergo age*. Nec damno ſcriptum, *Euge age*.

30 *Ab aperto tempore dictum*. Ecce ex his unum graviſſimum. Macrobius primo Saturnalium: *Sed Cincius in eo libro, quem de Faſtis reliquit, ait, imperite quoſdam opinari, Aprilem menſem antiquos a Venere dixiſſe; quum nullus dies feſtus, nullumque ſacrificium inſigne Veneri per hunc menſem a majoribus inſtitutum ſit: ſed ne in carminibus quidem Saliorum Veneris ulla, ut ceterorum cæleſtium, laus celebretur. Cincio etiam Varro conſentit, affirmans, nomen Veneris ne ſub Regibus quidem apud Romanos vel Latinum vel Græcum fuiſſe; & ideo non potuiſſe menſem a Venere nominari: ſed, quum fere ante Æquinoctium vernum triſte ſit cælum, & nubibus obductum, ſed & mare navigantibus clauſum, terræ etiam ipſe aut aqua, aut pruina, aut nivibus contegantur, eaque omnia verno hoc menſe aperiantur; arbores quoque, nec minus cetera quæ continet terra aperire ſe in germen incipiant, ab his omnibus menſem Aprilem dici merito credendum, quaſi Aperilem: ſicut apud Athenienſes* ἀνθεστηριὼν *idem menſis vocatur, ab eo quod hoc tempore cuncta floreſcant*.

31 *Perque ſuos coitus*, Noſter infimæ vetuſtatis, *Perque ſuos initus*. Veriſſime T. Lucretius;

Aeriæ primum volucres te diva tuumque
Significant initum, perculſæ corda tua vi.

32 *Cuſ-*

Addit. ad num. 25. Et Doctorum fere omnium conſenſione, & graviſſimorum ſcriptorum teſtimonio, & Græcarum, Latinarumque Hiſtoriarum auctoritate Patavinos Homines ab Antenore originem traxiſſe firmum adeo, ratumque ſit, ut, cum nullam habeat dubitationem, ſi quis contra dicere velit, non audiatur. Antenorem vero Patriam, ſigno Græcis dato, prodidiſſe, fatalis equi ventrem aperuiſſe, atque ita porta data hoſtibus in eo collocatis facilem aditum ad cædem Patriæ ſua manu fecíſſe; hæcatque alia ejuſmodi, quæ de optimo cive ab aliquibus dictitantur, ab ingenio, prudentia, & æquitate hominis, quem reddendæ Helenæ ſemper auctorem fuiſſe, quem ſaluberrima conſilia dediſſe, quem nihil unquam, quod minus honeſtum, rectumque eſſet, in negotio ſuſcepiſſe novimus, adeo abhorrent, ut vix callidis rerum æſtimatoribus, aut ne vix quidem, probari poſſint.

32 *Cuſpide læſa manum*. Homerus Iliade ε.

Ἄκρην οὔτασε χεῖρα μετάλμενος ὀξέϊ χαλκῷ.

33 *Trojano judice*. Paride.

34 *Longaque veſtis adeſt*. Anceps, an e veteribus legam, *abeſt*: nam hæc editio impudiculas tangit, illa matronas. Noſter in libris Ponticis:

Scis tamen, & liquido juratus dicere poſſes,
Non me legitimos ſollicitare toros.
Scripſimus hæc illis, quorum nec vitta pudicos
Attingit crines, nec ſtola longa pedes.

35 *Tota lavanda Dea eſt*. Sic ſcribe, indubitato: in aliis, *tota juvanda*; peſſime. Huc pertinent fictores, unctores veſtitores Deorum; quorum memini t Senecæ quoddam fragmentum, Firmicus, & trecenti lapides.

36 *Nunc alii flores*. His ipſis Kalendis Aprilis: idque factum in templo Veneris Verticordiæ, de qua ſermo paullo poſt. Eo etiam die erat lavatio matronarum prope templum Fortunæ virilis. Plutarchus in Numa: Ἐν ᾧ θύουσι τῇ Ἀφροδίτῃ, καὶ ταῖς Καλάνδαις ἐστεφανωμέναι αἱ γυναῖκες μυρσίνῃ λούονται. non exprimit locum, ſed in noſtro habes.

37 *Fortunæ tura virili*. Sita hujus ædes ad Tiberim: in hac erat ſtatua illa lignea Servii Tullii. De auctore, ne iterem ſcriptionem, dicam in 6. quarto Idus Junias, ubi locus ad hæc aptior.

38 *Mella liquata favis*. Forſan his exprimit cocetum antiquorum, de quo Tertullianus libro contra Valentinianos, & Plinius lib. 19. cap. 8. *Papaveris*, inquit, *ſativi tria genera, candidum, cujus ſemen toſtum in ſecunda menſa cum melle apud antiquos dabatur*; ex his illud compoſitum. Feſtus: *Cocetum, genus edulii ex melle & papavere factum.* Sed lac non video: de alio ergo bellario noſter agit.

39 *Proavorum tempore*. Anno DCXXXIX. M. Acilio & C. Porcio Coſſ.

40 *Lapſa eſt*. Infame prodigium præceſſerat, quod ſpurcum eventum vaticinabatur. Julius Obſequens id refert: *Pompejus Elvius, Eques Romanus, a ludis Romanis quum in Apuliam reverteretur, in agro Stellati filia ejus equo inſidens fulmine icta, exanimataque, veſtimento deducto in inguinibus, exerta lingua per inferiores locos, ut ignis ad os emicuerit, reſponſum, infamiam virginibus & equeſtri ordini portendi; quia equi ornamenta diſperſa erant. Tres uno tempore Virgines veſtales nobiliſſimæ cum aliquot Equitibus Romanis inceſti pœnas ſubierunt: ædes Veneri Verticordiæ facta*. Ita in exemplaribus corruptiſſimis legitur hic locus; at ſic ſcripſit Julii vera manus: *Fulmine icta, exanimata cecidit veſtimento deducto ab inguinibus, exerta lingua, adeo ut ignis ad os emicuerit*. Delevi *per inferiores locos*; quia haud dubie videtur gloſſema: prænomen vero Pompeii Elvio an certum, addubito. Oroſius L. Elvium hunc nominat lib. 6. ibi prodigium iſtud fuſe narratur; preſe in hunc modum Plutarchus in Quæſt. Rom. Λέγεται γὰρ Ἐλβίαν τινὰ παρθένον ὀχουμένην ἐφ' ἵππου βληθῆναι κεραυνῷ, καὶ γυμνὸν μὲν εὑρεθῆναι κείμενον τὸν ἵππον, γυμνὴν δὲ αὐτὴν ὡσεπίτηδες ἀνηγμένου τοῦ χιτῶνος ἀπὸ τῶν ἀποῤῥήτων, ὑποδημάτων δὲ καὶ δακτυλίων καὶ κεκρυφάλου διεῤῥιμμένων χωρὶς ἄλλων ἀλλαχόσε, τοῦ δὲ στόματος ἔξω προβεβληκότος τὴν γλῶσσαν.

41 *Cumaeam conſuluiſtis anum*. Aditi ſunt libri Sibyllini. Convenit in hoc Plutarchus ibidem, & Valerius Maximus lib. 8. cap. 15. ubi habes, quæ fuerit electa ad ſacrandum numinis ſimulacrum: *Merito*, inquit, *virorum commemorationi Sulpitia, Servii Paterculi filia, Q. Fulvii Flacci uxor, adjicitur: quæ, quum Senatus, libris Sibyllinis per Decemviros inſpectis, cenſuiſſet, ut Veneris Verticordiæ ſimulacrum conſecraretur; quo facilius virginum mulierumque mentes a libidine ad pudicitiam converterentur; & ex omnibus matronis centum, ex centum autem decem ſorte ductæ, de ſanctiſſima femina judicium facerent, cunctis caſtitate prælata eſt*. Adi, ni tædium, Plinium lib. 7. cap. 35.

42. *Templa jubet Veneri fieri*. Poſita ædes in via Salaria extra portam Collinam regione 5. Panvinius, & alii in ſummaria Urbis deſcriptione.

43 *Verſo*

Addit. ad num. 36. Alii dictam putant Verticordiam, quod cor verteret ad pudorem, alii vero quod & corda cupidinis flammis incenderet, & flammas auferret, quod amorem, injicere, & tollere poſſet. Magicis etiam carminibus id fieri poſſe putabant. Ita Dido ad ſororem de ſibi monſtrata a Sacerdote Heſperidum Templi Cuſtode ver. 47.

Hæc ſe carminibus promittit ſolvere mentes,
Quas velit, aſt aliis duras immittere curas.

43 *Verſo nomina corde venit*. Dicta Verticordia; hæc Græcis eſt ἀφροδίτης Ἀποστροφία. Pauſanias in Bœoticis: Τρίτην δὲ Ἀποστροφίαν, ἵνα ἐπιθυμίας τε ἀνόμου καὶ ἔργων ἀνοσίων ἀποστρέφῃ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.

44 *Scorpius in virides*. Kalendis Aprilis Scorpii occaſus matutinus; idem ſentit Columella.

45 *In virides aquas*. *Viridis* hic pro cæruleo; hunc pro viride dixit Manilius in Sphæra Barbarica;

Cæruleum foliis viridi quia gramine collem
Conſeret. . . . . .

Confundunt igitur Poetæ, imo & alii. Plinius de ſmaragdis: *Probatiſſimi ſunt ex his, qui viriditatem puri maris imitantur*; quam Solini expreſſit, *intervirens glauci & cæruli temperamentum*.

46 *Nox ubi tranſierit*. IV. Nonas Plejadum occaſus heliacus. Nec aliud quod ſequitur, *humeros relevare paternos*, quam, cælo decedere. Sagax Criticus vult hæc Naſonis intelligi de ortu matutino; ſed hallucinatur. Vide Petavium, Jeſuitarum decus, in ſuo Uranologio Variarum diſſertationum lib. 7. cap. 6.

47 *Semuſtamque facem*. Hanc faciebant ruſtici e pluribus virgulis: quarum faſciculus hodie etiam laternæ pauperum; de his loquitur Varro de Re ruſtica: *Naturale ſepimentum, quod obſeri ſolet virgultis aut ſpinis, quod habet radices, ac vivæ ſepes, prætereuntis laſcivi non metuet facem*. Hujus rei æquiparatione uſus alicubi noſter:

Ut facibus ſepes ardent, quum forte viator
Vel nimis admovit, vel jam ſub luce reliquit.

De laternarum uſu antiquiſſimo vide teſtimonia veterum Græcorum citata ab Athenæo lib. 15. cap. 18.

48 *Et facili ſola pudore latet*. Hyginus lib. II. Poet. Aſtr. *Hæ numero ſeptem dicuntur, ſed nemo amplius quam ſex videre poteſt; cujus cauſſa proditur hæc, quod de ſeptem ſex cum immortalibus concubuerunt, tres cum Jove, duæ cum Neptuno, una cum Marte, reliqua autem Siſyphi uxor demonſtratur*.

49 *Ter ſine perpetuo*. Pridie Nonas Apriles erant Megaleſia feſta magnæ matris Idææ. Vetus Kalendarium notat hunc diem hiſce litteris, LUD. MATRIS MAG. illud Conſtantini Magni, LUDI MAGALESIACI, & ſequentes uſque ad natalem Divi Severi. Livius lib. 29. *Pertulere Deam pridie Idus Aprilis; iſque dies feſtus fuit: populus frequens dona Deæ in Palatium tulit: lectiſterniumque & ludi fuere Megaleſia appellata*. Auſim dicere ſcribendum pro *Idus*, *Nonas*.

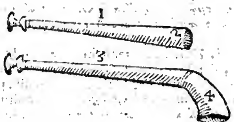
50 *Inflexo cornu*. De hoc ipſo Athenæus lib. 15. Τὸ κέρας αὐτῷ προσάπτουσι ἀνάλογον τῷ τῶν σαλπίγγων κώδωνι. & Euſtathius, quum Phrygiam Thyrrenicæ aſſimilat: Ἔχει Τυρρηνικὴ ἣν λέγεται Τυρσηνοί, ὁμοία Φρυγίῳ αὐλῷ, ὃ κώδωνα κεκλασμένον ἔχουσα, λίαν ὀξύφωνος, ſed in Phrygia codon iſte ſolum e cornu annexum, reliquum buxeum, aut oſſeum erat.

Addit. ad num. 47. Viatoribus quæ præferebantur ad eorum uſum fieri ſolebant ex ligno vel quercu, vel iligno γέρβια dicebant.

Addit. ad num. 49. Religioni Tullius tribuit, quod hi ludi externo, non vero latino vocabulo appellati fuerint. Ita Tullius in Orat. de Haruſp. reſponſis. *Ita ludos eos, quorum religio tanta eſt, ut ex ultimis terris accerſita, in hac Urbe conſederit, qui uni ludi ne verbo quidem appellantur Latino, ut vocabulo ipſo, & appetita religio externa, & Matris Magnæ nomine ſuſcepta, declaretur, hos ludos ſervi fecerunt, ſervi ſpectaverunt &c.*

Addit. ad num. 50. De codone pauca quædam addere libet, quæ nullo pacto præterire nequimus. Ex Polluce, quem Noſter teſtatur, codonas, αὐλώπους fuiſſe conjicimus tum etiam, quum iis equi ornabantur. Has igitur patellas fuiſſe viri doctiſſimi putant cavas, & patulas, quæ tamen paullatim dilatarentur, in quas delapſus equi hinnitus majorum ſonum redderet. Subſcribit Heſychius, qui phimos aut camos *tibiales* vocat, quod iis *codones* additi eſſent, in quos inſlantes, hinnienteſque equi quaſi tubam imitarentur. Non deſunt tamen, qui *codonem* tintinnabulum fuiſſe putent, quod papaveris capiti ſimile eſſet, phaleris, freniſque equorum addi ſolitum. Inter ceteros, ſi lubet, conſule præcipue Diodorum de curru Alexandri, & Phavorinum.

erat, teſte Polluce: idque in harmonia Φρυγιστὶ tantum erat in ſiniſtra tibia, non in dextra, quæ recta, illa obliqua. Heſychius: Ἐγκεραύλης, ὁ τοῖς Φρυγίοις αὐλῶν. εἶχε γὰρ ὁ ἀριστερὸς προσκείμενον κέρας. Rectæ & ſiniſtræ tibiæ en ſchema:

1. Dextra. 2. Hoc totum ex oſſe, aut buxo. 3. Siniſtra. 4. Codon e cornu adnexum.

51 *Ibunt ſemimares.* Velut anteambulones: igitur quidam e ſacerdotibus ſtatuam Matris Idææ præibunt, quidam humeris ſuperimpoſitam ferent, neque hi ſolum; ſed, quod in ſupellectile auguſta, ditiſſimum omne lecticam Divæ præibat. Herodianus lib. primo: Ἦρος ἀρχῇ, ἑκάστου ἔτους, ὡρισμένης ἡμέρας, μητρὶ θεῶν πομπὴν τελοῦσι Ῥωμαῖοι, καὶ πάντα ὅσα παρ' ἑκάστοις πλούτου σύμβολα, κειμήλιά τε βασιλέων, ὕλης τε ἢ τέχνης θαύματα, τῆς θεοῦ προπομπεύει. ἄνεσίς τε πᾶσι δίδοται ἐξουσία παντοδαπῆς παιδιᾶς. ἕκαστός τε, ὃ βούλεται, σχῆμα ὑποκρίνεται. οὐδ' ἔστιν οὕτω μέγα ἢ ἐξαίρετον ἀξίωμα, ὃ μὴ παντὶ τῷ βουλομένῳ ἀμφιεσαμένῳ ὑπάρχει παῖξαί τε, καὶ κρύψαι τὴν ἀλήθειαν, ὡς μὴ ῥᾳδίως εἶναι γνῶναι τόν τε ὄντα, καὶ τὸν μιμούμενον. Iſta vero ſi capias de Hilariis, ut Critici volunt, nullo modo huc attexenda: nam illa erant menſe Martio VIII. Kalendas Apriles, ſi Macrobio credimus. Nulla enim memoria hujus feſti in Kalendariis antiquis; meminit tamen ejuſdem Flavius Vopiſcus in Aureliano, Georgius Pachymeras in Epiſtolas Dionyſii Areopagitæ, Damaſcius apud Photium in Iſidori vita. Sed ſis, exprimam quid ſentiam: Megaleſia, & Hilaria eadem ſuſpicor; & ſic audaculus legerem & expungerem aliqua in Macrobio primo Saturnalium: *Praecipuam autem Solis in his caerimoniis verti rationem hinc etiam poteſt intelligi, quod ritu eorum* κατβάσει *finita, ſimulationeque luctus peracta, celebratur laetitiae exordium pridie Nonas Aprilis, quo tempore Sol diem longiorem nocte protendit.*

52 *Et inania tympana tundent.* Inania, quia cava: hinc tympanum vocat Antipater, δινωτὸν ῥινὰς ὅπλον ὀλυμπιάδος.

53 *Lotos adunca ſono.* Λωτὸς antiquis, pro tibia: nam eorum aliquæ e loto arbore. Aliis dicuntur λώτινοι αὐλοί, ut apud Athenæum lib. 5. quas ſcribit ab Alexandrinis φώτιγγες nominari.

54 *Veſte latens ſaxum.* Lapis hic *abadir* a Grammaticis dictus; iidem, *Graeci*, inquiunt, βαίτυλον *vocant.* Quid vere apud illos ſit bætylon, vide plura apud Damaſcium in vita Iſidori, quæ in Photii Bibliotheca; ex multis tamen hæc nota: Εἶδον, φησι, τὸν βαίτυλον διὰ τοῦ ἀέρος κινούμενον, ποτὲ δ' ἐν τοῖς ἱματίοις κρυπτόμενον. ni veſte latens explices ἐν σπαργάνοις εἰλημένον πέτρον.

55 *Tinnitibus Ide.* Quodam armorum ſtrepitu tunc a Curetibus invento; de quo

Addit. ad num. 55. Alios ritus, aliaſque rituum cauſſas a Firmico accipimus. Cretenſes enim, ut is refert, Jovem iratum propter Bacchi filii cædem, furentemque placaturi, annuum ſacrum trietericis addidere, & dies funeris ſtatuerunt. In his fiebant omnia, quæ puer moriens aut fecerat, aut paſſus erat. Vivum igitur taurum dentibus laniabant, & inſaniam furoremque per ſilvas clamoribus diſſonis ſimulabant. Præferebant ciſtam, ubi cor ſoror abſconderat, tibiarumque cantu, & cymbalorum tinnitu crepundia mentiebantur, quibus puer deceptus fuerat. His adde, quæ Strabo lib. 10. *Ingens eſt diverſitas iſtarum narrationum: alii eoſdem cum Curetibus ponunt Corybantas, Cabiros, Idaeos, Dactylos, Telchines, alii cognatos inter ſe, & exilibus diſtinctos differentiis.*

quo Diomedes lib. 3. *Vel ab Idæis dactylis, quos Curetas ſive Corybantas Poetæ appellabant: hi namque in inſula Creta Jovem cuſtodiendo, ne vagitu ſe parvulus proderet, luſus excogitato genere, clypeolis æneis inter ſe concurrentes, tinnitu æris illiſi, rhythmica etiam pedis dactyli compoſitione celavere vocem infantis*. Ridiculus Agathocles Babylonius, qui, ſuis grunnitu Jovem a Saturno liberatum, teſtari non pudet; Μυθεύουσιν ἐν Κρήτῃ γενέσθαι τὴν Διὸς τέκνωσιν ἐπὶ τῆς Δίκτης, ἐν ᾗ καὶ ἀπόρρητος γίνεται θυσία. λέγεται γὰρ ὡς ἄρα Διὶ θηλὴν ὑπέσχεν ὗς, καὶ τῷ σφετέρῳ γρυσμῷ περιοιχνεῦσα τὸν κνυζηθμὸν τοῦ βρέφους ἀνεπάιστον τοῖς παριοῦσιν ἐτίθει, διὸ πάντες τὸ ζῷον τοῦτο περισσῶς ἡγοῦνται, καὶ ὗς φησι τῶν κρεῶν οὐ δαίσαιντο, apud Athenæum lib. 9.

56 *Tutus ut infanti*. Hinc in Cretenſi hiſtoria apud Geographum lib. 10. Οἱ Κουρῆτες Διὸς τροφεῖς λέγονται, καὶ φύλακες, εἰς Κρήτην ἐκ Φρυγίας μεταπεμφθέντες ὑπὸ τῆς Ῥέας.

57 *Pars clypeos manibus*. In Lactantio Firmiano lib. primo legitur, *Pars clypeos ſudibus*; ſimilior vero lectio: nam ὑπὸ τῶν ἐγχειριδίων ſonitum in clypeolis excitabant. Dionyſius lib. 2, Χορείαν δὲ καὶ κίνησιν ἐνόπλιον καὶ τὸν ἐν ταῖς ἀσπίσιν ἀποτελούμενον ὑπὸ τῶν ἐγχειριδίων ψόφον, εἴ τι δεῖ τοῖς ἀρχαίοις τεκμηριοῦσθαι λόγοις, Κουρῆτες ἦσαν οἱ πρῶτοι καταστησάμενοι. Eadem fere Lucianus in ſuo de Saltatione.

58 *Galeas pars tundit inanes*. Ex hoc tempore in hujus rei memoriam iſti ἐνόπλιον ὄρχησιν inſtituere; & primum, ut vides, in Creta; unde Κρητικὴ nuncupata. Vetus Commentator Sophoclis ad Ajacem: Τῶν δὲ ὀρχήσεων ἡ μὲν Βερεκυνθιακὴ λέγεται, ἡ δὲ Κρητικὴ, ἡ καὶ Πυρρίχη. Quæ hæc Pyrricha? eadem cum armata illa Curetica; vero verius. Theon, Arati interpres, de Corybantibus: Ο῾ δὲ μῦθος βούλεται τούτους ἀνατεθράφθαι ἐν Κρήτῃ. ὅτε τὴν Πυρρίχην, ἥ ἐστιν ἐνόπλιος ὄρχησις, γενέσθαι λέγεται, ἣν ὀρχούμενοι οἱ Κορύβαντες, qui iidem cum Curetibus, ἐπὶ ὅλον ἐνιαυτὸν τὸν Δία ἔθρεψαν, λανθάνοντες τὸν Κρόνον. & alii, quos fuſe vide in Joannis Meurſii Orcheſtra. Unum addo, quod addi debet, πρύλιν hanc Κρητικὴν a Callimacho dici Hymno in Jovem, quam ἐνόπλιον Scoliaſtes exponit: inde πρύλιν eamdem faciunt cum Pyrricha, quia ἐνόπλιος. Pindari Scholiaſtes: Ἀριστοτέλης δὲ πρῶτον Ἀχιλλέα ἐπὶ τῇ τοῦ Πατρόκλου πυρᾷ τῇ Πυρρίχῃ φησὶ κεχρῆσθαι, ἣν παρὰ Κυπρίοις φησὶ πρύλιν λέγεσθαι. Una ergo & eadem ὄρχησις ἐνόπλιος, πρύλις, Πυρρίχη.

59 *Genus acre leonum*. Lucianus περὶ τῆς Συρίης θεοῦ (hæc eadem cum Rhea) Σημήια δὲ ἡ θεὸς τὰ πολλὰ ἐς Ῥέην ἀπικνέεται. λέοντες γάρ μιν φέρουσι, καὶ τύμπανον ἔχει, καὶ ἐπὶ τῇ κεφαλῇ πυργοφορέει, ὁκοίην Ῥέην Λυδοὶ ποιέουσι.

60 *Feritas mollita per illam*. Hinc Hierapoli in ſeptis templi Deæ Syriæ urſi & leones erant manſueti, qui neminem læderent; ut per hanc mollitam feritatem, ni fallor, docerent. Idem: Ἐν δὲ τῇ αὐλῇ ἄφετοι νέμονται βόες μεγάλοι, καὶ ἵπποι, καὶ αἰετοὶ, καὶ ἄρκτοι, καὶ λέοντες, καὶ ἀνθρώπους οὐδαμὰ σίνονται, ἀλλὰ πάντες ἱροί τέ εἰσι, καὶ χειροήθεες.

61 *Phryx puer*. Facetus eſt Ciophanus, qui hunc putat Æneam, quum ſit ille Attis Matris Ideæ amaſius: fuit ſane domo Phryx. Vetus ſaxum: ET QUI PHRYGA PLANGITIS ATTIN. & Arnobius lib. primo: *Nonne illum Attin Phrygem abſciſſum, & ſpoliatum viro, magnæ Matris in adytis Deum propitium, Deum ſanctum Gallorum conclamatione vocatis?* Non audio Lucianum; ſed non penitus, qui Attiden Lydum facit. Lydia certe Phrygiæ contermina; ſed nullo modo in Phrygia. Plinius lib. 5. cap. 29. *Lydia autem perfuſa flexuoſis omnis Mæandri recurſibus ſuper Joniam procedit, Phrygiæ ab exortu ſolis vicina*; at Strabo Cariam, Phrygiam, Myſiam, Lydiam adeo inter ſe concurrentes ſcribit, ut vix diſcerni queant. Sic enim lib. 13. Τὰ δ᾽ ἑξῆς ἐστὶ τὰ νότια μέρη τούτοις τόποις, ἐμπλοκὰς ἔχει μέχρι πρὸς τὸν Ταῦρον, ὥστε καὶ τὰ Φρύγια, καὶ τὰ Λύδια, καὶ τὰ Καρικὰ, καὶ ἔτι τὰ τῶν Μυσῶν, δυσδιάκριτα εἶναι παραπίπτοντα εἰς ἄλληλα. Ex hac confuſione defendi poteſt, qui dixerit Lydos Phryges, & Myſos Lydos, ſive Phryges; neque id a me ediſcas, ſed ex eodem. En lib. 14. Οἱ ποιηταὶ δὲ, μάλιστα οἱ Τραγικοὶ, συγχέοντες τὰ ἔθνη, καθάπερ τοὺς Τρῶας, καὶ τοὺς Μυσοὺς, καὶ τοὺς Λυδοὺς, Φρύγας προσαγορεύουσι. Luciani locus hic: Ἄττης δὲ γένος Λυδὸς μὲν ἦν, πρῶτος δὲ τὰ ὄργια τὰ ἐς Ῥέην ἐδιδάξατο. καὶ τὰ Φρύγες καὶ Λυδοὶ καὶ Σαμόθρακες ἐπιτελέουσι. Scripſerunt & alii Græci cum ι, ut Dio Caſſius: Ἐκιθαρῴδησεν Ἄττιν τινὰ, ἢ Βάκχας. ſed Laconica Orthographia. Heſychius: Ἄττις, ὃν λέγουσιν Ἄττιν οἱ Λάκωνες.

62 *In ſilvis*. Nam paſtor, & agreſtis. Arnobius lib. 4. de Saltatione qua Cybele repræſentabatur: *Saltatur, & magna ſacris comta cum infulis mater, & contra decus ætatis, illa Peſſinuntia Dindymene in bubulci unius amplexu libidinoſa fingitur appetitione geſtire*; & de eadem Tertullianus in Apologetico cap. 15. *Sed & hiſtrionum litteræ omnem fœditatem eorum deſignant: luget Sol filium jactatum de cælo, lætantibus vobis; & Cybele paſtorem ſuſpirat faſtidioſum, non erubeſcentibus vobis.*

63 *Ec*

63 *Et in Nympha Sagaritide.* Finxit hujus nominis Najadem a Sagaro Phrygiæ flumine. Plinius: *Sagaris fluvius ex inclytis oritur in Phrygia; accipit vaſtos amnes, inter quos Tembrogium, & Gallum.* Idem *Sangarius* a plerisque dictus: & cui non ex Græcis Σαγγάριος? Sunt in eis qui ſcribant Σαγάριος, immo Σάγαρος: a quo forte noſtrum *Sagaris.* Hujus ſcripturæ Myrleanum auctorem facit Apollonii interpres: Σαγγάριος ποταμὸς Φρυγίας. ὁ δὲ Μυρλεανὸς Σάγαρον λέγεσθαι φασί.

64 *Remove modo verbera.* Ex his fortaſſis poſtea mos ille manſit verberandi Cybeles miniſtros, ſi deliquiſſent in ſacris; ultimum eruo ex Plutarcho adverſus Colotem: Ἀλλ᾽ οὐκ ἐλεύθερος οὗτος ὁ Μητρόδωρός ἐστιν, ἀλλ᾽ ἀνελεύθερος καὶ ἀνάγωγος, καὶ οὐδὲ μάστιγος ἐλευθέρας δεόμενος, ἀλλὰ τοῦ ἀστραγαλωτοῦ ἐκείνου ᾧ τοὺς Γάλλους πλημμελοῦντας ἐν τοῖς μητρῴοις κολάζουσιν.

65 *Signa relicta viri.* Non ſolum in corpore, ſed etiam nulla in cultu. Lucianus περὶ τῆς Συρίης θεοῦ: Ὡς γάρ μιν ἡ Ῥέα ἔταμε, βίου μὲν ἀνδρηΐου ἀπεπαύσατο, μορφὴν δὲ θηλέην ἠμείψατο, καὶ ἐσθῆτα γυναικηΐην ἐνεδύσατο. ad hujus imitationem Hierapoli quotannis veris initio ſe caſtrabant, & muliebri veſtitu in poſterum incedebant. Idem: Ἐν ταύτῃσι τῇσι ἡμέρῃσι καὶ Γάλλοι γίγνονται, ἐπεὰν γὰρ οἱ ἄλλοι αὐλέωσί τε, καὶ ὄργια ποιέωνται, ἐς πολλοὺς ἤδη ἡ μανίη ἀπικνέεται καὶ πολλοὶ οἱ ἐς θέην ἀπικόμενοι, μετὰ δὲ, τοιάδε ἔπρηξαν. καταλέξω δὲ καὶ τὰ ποιέουσιν· ὁ νεηνίης, ὅτῳ τάδε ἀποκέαται, ῥίψας τὰ εἵματα, μεγάλῃ βοῇ ἐς μέσον ἔρχεται, καὶ ξίφος ἀναιρέεται· τὰ δὲ πολλὰ ἔτεα, ἐμοὶ δοκέει, διὰ τοῦτο ἕστηκε. λαβὼν δὲ αὐτίκα, τάμνει ἑωυτὸν θέει τε διὰ τῆς πόλιος, καὶ τῇσι χερσὶ φέρει, τὰ ἔταμε. ἐς ὁκοίην δὲ οἰκίην τάδε ἀπορρίψει, ἐκ ταύτης ἐσθῆτά τε θηλέην, καὶ κόσμον τὸν γυναικήιον λαμβάνει.

66 *Jactatis comis.* Capitis jactatio peculiare Gallis. In ſacris plura obvia exempla; ſed ſatis hoc unum Lampridii de Elagabalo: *Jactavit autem caput inter praeciſos fanaticos, & genitalia ſibi devinxit, & omnia fecit quae Galli facere ſolent;* ob id illi comam alvere: & idem Gallus, & Capillatus a matre magna; cujus nominis in hoc lapide memoria:

D I S M
L. V E T T I O S Y N T R O P H O
R E L I G I O S O
A M A T R E M A G N A
C A P I L L A T O
V E T T I A A M O R
D E S U O F E C I T
P O S T E R I S Q U E E O R U M.

67 *Dindymon.* Apollonii Scholiaſtes: Δίνδυμον ὄρος Κυζίκου ἱερὸν τῆς Ῥέας. in eo enim & templum habuit. Ammianus lib. 22. *Reſpergit ex eo latere Cyzicum, & Dindyma, religioſa matris* (excidit *ob*) *magnae delubra;* at Dindymæum ab Argonautis ſacratum, Strabo lib: 12. Ὑπέρκειται δὲ ἄλλο Δίνδυμον μονοφυές, ἱερὸν ἔχον τῆς Δινδυμήνης μητρὸς τῶν θεῶν, ἵδρυμα τῶν Ἀργοναυτῶν.

68 *Et*

Addit. ad num. 65. Varias ſe dicit figuras habere. Cat.

Quod genus figuræ eſt, quod ego non habuerim?
Ego mulier, ego adoleſcens, ego ephœbus, ego puer.

Alii legunt

Quod genus figuræ eſt, ego non quod habuerim
Ego puber, ego adoleſcens, ego ephœbus, ego puer.

Ita autem de ſe loquitur in Galliambico c. 62. v. 62.

Addit. ad num. 66. Libet huic lapidi in quo de Sacerdotum Gallorum Nomine agitur, duos addere ubi aliud nomen Attidi imponitur.

M. D. M. J.
ET. ATTIDI. SANCTO
MENOTYRANNO

MATRI. DEUM. MAGNÆ
IDEÆ. SUMMÆ PA
RENTI. HERMÆ. ET. ATTIDI
MENOTYRANNO. INVICTO.

Menotyrannus autem dictus, quod ejus nomine Solem Phryges colebant, qui Rex eſt, & Dominus anni & Menſium, ac ſummus Moderator, quaſi μηνῶν τύραννος.

68 *Et amœnam ſontibus Iden*. Vide apud eumdem de eadem re Demetrii teſtimonium lib. 13.

69 *Iliacas opes*. Nam omnis Phrygia illi ſacra: Ilium in Troade, Troas in Phrygia minore. Stephanus: Ἴλιον πόλις Τρωάδος. Ptolemæus: Φρυγίας δὲ μικρᾶς ἢ τῆς Τρωάδος μεσόγειος Ἴλιον, Φρυγίας δὲ τῆς μεγάλης Δάγυτα. Minor ergo & magna Phrygia apud veteres: recentiores magnam diviſerunt in primam, & ſalutarem, Troadi minoris nomine relicto; ut patet ex multis, & veteri notitia Romanarum provinciarum in Aſiaticis.

70 *Jam ſæcula quinque*. Et inſuper annos XLVIII.

71 *Fatalia verba ſacerdos Inſpicit*. Curæ fuit hoc per id tempus Decemviris. Invenies Duumviros inſpexiſſe libros Sibyllinos, invenies XV. viros; ſed Duumviri antiquiores Decemviris: unde colligas, paullatim auctum hoc ſacerdotium. Præ manibus ſunt teſtes: ſed abſtineo, ne repetam toties a Criticis prædicta.

72 *Inſpicit*. Cauſſam inſpectionis Appianus ſuggerit in Annibalicis: Γιγνομένων ἐν τῇ Ῥώμῃ σημείων ἐκ Διὸς φοβερῶν, οἱ μὲν τὰ Σιβύλλεια ἐπισκεπτόμενοι δέκα ἄνδρες, ἔφασαν ἐξ οὐρανοῦ τι ἐς Πεσινοῦντα τῆς Φρυγίας, ἔνθα σέβουσιν οἱ Φρύγες θεῶν μητέρα, πεσεῖσθαι τῶν δὲ τῶν ἡμερῶν, καὶ δεῖν αὐτὸ ἐς τὴν Ῥώμην ἐνεχθῆναι. μετ' οὐ πολὺ δὲ πεσεῖν τε προσηγγέλθη καὶ ἐς Ῥώμην ἐκομίσθη τὸ βρέτας· καὶ τὴν ἡμέραν ἑορτάζουσιν.

73 *Mater abeſt*. Μήτηρ paſſim apud Græcos eſt Cybeles, non addito τῶν θεῶν. Pindarus:

> Σοὶ μὲν κατάρχει μᾶτερ, πάρα
> Μεγάλοι ῥόμβοι κυμβάλων.

Unde ſimpliciter Μητρῷον Athenis erat ædes Matris Idææ; de qua Pollux: Ἐλέγετο δὲ τι καὶ Μητρῷον Ἀθήνησι τὸ τῆς Φρυγίας θεᾶς ἱερόν. & Moſchopulus: Μητρῷον παρ' Ἀθηναίοις, τὸ τῇ μητρὶ τῶν παρ' αὐτοῖς θεῶν ἀνειμένον.

74 *Conſulitur Pæan*. Mutavit rerum ordinem: nam prius miſſi Legati, poſtea Oraculum conſultum. Livius lib. 29. *Legati Aſiam petentes protinus Delphos quum exſcendiſſent, Oraculum adierunt, conſulentes, ad quod negotium domo miſſi eſſent, perſiciendi ejus quam ſibi ſpem Populoque Romano portenderent: reſponſum eſſe ferunt, per Attalum Regem compotes ejus fore quod peterent.*

75 *Mittuntur Proceres*. Ex his unus M. Valerius Lævinus, qui bis Conſul fuerat, ac res in Græcia geſſerat; alter M. Cæcilius Metellus Prætorius: additus Sulpitius Galba Ædilitius; duo Quæſtorii, C. Tremelius Flaccus, & M. Valerius Falco.

76 *Tenebat Attalus*. Sed ille (nam plures Aſiæ Reges Attali (qui Romanos in bello Galatenſi contra Philippum juvit. Livius lib. 39. & Strabo lib. 13. Ἐκ δὲ Ἀττάλου καὶ Ἀντιοχίδος τῆς Ἀχαιοῦ γεγονὼς Ἄτταλος διεδέξατο τὴν ἀρχὴν, καὶ ἀνηγορεύθη βασιλεὺς οὗτος πρῶτος, νικήσας Γαλάτας μάχῃ μεγάλῃ. Οὗτος δὲ καὶ Ῥωμαίοις κατέστη φίλος, καὶ συνεπολέμησε πρὸς Φίλιππον μετὰ τοῦ Ῥοδίων ναυτικοῦ· γηραιὸς δὲ ἐτελεύτησεν ἔτη τρία καὶ τετταράκοντα. ſed alter lib. 33. addit in regno alium: *Attalus Rex*, inquit, *æger Thebis Pergamum advectus moritur altero & ſeptuageſimo anno, quum quattuor & quadraginta annos regnaſſet*; & poſt pauca, quæ profero, quia me indigent: *Victis deinde prælio uno Gallis* (fœdum mendum: ſcribo non uno pollice ſed utraque manu, (*Galatis*) *quæ tunc gens recenti adventu terribilior Aſiæ erat, regium aſcivit nomen: cujus magnitudo ſemper animum æquavit, ſumma juſtitia eos rexit, unicam fidem ſociis præſtitit, uxorem ac liberos duos ſuperſtites habuit*. Malim quatuor, quos ſic nominat Strabo, Eumenem, Attalu, Philetœrum, Athenæum.

77 *Rem negat ille viris*. Ah, mi Naſo, parum φιλαλήθης: clamat id falſum hiſtoria. *Is Legatos*, inquit Livius, *comiter acceptos Peſſinuntem in Phrygiam deduxit; ſacrumque iis lapidem, quem matrem Deum eſſe dicebant, tradidit*.

78 *In Phrygios avos*. Herodianus libro primo de Cybeles ſimulacro: Ἔτυχον δὲ ῥᾳδίως, συγγένειαν προβαλλόμενοι, καὶ τὴν ἀπ' Αἰνείου τοῦ Φρυγὸς εἰς αὐτοὺς διαδοχὴν καταλέγοντες. ob hanc forte conſanguinitatem ultimus Attalus cognomento Philometor, nullo relicto

---

Addit. ad num. 72. Prodigia, quæ animos ſuperſtitione repleverant in cauſſa fuere, quamobrem Sybillini libri inſpicerentur. Relatum fuit a Decemviris, ut narrat Appianus, paucos poſt dies in Urbem Phrygiæ Peſſinuntem caſurum aliquid de Cælo, quod advehendum Romam eſſet. Nec multo poſt Simulacrum Matris Deorum delapſum fuiſſe, nunciatum eſt, quod Romam aſportatum fuit.

ćto ex ſuis ſuperſtite, heredes nominavit Romanos. Strabo lib. 13. Βασιλεύσας δὲ οὗτος ἔτη πέντε, καὶ κληθεὶς Φιλομήτωρ, ἐτελεύτα νόσῳ τὸν βίον. κατέλιπε δὲ κληρονόμους Ῥωμαίους· οἱ δ' ἐπαρχίαν ἀπέδειξαν τὴν χώραν, Ἀσίαν προσαγορεύσαντες ὁμώνυμον τῇ ἠπείρῳ.

79 *Et picta coloribus uſtis*. Huc ſpectant Plinii illa: *Tertium genus acceſſit, reſolutis igni ceris, penicillo utendi: quæ pictura in navibus nec ſole, nec ſale nec ventis corrumpitur*.

80 *Rhœteumque capax Sigeaque littora*. Utroſque illos ἀγκῶνας, qui in mare protenduntur; de quibus ita Strabo lib. 13. Ἀπὸ δὲ τῆς μετὰ τόπους Ἰδαίας ὀρεινῆς δύο φησὶν ἀγκῶνας ἐκτείνεσθαι πρὸς θάλατταν, τὸν μὲν εὐθὺ Ῥοιτείου, τὸν δὲ Σιγείου, ποιοῦντας ἐξ ἀμφοῖν γραμμὴν ἡμικυκλιώδη, τελευτᾶν δ' ἐν τῷ πεδίῳ, τοσοῦτον ἀπέχοντας τῆς θαλάττης ὅσον τὸ νῦν Ἴλιον. His convallibus certe nomen inditum ab iiſdemmet urbibus Sigeo & Rhœteo ibidem ſitis: ab una ad aliam ſpatium inerat LX. ſtadiorum, ſi ejuſdem vulgatis fides aliqua. Ἔστι δὲ τὸ μῆκος τῆς παραλίας ταύτης, ἀπὸ τοῦ Ῥοιτείου μέχρι Σιγείου, καὶ τοῦ Ἀχιλλέως μνήματος εὐθυπλοούντων ἑξήκοντα σταδίων. nam alii habent ἑπτά, alii ἑβδομήκοντα. Notandum Hercule diſcrimen. Sed hæc per viam dicta ſint; & iſta, in oppoſito cornu fuiſſe tumulum Ajacis, ut Achillis in Sigeo: quod nuper in Strabone vidiſti. Idem: Εἶτα Ῥοίτειον πόλις ἐπὶ λόφῳ κειμένη, καὶ τῷ Ῥοιτείῳ συνεχὴς ἠιὼν ἀλιτενὴς Αἰάντειον, ἐφ' ᾗ μνῆμα καὶ ἱερὸν Αἴαντος, καὶ ἀνδριάς. ὃν ἄραντος Ἀντωνίου κομισθέντα εἰς Αἴγυπτον, ἀπέδωκε τοῖς Ῥοιτειεῦσι πάλιν, καθάπερ καὶ ἄλλοις ὁ Σεβαστὸς Καῖσαρ.

81 *Et tenerum*: Hæc jacet extra Helleſpontum oppoſita Sigeo littori. Strabo eodem libro: Ἔστι δ' ἡ μετὰ τὴν Σιγιάδα ἄκραν καὶ τὸ Ἀχίλλειον ἡ Τενεδίων περαία τὸ Ἀχαιῶν, καὶ αὐτὴ ἡ Τένεδος, οὐ πλείους τῶν τετταράκοντα σταδίων διέχουσα τῆς ἠπείρου. & Plinius: *Extra Helleſpontum adverſa Sigeo littori adjacet Tenedus, Leucophrys dicta, & Phœnice, & Lyrneſſus*; addo ex Geographo etiam *Calydnam*: Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν Τένεδον Καλύδναν τινὲς εἶπον, ἄλλοι δὲ Λευκόφρυν.

82 *Lesbo poſt terga relicta*. Illis ſcilicet inſulis, ex his una Lesbos, quæ ſitæ ſunt ante Cariam, Joniam, Æolidem, uſque ad Troaden: item illis, quæ ante Græciam uſque ad Troaden: item illis, quæ ante Græciam uſque ad Macedoniam & confinem Thraciam; Eubœa, in qua urbs Caryſtus, Scyro, Peparetho, Lemno, Thaſo, Imbro, & aliis.

83 *Oſtia contigerat*. In corruptis legitur, *Hoſtia*: non tamen carent aſſecla: ſed hic bonus Marſus. Livius: *Poſtquam navis ad oſtium amnis Tiberini acceſſiſſet*.

84 *Limoſo vado*. Naſo tribuit ſiccitati, quod Hiſtorici defectui oſtii Tiberini. Huc omnino adſcribendus Strabonis locus: Ὠστία, inquit lib. 5. πόλις ἀλίμενος διὰ τὴν πρόσχωσιν, ἣν ὁ Τίβερις παρασκευάζει, πληρούμενος ἐκ πολλῶν ποταμῶν. παρακινδύνως μὲν οὖν ὁρμίζονται μετέωρα ἐν τῷ σάλῳ τὰ ναυκλήρια.

85 *Referebat ab alto*. Hæc vulgaris editio: forte legendum, *ab Atta*. Claudius ille princeps Patritiæ hujus familiæ recens a Sabinis Atta Clauſus appellatus, prinſquam Appius Claudius diceretur. Livius lib. 3. *Atta Clauſus, cui poſtea Appio Claudio nomen fuit*; & Tacitus Annali XII. *Adnotabunt periti, nullam ante hanc adoptionem inter Patritios Claudios reperiri, eoſque ab Atta clauſo continuos duraviſſe*. Cave aliter legas: eſt ſpectatæ fidei codicis, cui adhærent magni nominis viri.

86 *Rumor iniquus*. Fama non æqua.

87 *Et ornatis*. Calamiſtis inuſtis: hoc eſt, *ornatus capillus*; item gemmis diſtinctus: inde *ornatrix mulier*.

88 *Pro-*

Addit. ad num. 82. Notam Lesbon dicit Horat. Epiſt. lib. 1. 9. v. 1.

Quid tibi viſa Chios Bullati, notaque Lesbos?

Nobilis re vera cum ſoli fertilitate, ac puellarum forma, tum vero maxime natalibus Alcæi, & Sapphonis. Ovidius ep. Sapph. ad Phaon.

Nec plus Alcaeus conſors, patriaeque, Lyræque,
Laudis habet, quamvis grandius ille ſonet.

Horat. lib. 1. Od. 32. v. 3.

. . . . . age dic Latinum
Barbite carmen
Lesbio primum modulate civi.

Aliqui addunt Theophraſtum, ſed gravioribus teſtibus utentes Ereſium hunc malumus dicere, quam Lesbium

Addit. ad num. 85. *Actium alii dixere, Attam alii, alii Attium*. Male Tatium Svetonius, & Titum Dionyſius vocat. Hac de re conſule Robortellum lib. 2. emend. cap. 31. Sabinus fuit, cui poſtea Romæ Appio Claudio nomen. Ab hoc Gens Claudia propagata potens, ſuperba, & Romanæ Plebi infenſiſſima.

88 *Trodiſſe capillis*. Vetus Codex, *ſudiſſe capillos*.

89 *Fixit, & hos dixit*. Amplector ſcriptum, *Figit, & hos edit*.

90 *Religant in ſtipite funem*. Hoc veteres, & ex iſtis Attius Phœniſſis, ſi bene memini, dixit, *ſuppare copulas*.

91 *Purpurea canus cum veſte ſacerdos*. Haud dubie hic ἀρχιερεὺς, qui noſtris proprio nomine *Archigallus*; de quo mentio in hoc ſaxo, CAJUS CAMERIUS CRESCENS ARCHIGALLUS MATRIS DEUM MAGNÆ IDÆÆ ET ATTIS. Sed quare purpurea illi veſtis in hoc ſacrificio? an quia bacchantibus, quorum hic unus, aſſolitum ἐν πορφυρᾷ ἐσθῆτι incedere? ut notiſſimum vel pueris: an quod uni Archigallo hujuſmodi color in uſu? ut Hierapoli obſervatum in ſacrificiis Deæ Syriæ. Si conjectura ſedet, en teſtem Lucianum: Ἐσθῆτι δὲ αὐτέοισι πᾶσα λευκὴ, καὶ πῖλον ἐπὶ τῇ κεφαλῇ ἔχουσι. ἀρχιερεὺς δὲ ἄλλος ἑκάστου ἔτεος ἐπιγίγνεται, πορφυρέην δὲ μοῦνος οὗτος φορέει, καὶ τιάρῃ χρυσέῃ ἀναδέεται. ἔστι δὲ καὶ ἄλλο πλῆθος ἀνθρώπων ἱρῶν, αὐλητέων τε καὶ συριστέων καὶ Γάλλων, καὶ γυναῖκες ἐπιμανέες τε καὶ φρενοβλαβέες. Reliquis ergo Gallis, ut vides, alba erat veſtis, ſed in ea urbe: nam Peſſinunte verſicoloriam geſtabant; ut de Battace illo Phryge, matris Idææ ſacerdote, teſtantur Excerpta Diodori Siculi ex lib. 36. Ecloga 2. & Romæ, præter Archigallum, opinor, ejuſdem Divæ miniſtri, auctore Dionyſio libro primo.

92 *Dominam ſacraque lavit aquis*. Domina, & ſacra, nihil aliud quam parvus lapis, ut didiciſti e Livio: & hunc facit Arnobius coloris furvi, atque atri, angulis prominentibus inæqualem; unde magnes vere creditus. Prudentius.

> *Lapis nigellus evehendus eſſedo,*
> *Muliebris oris clauſus argento ſedet:*
> *Quem dum ad lavacrum præeundo ducitis,*
> *Pedes remotis atterentes calceis,*
> *Almonis uſque pervenitis rivulum.*

Cauſſam lotionis non video: ſcio quotannis poſtea repetitam; ſcio ſimile quid apud Argivos factitatum cum ſimulacro Minervæ. Callimachi interpres in Hymnum, qui Λουτρὰ Παλλάδος inſcribitur: Ἔθος εἶναι φησί, ἐν τινι ἡμέρᾳ ὡρισμένῃ τὰς Ἀργείας γυναῖκας λαμβάνειν τὸ ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, καὶ τὸ Διομήδους, καὶ ἄγειν ἐπὶ τὸν Ἴναχον, κἀκεῖ ἀπολούειν.

93 *Exululant comites*. In ululationibus hæ voces illis frequentes, εὐοῖ, σαβοῖ, ὕης, ἄττης, καὶ ἄττης ὕης.

94 *Taurea terga manus*. De tympano Antipater:

> ..... Ἄνθεα τὴν πότε βύρσης
> Ταυρείην κενεὸν δοῦπον ἔθησε λέων.

Aſinum etiam ad tympanum excoriarunt Galli apud Phædrum.

95 *Auguſtus nunc eſt*. Hoc ipſemet mihi ſuggerit in ſuo monumento Ancyrano: ÆDEM JUVENTATIS ÆDEM MATRIS MAG DEIAE IN PALACIO FECI.

96 *Ante Metellus erat*. Sed hic & Auguſtus templi refectores. Primi ex S. C. erexere e fundamentis M. Livius, & C. Claudius, Cenſores. Lege Patavinum lib. 36.

97 *Parva cur ſtipe*. Hanc *exiguam* dixit in libris Ponticis:

> *Ante Deum Matrem cornu tibicen adunco*
> *Quum canit, exiguæ quis ſtipis æra neget?*

Hanc

Addit. ad num. 89. Quinctam hanc tanquam pudoris exemplar proponit Appius Claudiæ perditiſſimæ Feminæ uxori Metelli apud Cic. in Orat. pro M. Cœlio: *Nonne, ſi te noſtræ imagines viriles non commovebant, ne progenies quidem mea, Quinctia illa Claudia; æmulam domeſticae laudis in gloria muliebri eſſe admonebat?*

Addit. ad num. 97. Lege tamen cautum, ut videre eſt in 2. de leg. apud Cic. cap. 9. *Ne præter Idææ Matris famulos, eoſque juſtis diebus, quis ſtipem cogeret*. Refert Svet. Aug. cap. 57. Quotannis in Lacum Curtium pro ſalute ejus (*Auguſti*) omnes ordines ſtipem jacere conſueviſſe. Stipem etiam quotannis Kalendis Januariis dabant Imperatoribus. Quod fieri quum cœpiſſet ſub Auguſto, vetitum fuit a Tiberio, ac tandem revocatum a Caligula.

Hanc vicatim colligebant Phrygii generis vir & mulier per eos dies quibus Diva per urbem ferebatur. Dionyſius lib. 2. Ἱερᾶται δὲ αὐτῆς ἀνὴρ Φρὺξ, καὶ γυνὴ Φρυγία· καὶ περιάγουσιν ἀνὰ τὴν πόλιν οὗτοι μητραγυρτοῦντες, ὥσπερ αὐτοῖς ἔθος, τύπους τε περικείμενοι τοῖς στήθεσι, κ' καταυλούμενοι πρὸς τῶν ἑπομένων τὰ μητρῷα μέλη, καὶ τύμπανα κροτοῦντες. Non audio codices, in quibus μηναγυρτοῦντες: nam erogatio illa ſemel annua fuit, non meſtrua. Μητραγυρτεῖν, inquit Euſtathius eſſe, τὸ κατὰ τυμπάνον καὶ αὐλὸν τοιοῦτον περιϊέναι, καὶ ἐπὶ τῇ μητρὶ ἀγείρειν τροφάς. Inde Μητραγύρτ, qui ſtipem cogebant Matri Deorum cum tabella, ut ait Comicus ἐν Ἡνιόχῳ. His mendicantibus ſolitus olim dicere Antiſthenes, Οὐ τρέφω τὴν μητέρα τῶν θεῶν, ἣν οἱ θεοὶ τρέφουσιν, teſte Clemente Alexandrino in Protreptico. Obſervandum tamen, hujuſmodi munus numquam ut civis Romanus exerceret Senatum permiſiſſe. Auctor idem Dionyſius: Ῥωμαίων δὲ τῶν αὐθιγενῶν οὔτε μητραγυρτῶν τις, οὔτε καταυλούμενος πορεύεται διὰ τῆς πόλεως, ποικίλην ἐνδεδυκὼς στολὴν, οὔτε ὀργιάζων τὴν θεὸν Φρυγίοις ὀργιασμοῖς, κατὰ νόμον ἢ ψήφισμα βουλῆς. Extera hæc & inſana ſacra reſpuit ſemper urbica gravitas.

98 *Cur vicibus factis ineant convivia*. Rationem paullo poſt reddit, quod ipſa Dea ſedem bene mutarit ex Phrygia in auguſtius domicilium: inde viciſſim hoc tempore inibant Romani convivia, quod priſco verbo dictum *mutitare*. Unde quæſtio illa apud A. Gellium lib. 18. cap. 2. *Quam ob cauſſam Patritii Megalenſibus mutitare ſoliti ſint, plebs Cerealibus?* De hoc more ſuſpicor audiendus Cicero in Catone Majore: *Primum ſemper babui ſodales. Sodalitates autem me Quæſtore conſtitutæ ſunt ſacris Idæis Magnæ Matris acceptis: epulabar igitur cum ſodalibus omnino modice*. Sacra accipere, & μυεῖσθαι, idem, ſive ἐποπτεύειν: licet diſtinguat vetus interpres Ariſtophanis in Ranis: Οἱ δὲ τὰ μυστήρια παραλαμβάνοντες, μύσται καλοῦνται. οἱ δὲ παραλαβόντες αὐτὰ, τῷ αὖθις ἐνιαυτῷ ἑορτῶσι τὰ μυστήρια καὶ ἐποπτεύουσι.

99 *Illa Deos*. En cauſſam.

100 *Qui ſe excidere, vocamus*. A Gallo Phrygiæ flumine: auctor Stephanus, & Herodianus libro primo: Ἐν δὲ τῷ προειρημένῳ Πεσινοῦντι, πάλαι μὲν Φρύγες ὠργίαζον ἐπὶ τῷ ποταμῷ Γάλλῳ παραρρέοντι, ἀφ' οὗ τὴν ἐπωνυμίαν φέρουσιν οἱ τῇ θεῷ τομίαι ἱερώμενοι. Hos vere domo Gallos credidit Hieronymus, quos, in pœnam ab illis olim expugnatæ urbis, Romani evirarent. Verba ſunt in cap. 4. Oſee, ſed hallucinatur.

101 *Altaſque Celænas*. Et mons & urbs vetus in eodem ſita eſt hujus nominis. Strabo lib. 12. de Mæandro: Ἄρχεται δὲ ἀπὸ Κελαινῶν λόφου τινὸς, ἐν ᾧ πόλις ἦν ὁμώνυμος τῷ λόφῳ. Dixi *vetus*; nam deſiit, civeſque in Apamæam novam urbem tranſlati, haud procul a veteribus Celænis: cujus migrationis auctor olim fuit Antiochus Soter.

102 *Herboſum moretum*. Græci vocant μυσωτόν. Callimachi fragmentum: Ἣν ἐτρίψαντο μυσωτόν. quod ita ſupplet Joſephus Scaliger in Notis ad appendicem Maronis:

Τὴν χερσὶν ἐγκάπτειν, ἣν ἐτρίψαντο μυσωτόν.

Omnem tritum fere *moretum* dixere veteres. Gloſſæ, *moretum*, τρίμμα, quod ἀπὸ τοῦ τρίβειν, id eſt conterere. Aliæ, *intritum*, ἐμβροχὴ, quod ἀπὸ τοῦ βρέχειν, id eſt madefacere. Hoc Gloſſarium movit ſagacem Criticum, ut putaret falſo Donatum vetus illud Comici, *Tu te boc intriviſti, tibi omne exedundum eſt*, de moreto exaudire; quum omne intritum ſit ἐμβροχὴ: qui cibus panis eſt, ut ille ſuſpicatur, intritus, & friatus in aquam, aut poſcam, aut vinum. Sed quæ potior ratio ſuadet, ut ἐμβροχὴ ſit ſimilis cibus; intritum vero, non moretum? certe nulla; imo ἐμβροχὴν, & moretum unius facio ſignificatus: nam quum moretum exprimere vellet Heſychius, vocula intritum uſus, eaque Latina, quæ ſonat Græce τρίμμα, primis Gloſſis, *moretum*. Ἔντριτον, ſcripſit, τὸ Διονυσίου ἔμβρωμα ὃ Γαλάται ἔμβρεκτον φασίν. Sed quod Galatis ἔμβρεκτον, Græcis ἐμβροχή: quæ vox pure reſpondet Latinis *perfuſio*; hæc in moreto conficiendo neceſſaria. Erat enim ex oleo & aceto, quod in allia, apium, rutam, coriandrum, bulbum, & caſeum infundebatur; ſic componitur in carmine ſcriptoris anonymi, quod *Moretum* inſcribitur.

103 *Primos cibos*. Caſeus certe ex antiquiſſimis eſt. Vide quæ quotannis Athenienſes exhibebant Dioſcuris in Prytaneis, ut refricarent priſci victus memoriam. Athenæus lib. 4. Ὁ δὲ τὰς εἰς Χιωνίδην ἀναφερομένους Πτωχοὺς ποιήσας, τοὺς Ἀθηναίους φησὶν, ὅταν τοῖς Διοσκούροις ἐν Πρυτανείῳ ἄριστον προτιθῶνται, ἐπὶ τῶν τραπεζῶν θεῖναι τυρὸν, καὶ φυστὴν, δρυπεπεῖς τ' ἐλάας, καὶ πράσα, ὑπόμνησιν ποιουμένους τῆς ἀρχαίας ἀγωγῆς.

104 *Sacrata eſt colle*. Sic cenſeo legendum. Non amplector editionem in qua, *ſacrata in valle*.

105 *Hac*

105 *Hac Fortuna die Publica*. Verum fatear, candide Lector, a nemine hic locus intellectus. Duo ſunt templa in Faſtis Ovidianis Fortunæ Publicæ dedicata, unum hic Nonis Aprilis, alterum VIII. Kalendas Junias. Unum vero Romæ fuit a Latinis Græciſque (τύχην δημοσίαν hi nuncuparunt) ſic dictum in monte Quirinali. Merito ergo argutantur multa interpretes, ſed nemo ſane eorum ſanæ mentis. Legi & relegi Annales, nihil ad lucem repperi, quum ecce obvium mihi venit fragmentum Kalendarii antiqui inſcriptionum veterum pag. 135. in quo, poſt notas illas, Q. R. C. F. id eſt, *Quando Rex comitiavit fas*, qui dies eſt IX. Kalendas Junias, ſtatim ſequebantur hæ, FORTUN. PUBLIC. PR. IN COLL. hoc eſt, *Fortuna Publica primigenia in colle*. Sequitur ergo, quod verſus menſe Majo loquatur de Fortuna Primigenia; quæ etiam, ut vides, *Publica* dicta; menſe vero Aprili de ea quæ tantum Publica cognominata; utraque templum habuit in colle Quirinali. Mecum Hiſtorici, & dominæ Urbis Topographi.

106 *Tertia lux memini*. Hoc eſt, tertia poſt Nonas, quæ VI. Idus Aprilis, ludi fiebant: idque etiam monet vetus Kalendarium. Dubius, an hos fecerint Romani in Julianæ victoriæ æviternam memoriam, ſitque ludus aliquis continuatus ex tot quos tunc edidit ſummus ille Princeps. Singulatim de illis multa leges apud Plutarchum, Dionem, Appianum, Paterculum.

107 *Hac mihi quidam*. Malo, *quondam*, ut ineſt M. SS. Scribebat in exſilio.

108 *Hæc ait, illa dies*. Habes diem: annus vero fuit DCCVII. ab V. C. triumphus Cæſaris IV.

109 *Officiis præſuit*. Scriptus, *officio*.

110 *Inter bis quinos*. Ergo juxta Tribunum ſedit Ovidius; non quia ex equeſtri familia, ut cenſet Magnus Lipſius in Amphitheatro, ſed quia Decemvir. Hoc munus exercuit noſter pauculos annos, opinor, antequam Urbe diſcederet: nec aliud occupaſſe legi præter Triumviratum juvenili ætate. Merula ex illis in Triſtibus,

Nec male commiſſa eſt nobis fortuna reorum,
Vſque decem decies inſpicienda viris,

colligit, Naſonem tuliſſe etiam Centumuiratus honorem: O peponem! imo ibi ſe clare Decemuirum teſtatur: nam ad hunc magiſtratum pertinebat Centumuiros congregare, ad judicia reorum peragenda: cui rei initium ex Auguſti inſtitutione. *Auctor enim fuit*, inquit Svetonius, *ut Centumuiralem haſtam, quam quæſtura functi conſueverant cogere, Decemuiri cogerent*.

111 *Subito ſubducimur imbre*. Eodemmet die. Plinius lib. 18. cap. 26. *Cæſari* VI. *Idus ſignificatur imber Libræ occaſu*.

112 *Ante tamen quam ſumma dies*. Erit Orionis occaſus heliacus. Sed heus quam menſis dices hanc ultimam ſpectaculorum? Kalendarium Conſtantini Magni ludos Magaleſiacos terminat IV. Idus; nam III. Idus facit natalem Severi: vetus vero hunc etiam, qui menſis II. notat his litteris, LUDI. Sequimur antiquius.

113 *Proxima victricem*. Pridie Idus Apriles erant Cerealia: quæ non ex Feſtis antiquis Urbis, ſi verus nummus Laurentii Medicei, in cujus ora: MÆMIUS ÆDILIS CURULIS CEREALIA PRIMUS FECIT.

114 *Pompa*

Addit. ad num. 105. Adducor, ut credam, primigeniam Fortunam dictam fuiſſe, quod ejus Numen iis, qui gignebantur favere, credebatur, eoſque maximis beneficiis cumulare. Putabant Romani ab ipſa homines ad maxima quæque evehi poſſe. In lapide Præneſte effoſſo legas: FORTUNÆ JOVIS PUERI PRIMIGENIÆ, quod Jupiter puer multa pericula ejus ope evaſerit. Fors Fortuna, ſemper boni eventus eſſe, habebatur. Quot habuerit Romæ cognomina, vix dici poteſt.

Addit. ad num. 107.

. . . . *hac mihi quidam*
Spectanti Senior, continuuſque loco.

Contiguuſque non improbatur.

Addit. ad num. 113. Nummi Medicæi viri faciem barbatam habent, & intonſam; inſcripta ſunt nomina Quirini, & C. Memmi. A tergo imaginem Cereris cum draconibus. Titulus *Memius Ædilis Curulis Cerealia primus fecit*. Invenio tamen apud Liv. lib. 30. cap. 39. a Dictatore C. Servilio Gemino, Magiſtroque Equit. P. Ælio Paeto an. V. C. 551. Cerealia ludos Cereri inſtitutos multo ante Memmium.

114 *Pompa celeber*. Expreſſim de hac Cereali M. Varro de R. R. *Nam modo ovum illud ſublatum eſt, quod ludis Circenſibus noviſſimi curriculi finem facit quadrigis: ſed ne illud quidem ovum vidimus, quod in Cereali pompa ſolet eſſe primum.*

115 *Palma petetur equis*. Ludi conſtabant ex pluribus equitum curſibus, teſte Tacito. Prodigii loco olim habitum, pro hiſce gladiatorios exhibitos. Vide Dionem lib. 47. anno DCCXII.

116 *Hinc Cereris ludi*. Hoc eſt a 12. menſis die incipiunt Cereales. Cave credas bono Marſo, qui primum diſtichum interpretatur de ludis Circenſibus; ac ſi dicat hic noſter, poſt Circenſes incipere Cereales. Sed ab homine nec Criticen nec Grammaticam exigimus.

117 *Poſtmodo glans nata eſt*. Vide, ſodes, elegans Epigramma Zonæ, in Græcis.

118 *Illa jugo tauros*. Callimachus polite in Hymno ad eamdem.

> Κάλλιον, ὡς πολίεσσιν ἑαδότα τέθμια δῶκε·
> Κάλλιον, ἃ καλάμαν τε καὶ ἱερὰ δράγματα πρᾶτα
> Ἀσταχύων ἀπέκοψε, καὶ ἐν βόας ἧκε πατῆσαι,
> Ἀνίκα Τριπτόλεμος ἀγαθὰν ἐδιδάσκετο τέχναν.

119 *Sint modo caſta*. Plenus ex Ethnicis paribus gemmis Plato, & Porphyrius. Vide illum in Alcibiade altero, hunc Περὶ ἀποχῆς ἐμψ. libro 2.

120 *Cultros removete*. Antiquiſſima lex fuit inter primævos Italiæ populos, qua pari pœna homicida, & bovicida damnabatur: ratio apud Ælianum Ποικίλης lib. 5. Inter leges hic inquit, Athenienſium, καὶ τοῦτο δὲ ἦν φυλαττόμενον παρ' αὐτοῖς: βοῦν ἀρότην ἢ ὑπὸ ζύγον πονήσαντα σὺν ἀρότρῳ, ἢ καὶ σὺν τῇ ἁμάξῃ μηδὲ τοῦτον θύειν, ὅτι καὶ οὗτος εἴη ἂν γεωργὸς, καὶ τῶν ἐν ἀνθρώποις καμάτων κοινωνός.

121 *Ignavam ſacrificate ſuem*. Forſan ad illud Platonis Comici adluſit ἐν ταῖς Ἑορταῖς τῷ δράματι: quem dixiſſe refert Clemens Alexandrinus Stromatων lib. 7. non oportere nos alium ex omni quadrupede occidere quam ſuillum: nam & caro habetur in gulæ deliciis, & nihil ex porco redit præter ſetas, grunnitum, & lutum. Unde & facete dicere ſolebat Æſopus, ideo maxime clamare ſues quum trahuntur, quia ad nihil aliud utiles ſe credunt quam ad ſacrificium.

122 *Grata domus Cereri*. Imo non habuit Diva gratiorem, tum ob frumentationem, tum ob cultum. Diodorus lib. 5. (ſi fides Siculo de laude Siculâ; apage, fidus eſt Hiſtoricus.) Καὶ τὸν ἁρπαγὴν τὸν κατὰ τὴν Κόρην ἐν ταύτῃ νήσῳ γενομένης ἀπόδειξιν εἶναι λέγουσι φανερωτάτην, ὅτι τὰς διατριβὰς αἱ θεαὶ κατὰ ταύτην τὴν νῆσον ἐποιοῦντο, διὰ τὸ στέργεσθαι μάλιστα παρ' αὐταῖς ταύτην. imo & veneratæ. Hinc carmen illud cujuſpiam Græci vatis:

> Δάματερ πολύκαρπε σὺ κ' ἐν Σικελοῖσιν ἐναργής.

Exſtant adhuc, nî fallor, Ennæ rudera templi veteris Cereri dicati; de quo Strabo lib. 6. ſed de illius religione mira Cicero Verrina 4. *Apud patres noſtros atroci ac difficili Reipublicæ tempore, quum, Tito Graccho occiſo, magnorum periculorum metus ex oſtentis portenderetur, P. Mucio L. Calfurnio Conſulibus, aditam eſt ad libros Sibyllinos; in quibus inventum eſt, Cererem antiquiſſimam placari oportere: tum ex ampliſſimo collegio Decemvirali ſacerdotes populi Romani, quum eſſet in Urbe noſtra Cereris pulcherrimum & magnificentiſſimum templum, tamen uſque Ennam profecti ſunt. Tanta enim erat auctoritas & vetuſtas illius religionis, ut quum illuc irent, non ad ædem Cereris, ſed ad ipſam Cererem proficiſci viderentur.* Paullo poſt ſubdit, fanum illud habuiſſe bina Cereris ſimu-

Addit. ad num. 114. Quid fuerit ovum in Circenſibus, libet breviter explicare. Qui primus in his ludis curriculum ſepties abſolviſſet, victor erat. Septem hæc curricula miſſus unus dicebantur: ne vero curriculorum numero deciperentur, ex ovis ligneis, quæ columnis in Spina ſtantibus imponi ſolebant, unoquoque curriculo completo, unum tollebant, vel, ut alii cenſent, columnis imponebant. Septem fuiſſe Delphinas, quorum ſinguli ſingulis expletis curriculis vel adderentur, vel tollerentur, alii exiſtimant, quod Circenſia primum in honorem Neptuni, cui hæc animalia ſacra ſunt, inſtituta fuerunt.

Addit. ad num. 120. Adducti Athenienſes, ut id lege caverent, quod putabant bovem jugum trahentem agricolam eſſe, & humanorum laborum ſocium. Ita in Æliano loco laudato cap. 14.

mulacra, unum marmoreum, alterum æreum modicum cum facibus, ſed excellens & perantiquum. Si templi auctorem quæris, non dabo integrum: is Gelon fuit Syracuſanus, ſed partem exſtruxit, non omne: obiit, quum fere clauderetur opus. Diodorus Siculus lib. 11. Ἀπὸ δὲ τούτων γενόμενος ὁ Γέλων, ἐκ μὲν τῶν λαφύρων κατεσκεύασε ναοὺς ἀξιολόγους Δήμητρος καὶ Κόρης· χρυσοῦν δὲ τρίποδα ποιήσας ἀπὸ ταλάντων ἑκκαίδεκα, ἀνέθηκεν εἰς τὸ τέμενος τὸ ἐν Δελφοῖς, Ἀπόλλωνι χαριστήριον. Ἐπεβάλετο δὲ ὕστερον καὶ κατὰ τὴν Ἔνναν κατασκευάζειν νεὼν Δήμητρος· ἐπειγούσης δὲ τῆς, τοῦτον μὲν οὐ συνετέλεσε, μεσολαβηθεὶς τὸν βίον ὑπὸ τῆς πεπρωμένης. Quis ergo perfecit? verum fateor, ipſi ignoramus; forte apud ſcriptores Græcos veſtigium exſtat aliquod hujus rei.

123 *Culto ſolo*. Meo veteri eſt, *celſo*, ex ſitu, qui arduus & acclivis. Livius: *Enna in excelſo loco ac prærupto undique ſita, quum loco inexpugnabilis erat, tum præſidium in arce validum habebat*. Strabo quoque lib. 6. Κειμένην ἐπὶ λόφῳ, περιειλημμένῳ πλατέσιν ὀροπεδίοις ἀροσίμοις πᾶσιν· Sed ad quid teſtes? forte diruta. An non exſtant cineres? Ipſa urbs veterrima viſitur hodie a longe in edito colle, non deſerta, ſed dives gente, & pleraque illuſtri.

124 *Locus eſt*. Vaſta illa ſpecus celebris hoc raptu apud veteres, & ſoli fertilitate. Adſcribam Ariſtotelis verba ex libro de Mirandis: Ἐν τῆς Σικελίας τῇ καλουμένῃ Ἔννῃ, σπήλαιον τι λέγεται εἶναι, περὶ ὃ κύκλῳ πεφυκέναι φασὶ τῶν τε ἄλλων ἀνθέων πλῆθος ἀνὰ πᾶσαν ὥραν, πολὺ δὲ μάλιστα τῶν ἴων ἀπέραντόν τινα τόπον συμπεπληρῶσθαι, ἃ τὴν σύνεγγυς χώραν εὐωδίας πληροῖ ὥστε τοὺς κυνηγοῦντας, τῶν κυνῶν κρατουμένων ὑπὸ τῆς ὀδμῆς, ἐξαδυνατεῖν τοὺς λαγὼς ἰχνεύειν. Διὰ δὲ τούτου τοῦ χάσματος, ἀσυμφανής ἐστιν ὑπόνομος, καθ' ὃν φασι τὴν ἁρπαγὴν ποιήσασθαι τὸν Πλούτωνα τῆς Κόρης.

125 *Laxos degravat*. Sic optime liber ſcriptus; non, *lapſos*.

126 *Illa legit calthas*. Caltham Gloſſæ exponunt βούφθαλμον. At Plinius hanc a buphthalmo, & bene, diſcriminat: nam licet ſint flores fere colore ſimiles, non tamen iidem. Caltham ille facit violæ marinæ concolorem, ſed amplioribus foliis. *Sed ſativis*, inquit, *maxima auctoritas luteis. Genera iis Tuſculana, & quae marina appellatur, folio aliquanto latiore, ſed minus odorato: in totum vero ſine odore, minutoque folio calathiana, munus autumni, ceterae veris. Proxima ei caltha eſt concolori amplitudine: vincit numero foliorum marinam, quinque non excedentem*.

127 *Liliaque alba legit*. Claudianus in raptu de eadem:

: : : : : *Et aut violas aut candida lilia carpit*.

128 *Non patiuntur equi*. Rectius vetus codex, *vix patiuntur*.

129 *At chorus æqualis*. Facit Proſerpinæ comites ejuſdem fere ætatis.

130 *Cumulato flore miniſtræ*. Scribe cum meo libro, *cumulatæ*: nec ſane ſpernendus alter, in quo, *cumulatis flore caniſtris*.

131 *Et feriunt nuda*. Patet ultimæ voculæ tranſpoſitio: legendum,

Et feriunt mæſta pectora nuda manu.

132 *Filia, dixit, ubi es?* Meliores libri, *filia clamat, ubi es?*

133 *Mænadas ire comis*. Dionyſianas illas: quibus nomen hoc ab inſania.

134 *Sic Dea nec retinet*. Iidem, *Sic Dea non retinet*. O quanto aptius!

135 *Natæ pondere*. In antiquis plerumque, *noto pondere*.

136 *Liquerat Ortygiam*. Inſulam prope Syracuſas; ne dicam peninſulam: nam pone-

---

Addit. ad num. 123. De Templo Cereris, deque Enna, pluribus verba fecimus in additamentis ad diſput. Abſtemii in Theſ. Crit. Gruter.

Addit. ad num. 128. De equis Stygiis auras, lumenque minime patientibus eadem ferme legimus apud Silium Ital. lib. 14. verſ. 238.

Hac Stygius quondam ſtimulante cupidine Rector
Auſus adire diem, mæſtoque Acheronte relicto
Illicitas egit currum per inania terras.
Tum rapta præceps Ennæa Virgine ceſſit.
Attonitos Cæli viſu, lucemque paventes
In ſtygiis rurſus equos, & prædam condidit umbris.

ponte fuit olim annexa magnæ, miræ illi urbi. Vetus Magiſter ad Pindari Olymp. Oda VI. Ο'ρτυγία, νῆσος ταῖς Συρακούσαις παρακειμένη τὸ πρότερον, νῦν δὲ συνήφθη τῇ πόλει. expreſſim de ponte Strabo lib. 6. Η' δ' Ο'ρτυγία συνάπτει γεφύρᾳ πρὸς τὴν ἤπειρον προσεχὴς οὖσα. At Thucydidis Scholiaſtes videtur adſignificare, ſpatium illud breve inter inſulam & Syracuſas, aggere ſolidaque terra ſemel impletum ab inſulæ cultoribus: Τὸ πρῶτον, ait ille, οἱ Συρακούσιοι τὸ νησίδιον ᾤκισαν μόνον, αὖθις δὲ μὴ χωροῦντος αὐτοῦ, συνάψαντες αὐτὸ τῇ Σικελίᾳ διὰ χώματος, κατῴκησαν καὶ ἐν τῇ Σικελίᾳ· ἐκαλεῖτο δὲ ἡ Σικελία, Ε'ξω πόλις.

137 *Quaque Simethæas*. Catoni riſum excuteret Berſmannus cum ſua illa nota, *Simæthos inſula*; quum Σίμαιθος ſit flumen prope Catanam, & Cyclopum ſcopulos: accolæ dicunt, *la Jaretta*.

138 *Nomina falcis habet*. Licet hæc neſcias, de Meſſana an Drepano intelligas: nam utraque habet a falce nomen, (Ζάγκλον hanc priſci mei Siculi vocarunt;) ex chorographia tamen, & ex eo quod multo poſt nominet Erycem, ad cujus pedes ſita civitas Drepanitana, Meſſanam præfatis verbis deſcribi non ambigo.

139 *Thapſumque*. Scripta membrana, *Thapſonque*.

140 *Et Oloria Tempe*. Legas cum noſtro, *& Eloria Tempe*. Tres apud me veteres habent, *Heloria*. Et ſane parum conſtantes ſcriptores antiqui in ortographia fluminis & urbis ejuſdem nominis. Plinius: *Syracuſæ portus Nauſtathmus, flumen Elorum*; at Silius.

Atque

Addit. ad num. 138. De falce, a qua originem Drepanum, aliæq; Urbes habuere, hæc luculentiſſime ſuo more diſputat Vir Eruditiſſimus Joannes Ventimiglia patricius Meſſanenſis in ſuo de Poetis Bucolicis Siculis libro ad. Id. Theocr. x. qui inſcribitur *Meſſores*. Quæ ipſe Italicæ, nos Latine. Ex Falce Cereris Drepani nomen derivari. Nomen hoc ad hanc uſque diem Urbem illam clariſſimam retinere. Affert Servii interpretationem ad locum Virg. 3. Æneid. ſub finem:

Hinc Drepani me portus . . . .

ex lectione Cluveriana Sic. Ant. lib. 2. c. 1. *Drepanum Civitas eſt &c. Drepanum dictum volunt a Falce Cereris, quam ibi, quum filiam ſuam Proſerpinam quæreret, amiſit*. Hoc loco explicari poſſe cenſet Ventimiglia locum alium Iſaaci Tzetzæ ad verſum Licophronis

Falcis Saturniæ Saltum

In quo tamen loco, quod in eo ſcriptore ſæpe fit, haud omnia plana ac certa eſſe videntur. *Harpe, ſive Drepanum (ideſt Falx) cum Phæacia, Corcyra, tum Sicilia dicitur. Corcyra, quod illic abſcondita erat Falx, qua Jupiter Saturnum exſecuit, aut Falx, quam Ceres ab Vulcano accepit ad ſecandas ſpicas. Drepanum autem dicebatur Sicilia, quia iſthic erat Falx, qua Cœlum exſecuit Saturnus: Falx autem Siculis vocatur* Ζάγκλον. Vir autem honeſtiſſimus locum hunc a Cluverio emendari maluiſſet, quam irrideri. Ipſe vero ſic diſſerit: Siciliæ Corcyræque nomen *Drepano* feciſſe Falcem, quæ ex Vulcani Officina in uſum Cereris exierat. Idipſum autem Siciliæ, rectius quam Corcyræ, deberi, inde conficit, quod & Siciliæ magis, quam Corcyræ duo hæc Numina familiaria ſemper habita ſunt, & quod primi Corcyræ incolæ, vel ipſo Homero teſte ejus inſulæ amantiſſimo homine, Phæaces Siculi fuerunt. Si vero, inquit Vir eruditiſſimus, Falcem a Neptuno (cujus manum ſemper regit communi omnium antiquarum Imaginum teſtimonio) inventam eſſe Nat. Comiti aſſentimur, nullus erit dubitandi locus, quin in Sicilia, ubi regnavit, obiit, conditusque fuit, ejuſdem, quam invenerat, falcis periculum, uſumque fecerit. Quum autem & Falx ipſa & monumenta ad id Numen pertinentia Siculi diligentius aſſervaverint, latiſſimum Poetarum carminibus de Falce Saturni in Sicilia relicta, campum aperuere. Hanc apud Mamertinos fuiſſe validiſſimis rationibus Reina eruditiſſime contendit. Hinc Meſſana δρεπανηΐδος dicitur a Nicandro in lib. de Sic. x. ut videre eſt apud Steph. in Ζάγκλη: Ζάγκλης δρεπανηΐδος eadem ratione, ac δρεπανηφόρος (ideſt Falciger) Saturnus ipſe appellatur. Ovidius Faſt. 1.

Cauſſa ratis ſupereſt: Thuſcum rate venit in amnem
Ante pererrato Falcifer Orbe Deus.

Advertendum tamen eſt δρεπανηΐδα dictam non quod falcatæ figuræ ſit, ut cenſet Cluverius, δρεπανηΐδος voce ipſa paullulum fortaſſe immutata, deceptus, ſed (Stephano Byzantino locupletiſſimo teſte) *quod Saturnus ibi Falcem abſconderit*.

. . . . *Atque undæ clamoſus Helorus.*

Græci: Ἕλωρος, πόλις Σικελίας, ἀπὸ Ἑλώρου ποταμοῦ.

141 *Teda datur*. Ea propter ſupra dixit, *unctas accendite tedas*.

142 *Mæſtiſſima ſaxo*. Clemens Alexandrinus in Protreptico: Καὶ φρέατι ἐπικαθίζει λυπουμένη. An in puteo, an in ſaxo ſederit, dubii ſcriptores.

143 *Nunc, quoque triſte vocant*. Materna lingua Ἀγέλαστον πέτραν. Ariſtophanis Scholiaſtes: Ἔστι δὲ καὶ Ἀγέλαστος πέτρα καλουμένη παρὰ τοῖς Ἀθηναίοις, ὅπου καθίσαι φασὶ Θησέα μέλλοντα καταβαίνειν εἰς ᾅδου· ὅθεν καὶ τοὔνομα τῇ πέτρᾳ· ἢ ὅτι ἐκεῖ ἐκάθισεν ἡ Δημήτηρ κλαίουσα, ὅτε ἐζήτει τὴν Κόρην. & Heſychius: Ἀγέλαστος, πέτρα ἐν τῇ Ἀττικῇ, ἐφ' ἧς ἐκαθέσθη ἡ Δημήτηρ, ὅτε τὴν Κόρην ἐζήτει. Hoc ſaxum fuit propre puteum Καλλίχορον dictum: ibi primum aliquid in honorem Cereris celebratum. Pauſanias in Atticis: Φρέαρ τε καλούμενον Καλλίχορον, ἔνθα πρῶτον Ἐλευσινίων αἱ γυναῖκες χορὸν ἔστησαν, καὶ ᾖσαν ἐς τὴν θεόν.

144 *Haec Celei rura fuere ſenis*. Videtur adſignificare, poſt Cereris adventum Eleuſim conditam, & in loco ubi erant Celei rura. Quod immanis anachroniſmus: ſive τὴν ἁρπαγὴν conferas in tempora Lyncei cum Euſebio, quod & indicat Tatianus Aſſyrius in Oratione contra Græcos: Κατὰ δὲ Λυγκέα, ἡ τῆς Κόρης ἁρπαγὴ καὶ ἡ τοῦ ἐν Ἐλευσῖνι τεμένους καθίδρυσις, καὶ ἡ Τριπτολέμου γεωργία. ſive certius, ad Theſei ſæculum: quum Eleuſis in Attica condita cccc. & aliquot annis antea ab Ogyge. Hunc facit urbis auctorem Africanus ἐν τρίτῳ Χρονογραφιῶν. verba ſunt: Ἀναφέρει τις ἐπιλογιζόμενος ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς αἰχμαλωσίας ασλζ ἔτη κατὰ ἀνάλυσιν εὑρίσκει τοῦτο διάστημα ἐπὶ τὸ πρῶτον ἔτος τῆς ἀπὸ Αἰγύπτου διὰ Μωσέως ἐξόδου Ἰσραὴλ, ὅσον ἀπὸ τῆς πεντηκοστῆς πέμπτης Ὀλυμπιάδος, ἐπὶ Ὤγυγον, ὃς ἔκτισεν Ἐλευσῖνα. Pauſanias vero in Atticis hujus filium, nomine Eleuſinem. Vidi omnino locum.

145 *Celei ſenis*. Pauper, ut vides, noſtro fuit Celeus: ſed alii ſcribunt, Eleuſinis Regnum tenuiſſe. Apollodorus lib. 3. Ἐριχθονίου δὲ ἀποθανόντος καὶ ταφέντος ἐν τῷ αὐτῷ τεμένει τῆς Ἀθηνᾶς, Πανδίων ἐβασίλευσεν· ἐφ' οὗ Δημήτηρ καὶ Διόνυσος εἰς Ἀττικὴν ἦλθον. ἀλλὰ Δήμητρα μὲν Κελεὸς εἰς τὴν Ἐλευσῖνα ὑπεδέξατο. Διόνυσον δὲ Ἴκαρος. imo ut Deus ille & uxor ab Athenienſibus culti. Athenagoras in Legatione pro Chriſtianis: Ἀλλ' Ἀθηναῖοι μὲν Κελεὸν καὶ Μετάνειραν ἵδρυνται θεούς.

146 *Excuſſaque mora rubetis*. Mora etiam dicuntur quæ rubi ferunt. Hieronimus Paulino: *Amos paſtor, & ruſticus, & ruborum mora deſtringens*; & Phaniam Ereſium Græcum auctorem, ſic etiam appellaſſe comperi apud Athenæum lib. 2.

147 *Simularat anum*. Quo indice? niſi mitra: quæ vetularum propria apud veteres Græcos & Latinos.

148 *Neque enim lacrimare Deorum eſt*. Diana apud Euripidem ad Hippolytum:

Ὁρῶ, κατ' ὄσσων δ' οὐ θέμις βαλεῖν δάκρυ.

149 *Cui Dea ſic inquit*. Ita libri vulgati; at noſtri, *Cui Dea, Duc inquit*.

150 *Seque levat ſaxo*. Surgit e triſti lapide. Qui loquendi modus adhuc in idiotiſmo Italico.

151 *Quod ſit ſibi filius*. Legerem, *quam ſit ſibi filius*, ex optima ditione.

152 *Exolviſſe famem*. Nam vires reficere non decreverat, niſi Proſerpina inventa. At guſtati papaveris hanc cauſſam retttulit Servius: *Cereale papaver; vel, quod eſt ejus ſicut, frumentum; vel, quo Ceres, uſa eſt ad oblivionem doloris: (nam ob raptum Proſerpinae vigilis, guſtato eo, acta in ſoporem) vel, quia Miconem Athenienſem dilexit Ceres, & transfiguratum in papaverem, tutelae ſuae juſſerit reſervari; vel, quia pani aſpergatur.* Hi ſunt panes, qui Græcis dicti ſunt μηκωνίδες.

153 *Po-*

Addit. ad num. 144. Ut vere dicam, quod diſſentio, non id mihi videtur Ovidius ſignificare, quod Carolo. Hæc enim Ovidii verba, *qui nunc Cerealis Eleuſis Dicitur, hæc Celei rura fuere ſenis*. Ubi rura fuere ſenis, ii Attici fuere, quos poſtea Eleuſinos, a voce græca προσηλύτες, adventum latine, quae ſignificat, dixere. Conſedit autem Ceres eo loco, qui dicitur Cerealis Eleuſis, unde univerſae genti nomen ea ſcilicet: Eleuſinorum parte ubi arva erant Celei. Non negat certe Ovidius gentem hanc in Graecia fuiſſe ante Cereris adventum.

153 *Poſuit jejunia.* Hinc in myſteriis Eleuſiniis illa: Ἐνήστευσα, ἔπιον τὸν κυκεῶνα, ἔλαβον ἐκ κίστης. de quibus Clemens in Protreptico.

154 *Tempus habent menſae.* Eſt etiam vetus lectio, *Tempus habent cœnae.*

155 *Mater Menalina vocatur.* Sic legendum ex omnibus libris ſcriptis & cuſis. Athenagoras vero, ſi ante oculos ſupra citata, vocat Μετάνειραν: nec ſane aliter Apollodorus lib. primo Bibliotheces.

156 *Abſtinet alma Ceres.* Non ſequitur noſter eorum ſententiam qui ſcribunt, Deam hauſiſſe κυκεῶνα oblatum a Baubone poſt remiſſum paullulum dolorem ex riſu, quem Cereri excuſſit anus illa Eleuſinii pagi, oſtenſa obſcœna corporis forma.

157 *Suſtulit illa ſuo.* Apollodorus loco citato: *Celeo tum ex Metanira conjuge filius erat; hunc in ſinu ſuo abſumptum Ceres alebat: quem quum immortalem facere vellet, per noctes in igne deponebat infantem, ac eum in modum, quidquid in illo mortalitatis inerat, adimebat.* Bene Hercules ad Alcmenam matrem apud Senecam Tragicum:

> *Jam parce mater queſtibus, manes ſemel*
> *Umbraſque vidi: quidquid in nobis tui*
> *Mortale fuerat, ignis iniectus tulit.*

158 *Cui Dea, Dum non vis.* Optimi libri plerumque, *Dum non es.*

159 *Sed primus arabit.* Non deſunt, qui Oſyridi aratri inventionem tribuant, qui Buzygi; & his ſubſcribit Heſychius: erudite omnium Maro nomen hujus ſubticuit in principio Georgicωn.

160 *Piræaque tuta receſſu.* Πειραιεὺς, portus Athenienſium tutiſſimus, catena claudi ſolitus, & aliis accuratæ cuſtodiæ generibus. Thucydides lib. 2. Ὁ Κνῆμος καὶ ὁ Βρασίδας, καὶ οἱ ἄλλοι ἄρχοντες τῶν Πελοποννησίων, ἀρχομένου τοῦ χειμῶνος, ἐβούλοντο, διδαξάντων τῶν Μεγαρέων, ἀποπειρᾶσαι τοῦ Πειραιῶς τοῦ λιμένος τῶν Ἀθηναίων. (ἦν δὲ ἀφύλακτος καὶ ἄκληστος) εἰκότως, διὰ τὸ ἐπικρατεῖν πολὺ τῷ ναυτικῷ. & poſt pauca: Καὶ μετὰ τοῦτο φυλακὴν ἤδη τοῦ Πειραιῶς μᾶλλον τὸ λοιπὸν ἐποιοῦντο, λιμένων τε κλήσει, καὶ τῇ ἄλλῃ ἐπιμελείᾳ.

161 *Hinc Meroe.* Hæc inſularum maxima (Νῆσος δὲ μεγέθει vocat Strabo) ex illis quas Nilus efficit. Auſonius ad ejuſdem nominis vetulam:

> *Et tu ſic Meroe, non quod ſis atra colore;*
> *Ut quæ Niliaca naſcitur in Meroe.*

162 *Terraque ſicca ſubeſt.* Ægyptus, & Æthiopia.

163 *Li-*

Addit. ad num. 153. Ad myſteria haec Eleuſinia Horatium ſpectaſſe puto arcanam Cererem quum cecinit Od. 2. lib. 3.

> . . . . . . *Qui Cereris ſacrum*
> *Vulgarit arcanae* . . . . .

Haec enim in Attica fieri conſueverunt: non initiati ſi adeſſent morte plectebantur. Neque ipſe quidem ſceleſtiſſimus omnium hominum Nero in ſua per Græciam peregrinatione Eleuſiniis ſacris, quorum initiatione impii & ſcelerati præconis voce ſubmovebantur, intereſſe auſus eſt. Vide Svet. Ner. cap. 34. Ita vero hæc irridentur a Clemente in Protrepticis: *Hæc ſymbola hujus initiationis ſatis ſuperque appoſita, ſatis ſcio vobis riſum eſſe motura, etiamſi vobis non veniat in mentem ridere, eo quod refellamini: Ex tympano comedi; ex cymbalo bibi; temperatum attulit, ingreſſa ſum thalamum* (id genus aliqua affert Noſter ex græco, ſed paullulum immutata Ἐνήστευσα ἔπιον &c.) *an non probra ſunt haec ſymbola &c.*

Addit. ad num. 159. Vir eruditiſſimus Claudius Gaſpar Bacchetus, cujus ſententiæ ſeſe aſcribit Firmicus ad eum locum Epiſ. 4. Heroid. Phæd. ad Hippol.

> *Tempore, quo vobis inita eſt Cerealis Eleuſin,*
> *Gnoſſia me vellem detinuiſſet humus,*

hæc narrat. Ad eos populos Cererem perveniſſe, a quibus humaniter habita, ac liberaliter a Celeo ſuſcepta quum fuiſſet, ut de ſe benemeritis gentibus gratam præberet, Triptolemum Agriculturam docuiſſe; Eleuſinos vero ob accepti beneficii memoriam Deae templum dedicaſſe, Eleuſinaque ſacra celebrare cæpiſſe.

163 *Liquidique immunia ponti*. Maro de iiſdem bene: *Metuentes æquore tingi*.
164 *Crimine nox vacua eſt*. Noctu, inquit, non contigit raptus. Unde ſupra:

> *Panditur interea Diti via: namque diurnum*
> *Lumen inaſſueti non patiuntur equi*.

165 *Quid gravis victore Gyge*. Quid triſtius evenire mihi poterat, in gigantomachia, te victo & proſtrato?

166 *Ille pudendus, ait*. Paullum aliter in Metamorphoſi: *Neque erit nobis gener ille pudori*.

167 *Viſaque certa*. Ita ſcribendum. In tribus eſt, *certaque juſſa*; in alio, *juſſaque certa*. Utraque ſcriptura repellenda.

168 *Solvit jejunia granis*. Sic filia reddi ab inferis non potuit: inde malo punico abſtinuerunt Theſmophoriazuſæ, quæ Cereri τῇ Θεσμοφόρῳ a ſacris erant. Clemens Alexandrinus in Protreptico: Καὶ αἱ θεσμοφοριάζουσαι τῆς ῥοιᾶς τοὺς κόκκους παραφυλάττουσιν ἐσθίειν. fallor, non ea cauſſa; nam ſubdit: Τὰς ἀποπεπτωκότας χαμαὶ ἐκ τῶν τοῦ Διονύσου αἱμάτων σταγόνων βεβλαστηκέναι νομίζουσι τὰς ῥοιάς.

169 *Ceſſatis meſſis in arvis*. Adludit ad ea quæ finxit in Metamorphoſi, de mœſta & irata Cerere:

> *Neſcit adhuc ubi ſit; terras tamen increpat omnes,*
> *Ingrataſque vocat, nec frugum munere dignas:*
> *Trinacriam ante alias, in qua veſtigia damni*
> *Repperit; ergo illic ſæva vertentia glebas*
> *Fregit aratra manu, parilique irata colonos*
> *Ruricolaſque boves leto dedit, arvaque juſſit*
> *Fallere depoſitum, vitiataque ſemina fecit.*
> *Fertilitas terræ latum vulgata per orbem*
> *Sparſa jacet: primis ſegetes moriuntur in herbis;*
> *Et modo ſol nimius, nimius modo corripit imber:*
> *Sidera nunc ventique nocent; avidæque volucres*
> *Semina jacta legunt: lolium, tribulique fatigant*
> *Triticeas meſſes, & inexpugnabile gramen.*

170 *Alba decent Cererem*. Tertullianus in ſuo de Pallio, ubi & diſtinctos colores

res

Addit. ad num. 163. De eodem Ponto hæc Virg. Georgicorum primo v. 58.

At Chalybes nudi ferrum, viroſaq; Pontus Caſtorea . . . .

Caſtorea teſticuli Caſtoris, quæ viroſa dicuntur, quod in medicaminibus adhiberi ſolent. Viroſus enim in utramque partem ſumitur bonam & malam, ſicut φάρμακον. In bonam ſumit Statius Silv. 4. lib. 1.

> .....*Jungam Ipſe manus, atque omne benigne*
> *Virus odoriferis Arabum quod doctus in Arvis.*
> *Aut amphryſiaco paſtor de gramine carpſi.*

In malam vero latini ſcriptores, fere omnes ſumſere, quos vide. Ad locum Virgilii, qui affertur a Noſtro

Arctos Oceani metuentes aequore tingi.

Georgic. 1. ver. 246, de urſa majore, ac minore fit ſermo: verſatur utraque circa polum ſeptentrionalem, & ab earum nomine *Arctos* Arcticus appellatur: nunquam poſſunt ad horizontem noſtrum (quem finientem latine Tullius) inclinari, quod polo, qui nobis ſemper attollitur, proximæ ſunt. Quæ de iis fabulantur, noveris, poetas ſi conſulueris. Notandus eſt latinæ elegantiæ quaſi atticiſmus (quod πάρεργον) *metuentes aequore tingi*, ideſt quæ tingentur nunquam. Ita Horatius Ode 2. lib. 2. v. 5.

> *Vivet extento Proculejus ævo,*
> *Notus in fratres animi paterni:*
> *Illum aget penna metuente ſolvi*
> *Fama ſuperſtes*.

h. e. quæ nunquam ſolvi poterit.

Addit. ad n. 168. Fallitur quidem certe, Clementem Carolus ſi proponit. Ideo enim mulieres, quæ Theſmophoria celebrabant granorum eſu mali Punici abſtinebant, quod mala Punica ex guttis ſanguinis Dionyſii nata, auctaque, & propagata fuiſſe putabant. Ita laudatus Clemens in Protrepticis.

res in antiqua ſuperſtitione cuique numini proprios annumerat: *Cur iſtas*, inquit, *non ſpectas; vel illos item habitus, qui novitate veſtitui religionem mentiuntur? quum ob cultum omnia candidatum, & ob notam vittæ, & privilegium galeri, Cereri initiantur: quum ob diverſam affectionem tenebricæ veſtis, & tetrici ſuper caput velleris, in bellonæ montes fugantur: quum latioris purpuræ ambitio, & Galatici ruboris ſuperjectio Saturnum commendat: quum ipſum hoc pallium moroſius ordinatum, & crepidæ Græcatæ Græcatim Aeſculapio adulantur*. Aliquos τὸ *Græcatim* expunxiſſe miror, & indignor.

171 *Pulli velleris*. Tenebricæ veſtis, & tetrici ſupra caput velleris.

172 *Cognomine Victor Jupiter*. Hujus ædem ſtatuunt antiqui Urbis Topographi in regione x. P. Victor in eadem: *Ara Palatina ædes Jovis Victoris, domus Dionyſii*. Vovit illam Q. Fabius Maximus Rullianus Conſul contra Samnites anno Urbis conditæ CDLVIII. Livius lib. 10. *Ipſe ædem Jovi Victori ſpoliaque hoſtium quum voviſſet, ad caſtra Samnitum perrexit*.

173 *Hac quoque, ni fallor*. Iiſdem Idibus atrium Libertatis exſtructum; melius dixerim refectum, ſi nulla mens Naſoni ad Gracchum: nam hic nomine Tiberius primus Romæ dedicavit. Fidus teſtis Plutarchus. Reſtauravit poſtea Senator ille nobilis Aſinius Pollio. Svetonius lib. II. de ſacris operibus Auguſto invitante excitatis: *Multa a multis exſtructa ſunt, ſicut a M. Philippo aedes Herculis Muſarum, a L. Cornificio aedes Dianae, ab Aſinio Pollione atrium Libertatis*. Sed *exſtructa* ibi idem quod reparata. Nullus certe eorum iſtarum ædium primus auctor, ut dicemus ſuis locis. Hic Aſinius atrium, puto, de novo polivit: certum eſt addidiſſe bibliothecam, quæ omnibus pateret, & hanc Scriptorum iconibus adornaſſe. Iſidorus: *Primus Romae bibliothecas publicavit Pollio Graecas & Latinas, additis Auctorum imaginibus in atrio, quod de manubiis magnificentiſſimum exſtruxit*; de hac audiendus quoque noſter lib. 3. Elegia prima in Triſtibus:

> *Nec me quæ doctis patuerunt prima libellis.*
> *Atria Libertas tangere paſſa ſua eſt.*

Ad calcem moneo, in hoc atrio publica acta ſignata, etiam antequam illud augeretur bibliotheca; quum anno DLXXXV. id uſui fuiſſe certum ſit ex Livio, qui ſic lib. 43. *Cenſores ex templo in atrium Libertatis aſcenderunt, & ibi ſignatis tabellis publicis, negarunt ſe quidquam publici negotii geſturos, quam judicium populi de ſe factum eſſet*. Ceterum ubi atrii ſitus fuerit, video conſentire omnes in regione 13.

174 *Luce ſecutura*. XVIII. Kalendas Majas.

175 *Tutos pete, navita, portus*. Ob randinem imminentem: hanc etiam eadem luce minatur Columella lib. 2. cap. 2.

176 *Mutinentia Cæſar*. Præcipue vero C. Panſa, & A. Hirtius. Vide apud Hiſtoricos annum quo contigit horum Conſulatus, qui DCCX.

177 *Tertia poſt Veneris*. XVII. Kalendas erant Fordicidia. Gloſſario, Θυσία ἐγκυμόνος βοός. Feſtus: *Fordicidiis boves fordæ, id eſt gravidæ, immolabantur; dictæ a fetu.*

178 *Forda ferens bos eſt, fecundaque*. Gloſſæ, *fordas* ἐγκυμονούσας, Varro lib. 2. de R. R. *Quæ ſterilis eſt vacca, taura appellata; quæ prægnans, borda: ab eo in Faſtis dies Hordicidiu nominatur, quod tunc bordæ boves immolantur*. *Hordæ* ἀρχαϊκῶς pro *fordæ*. Pari modo antiqui dixere, *berctum* & *ferctum*, *foſtia*, & *hoſtia*, *folus*, & *holus*.

179 *Ter denas curia vaccas*. Una ergo in unaquaque curia cæſa. XXX. numero curiæ erant, teſte Livio, & Dionyſio. Varro quot fuerint victimæ non meminit: *Fordicidia*, inquit, *a fordis bubus; bos forda, quae fert in ventre: quod ea die publice immolantur boves praegnantes in curiis complures*. lib. 5. de L. L.

180 *Quae natu maxima virgo eſt*. Veſtalium virginnm vetuſtiſſima hæc Tacito nominatur, Dioni ἡ πρεσβεύουσα.

181 *Purget ut ille cinis*. Unde illa paullo qoſt in Palilibus:

Cer-

Addit. ad num. 176. Antonio hoſte judicato, fruſtra enim juſſerat Senatus, ut exercitum dimitteret, & in Macedoniam, quæ illi obtigerat, proficiſceretur tumultuque decreto, Hirtio & Panſæ Coſſ., ac Cæſari, qui hoc ipſo anno in prætoria erat poteſtate, bellum contra Antonium mandatum fuit. Hæc optimi Scriptores, qui hunc ipſum annum 710. Conſulatum Hirtii, & Panſæ excepiſſe, confirmant.

Certe ego de vitulo cinerem, ſtipulamque fabulem
Sæpe tuli plena Februa toſta manu.

182 *Sternitur in duro vellus utrumque.* Quibus incumbendum. Hac voce uſi ad hoc veteres. Servius ad illa, quæ huc etiam ſpectant,

. . . . Oracula Fauni
Fatidici genitoris adit: huc dona ſacerdos
Quum tulit, & cæſarum ovium ſub nocte latenti
Pellibus incubuit ſtratis, ſomnoſque petivit:

Incubare proprie dicuntur ii, qui dormiunt ad accipienda reſponſa.

183 *Supra nova vellera.* Quæ nuper excoriarat. In his omnino quieſcendum, conſilium a numine petenti. En ſimile apud Strabonem lib. 4. Δείκνυται δὲ τῆς Δαυνίας, περὶ λόφον ᾧ ὄνομα Δρίον, ἡρῷα· τὸ μὲν Κάλχαντος ἐπ' ἄκρᾳ τῇ κορυφῇ· ἐναγίζουσι δὲ αὐτῷ μέλανα κριὸν οἱ μαντευόμενοι, ἐγκοιμώμενοι ἐν τῷ δέρματι.

184 *Somnia nigra trahit.* Recte Euripides:

Ὦ πότνια χθὼν μελανοπτερύγων μᾶτερ ὀνείρων.

185 *Numa viſa reſolvit.* Manifeſtus error: legas e veteri, *revolvit*.

186 *Gravidae Bovis.* Hæc eſt juvenca, quæ duas habet animas.

187 *Juſſit, & aetheeos.* Repperio in ſcripto, *& admiſſos*.

188 *Quam primum luce ſequenti.* XVI. Kalendas Cæſar Auguſtus; Imperatoris nomen adeptus, prænomen illud ſolitum ſecutorum Principum, nam pro geſtis bellicis vicies reportavit. Dio Caſſius, de anno quem Cæſar quinto Conſulatu auſpicatus, lib. 52. Τὴν τοῦ αὐτοκράτορος ἐπίκλησιν ἐπέθετο. λέγω δὲ οὐ τὴν ἐπὶ ταῖς νίκαις κατὰ τὸ ἀρχαῖον διδομένην ποτὲ (ἐκείνην γὰρ πολλάκις μὲν καὶ πρότερον, πολλάκις δὲ καὶ ὕστερον ἀπ' αὐτῶν τῶν ἔργων ἔλαβεν, ὥστε καὶ ἐν εἰκόσιν ὄνομα αὐτοκράτορος σχεῖν) ἀλλὰ τὴν ἑτέραν τὴν τὸ κράτος διασημαίνουσαν, ὥσπερ τῷ πατρὶ αὐτοῦ τῷ Καίσαρι καὶ τοῖς ἐκγόνοις ἐψήφιστο.

189 *Sed jam præteritas.* XV. Kalendas Suculæ ſe veſperi celant; eodem die Cæſari apud Plinium lib. 18. cap. 26. verba ſunt: *Decimo quarto Kalend. Maii Ægypto Suculæ occidunt veſperi, ſidus vehemens, & terra, marique turbidum, decimo ſexto Atticae, decimo quinto Caeſari, continuoque triduo ſignificat; Aſſyriae autem* XII. *Kalend. Hoc eſt vulgo appellatum ſidus Palilicium.*

190 *Tertia poſt Hyadas.* XIII. Kalendas ludi iterum in Circo fiebant: ſed eis a Cerealibus in hunc uſque diem nulla fuit Romæ pauſa. Vetus Kalendarium:

F. N. LUDI CERERI
G. EID. NP. LUDI
H. N. LUDI
A. FORD. NP. LUDI
B. N. LUDI
C. N. LUDI
D. N. LUDI
E CER LUDI IN CIRCO.

& illud Conſtantini Magni ex eodem tempore menſtruo:

LU-

Addit. ad num. 184. Recte quidem: ſomniorum enim Parens nigra nox eſſe putabatur. Jure igitur, meritoque ſua ſomnia Soli narrabant, ut videre eſt apud Sophoclem. Sicut enim Sol noctis tenebras fugat, ita etiam Noctis filios expellere illum poſſe, iiſque vim omnem, roburque adimere, reputabant.

Addit. ad num. 190. Porcam etiam, quod frugibus ſus femina maxime infenſa ſit, Cereri immolabant. Combuſta autem vulpes in ejus ſacris pœnas dabat illati meſſibus damni, quas Carſeolis Æquorum oppido combuſſerat. Porcæ, qua Cereri fieri ſolebat, mentionem facit Naſo lib. 2. Ex Ponto, Epiſt. 9. v. 28.

Vana laborantis ſi fallat vota Coloni,
Accipiat gravidæ cur ſuis exta Ceres?

LUDI CEREALICI
LUDI SENATUS LEGITIMUS
LUDI C
LUDI E
LUDI R
LUDI E
LUDI A
CEREALICI.

Addebatur his ludis hoc eodem die combuſtio vulpium, ob vetus damnum: quod ſi verum, non inepte Cerealibus vindictam de eis quotannis iterabant. Tu legito.

191 *Humida ſemper aquis.* Alibi noſter, *Pelignis natus aquoſis.*

192 *Ille ſuam peragebat humum.* Delineat eleganter ruſtici & uxoris vitam.

193 *Raro cum pectine villam.* Non raſtro; ita Marſus interpretatur: nam raſtris aut terra fodiebatur, aut glebæ refringebantur; quod non ſane opus muliebre. *Rarum pecten* hic eſt lignum oblongum in ultima ſui parte tridente: hoc ruſtici utuntur, quum villæ everrias rudi manu colligunt. In vaticano eſt, *ſtantem tibicine villam.* Probo γράφω. *Tibicines*, ſtructuræ quibus ædificia ſuſtinentur. Gloſſæ ἀντηρίδας exponunt, & Heſychius: Ἀντηρίδες, τὰ ἀντερείδοντα ξύλα ἢ λίθινα κατασκευάσματα.

194 *Cum pectine villam.* In aliis, *cum pectine pratum.* μαμμάκυθος Fanenſis legit, *ſtante tibicine telam.* Non capio hominis mentem.

195 *Frigoris arma parat.* Sibi indumenta texit ad arcendas hiemes.

196 *Illa cohortis aves.* Sic uſus etiam hac vocula Varro lib. 3. de R.R. cap. 3. *Primus enim*, inquit, *ille gradus antiquus majorum noſtrorum erat, in quo eſſent aviaria duo dumtaxat; in plano cohors, in qua paſcebantur gallinæ; & earum fructus erant ova & pulli.* Cohors eſt Græcorum χόρτος, ſive clarius, περίβολος. Inde nos atrium dicimus *cortile*; & *cortillos* vocamus caſulas quaſdam in rotundum conjunctas, quas multa habitat vicinia: ſed formæ convenit quod Cato dixit lib. 4. Originum: *Mapalia vocantur ubi habitant: ea quaſi cohortes rotundæ ſunt.*

197 *Carſeolana vetat.* Carſeolis igitur lege prohibitum nominare vulpem; a qua ruinam olim ſegetes paſſæ.

198 *Proxima cum veniet.* In aliquot vulgatis codicibus hic & ſeptem ſequentes verſiculi locantur ante illud ſupra, *Tertia poſt Hyadas*: ſed quis cæcior Tireſia non videt huc omnino inſerenda? ſic volunt ſenſus & membranæ veteres.

199 *Qui perdidit Hellen.* Alibi pro eodem poſuit, *bene pertulit Hellen.*

200 *Egreſſo victima major adeſt.* XII. ergo Kalendas Majas Sol in Tauro.

201 *Poſteriora latent.* Nam ex eo non videtur niſi ἡμιτόμιον. Hallucinatur Hyginus, quum ſcribit, *reliquum hujus corpus obſcurius videri*; ut alii, qui clunes aut caudam eidem tribuere (quoſdam ex his recenſet & Joſephus Scaliger in Notis ad primum Iſagogicum Manilii) quum non habeat: & ſane non aliter quam ſemiſectus pingitur in ſchedographia.

202 *Palilia poſcor.* XI. Kalendas Majas erant Palilia. Convenit & veteri Kalendario:

Addit. ad num. 193. Nos miſſis Gloſſis Græcis latina interpretatione, ubi latine aliquid, uti malumus. Feſtus. *Tibicines in ædificiis dici exiſtimantur a ſimilitudine tibiis canentium, qui ut canentes ſuſtinent, ita illi ædificia.* Putidiuſculas (ſed tamen in loco) Arnobii metaphoras enarrare libet, quibus Atlanta *geſtatorem* facit eſſe, *bajulum*, *tibicinem*, ac *deſtinam Cœli*.

Sed audiamus Juven. Sat. 3. v. 193.

Nos Urbem colimus tenui tibicine fultam.

Addit. ad num. 202. Utrum inſtituta fuerint ante V. C. an non, nec pluribus quærere in animo nobis eſt, neque de re, in qua ſcriptores vel graviſſimi ancipites, ſunt diſputare. Hoc quidem Paliliorum die initium Urbi factum elegantiſſime narrat Propertius lib. 4. Eleg. 4. v. 72.

Urbi Feſtus erat, dixere Palilia Patres
Hic primus cœpit mœnibus eſſe dies.
Annua Paſtorum convivia, luſus in Urbe,
Quum pagana madent fercula deliciis;
Quumque ſuper raros fœni flammantis acervos
Trajicit immundas ebria turba dapes &c.

Parilia dicuntur aliis. Pali ſive Deo, ſive Deæ, utrumque enim incertum, quæ, vel qui pabulo curando præerat, celebrantur.

rio : in eo Conſtantini Magni eadem dies notatur, N. URBIS , id eſt , Romæ natalis . Hujus vero initiis ſitne feſtum antiquius , anceps ego etiam cum Dionyſio : Πότερον δέ, ille inquit in primo, παλαίτερον ἔτι τὴν ἡμέραν ταύτην εὐπαθείας ἐπιτηδειοτάτην οἰκισμῷ πόλεως ἐνόμισαν, ἢ τῷ κτίσματι ἀρξάμενοι ἱερὰν ἐποιήσαντο, καὶ θεοὺς ἐν αὐτῇ τοῖς ποιμέσι φίλους γεραίρειν ᾤοντο δεῖν, οὐκ ἔχω βεβαίως εἰπεῖν. Auctores tamen ſunt (cur negem ?) qui ſuadeant , ante Urbem conditam paſtorale hoc ſacrum extitiſſe , Tibullus lib. 2. Elegia 5. & Plutarchus in Romulo : qui ſane teſtes graviſſimi .

203 *Paſtorum ſacra canenti* . Non probius vetus , *paſtoria ſacra* .

204 *Certe ego de vitulo cinerem* . Is erat e triginta bubus , quas maxima Veſtalis cremarat Feſtis Fordicidiis . Ipſemet docuit ſuperius ;

Igne cremat vitulos quæ natu maxima virgo eſt ,
Luce Palis populos purget ut ille cinis .

Hunc vero & ſtipulam fabalem , quam paullo poſt vocat *culmen inane* (demtis enim fabis ſola & arida incenſa) Februa appellat ; quia ſic dictum , ut noſti , quodvis purgamentum.

205 *Sanguis equi ſuffimen erit* . Cave credas Solino : *Et obſervatum* , inquit , *deinceps , ne qua hoſtia Parilibus cæderetur , ut dies iſte a ſanguine purus eſſet* . Bene Plutarchus in Romulo : Ἐν ἀρχῇ δ' (ὥς φασιν) οὐδὲν ἔμψυχον ἔθυον . Mutatum , ut vides , poſtea . Cum utroque ſentit Aurelius Propertius lib. 4. Elegia prima ;

Annuaque accenſo celebrare Palilia fœno ,
Qualia nunc curto luſtra novantur equo .

Si ergo ſacrificium ea ſolemnitate factum ut adſolitum , quinto quoque anno ſanguis ille ex amputata cauda exprimebatur . Vide Feſtum in *Caviares hoſtiæ* , & eumdem in *Equus October* .

206 *Ad prima crepuſcula* . Ὑπὸ νύκτα .

207 *Crepuſcula luſtret* . Vetus Kalendarium ruſtre menſe Aprili : OVES LUSTRANTUR .

208 *Virgaque verrat humum* . Præcipuum hoc in ſacro quovis luſtrali . Et fuit apud antiquos purgatio , quæ dicta *exuerræ* , ab everriatione certo ſcoparum genere . Non ignorant iſta litterati .

209 *Et tegat ornatas* . Meus liber , *Obtegat ornatas* .

210 *Longa corona fores* . De more Juvenalis ;

. . . . . Nocte coronam
Poſtibus , & denſos per limina tende corymbos .

Longæ coronæ , inquit Tertullianus de Corona militis , *quibus coronabantur templa & amphitheatra* : nam lentæ & flexibiles bene aptabantur ad ædificii ſtructuram .

211 *Ure mares oleas* . Nec abeſt a priſcis libris vulgata lectio , *Ure maris rores* . Φύλλα τῆς λιβανωτίδος . Et hanc legi pro ture uſui fuiſſe veteribus . Vide Culicem Maronis ſub finem . Attamen utrovis modo legas , non inſtamus .

212 *Tedamque herbaſque Sabinas* . Sulphur & tedam adhibitam in tribus purgationibus , auctor Servius lib. 6. De Brathy diximus lib. primo : de lauro plura exſtant veterum teſtimonia ; quibus addo Procopium Gazæum in Deuteronomion : *Quid igitur de purificationibus in lege conſtitutis dicemus ? primam quidem præ ſe figuram purificationis melioris ferre , inſuper vero a Græcanicis differre ; quod eæ cum incantationibus , ſalibus , lauro , ordeo , mari & tranſitione per ignem fieri ſolebant* .

213 *Libaque de Milio* . Conſtabant , ni fallor , ex milio , & faba . Tale quid Diis ruſti-

Addit. ad num. 205. Feſtus : *Caviares hoſtiæ dicebantur , quod caviæ , ideſt pars hoſtiæ cauda tenus diceretur , & ponebatur in Sacrificio pro Collegio Pontificum quinto quoq; anno . October equus* (idem) *appellabatur , qui in Campo Martio menſe Octobri Marti immolabatur , de cujus Capite maxima erat contentio inter Suburranos , & Sacravienſes , ut hi in Regiæ pariete , illi ad turrim Mamiliam id figerent ; cujus cauda , ut ex ea ſanguis in focum diſtillaret , magna celeritate perferebatur in Regiam* .

ruſticis dabatur etiam Autumno. Feſtus: *Suffimenta dicebant, quæ faciebant ex faba milioque mellito, mulſo ſparſo: ea Diis eo tempore dabantur, quo uvæ calcatæ prælo premebantur.*

214 *Adde dapes mulctramque ſuas.* Non eſt in aliquot veteribus, *mulctramque*, ſed, *adde dapes in utrumque ſuas.* Nec reſpuit hanc editionem v. cl. ὀκλυνῶς Daniel Heinſius. Dapes hic ſume antiqua ſignificatione. Feſtus: *Daps apud antiquos dicebatur res divina, quæ fiebat aut hiberna ſemente, aut verna.*

215 *Dapibuſque refectus.* Abſit ut damnem hanc ſcripturam, licet priſci quidam vacillent. Alii habent, *dapibuſque paratis*, alii, *relictis*, Vaticani, *refectis.*

216 *Sive ſacra pavi.* Lege indubitato, *Sive ſacro pavi*, in loco Diis conſecrato.

217 *Pabulaque in buſtis.* Scribe, *e buſtis*, auctore libro noſtro perantiquo. *Buſtum* hic, locus in quo aliquis ſepultus.

218 *Inſcia carpſit ovis.* Ex hac ſuperſtitione Julianus Imperator in Codice Theodoſiano lib. 5. De ſepulc. viol. *Pergit audacia, ut quidam in buſta, diem functorum, & aggeres conſecratos ſæviant; quum & lapidem hinc movere, terram ſollicitare, & ceſpitem vellere, proximum ſacrilegio majores ſemper habuerint: ſed ornamenta tricliniis, aut porticibus, auferant de ſepulcris.* Sic legendus & ſupplendus hic locus.

219 *Si nemus intravi.* Uni veteri eſt, *intravit*, ovem aſpectans: non perplacet; quia mox, *noſtriſque fugatæ.*

220 *Noſtriſque fugatæ.* Liber, *noſtriſve.*

221 *Lucum ſpoliavit opaco.* Vetus ſuperſtitio, qua quivis ſacer lucus erat incæduus, nec ramum aut folium fas erat inde conlucare, niſi ſacrificium præceſſiſſet; ea ſuper re ex Catone Plinius nos admonet lib. 17. cap. ultimo: *Idem Cato arbores religioſas lucoſque ſuccidi permiſit ſacrificio prius facto: cujus rei rationem quoque eodem volumine tradidit.* Mallem, *precationem quoque e. v. trad.* quæ his ſane verbis concipiebatur: SI DEUS, SI DEA ES, CUJUM ILLUD SACRUM EST, UTI TIBI JUS SIET, PORCO PIACULO FACERE ILLIUSCE SACRI COERCENDI ERGO. Obſerva *coercendi* verbum in hac ſignificatione, ſed antiqua, pro *conlucare, deputare.* Feſtus *coinquire, coercere* explicuit, ſed obſcuriuſcule; at proprie alibi, *coinquire, deputare.* Miror cur lectionem hanc adulteret magni judicii vir in *coinquinere*, pro decubare; quum nihil mutandum ſit, clamet Trebatius apud Servium: *Luci*, inquit, *qui ſunt in agris, qui novitio capti ſunt, hos lucos eadem cærimonia moreque coinqui haberique debent, ut ceteros lucos qui in antiquo agro ſunt.* Id eſt, ſacrificio prius facto conlucari debent. *Coinquo* ſane vere eſt maculo, ſeu contamino; unde hodiernum *coinquino*: ſed in hac conlucatione ideo receptum, quia a Deo ſive Dea venia contaminandi, ſeu putandi, quod aliter ſcelus inexpiabile, luci petebatur.

222 *Unde data eſt ægra.* Sic plerumque vetus ſcriptura; in alia, *teneræ.* Utraque ad verum: nam agnis, aut ægris ovibus, paſtorum eſt, frondium aut herbarum fiſcinam in ſtabula ferre. Varro de adhuc lactentibus lib. 2. de Re ruſtica: *Diebus poſt paucis objicere his viciam molitam, aut herbam teneram, antequam exeunt paſtum, & quum reverterunt: & ſic nutricantur, quoad facti ſunt quadrimeſtres.*

223 *Ægre-*

Addit. ad num. 217. *Buſtum* hic *locus, in quo aliquis ſepultus*, hac enim ſignificatione utitur Ovidius, quod ejus verſiculo planiſſimum fit: re vera enim Feſto eſt locus ubi mortuus combuſtus eſt, & ſepultus. V. C. Vincentius Gravina, ad legem ROGUM BUSTUMVE, Buſtum locum, ubi Cadaver fuerat exuſtum, ſiquidem alibi conditum fuiſſet, cum Hotomanno interpretatur, quamvis locus uſtionis proprie diceretur Uſtrina. Eſto, ita legem eſſe hoc loco interpretandam, ſed in hac ſignificatione tantum non ſemper ſumitur ab optimis Scriptoribus. Buſtum dicitur, eodem auctore, quaſi bene uſtum. Ubi vero combuſtus mortuus erat, neque tamen ſepultus *Uſtrinam* dixeris ab urendo: *ſed modo buſtum*, ut ipſe colligit, *eo quod ſepelitur, Sepulcra* vocamus. Earum buſta, qui publicum in ſe odium concitaſſent, ſaxis petebantur, & diris inceſſebantur. Joſeph Scaliger ad ea Propertii carmina lib. 4. eleg. 5. v. 75.

Quiſquis amas, ſcabris hoc buſtum caedito ſaxis,
Mixtaque cum, ſaxis adjice verba mala.

Nam prætereuntes buſta eorum, qui in publica deteſtatione erant, lapidibus petebant. Teſtimonium recitat Auſonii, Argentarii poetæ, & Euripidis Electra.

223 *Agreſti Fauno*. Hic eſt, qui dictus *Silvanus agreſtis* in libro Catonis de Agrorum limitibus; qui Græcis ἀγρεὺς & ἀγραυλος. ſic vocat Archius in quodam Epigrammate. De lectione vero verum fatear, ita plures, nec adeo novi codices; nec vereor quin tueri poſſit, licet ſit parum recepta a litteratis noſtri ævi. Vulgo dicimus, in divo Alberto, pro ejuſdem ſacra æde. Sed placent & veteres in quibus, *agreſti fano*.

224 *Mota ungula*. Pecus gradiens turbavit aquas limpidas.

225 *Videamus labra Dianæ*. Ἀσαμίνθοι, λουτρά.

226 *Pelle procul morbos*. Petita jam venia incipit precatio paſtoralis: quam, quæſo, conferas cum Luſtrico Catonis carmine. Pars ejuſdem: SUOVE TAURILIA CIRCUMAGI JUSSI, UTI TU MORBOS VISOS INVISOSQUE, VIDUERTAM VASTITUDINEM, CALAMITATES INTEMPERANTIASQUE PROHIBESSIS, DEFENDAS AVERRUNCESQUE, UTIQUE TU FRUGES, FRUMENTA, VINETA VIRGULTAQUE GRANDIRE BENEQUE EVENIRE SIRIS, PASTORES PECUAQUE SALVA SERVASSIS, DUISQUE BONAM SALUTEM VALETUDINEMQUE MIHI, DOMUI FAMILIÆQUE NOSTRÆ.

227 *Ubera plena premam*. Rogat igitur pro pingui lacte, pro caſeo, pro felici & multo ovium fetu. Dionyſius ſcribit oppoſitum, Palilibus pro partu ab agricolis gratias Diis relatas: Θύουσι δ' ἐν αὐτῇ περὶ γονῆς τετραπόδων οἱ γεωργοὶ καὶ νομεῖς θυσίαν χαριστήριον ἔαρος ἀρχομένου. Unum & alterum puto factum; & pro venturo fetu ſacrificia ab eis acta, & pro præſenti grati animi indices exhibitos.

228 *Vimina rara ſero*. Tibullus.

Raraque per nexus eſt via facta ſero.

229 *Sitque ſalax aries*. Ad gregis auctionem.

230 *In ſtabulo meo*. Noſter codex, *in ſtabulis multa ſit agna meis*.

231 *Veluti cratere*. Lego in aliis *velut in cratere*.

232 *Cratere camella*. Marrucinus Marſus legit *canella*; & ſexcentas effutit nugas:

tu

Addit. ad num. 223. Ad ea Verba: *Vulgo dicimus in Divo Alberto pro ejuſdem Sacra æde*: Cavendum hic, ne ſtudioſi latinæ elegantiæ Adoleſcentes Caroli noſtri auctoritate in errorem fortaſſe inducantur. Divus enim vel *Deus* eſt, vel in *Deorum numerum relatus*, ut egregie vir doctiſſimus Chriſtophorus Cellarius in Curis poſterioribus de Barbar. & Idiot. *Exempla enim, inquit, Diva Mater, Diva Juno, Divi Penates, Divus Trajanus, & his paria per Appoſitionis figuram, ut Dea mater exponi poſſunt; nec facile exemplum repereris in puriore ſæculo, quod Barthii verbis in dedicatione Britonis DIVÆ ORIGINIS PRINCIPI conſimile ſit, pro quo malim cum Livio dicere divinæ originis*. Probat deinde Horatii teſtimonio *Diva Potens*, Valerii Flacci *Æquorei Divi*, Silii Italici *Triformi Divæ* nomina eſſe ſubſtantiva. Verba deinde refert Georg. Caſſandri, quibus in dedicatione Hymn. Eccleſ. acriter in has formulas Vir Optimus invehitur. In Antibarbaro vero ſub Livianum locum lib.7. cap.26. *Si Divus, ſi Diva eſſet* (hoc eſt, ſi Dea) *qui ſibi præpetem miſiſſet, propitius adeſſet*, hæc ſubjicit: *Iccirco non magis licet Divus Paullus, Divus Auguſtinus, aut de Principibus Divus Carolus, Divus Bernardus, dicere, quam Deus Paullus, Deus Auguſtinus, atque ita de ceteris*. Tutius igitur fuiſſet dicere, ut Cicero, Divinum Platonem, ſic in Divino Alberto. Verum tutius multo, & melius in *Beato, aut Sancto Alberto*, quam *Divo*.

Addit. ad num. 229. *Sitque ſalax Aries* magis proprie, quam Virgilius:

Vir gregis ipſe Caper deerraverat. Eccl. 7. v. 7.

Caper enim Varroni, Gellio, & Martiali ὁ ἐκτομίας eſt, exſectus:

Sic modo qui Tuſcus fueras, nunc Gallus Haruſpex,
Dum jugulas hircum, factus es ipſe Caper.

Nugas agit Scaliger, qui ut locum defendat, hæc male divinando concinit de Capro. *Capra vetus eſt vox. Sic mas Caper, antequam caſtrandi uſus inventus eſſet*. Undenam Scaliger ad nos attulit vocem *Caper*, antequam uſus caſtrandi reperiretur, inventam fuiſſe? Anne quod Femina Capra dicitur, Vir Caper dicendus erat? qua quidem ratione ex analogia, Hirca Femina dicenda eſſet, quod mas hircus appellatur. Quid eſt amabo te, Scaliger, in dumeta repere, quum teneris, ſi hoc non eſt?

tu legito ut eſt in vulgatis. *Camella* vas erat ligneum, ubi hæc potio infundenda; de quo Petronius: *Enothea menſam veterem poſuit in medio altari, quam vivis implevit carbonibus, & camellam vetuſtate ruptam pice temperata refecit*; & ſtatim: *Tum clavum, qui detrahentem ſecutus cum camella lignea fuerat, fumoſo parieti reddidit*. Hoc vaſis genus Polluci eſt σκάφιον.

233 *Lac niveum potes, purpureamque ſapam*. Hæc potio dicebatur burrhanica, a colore burrho. Feſtus: *Burrhanica potio, lac commiſtum ſapa, a rufo colore, quem burrhum vocant*. Unde eleganter, homines a vino rubentes *burrhos* apud eumdem dictos inveni. Hinc deducit illud vere ἔμψυχον μουσεῖον Joſephus Scaliger duas voculas Hiſpanas, *borracho y borracha*: quarum prima ſignificat ebrium, altera vas vinarium; quod etiam dicunt *botta*, verbum quoque Græco-barbarum. Gloſſæ, βυττίον, *cupella*: aliæ, βῦτις, *cupa*. Ille color πυῤῥὸς eſt Græcis: unde πυῤῥίας ejuſmodi cutis homines Comici dixere. Obſervat Helladius apud Photium: Ὅτι οἱ Κωμικοὶ τοὺς οἰκέτας τὸ μὲν πλεῖον ἀπὸ τοῦ γένους ἐκάλουν. οἷον, Σύρον, Καρίωνα, Μίδαν, Γέταν, καὶ ὅμοια· ἐκάλουν δὲ καὶ ἐκ τῶν ἐπιθέτων· ὡς ἀπὸ τοῦ χρώματος μὲν, Πυῤῥίαν καὶ Ξανθίαν. Ab eodem colore vocarunt πυῤῥίχον equum breviorem; Latini *burrhichum*: ſed Hiſpanis *el borrico* eſt aſinus, πυῤῥίχος, *aca*. De his audiendus Hieronymi locus fruſtra adhuc vexatus Epiſtola 26. ad Pammachium ſuper obitu Paulinæ uxoris: *Ubi videris fumare patinas, & phaſides aves lentis vaporibus decoqui, ubi argenti pondus, ubi ferventes buricos, mannos, comatulos pueros, pretioſas veſtes, picta tapetia; ibi ditior eſt largitore, cui largiendum eſt*. Lege, *ferventes burrhichos, mannos*. Gloſſæ, *burrhichi, manni*, id eſt equuli. Tentarunt alii legère, *ferventes borico manus*; ſed fruſtra.

234 *Purpureamque ſapam*. De hac ita Nonnius: *Sapa, quod nunc mellaceum dicimus, muſtum ad mediam partem decoctum*. Varro de vita populi Romani: *Sapam appellabant, quod de muſto ad mediam partem decoxerant*.

235 *Moris mihi reſtat origo*. In multis eſt prima, quod ſibi ſua ferint ineſſe igni vim quamdam abſterſivam, & malorum medelam: & hæc fuit antiqua opinio Judaica & Græcanica, inde immiſta in Romanam religionem: & ſtetit, ut mireris, uſque ad tempora Juſtiniani τοῦ ῥινοτμήτου. Tunc congregata 6. Synodus Trullenſis, & ineptiæ hæ cum aliis abolitæ. Liquet ex Canone 65. ad quem Theodorus Balſamon: Ἀλλὰ καὶ ἔμπροσθεν τῶν ἐργαστηρίων αὐτῶν καὶ τῶν οἰκιῶν ἀνῆπτον πυρκαϊάς, καὶ ἐπήδων ἐπάνω τούτων, νομίζοντες διὰ τούτου τὰ προσυμβαίνοντα ἴσως αὐτοῖς δυσχερῆ κατακαίεσθαι, καὶ ἑτέροις ἀγαθοῖς ἐντυγχάνειν. ἀκολούθως οὖν τούτοις ἐποίουν καὶ τινες ὀρθόδοξοι ἐν ταῖς ἡμέραις ἐν αἷς ἡ παροῦσα γέγονε σύνοδος.

236 *Vitæ cauſſa eſt*. Pompejus Feſtus: *Aqua & ignis interdici ſolet damnatis, quam accipiunt nuptæ: videlicet quia hæ duæ res humanam vitam maxime continent. Itaque funus proſecuti, redeuntes ignem ſupergrediebantur aqua adſperſi: quod purgationis genus vocabant ſuffitionem*.

237 *Saxis ſaxa feribant*. Hoc fuiſſe puto primo adinventum ad ſcintillas eliciendas; poſtea venit uſus petræ focariæ a ferro percuſſæ; poſtea τῶν λίθων πυρίων, & miſti coloris: cujus generis & ἀπυρώτους vidi plurimos.

238 *Innocuum cui dedit ignis iter?* Statius lib. 2. Silvarum, in lacrimis Hetruſci:

Felix cui magna patrem cervice ferenti
Sacra Mycenææ patuit reverentia flammæ.

239 *Hoc tamen eſt vero propius*. En noſter etiam initium Palilium non facit antiquius Urbis natali, nec diſſentit a Tibullo & Plutarcho: nam agit de ſacro Palis ſic celebrari cœpto, & cum his ſtipularum acervis; quod originem duxiſſe putat ab incenſis antiquis tuguriolis, quum ruſtici in nova novæ Urbis migrarent. Abſit, quod neget ante hanc conditam fuiſſe Palilia; in quibus Pales cum Silvano culta lacte, & anni primitiis. Addita igitur ſub Romulo tranſitio per flammas, ſuffimenta illa, ſed equus victima multo poſt.

240 *Na-*

Addit. ad num. 234. Plinio muſtum eſt ad tertiam partem decoctum Hiſt. 14. 9. *Syræum, quod alii ἕψημα noſtri ſapam appellant, ingenii, non naturæ eſt, muſto uſque ad tertiam partem menſuræ decocto*.

240 *Natali nunc quoque, Roma, tuo.* Nam eodem xi. Kalendas illa condita. Plutarchus: Ὅτι μὲν οὖν ἡ κτίσις ἡμέρᾳ γένοιτο τῇ πρὸ ἕνδεκα καλανδῶν Μαΐων, ὁμολογοῦσι· καὶ τὴν ἡμέραν ταύτην ἑορτάζουσι Ῥωμαῖοι, γενέθλιον τῆς πατρίδος ὀνομάζοντες.

241 *Ambiguum eſt.* Scriptura noſtra, *ambigitur*.

242 *Nomina ponat uter.* Ennius apud Tullium primo de Divinatione:

Certabant, urbem Romamne Remamne vocarent:
Omnis cura viris uter eſſet Induperator.

243 *Bis ſex videt ordine frater.* Ab antiquis germana lectio eruitur, *bis ſex videt ordine: pacio Statur.*

244 *Apta dies legitur.* Hanc jam habes. Hora fuit poſt ſecundam ante tertiam plenam, ut ex Tarruntio inſigni Mathematico ſcribit Julius Solinus; & ex eodem excerpta Dionis verba ſunt: Ὥρα δὲ Ῥώμης ὅτε Ῥωμύλος ταύτην ἤρξατο κτίζειν, ὥρα δευτέρα πρὸς τρίτης, ὡς Ταρρούτιος ὁ Μαθηματικὸς κατεστήριξε· Διὸς μὲν ἰχθύσι, Κρόνου δὲ καὶ Ἀφροδίτης καὶ Ἄρεως, καὶ Ἑρμοῦ σκορπίῳ, ἡλίου δὲ ταύρῳ καὶ σελήνης ζυγῷ. Annus fuit ſecundus Olympiadis 7. ſi Eratoſtheni credimus.

245 *Sacra Palis ſuberant.* Albius Tibullus lib. 2. Elegia 5.

Romulus æternæ nondum formaverat urbis
Mœnia, conſorti non habitanda Remo;
Sed tum paſcebant herboſa palatia vaccæ;
Et ſtabant humiles in Jovis arce caſæ.
Lacte madens illic ſuberat Pan ilicis umbræ;
Et facta agreſti lignea falce Pales.

Legit Onufrius Panvinius, *Sacra Pales aderant.* Quæ lectio ſi emendati & antiqui codicis eſſet, magno me ſcrupulo liberaret; quem ſilere addecet.

246 *Terra petita ſolo.* Vide Plutarchum in Romulo.

247 *Fungitur igne focus.* Rectiſſime in vulgatis eſt, *funditur*. Quæ lectio Marſo cauſſa fuit ineptiſſimi interpretamenti.

248 *Deſignat mœnia ſulco.* Ex ritu finitimo. Varro lib. 4. de L. L. *Oppida condebant*, inquit, *in Latio Etruſco ritu multa, id eſt junctis bobus, tauro & vacca interiore aratro circumagebant ſulcum.* Obiter moneo, ritum hunc, & alios ſervatos in libris, quos vocabant Rituales; de his Feſtus: *Rituales nominantur Etruſcorum libri, in quibus perſcriptum eſt, quo ritu condantur urbes, aræ, ædes ſacrentur, qua ſanctitate muri, quo jure portæ, quo modo tribus, curiæ, centuriæ diſtribuantur, exercitus conſtituantur, ordinentur, ceteraque hujuſmodi ad bellum & pacem pertinentia.* Res ipſa ſuadet, me ſilente, Romulum præcepta hæc prælegiſſe.

249 *Advertite vultus.* Priſcus codex, *advertite cuncti.*

250 *Tonitru dedit omnia lævo.* Cur lævum dextro felicius, fiet palam ex his Plinii: *Fulmina læva proſpera; quia ſacrificantis vel precantis latus lævum, dextrum eſt ejus qui poſtulata largitur.*

251 *Celer*

Addit. ad num. 242. Haud equidem infirmaverim fidem Ennio, ſed ſi Dionyſius, aliique complures audiendi ſunt, nulla cauſſa fuit, quamobrem de nomine inter ſe Fratres certarent. Ab Evandro enim, quem Palatinum Collem partem Urbis imperio tenuiſſe conſtat, Ῥώμη græce, Latine Valentia multo ante Romulum appellata fuit. Quidquod, ſi qua aliis fides, a femina quadam, cui Romæ nomen, Græcane, an Trojana incertum, quæ vel comes, vel cognata, vel conjux Æneæ fuit, Urbi terrarum Dominæ, Reginæque nomen factum? Sed malumus Hiſtoriam cum Ennii teſtimonio componere. Dicemus igitur, quod etiam veroſimilius, Romam ab Evandro in Palatio conditam, procedente tempore, aut deſertam, aut diruam fuiſſe, & a Romulo reſtitutam, ab ipſo Reſtitutore nomen accepiſſe.

Addit. ad num 250. Cauſſam, quam affert Noſter ex Plinio non contemnimus, ſed quæ eſt apud Varronem, magis probatur. A læva enim Romani habebant mundi ortum, quippe qui ad meridiem, auſpicaturi, aliquid ut agerent, ſeſe convertebant. Neque tamen ſemper, quod lævum eſſet, felix, fauſtumque dicebatur. Ovid. in Ibin v. 125.

Eveniet, dedit ipſe mihi modo ſigna futuri
Phœbus, & a læva maeſta volavit avis.

251 *Celer occupat auſum*. Raſtro, ſeu rutro paſtorali. Antiquæ membranæ Chronici Euſebiani: *Remus rutro paſtorali a Fabio Romuli duce occiditur*. Malim igitur in Dionyſio, Πλήξει τῷ σκαφίῳ τῆς κεφαλῆς καὶ αὐτίκα ἀποκτεῖναι. Legitur in vulgatis, τῷ σκαφίῳ. Verterunt bene *rutro* intrepretes, quum ſit σκάφιον ritrum; male Gloſſæ, *raſtrus*, σκάφιον.

252 *Sicque meos muros*. Ipſa verba Titi Livii.

253 *Poſito ſuprema feretro*. Servius: *Feretrum, locus ubi mortui feruntur; & eſt Græcum nomen; nam Græce φέρετρον dicitur*, & νεκροφόριον. Placet in initio, *Feretrum, loculus ubi*.

254 *Invito frater ademte*. Verius *volenti* dixiſſes; nec aliud mihi umquam ſuadebis. Cicero 4. Officiorum: *Species enim utilitatis animum pepulit ejus; cui quum viſum eſſet utilius, ſolum quam cum altero regnare, fratrem interemit*. Audi nunc ejuſdem ſententiam de hac prima perduellionis lege: *Omiſit hic & pietatem & humanitatem, ut id quod utile videbatur, neque erat, aſſequi poſſet; & tamen muri cauſſam oppoſuit, ſpeciem honeſtatis neque probabilem, neque ſatis idoneam: peccavit igitur, pace vel Quirini vel Romuli dixerim*.

255 *Subdita Flamma rogo eſt*. Inde ſepultus in Remuria: qui locus in ſummo Aventino; ubi ille de condenda urbe fuerat auſpicatus

256 *Idem Vinalia dicam*. IX. Kalendas erant ſacra Vinalia: quæ duplicia; & quæ celebrata hoc menſe, Plutarcho dicta Ἀφροδίσια; & quæ menſe Sextili XIV. Kalendas Septembres, auctore Feſto, & veteri Kalendario. Priora putarunt viri docti Veneri ſacra, poſteriora Jovi. Teſtimonia poſces, quæ non habeo, niſi diſſenſum ſcriptorum. A quo judicatu me ſolvo.

257 *Numina vulgares*. Hoc feſto meretriculæ Veneris Erycinæ templa adibant; & oblatis floreis munuſculis cuncta expetebant, quibus populo placerent.

258 *Multa profeſſarum*. Sic dictæ famoſæ hæ mulierculæ: nam ſe vulgare non poterant, niſi præcederet apud Ædiles profeſſio. Vide accuratiſſimum Lipſium ad Annales Taciti

259 *Profeſſarum quæſtibus*. In his ſitum præcipuum harum vilium ſtudium; & vere Alexis ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ δράματι Ἰσοστασίῳ· Πρῶτον μὲν γὰρ εἰς τὸ κέρδος καὶ τὸ συλᾶν τοὺς πέλας τἄλλα αὐταῖς πάρεργα γίνεται.

260 *Collinæ proximæ portæ*. Strabo lib. 6. Ἀφίδρυμα δ' ἐστὶ καὶ ἐν Ῥώμῃ τῆς θεοῦ ταύτης τὸ πρὸ τῆς πύλης τῆς Κολλίνης, ἱερὸν Ἀφροδίτης Ἐρυκίνης λεγόμενον, ἔχον καὶ ναὸν, καὶ στοὰν περικειμένην ἀξιόλογον. Dedicata Romæ hæc ædes anno DLXXII. de quo agens Livius lib. 40. *Ædes*, inquit, *duæ eo anno dedicatæ ſunt, una Veneris Erycinae ad portam Collinam (dedicavit L. Porcius L. F. Licinius Duumvir: vota erat ab Coſ. L. Porcio Liguſtino bello) altera in foro Olitorio Pietatis*.

261 *A St-*

Addit. ad num. 251. Livius ab irato Romulo, quod per ludibrium novos muros tranſiliiſſet, interfectum fuiſſe, narrat. Quamvis in turba ictum fuiſſe, novum certamen de tyrannide occupanda ortum quum eſſet, non inficietur, Egnatii opinio, neque occiſum fuiſſe Remum, & Romulo ſuperſtitem vixiſſe eo Virgilii verſiculo:

. . . *Remo cum Fratre Quirinus*
Jura dabant. . . . .

ſatis probari poſſe videtur: ſed alio referendus eſt Virgilianus locus: Ad purgandos enim Remi manes, conſuevit Romulus, ſi quid eſſet ſibi ſanciendum, juxta ſe ſellam ponere cum aliis Regiis inſignibus, quaſi ſibi Remo adſidenti inſervire deberent.

Addit. ad num. 255. Num per id tempus cadavera cremarentur dubitari fortaſſe poteſt, quamvis rogum in uſu fuiſſe antiquiſſimis Reip. temporibus Leges Decemvirales teſtentur; quod enim anno V. C. 253. cadavera combuſta fuiſſe legimus, id neceſſitati aliqui tribuunt, quod ſepeliendi otium minime ſuppeteret. Ad Sullam vero, quod pertinet, qui primus Romæ crematus eſſe dicitur, quod primus ex Gente Cornelia crematus eſſe perhibetur, ridiculum nobis videtur. Etiamſi enim Romani uſtionis uſum accepiſſent, quod longiquis bellis terra obruti eruebantur, eorumque manes turbabantur, plures tamen familiæ vetuſtam humationem retinuerunt, ex quibus Cornelia, in qua primus Sylla corpus ſuum cremari voluit, quippe qui, quum juſſiſſet reliquias C. Marii ad Anienem ſitas diſſipari, idem ne ſuo cadaveri fieret, formidavit.

261 *A Siculo nomina colle tenet*. Ubi & templum habuit ditiſſimum; de quo etiam Strabo eodem libro: Οἰκεῖται δὲ καὶ ὁ Ἔρυξ λόφος ὑψηλός, ἱερὸν ἔχων Ἀφροδίτης, τιμώμενον διαφερόντως, ἱεροδούλων γυναικῶν πλῆρες τὸ παλαιόν· ἃς ἀνέθεσαν κατ' εὐχὴν οἵ τ' ἐκ τῆς Σικελίας καὶ ἔξωθεν πολλοί: νυνὶ δ' ὥσπερ αὐτὴ ἡ κατοικία, λειπανδρεῖ καὶ τὸ ἱερόν, καὶ τῶν ἱερῶν ἐκλέλοιπε τὸ πλῆθος. Quis præſtet huic fidem? Diodorus, qui ſcripſit pauculos annos ante Strabonem hæc de cultu & ſplendore ædis Erycinæ lib. 4. *Fani hujus religioſi majeſtatem ſi quis accuratius penſitet, merita illud admiratione proſequetur: alia enim ſacraria poſt aliqua gloriæ incrementa adverſi perſæpe caſus labefactant, & convellunt; at hujus fani cultus a primo dedicationis exordio tantum abeſt ut defecerit, ut contra, ſubinde majus acceperit augmentum.*

262 *Carmine vivacis*. Pace tua dicam, mi Ovidi, hallucinaris: nam hæc Veneris ædes prope portam Collinam non dedicata monitu carminis Sibyllini, ſed vovit ſponte L. Porcius Liguſtino bello, dedicavit Porcius L. F. Licinius, ut ex Livio vidimus, anno DLXXII. Fateor aliam eidem Veneri voviſſe Q. Fabium Maximum juſſu libri fatalis, ſed ante hanc poſitam annis XXXIV. Servilio Geminio, & C. Flaminio Coſs. idem Livius lib. 22. *Decemviri libros Sibyllinos adire jubentur: qui, inſpectis fatalibus libris, retulerunt patribus, quod ejus belli cauſſa votum Marti foret, id non rite factum, de integro atque amplius faciendum eſſe; & Jovi ludos magnos, & ædes Veneri Erycinæ ac Menti vovendas eſſe, & ſupplicationem, lectiſterniumque habendum*. Hoc igitur anno vota, ſed dicata DXXXVIII. L. Poſtumio Albino & T. Sempronio Coſs. idem lib. 23. *Exitu anni Q. Fabius Maximus a Senatu poſtulavit, ut ædem Veneris Erycinæ, quam Dictator voviſſet, dedicari liceret: Senatus decrevit, ut T. Sempronius Conſul deſignatus, quum primum magiſtratum iniſſet, ad populum ferret, ut Fabium Duumvirum eſſe juberent ædis dedicandæ cauſſa*. Nec ſuſpicetur aliquis, Naſonem de hac æde Q. Fabii forte loqui: nam hæc ſita in Capitolio regione VIII. ipſuſmet Livius eodem libro: *Interea Duumviri creati ſunt, Q. Fabius Maximus, & T. Octacilius Craſſus, aedibus dedicandis; Menti Otacilius, Fabius Veneri Erycinæ: utraque in Capitolio eſt, canali uno diſcretæ*. Hanc, quam hic nominat noſter, aperte ait ſitam prope portam Collinam, quæ in regione V. Inſuper alius Auctoris lapſus inſurgit: nam poſt captas, inquit, Syracuſas Venerem Erycinam in Urbem translatam; & ut iſta,

Carmine vivacis Venus eſt translata Sibyllæ,

torqueamus ad tempus, quo primum monitu Sibyllino Venus Erycina Romæ coli cœpta eſt, non perſtant: nam Syracuſæ captæ anno Urbis DXLI. templum dicatum DXXXVIII.

263 *Sit Jovis iſta dies*. M. Varro lib. 5. de L.L. *Vinalia a vino: hic dies Jovis, non Veneris*.

264 *Turnus, an Æneas*. Hac de re vide Livium, Plutarchum, Originem gentis Romanæ; ubi multa ex antiquiſſimis Scriptoribus: vide etiam Plinium lib. 14. cap. 12.

265 *Stat mihi non parvo*. Idem apud Propertium lib. 3. *magno ſtare*.

Atridæ magno quum ſtetit alter amor.

266 *Nulla mora eſt operi: veſtrum eſt dare*. Meus habet, *Nulla mora eſt operæ, veſtrum dare*.

267 *Sex ubi quæ Reſtent*. VII. Kalendas ver meo Publio dipartitur; quod Columellæ ipſo die Palilium, XI. Kalendas.

268 *Et fruſtra pecudem Quæres*. Eodem VII. Aries occidit acronycho occaſu.

269 *Exoriturque Canis*. Mira & nova fateor. Numquam audivi a nata Aſtrologia, poſt Arietis occaſum, immo poſt Tauri ortum, Canem exoriri. Quidam mallet, exo-

Addit. ad num. 265. Miror, quid ſit, quod in re tam aperta teſte utatur Propertio. Hic enim dicendi modus pervulgatus eſt, & latinis Scriptoribus ſatis uſitatus. Hora Sat. 2. lib. 1. v. 121.

. . . quæ neque magno
Stet pretio, neque cunctetur &c.

Liv. lib. 23. cap. 30. *Multoque ſanguine, ac vulneribus ea Pœnis victoria ſtetit*. Paterc. l. 2. c. 62. *Utrique vindicta libertatis, morte ſtetit*. Paſſim invenies apud alios.

Addit. ad num. 269. Caroli lectionem affert Criſpinus, *effugietque Canis*, ipſumque Carolum laudat. *Neapolis*, inquit, *Illuſtris ſunt iſta*. Gratiam habeo: utinam id feciſſet ſæpe alias, tum ſcilicet, quum eruditiſſimi Interpretis ſententiam, explicationemque proponens, ejuſdem, cujus erat explicatio, nomen ſubticuit

exoriturque Capra. Sed ad quid? Sequuntur Rubigalia, quæ ad occaſum Canis inſtituta, & celebrata. Plinius lib. 18. cap. 29. *Rubigalia Numa inſtituit anno regni ſui* XI. *quæ nunc aguntur ad* VII. *Kalendas Maii; quoniam tunc fere ſegetes rubigo occupat. Hoc tempus Varro determinat Sole Tauri partem decimam obtinente, ſicut tunc ferebat ratio: ſed vera cauſſa eſt, quod poſt dies undeviginti ab Æquinoctio verno, per id quatriduum, varia gentium obſervatione, in quartum Kalend. Maii Canis occidit. Sidus & per ſe vehemens; & cui præoccidere Caniculam neceſſe ſit*. Suſpicio hinc mihi de menda venit; & adlubet ſcribere:

Signa dabunt imbres, effugietque Canis.

Hic enim moto Tauro ſtatim cedit navi Argoæ. Nigidius apud Servium Commentario ſphæræ Græcanicæ: *Oritur enim Canicula cum Cancro, in columen venit cum Geminis, occidit cum Tauro*. Virgilius primo Georgicon:

Candidus auratis aperit quum cornibus annum
Taurus, & averſo cedens Canis occidit aſtro.

Firmat etiam noſtram emendationem; quod ille in occaſu vehemens, gelidus, pluvius. Manilius clare ſuggerit libro primo:

Subſequitur rapido contenta Canicula curſu,
Qua nullum terris violentius advenit aſtrum,
Nec gravius cedit: namque horrida frigore ſævit;
Sic in utrumque movet mundum, & contraria reddit.

270 *Hac mihi Nomento*. Sabinorum oppido.

271 *In media candida turba via*. Candida turba ſunt Flamines, qui ad Rubiginem placandam properabant, albo induti veſtimento: coloris erat ſacrificantium. Valerius Maximus, loquens de S. C. publicato poſt cladem Cannenſem, quo cautum, ut luctui ejus ſtragis diebus triginta finis daretur, ne publica & privata ſacra deſererentur; *Matres*, inquit, *ac filiæ, conjugeſque & ſorores nuper interfectorum, abſterſis lacrimis, depoſitiſque doloris inſignibus, candidam induere veſtem & aris dare thura coactæ ſunt*.

272 *Media via*. De hac Servius: *Ab hoc oppido via Nomentana dicta, quæ incipiebat a Viminali porta*; & priſcus lapis:

VIÆ NOMENTANÆ PATRONUS.

273 *In antiquæ lucum*. Diſplicet lectio; ſed ſic plerique, præter duos optimos, qui habent *antiquum*. Quanto melius ad lucum, quam ad Rubiginem epithetum referre. Antiqua ſane Rubigalia non infiteor: inſtituit Numa Pompilius anno Regni ſui XI. Varro lib. primo de R. R. cauſſam incœpti cultus his explicat: *Quarto, Robigum, ac Floram, quibus propitiis neque rubigo frumenta atque arbores corrumpit, neque non tempeſtive florent: itaque publicæ Robigo feriæ, Robigalia; Floræ, ludi Floralia inſtituti*. Feſtus: *Rubigalia dies feſtus* VII. *Kalendas Majas, quo Robigo Deo ſuo, quem putabant rubiginem avertere, ſacrificabant*.

274 *Lucum Rubiginis*. Panvinius in Topographia Urbis, lucum & ædem ponit in regione 5. ſed ædem expreſſim via Nomentana extra portam Catulariam; ubi ſacrificium Robigini & Caniculæ faciebant: Ad hanc mentem Feſtus: *Catularia porta Romæ dicta eſt; quia non longe ab ea, ad placandum Caniculæ ſidus frugibus inimicum, rufæ canes immolabantur, ut fruges flaveſcentes ad maturitatem perducerentur*.

275 *Rubiginis ibat*. Libri duo e meis, *Robiginis*; & certe verius: nam ei venit etymon, ut ſuſpicor, a colore robo; qui Græcis ξανθὸς. Hinc *robos* boves a ruſticis vocatos, auctor eſt Feſtus in vocula *robum*. Expreſſe vetus Senatus Conſultum apud Gellium lib. 4. cap. 6. SATIS HABENDVM CENSVERVNT, SI QVID SVCCIDANEIS OPVS ESSET ROBVS, SVCCIDERET. Vulgo male legitur, ROBIGVS ACCEDERET. Et inſerta I reperio *Robios*; ut in hac Inſcriptione, LITATVRVM SE SCIAT VOLCANALIBVS X. CAL. SEPTEMBRES VITVLO ROBIO ET VERRE.

276 *Exta canis flammis*. Rufus eſſe debebat; imo catulus, & lactens; id me docuit Columella:

Hæc ne ruricolæ paterentur monſtra ſalutis;
Ipſa novas artes varia experientia rerum,
Et labor oſtendit miſeris, uſuſque magiſter
Prodidit agricolis ventos ſedare furentes,
Et tempeſtatem Tuſcis avertere ſacris:
Hinc mala Rubigo, virides ne torreat herbas,
Sanguine lactentis catuli placatur & extis.

277 *Culmos titan incalſacit udos.* Quod & principio Georgicωn Poeta notavit in hiſce,

Mox & frumentis labor additus, ut mala culmos
Eſſet Rubigo. . . . .

Bene *eſſet*: nam penitus rodit & occidit ſegetes. Hac metaphora uſus Martialis in Epiſtola libri 12. ad Priſcum in ſynchronos vates Bilbilitarios, qui ejus Epigrammata invidia carpebant: *Accedit his*, inquit, *municipalium rubigo dentium, & judicii loco livor, & unus aut alter mali, in puſillo loco multi.* Rubigo autem tunc ſævit in ſata, quum illis udis ſoles magni ſuperveniunt. Plutarchus de primo frigido: Τὸ γὰρ ἐγγυτάτω τοῦ πάθους αἴτιον ἂν σωφθῇ, πυρετῷ μὲν ἔντασις ἢ παρέμπτωσις· ἐρυσίβης δὲ, ἥλιοι πυριφλεγεῖς ἐπ' ὄμβρῳ. Negavit id Plinius, omnemque uredinem ſegetis frigori imputat clare his verbis lib. 18. cap. 28. *Plerique dixere, rorem inuſtum ſole acri, frugibus rubiginis eſſe cauſſam, & carbunculi vitibus: quod ex parte falſum arbitror, omnemque uredinem frigore tantum conſtare, ſole innoxio.* Verior Græci ſcriptoris & noſtri ſententia.

278 *Aſtrictum longa.* Diuturnæ pacis index Bachilidis Melici Carmen:

Ἐν δὲ σιδαροδέτοισιν πόρπαξιν αἰθᾶν ἀράχναν
Ἱστοὶ πέλονται, ἔγχεά τε λογχωτὰ,
Ξίφεά τ' ἀμφάκεα εὐρὼς δάμναται· χαλκέων
Δ' οὐκέτι σαλπίγγων κτύπος, οὐδὲ συλᾶται μελίφρων ὕπνος.

279 *Dixerat: a dextra.* In alio, *duxerat ad dextram*. Si quid video, non verius.

280 *A dextra villis mantele ſolutis.* Manu dextra ſacerdos ille Quirinalis cum patera & acerra geſtabat linteum mappa longiuſculum, tergendis manibus peracto ſacrificio. *Mantele*, Græcis χειρόμακτρον. Julius Pollux: Λάσια δὲ ἐκάλουν τὰ μέσως ἔχοντα χειρόμακτρα, ὡς ἀπὸ τοῦ δασύτητος. ὥστε οὐδὲν κωλύει τὰς ὀνομαζομένας μαντήλας οὕτω καλεῖν. Varro lib. 5. de L. L. *Mantelium, quaſi manuterium, ubi manus terguntur.* Gloſſæ parum proprie, *mappa*, χειρόμακτρον: nam *mappa* tantum ori ſerviebat: breve linteum, quod conviviis quiſque vocatus e domo ſua ferebat. Confunditur tamen apud omnes mappa cum manteli, mantele cum mappa; iſtud etiam paſſim menſarum integumentum. Martialis in Epigrammate cui lemma, *Gauſapa, vel mantele*:

Nobilius villoſa tegant tibi lintea citrum:
Orbibus in noſtris circulus eſſe poteſt.

Spartianus in Heliogabalo: *Exhibuit paraſitis cœnas de vitreis; & nonnumquam tot picta mantelia in menſam mittebat his edulibus picta quæ apponerentur.*

281 *Villis ſolutis.* His contrarium, *tonſis villis*; id eſt Servio, *minutis, vel compoſitis.*

Addit. ad num. 278. Toto hoc loco ab eo verſu::: *Nec teneras ſegetes*, uſque ad illud::: *Aſtrictum longa ſentiat eſſe mora*: orat eandem Rubiginem, ut ferrum abſumat, quod ad malos uſus vitæ conflari ſolet, patiatur autem nitere, quod ſolet hominibus utilitates complures, & opportunitates afferre. Damna æque, ac incommoda, quorum cauſſa eſt, concinne, ut mihi videtur, in hanc fere ſententiam, a Plinio numerantur lib. 33. cap. 14. *Ferrum autem optimum vitæ, peſſimumque inſtrumentum habetur. Siquidem hoc tellurem ſcindimus, ſerimus arbuſta, ponimus pomaria, vites ſqualore deciſo annis omnibus cogimus juveneſcere. Hoc extruimus tecta, cædimus ſaxa, omneſque ad alios uſus ferro utimur: ſed eodem ad bella, cædes, latrocinia, non cominus ſolum, ſed etiam miſſili, volucrique, nunc tormentis excuſſo, nunc lacertis, nunc vero pennato, quam ſceleratiſſimam humani ingenii fraudem arbitror* &c.

ſtis. Prorſus male: ibi enim Poeta vult, mantelia nullos in ora extima cirros habuiſſe. Nec *villoſa lintea* apud Martialem ea ſunt, quibus villus per omnia inſurgit; tonſa, quibus deraſus: ſed quibus nullum. Quid aliud ibi villus, quam quod nos Itali, *i fiocchi d' una tovaglia*? *Villos* igitur *ſolutos* explico, ſubtemen e linteo pendens; huic ſimile dat unum Phœdrus cuidam liberto:

Ex alticinctis unus atrienſibus,
Cui tunica ab humeris linteo Peluſio
Erat deſtricta, cirris dependentibus.

282 *Quo ſidere moto*. Quo exorto; ſic poſtulat hic ſenſus: nam moveri ſidus proprie eſt, quod ἀπὸ τοῦ ἀφανοῦς εἰς τὸ φανερὸν procedit; & econtra, quod ἀπὸ τοῦ φανεροῦ εἰς τὸ ἀφανές.

283 *Toſta ſitit tellus*. Bene de hujus ſideris ortu Alcæus Mitylenæus:

Οἴνῳ πνεύμονα τέγγε,
Τὸ γὰρ ἄστρον περιτέλλεται·
Ἡ δ' ὥρη χαλεπή,
Πάντα δὲ διψᾷ ὑπὸ καύματος.

284 *Canis hic imponitur aræ*. Huic pariſſimum feſtum fuit apud Græcos, ſi bene memini: Κυνοφόντιν illi dixere. Athenæus lib. 3. Μὴ βαΰζε, ἦπερ, ὦ ἑταῖρε, μηδὲ ἀγρίαινε τὴν κυνικὴν προβαλλόμενος λύσσαν, τὰς ὑπὸ κύνα οὔσας ἡμερῶν δέον αἰκάλλειν μᾶλλον, καὶ προσσαίνειν τοῖς συνδείπνοις, μὴ καί τινα Κυνοφόντιν. Iſaacus Caſaubonus mallet, Κυνοφόντιδα, ἑορτὴν τελεσώμεθα, ἀντὶ τῆς παρ' Ἀργείοις ἐπιτελουμένης.

285 *Cum Phrygis Aſſaraci*. IV. Kalendas Majas incipiebant Floralia. Plinius lib. 18. cap. 29 *Itaque iidem Floralia* IV. *Kalendas ejuſdem* Maii *inſtituerunt*, *Urbis anno* DXVI. *ex oraculis Sibyllæ*, *ut omnia bene deſtoreſcerent*. *Hunc diem Varro determinat*, *ſole Tauri partem quartamdecimam obtinente*; *ergo ſi in hoc quatriduum inciderit plenilunium*, *fruges*, *& omnia quæ florebunt*, *lædi neceſſe erit*. Neſcio, an probi numeri Pliniani: ſit mihi fides, & ſcribe, *anno Urbis* DXIII. nam L. & M. Publicio plebis Ædilibus, ut dicemus, inſtituta. Facile fuit ex 2. reddere litteram 5.

286 *Exit & in Majas*. Scribit igitur ſolemnitatis partem ſub finem menſis Aprilis agitari; quod reliquum, menſe Majo. Diem ille Libro ſequenti facit VI. Nonas Majas. In Kalendario Conſtantini Magni prima Floralia invenio pridie Kalendas Majas, altera 5. Nonas.

287 *Aufert Veſta diem*. Ne fallaris: in hunc Veſtalia non incidunt, ſed in VI. Idus Junias. Nunc translatio celebratur ſacri ignis in domum Palatinam. Mos fuit, Pontificem Maximum ædes publicas juxta Veſtam incolere: quumque Auguſtus Pontifex jam deſignatus Palatium vellet inhabitare, Veſtam ad ſe tranſtulit, id eſt a regione 8. in 10. ubi ſitum: cujus partem tunc publicavit. Dio Caſſius: Ἐπειδὴ ποτὲ Λεπίδου μεταλλάξαντος ἀρχιερεὺς ἀπεδείχθη, καὶ διὰ τοῦθ' ἡ βουλὴ ψηφίσασθαι αὐτὸν ἠθέλησεν, ὅτι τε αὐτὸν προσήκεσθαι ἔφη, καὶ ἐγκειμένων οἱ, ἐξανέστη τε καὶ ἐξῆλθεν ἐκ τοῦ συνεδρίου. καὶ οὔτε ἐκεῖνα ἐκυρώθη, οὔτ' οἰκίαν τινὰ δημοσίαν ἔλαβεν, ἀλλὰ μέρος τι τῆς ἑαυτοῦ, ὅτι τὰ ἀρχιερέα ἐν κοινῷ πάντως οἰκεῖν ἐχρῆν, ἐδημοσίωσε. imo & mox totum; addit enim idem Scriptor lib. 55. Ὁ δὲ Αὔγουστος, τὴν οἰκίαν οἰκοδομήσας, ἐδημοσίωσε πᾶσαν, εἴτε διὰ τὴν συντέλειαν τὴν παρὰ τοῦ δήμου οἱ γενομένην, εἴτε καὶ ὅτι ἀρχιέρεως ἦν ἐν τοῖς ἰδίοις ἅμα καὶ ἐν τοῖς κοινοῖς οἰκοίη. Secunda cauſſa verior.

288 *Phæ-*

Addit. ad num. 282. *Quo exorto* (explicat Carolus) *ſic poſtulat hic ſenſus*: & moveri ſidus, dici proprie affirmat, quod ἀπὸ τοῦ ἀφανοῦς &c. rurſus ἀπὸ τοῦ φανεροῦ &c. moveatur. Eſto. Sed, vel ipſo Carolo teſte, quo tempore Robigalia celebrantur canis non exoritur, ſed occidit: hoc autem loco de Robigalibus ſermo eſt. Jamvero Publius noſter Robigalibus VII. Kalendas Majas Sidus hoc perperam exoriri dixerat; nam eo tempore ſeges vi potius frigoris, quam caloris obnoxia eſſe videtur. Id, Publi, ſi fieri dicas cane intra tredecimum, duodecimumque Kalendas Sextiles exoriente, equidem intelligo, ſed ſeptimo Kalendas Majas, vel juratus ajo, me nullo pacto intelligere. Abſit verbo invidia, vel dicendum *Sidere moto* ad Sextiles Kalendas referri, vel Publium noſtrum dormitaſſe credendum eſt.

Addit. ad num. 283. Bene, atque adeo optime de hujus ſideris ortu Græcus Vates: *torrentur omnia*, *ſitiunt omnia*, *ſidus oritur rebus omnibus infeſtum*, ſcimus & libentiſſime confitemur: at quo tempore? eo, quo re vera oritur, non autem eo, quo omnium doctorum conſenſu occidit.

288 *Phœbus habet partem*. In alio Palatii angulo templum erat Apollinis Palatini; unde illa noſtri Naſonis in extrema Metamorphoſi :

Veſtaque Cæſareos inter ſacrata penates,
Et cum Cæſarea tu Phœbe domeſtice Veſta.

Vides duo numina in una domo dicata. Svetonius in Auguſto : *Templum Apollinis in ea parte Palatinæ domus excitavit, quam fulmine ictam deſiderari a Deo aruſpices pronuntiarant*. Ipſe in ſuo Indice Ancyrano : CVRIAM, ET CONTINENS, ET CALCHIDICVM TEMPLVMQVE APOLLINIS IN PALATIO CVM PORTICIBVS FECI. Meminit etiam porticus Svetonius : *Additæ porticus cum Bibliotheca Latina Græcaque*; de hac initio libri 53. Dio Caſſius ; & Horatius Epiſtola 2. ad Florum libro primo :

...... *Tangere vitet*
Scripta Palatinus quæcumque recepit Apollo.

Latina ſcilicet, Græcaque, quæ diviſim in Palatio locata. Hinc colligo, quod unaquæque bibliotheca ſuos cuſtodes habuerit. Antiquus lapis : L. VIBIVS AVG. SER. PAMPHILIVS SCRIBA, ET A BIBLIOTHECA LATINA APOLLINIS. Alter: C. JVLIVS FALIX A BIBLIOTHECA GRÆCA PALATINA. Miror cur Palatina tantum *Græca* dicatur, Latina vero *Apollinis* : idque non in his ſolum lapidibus, ſed & in tribus aliis obſervavi.

CARO-

Addit. ad num. 288. Miratur eruditiſſimus Carolus, quid ſit, quod in propoſitis lapidibus *Græca Bibliotheca* dicatur *Palatina*, *Latina vero Apollinis*. In tribus aliis id ſe obſervaſſe narrat, quod & nos. Romæ

TI. CLAUDIUS. ALCIBIADES
MAG. A BIBLIOTHECA LATINA
APOLLINIS

Alia C. JULIUS. FELIX
A. BIBLIOTHECA
GRÆCA. PALAT.

Lapis in ædibus Maffejanis ad Thermas Agrippinas

SULPICIÆ
THALLUSÆ
ANTIOCHUS. TI. CLAUDII
CÆSARIS. A. BIBLIOTHECA
LATINA. APOLLINIS
CONJUGI. SUÆ
BENE. MERITÆ

Ego vero diu, multumque rimatus, nihil uſquam, quantum quidem potui animo & cogitatione contendere, elicui, cui dignum aliquid admiratione quaſi μυστήριον, ſubeſſet : ſi quid indaganti ſeſe oſtenderit, mihique benigne demonſtraverit, gratificantem mihi hominem multum amavero. Formulas igitur ex una conſuetudine captas fuiſſe, cenſuerim. Quum enim vel ex Authore Bibliothecis nomen facerent, ut Octaviæ, Tiberianæ, Ulpiæ, vel ex ipſo loco, ubi inſtructæ eſſent, ut Palatinæ, Tiburtinæ, vel ex ipſo Numine cui eſſent conſecratæ, ut huic Apollinis, Nomen loci Græcæ, Numinis vero Latinæ, qui ſibi vel ſuis a bibliotheca homines monumenta poſituri eſſent, pro arbitratu fortaſſe dedere. Latinam vero Apollinis potius quam loci nomen ideo præ ſe tuliſſe, crediderim, quod & latina eſſet, & præſentiſſima ejus Numinis ope Romani Scriptores indigerent, ut vel dignis carminibus, quæ in ampliſſima bibliotheca ſervarentur, vel alio rerum pulcherrimarum genere, quas eſſent excogitaturi, poſſent facile ſe ad immortalitatem comparare. Sed hæc dicis cauſſa : neque enim facile adducor, ut credam, eaſdem ſemper formulas Palatinæ bibliothecæ Cuſtodes in ſuis monumentis omnibus fere innumeris, reliquiſſe. Græcæ Bibliothecæ, cui nihil omnino vel de loco, vel de auctore additur, ut quæ fuerit, dignoſcatur, mentionem fieri video in Inſcriptione apud Gruterum

C. JULIUS C. L. PHRONIMUS
A BIBLIOTHECA GRÆCA.

CAROLI NEAPOLIS *ANAPTYXIS* CUM ADDITAMENTIS AD PUBLII OVIDII NASONIS *Faſtorum Lib. V.*

1 NON *ſatis eſt liquido cognita cauſſa*. Ea propter tria adducitur ἔτυμα, menſem hunc aut a Majeſtate, Honoris & Reverentiæ filia, dictum, aut a Majoribus; aut a Maja Mercurii matre. Primi non meminit ullus niſi noſter: ſecundum eſt ex ſententia Fulvii nobilioris. Macrobius primo Saturnalium: *Nam Fulvius Nobilior in Faſtis, quos in æde Herculis Muſarum poſuit, Romulum dicit, poſtquam populum in majores junioreſque diviſit, ut altera pars conſilio, altera armis Rempublicam tueretur, in honorem utriuſque partis hunc Majum ſequentem Junium vocaſſe*. Tertium ex opinione Cincii; licet hic Majam Vulcani dicat uxorem. Vir ille Conſularis: *Cincius menſem nominatum putat a Maja, quam Vulcani dicit uxorem; argumentoque utitur, quod flamen Vulcanalis Kal. Majis huic Deæ rem divinam facit.* Plutarchus in libro τῶν Κεφαλαίων: Καὶ γὰρ τοῦτο ἴσως Ἑρμῆν ἐν αὐτῷ σέβοντες, καὶ Μαίας ἐπώνυμός ἐστιν. ἢ (καθάπερ ἔνιοι λέγουσιν) ὁ μὲν Μάϊος ἀπὸ τῆς πρεσβυτέρας, ὁ δὲ Ἰούνιος ἀπὸ τῆς νεωτέρας ἡλικίας ὠνόμασται;

2 *Ut ſtat, & incertus*. Theognis: Ἐν τριόδῳ δ᾽ ἕστηκα.

3 *De media plebe*. Τῶν τυχόντων Græci dicerent. Iſocrates in Helenæ encomio: Ἐκ τῶν τυχόντων, ἀλλὰ μὴ τῶν πολὺ διενεγκόντων. Eodem ſenſu legitur, *de via mulier*, *puer e triviis*.

4 *Sedere Deus*. Ac ſi poſtea ſedes unicuique pro meritis aſſignatæ. Hanc diſtinctionem mihi viſus Homerus adſignificaſſe in Iliade A. ubi, poſt Deorum convivium fictum & pictum,

Οἱ μὲν, addidit, κακκείοντες ἔβαν οἶκόνδε ἕκαστος,
Ἧχι ἑκάστῳ δῶμα περικλυτὸς ἀμφιγυήεις
Ἥφαιστος ποίησ᾽ ἰδυίῃσι πραπίδεσσι.

Hinc Apulejus in Metamorphoſi: *Accumbebat ſummum torum maritus, Pſychem gremio ſuo complexus, & cum ſua Junone Juppiter, ac deinde per ordinem toti Dei.*

5 *Impoſuere toris*. Scriptura palam melior, *compoſuere toris*.

6 *Magna fuit*. Semper una, & eadem.

7 *Pudor & Metus*. Majeſtatis individui comites. Hinc Sophocles in Oedipode:

Ἀλλ᾽ ἔστι γὰρ καὶ Ζηνὶ σύνθακος θρόνων
Αἰδὼς ἐπ᾽ ἔργοις πᾶσι. . . . . .

8 *Suſpectus bonorum*. Cultus & admiratio digniorum.

9 *Et pro cruribus angues*. Sidonius Apollinaris:

Non hic terrigenam loquar cohortem
Admixto mage vividam veneno:

Cui præter ſpeciem modo carentem,
Angues corporibus voluminoſis
Alte ſquamea crura porrigentes,
In veſtigia fauce deſmebant.

10 *Coluerunt Romulus illam.* Hinc Principi majeſtas in jure tribuitur. Vide Julium Paulum lib.4. Sententiarum tit.5. & Legem 7. §. Hoc ceterum. D. Ad legem Juliam majeſt. & Legem ultimam C. De legib.

11 *Illa datos faſces commendat.* Dignitates Conſulares, Ædilitias, Prætorias, omnem denique Magiſtratum. De Prætore, inquit Paulus ad Sabinum in l.9. D. De juſtit.& jur. *Prætor, ſalva majeſtate imperii ſui, ſalvoque more majorum, jus dicere conſtituit.*

12 *Patuit tunc curia ſeros.* Adludit ad Leges illas annarias.

13 *Unde petatur honor.* Latinus Pacatus in Panegyrico Theodoſii: *Non in ampliſſimis*, inquit, *Magiſtratibus adipiſcendis, ſed in Præturis quoque, & Ædilitatibus capeſſenais ætas ſpectata eſt: petitorum nec quiſquam annos Comitiali lege præſcriptos feſtinatis honoribus occupavit;* impetrata tamen a Principe aliquando venia. Plinius junior de ſe ipſo VII. Epiſtolarum: *Illum in Prætura ſum conſecutus, quum mihi Cæſar annum remiſiſſet.*

14 *Et medius juvenum.* Loco digniori. Salluſtius: *At medius ex tribus (quod & apud Numidas honori ducitur) Jugurtha foret*; inde Hadriani indignatio: *Nam quum quodam tempore*, ſcribit Spartianus, *ſervum ſuum inter duos Senatores e conſpectu ambulare vidiſſet, miſit qui ei colaphum daret, & diceret, Noli inter eos ambulare quorum eſſe adhuc potes ſervus.*

15 *Et interior.* Si duo vero erant, prælatus ſenex in itione, aut ſeſſione, & ad dextram poſitus. Hic verus ſenſus, ut placet V. C. Juſto Lipſio in Electis, & Hadriano Turnebo, & aliis, ſi legas cum optimis etiam membranis, & *anterior*; quod non ſuadeo: dices, ſenem juvenem comitem tantillum prælviſſe.

16 *Cen-*

Addit. ad num. 10. Florente, liberaque Republica *Senatus auctoritas*, *majeſtas Populi* dicebatur, quæ in Prætoribus erat, & in Coſſ. & in aliis Magiſtratibus majoribus; hanc, quam & dignitatem dixeris, qui læſiſſet *minutæ Majeſtatis reus habebatur, & majeſtatis crimine tenebatur.* Occupata vero Tyrannide, ſublataque libertate, Majeſtatis nomen cœpit eſſe pænes tantum Imperatores. Uſurpabantur autem hæc *Majeſtas Auguſti*, *Majeſtas Divinæ Domus*. Sicut vero in libero Populo apud hunc Majeſtas fuit, quæ dignitatem, atque amplitudinem imperii ſignificaret, ita ubi ſummum Imperium cum uno eſſe cœpit, de uno tantum vocis hujus vis, ac ſignificatio uſurpari cœpit: factum hinc eſt, ut quæ antea *Majeſtas populi* dicebatur, *Majeſtas eſſet Auguſti.* Jam vero *Majeſtas & Numen Auguſti* ſimul ponebantur; hinc frequentia ſunt illa in veteribus Monumentis N. M. Q. E. D. ideſt *Numini, Majeſtatique ejus Devotus*. Ubi vero adulatio bonorum peſtis capitaliſſima apud perditiſſimam Civitatem locum habuit, aſſentatores, & paraſiti, ut Romanorum Primores verbis palparent, dignitatem quamlibet majeſtatem appellabant. In pravum hunc ſuorum temporum morem invehitur Trebellius, quem de Majeſtate Auguſti, deque Majeſtate Cæſaris conſule eo loco, ubi, de Valeriano Juniore multum dubitatum fuiſſe, narrat, Cæſar ne tantum, an Auguſtus etiam fuerit: multa enim a Trebellio in hunc locum deduximus.

Addit. ad num. 12. Annaria, ſive annali rogatione definitum, quot quiſque natus annos magiſtratum quemque peteret, caperetque. Lata eſt L. Villio Trib. Pleb. (cui poſt Annales perrogatas leges Annali cognomen fuit) Lucio Manlio Acidino, Fulviano, Q. Fulvio Flacco Coſs. An. V. C. 574. Sed ante Villium annariæ aliæ Leges ſcriptæ, perlatæque fuere, vel ipſius Livii teſtimonio graviſſimo. De Scipione enim Africano (multis ſcilicet annis ante legem hanc ita ſcribit; *Huic petenti Ædilitatem, quum obſiſterent Trib. Ple. negantes rationem ejus habendam, quod nondum ad petendum legitima ætas eſſet.* Sed Scipioni id eveniſſe fortaſſe per errorem ſcripſit Livius, quod poſtea accidit Æmiliano. Ut ut iſta narrantur, cautius certe erit *latam a Villio*, demto *primum*, quam *a Villio primum* dicere.

16 *Cenſuram longa ſenecta dabat.* Senibus, inquit, habita reverentia, ac morum magiſtris.

17 *Delectaque corpora.* Vetus liber, *ſelectaque.*

18 *Summa relata.* Τὸ σύμπαν. Terentius Phormione: *Ad te ſumma rerum redit.*

19 *Tangor.* Inducor ut credam.

20 *Cum cœlifero Atlante.* Membrana vetus, *cum ſtellifero.* Utram eligas, recta: & adludit ad fabellam Æſchylus in Prometheo:

. . . . . Ὃς πρὸς ἑσπέρους τόπους
Ἕστηκε κίον᾽ οὐρανοῦ τε καὶ χθονὸς,
Ὤμοις ἐρείδων ἄχθος οὐκ εὐάγκαλον.

21 *Et ſummo concubuiſſe Jovi.* Ipſe ſuperius in xv.

Nam Steropen Marti concubuiſſe ferunt:
Neptuno Halcyonen, & te formoſa Celaeno:
Majan, & Electram Taygetamque Jovi.

22 *Ladonque rapax.* De hoc flumine nos vix tria verba in 2. quibus addo locum Strabonis e libro primo: Καὶ ὁ Λάδων δὲ ὁ ἐν Ἀρκαδίᾳ ἐπέσχε ποτὲ τὸ ῥεῦμα.

23 *Exul ab Arcadia.* Hæc & quæ ſequuntur tetigimus in primo.

24 *Alipediſque Dei.* Panis & Mercurii. Dionyſius vero libro primo inter ſacra, quæ numerat ab Evandro in Latium introducta, Mercurii penitus oblitus: nam Pani ſcribit inſtituta Lupercalia, Victoriæ fanum, & θυσίας alternis annis; Cereri templum, & ſacra ex more Græcanico; Neptuno ἱπποκράτεια. in genere poſtea ſubdit: Πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τεμένη καὶ βωμοὺς, καὶ βρέτη θεῶν καθωσίωσαν, ἁγισμούς τε καὶ θυσίας κατεστήσαντο πατρίους, αἳ μέχρι τοῦ κατ᾽ ἐμὲ χρόνου τὸν αὐτὸν ἐγίνοντο τρόπον. In his ſine dubio includit quidquid ſacri tunc Mercurio inſtitutum: ſed damno Auctorem, qui hoc inter præcipua tunc novis accolis expreſſim non recenſuit.

25 *Succinctis Faune Lupercis.* Quia currebant cum ſubligaculis circa pudenda, ut notavimus in 2. Hoc eodem epitheto hos nominat Papinius in Epicedio ad patrem; attamen Faſtorum membranæ aliquot veteres habent, *cinctutis*; non verius: nam *cinctutus*, & *ſuccinctus* idem prorſus eſt. Utraque vocula venit a cinctu: nec alia cauſſa dixit Flaccus in Arte Poetica, *cinctutos Cethegos*, quam quod tunicam infra pectus cingerent.

26 *Verbera ſecta.* Lego in multis, *vellera ſecta.* Vellus pro pelle uſurpari quis neſcit?

27 *Quid faciam?* Non aſſentior magis veteri; in quo, *Quid faciant.*

28 *Prima mihi nocte videnda.* Kalendis Maiis Capella oritur heliace; poſt haſce Ptolemæo: β. inquit, Ὥρα ιδ ς ὁ καλούμενος αἲξ ἑῷος ἀνατέλλει. Columellæ eadem die qua noſtro Faſtographo.

29 *Stella eſt in cunis.* Emendati codices, *in cunas.*

30 *Oleniæ Capellæ.* Aget meas vices Strabo: cujus verba adſcribam e libro 8. Αἴγιον, urbs eſt Achaiæ, δὲ ἱκανῶς οἰκεῖται. Ἱστοροῦσι δ᾽ ἐνταῦθα καὶ τὸν Δία ὑπ᾽ αἰγὸς ἀνατραφῆναι, καθάπερ φησὶ καὶ Ἄρατος.

Αἲξ ἱερὴ, τὴν μέν τε λόγος Διὶ μαζὸν ὑποσχεῖν.
Ἐπιλέγει δὲ καὶ ὅτι,
Ὠλενίην δέ μιν αἶγα Διὸς καλέουσ᾽ ὑποφῆται.

31 *Signum pluviale.* In meo, *ſidus pluviale.*

32 *Cin-*

Addit. ad num. 16. Recte de ſenibus: *habet enim*, inquit Tullius de Orat. *ut in ætatibus auctoritatem ſenectus, ſic in exemplis antiquitas*: & de Senect. *Temeritas eſt videlicet florentis ætatis, prudentia ſenectutis.* Ibidem; *Apicem ſenectutis auctoritatem eſſe dicit.*

Addit. ad num 22. Ladonem Dionyſius Εὐκάλαμον, καὶ εὐστέφανον; placidum dicit Ovidius. Syrinx apud Ladona in arundinem mutata: Publius noſter lib. 1. Metamorphoſeon:

. . . . . *Reſtabat plura referre,*
Et precibus ſpretis fugiſſe per avia Nympham,
Donec Arenoſi placidum Ladonis ad amnem
Venerat, hic illam, curſum impedientibus undis
Ut ſe mutarent, liquidas oraſſe ſorores,
Panaque, quum prenſam ſibi jam Syringa putaret,
Corpore pro Nymphæ calamos tenuiſſe paluſtres.

32 *Cinxitque recentibus erbis*. Variant libri. In uno optimo eſt, *decentibus*; in quis, *vireutibus*; in quis, *decoribus*.

33 *Sidera nutricem*, *nutricis*. In meo, *ſidera nutricem*, *& nutricis*.

34 *Dominæ nunc quoque nomen babet*. Nam dictum κέρας Ἀμαλθείας.

35 *Videre Kalendæ*. His iiſdem ara Laribus cognomine Præſtitibus dedicata.

36 *Ara erat illa quidem Curibus*. Ex hoc Sabinorum oppido olim cum Larum marmoreis ſignis in urbem advecta. Neſcio an longe melior, & concinnior lectio membranæ veteris, *Struxerat illa quidem Curius*: nam in ſcriptoribus nec auctorem, nec tempus aræ dicatæ, ſive tranſportatæ, veſtigium repperi.

37 *Et ſaxo longa ſenecta nocet*. Auſonius in hanc ſententiam:

. . . . . Monumenta fatiſcunt.
Mors etiam ſaxis nominibuſque venit.

38 *Quod præſtant oculis*. Hoc primum notes, Lares etiam antiquis creditos, quos nunc vocamus genios tutelares. Nunc ad etymon deveniam. Plutarchus: *An Præſtites ſunt qui præſunt*. Martianus Capella: *Specialis ſingulis mortalibus genius admovetur, quem & Præſtitem, quod præſit gerundis omnibus, vocaverunt*. Hac etiam de cauſſa JOVEM PRÆSTITEM reperio legi ſic cognominatum in inſcriptionibus antiquis.

39 *Stant quoque pro nobis*. Hi ſpeciales Capellæ genii cuique ad cuſtodiam præfecti. Græci dixere, ἐπόπται τῶν ἀνθρωπίνων πραγμάτων. de his capiendus Epictetus primo Diſſeret. cap. 14. Ἀλλ' οὐδὲν ἧττον καὶ ἐπίτροπον ἑκάστῳ παρέστησε, τὸν ἑκάστου δαίμονα, κ̓ παρέδωκε φυλάσσειν αὐτὸν αὐτῷ, κ̓ τοῦτον ἀκοίμητον καὶ ἀπαραλόγιστον. Novit hoc veriloquium antiquitas: hinc paſſim in ſpectionibus antiquis, ANTONINI IMP. GENIO; & junctim, CÆSARVM GENIIS, aræ perpetuæ conſecratæ.

40 *Et præſunt mœnibus urbis*. Hos vocarunt *Generales*, qui regna, urbes, populos curant. Capella: *Nam & populi Genio, quum Generalis poſcitur, ſupplicant*. Hunc Roma dixit PVBLICVM, ſive P. R. ut obſervo per lapides. Sed hunc Generalem putarunt auguſtiorem; nam in iiſdem lego, DEO MAGNO GENIO COLONIÆ PVBLICANORVM.

41 *Et canis ante pedes*. Imo ipſi caninis quoque pellibus amicti. Plutarchus: Διὰ τί τῶν Λαρητῶν οὓς ἰδίως πραιστίτας καλοῦσι, τούτοις κύων παρέστηκεν, αὐτοὶ δὲ κυνῶν διφθέραις ἀμπέχονται; ἢ πραιστίτες μὲν οἱ προεστῶτές εἰσι, τοὺς δὲ προεστῶτας, οἴκου φυλακτικοὺς εἶναι προσήκει, καὶ φοβεροὺς μὲν τοῖς ἀλλοτρίοις (ὥσπερ ὁ κύων ἐστὶν) ἠπίους δὲ κ̓ πράους τοῖς συνοικοῦσιν.

42 *Ser-*

Addit. ad num. 35. Cur præſtites dicantur, cauſſam ſtatim ſubjicit Ovidius: *Cauſſa tamen poſiti*, & ver. ſeqq. Videtur eamdem fere attingere Plutarchus Quæſt. Rom. 50. *Laribus, quos proprie vocant Præſtites, canes aſſiſtunt, & ipſi canum pellibus amiciuntur, quoniam qui præſides ſunt, eos alienis formidoloſos eſſe oportet, uti canes videmus, domeſticis vero mites, ac manſuetos; vel quod Lares quidam furiales ſunt, & exactores vitæ noſtræ, atque operationum ſpeculatores, quibus aſſidet canis, quem novimus ad inveſtigandum ſagaces eſſe*.

Addit. ad num. 39. Putabant autem viris Deum cuſtodiam præfectum, feminis Junonem. Quid eſt igitur, quod legamus Ecl. 4. v. 63.

Incipe parve puer, cui non riſere parentes
Nec Deus hunc menſa, nec Dea dignata cubili eſt?

Ergo viris & Deus præerat, & Dea. Sed hunc locum (varias enim ac diſſimiles aliorum interpretationes miſſas facio) ita explicandum eſſe facile aſſentior V. C. Carolo Ruæo: Hunc puerum Genius ali non permiſit (Genio enim vitæ præſidi Antiqui menſam ſacravere) nec permiſit Juno, in cujus tutela lecti geniales ſunt, puerperia, nati & pueri, ad felices Nuptias pervenire. De Diis præſidibus hæc Plinius 2. 7. *Major Cœlitum Populus, etiam quam hominum intelligi poteſt, quum ſinguli quoque ex ſemetipſis totidem Deos faciant, Junones, Genioſque adoptando ſibi*. Locus autem Juvenalis Sat. 2. 98.

Et per Junonem Domini jurante Miniſtro

intelligendus eſt de molli, effeminatoque homine, cui ut mulieribus Juno præſit.

42 *Servat uterque domum*. Gloſſæ: *Lares* θεοὶ κατοικίδιοι. & Tertull. vocat *comitio potentes*, id eſt, domi potentes, ſi vera conjectura Claudii Salmaſii: & non erit tanti Critici? Domi vero nulla fuit illis certa ſedes: nam eos in foco poſitos reperio, in cubiculo, & in compluvio, & in porticu huic annexa.

43 *Domino quoque fidus uterque*. Canum φιλοδεσποτίαν in dies experimur, & non cuſtodiam? cuſtodes ipſos, ut mireris, κύνας veteres dixere. Vide Æſchylum in Agamemnone.

44 *Compita grata Deo*. Compita, αἱ συντέχειαι. Gloſſæ, *Competit*, συντρέχει. Perſii vetus interpres ad illud Sat. 5. *Pertuſa compita, ſunt loca in quadriviis quaſi turres*, ubi ſacrificia pro finita agricultura ruſtici celebrant. *Merito pertuſa, quia per omnes quatuor partes pateant*; & poſt pauca: *Vel compita ſunt non ſolum in urbe loca, ſed etiam viæ publicæ, ac diverticulæ aliquorum confinium, ubi ædiculæ conſecrantur: patentes, vel compita dicuntur, ad quæ plura itinera competunt*. Hinc Lares Compitales, & Compitalia feſta, quæ Laribus in Compitis fiebant. Nec alibi talia ſacra celebrari poterant: adde tamen etiam in foco. Cato de R. R. *Rem divinam niſi Compitalibus in compito, aut in foco, ne faciat*. Erant hæc inter ferias conceptivas. Varro lib. 5. de L. L. *Compitalia*, inquit, *dies adtributus Laribus, ut alibi: ideo ubi viæ competunt, tum in compitis ſacrificatur; quotannis hic dies concipitur*; & alibi: *Comitiales dicti, quod tum eſſet populus conſtitutus ad ſuffragium ferendum: niſi ſi quæ feriæ conceptae eſſent, propter quas non liceret, ut Compitalia, & Latinae*. Hinc etiam Auſonius vocat,

Et numquam certis redeuntia feſta diebus.

Solus Dionyſius videtur facere Stativa lib. 4. Ant. ubi Saturnalibus, quæ a XVI. Kalend. Januarias per dies aliquot celebrata, ſcribit ſucceſſiſſe Compitalia. Audi Græcum ſcriptorem: Ἣν ἔτι καθ' ἡμᾶς ἑορτὴν ἄγοντες Ῥωμαῖοι διατέλουσι, ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις τῶν Κρονίων, σεμνὴν ἐν ταῖς πάνυ καὶ πολυτελῆ, Κομπιτάλια προσαγορεύοντες αὐτὴν ἐπὶ τῶν στενωπῶν. Sed & menſe Majo in Kalendario antiquo VI. Nonas invenio COMP. Neſcio quo me vertam.

45 *Viribus annoſæ*. In væteri eſt, *Viſibus annoſæ*.

46 *Qui tradidit illos*. Ne mireris vernalem hanc κολακείαν in exule ad ſuum Principem. Moneo, ne eruat ex his aliquis, ab Auguſto primo Larum cultum Romæ traditum. Quid ille novi addiderit, vide apud Svetonium lib. 2. cap. 31.

47 *Urbs habet*. In quovis enim compito, in quovis larario domeſtico duo aderant, & cum his Auguſti Genius, qui inter eos apud veteres cultus; hoc a noſtro multis in locis adnotatum. Sed juvat nimium Taciti locus Annali primo: *Falanio objiciebat accuſator, quod inter cultores Auguſti, qui per omnes domos in modum collegiorum habebantur, Caſſium quemdam mimum corpore infamem adſciviſſet*.

48 *Diva*

Addit. ad num. 42. Erant etiam familiarum hæreditarii. Eorum cereas imagunculas, quiſque habebat in Larario. Eligebantur etiam vel ex Diis Magnis, vel ex Majoribus defunctis, vel ex aliis Heroibus. Refert Lampridius, Alexandrum Severum, Abrahamum, Chriſtum, & & Orpheum in Larario coluiſſe, quem vide in vita Alex. Sev. c. 29.

Addit. ad num. 44. Exiſtimant aliqui ea numerari conſueviſſe inter compita, quæ Janum Quadriformem habuiſſent, & Lares. Ex veteri Lapide Veronæ

COMPITUM REFECERUNT, TECTUM PARIETES ALLEVARUNT, VALVAS LIMEN DE SUA PECUNIA LARIBUS DANT COSSO CORNELIO LENTULO L. PISONE AUGURE COSS.

conjiciunt eruditi viri Compitum Templum fuiſſe pro Compitis, ubi ſacra celebrarentur.

Ad ludos autem compitales, quod pertinet, quum omnium teſtimonio conceptivi eſſent, non video quid ſit, quod adeo moveatur Dionyſii loco Carolus Noſter, ut titubet, ut hæreat, ut neſciat, quo ſe vertat: quamvis enim paucis diebus poſt Saturnalia celebrarentur, ſtatum tamen diem non habebant; eo quidem pacto, quo quamvis hyeme edi conſueviſſent, nullus tamen certus dies eis erat definitus. Formula, qua ſolebant a Prætore concipi, hæc erat. Die. non. I. populo Romano Quiritibus. compitalia. erunt. quando. concepta. foverint. nefas.

48 *Diva canenda Bona eſt*, Iiſdem Kalendis Maiis ſacra erat Bonæ Deæ, ut auctor etiam vetus ſcriptor Cincius primo Saturnalium. Hanc Græci Γυναικείαν dixere: Latinis eſt ſane Dea polynominis.ᵃ Victima in ejuſdem ſacrificio ſus erat prægnans: illud vero *Damium* appellatum. Vide cauſſam in Feſto. De ſacerdotibus Bonæ Deæ tres aut quattuor vidi lapides in Theſauro inſcriptionum. Mihi ſit fides.

49 *Oculos exoſa viriles*. Plutarchus in C. Cæſare de templo & domo, in qua quotannis ſacra fiebant (ea ſæpe fuit aut Conſulis, aut Prætoris, teſte eodem:) Ἄνδρα δὲ προσελθεῖν οὐ θέμις, οὐδ᾽ ἐπὶ τῆς οἰκίας γενέσθαι, τῶν ἱερῶν ὀργιαζομένων. Adeundus Tullius de Aruſpicum reſponſis, ni grave eſt.

50 *Leniter acclivi jugo*. Vide ut explicat ædem Bonæ Deæ ſubſaxanæ, de qua cum antiquis Publius Victor regione 12. Fuit & ejuſdem alia in Aventino: ſed de hac ſub ſaxo conſtituta aperte nunc loquitur.

51 *Craſſorum nominis heres*, Malo ex priſcis libris, *Clauſorum nominis heres*. Hæc Appia illa Claudia probatæ pudicitiæ femina.

52 *Livia reſtituit*. Octaviani Auguſti conjux.

53 *Poſtera quum roſeam*. VI. Nonas Maii ſpirat ventus cui nomen Argeſtes.

54 *Frigidus Argeſtes*. Sic legendum, non ut ridicule cum Marſo, *Agreſtis*. Tu vide quid boni ex hac lectione poſſit elici præter nugas. Hunc ventum ſcribit Plinius lib. 33. ſlare ab occaſu ſolſtitiali, ſed occidentali latere Septemtrionis: ideo frigidus. Ejuſdem meminit lib. 2. *Ab occaſu*, inquit, *æquinoctiali Favonius, ab occaſu ſolſtitiali Chorus, Zephyrum & Argeſtem vocant*. Ariſtoteles περὶ Κόσμου; Ἀργέστης μὲν, ὁ ἀπὸ τῆς θερινῆς δύσεως, ὃν τινὲς καλοῦσιν Ὀλυμπίαν. οἱ δὲ Ἰάπυγα. Idem ergo Olympias, Argeſtes, Japyx, & Chorus, immo & Chaurus. Vitruvius lib. primo cap. 6. *Inter Faunonium & Septemtrionem Chorus, quem plures vocant Chaurum* hunc. Ariſtoteles videtur adſcribere in numerum τῶν ἰθαγενῶν. ecce in his: Ζέφυρός τε ὅτι ἰθαγενὴς, καὶ ὁ Ἀργέστης καλούμενος.

55 *Candidaque a Capreis*. An potius legendum, ut in meo infimæ vetuſtatis, *a Calabris?*

56 *At ſimul inducent*. Hic noſter, ſui oblitus, poſuit ſtatim poſt ſolis occaſum Hyadum ortum: ſcribere debuiſſet, matutinum. Plinius: VI. *Nonas Maii Cæſari Suculæ matutino oriuntur, & VIII. Idus Capella pluvialis*. Ætius, licet uno die ortum anticipet; Μηνὶ ἀρτεμισίῳ ὅ ἐστι Μαΐῳ α΄, Ὑάδες ἅμα ἡλίου ἀνατολῇ ἐπιτέλλουσι.

57 *Hyadas Graecus ab imbre vocat*. Noſtri *Suculas*, Græci a pluvia appellant. Tyro Libertus apud Noctes Atticas lib. 13. cap. 9. in quo A. Gellius ἀναστρολόγητον ſe vel puero oſtendit. *Adeo*, inquit, *veteres Romani litteras Graecas neſciverunt, & rudes Graecae linguae fuerunt, ut ſtellas, quae in capite Tauri ſunt, propterea Suculas appellarint, quod eas* Ὑάδας *Graeci vocant; tamquam id verbum Latinum Graeci verbi interpretamentum ſit: quia Graece* ὕες, *ſues Latine dicantur. Sed* Ὑάδες, *inquit*, οὐκ ἀπὸ τῶν ὑῶν,

ᵃ*Addit. ad num.* 48. Hæc eſt cauſſa, quæ affertur a Feſto: *Damium Sacrificium, quod fiebat in operto in honorem Bonæ Deæ, dictum a contrarietate, quod minime eſſet* δημόσιον, *ideſt publicum. Dea quoque ipſa* Δαμία, *& Sacerdos ejus* Δαμίας.

ᵃ*Addit. ad num.* 57. Earum nomina recitat Heſiodus

Phaeola, ſive Coronis, & bine formoſa Cleja,
Phaeoque, Eudoreque implexis crinibus auro,
Quas Nymphas Hyadas mortales nomine dicunt.

Sed alii plures, alii pauciores recenſent, aliaque aliorum judicio earum ſunt nomina. Conſule Mythologos. Quod vero Bacchum nutrierint, qui & Hyas dictus, Hyadibus nomen factum fuiſſe aliqui prodidere; quamvis quod pluviam ferant, imbreſque excitent ex communi poetarum opinione crediderim, ita fuiſſe appellatas. Has ideo triſtes dicit Horatius Od. lib. 1. od 3.

Eorum ſigna Navigantibus certiſſima teſte Euripide in Jone.

. . . . . . *Hyades navitis clariſſimum*
Signum dedere . . . . .

Filiæ Atlantis, ſicuti & Plejades, ideo eſſe perhibentur, quod Atlas primus omnium & ſtellas, & earum vim, ingeniumque notaverit, ut auctor eſt Pauſanias in Boeoticis, & apud Poloſum commorans rerum cœleſtium naturam ſuſpexerit, inſpexeritque altius earum ἰδέαν, quæ terris clauduntur. De Atlante earum Patre pluribus erudite diſſerit Natalis Comes Mythol. lib. 4 cap. 7. qui nobis, aliqua ad hunc locum afferenda, ſuppeditavit.

ὑῶν, *ita ut noſtri opici putaverunt, ſed ab eo quod eſt* ὕειν *appellantur: nam & quum oriuntur, & quum occidunt, tempeſtates, pluvias largoſque imbres cient.* Hæc quidem Tyro; unde Statius in Silvis de hoc ſidere:

Non tantis Hyas inſerena nimbis
Terras obruit, aut ſoluta Plias.

58 *Pars Bacchum nutriſſe putat.* Ex Pherecyde & aliis vide quod reſtat mythici apud Hyginum Fabularum capite CXCII. illum noſtri Ovidii intimum; ſcribit de eo Svetonius in libello de illuſtribus Grammaticis: *Præfuit Palatinæ bibliothecæ: nec eo ſecius plurimos docuit: fuitque familiariſſimus Ovidio Poetæ, & C. Licinio Conſulari Hiſtorico: qui eum admodum pauperem deceſſiſſe tradit, & liberalitate ſua, quoad vixit, ſuſtentatum.*

59 *Cominus ire feras.* In antiquo, *leas*; pari phraſi Propertius:

Aut celer agreſtes cominus ire ſues.

60 *Præda cruenta lea.* Gloſſæ, *lea*, λέαινα.

61 *Mater ades florum.* Eodem tempore Florales ludos Romani iterabant. Relege quæ diximus ſub finem menſis Aprilis ad illa, *Exit & in Majus feſtum Florale Kalendas*: & quæ ſcripſimus ſuperiori notula.

62 *Circus in hunc exit.* Sed huic impudiculæ proprius. Plures Romæ Circi; notum: ſed unus Floræ dictus in regione VI. Sextus Rufus in eadem: *Circus Floræ, templum Floræ, templum Salutis, templum Serapeum.* Fatetur & P. Victor. Hic igitur ludi per id tempus editi; quis addubitet? erant vero venatorii, & manſuetorum animalium; hinc noſter paullo poſt a Dea quæritat:

Cur tibi pro Libycis clauduntur rete leænis
Imbelles capræ, ſollicituſque lepus?

Horum congreſſio voluptatis fuit, & incruenta. Sæpe tibi occurret in Valerii Martialis Epigrammatis. Alios etiam ludos iiſdem feſtis datos reperio. Svetonius in Galba: *Honoribus ante legitimum tempus initis, Prætor, commiſſione ludorum Floralium, novum ſpectaculi genus, elephantos funambulos edidit.* Mehercule ἀξιοθαύμαστον.

63 *Clamataque verba theatris.* Ex his collige, & in circo luſum, & ſcena laſciviente. Ad hanc pertinet theatrum, in quo vulgi licentia, & a piiſſimis toties deteſtata impudicitia. Arnobius lib. 7. *Exiſtimatur tractari ſe honorifice Flora, ſi ſuis in ludis flagitioſas conſpexerit res agi, & migratum a lupanaribus in Theatra.* Πορνεῖον locum diceres, in quo editi ludi Scenici: nec fallor. Audi Juſtinianum Novella c. 5. ubi decernit ſeptem Conſulum πρόδους: de quinto, Καὶ πέμπτην, ſcribit, τῇ ποιήσει πρόοδον τὴν ἐπὶ τὸ θέατρον ἄγουσαν, ἣν δὴ πόρνας καλοῦσι, ἔνθα τοῖς ἐπὶ σκηνῆς γελωτοποιοῖς ἐστι χώρα, τραγῳδοῖς τε καὶ τοῖς ἐπὶ τῆς θυμέλης χοροῖς, θεάμασί τε παντοδαποῖς, καὶ ἀκούσμασιν ἀνεῳγμένον ἐστὶ τὸ θέατρον. Ceterum ſcio, in aliis editionibus legi, *clamataque palma.* Utraque pertinet ad morem, quoties in ſcena aliquid actum, quod omnes plauſu excepiſſent; tunc clamabat theatrum in lætitiæ, & approbationis ſignum. De quo jam plura litterati.

64 *Littera Græca ſono.* X. mutatum in F. a Χλωρὶς factum *Flora*, ut a χλόος *flos*; utraque tamen vox recepta Latinis. Vetus Plinii codex lib. 36. cap. 5. *Romæ Praxitelis opera ſunt Chloris, Triptolemus, Ceres in hortis Servilianis.* In vulgatis eſt, *Flora, Triptolemus.*

65 *Narrare modeſte.* Ita meus & quamplurimi habent; ut ſit *modeſte* adverbium: non tamen minus egregie. Duo apud me veteres, *modeſtæ*, tertio caſu: hoc eſt, mihi non faſtoſæ.

Rep-

Addit. ad num. 63. *Scena laſciviente*, Carolus ait: Laſciviente autem? immo ſpurcidicis, obſcœniſque verſibus perſtrepente. Adeo ut videatur ſibi Plautus rem feciſſe magnam, & ſingularem, atque adeo ejuſmodi, ut ſponte ſua poſſet, vel honeſtiſſimos ſpectatores ad audiendum allicere, quod Feſcennina a Captivis ſummoverit. Ita enim ille ſub finem Prologi.

Profecto expediet Fabulæ huic operam dare,
Non pertractate (al. prætextate) facta eſt;
neque item ut cetera.
Neque ſpurcidici inſunt verſus immemorabiles.
Hic neque perjurus leno 'ſt, nec meretrix mala,
Neque miles glorioſus . . . . .

66 *Repperit illa Deum*. Nupſit enim Zephyro. Inde, Chlorin, & Zephyritim, συνώνυμα, ſcribunt viri docti: quibus nominibus ſentitur etiam Arſinoe Philadelphi uxor. Vide cauſſam apud Adrianum Turnebum libro 1. Adverſariorum cap. 7.

67 *Ericbthea præmia ferre domo*. Orithyan, Erichthei Regis filiam. Herodotus in Polymnia: Βορῆς δὲ, κατὰ τὸν Ἑλλήνων λόγον, ἔχει γυναῖκα Ἀττικὴν, Ὠρειθυίην, τὴν Ἐρεχθῆος. ea in poſterum Athenienſibus pro Dea culta, mox idem: Ἦ καὶ πρὸ πάντων, ἐθύοντό τε καὶ ἐπεκαλέοντο τόν τε Βορῆν καὶ τὴν Ὠρειθυίην, τιμωρῆσαί σφι, καὶ διαφθεῖραι τῶν βαρβάρων τὰς νέας, ὡς καὶ πρότερον περὶ Ἄθων.

68 *Præmia ferre*. Præmium pro præda. Ne tibi novum, en teſtimonium Tibulli:

.... *Aut rapta præmia veſte petat*:

Hinc Nonnio *præmiatores*, ſunt prædatores.

69 *Pictis incinctæ veſtibus Horæ*. Ad rem ſpectat pars Cyprii Poematis: cujus auctor ſive Staſimus, ſive Hegeſias, parum refert; hæc verba:

Ἵματα μὲν χροῒ ἕστο τά τε αἱ Χάριτές τε καὶ Αὖραι
Ποίησαν, κ' ἔβαψαν ἐν ἄνθεσιν εἰαρινοῖσιν,
Οἷα φοροῦσ' Ὧραι, ἔν τε Κρόκῳ ἔνθ' ὑακίνθῳ,
Ἔντ' ἴῳ θαλέθοντι, ῥόδου τ' ἐνὶ ἄνθεϊ καλῷ,
Ἡδέϊ, νεκταρέῳ, ἔντ' ἀμβροσίαις καλύκεσσιν
Ἄνθεσι Ναρκίσσου καλλιρρόου, δῖ' Ἀφροδίτα
Ὥραις παντοίαις τεθυωμένα εἵματα ἕστο.

70 *Prima Therapnæo*. In medio vetuſtiſſimo, *Prima ego Amyclæo*. Claudianus de Hyacintho: *Tu natus Amyclis*. Utraque lectio dicit Laconicum puerum: nam Ἀμύκλαι καὶ Θεράπναι oppida ſunt Laconica. Adi Coſmographos.

71 *Scripta querela ſuo*. Αἶ αἶ lugentibus aptæ ſyllabæ in foliis inſcriptæ, ob interitum amaſii Apollinis: ſive ſint illæ τοῦ Αἴαντος, ſi verum ex Ajacis ſanguine editum, ut ſcribit Columella. Inde de hoc flore duplex fabula Plinio lib. 21. cap. 11. Hic flos Græcis ἶρις & ξίφις. Ῥωμαῖοι δὲ, inquit Dioſcorides, γλαδίολον καλοῦσι. Ὑάκινθος genericum videtur nomen, qui plures comprehendit hyacinthi ſpecies: ex his forte una gladiolus; hic tantum has lugubres notas repræſentat: & lilio ſimilis, ut deſcribit noſter in Metamorphoſi. Siculi dicunt *ſpatulilla*, Hiſpani, *lirio* cum r: nam lilium illis dicitur *açuçena*. Radix capillata eſt arundinis illi ſimilis. Plurimis rebus uſui eſt: non ignorant mulierculæ.

72 *Quid Crocon aut Acin*. Ita cuſi & MSS. omnes: at ex Vaticanis alii præferunt, *aut Attin*.

73 *De quorum per me vulnere*. Legas, ſi vis, *per me ſanguine*. Quæ editio in multis. Suſpecti mihi qui habent, *per me munere*.

74 *Per noſtras editus artes*. Flora fuit; quæ mœſtæ Junoni, ob natam Minervam ex mariti vertice ſine ope conjugis, florem oſtendit in Achaja: quo tacto, Juno ſine viro fecunda Martem peperit. Id tetigit Feſtus in Gradivi etymo: *Vel ut*, inquit, *alii dicunt, quia gramine ſit ortus*.

75 *Attulit? expoſuit*. Malo præſenti tempore, *exponit*, auctore codice veteri.

76 *Tar-*

Addit. ad num. 66. Hæc Turnebus: *Arſinoen Philadelphi uxorem Ægyptii conſecrarunt, Veneremque, & Zephyritin appellarunt; eique templum in Zephyrio ædificarunt, eamdem, ut Zephyri uxorem, Chlorin vocarunt: Neminem enim fere latet Chlorin uxorem Zephyri a Poetis dici, quæ & Flora latinis eſt*. Et non ita multo poſt locum Stephani recitat allato ante Callimachi Diſticho: *Et Zephyrium Promontorium Ægypti, a quo Venus & Arſinoe Zephyritis, ut Callimachus vocat*. Hippiam etiam Heſychii teſtimonio dictam fuiſſe narrat, quod in Cœlo equum habuiſſe diceretur.

76 *Tartareos excutiamque ſinus*. Loquendi modus creber ethnicis, quum omnem lapidem moturos ajebant.

77 *Vox erat in curſu*. Adhuc Juno loquebatur; quum neſcio quid volentis aliqua proferre notavit in Floræ vultu: ac ne tum quidem hæc verbum adjecit.

78 *Tibi miſſus ab arvis*. Credo verius, *mihi miſſus ab arvis*.

79 *Qui dedit hunc*. Scribe, impellente libro noſtro, *Cui dabat hunc*.

80 *Sterilem quoque tange juvencam*. Tauram. Feſti Abbreviator: *Tauras vaccas ſteriles dici exiſtimabant hac de cauſſa, quod non magis, quam tauri pariant*. Ipſa auctoris verba fere tota adroſa.

81 *Tangitur; & tacto*. Mala manus quæquumque ſic ſcripſit, legendum, *Tangit, & intacto*; ut ſupra, *intacto viro*.

82 *Fitque potens voti*. Idem eſt ac voti compos, ut ſupra in 3.

Sæpe potens voti frontem redimita coronis
Femina lucentes portat ab urbe faces.

83 *Habeto dixit in urbe locum*. Ac ſi Martis opera Floralia inſtituta. Res ridicula.

84 *Flore ſemel læſo* Hæc germana ſcriptura, non illa, *Flore ſimul læſo*.

85 *Pereunt viciaeque, fabaeque*. Ita ſcribendum, non *vitiae*, cum Marſo: qui vere natus malo litterarum.

86 *Lentes, advena Nile, tuae*. Quas Poeta *Peluſiacas* vocat in Georgicis.

87 *Condita cellis*. Ἐν τοῖς οἴκοισι.

88 *Mella meum munus*. Bene Plinius: *Verum hortis, coronamentiſque maxime alvearia & apes conveniunt*.

89 *Et thyma grata voco*. Subdit idem ſtatim: *Harum ergo cauſſa oportet ſerere thymum, apiaſtrum, roſam, violas, lilium, cytiſum, fabam, eruiliam, cunilam, papaver, conyzam, caſiam, melilotum, meliſſophyllum, cerinthen*.

90 *Dic, Dea, reſpondi*. Ita omnino legendum. Vitioſe quidam codices, *reſpondit*.

91 *Ludorum quae ſit origo*. Scribet, Ædiles Plebis, qui dicti L. Publicius Malleolus, & M. Luc. Malleolus quum plurimos locupletes agros Populi Romani occupaſſe animadvertiſſent,

---

Addit. ad num. 76. Juno apud Virgilium eodem fere utitur loquendi modo, oſtendens, nihil inauſum ſe, nihil intentatum relicturam.

Aſt ego magna Jovis Conjux, nil linquere inauſum,
Quæ potui infelix, quæ memet in omnia verti,
Vincor ab Ænea? Quod ſi mea numina non ſunt
Magna ſatis, dubitem haud equidem implorare quod uſquam eſt?
Flectere ſi nequeo ſuperos, Acheronta movebo.

Addit. ad num. 86. Recte

Lentes advena Nile tuæ

Peluſium enim, unde & Peluſinæ lentes dicuntur, urbs eſt prope orientale Nili Oſtium, quamvis frequentes ſint in Ægypto.

Addit. ad num. 91. Ergò ſi multatitia pecunia Florales ludi celebrari cæpere, commentitia, fictaque ſunt, quæ de Flora Meretrice, deque ſcripto ab ipſa bonorum herede populo Romano litteris prodidit Lactantius lib. 1. 12. Videre enim Floræ ſacra vel ipſa Romuli tempora, & religionem hanc Romam allatam fuiſſe a Tatio Sabinorum Rege, tam verum eſt, quam quod veriſſimum. Quid quod hinc conficere licet multo ante Romuli tempora Floram a Sabinis cultam fuiſſe? Confirmat hæc, refragaturque Lactantio teſtis omnium locupletiſſimus Marcus Varro de L. L. 4.10., ubi Tatium cum Romulo congreſſurum Opi, Floræque voviſſe narrat. Quid ſi Flaminis Floralis originem obſcuram eſſe idem tradit lib.6.? Huc accedit, quod argentei nummi a L. & M. Publiciis Malleolis ejus anni Ædilibus, quo Floralia celebrata ſunt, caput genii P. R. præ ſe ferunt, qui locupletes agrum publicum occupantes reos fecit, multamque indicant figura arietis, vel ovis. Quid eſt igitur, quod florales ludos multatitia pecunia, Lactantio aſſentantes, per id tempus actos fuiſſe, inficiemur?

tiſſent, ad populum reos adduxiſſe; ex quo factum, ut peculatus damnarentur. Multatitia illa pecunia ad clivum ſternendum, & Florales ludos, quos numquam Roma viderat, deputata.

92 *Populi depaſcere ſaltus*. Ex quibus tantum olim ille vectigal emungebat. Plinius: *Etiam nunc in tabulis cenſoriis paſcua dicuntur omnia, ex quibus populus redditus habet; quia diu hoc ſolum vectigal fuerat*. Adde, ſi placet, & quia novi vectigalis nomen ſemper odio fuit. *Saltus* vero vocabant, ubi erant paſtiones, auctore Feſto Pompejo. Unde *ſaltuarii paſtores* Juriſconſulto in L. 8. D. De fundo inſtruct. & inſtr. legat. Sciss etiam, eumdem eſſe, populi ſaltum, & ſcripturarium agrum. Feſtus: *Scripturarius ager publicus appellatur, in quo ut pecora paſcantur certum æs eſt: quia publicanus ſcribendo conficit rationem cum paſtore*. Inde *ſcriptura*, quod pendebant. Plautus Truc.

Nam adverſum legem, a me ob meam ſcripturam pecudem
Accepiſſet. . . . .

93 *Multam ſubiere nocentes*. Ad id promulgata poſtea lex Thoria.

94 *Multa data eſt ex parte mihi*. Ex ea tunc tibi ædes extructa juxta Circum maximum, & inſtituti proprii ludi. De æde Tacitus Annali 2. *Iiſdem temporibus*, id eſt, anno Urbis DCCLXIX. *Deum ædes vetuſtate aut igni abolitas, cœptaſque ab Auguſto, dedicavit: Libero, Liberæque, & Cereri, juxta Circum maximum, quas A. Poſtumius Dictator voverat: eodemque in loco ædem Floræ, ab Lucio, & Marco Publiciis Ædilibus conſtitutam*. Obibant id munus hi anno Urbis DXIII. Conſules erant, quos refert Paterculus libro primo: *Torquato Sempronioque Conſulibus Brunduſium coloniis occupatum, & poſt triennium Spoletium: quo anno Floralium ludorum factum eſt initium*. Sed obſerva, quod unus Paterculus alterum ex Conſulibus illius anni facit Torquatum; Caſſiodorus, & Tabulæ Græcæ, volunt fuiſſe C. Claudium Centhonem: de M. Sempronio Tuditano omnes conveniunt.

95 *Parte locant clivum*. Hæc mihi proba lectio; non illa, *Parte locant clivi*.

96 *Publiciumque vocant*. Ab auctoribus. Marc. Varro lib. 4. de L. L. *Clivus Publicius, ab Ædilibus plebei Publiciis, qui eum publice ædificarunt. Simili de cauſſa Publilius vicus, & Coſconius vicus, quod ab his viris dicuntur ædificati*; & Feſtus: *Publicius clivus appellatur, quem duo fratres, L. M. Publicii Malleoli Ædiles Plebei* (ita legendum omnis ratio poſtulat, non *curules*) *pecuariis condemnatis, ex pecunia, quam ceperunt, munierunt, ut in Aventinum vehicula venire poſſint*; ſic emendat Joſephus Scaliger ultima hæc, *vehiculi Velia venire poſſint*: at Vinandus Pighius, *vehicularii Vehia venire poſſint*; hæc Oſcis plauſtrum erat onuſtum, teſte eodem Feſto.

97 *Negavit*. Eo igitur tantum anno illi exhibita. Sed florum damnis iram oſtendit, & longa oblivia: nam per 66. annos ſolidos iterum Floralia ſua non vidit; diuturna ſane pauſa.

98 *Feſtis gaudemus, & aris*. Lucianus in Icaromenippo: Οἱ δὲ θεοὶ, ὡς Ὅμηρός που λέγει, καὶ αὐτὸς, οἶμαι, καθάπερ ἐγὼ, πύκα τεθεαμένος, οὔτε σῖτον ἔδουσιν, οὔτε πίνουσιν αἴθοπα οἶνον, ἀλλὰ τὴν ἀμβροσίαν παρατίθενται, καὶ τοῦ νέκταρος μεθύσκονται· μάλιστα δὲ ἥδονται, σιτούμενοι τὸν ἐκ τῶν θυσιῶν καπνὸν, αὐτῇ κνίσῃ ἀνηνεγμένον, καὶ τὸ αἷμα δὲ τῶν ἱερείων, ὃ τοῖς βωμοῖς οἱ θύοντες περιχέουσιν.

99 *Suſtinuiſſe manum*. Id eſt, *continuiſſe*. Seneca in Hercule Oeteo:

. . . . *Parce verberibus precor,*
Megæra, parce, ſuſtine Stygias faces.

100 *Reſpice Theſtiaden*. Meleagrum Theſtii ex Althæa matre nepotem. Quid tritius hac fabula? 101 *Ea-*

Addit. ad num. 93. Legis Thoriæ auctor Sp. Thorius Trib. Pl. Hac cautum, ſi qua Appiano fides lib. 1. bell. Civ. ne deinceps agri dividerentur, ſed poſſeſſoribus in iis relictis, vectigalia pro iis penderentur. Legunt aliqui apud Appianum *Borium*, ſed perperam. Si qua tamen fides Tullio, Lex hæc ejus carminis minime fuiſſe videtur. Ita enim in Bruto c. 36. *Sp. Thorius ſatis valuit in populari genere dicendi, is, qui agrum publicum, vitioſa, & inutili lege vectigali levavit*; tantum enim abeſt, ut poſſeſſori vectigalia eſſent hac lege imperata, ut etiam poſſeſſor fuerit, & ager publicus vectigali levatus.

Addit. ad num. 97. Annua facta ſunt, poſt multorum annorum ſterilitatem ob verni temporis intemperiem, ut felicius plantæ floreſcerent, anno V. C. 580 L. Poſtumio Albino, & M. Popilio Lenate Coſſ.

101 *Eadem Dea vela tenebat*. Idoneum ſenſum non elicies, ni legas, *eadem Dea tela tenebat*; & eſt Fanenſis, cui placet mala illa editio: ſed o quam alienam a mente Poetæ ſententiam colligit!

102 *Coluiſſe Dionem*. Hæc Heſiodo, & Homero Veneris parens; unde Arnobius: *Dionæa Venus proles, viri mater ſamilias Troici, atque inteſtini decoris publicatrix*; ſed hic pro filia eſt, ut apud Papinium 5. Achilleidos de Paridis judicio:

. . . . *Sed ſolam nimium vidiſſe Dionem*.

103 *Diripereris equis*. Vide quam ſupra mortale ingenium depingat hanc mortem Annæus Seneca Actu 5. in Tragœdia, cui nomen Extincti.

104 *Fierem manifeſta doloris?* Ut populo oſtenderem, qua pœna affecta ob ludorum præteritionem.

105 *Sed mihi nulla fuit*. Sivi grandini, ventis, tempeſtatibus ſuum curſum: hoc verum, non averti, quod potui; inde ſupra, *Excidit officium triſti mihi*.

106 *Convenere patres*. Anno Urbis DXXC. L. Poſtumio Albino, & M. Popilio Læna Conſulibus: horum juſſu quotannis incœpta exhiberi Floralia; quumque cura ludorum pertineret ad Ædiles plebejos, ſpectaculum edidit Ædilis unus ejuſdem anni C. Servilius C. filius Caſca. Nummus vetus teſtatur, in cujus ſuperficie Floræ effigies, in altera hæ notæ, C. SERVILIVS C. F. FLORAL. PRIMVS.

107 *Conſul cum Conſule ludos*. In manuſcripto, *Conſul cum Conſule lætos Poſtumio ludos*. Rectius cuſi: facilis fuit tranſpoſitio litterarum.

108 *Perſolvere mihi*. Sic priſci: alii, *rite vovere mihi*.

109 *Quare laſcivia major*. Nudatæ tunc in ſcena mimæ, teſte Seneca. Et quid non actum impudentius ſub Floræ clypeo? Ælius Lampridius de Heliogabalo: *Hieroclem vero ſic amavit, ut ejuſdem inguina oſcularetur; quod dictu etiam verecundum eſt, Floralia ſacra ſe aſſerens celebrare*. Adegere ea feſta, ut e theatro ſemel aufugeret Cato, nec denuo exinde viſeret. Valerius Maximus lib. 2. cap. 10. *Eodem ludos Florales, quos Meſſius Ædilis faciebat, ſpectante, populus, ut mimæ nudarentur, poſtulare erubuit: quod quum ex Favonio amiciſſimo ſibi una ſedente cognoviſſet, diſceſſit e theatro, ne præſentia ſua ſpectaculi conſuetudinem impediret: quem abeuntem ingenti plauſu populus proſecutus, priſcum morem jocorum in ſcenam revocavit*. Dixi *denuo*: nam Catonis ejuſdem poſtea prodiit liber, ut fatetur vetus Auctor, ad Magiſtratum ſerio ſcriptus in Floralia. Natus ſane vir ille ad coercitionem morum verus fuit Cenſor. Vere olim populus in ipſiuſmet ſtatuæ titulo: Ἐπέγραψεν, inquit Plutarchus, οὐ τὰς στρατηγίας, οὐδὲ τὸν θρίαμβον τοῦ Κάτωνος, ἀλλ᾽ (ὡς ἄν τις μεταφράσειε τὴν ἐπιγραφὴν) ὅτι τὴν Ῥωμαίων πολιτείαν ἐγκεκλιμένην καὶ ῥέπουσαν ἐπὶ τὸ χεῖρον, τιμητὴς γενόμενος, χρησταῖς ἀγωγαῖς καὶ σώφροσιν ἐθισμοῖς καὶ διδασκαλίαις εἰς ὀρθὸν αὖθις ἀποκατέστησε.

110 *Sutilibus coronis*. A ſuendo ſic dictæ; de his capiendus Tertullianus in Pallio: *Vetus jam Hydræ Centaurorumque ſanguis pumice ſpeculi excludebatur*, cave aliter legas, *inſul-*

Addit. ad num. 103. Apud Senecam actu 4. Hippoliti mors ita depingitur

Præceps in ora gnatus implicuit cadens
Laqueo tenaci corpus, & quanto magis
Pugnat, ſequaces hoc magis nodos ligat.
Senſere pecudes facinus, & curru levi
Dominante nullo, qua timor juſſit, ruunt.
. . . .
. . . .
. . . .
Late cruentat arva, & illiſum caput
Scopulis reſultat, auferunt dumi comas,
Et ora durus pulcra populatur lapis,
Peritque multo vulnere infelix decor: (tæ,
Moribunda celeres membra pervolvunt ro-
Tandemque raptum truncus ambuſta ſude
Medium per inguen ſtipite ejecto tenet,
Paullumque domino currus affixo ſtetit:
Hæſere bijuges vulnere, & pariter moram,
Dumque rumpunt: inde ſemianimem ſecant
Virgulta, acutis aſperi vepres rubis,
Omniſque truncus corporis partes tulit.

Addit. ad num. 109. Ob id, quod de Catone a V. Maximo narratur, claudens Epiſtolam lib. 1. Epigrammaton M. V. Martialis ſic ludit.

Noſſes jocoſæ dulce quum ſacrum Floræ,
Feſtoſque luſus, & licentiam vulgi,
Cur in Theatrum Cato ſevere veniſti?
An ideo tantum veneras, ut exires?

Addit. ad num. 110. Fateor me lectionem ejus loci e Pallio Tertulliani depromti, quæ Carolo noſtro mirifice probatur, non intelligere, clariorem manes ejus, & planiorem ni reddiderint. Interea igitur dum apertior fit, legam cum aliis: *Vetus jam hydræ, Centaurorumque ſanguis in ſagittis pumice ſpeculi excludebatur, inſultante luxuria* &c.

inſultante luxuria, ut poſt monſtra transfixa coronam forſitan ſuerent. Hæ ſunt Heſychio ῥάμματα ἀνθινά. Græcis ῥάμμα ſutura: unde ῥαπτοὶ dixere iidem carmina diſiecta, & ſparſa in unum, veluti conſuta; qualia fuere illa Homeri olim, ut vult Pindari Scholiaſtes ad Nemeonicas.

111 *Pinguntur tecta*. Scriptus, *cinguntur tecta*.

112 *Ebrius incinctis*. Scribe, *incinctus philyra conviva capillos*.

113 *Philyra conviva capillis*. Primo monendum, imperite ab aliquibus ſcribi *Philyram* cum littera majuſcula. Multis exemplaribus ineſt hæc menda a magiſtellis, qui philyram dicunt hic eſſe feminæ corollariæ nomen; haud dubie delirant. Philyris antiqui utebanrur pro lemniſcis in coronarum plexione. Eſto contentus uno Plinii loco: *Inter corticem, ac lignum tenues tunicas multiplici membrana, e quibus vincula tiliæ vocantur: tenuiſſimæ earum philyræ, coronarum lemniſcis celebres, antiquorumque honore*.

114 *Vertitur arte meri*. Huc pertinent antiqui verſiculi.

Οἶνος γὰρ τ' ἐφίηκε πολύφρονα περ μάλ' ἀεῖσαι,
Καί θ' ἁπαλὸν γελάσαι, καί τ' ὀρχήσασθαι ἀνῆκε.

115 *Ad durum limen amicæ*. *Durum limen* alibi dixit *inimica clauſtra*; quæ peſſulo clauſa noctu amatores excludebant: ipſi tunc ea ſoliti unguentis ungere. De quo more capienda moneo Lucretii iſta lib. 4.

At lacrumans excluſus amator, limina ſæpe
Floribus, & ſertis operit, poſteſque ſuperbos
Ungit amaracino, & foribus miſer oſcula figit.

116 *Cantat*. Gloſſæ veteres ad illud Auli Perſii Satyra 5.

. . . . . *Dum Cryſidis udas*
Ebrius ante fores extincta cum face canto.

Udas fores, quas amatores ſolent unguento perfundere, & ante januam earum noctem vigiliis & cantu tranſigere. Ejuſmodi cantilena Latinis *occentatio*: unde, *oſtium occentare*.

117 *Nec liquidæ juncto flore*. Mancus ſenſus, ni reſcribas, *Nec liquidæ vinctis flore*; hoc eſt coronatis.

118 *Sceua levis decet hanc*. Uno verbo, argumenta magodiæ, & mimica vilitas.

119 *Illa coturnatas*. Κόθουρνος calceus erat tragicus; ut ſoccus, comicus; hinc illud:

Nil

Addit. ad num. 115. Durum limen, difficilem januam, dicebant amantes, qui Dominæ poſtibus ſolebant conviciari, niſi aditus ad nocturnos amores daretur. Hos non vino modo, & unguentis ſpargebant, verum etiam floridis ſertis ornabant, ut facilius poſſent, additis precibus, exorare. Apud Latinorum Poetarum floſculos, eliciaſque Ovidium, Tibullum, Propertium hæc, & id genus alia ſæpe invenies. Tib. lib 1. El. 2.

Janua difficilis dominæ, te verberet imber,
Te Jovis imperio fulmina miſſa petant.
Janua jam pateas uni mihi victa querelis &c.

Propertius lib. 1. El. 16.

Victa meis nunquam janua muneribus.

Idem ib.

Et mihi non deſunt turpes pendere corollæ.

Tib. 1. 2.

Te meminiſſe decet, quæ plurima voce peregi
Supplice, quum poſti florida ſerta darem.

Elegantiſſimum arbitror locum Senecæ 3. de ira: *Nunc ille, qui intra jacet, felix, fortunatuſque eſt, & beati hominis, ac potentis judicat indicium, difficilem januam*.

Addit. ad num. 116. Occentare apud veteres erat adverſus aliquem obſtrepere, convicium facere. L. L. XII. Tab.

SI QUI CARMEN OCCENTASSIT, QUOD ALTERI FLAGITIUM FAXIT, CAPITAL ESTO. SI QUI PIPULO OCCENTASSIT &c.

Adde Feſtum. *Occentaſſint, antiqui dicebant, quod nunc convicium fecerint, dicimus: quod id clare, & cum quodam canore fit, ut procul exaudiri poſſit; quod turpe habetur, quia non ſine cauſſa fieri putatur: inde cantilenam dici, quia illam non cantus jucunditatem puto*.

Hinc oſtium occentare, & ad fores occentare in malam partem, utrumque apud Plautum Curc. & Merc.

Nil illi larva aut tragicis opus eſſe cothurnis.

Græcis aliquando ſunt ἐμβάδαι. Epictetus cap. 20. Τραγικὰ προσωπεῖα, ἐμβάδας καὶ τὸ σύρμα, ὡς καὶ γελωτοποιός. Quales fuerint, explicat Lucianus in Anacharſi: Τραγῳδοὶ ὑποδήματα ἔχουσι βαθέα καὶ ὑψηλά, χρυσαῖς δὲ ταινίαις τὴν ἐσθῆτα ποικίλλονται. idem alibi, ut hanc altitudinem adſignificaret; Καὶ προσωπεῖον ἀποθέμενος, καταβὰς ἀπὸ τῆς ἐμβάτης.

120 *Non eſt de tetricis*. Non eſt, inquit, ex illis ſeveræ & caperatæ frontis; unde de Tragœdiæ cultu bene noſter in libris ineptiarum: *Fronte comæ torva*; hoc eſt, tetrico aſpectu; de quo nec mœſto nec hilari, ſic laudavit Calpurnium Piſonem Annæus Lucanus in Panegyrico:

Talis ineſt habitus, qualem nec dicere mœſtum,
Nec fluidum, læta ſed tetricitate decorum
Poſſumus: ingenitæ ſtat nobilitatis in illo
Pulcher honos, & digna ſuis natalibus ora.

121 *Dum floreat, uti*. Hoc idem pluribus eleganter, ut ſolet, expreſſit primo Amorum Elegia 7. Formæ ſemel vetulæ ludibrio ſunt: &, ut alter ajebat, ſi quæſtui operam dabant, eſuriunt velut ſeneſcentes aquilæ in templorum faſtigiis. Hac comparatione uſus Epicrates in Antilaide: cujus fragmentum, quæſo, viſe apud Athenæum lib. 13. cap. 4.

122 *Veſtes Cerealibus albæ*. Dixit in IV.

Alba decent Cererem, veſtes Cerealibus albas
Sumite: nunc pulli velleris uſus abeſt.

123 *Sic eſt hæc cultu verſicolore decens?* Gloſſis *verſicoloria* ſunt ποικιλόχροα. Veſtis verſicolor Græcis ἀνθινὴ ἐσθής, ut ποικίλη. Sed cur in Floralibus hæc geſtari ſolita? ipſemet, inquit paullo poſt eſſe in cauſſa, quia flores varii etiam coloris. Luxurioſis olim proprius hic habitus. Unde forte in his feſtis receptum puto, quia ad meretrices celebritas pertinebat. Ἀνθινὰ Athenis ipſa geſtari ſolita, neſcio an in Urbe. Suidas: Νόμος Ἀθήνησι, τὰς ἑταίρας ἀνθινὰ φορεῖν. hæc eadem lata olim noſtris Syracuſis. Athenæus lib. 12. cap. 4. Φύλαρχος δ' ἐν τῇ πέμπτῃ καὶ εἰκοστῇ τῶν ἱστοριῶν εἶπών, ὅτι παρὰ Συρακουσίοις νόμος ἦν τὰς γυναῖκας μὴ κοσμεῖσθαι χρυσῷ, μὴ δ' ἀνθινὰ φορεῖν, μὴ δ' ἐσθῆτας ἔχειν πορφυρᾶς ἐχούσας παρυφάς, ἐὰν μή τις αὐτῶν συγχωρῇ ἑταίρα εἶναι κοινή. Hoc ſcio, antiqua lege Romæ matronis vetita; de qua Livius lib. 34. *Tulerat eam C. Oppius Tribunus plebis, Q. Fabio & T. Sempronio Conſulibus, in medio ardore Punici belli, ne qua mulier plus ſemiuncia auri haberet, nec veſtimento verſicolori uteretur.* Verſicolor, & varius color in veſtibus idem. Hinc colligo, quod de pallio lenonis comici hæc Donatus: *Leno pallio varii coloris utitur.* Hoc idem ἀνθινὸν dicitur a Polluce: Πορνοβοσκοὶ δὲ χιτῶνι βαπτῷ καὶ ἀνθινῷ, περιβολαίῳ ἐνδέδυνται. Βαπτὸν aliquando quoque Græcis pro ἀνθινοῦ Vide Heſychium.

124 *Ut roſa miſſa ſolet*. Menſas olim floribus ornatas, in deliciis fuiſſe, notum. Sed mentiar, ni noſter adludit ad ſparſionem, quæ de tecto & deſuper fiebat; cujus exemplum en in Svetonio de Nerone: *Cœnationes laqueatæ, tabulis eburneis verſatilibus, ut flores ex fiſtulis, & unguenta deſuper ſpargerentur.*

125 *Lumina reſtabant*. Hoc monitum vult ſub finem, ludos diurnos etiam per noctem continuaſſe veteres, & facibus accenſis. Dubius eſt in cauſſa; ſed veriſimilem putat, quod voluptatum illecebris aptiſſima videatur licentia nocturna.

126 *Nocte minus quarta*. V. Nonas Centaurus fertur in ortum: eodem tempore, & Columellæ, & Rhapſodo illi ſub nomine Ptolemæi a Leonico edito.

127 *Pelion Æmoniæ*. Deſcribit ubi, & quales erant Chironis ædes. Sed de his ſic fuſius elegans Statius primo Achilleidos:

. . . . . Domus ardua montem
Perforat, & longo ſuſpendit Pelion arcu.
Pars exhauſta manu, partem ſua ruperat ætas;
Signa tamen, Divumque tori, & quem quiſque ſacrarat
Accubitu genioque locus monſtratur: at intra
Centauri ſtabula alta patent, non æqua nefandis
Fratribus. Hic hominum nullos experta cruores
Spicula, nec truncæ bellis genialibus orni,
Aut conſanguineos fracti crateres in hoſtes;
Sed pharetræ inſontes, & inania terga ferarum.

En etiam, ut laudat virum a juſtitia cum noſtro Faſtographo.

Ooo 128 *In*

128 *In lyricis detinuiſſe modis*. Ipſe Achilles apud Euripidem:

Ἐγὼ δ' ἐν ἀνδρὸς εὐσεβεστάτου τραφεὶς,
Χείρωνος, ἔμαθον τοὺς τρόπους ἁπλοῦς ἔχειν.

& Statius loco citato, ſolitum, inquit, Chironem jam ſenem

Noſſe ſalutiferas dubiis animantibus herbas:
Aut monſtrare lyra veteres Heroas alumno;

hoc eſt, Achilli.

129 *Venerat Alcides*. Vide Hyginum libro 2. Poet. Aſtronomicon.

130 *Philyrius Heros*. *Philyrejus* omnino legendum.

131 *Auderent tangere ſetis Vellus*. Leonis ſpolium.

132 *Traxitque e corpore ferrum*. Veteres omnes libri, *traxitque e vulnere ferrum*.

133 *Lectas Pagaſæis collibus herbas Temperat*. Jam notaſti ſupra, hunc Medicinæ etiam operam dediſſe; imo fertur magni illius Archiatri præceptor, ut patet ex Tarquitio apud Lactantium, & ex Hygino; hic: *Æſculapium & Achillem nutriſſe exiſtimatur*. Huc ſpectat quod in Sphæra barbarica ſcripſit Manilius, ſub hoc fere ſigno naſci qui tractet artes medicas: ſed pro veterinis.

134 *Sanguis Echidnæ*. Ἔχιδνης, unde ἐχίδιον, parva viperula. Vide Suidam.

135 *Stabat ut ante patrem*. Hæc, & quæ ſequuntur, edocent quantus debeatur magiſtris amor, & honor.

136 *Bis ſeptem ſtellis*. Hygino ſunt XXIV. præter ſtellas hoſtiæ, quam ſupra aram tenens immolare videtur.

137 *Nox aptum tertia tempus erit*. III. Nonas Lyra oritur ortu acronicho, Aetio pridie: Μηνὶ τῷ αὐτῷ δ' Λύρα ἑσπέριος ἐπιτέλλει, καὶ ἀλλοιοῦται ἀὴρ ἱκανῶς.

138 *Media parte videndus erit*. Pridie Nonas altera pars Scorpii occidit coſmice. Columella: *Pridie Nonas Majas Nepa medius occidit*. Nepam pro Scorpione uſurpat, ut Manilius, & alii. Gloſſæ, *nepa*, σκορπίος.

139 *Hinc ubi protulerit*. VII. Idus Majas ſacris Lemuralibus triduum impendebatur.

140 *Nocturna Lemuria*. Gloſſæ, *Lemuralia*, ἑορταὶ τῆς ἑστίας. Sunt qui legant τῆς Ἄκκας, ſive τῆς Ἀττίας. Nil mutandum, o Critici; idque Zoſimi locus aperte evincit lib. 4. de Valentiniano: Ἐπεὶ δὲ καὶ νόμον εἰσφέρων ἐγνώκει ποιεῖσθαι, ἀφ' ἑσπέρας ὥστε τῆς ἀρξαμένης, τὰς νυκτερινὰς ἐκώλυε θυσίας ἐπιτελεῖσθαι. Cui Larum, niſi Lemuralibus nocturna ſacra factitata? ſane hoc nomine certum eſt comprehendi & bonos & noxios genios.

141 *Annus erat brevior*. Proponit hic veterem hunc ritum a Romulo inſtitutum umquam omiſſum; licet Numa additum anno Februarium, totum placandis defunctis & luſtrationibus addixerit.

142 *Sua dona ferebant*. Unde Feralia dicta illa menſe Februario. Noſter ibidem: *Hanc, quia juſta ferunt, dixere Feralia lucem*.

143 *Nox*

Addit. ad num. 133. De Æſculapio Lactantius lib. de falſa religione, & canino lacte nutritum, & Chironi traditum artem ab ipſo medendi doctum fuiſſe ſcribit. Et Pindarus Pith. Od. 3.

Velim Chironem Phillirideu &c.
. . . .
. . . .
Qualis exiſtens nutriit olim
Filium ſuavem incolumitatis
Membris vegetæ Æſculapium
Heroem omnigenorum propulſatorem morborum.

Vide etiam Nem. od. 3.

Addit. ad num. 138. Sed dubitat Feſtus Caperne ſit, an Scorpius in voce *Nepa*, ut ad ejus Fragmentum Paullus: *Nepa Afrorum lingua ſidus, quod cancer appellatur, vel ut quidam volunt, Scorpius.* Plautus: *Receſſim dabo me ad parietem* (Caſ. 2. 8. 7.) *imitabor Nepam*.

Addit. ad num. 140. Porph. ad eum Horatii locum Epiſt. 2. lib. 2. v. 98.

Somnia, terrores magicos, miracula, ſagas,
Nocturnos Lemures, portentaque Theſſala rides?

umbras eſſe arbitratur hominum poſt interitum errantes, a Remo quaſi Remures dicti, mutata, ut docet Ovidius hoc eodem libro v. 48. aſpera litera in lenem, unde Lemures dicti ſunt. Umbram enim Fratris Romulus placare quum vellet, Lemuria inſtituit. Fabas in ſacris noctu projicientes putabant, ſe umbras poſſe illas domo deturbare. Docet noſter Naſo hoc eodem lib. v. 335.

143 *Nox ubi jam media eſt*. Addit qua noctis hora hæc ἐναγίσματα fiebant. Μέσην quoque νύκτα lib. 3. Apollonius obſervat ad Magica; ſed quartam ſuſpicatur aptiſſimam Auctor anonymus, nec temere: ſic enim dividit horas nocturnas: Ἐν πρώτῃ τῆς νυκτὸς ὥρᾳ δαίμονες αἰνοῦντες θεὸν, οὔτε ἀδικοῦσιν, οὔτε κολάζουσιν. ἐν δευτέρᾳ ὀφείλει στοιχεῖσθαι ἀποτελέσματα εἰς δράκοντας, καὶ πῦρ. ἐν πέμπτῃ διέρχονται δαίμονες ἐν τοῖς μνήμασι, ἐν ᾗ ὀφείλει ἐνεργεῖν ἐπὶ μαγικῷ, καὶ γοητικῷ παντὸς σχήματος. ἐν ὀγδόῃ ἀποτέλεσμα στοιχείων καὶ παντοίων φυτῶν. Invenio tamen paſſim apud veteres, quovis tempore noctis magos ſimilia ſacra operatos de die etiam, dummodo locus, in quo illa agenda, fuiſſet tenebris obſitus.

144 *Vincula nulla pedes*. Forte, ne hypodema quidem in tacitis ſacris, vel tantillum rumoris excitaret; an quia, quod verius, moris erat magis nudo pede ſacra ſua peragere, ut apud Senecam Medea:

Secreta nudo nemora luſtravi pede·

& apud Maronem illa, *Unum exuta pedem vinclis*; ind Horat. teſtatur vidiſſe

Canidiam pedibus nudis, paſſoque capillo.

145 *Signaque dat digitis*. Sed cum ſtrepitu, præter opinionem Jacobi Gutheri in libro de Jure manium: non enim vult, qui ſacra facit, ut umbra ſibi penitus tacito occurrat; clare hoc ſenſus innuit.

146 *Medio cum pollice junctis*. Libri veteres, *juncto*. Quidquid ſit, eſt crepitus ille qui fit manibus noſtro ævo in quavis ſaltatione, ſive comica, ſive ruſtica, digito ſcilicet medio adeo preſſe juncto cum pollice, ut lapſus in palmam ſtrepitum edat. Hunc vero ſuperſtitioſum ritum, ne umbra accedat ante jactum fabarum, præter noſtrum, non habeo qui mihi aſtruat. Fœde vero peccat vir alter doctus, qui locum de preſſione pollicis intelligit, quæ apud antiquos favoris index; ſicut ejuſdem verſio, negationis. Alter & alter mos jam pridem excuſſus a Criticis.

147 *Fontana perluit unda*. Ante quodvis ſacrum præcedebat χέρνιψ quem hæc latent?

148 *Vertitur*. Quia omne purgamentum trans caput jaci ſolitum; nam reſpicere illud vetitum. Apulejus: *Luna decreſcente lavato eum, & te ipſum qui facis, ante limen extra domum prima nocte: & herbam incende ariſtolochiam; & ſuffimigato eum. Redite ad domum; & ne poſt vos reſpiciatis, reſolviſtis eum*. Quid clarius? & non præcipit idem Orpheus, cum

Μηδὲ, inquit, μεταστρωφᾶσθαι, ἐπεί κ' ἀπὸ νόσφι τράπηαι·
Ἀλλ' αἰεὶ προτὶ ζῆν εἰς ἀτραπὸν ὅσσοι φέροντες.

Vide meum Siculum Ἰδυλ. 4. Homerum Ὀδυσ. κ. Æſchylum in Χοηφόροις, & Scholiaſtem.

149 *Et nigras accipit ore fabas*. Feſtus Pompejus: *Fabam nec tangere nec nominare Diali flamini licet; quod ea putatur ad mortuos pertinere: nam & Lemuralibus jacitur larvis, & Parentalibus adhibetur ſacrificiis; & in flore ejus luctus litteræ apparere videntur*. Varro de Vita populi Romani; *Quibus temporibus in ſacris fabam jactant noctu; ac dicunt ſe Lemures extra januam ejicere*.

150 *Accipit ore fabas*. Fallor; an purior e Vaticanis petita lectio? *accipit ante fabas*.

151 *Hæc*

Addit. ad num. 148. Sed ante Apulejum ſuperſtitionem hanc, ritumque rejiciendi februa trans caput in confluentem non reſpicienda elegantiſſime indicavit. Virgilius Eccl. 8. v. 101.

Fer cineres Amarylli foras, rivoque fluenti,
Tranſque caput jace, ne reſpexeris.

Hoc autem, didicit Virgilius a Theocrito Idil. 29., qui ἡράκλισκος.

Sub Auroram aliqua ex Ancillis collectum cinerem
Projiciat bene omnem, ad fluvium ferens
In petras præruptas, in ventum ſecundum,
ſtatimque redeat
Non reſpectans . . . .

Addit. ad num. 149. Larvis lemuralibus fabæ jaciebantur, parentalibus ſacrificiis adhibebantur; in earum flore luctus littera apparere videtur. Docemur hæc a Feſto ex Varrone. Plin. *Ob hæc Pithagorica ſententia damnata, ut alii tradidere, quoniam mortuorum animæ ſint in ea. Qua de cauſſa parentando utique aſſumitur. Varro & ob hæc Flaminem ea non veſci tradit,*

151 *Hæc novies dicit*. Forte quia hic numerus in magico iſto ſacro neceſſarius. Ipſe 13. Metamorphoſi:

Et purgate nefas novies mihi carmine dicto.

152 *Temeſæa æra*. Non quod hæc vis inſita huic Tempſeo metallo; ſed quia nobile illud Tempſæ apud ſcriptores. Dixit vero *Temeſæa* Græcatius, ut alibi in Medicamine faciei, & Papinius in Silvis: Latinis eſt Tempſa, quæ Græcis Τεμέση. Strabo lib. 6. Ἀπὸ τῆς Λάου πρώτη πόλις ἐστὶ τῆς Βρεττίας Τεμέση, Τέμψαν δ' οἱ νῦν καλοῦσιν. Vide apud eumdem quæ ſequuntur de conditoribus, de metallis, ſi tamen lubet.

153 *Concrepat æra*. Æris tinnitum aptum ad ſpectra ſolvenda credidit vetuſtas. Sophron in Mimis: Κύων βαΰξας λύει τὰ φάσματα, ὡς καὶ χαλκὸς κροτηθείς. notat & Theocriti Scholiaſtes: Τὸν χαλκὸν ἐπῆδον ἐν ταῖς ἐκλείψεσι τῆς σελήνης, καὶ ἐν τοῖς κατοιχομένοις, ἐπειδὴ ἐνομίζετο καθαρὸς εἶναι, καὶ ἀπελαστικὸς τῶν μιασμάτων· διόπερ πρὸς πᾶσαν ἀφοσίωσιν, καὶ ἀποκάθαρσιν αὐτῷ ἐχρῶντο, ὁ τοῦ χαλκοῦ ἦχος οἰκεῖος τοῖς κατοιχομένοις. φησὶν Ἀπολλόδωρος Ἀθήνησι τὸν ἱεροφάντην τῆς κόρης ἐπικαλουμένης ἐπικρούειν τὸ καλούμενον ἠχεῖον, καὶ παρὰ Λάκωσι βασιλέως ἀποθανόντος εἰώθασι κρούειν λέβητα. Obſerva illa ſub initium, καὶ ἐν τοῖς κατοιχομένοις; & reſpice ad hodiernum morem.

154 *Plejade nate mone*. Ἀποστροφὴ ad Mercurium, ut ſibi pandat Lemuralii nominis originem.

155 *Viſa eſt aſſiſtere lecto*. Ut indicet, non quidem apparuiſſe Remi umbram, ſed viſam ex ſomni eluſione: licet vere vivis mortalibus apparere animæ poſſint; his paria illa Maronis:

In ſomnis ecce ante oculos mæſtiſſimus Hector
Viſus adeſſe mihi, largoſque effundere fletus.

Idem hic alibi de umbra Creuſæ finxit. Sed licet obſervare, quod de errabundis animis ſibi ſuaſit cæca vetuſtas. Lucianus in Philopſeude: Ὁ δὲ, ὅρα, ἔφη, ὦ Εὐκράτης, μὴ σύ σο φησὶ Τυχιάδης, τὰς τῶν βιαίως ἀποθανόντων μόνας ψυχὰς περινοστεῖν. οἷον εἴ τις ἀπήγξατο ἀπετμήθη τὴν κεφαλὴν, ἢ ἀνεσκολοπίσθη, ἢ ἄλλῳ γέ τῳ τρόπῳ τοιούτῳ ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ βίου, τὰς δὲ τῶν κατὰ μοῖραν ἀποθανόντων οὐκέτι. Adluſit ergo noſter ad magicam hanc vanitatem: nam Remus, ut legis, biothanata morte functus.

156 *Perdidit*. Mitior nempe fuit ferinus animus humano; huic par dictum Bianoris, quo concluſit celebre Epigramma ſuper Arionis fabula:

Κτεινόμεθ' ἀνθρώποις, ἰχθύσι σωζόμεθα.

157 *Animam per vulnera reddas*. Precatur interfectori ſimile mortis genus. Fuit ethnicorum ſententia, animæ a corpore ſejunctæ remanere poteſtates ſenſitivas. *Fertur enim*,

Addit. ad num. 152. Eumdem, ac apud Ovidium hujus vocis uſum video apud alium latinum Scriptorem. Statius Achill. 1. enumerans gentes, quarum pro ſuis quæque opibus, ac facultatibus Græcis Bellum in Trojanos molientibus auxilia parabat, ſic cecinit:

. . . . . . *Concuſſaſque erigit Urbes*:
Æra domant Temeſæ; quatitur Navalibus ora
Euboïs, innumera reſonant incude Mycenæ.

Addit. ad num. 155. Umbras eorum, qui occiſi eſſent, quique juſtam ſepulturam minime habuiſſent, in ſomnis viventibus adfuiſſe crediderunt veteres. In ſomnis oratum a Patroclo fuiſſe Achillem, ut corpus ſuum ſepulturæ mandaret, colligimus ex Homero Il. 13. 71. Lepide id confirmat Tranio apud Plautum Moſt. 2. 2. v. 58.

. . . . . Tr. *'ſt, Tace auſculta modo,*
Ait veniſſe illum in ſomnis ad ſe mortuum.
Theurop. *Nempe ergo in ſomnis?*
Tr. *ita: ſed auſculta modo:*
Ait illum hoc pacto ſibi dixiſſe mortuum
. . . .
. . . .
. . . .
. . . . Tra. *Sed ecce, quæ ille inquit:*
Ego tranſmarinus hoſpes ſum Diapontius,
Hic habito. Hæc mihi dedita eſt habitatio.
Nam me Acheruntem recipere Orcus noluit,
Quia præmature vita careo. per fidem
Deceptus ſum, hoſpes hic me necavit, iſque me
Defodit inſepultum clam ibidem in hiſce ædibus
Sceleſtus auri cauſſa.

enim, ſcribit Plato de Legibus Dialogo 9. (omitto Græca) *interfectum hominem, qui libere vixit, interfectori proximo ſtatim poſt mortem tempore iraſci; ac propter violentam mortem terrore turbationeque plenum, maxime, ſi viderit interfectorem inter ſuos more ſolito vivere, ipſum, ejuſque actiones, vim ad hoc ſuppeditante memoria, cunctis viribus terrere atque turbare*. Exempla paſſim tibi occurrent: Oreſtes & Nero exagitati a parentum umbris, a Marianis animis Sylla, a Cleonice Pauſanias: & alia.

158 *Effugit umbra manus*. Homerus Iliade ψ.

Ὣς ἄρα φωνήσας ὠρέξατο χερσὶ φίλῃσιν,
Οὐδ' ἔλαβε· ψυχὴ δὲ κατὰ χθονὸς ἠΰτε καπνὸς
Ὤιχετο τετριγυῖα. . . . . .

159 *Uterque ferunt*. Fauſtulus, & Acca.

160 *Aſpera mutata eſt in lenem*. R. in L. a Remuria pronuntiatum Lemuria. Græci ſunt, qui diſtinguunt δασέα & ψιλὰ γράμματα.

161 *Animas dixere ſilentum*. Gloſſæ, *Lemures*, νυκτερινοὶ δαίμονες.

162 *Illis clauſere diebus*. Vide nos de cauſſa in Feralibus ad illud,

Di quoque templorum foribus celentur opertis,
Thure vacent aures, ſtentque ſine igne foci.

163 *Nec viduæ tedis*. Plutarchus, poſt multa de hac conſuetudine expenſa, Οὐ γαμοῦσιν οὖν, inquit, ἐν τῷ Μαΐῳ, περιμένοντες τὸν Ἰούνιον, ὃς εὐθύς ἐστι μετὰ τὸν Μάϊον.

164 *Inter ſe nulla continuata die*. Nam hi ſex continuis diebus. Primus, tertius, quintus ſacri ſunt Lemuralibus; hinc capies vetus Kalendarium, in quo ſic illa notantur:

A. LEM. N
B C.
C. LEM. N.
D. NP. LVD MART IN CIRC.
E LEM. N.

165 *Quorum ſi mediis*. Incidebant media Lemuralia in v. Idus Majas, ergo in idem tempus occaſus Orionis, non vi. ut ſcribit Gregorius Berſmannus: cujus error aperte venit ex non intellecto Pentametro nuper illuſtrato. Aliorum futiles interpretationes non ſcribam, ne chartam fruſtra inquinem.

166 *Bœoton Oriona*. Ex patria. Nicander in Theriacis:

Βοιωτῷ τεύχουσα κακὸν μόρον Ὠαρίωνι.

167 *Mercuriuſque vias*. Tres etiam Varino ſunt; ſed hic pro Mercurio ponit Ἀπόλλωνα Palæphatus, Servius Homeri Scholiaſtes, ut Naſo. Sed de hac fabula variæ ſententiæ priſcorum. Vide Partherium in Amatoriis affectionibus, Bruſonium, Nicandri, Lycophronis, Arati Scholiaſtas, Hyginum, & apud eumdem Iſtrum, & Ariſtonicum.

168. *Nec tempora longa ſuperſunt*. Jam nox, inquit, adventat.

169 *Addidit & vultum verbis.*)

. . . . . . *Super omnia vultus*
Acceſſere boni, nec iners pauperque voluntas.

Dixit in Metamorphoſi de Baucide, & Philemone, apud quos Jupiter & Mercurius diverterant.

170 *Ni-*

Addit. ad num. 162. Cauſſam indicat lib. 2. n. 218. Ut arcerentur ab aſpectu funeſto: addit ſe legiſſe ſtatuas Deorum in viis poſitas, ſi illac funeſtum aliquid eſſet tranſferendum, panno velari conſueviſſe.

Addit. ad num. 169. Habitum ſcilicet faciei ita compoſitum, ut animi ſtudium, ac voluntatem, quo erat hoſpites excepturus, ſignificaret. Hic autem faciei habitus, & compoſitio vultus, quæ dicitur, in utramque partem ſumi poteſt in bonam, & in malam. Hinc latinum proverbium: *Vultu ſæpe læditur pietas*, nempe perverſa, contumacique totius oris conformatione. Reverentia enim, ac pietas erga parentes tam facile violari poteſt, ut non re modo, ac verbo, ſed etiam ipſis oculis, vultuque lædatur. Bonus igitur ſenex Hyreus *addidit & verbis vultum*, voluntatis indicem, quæ una, teſte Seneca *benefic.* 9. apud homines ponit beneficium.

170 *Nigro deformia fumo*. Oſtendit pauperem & unam boni ſenecionis caſulam; & forſan aliud, nondum cognita fumi emiſſaria.

171 *In heſterno ſtipite parvus erat*. Sic explicat; quod Græci uno verbo Ζώπυρον. In textu veteri, *in extremo ſtipite*; non diſplicet.

172 *Flammas excuſſit ab aura*. Non reprobo lectionem; ſed mihi ſedet etiam illa ex antiquis, *flammas exſuſcitat aura*; qua locutione uſus in Metamorphoſi:

Inde foco tepidum cinerem dimovit, & ignes
Suſcitat heſternos, foliis & cortice ſicco
Nutrit, & ad flammas anima perducit anili.

173 *Minor inde fabas*. Quid ponat præter legumina? Hæc apud veteres invenies in victu pauperum, aut Philoſophorum. Nunc vide, quæ pararit hoſpitibus in Metamorphoſi Hyreo paullo ditior Philemon;

Quodque ſuum conjux riguo collegerat horto
Truncat olus foliis, furca levat ille bicorni
Sordida terga ſuis nigro pendentia tigno;
Servatoque diu reſecat de tergore partem
Exiguam, ſeptamque domat ferventibus undis.

Ne te, ſodes, abſtineas a reliquis.

174 *Et ſpumat teſta*. In aliis, *teſtu*. Utrumque receptum. Varro: *In teſtu caldo coquebatur*. Petronius: *Quum animadverto Enotheam cum teſto ignis pleno venientem.*

175 *Primis diffuderat annis*. Juvenalis: *Capillato diffuſum Conſule potat*. Vinum veteres ætate æſtimabant; quis ignorat? hinc optimi, amariores calices. Seneca Epiſtola 64. *Quomodo in vino nimis vetere ipſa nos amaritudo delectat*. Hoc vitium in vino: ſeu melius, quum illis delicium longum temporis ſpatium cauſſabat. Galenus Θεραπευτ. μεθ. ιβ'. Μὴ μέντοι πικροί γ' ἔστωσαν ὑπὸ παλαιότητος οἱ οἶνοι. Idem Περὶ ἀντιδ. α'. Καλοῦσι δὲ οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ παλαιοῦσθαι, τὸ μεταβάλλειν ἑτοίμως εἰς τὴν τοιαύτην ποιότητα τ' παλαιουμένων. θερμότης δ' ἐστὶν αὕτη μετὰ τοῦ ξηραίνειν σαφῶς, ὕστερον δὲ καὶ πικρότης. Ex eodem diſcimus veterem illum morem, in eiſdem amphoris ætatem vini ſcriptam; quem & tritus ille locus Petronii expreſſit: *Statim allatæ ſunt amphoræ vitreæ diligenter gypſatæ, in quibus pictatia erant affixa cum hoc titulo*: VINVM OPIMIANVM ANNORVM CENTVM.

176 *Diffuderat annis*. Diffuſum vinum eſt κατεσταμνισμένος.

177 *Lino celantibus ulvam*. In Metamorphoſi de lecto Philemonis:

. . . . . *In medio torus eſt de mollibus ulvis.*

178 *Terra rubens crater*. Vas vinarium erat figulinum.

179 *Pocula fagus erat*. Ex poculo etiam oſtendit curtam Hyrei ſupellectilem. Seneca in Hercule Oeteo:

Pectora pauper ſecura gerit;
Tenet e patulo pocula fago.

180 *Si*

Addit. ad num. 175. A vino veteri ad fabulas comicas ſimilitudinem lepide aſſumſit Plautus in Prol. Caſ. v.5.

Qui utuntur vino vetere ſapientes puto,
Et qui libenter veteres ſpectant fabulas,

& ad poemata Horatius, ut oſtendat non, ut vina tempore, ita poemata bona fieri, ſed optimo ingenio, aſſiduoque ſtudio, & exercitatione, acrique judicio Scribentis Epiſt. 1. lib. 2. v. 34.

Si meliora dies ut vina poemata reddit,
Scire velim pretium chartis quotus arroget annus.

Conſuetudinem hanc vini ætatis ſignandæ, præter Galenum, & Petronium, indicat eleganter Juvenalis Sat. 4. v. 34.

.... *Cujus* (vini) *patriam, titulumque ſenectus*
Delevit multa veteris fuligine teſtæ.

Inſcribebant etiam, quo Conſule diffuſum fuiſſet, quem morem feſtive attingit Horatius Carm. lib. 3. Od. 8. v. 9.

Hic dies anno redeunte Feſtus
Corticem adſtrictum pice dimovebit
Amphoræ fumum bibere inſtitutæ
Conſule Tullo.

180 *Si quid fert impetus ora*, Meo eſt, *ſi quid fert impetus, opta*.

181 *Pudor eſt ulteriora loqui*. Corium juvenci minxere; at Euphorion: Λαβόντες γὰρ οἱ θεοὶ τὴν τοῦ ἱερέου τυθέντος αὐτοῖς βοὸς βύρσαν ἀπεσπέρμηναν εἰς αὐτήν. Hoc, puto, ſibi vult Naſo.

182 *Quia ſic genitus*. Ἐκ τοῦ οὔρου.

183 *Vocat Uriona*. Omnino ſic legendum, non *Oriona*; ut adhuc multi.

184 *Littera prima ſonum*. Ου ſcilicet verterunt in ο: diverſa tamen ſentit Strabo, qui de Oreo monte ſcribit lib. 10. Δοκεῖ δὲ καὶ ὁ Ὠρίων ἐντεῦθα τραφείς, οὕτως ὀνομασθῆναι.

185 *Scorpion immiſit tellus*. Aratus;

> Ἡ δὲ οἱ ἐξ αὐτῆς ἐπετείλατο θηρίον ἄλλο,
> Νήσου ἀναρρήξασα μέσας ἑκάτερθε κολώνας,
> Σκορπίον ....

186 *Sed quid & Orion*. Fictio poetica de cita Orionis & ſiderum immerſione, ut dies illa illuceſcat, qua Cæſar Octavianus in foro a ſe ſtructo templum Martis Ultoris conſecravit. Hanc eſſe ſuſpicor, quæ notatur in veteri Kalendario IV. Idus Majas: NP. LUDI MARTI IN CIRC.

187 *In Auguſto conſpicienda foro*. Ipſemet Princeps in ſuo monumento Ancyrano: ULTORIS TEMPLUM, FORUM AUGUSTUM, ET TEMPLUM APOLLINIS IN SOLO MAGNAM PARTEM :::::: (in hoc ſemiexeſo loco ſcribendum putat maxumus ille Muſarum ſacerdos Lipſius, A ME EMPTO) FECI. Svetonius in eodem: ubi & votum, & quæ in cauſſa, & annum etiam habes. *Publica*, inquit cap. 29. *opera plurima exſtruxit, ex quibus vel præcipua, forum cum æde Martis Ultoris, templum Apollinis in Palatio, ædem Tonantis Jovis in Capitolio. Fori exſtruendi cauſſa fuit hominum & judiciorum multitudo, quæ videbatur, non ſufficientibus duobus, etiam tertio indigere. Itaque feſtinantius, necdum perfecta Martis æde, publicatum eſt; cautumque ut ſeparatim in eo publica judicia & ſortitiones judicum fierent. Ædem Marti bello Philippenſi pro ultione paterna ſuſcepto voverat. Sanxit ergo, ut de bellis triumphiſque hic conſuleretur Senatus: provincias cum imperio petituri, hinc deducerentur; quique victores rediſſent, huc inſignia triumphorum inferrent*. De Æditvo hujus templi mentio in hoc lapide antiquo:

D. M.
T. PIAVIO AVG. LIB.
LIBERALI ÆDITVO
MART. VLTORIS
CLAVDIA EXOCHE
CONJVGI.
BENEMERENTI ET
SIBI FECIT.
VIXIT ANNIS LVII.

188 *Eſt*

Addit. ad num. 181. Tripater dicitur a Lycophrone, quod tribus Diis ſatus. Candaonem Boeoti dixere, poſtea Oriona.

Bovem coronatum gravis coquus draco
Cædet tripatris enſe olim Candaonis.

Hiſtoriam univerſam, cujus partem attingit Carolus, ab Eupharione depromtam huc libet deducere: *Hyreus Neptuni, & Alcyones filius, quæ una fuit e filiabus Atlantis, aliquando in Tanagra civitate Boeotiæ habitavit. Quum vero benignus eſſet adverſus hoſpites, Dii quoque dicuntur in ejus hoſpitium acceſſiſſe. Jupiter autem, & Neptunus, & Mercurius ab illo liberaliter tractati, ejuſque benignitate delectati propoſuerunt, ut quodcunque liberet, peteret. Hic quum adhuc eſſet ſine filiis, filium popoſcit. Tum vero Dii pellem mactati bovis ſibi capientes in ipſam ſemen profuderunt, juſſeruntque illam ſub terram occultare, neque ante decimum menſem aperire: quibus menſibus peractis natus eſt Urion, qui ita vocatus eſt, quod quaſi minxiſſent Dei: at vero propter devitandam turpitudinem vocis, poſtea dictus fuit Orion*.

188 *Eſt Deus eſt ingens*. Optima membrana, *Et Deus eſt ingens*. hæc Germana lectio.

189 *Et opus*. Docta ſane ſequens cauſſa. Sed forſan & adeo magnifice ſtruxit, ut parentis etiam mortui deſiderium aliqua in parte adimpleret; de quo Svetonius Juli cap. 44. *Tam de ornanda inſtruendaque urbe, item de tuendo, ampliandoque imperio plura ac majora in dies deſtinabat: in primis Martis templum, quantum nuſquam eſſet, exſtruere, repleto, & complanato lacu, in quo naumachiæ ſpectaculum ediderat*.

190 *Bella movere decet*. Et quid, niſi hoc illa ſuperius præfati Hiſtorici adſignificant? *ut de bellis, triumphiſque hic conſuleretur Senatus*. Idem antea in Capitolio agi ſolitum. Appianus in Punicis: Ἡ δὲ βουλὴ καὶ τέως ἐς τὸν πόλεμον ὁρμῶσά τε καὶ ἀφορμὰς ζητοῦσα, πόλεως ὀχυρᾶς οὕτως καὶ ἐπικαίρου γενομένης, ἐξέφαινέ τε τὴν γνώμην, καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον (ὅπερ εἰώθασι περὶ πολέμου σκοπεῖν) συνελθοῦσα, ἐψηφίσατο, Καρχηδονίοις πολεμεῖν.

191 *Operis faſtigia ſummi*. Ergo Martis ſignum poſitum etiam in templi trichoro (ſolitum hoc in ædificiis ſacris Romanis. Vitruvius: *Ornantque ſignis fictilibus, aut æreis inauratis earum faſtigia*; imo hodiernis ſtatuam illius, cui templum conſecratum in ipſo faſtigio, conlocare) hinc, inquit, videt operis ſummi faſtigia, fores cum ſpoliis hoſticis, ſtatuas, quæ in utraque fori porticu erant. Faſtigium Græcis ἀετὸς, ἀέτωμα, τείχωρον, πτερὸν. πτερύγιον. Euſtathius Iliade ω: Ἰστέον ὅτι ἐκ τοῦ ἀετοῦ τοῦ ζώου καὶ μέρος τι τῶν ναῶν, οὐ μόνον ἀέτωμα ἐλέγετο, ἀλλὰ καὶ ἀετὸς καὶ μέρος διὰ τὸ ἐοικέναι φασὶ πτέρυξιν ἀετοῦ. Ariſtophanes in Avibus.

Εἶτα πρὸς τούτοισιν, ὥσπερ ἐν ἱεροῖς οἰκήσετε.
Τὰς γὰρ ὑμῶν οἰκίας, ἐρέψομεν πρὸς αἰετόν.

Interpres: Διὰ τὰ ἐν τοῖς ναοῖς ἀετώματα· τὰς γὰρ τῶν ἱερῶν στέγας, πτερὰ δὲ ἀετοὺς καλοῦσιν, ὥς φησιν Ἴων ἐν Ἀγαμέμνονι. Inde δίπτερος ναὸς, ædes, quæ uno, & altero erat faſtigio.

192 *Diverſæ tela figuræ*. Hoſtium ſpolia; arma ſcilicet fabricata ex more devictarum gentium. Hæret menti, ſuſpicor, illud Svetonii: *Sanxit ergo inter alia, ut provincias cum imperio petituri hinc deducerentur; quique victores rediſſent, huc inſignia triumphorum inferrent*.

193 *Hinc videt Æneam*. Idem auctor imaginum nomina non recenſet: *Statuas*, inquit, *omnium triumphali effigie in utraque fori ſui porticu dedicavit*. Adde his inſignes Apellis tabulas, de quibus Plinius: *Mirantur Romæ Caſtorem, & Pollucem cum Victoria, & Alexandro Magno; item Belli imaginem, reſtrictis ad terga manibus, Alexandro in curru triumphante: quas utraſque tabulas divus Auguſtus in fori ſui partibus celeberrimis dicaverat ſimplicitate moderata*.

194 *Hinc*

Addit. ad num. 191. Ornamenta hæc vel aerea, vel fictilia ἀκρωτήρια dicebant quaſi faſtigiorum faſtigia. Ornabantur autem (ut Noſter ait) vel Deorum ſimulacris, vel ſignis victoriam, honorem, atque id genus alia repræſentantibus. Quum Calpurnia (ut narrat Plutarchus) adjunctum ἀκρωτήριον decreto Senatus Cæſaris ædibus velut ad ornamentum, & amplitudinem per quietem imaginata eſſet collabi, lamentata eſt. Ornaverat autem Senatus ædes Cæſaris, cui ut Deo plura decreverat, ſignis iiſdem, quibus Deorum Templa ornari ſolebant. Vitruvius Aedium ipſarum faſtigia, ſeu barycæ eſſent, ſeu barycephalæ, ſive humiles, ſive latæ, earum faſtigia fictilibus ſignis, aut aereis inauratis ornari conſueviſſe confirmat. 3. 2. Videtur Spartianus trichoron dicere, & ornatum faſtigium, de quo ſermo eſt, ſignificare in Peſcen. Nig. c. 12. *Domus ejus hodie viſitur in campo Jovis, quæ appellatur Peſcenniana, in qua ſimulacrum ejus in trichoro conſtituit*.

Addit. ad num. 192. Ex æde Martis per id tempus ad Portam ſalutarem deducebantur, qui erant in provincias abituri; illic autem clientum, amicorumque ſalutatio fieri conſueverat. Id autem cum magna dignitate, ac majeſtate gerebatur. Tum vero maxima erat ejuſdem majeſtatis admiratio, quum ad nobilem, celebremque nomine, virtute, ac fortuna hoſtem iturum conſulem proſequebantur. Victoribus autem redeuntibus, antequam ad id Templum Martis ab Auguſto conſtitueretur, Senatus in æde Bellonæ dabatur, ubi poſtquam de rebus a ſe geſtis diſſeruerant, poſtulabant, ut triumphantibus Urbem inire liceret. Vide Liv. lib. 42. 49. & lib. 26. 21.

194 *Hinc videt Iliaden*. Deſcribit qualis erat Romuli ſtatua, gerens ſcilicet ſuper humeros Acronis ſpolia, Ceninenſium Ducis. Nota hiſtoria.

195 *Acta ſubeſſe viris*. Oſtendit quamque imaginem ſuum ἔλεγχον habuiſſe rerum geſtarum; indicem quem vocat Tibullus in Panegyrico ad Meſſalam; Hiſtorici plerumque titulum. Livius lib. 8. *Vitiatam memoriam falſis imaginum titulis reor, dum familia ad ſe quæque famam rerum geſtarum honorumque fallente mendacio trahunt*. & lib. 10. *Cujus imaginis titulo conſulatus cenſuraque & triumphus æquo animo legitur: ſi auguratum aut pontificatum adjeceritis, non ſuſtinebunt legentium oculi*.

196 *Prætextum nomine*. Id eſt inſignitum; & bene: nam templo etiam ornamento erat inſcriptum nomen tanti Principis. *Prætextum* eſt Latinis quidquid adſutum ad ornamentum: unde ſic dicti veſtium limbi, clavi, faſciæ. Gloſſæ, παρυφή, *prætextum*. At de voce Græcanica Pollux. Αἱ δὲ ὀρθαὶ τὴν ᾤαν παρυφαὶ καλοῦνται πέζαι καὶ πεζίδες, καὶ περίπτιζα τὰ ὑπὸ παρυφασμένα.

197 *Aſtanti milite juſto*. Lege ex antiquis, *inſtanti milite juſto*.

198 *Si mihi bellandi*. Inemendata exemplaria habent, *pellendi*. Male.

199 *Nomen utrumque paro*. Patris & Pontificis maximi.

200 *Nec ſatis eſt meruiſſe*. Ex prædictis ſumit anſam dicendi de alio templo ejuſdem cognominis ab Auguſto in Capitolio extructo, ob recepta ſigna Romana a Parthis jam cum dedecore Imperii retenta. Nec dubium, duo Romæ fuiſſe templa Martis Ultoris, quum & in nummis totidem diverſæ ichnographiæ appareant: ſed de æde hæc Dio lib. 54. Ἀμέλει καὶ θυσίας ἐπ' αὐτοῖς, καὶ νεὼν Ἄρεως τιμωροῦ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ κατὰ τὸ τοῦ Διὸς τοῦ Φερετρίου ζήλωμα, πρὸς τὴν τῶν σημείων ἀνάθεσιν, καὶ ψηφισθῆναι ἐκέλευσε, καὶ ἐποίησε.

201 *Signa retenta manu*. Quæ M. Craſſo ademerant. Hæc Phraates, qui nihil eorum, quæ pactus fuerat, perfeciſſet, veritus ne bello ab Auguſto peteretur, anno Urbis conditæ DCCXXXIII. ſigna militaria miſit, & captivos omnes, paucis demtis; quod ſe ipſos pudore moti interemerant, aut in Parthia occulte remanſerant. Ea Auguſtus, quaſi bello aliquo Parthum viciſſet, accepit; jactabundus, quod in præliis res amiſſas citra ullum certamen recuperaſſet. Videſis plura apud Vellejum, Florum, Oroſium, Horatium, & alios.

202 *Et campis, & equis*. Nolo ad hæc alium habeas interpretem præter Dionem Caſſium lib. 30. Τῇ δὲ, inquit, δὴ ὁπλίσει, καὶ τῇ τοῦ πολέμου διαχειρίσει ἰδίᾳ χρῶνται· ἀσπίδι μὲν οὐδὲν νομίζουσιν· ἱπποτοξόται δὲ καὶ κοντοφόροι, τὰ πολλὰ κατάφρακτοι στρατεύονται. πεζοί τε, ὀλίγοι μὲν, οἱ ἀσθενέστεροι· τοξόται δ' οὖν καὶ ἐκεῖνοι πάντες εἰσίν. ἐκ τε τῶν παίδων ἀσκοῦνται, καὶ ὁ οὐρανὸς ἥ τε χώρα αὐτοῖς συναίρεται πρὸς ἀμφότερα, αὕτη τε τῶν πεδιὰς ὡς πλήθει οὖσα, γ' ἀρίστη ἵππους τρέφειν ἐστί, καὶ ἐπιτηδειοτάτη καθιππεύεσθαι.

203 *Craſſorum funera genti*. Hoc etiam noſter tetigit peregregie in Arte:

> *Parthe dabis pœnas: Craſſi gaudete ſepulti;*
> *Signaque barbaricas non bene paſſa manus.*

Vltor

Addit. ad num. 200. Quod minime dubium mi Carole eſſe, dictitas, a graviſſimis viris in dubium, nec temere revocatur. Ajunt vel jurati Dionis locum exſcribentium inſcitia interturbatum ſic eſſe reſtituendum: *templum Jovis Vltoris, ad inſtar illius Jovis Feretrii in Capitolio, quo ſigna ea militaria ſuſpenderentur, decerni juſſit, ac deinde perfecit*. Ponunt præterea nihil quicquam ex eo confici, quod in nummis veteribus varia exiſtat ejus Templi forma; id non inde fieri, quod duo fuerint templa, ſed quod expreſſa pro nummorum varietate varia templi facie, quæ multiplex erat, varia etiam ejus forma videretur; eveniſſe hinc, ut in aliis nummis columnæ ſex exiſterent cum ſignis militaribus, in aliis vero quatuor viderentur cum Marte ferente ſigna. Ceterum in nummis omnibus (quod non levis momenti eſt) *Martis Vltoris* titulum ſemper legi. Ovidii verſum ex optimorum Codicum fide ita eſſe legendum

> *Rite Deo templumque datum, nomenque bis ulto,*

non vero *bis ultor*; Conſulendum eſſe Heinſium.

His, atque aliis argumentis hinc inde aſſumtis, ridiculum eſſe conſtituunt aliud templum Jovis Ultoris quærere præter illud, de quo mentio fit a Svetonio, nihilque certi conjici poſſe ex Ovidio, quo bis Ultoris Jovis ædem alteram ab Auguſto Romæ poſitam fuiſſe confirmetur.

Vltor adeſt, primiſque ducem profitetur in annis:
Bellaque non puero tractat agenda puer.

204 *Ille notas veteres*. Nam per 32. annos ſolidos poliri non valuit hæc macula in armis Romanis.

205 *Victos quoque porrigis arcus*. Adde ad horum illuſtrationem nummos Auguſto cuſos; in quorum ſuperficie Parthus genuflexo ſigna Romana manu porrigens, in altera ſuoſmet arcus, & pharetras cum his litteris: CÆSAR AVGVSTVS SIGNIS RECEPTIS DE PARTHIS.

206 *Sollemnes ludos Circi*. Ergo eodem die ludi in Circo Marti fiebant: nec aliud ſibi volunt notæ illæ, quas ſupra citavi e Kalendario veteri. Jurarim Jovem lapidem, illos quos olim vovere Conſules in bello contra Cæſaris percuſſores, quotannis poſtea exhibitos. Dio lib. 48. ſub finem anni DCCLXXIV. Κἀν τῷ αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ τό, τε ὕδωρ τὸ Ἰούλιον ὀνομασμένον ἐς τὴν πόλιν ἐσωχετεύθη, καὶ ἡ πανήγυρις ἡ ἐπὶ τῷ πολέμῳ τῷ πρὸς τοὺς σφαγέας εὐχθεῖσα ἀπὸ τῶν ὑπάτων ἐποιήθη, τά τε τοῖς ἑπτὰ ἀνδράσιν ὀνομασμένοις προσήκοντα οἱ ποντίφικες, ἐπειδὴ μηδεὶς ἐκείνων παρῆν, ἐπετέλεσαν. Reperitur qui legat, *ludos circum*; ſed is λογολέσχης ille Antonius Fanenſis.

207 *Vbi ante Idus*. III. Idus Majas Πλειάδες oriuntur heliace.

208 *Non dubiis auctoribus*. Agit de his quos ipſemet vidit: nam Columellæ incipit æſtas die nona menſis, Ptolemæo decimaquinta, fruſto veteris Kalendarii vigeſima ſecunda; ex eo hæc verba;

ÆSTAS EX XI. K. MAII,
IN. X. K. AVGVST.
DIES LXXXXIIII.

Sed adverte, quod ibi aut menſium nomina falſo ſculpta, aut XI. *Kalendas Maii* eſt hujus menſis dies vigeſima ſecunda; ut ejuſdem Auguſti dies, X. Kal. Auguſt. nam dementia eſt cogitare voluiſſe, aliquem initium æſtatis conjicere in diem vigeſimam primam Aprilis, quum ver alicui bipartitur.

209 *Idibus ora prior*. Pridie Idus Tauri caput oritur ante ſolis ortum.

210 *Præbuit, ut taurus*. Quid de hoc ſenſerit hiſtoriæ Græcæ parens, ſupra notavi. Feſtus; *Alii eam a prædonibus raptam, & nave, quæ Jovis tutelam, effigiem tauri, habuerit*. Vulgatos codices amo; nec aliter legendum cenſeo. *Tutela* eſt pictura aliqua numinis in puppe, a qua nomen naves accipiebant, *tauri effigies* paraſemon; quod in prora.

211 *Læva retinebat amictus*. Iiſdem pæne verbis Lucianus in Dialogo Ζεφύρου καὶ Νότου: Ὡς δὲ ταῦτ' ἐγένετο, δρομαῖος μὲν ὁ Ζεὺς ὥρμησεν ἐπὶ τὴν θάλατταν, φέρων ἐπὶ τὴν θάλατταν,

σε-

Addit. ad num. 205. Nihil Noſter ad verſum

Rite Deo templumque datum, nomenque Biſultor;

Neque enim vidit MSS, in quibus (ut ad num. 200. ex Heinſiana recenſione narravimus) *Biſulto* non incommode legitur. Ii ſiquidem, qui templum alterum Romæ *Marti Vltori* extitiſſe inficiantur, nunquam cognomen *Marti Biſultori* factum fuiſſe ſuo quaſi quodam jure contendunt.

Addit. ad num. 208 Varro (cujus certe ſcripta Naſo videre potuit) conjicit æſtatem in diem ſeptimum Idus Majas; ita enim rationes putat. Primum veris eſſe in Aquario, æſtatis in Tauro, Autumni in Leone, hyemis in Scorpione: *Quum vero* (rationes ipſas ſic confert) *uniuſcujuſque horum quatuor ſignorum dies tertius, & viceſimus quatuor temporum ſit primus, efficitur, ut ver dies habeat nonaginta unum, æſtas nonaginta quatuor, autumnus nonaginta duos, hyems octoginta octo*. His ita computatis diviſionem ad dies Civiles Rom. ſic redigit, ut primi verni temporis extent ad ſeptimum Idus Februarias, æſtivi ad ſeptimum Idus Majas, Autumnales ad tertium Idus Sextiles, Hyberni ad tertium Idus Novembreis. Quæ vero temporibus ſubtilius diſcretis obſervanda eſſe cenſet, cognoſcere ſi in animo tibi eſt (neque enim neceſſum nos eſſe ducimus calculorum omnium ad rem hanc ſubtiliore enumeratione a Varrone propoſita pagellam implere) lege, quæ ab ipſo differuntur lib. 1. cap. 28. de R.R.

φέρων αὐτὴν, καὶ συνήχετο ἐκ τέχνης. ἡ δ᾽ ἐπὶ πάνυ ἐκπλαγεῖσα τῷ πράγματι, τῇ λαιᾷ μὲν εἴχετο τοῦ κέρατος, ὡς μὴ ἀπολισθάνῃ, τῇ ἑτέρᾳ δὲ ἀνεμωμένον τὸν πέπλον ξυνεῖχε. Aperte hic πέπλος ἐπίβλημα eſt, non ἔνδυμα: nam ſi primum, ad corpus preſſe hæſiſſet, non læva geſtaſſet, ut pallium, quod nomine amictus continetur. Apud Græcos πέπλος & uſum præbuit pallii, & tunicæ. Pollux: Καὶ ἐπίβλημα καὶ χιτὼν, πέπλος· ἔστιν δὲ ἐσθὴς διπλοῦν τὴν χρείαν, ὡς ἐνδύναι τε καὶ ἐπιβάλλεσθαι. καὶ ὅτι μὲν ἐπίβλημά ἐστι τεκμήραιτ᾽ ἄν τις ἐκ τῶν τῆς Ἀθηνᾶς πέπλων. ὅτι δὲ καὶ χιτὼν, ὅταν εἴπῃ Ξενοφῶν, περικατερρήξατο τὸν ἄνωθεν πέπλον, διαφαίνει τὸ ὅτε καὶ τὰ στέρνα. Ἐπιβλήματα vero, quæ & περιβλήματα: hæc & Latini etiam dixere *circumjecta*. Varro lib. 4. de L.L. *Amictus eſt dictus amjectum, id eſt circumiectum: a quo etiam, quod veſtes ſe involvunt, circumjectum appellant; & quod amictui habent purpuram circum, vocant circumtextum*.

212 *Sic fueras aſpicienda Jovi*. Tunc illi cura erat tranare Oceani fluctus.

213 *Sine cornibus ullis*. Metamorphoſis:

Jamque Deus poſita fallacis imagine tauri
Se confeſſus erat, Dictæaque rura tenebat.

214 *Phariam dixere juvencam*. Iſidem, illam Inachi filiam.

215 *Tunc quoque priſcorum*. Iiſdem Idibus ſcirpea ſimulacra in Tiberim e ponte jacta. Dionyſius Halicarnaſſenſis libro primo: Τοῦτο δὲ καὶ μέχρις ἐμοῦ διετέλουν Ῥωμαῖοι δρῶντες ὅσον τι μικρὸν ὕστερον ἐαρινῆς ἰσημερίας, ἐν μηνὶ Μαΐῳ, ταῖς καλουμέναις εἰδοῖς, διχομηνίδα βουλόμενοι ταύτην εἶναι τὴν ἡμέραν.

216 *Virgo ſimulacra virorum*. Intellige Veſtalem: non tamen una aderat, ſed omnes, & cum his Pontifices, & Prætores, aliique myſtæ. Ipſus Halicarnaſſenſis: Ἐν ᾗ προθύσαντες ἱερὰ τὰ κατὰ τοὺς νόμους οἱ καλούμενοι ποντίφικες, ἱερέων οἱ διαφανέστατοι, καὶ σὺν αὐτοῖς αἱ τὸ ἀθάνατον πῦρ διαφυλάττουσαι παρθένοι, στρατηγοί τε καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν οὓς παρεῖναι ταῖς ἱερουργίαις θέμις, εἴδωλα μορφαῖς ἀνθρώπων εἰκασμένα, τριάκοντα τὸν ἀριθμὸν, ἀπὸ τῆς ἱερᾶς γεφύρας βάλλουσιν εἰς τὸ ῥεῦμα τοῦ Τιβέριος, Ἀργείους αὐτὰ καλοῦντες. Habes numerum de ſcirpeis ſimulacris; & aliud certum, falſo legi in antiquis codicibus Varronianis: *Argei fiunt ex ſcirpeis. Simulacra ſunt hominum 24., & quotannis a ponte ſublicio a ſacerdotibus publice jaci ſolent*. Adde numeris 6. alios: licet uon repellat priſcam editionem Galliæ ſuæ flos Hadrianus Turnebus.

217 *Roboreo ponte*. Hic, ut vidiſti, eſt *ſublicius*: ſic dictus a ſublicis. His tantum ſine ære aut ferro ſtetit diutius ſuſſultus: inde ξυλίνην γέφυραν nominat Plutarchus. Scio etiam, Græcos vocaſſe ἱεράν: forte *quod eo*, inquit Varro, *ſacra & uls & cis Tiberim non mediocri ritu fiebant*. An ipſe vere ſacer habitus a populo? Dionyſius lib. 3. Ἣν ἄχρι τοῦ παρόντος διαφυλάττουσιν ἱερὰν εἶναι νομίζοντες· εἰ δέ τι πονήσειεν αὐτῆς μέρος, οἱ ἱεροφάνται θεραπεύουσι, θυσίας τινὰς ἐπιτελοῦντες ἅμα τῇ κατασκευῇ πατρίους.

218 *Poſt decies ſenos*. Sexagenarios; antiqua & propria vocula *caſuares*. Varronis Sexage; *vix effatus erat, quum more majorum ultro caſuares arripiunt, de ponte in Tiberim deturbant*. Caſnar eſt Feſto ſenex, ſed Oſcorum lingua.

219 *Fatidici dicta fuiſſe ſenis*. Illa ipſamet verba:

ΣΤΕΙΧΕΤΕ ΜΑΙΟ ΜΕΝΟΙ ΣΙΚΕΛΩΝ ΧΑΤΟΥΡΝΙΑΝ ΑΙΑΝ
Η Δ᾽ ΑΒΟΡΙΓΕΝΕΩΝ ΚΟΤΥΛΥΝ ΟΥ ΝΑΣΟΣ ΟΧΕΙΤΑΙ
ΑΙΣ ΑΝΑΜΙΦΘΕΝΓΕΣ ΔΕΚΑΤΗΝ ΕΚΠΕΜΨΑΤΕ ΦΟΙΒΩ
ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΣ ΑΔΗ ΚΑΙ ΤΩ ΠΑΤΡΙ ΠΕΜΠΕΤΕ ΦΩΤΑ.

220. *Do-*

Addit. ad num. 217. Invenio tamen apud Plinium ſine aere aut ferro reſtitutum poſt bellum Etruſcum a Porſena illatum: quum enim in ejus diſſolutione ſalus ſtaret imperii ſolo Coclite hoſtium impetum in Ponte ſuſtinente, nec ſine multo labore abrumperetur, ita refectus eſt, ut ſublicæ facile evelli in poſterum, reponique poſſent. Sed Plinium ipſum audiamus: *Cyzici & buleuterion vocant ædificium amplum, ſine ferreo clavo, ita diſpoſita contignatione, ut eximantur trabes ſine fulturis, ac reponantur. Quod item Romæ in ponte ſublicio religioſum eſt, poſteaquam Coclite Horatio defendente ægre revulſus eſt*. XXXVI. 15. An vero ſacer eſſet, non video quid ſit, quod Carolus dubitet: quum pars, quæ aut vitium feciſſet, aut collapſa eſſet, non poſſet niſi cæſa victima a Pontifice inſtaurari. Quod aſſentiuntur Dionyſio Philologi fere omnes.

220 *Donec in hac venit*. Hic mitius oraculi mentem interpretatus, omnemque ἀνθρωποθυσίαν ab Italia rejecit. Sed quæ curſu ævi non redeunt? Trita & vulgata eſt ſub aliquibus Cæſaribus extiſpicio puerilis victimæ. De antiqua plura vide, ſi vacat, apud Euſebium lib. 4. τῆς Προπαρασ.

221 *Leucadio ſacra peracta Deo*. In meo, qui vix legi poteſt, adeo tineis adroſus, *Leucadio ut ſacra peracta Deo*; ad verum. Strabo lib. 10. Ἦν δὲ καὶ πάτριον τοῖς Λευκαδίοις κατ' ἐνιαυτὸν ἐν τῇ θυσίᾳ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀπὸ τῆς σκοπῆς ῥιπτεῖσθαι τινὰ τῶν ἐν αἰτίαις ὄντων, ἀποκοπῆς χάριν, ἐξαπτομένων ἐξ αὐτοῦ παντοδαπῶν πτερῶν, καὶ ὀρνέων, ἀνακουφίζειν δυναμένων τῇ πτήσει τὸ ἅλμα· ὑποδέχεσθαι δὲ κάτω μικραῖς ἁλιάσι κύκλῳ περιεστῶτας πολλοὺς, καὶ περισώζειν εἰς δύναμιν τῶν ὅρων ἔξω τὸν ἀναληφθέντα.

222 *Pars putat, ut ferrent*. Sententiam hujus loci ullam expedies ſine Nonio Marcello? *Quum in quintum* ille ait, *gradum pervenerant atque habebant ſexaginta annos, tum denique erant a publicis negotiis liberi, atque expediti, & otioſi: ideo in proverbium quidam putant veniſſe, ſexagenarios de ponte dejici oportere, id eſt, quod ſuffragium non ferant, quod per pontem ferebant*. His adde Feſtum in hæc verba: *Exploratiſſimum illud cauſſæ eſt, quo tempore primum per pontem cœperunt Comitiis ſuffragium ferre, juniores conclamavere, ut de ponte dejicerentur ſexagenarii: quia nullo publico munere fungerentur; ut ipſi potius ſibi quam illis deligerent imperium*. idque ex Sinnio Capitone etiam firmat. Inde lux Ciceroni venit primo Rhetoricorum: *Pontes diſturbat, ciſtas dejicit*; & his quoque alibi: *Nempe tu & populum ſuffragiis & magiſtratum concilio privaſti, quum pontes diſturbaſti*, & trecentis ſcriptorum locis.

223 *Mediis caput extulit undis*. Libri vett. *medio caput extulit alveo*. Reſcribas ut placet.

224 *Hæc loca deſertos*. Multa hujus narratiunculæ extant apud Feſtum in voce *ſexagenarios*, ſub initium loci; cujus partem tempus edax abſumpſit.

225 *Tunc mihi nomen erat*. Nondum in meas aquas immerſus Rex Tiberinus. Noſter in 4.

Quummque patris regnum poſt hunc Tiberinus haberet,
Dicitur in Tuſca gurgite merſus aqua.

226 *Et comites*. Herculis ſcilicet. Vetus habet, *at comites*. Si attendis, verius: nam Herculi animus erat ulterius progredi, non vero comitibus.

227 *Mittite me in Tiberim*. Nam κακῶς mortuus putabatur apud Græcos in aliena terra ſitus; inde Sophoclea Electra Oreſtis cineres in manibus vaſculo incluſas tenens:

Ὅπως, inquit, θανὼν ἔκεισο τῇ τόθ' ἡμέρᾳ,
Τύμβου πατρῴου κοινὸν εἰληχὼς μέρος.
Νῦν δ' ἐκτὸς οἴκων κἀπὶ γῆς ἄλλης φυγὰς,
Κακῶς ἀπώλου σῆς κασιγνήτης δίχα.
Κοὔτ' ἐν φίλαισι χερσὶν ἡ τάλαιν' ἐγὼ
Λουτροῖς ἐκόσμησ', οὔτε παμφλέκτου πυρὸς
Ἀνειλόμην ὡς εἰκὸς ἄθλιον βάρος.
Ἀλλ' ἐν ξένῃσι χερσὶ κηδευθεὶς τάλας,
Σμικρὸς προσήκεις ὄγκος ἐν σμικρῷ κύτει.

228 *Pulvis inanis eam*. Prius cremari volebant: non mirum; mandabant ex more ſuæ gentis. Lycophronis interpres: Ἔθος ἦν τοῖς ἀλλαχοῦ τῆς πατρίδος τεθνηκόσι καίειν, καὶ τὴν τέφραν αὐτῶν ἐν κρωσσοῖς καὶ λάρναξι, καὶ ἀμφορεῦσι εἰς τὴν πατρίδα κομίζειν, ὅπερ ἐγένετο ἐν τῇ η τῆς Ἰλιάδος καὶ ἐπὶ Πατρόκλῳ καὶ Ἀχιλλεῖ.

229 *Tibe-*

Addit. ad num. 221. Ergo Romanis mos fuit, qui & Leucadiis, qui ad pacem, veniamque poſcendam, & Apollinis Numen placandum ex eminenti montis vertice ſontem aliquem quotannis dejicere conſueverunt. Sed id luculenter Strabo, a quo hujuſce conſuetudinis teſtimonium Carolus hoc loco petit.

Addit. ad num. 222. Depontanos etiam Sexagenarios hos ſenes publicis muneribus vacantes dictos fuiſſe refert Feſtus in *Depontani*.

229 *Tiberi jactatur imago*. Ex manuſcriptis, & meis omnibus antiquis legas, *in Tiberim*.

230 *Hactenus ut ſubiit vivo*. Duo optimi ex iiſdem, *Hactenus & vivo ſubiit*.

231 *Clare nepos Atlantis*. Apoſtrophe ad Mercurium, quum de æde eidem ſacra, & ſacrificio ſit acturus.

232 *Superis, imiſque Deorum*. Pariſſime Horatius Oda 10. libro primo:

. . . . Superis Deorum
Gratus, & imis.

233 *Templa tibi poſuere patres*. Iiſdemmet idibus, ſub annum poſt Romam conditam CCLVIII. Livius lib. 2. *Eodem anno Signia colonia, quam Rex Tarquinius deduxerat, ſuppleto numero colonorum iterum deducta eſt, Romæ tribus una, & viginti factæ, ædes Mercurii dedicata eſt Idibus Maiis*. Per id tempus etiam collegium mercatorum inſtitutum. Idem paullo poſt: *Certamen Conſulibus inciderat, uter dedicaret Mercurii ædem*. (Conſules erant Appius Claudius Regillenſis, & P. Servilius Priſcus: ſed populus dedicationem ædis dedit M. Lectorio Primipili Centurioni) *Senatus a ſe rem ad populum rejecit. Utri eorum dedicatio juſſu populi data eſſet, eum præeſſe annonæ, mercatorum collegium inſtituere, ſollemnia pro Pontifice juſſit ſuſcipere*; id eſt Mercurialium. Sic dicti Sodales illi. Cicero in Epiſtola ad Fratrem: *M. Furium Flaccum equitem Romanum, hominem nequam Mercuriales, & Capitolini de Collegio ejecerunt*. Sed quid ſupprimam, quod ſentio? non memini legiſſe Pontificem pro principe hujus ſodalitatis, ſed Magiſtrum, ut habuit vetus illud collegium Saliorum. Vide hunc lapidem:

L. STATTIO II. PHILEROTI MAGISTRO
MERCVRIALI ET AVGVSTALI,
NOLÆ ET DIERNÆ Ɔ. L. RVFÆ VXORI,
ET L. STATTIO LL. AMPLIATO, EX
TESTAMENTO F. STATTI
PHILEROTIS.

234 *Spectantia Circum*. Sed maximum ibi locant priſci Topographi; Mercuri unum, de quo noſter. Ædiculas, aras, & alia ille habuit per urbem loca ſibi conſecrata.

235 *Te, quiquumque ſuas*. Mercatores, negotiatores, qui quæſtum faciebant aut permutandis pecuniis, aut fœnerandis: his adde ementes a præfatis, ut ſtatim venderent; qui ſordidi olim crediti. Lege cum cura doctiſſimum Carolum Sigonium in libris de Antiquo jure civium Romanorum. Hinc Mercurius, cognomine *Negotiator*, legitur in priſcis ruderibus, ut in hoc:

Addit. ad num. 233. Advertendum tamen, quod Romæ Mercatorum Collegium erat, in Provinciis Negotiatorum conventum fuiſſe. Horum enim diſcrimen in hoc poſitum, ni fallor me legiſſe memini, quod Mercatores Romæ Domicilium, & Familiam habuerint, Negotiatores vero in Provinciis, qui Romam fere nunquam niſi cenſus cauſſa veniebant. Neque tamen vetitum Mercatoribus, ut lucri gratia per aliquot menſes in Provinciis diverſarentur.

Addit. ad num. 235. Quod genus Mercaturæ ſordidum, quod vero non vituperandum ſit, elegantiſſime docet Tullius Offic. 1. cap. 42. ubi de artificiis, & quæſtibus, qui liberales habendi, qui ſordidi, quæ accepit, enarrat. *Mercatura autem, ſi tenuis eſt, ſordida putanda eſt, ſin magna, & copioſa multa undique apportans, multiſque ſine vanitate impertiens, non eſt admodum vituperanda. Atque etiam ſi ſatiata quæſtu, vel contenta potius, ut ſæpe ex alto in portum, ſic ex ipſo portu ſe in agros, poſſeſſioneſque contulerit, videtur jure optimo poſſe laudari. Omnium autem rerum, ex quibus aliquid acquiritur, nihil eſt Agricultura melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius*. Cetera, quæ de quæſtu ſordido, de artibus non probandis, deque honeſtis diſputat, vide ibi: ita enim luculenter ſingula proponuntur, ut navaturus eſſe operam videaris, ſi legeris.

MERCVRIO NEGOTIATORI
SACRVM
NVMISIVS ALBINVS
EX VOTO.

236 *Eſt aqua Mercurii*. Hoc ſolum teſtimonio probant viri docti, extra portam Capenam via Appia aquam fuiſſe ita nuncupatam; qua populus, qui negotio & quæſtui operam dabat, his Idibus luſtrari ſolitus.

237 *Huc venit incinctus tunica*. Cingulo; e quo marſupium auri monetalis propendebat. Hic vetus mercatorum habitus.

238 *Dominos ſunt habitura novos*. Plautus Captiveis: *Vult te novus herus veteri domino operam dare*.

239 *Fallere voce preces*. Non ſedet: legas, *dicere voce preces*; ut habent multi Codices.

240 *Præterita perfida verba die*. Non male: an rectius, ut in aliis, *præterita perfida verba fide*? non ſervata, temerata.

241 *Non audituri nomina vana Jovis*. Vetus ſcriptura, *Non audituro numina vana Jovi*.

242 *Sive Deum prudens*. Nam id majus crimen. Antiqui apud Macrobium primo Saturnalium, de his qui opus aliquod feriis agebant: *Præter multam ille*, inquit, *affirmabant, eum qui talibus diebus imprudens aliquid egiſſet, porco piaculum dare debere; prudentem expiari non poſſe, Scævola Pontifex aſſeverabat*.

243 *Da modo lucra mihi*. Hinc apte Agoraſtocli apud Plautum reſpondet Milphio ſervus in Pœnulo:

Ag. *Ecquid amare videor?* Mi. *damnum, quod Mercurius minime amat.*
Ag. *Namque, Ædepol, lucrum amare nullum amatorem addecet.*

244 *Poſcentes riſit ab alto*. Noſtro ineſt præſenti tempore, *poſcentes ridet ab alto*.

245 *Se memor Ortygias*. Obſerva ſales mei Naſonis. Furti vero crebra mentio fit a Græcis; unde Homerus jure hunc vocat in hymnis ἄρχοντα φιλητῶν: quippe fraudes primus commentus, & lucra illicita. Diodorus Siculus βιβλιοθήκης lib. 5. Φασὶ δ' αὐτὸν ἐμ μέτρα καὶ σταθμὰ καὶ τὰ διὰ τ (ſic manuſcripti) ἐμπορείας κέρδη πρῶτον ἐπινοῆσαι, καὶ τὸ λάθρα τὰ τῶν ἄλλων σφετερίζεσθαι.

246 *Cum totidem de menſe dies*. Quot facta Herculis: ergo XV. Kalendas noſtro Sol in Geminis; in eamdem conjicitur a Columella.

247 *Phoeben Phoebeſque ſororem*. Phœben, & Elairam; unde Propertius libro primo Elegia 2.

Non ſic Leucippis ſuccendit Caſtora Phœbe,
Pollucem cultu non Elaira ſuo.

Harum proci antiqui, Idas, & Lynceus frater: cum quibus poſtea certamen initum.

248 *Tyndaridæ fratres*. Homerus in Hymnis:

Κα-

Addit. ad num. 237. Fœneratorum habitum breviſſime deſcribit, locumque ubi conſidebant indicat Horatius lib. 1. ep. 1.

. . . . . *Hæc Janus ſummus ab imo*
Perdocet, hæc recinunt juvenes dictata, ſeneſque
Lævo ſuſpenſi loculos, tabulamque lacerto.

Addit. ad num. 243. Se invocari ſolitum ad lucrum faciendum, opeſque congerendas a Mercatoribus, aliiſque qui pecuniam haberent in quæſtu expreſſius ſignificat Mercurius ipſe apud Pla. in prologo Amphitr. v. 1.

Ut vos in voſtris vultis mercimoniis
Emundis, vendundiſque me lætum lucris
Afficere, atque adjuvare in rebus omnibus;
Et ut res, rationeſque veſtrorum omnium
Bene expedire vultis, peregrique, & domi,
Bonoque, atque amplo auctare perpetuo lucro
. . . .
. . . .
. . . .
Nam vos quidem id jam ſcitis conceſſum, & datum
Mihi eſſe ab Diis aliis, nunciis præſim, & lucro.

Oppianus de Piſcat. III. 9.

Mercuri, tu mihi, patrite, præſtantiſſime filiorum
Jovis, lucroſiſſimum inter homines ingenium Oſtende.

Κάϛορα ϗ Πολυδεύκει ἀείδετο μῦσα λίγεια
Τυνδαρίδαις. . . . . .

249 *Ille pugil.* Hac arte callebat Pollux; hic apud Apollonium:

Τῷ κέν μοι τὸν ἄριϛον ἀποκριδὸν ὅον ὁμίλυ
Πυγμαχίῃ ϛήσασθε. . . . . .

250 *Trajectus Lynceo Caſtor ab enſe.* Theocritus in Dioſcoris ait, Lynceum a Caſtore interfectum; Apollodorus lib. 3. βιβλιοθήκης, Caſtorem ab Ida, a Polluce Lynceum.

251 *Lyceo.* Pro Lyncejo: ut Cephea Meroes, pro Cepheja, & paria.

252 *Vixque eſt Jovis igne repulſus.* Belle Theocritus:

Η' τ̃ ὄγε ϛάλαν Ἀφαρηΐυ ἐξανέχυσαν
Τύμβω ἀναρ'ρήξας ταχέως Μεσσάνιος Ἴδας
Μέλλε κασιγνήτοιο βαλεῖν σφετέροιο φονῆα·
Ἀλλὰ Ζεὺς ἐπάμυνε, χερῶν δέ οἱ ἔκβαλε τυκτὰν
Μάρμαρον, αὐτὸν δὲ φλογέῳ συνέφλεξε κεραυνῷ.

253 *Ad Janum redeat.* XII. Kalendas Junias Agonalia Urbs iterabat. Hoc die notantur hæc feſta in veteri Kalendario: nam illud, *hoc quoque tempus habet*, quod induxit interpretes ut dicerent XIV. Kalendas, intelligendum quod etiam menſe Majo denuó fiant. De etymo ad Januarium te Naſo meus rejicit; vide & ibi noſtri laboris plura.

254 *Nocte ſequente.* XI. Kalendas Canis noſtro oritur.

255 *Proxima Vulcani lux eſt.* X. Kalendas Tubiluſtrium erat; de quo Varro lib. 5. de Lingua Latina: *Tubiluſtrium appellatur, quod eo die in atrio ſutorio ſacrorum tubæ luſtrantur*; idem Feſtus: in quo ſemiroſæ litteræ in parte Varroniana probant. Luſtrum vero agna factum. Idem *Tubilluſtria dies appellabant, in quibus agna tubas luſtrabant.* addit: : : : : : : *is tubos appellant* nam *tubi* in ſacris ſolum dicebantur; obſervat Varro lib. 4. *Tubæ a tubeis, quos etiam nunc ita appellant tubicines ſacrorum.* Quid etiam *tubus* Latinis, quid *atubus*, non hic diſſerendi locus. Α'παγε hunc miſcellaneum populum.

256 *Quam Luſtria dicunt.* Mavult θαυμάσιος ἀνὴρ, *Tubiluſtria dicunt.* Aſſentior libens.

257 *Quattuor inde notis.* Sequens Maji dies, id eſt IX. Kalendas, ſic notatur in Ka-

---

Addit. ad num. 250. Facit cum Apollodoro Pauſanias in Meſſeniis. Sed monumentum aliud in quo Caſtoris, Polluciſque laudes, ac decora celebrarentur ſequutum fuiſſe Theocritum cenſet Vir eruditiſſimus Joannes Ventimiglia in διόσκουρις cap. 37. num. 2. Per ea enim tempora pro Urbium, ac Gentium varietate variæ etiam erant hiſtoriæ. Ceterum Linceus hic Perſei pronepos veterum Meſſeniorum omnium fortiſſimus fuiſſe perhibetur.

Addit. ad num. 255. Ergo Tubiluſtrium in Anno Romano, ut dictum eſt lib. 3. n. 191. bis celebrabatur. Minervæ ſemel menſe Martio, Vulcano ſemel menſe Majo. Sed videris, ut cum Noſtro, aliiſque eruditis Viris Ovidianum verſiculum ſic legas

Summa dies e quinque tubam luſtrare canoram
Admonet, & forti ſacrificare Deæ.

Tubam canoram, vel *Tubas canoras* omnino legendum, non vero *tuba canora*. Decepti enim aliqui lectione ipſa, Tubis Urbem eo die luſtrari conſueviſſe cenſuerunt, quod a vero abhorrere videtur: Urbe enim feralibus ſub finem Februarii luſtrata, qui credi poteſt menſe Aprili ſacrum idem fuiſſe inſtauratum? Ipſæ igitur tubæ ſacrorum in atrio ſutorio agna luſtrabantur, ut Varro de L.L. 5.3.

Addit. ad num. 257. Locus hic Macrobium, alioſque decepit, qui ad Kalendas Junias Regifugium diſtulerunt. Non viderunt boni homines, inter quos Panvinus, hic nullam Regifugii mentionem fieri, ſed litterarum, quibus licere Regi Sacrificulo in Comitium ire judicabatur, ſignificationem exquiri. Dubitat enim Poeta num hæ litteræ Q. R. C. F. ita ſint interpretandæ, ut inde morem ſacrorum, an Sacrificuli Regis fugam conjiciamus. Sacrificulo enim, qui neque in magiſtratu eſſe poterat, neque cum Populo agere, hoc tantum die in comitium ire licebat, curſimque ſacrificium peragere, quo peracto, e comitio ſtatim ſe proripiebat. Poſſunt igitur hæ litteræ & hanc Kalendarii formulam exprimere. Quando REX COMITIAVIT FAS, & aliam QUANDO REX COMITIO FUGIT. Dies

Kalendariis, Q. R. C. F. Anceps Poeta de interpretatione, hinc ait: *Vel mos ſacrorum, vel fuga Regis ineſt*. Docte reddidiſti litterulas, vel renuente Onuphrio Panvinio in Commentariis ad Faſtos Conſulum: qui auſus ſcribere, te ignarum, vel incertum, quid hæ notæ ſignificarent. Ille hercule ignarulus. Sciendum, Regi ſacrorum neque Magiſtratum gerere, neque verba ad populum habere fas illi fuiſſe: propterea in Comitium ire non licebat niſi hoc die, qui notatus eſt in Kalendariis. Itabat enim in Comitium ſacrificii cauſſa: quo properanter patrato, fuga ſe e Comitio eripiebat. Hinc per breves quattuor litteras Q. R. C. F. interpretantur alii, QVANDO REX COMITIAVIT FAS: quidam, QVANDO REX COMITIO FVGIT. De more Plutarchus in libello τῶν Κεφαλαίων: Ἔστι γοῦν ἐν ἀγορᾷ θυσία πρὸς τῷ λεγομένῳ Κομιτίῳ πάτριος, ἣν θύσας ὁ βασιλεὺς, κατὰ τάχος ἄπεισι φεύγων ἐξ ἀγορᾶς. Quid clarius ad Poetæ mentem? ut nos docuit illuſtris Scaliger in Notis ad Feſtum. Quæſo, mi Lector, abſtine te ad hunc locum commentariis Marſi, & Antonii Fanenſis; aut para exertum cachinnum.

258 *Cui templum luce ſequente datum*. Hoc eſt VIII. Kalendas. Jam liquidum; hanc publicam eſſe Primigeniam. Vide omnino quæ notavimus ad illud 4. Faſtorum:

Qui dicet, Quondam ſacrata eſt colle Quirini
Hac Fortuna die Publica, verus erit.

Vovit hanc Primigeniæ ædem ſe Conſule P. Sempronius anno Urbis conditæ DXLIX. Livius lib. 29. *Conſul principio pugnæ, in Brutiis adverſus Annibalem, ædem Fortunæ Primigeniæ vovit, ſi eo die hoſtes fudiſſet: composque ejus voti fuit, fuſi ac fugati Pœni, ſupra quattuor millia armatorum cæſa*. ſed eadem poſt decennium dedicata. Idem lib. 34. *Ædem Fortunæ Primigeniæ in colle Quirinali dedicavit Q. Martius Ralla Duumvir ad idipſum creatus: voverat eam ædem decem annis ante Punico bello P. Sempronius Sophus*. Ceterum quid ſibi velit hoc Primigeniæ ὀνόμασμα, gratum tibi erit ex hiſce Dionis Caſſii lib. 42. Αἷμά τε ἐκ ἐργαστηρίου σιτοποιοῦ προχυθὲν ἀφίκετο πρὸς νεὼν ἕτερον Τύχης, ἣν ἐκ τοῦ πάνυ τά τε ἐν τοῖς ὀφθαλμοῖς, καὶ τὰ κατόπιν καὶ ὁρᾶν καὶ ἐκλογίζεσθαι, χρῆναί τινα μηδὲ ἐπιλανθάνεσθαι ἐξ οἵων οἷος ἐγένετο, καὶ ἱδρύσαντο καὶ ἐπεκάλεσαν, τρόπον τινὰ ἐκ διαφόρων Ἕλλησι. Vide qua aperantologia voculam unam expreſſerit.

259 *Hanc ubi dives aquis*. Eodem VIII. Kalendas Aquila oritur veſperi.

260 *Grata Jovis*. Legendum indubitato, *Grata Jovi*.

261 *Auferet ex oculis veniens*. VII. Arctophylax heliace fertur in occaſum; & VI. heliacus Hyadum ortus.

CARO-

hic celebrabatur & quarto Kalendas Apriles, & Nono Kalendas Junias. Feſtus tamen videtur etiam in VI. Kalendas Martias conjicere: quod enim Verrius eo die *Regifugium*, ideſt Tarquinii fugam ſignari dixerat, eum reprehendit, & hoc ipſo die fugam Regis Sacrificuli ſeſe e Comitio proripientis deſignari confirmat. Ecce tibi reſtituta Feſti verba, quæ nunc ſunt. *Regifugium dies notatur in Faſtis* VI. *Kal. Mart. ut ait Verrius, ita dictus, quia eo die Rex Tarquinius Roma fugerit, quod falſum eſſe arguit Cincius in libro Faſtorum, & Tullius de feriis, qui Saliares virgines, & Salios adeſſe dicunt Regi Sacrorum, quum facit Sacrificium in Comitio, quo facto ſtatim fugit: quod verum cognoverit eſſe, qui legerit Faſtis dies tales, quales notantur ſic*. Q. REX. C. F.

Addit. ad num. 258. Fortunæ Primigeniæ templum poſuerat multo ante Servius in Capitolio, ut narrat Plutarchus, ubi de Fort. Rom. Adſcribunt ſe Plutarchi teſtimonio complures inveſtigatores reconditæ eruditionis, veterumque monumentorum, præſtantiſſimi. Non advertit Carolus ex aliquorum ſententia ly *ſophos* ex Sempronii nomine eſſe expungendum, quod in Cenſura, & Conſultatu ab eodem Livio Tuditanus appelletur: Verumtamen id ipſum non placet Glareano, qui *Conſul* legit, non vero *Tuditanus*.

CAROLI NEAPOLIS ANAPTYXIS CUM ADDITAMENTIS AD PUBLII OVIDII NASONIS

Faſtorum Lib. VI.

1 A*Gitante caleſcimus illo.* Apte Plato in Dialogo Ἴων & Socratis: Κοῦφον γὰρ χρῆμα ποιητής ἐστι, καὶ πτηνόν, καὶ ἱερόν· καὶ οὐ πρότερον οἷός τε ποιεῖν πρὶν ἂν ἔνθεός τε γένηται καὶ ἔκφρων, καὶ ὁ νοῦς μηκέτι ἐν αὐτῷ ἐνῇ.

2 *Præceptor arandi.* Non Muſas; quas vidit Heſiodus. Docuit hic agrorum culturam; unde illa Propertii:

Tu canis Aſcræi veteris præcepta Poetæ,
Quo ſeges in campo quo viret uva jugo.

3 *Aſcræas cum ſequeretur oves.* Aſcra, hujus patria. Strabo lib. 9. Ἐν δὲ τῇ τῶν Θεσπιέων ἐστὶ καὶ ἡ Ἄσκρη κατὰ τὸ πρὸς Ἑλικῶνι μέρος, ἡ τοῦ Ἡσιόδου πατρίς. Ibi fuit vati ovium cura. Ad hanc adſpiciens Symmachus in Epiſtolis: *Ut ille paſtor*, inquit, *Heſiodus, quem poetica lauru camœnalis familia coronavit*; intelligit hos verſus in Theogonia:

Καί μοι σκῆπτρον ἔδον, δάφνης ἐριθηλέος ὄζον,
Δρέψασθαι θηητόν· ἐνέπνευσαν δέ μοι αὐδὴν
Θείω, ὥστε κλείοιμι τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Licet in his baculum ex lauro, non coronam innuat ſibi traditam a Muſis; ῥάβδον ſcilicet, quo in manibus Poetæ ſua carmina pronuntiabant.

4 *Nec*

Addit. ad num. 1. De perdifficili quæſtione hac, quæ in ſapientiſſimorum virorum ſcholis ſæpe extitit, *num ſcilicet divino quodam furore Poetæ abripiantur*, graviſſime loquutus eſt pro ſingulari doctrina, qua maxime excelluit, atque acri paratoque ad omnia judicio Vir eruditiſſimus Jo: Antonius Viperanus de Poet. lib. 1. cap. 3. In eo decipi videntur ſapientiſſimo Viro Democritus & Plato, quod Poeticæ vim omnem furore quodam metiantur, artificiumque repudient. *Nullum enim*, inquit, *uſum ars ſi præſtat, cur traditur? ſin præſtat, cur negligitur?* Ut recte videat, quid ſibi cenſendum ſit, utitur Horatiano illo

. . . . . *Nec ſtudium ſine divite vena,*
Nec rude quid proſit video ingenium: alterius ſic
Altera poſcit opem res, & conjurat amice

Artem igitur multum habere adjumenti confirmat, *quod certa quædam ſit dicendi, agendi, faciendi, inquirendi ratio, via, dux, & comes, quæ hominem errare non patitur*, atque id ipſum quod Natura impertitur, neque arte ulla comparatur, melius multo, pulchriuſque fieri doctrina: Optima ſæpe ingenia ſua vi, impetuque quodam compulſa a recta identidem abducta eſſe, quæ profecto nunquam erraſſent, ſi artis præceptionibus uſa fuiſſent: Videri igitur neceſſum eſſe, ut ad optimam Naturam artificium accedat: ſi vero cum natura & arte exercitatio ſtyli Opifex, & magiſtrorum omnium magiſtra optima conjungatur, ſolere inde præclarum aliquid, ac prope divinum exiſtere.

151 *Hæc novies dicit*. Forte quia hic numerus in magico iſto ſacro neceſſarius. Ipſe 13. Metamorphoſi:

Et purgate nefas novies mihi carmine dicto.

152 *Temeſæa æra*. Non quod hæc vis inſita huic Tempſeo metallo; ſed quia nobile illud Tempſæ apud ſcriptores. Dixit vero *Temeſæa* Græcatius, ut alibi in Medicamine faciei, & Papinius in Silvis: Latinis eſt Tempſa, quæ Græcis Τεμέση. Strabo lib. 6. Ἀπὸ τῆς Λάου πρώτη πόλις ἐστὶ τῆς Βρεττίας Τεμέση, Τέμψαν δ' οἱ νῦν καλοῦσιν. Vide apud eumdem quæ ſequuntur de conditoribus, de metallis, ſi tamen lubet.

153 *Concrepat æra*. Æris tinnitum aptum ad ſpectra ſolvenda credidit vetuſtas. Sophron in Mimis: Κύων βαύξας λύει τὰ φάσματα, ὡς καὶ χαλκὸς κροτηθείς. notat & Theocriti Scholiaſtes: Τὸν χαλκὸν ἐπῆδον ἐν ταῖς ἐκλείψεσι τῆς σελήνης, καὶ ἐν τοῖς κατοιχομένοις, ἐπειδὴ ἐνομίζετο καθαρὸς εἶναι, καὶ ἀπελατικὸς τῶν μιασμάτων· διόπερ πρὸς πᾶσαν ἀφοσίωσιν, καὶ ἀποκάθαρσιν αὐτῷ ἐχρῶντο, ὁ τοῦ χαλκοῦ ἦχος οἰκεῖος τοῖς κατοιχομένοις. φησὶν Ἀπολλόδωρος Ἀθήνησι τὸν ἱεροφάντην τῆς κόρης ἐπικαλουμένης ἐπικρούειν τὸ καλούμενον ἠχεῖον, καὶ παρὰ Λάκωσι βασιλέως ἀποθανόντος εἰώθασι κρούειν λέβητα. Obſerva illa ſub initium, καὶ ἐν τοῖς κατοιχομένοις; & reſpice ad hodiernum morem.

154 *Plejade nate mone*. Ἀποστροφὴ ad Mercurium, ut ſibi pandat Lemuralii nominis originem.

155 *Viſa eſt aſſiſtere lecto*. Ut indicet, non quidem apparuiſſe Remi umbram, ſed viſam ex ſomni eluſione: licet vere vinis mortalibus apparere animæ poſſint; his paria illa Maronis:

In ſomnis ecce ante oculos mæſtiſſimus Hector
Viſus adeſſe mihi, largoſque effundere fletus.

Idem hic alibi de umbra Creuſæ finxit. Sed licet obſervare, quod de errabundis animis ſibi ſuaſit cæca vetuſtas. Lucianus in Philopſeude: Ὁ δὲ, ὅρα, ἔφη, ὦ Εὐκράτης, μὴ τοῦτο φησὶ Τυχιάδης, τὰς τῶν βιαίως ἀποθανόντων μόνας ψυχὰς περινοστεῖν, οἷον εἴ τις ἀπήγξατο ἀποτμηθεὶς τὴν κεφαλὴν, ἢ ἀνεσκολοπίσθη, ἢ ἄλλῳ γέ τῳ τρόπῳ τοιούτῳ ἀπῆλθεν ἐκ τοῦ βίου, τὰς δὲ τῶν κατὰ μοῖραν ἀποθανόντων οὐκέτι. Adluſit ergo noſter ad magicam hanc vanitatem: nam Remus, ut legis, biothanata morte functus.

156 *Perdidit*. Mitior nempe fuit ferinus animus humano; huic par dictum Bianoris, quo concluſit celebre Epigramma ſuper Arionis fabula:

Κτεινόμεθ' ἀνθρώποις, ἰχθύσι σωζόμεθα.

157 *Animam per vulnera reddas*. Precatur Interfectori ſimile mortis genus. Fuit ethnicorum ſententia, animæ a corpore ſejunctæ remanere poteſtates ſenſitivas. *Fertur enim*,

---

Addit. ad num. 152. Eumdem, ac apud Ovidium hujus vocis uſum video apud alium latinum Scriptorem. Statius Achill. 1. enumerans gentes, quarum pro ſuis quæque opibus, ac facultatibus Græcis Bellum in Trojanos molientibus auxilia parabat, ſic cecinit:

. . . . . . *Concuſſaſque erigit Urbes*:
Æra domant Temeſæ; quatitur Navalibus ora
Euboïs, innumera reſonant incunde Mycenæ.

Addit. ad num. 155. Umbras eorum, qui occiſi eſſent, quique juſtam ſepulturam minime habuiſſent, in ſomnis viventibus adfuiſſe crediderunt veteres. In ſomnis oratum a Patroclo fuiſſe Achillem, ut corpus ſuum ſepulturæ mandaret, colligimus ex Homero Il. 13. 71. Lepide id confirmat Tranio apud Plautum Moſt. 2. 2. v. 58.

. . . . . . Tr. 'ſt, *Tace auſculta modo*,
Ait veniſſe illum in ſomnis ad ſe mortuum.
Theurop. *Nempe ergo in ſomnis?*
Tr. *ita: ſed auſculta modo*:
Ait illum hoc pacto ſibi dixiſſe mortuum
. . . .
. . . .
. . . .
. . . . Tra. *Sed ecce, quæ ille inquit*:
Ego tranſmarinus hoſpes ſum Diapontius,
Hic habito. Hæc mihi dedita eſt habitatio.
Nam me Acheruntem recipere Orcus noluit,
Quia præmature vita careo. per fidem
Deceptus ſum, hoſpes hic me necavit, iſque me
Defodit inſepultum clam ibidem in hiſce ædibus
Sceleſtus auri cauſſa.

enim, ſcribit Plato de Legibus Dialogo 9. (omitto Græca) *interfectum hominem, qui libere vixit, interfectori proximo ſtatim poſt mortem tempore iraſci; ac propter violentam mortem terrore turbationeque plenum, maxime, ſi viderit interfectorem inter ſuos more ſolito vivere, ipſum, ejuſque actiones, vim ad hoc ſuppeditante memoria, cunctis viribus terrere atque turbare*. Exempla paſſim tibi occurrent: Oreſtes & Nero exagitati a parentum umbris, a Marianis animis Sylla, a Cleonice Pauſanias; & alia.

158 *Effugit umbra manus*. Homerus Iliade ψ.

> Ὣς ἄρα φωνήσας ὠρέξατο χερσὶ φίλῃσιν,
> Οὐδ᾽ ἔλαβε· ψυχὴ δὲ κατὰ χθονὸς ἠύτε καπνὸς
> Ὤιχετο τετριγυῖα. . . . .

159 *Uterque ferunt*. Fauſtulus, & Acca.

160 *Aſpera mutata eſt in lenem*. R. in L. a Remuria pronuntiatum Lemuria. Græci ſunt, qui diſtinguunt δασέα & ψιλὰ γράμματα.

161 *Animas dixere ſilentum*. Gloſſæ, *Lemures*, νυκτερινοὶ δαίμονες.

162 *Illis clauſere diebus*. Vide nos de cauſſa in Feralibus ad illud,

> *Di quoque templorum foribus celentur opertis,*
> *Thure vacent aures, ſtentque ſine igne foci.*

163 *Nec viduæ tedis*. Plutarchus, poſt multa de hac conſuetudine expenſa, Οὐ γαμοῦσιν οὖν, inquit, ἐν τῷ Μαΐῳ, περιμένοντες τὸν Ἰούνιον, ὅς εὐθύς ἐστι μετὰ τὸν Μάϊον.

164 *Inter ſe nulla continuata die*. Nam hi ſex continuis diebus. Primus, tertius, quintus ſacri ſunt Lemuralibus; hinc capies vetus Kalendarium, in quo ſic illa notantur:

A. LEM. N
B C.
C. LEM. N.
D. NP. LVD MART IN CIRC.
E LEM. N.

165 *Quorum ſi mediis*. Incidebant media Lemuralia in v. Idus Majas, ergo in idem tempus occaſus Orionis, non VI. ut ſcribit Gregorius Berſmannus: cujus error aperte venit ex non intellecto Pentametro nuper illuſtrato. Aliorum futiles interpretationes non ſcribam, ne chartam fruſtra inquinem.

166 *Bœotum Oriona*. Ex patria. Nicander in Theriacis:

> Βοιωτῷ τεύχουσα κακὸν μόρον Ὠαρίωνι.

167 *Mercuriuſque vias*. Tres etiam Varino ſunt; ſed hic pro Mercurio ponit Ἀπόλλωνα Palæphatus, Servius Homeri Scholiaſtes, ut Naſo. Sed de hac fabula variæ ſententiæ priſcorum. Vide Partherium in Amatoriis affectionibus, Bruſonium, Nicandri, Lycophronis, Arati Scholiaſtas, Hyginum, & apud eumdem Iſtrum, & Ariſtonicum.

168. *Nec tempora longa ſuperſunt*. Jam nox, inquit, adventat.

169 *Addidit & vultum verbis*.)

> . . . . . . *Super omnia vultus*
> *Acceſſere boni, nec iners pauperque voluntas*.

Dixit in Metamorphoſi de Baucide, & Philemone, apud quos Jupiter & Mercurius diverterant.

170 *Ni-*

Addit. ad num. 162. Cauſſam indicat lib. 2. n. 218. Ut arcerentur ab aſpectu funeſto: addit ſe legiſſe ſtatuas Deorum in viis poſitas, ſi illac funeſtum aliquid eſſet tranſferendum, panno velari conſueviſſe.

Addit. ad num. 169. Habitum ſcilicet faciei ita compoſitum, ut animi ſtudium, ac voluntatem, quo erat hoſpites excepturus, ſignificaret. Hic autem faciei habitus, & compoſitio vultus, quæ dicitur, in utramque partem ſumi poteſt in bonam, & in malam. Hinc latinum proverbium: *Vultu ſæpe læditur pietas*, nempe perverſa, contumacique totius oris conformatione. Reverentia enim, ac pietas erga parentes tam facile violari poteſt, ut non re modo, ac verbo, ſed etiam ipſis oculis, vultuque lædatur. Bonus igitur ſenex Hyreus *addidit & verbis vultum*, voluntatis indicem, quæ una, teſte Seneca *beneſic.* 9. apud homines ponit beneficium.

170 *Nigro deformia fumo*. Oſtendit pauperem & unam boni ſenecionis caſulam; & forſan aliud, nondum cognita fumi emiſſaria.

171 *In heſterno ſtipite parvus erat*. Sic explicat; quod Græci uno verbo Ζώπυρον. In textu veteri, *in extremo ſtipite*; non diſplicet.

172 *Flammas excuſſit ab aura*. Non reprobo lectionem; ſed mihi ſedet etiam illa ex antiquis, *flammas exſuſcitat aura*; qua locutione uſus in Metamorphoſi:

Inde foco tepidum cinerem dimovit, & ignes
Suſcitat heſternos, foliis & cortice ſicco
Nutrit, & ad flammas anima perducit anili.

173 *Minor inde fabas*. Quid ponat præter legumina? Hæc apud veteres invenies in victu pauperum, aut Philoſophorum. Nunc vide, quæ pararit hoſpitibus in Metamorphoſi Hyreo paullo ditior Philemon:

Quodque ſuum conjux riguo collegerat horto
Truncat olus foliis, furca levat ille bicorni
Sordida terga ſuis nigro pendentia tigno;
Servatoque diu reſecat de tergore partem
Exiguam, ſeptamque domat ferventibus undis.

Ne te, ſodes, abſtineas a reliquis.

174 *Et ſpumat teſta*. In aliis, *teſtu*. Utrumque receptum. Varro: *In teſtu caldo coquebatur*. Petronius: *Quum animadverto Enotheam cum teſto ignis pleno venientem*.

175 *Primis diffuderat annis*. Juvenalis: *Capillato diffuſum Conſule potat*. Vinum veteres ætate æſtimabant; quis ignorat? hinc opimi, amariores calices. Seneca Epiſtola 64. *Quomodo in vino nimis vetere ipſa nos amaritudo delectat*. Hoc vitium in vino: ſeu melius, quum illis delicium longum temporis ſpatium cauſſabat. Galenus Θεραπ. μεθ. ιβ'. Μὴ μέντοι πικροί γ' ἔστωσαν ὑπὸ παλαιότητος οἱ οἶνοι. Idem Περὶ ἀντιδ. α'. Καλοῦσι δὲ οἱ περὶ ταῦτα δεινοὶ παλαιοῦσθαι, τὸ μεταβάλλειν ἑτοίμως εἰς τὴν τοιαύτην ποιότητα τῶν παλαιουμένων. δριμύτης δ' ἐστὶν αὕτη μετὰ τοῦ θερμαίνειν σαφῶς, ὕστερον δὲ καὶ πικρότης. Ex eodem diſcimus veterem illum morem, in eiſdem amphoris ætatem vini ſcriptam; quem & tritus ille locus Petronii expreſſit: *Statim allatæ ſunt amphoræ vitreæ diligenter gypſatæ, in quibus pictatia erant affixa cum hoc titulo*: VINVM OPIMIANVM ANNORVM CENTVM.

176 *Diffuderat annis*. Diffuſum vinum eſt κατεσταμνισμένος.

177 *Lino celantibus ulvam*. In Metamorphoſi de lecto Philemonis:

. . . . . *In medio torus eſt de mollibus ulvis*.

178 *Terra rubens crater*. Vas vinarium erat figulinum.

179 *Pocula fagus erat*. Ex poculo etiam oſtendit curtam Hyrei ſupellectilem. Seneca in Hercule Oeteo:

Pectora pauper ſecura gerit;
Tenet e patulo pocula fago.

180 *Si*

Addit. ad num. 175. A vino veteri ad fabulas comicas ſimilitudinem lepide aſſumſit Plautus in Prol. Caſ. v. 5.

Qui utuntur vino vetere ſapientes puto,
Et qui libenter veteres ſpectant fabulas,

& ad poemata Horatius, ut oſtendat non, ut vina tempore, ita poemata bona fieri, ſed optimo ingenio, aſſiduoque ſtudio, & exercitatione, acrique judicio Scribentis Epiſt. 1. lib. 2. v. 34.

Si meliora dies ut vina poemata reddit,
Scire velim pretium chartis quotus arroget annus.

Conſuetudinem hanc vini ætatis ſignandæ, præter Galenum, & Petronium, indicat eleganter Juvenalis Sat. 4. v. 34.

.... Cujus (vini) patriam, titulumque ſenectus
Delevit multa veteris fuligine teſtæ.

Inſcribebant etiam, quo Conſule diffuſum fuiſſet, quem morem feſtive attingit Horatius Carm. lib. 3. Od. 8. v. 9.

Hic dies anno redeunte Feſtus
Corticem adſtrictum pice dimovebit
Amphoræ fumum bibere inſtitutæ
Conſule Tullo.

180 *Si quid fert impetus ora*, Meo eſt, *ſi quid fert impetus, opta*.

181 *Pudor eſt ulteriora loqui*. Corium juvenci minxere; at Euphorion: Λαβόντες γοῦν οἱ θεοὶ τὴν τοῦ ἱερου τυθέντος αὐτῷ βοὸς βύρσαν ἀπεσπέρμηναν εἰς αὐτὴν. Hoc, puto, ſibi vult Naſo.

182 *Quia ſic genitus*. Ἐκ τοῦ οὔρου.

183 *Vocat Uriona*. Omnino ſic legendum, non *Oriona*; ut adhuc multi.

184 *Littera prima ſonum*. Ου ſcilicet verterunt in *o*: diverſa tamen ſentit Strabo, qui de Oreo monte ſcribit lib. 10. Δοκεῖ δὲ καὶ ὁ Ὠρίων ἐντεῦθεν γραφεὶς, ὅπως ὀνομασθῆναι.

185 *Scorpion immiſit tellus*. Aratus;

> Ἡ δ' οἱ ἐξ αὐτῆς ἐπανείλατο θηρίον ἄλλο,
> Νήσου ἀναρρήξασα μέσας ἑκάτερθε κολώνας,
> Σκορπίον . . . .

186 *Sed quid & Orion*. Fictio poetica de cita Orionis & ſiderum immerſione, ut dies illa illuceſcat, qua Cæſar Octavianus in foro a ſe ſtructo templum Martis Ultoris conſecravit. Hanc eſſe ſuſpicor, quæ notatur in veteri Kalendario IV. Idus Majas: NP. LUDI MARTI IN CIRC.

187 *In Auguſto conſpicienda foro*. Ipſemet Princeps in ſuo monumento Ancyrano: ULTORIS TEMPLUM, FORUM AUGUSTUM, ET TEMPLUM APOLLINIS IN SOLO MAGNAM PARTEM : : : : : : (in hoc ſemiexeſo loco ſcribendum putat maxumus ille Muſarum ſacerdos Lipſius, A ME EMPTO) FECI. Suetonius in eodem: ubi & votum, & quæ in cauſſa, & annum etiam habes. *Publica*, inquit cap. 29. *opera plurima exſtruxit, ex quibus vel præcipua, forum cum æde Martis Ultoris, templum Apollinis in Palatio, ædem Tonantis Jovis in Capitolio. Fori exſtruendi cauſſa fuit hominum & judiciorum multitudo, quæ videbatur, non ſufficientibus duobus, etiam tertio indigere. Itaque feſtinantius, necdum perfecta Martis æde, publicatum eſt; cautumque ut ſeparatim, in eo publica judicia & ſortitiones judicum fierent. Ædem Marti bello Philippenſi pro ultione paterna ſuſcepto voverat. Sanxit ergo, ut de bellis triumphiſque hic conſuleretur Senatus: provincias cum imperio petituri, hinc deducerentur; quique victores rediſſent, huc inſignia triumphorum inferrent*. De Ædituo hujus templi mentio in hoc lapide antiquo:

D. M.
T. PIAVIO AVG. LIB.
LIBERALI ÆDITVO
MART. VLTORIS
CLAVDIA EXOCHE
CONJVGI.
BENEMERENTI ET
SIBI FECIT.
VIXIT ANNIS LVII.

188 *Eſt*

Addit. ad num. 181. Tripater dicitur a Lycophrone, quod tribus Diis ſatus. Candaonem Boeoti dixere, poſtea Oriona.

Bovem coronatum gravis coquus draco
Cædet tripatris enſe olim Candaonis.

Hiſtoriam univerſam, cujus partem attingit Carolus, ab Eupharione depromtam huc libet deducere: *Hyreus Neptuni, & Alcyones filius, quæ una fuit e filiabus Atlantis, aliquando in Tanagra civitate Boeotiæ habitavit. Quum vero benignus eſſet adverſus hoſpites, Dii quoque dicuntur in ejus hoſpitium acceſſiſſe. Jupiter autem, & Neptunus, & Mercurius ab illo liberaliter tractati, ejuſque benignitate delectati propoſuerunt, ut quodcunque liberet, peteret. Hic quum adhuc eſſet ſine filiis, filium popoſcit. Tum vero Dii pellem mactati bovis ſibi capientes in ipſam ſemen profuderunt, juſſeruntque illam ſub terram occultare, neque ante decimum menſem aperire: quibus menſibus peractis natus eſt Urion, qui ita vocatus eſt, quod quaſi minxiſſent Dei: at vero propter devitandam turpitudinem vocis, poſtea dictus fuit Orion*.

188 *Eſt Deus eſt ingens*. Optima membrana, *Et Deus eſt ingens*. hæc Germana lectio.

189 *Et opus*. Docta ſane ſequens cauſſa. Sed forſan & adeo magnifice ſtruxit, ut parentis etiam mortui deſiderium aliqua in parte adimpleret; de quo Svetonius Juli cap. 44. *Tam de ornanda instruendaque urbe, item de tuendo, ampliandoque imperio plura ac majora in dies deſtinabat: in primis Martis templum, quantum nuſquam eſſet, exſtruere, repleto, & complanato lacu, in quo naumachiæ ſpectaculum ediderat.*

190 *Bella movere decet*. Et quid, niſi hoc illa ſuperius præfati Hiſtorici adſignificant? *ut de bellis, triumphiſque hic conſuleretur Senatus*. Idem antea in Capitolio agi ſolitum. Appianus in Punicis: Ἡ δὲ βουλὴ καὶ πρὶν ἐς τὸν πόλεμον ὁρμῶσά τε καὶ παρασκευαζομένη, πόλεως ὀχυρᾶς ὕπω καὶ ἐπικαίρου γενομένης, ἐξέφαινέ τε τὴν γνώμην, καὶ ἐς τὸ Καπιτώλιον (ὅπερ εἰώθασι περὶ πολέμου σκοπεῖν) συνελθοῦσα, ἐψηφίσατο, Καρχηδονίοις πολεμεῖν.

191 *Operis faſtigia ſummi*. Ergo Martis ſignum poſitum etiam in templi trichoro (ſolitum hoc in ædificiis ſacris Romanis. Vitruvius: *Ornantque ſignis fictilibus, aut æreis inauratis earum faſtigia*; imo hodiernis ſtatuam illius, cui templum conſecratum in ipſo faſtigio, conlocare) hinc, inquit, videt operis ſummi faſtigia, fores cum ſpoliis hoſticis, ſtatuas, quæ in utraque fori porticu erant. Faſtigium Græcis ἀετὸς, ἀέτωμα, τρίχωρον, πτερὸν. πτερύγιον. Euſtathius Iliade ω: Ἰστέον ὅτι ἐκ τοῦ ἀετοῦ τοῦ ζώου καὶ μέρος τι τῶν ναῶν, οὐ μόνον ἀέτωμα ἐλέγετο, ἀλλὰ καὶ ἀετὸς καὶ μέρος διὰ τὸ ἐοικέναι φασὶ πτέρυξιν ἀετοῦ. Ariſtophanes in Avibus.

Εἶτα πρὸς τούτοισιν, ὥσπερ ἐν ἱεροῖς οἰκήσετε.
Τὰς γὰρ ὑμῶν οἰκίας, ἐρέψομεν πρὸς αἰετόν.

Interpres: Διὰ τὰ ἐν τοῖς ναοῖς ἀετώματα· τὰς γὰρ τῶν ἱερῶν στέγας, πτερὰ δὲ ἀετοὺς καλοῦσιν, ὥς φησιν Ἴων ἐν Ἀγαμέμνονι. Inde δίπτερος ναός, ædes, quæ uno, & altero erat faſtigio.

192 *Diverſæ tela figuræ*. Hoſtium ſpolia; arma ſcilicet fabricata ex more devictarum gentium. Hæret menti, ſuſpicor, illud Svetonii: *Sanxit ergo inter alia, ut provincias cum imperio petituri hinc deducerentur; quique victores rediſſent, huc inſignia triumphorum inferrent.*

193 *Hinc videt Æneam*. Idem auctor imaginum nomina non recenſet: *Statuas*, inquit, *omnium triumphali effigie in utraque fori ſui porticu dedicavit*. Adde his inſignes Apellis tabulas, de quibus Plinius: *Mirantur Romæ Caſtorem, & Pollucem cum Victoria, & Alexandro Magno; item Belli imaginem, reſtrictis ad terga manibus, Alexandro in curru triumphante: quas utraſque tabulas divus Auguſtus in fori ſui partibus celeberrimis dicaverat ſimplicitate moderata.*

194 *Hinc*

Addit. ad num. 191. Ornamenta hæc vel aerea, vel fictilia ἀκρωτήρια dicebant quaſi faſtigiorum faſtigia. Ornabantur autem (ut Noſter ait) vel Deorum ſimulacris, vel ſignis victoriam, honorem, atque id genus alia repræſentantibus. Quum Calpurnia (ut narrat Plutarchus) adjunctum ἀκρωτήριον decreto Senatus Cæſaris ædibus velut ad ornamentum, & amplitudinem per quietem imaginata eſſet collabi, lamentata eſt. Ornaverat autem Senatus ædes Cæſaris, cui ut Deo plura decreverat, ſignis iiſdem, quibus Deorum Templa ornari ſolebant. Vitruvius Aedium ipſarum faſtigia, ſeu barycæ eſſent, ſeu barycephalæ, ſive humiles, ſive latæ, earum faſtigia fictilibus ſignis, aut aereis inauratis ornari conſueviſſe confirmat. 3. 2. Videtur Spartianus trichoron dicere, & ornatum faſtigium, de quo ſermo eſt, ſignificare in Peſcen. Nig. c. 12. *Domus ejus hodie viſitur in campo Jovis, quæ appellatur Peſcenniana, in qua ſimulacrum ejus in trichoro conſtituit.*

Addit. ad num. 192. Ex æde Martis per id tempus ad Portam ſalutarem deducebantur, qui erant in provincias abituri; illic autem clientum, amicorumque ſalutatio fieri conſueverat. Id autem cum magna dignitate, ac majeſtate gerebatur. Tum vero maxima erat ejuſdem majeſtatis admiratio, quum ad nobilem, celebremque nomine, virtute, ac fortuna hoſtem iturum conſulem proſequebantur. Victoribus autem redeuntibus, antequam ad id Templum Martis ab Auguſto conſtitueretur, Senatus in æde Bellonæ dabatur, ubi poſtquam de rebus a ſe geſtis diſſeruerant, poſtulabant, ut triumphantibus Urbem inire liceret. Vide Liv. lib. 42. 49. & lib. 26. 21.

194 *Hinc videt Iliaden*. Deſcribit qualis erat Romuli ſtatua, gerens ſcilicet ſuper humeros Acronis ſpolia, Ceninenſium Ducis. Nota hiſtoria.

195 *Acta ſubeſſe viris*. Oſtendit quamque imaginem ſuum ἔλεγχον habuiſſe rerum geſtarum; indicem quem vocat Tibullus in Panegyrico ad Meſſalam; Hiſtorici plerumque titulum. Livius lib. 8. *Vitiatam memoriam falſis imaginum titulis reor, dum familia ad ſe quæque famam rerum geſtarum honorumque fallente mendacio trahunt.* & lib. 10. *Cujus imaginis titulo conſulatus cenſuraque & triumphus æquo animo legitur: ſi auguratum aut pontificatum adjeceritis, non ſuſtinebunt legentium oculi.*

196 *Prætextum nomine*. Id eſt inſignitum; & bene: nam templo etiam ornamento erat inſcriptum nomen tanti Principis. *Prætextum* eſt Latinis quidquid adjutum ad ornamentum: unde ſic dicti veſtium limbi, clavi, faſciæ. Gloſſæ, παρυφή, *prætextum*. Ac de voce Græcanica Pollux. Αἱ δὲ περὶ τὴν ὤαν παρυφαὶ καλοῦνται πέζαι καὶ πεζίδες, καὶ περίπεζα τὰ οὕτω παρυφασμένα.

197 *Aſtanti milite juſto*. Lege ex antiquis, *inſtanti milite juſto*.

198 *Si mihi bellandi*. Inemendata exemplaria habent, *pellendi*. Male.

199 *Nomen utrumque paro*. Patris & Pontificis maximi.

200 *Nec ſatis eſt meruiſſe*. Ex prædictis ſumit anſam dicendi de alio templo ejuſdem cognominis ab Auguſto in Capitolio extructo, ob recepta ſigna Romana a Parthis jam cum dedecore Imperii retenta. Nec dubium, duo Romæ fuiſſe templa Martis Ultoris, quum & in nummis totidem diverſæ ichnographiæ appareant: ſed de æde hæc Dio lib. 54. Ἀμίλλη καὶ θυσίας ἐπ' αὐτοῖς, καὶ νεὼν Ἄρεως τιμωροῦ ἐν τῷ Καπιτωλίῳ κατὰ τὸ τοῦ Διὸς τοῦ Φερετρίου ζήλωμα, πρὸς τὴν τῶν σημείων ἀνάθεσιν, καὶ ψηφισθῆναι ἐκέλευσε, καὶ ἐποίησε.

201 *Signa retenta manu*. Quæ M. Craſſo ademerant. Hæc Phraates, qui nihil eorum, quæ pactus fuerat, perfeciſſet, veritus ne bello ab Auguſto peteretur, anno Urbis conditæ DCCXXXIII. ſigna militaria miſit, & captivos omnes, paucis demtis; quod ſe ipſos pudore moti interemerant, aut in Parthia occulte remanſerant. Ea Auguſtus, quaſi bello aliquo Parthum viciſſet, accepit; jactabundus, quod in præliis res amiſſas citra ullum certamen recuperaſſet. Videſis plura apud Vellejum, Florum, Oroſium, Horatium, & alios.

202 *Et campis, & equis*. Nolo ad hæc alium habeas interpretem præter Dionem Caſſium lib. 30. Τῇ δὲ, inquit, δὴ ὁπλίσει, καὶ τῇ τῶν πολέμων ἐγχειρήσει τοιᾷδε χρῶνται· ἀσπίδι μὲν οὐδὲν νομίζουσιν· ἱπποτοξόται δὲ καὶ κοντοφόροι, τὰ πολλὰ κατάφρακτοι στρατεύονται. πεζοί τε, ὀλίγοι μὲν, οἱ ἀσθενέστεροι· τοξόται δ' οὖν καὶ ἐκεῖνοι πάντες εἰσίν. ἔκ τε γὰρ παίδων ἀσκοῦνται, καὶ ὁ οὐρανὸς ἥ τε χώρα αὐτοῖς συναίρεται πρὸς ἀμφότερα αὐτῶν τι τῶν πεδιάδων αἱ πλεῖσται οὖσα, καὶ ἵππους τρέφειν ἐστὶ, καὶ ἐπιτηδειοτάτη καθιππεύεσθαι.

203 *Craſſorum funera genti*. Hoc etiam noſter tetigit peregregie in Arte:

Parthe dabis pœnas: Craſſi gaudete ſepulti;
Signaque barbaricas non bene paſſa manus.

Ultor

Addit. ad num. 200. Quod minime dubium mi Carole eſſe, dictitas, a graviſſimis viris in dubium, nec temere revocatur. Ajunt vel jurati Dionis locum exſcribentium inſcitia interturbatum ſic eſſe reſtituendum: *templum Jovis Ultoris, ad inſtar illius Jovis Feretrii in Capitolio, quo ſigna ea militaria ſuſpenderentur, decerni juſſit, ac deinde perfecit*. Ponunt præterea nihil quicquam ex eo confici, quod in nummis veteribus varia exiſtat ejus Templi forma; id non inde fieri, quod duo fuerint templa, ſed quod expreſſa pro nummorum varietate varia templi facie, quæ multiplex erat, varia etiam ejus forma videretur; eveniſſe hinc, ut in aliis nummis columnæ ſex exiſterent cum ſignis militaribus, in aliis vero quatuor viderentur cum Marte ferente ſigna. Ceterum in nummis omnibus (quod non levis momenti eſt) *Martis Ultoris* titulum ſemper legi. Ovidii verſum ex optimorum Codicum fide ita eſſe legendum

Rite Deo templumque datum, nomenque bis ulto,

non vero *bis ultor*; Conſulendum eſſe Heinſium.

His, atque aliis argumentis hinc inde aſſumtis, ridiculum eſſe conſtituunt aliud templum Jovis Ultoris quærere præter illud, de quo mentio fit a Svetonio, nihilque certi conjici poſſe ex Ovidio, quo bis Ultoris Jovis ædem alteram ab Auguſto Romæ poſitam fuiſſe confirmetur.

Vltor adeſt, primiſque ducem profitetur in annis:
Bellaque non puero tractat agenda puer.

204 *Ille notas veteres*. Nam per 32. annos ſolidos poliri non valuit hæc macula in armis Romanis.

205 *Victos quoque porrigis arcus*. Adde ad horum illuſtrationem nummos Auguſto cuſos; in quorum ſuperficie Parthus genuflexo ſigna Romana manu porrigens, in altera ſuoſmet arcus, & pharetras cum his litteris: CÆSAR AVGVSTVS SIGNIS RECEPTIS DE PARTHIS.

206 *Sollemnes ludos Circi*. Ergo eodem die ludi in Circo Marti fiebant: nec aliud ſibi volunt notæ illæ, quas ſupra citavi e Kalendario veteri. Jurarim Jovem lapidem, illos quos olim vovere Conſules in bello contra Cæſaris percuſſores, quotannis poſtea exhibitos. Dio lib. 48. ſub finem anni DCCLXXIV. Κἀν τῷ αὐτῷ τούτῳ χρόνῳ τό, τε ὕδωρ τὸ Ἰούλιον ὠνομασμένον ἐς τὴν πόλιν ἐσωχετεύθη, καὶ ἡ πανήγυρις ἡ ἐπὶ τῷ πολέμῳ τῷ πρὸς τοὺς σφαγέας ἀχθεῖσα ἀπὸ τῶν ὑπάτων ἐποιήθη, τά τε τοῖς ἑπτὰ ἀνδράσιν ὠνομασμένοις προσήκοντα οἱ ποντίφικες, ἐπειδὴ μηδεὶς ἐκείνων παρῆν, ἐπετέλεσαν. Reperitur qui legat, *ludos circum*; ſed is λογολέσχης ille Antonius Fanenſis.

207 *Vbi ante Idus*. III. Idus Majas Πλειάδες oriuntur heliace.

208 *Non dubiis auctoribus*. Agit de his quos ipſemet vidit: nam Columellæ incipit æſtas die nona menſis, Ptolemæo decimaquinta, fruſto veteris Kalendarii vigeſima ſecunda; ex eo hæc verba;

ÆSTAS EX XI. K. MAII.
IN. X. K. AVGVST.
DIES LXXXXIIII.

Sed adverte, quod ibi aut menſium nomina falſo ſculpta, aut XI. *Kalendas Maii* eſt hujus menſis dies vigeſima ſecunda; ut ejuſdem Auguſti dies, x. Kal. Auguſt. nam dementia eſt cogitare voluiſſe, aliquem initium æſtatis conjicere in diem vigeſimam primam Aprilis, quum ver alicui bipartitur.

209 *Idibus ora prior*. Pridie Idus Tauri caput oritur ante ſolis ortum.

210 *Præbuit, ut taurus*. Quid de hoc ſenſerit hiſtoriæ Græcæ parens, ſupra notavi. Feſtus; *Alii eam a prædonibus raptam, & nave, quæ Jovis tutelam, effigiem tauri, habuerit*. Vulgatos codices amo; nec aliter legendum cenſeo. *Tutela* eſt pictura aliqua numinis in puppe, a qua nomen naves accipiebant, *tauri effigies* paraſemon; quod in prora.

211 *Læva retinebat amictus*. Iiſdem pæne verbis Lucianus in Dialogo Ζεφύρου καὶ Νότου: Ὁ δὲ ταῦτ' ἐγεύετο, δρομαῖος μὲν ὁ Ζεὺς ὥρμησεν ἐπὶ τὴν θάλατταν, φέρων ἐπὶ τὴν θάλατταν, φε-

---

Addit. ad num. 205. Nihil Noſter ad verſum

Rite Deo templumque datum, nomenque Biſultor;

Neque enim vidit MSS, in quibus (ut ad num. 200. ex Heinſiana recenſione narravimus) *Biſulto* non incommode legitur. Ii ſiquidem, qui templum alterum Romæ *Marti Vltori* extitiſſe inficiantur, nunquam cognomen *Marti Biſultori* factum fuiſſe ſuo quaſi quodam jure contendunt.

Addit. ad num. 208 Varro (cujus certe ſcripta Naſo videre potuit) conjicit æſtatem in diem ſeptimum Idus Majas; ita enim rationes putat. Primum veris eſſe in Aquario, æſtatis in Tauro, Autumni in Leone, hyemis in Scorpione: *Quum vero* (rationes ipſas ſic confert) *uniuſcujuſque horum quatuor ſignorum dies tertius, & viceſimus quatuor temporum ſit primus, efficitur, ut ver dies habeat nonaginta unum, æſtas nonaginta quatuor, autumnus nonaginta duos, hyems octoginta octo*. His ita computatis diviſionem ad dies Civiles Rom. ſic redigit, ut primi verni temporis extent ad ſeptimum Idus Februarias, æſtivi ad ſeptimum Idus Majas, Autumnales ad tertium Idus Sextiles, Hyberni ad tertium Idus Novembreis. Quæ vero temporibus ſubtilius diſcretis obſervanda eſſe cenſet, cognoſcere ſi in animo tibi eſt (neque enim neceſſum nos eſſe ducimus calculorum omnium ad rem hanc ſubtiliore enumeratione a Varrone propoſita pagellam implere) lege, quæ ab ipſo differuntur lib. I. cap. 28. de R.R.

φέρων αὐτὴν, καὶ ἐνήχετο ἐπ' αὐτόν. ἡ δὲ πάνυ ἐκπλαγεῖσα τῷ πράγματι, τῇ λαιᾷ μὲν εἴχετο τοῦ κέρατος, ὡς μὴ ἀπολισθάνῃ, τῇ ἑτέρᾳ δὲ ἀνεμούμενον τὸν πέπλον ξυνεῖχε. Aperte hic πέπλος ἐπίβλημα eſt, non ἔνδυμα: nam ſi primum, ad corpus preſſe hæſiſſet, non læva geſtaſſet, ut pallium, quod nomine amictus continetur. Apud Græcos πέπλος & uſum præbuit pallii, & tunicæ. Pollux: Καὶ ἐπίβλημα καὶ χιτὼν, πέπλος· ἔνδυμα δ' ἐστὶ διπλοῦν τὴν χρείαν, ὡς ἐνδύναι τε καὶ ἐπιβάλλεσθαι. καὶ ὅτι μὲν ἐπίβλημα ἐστὶ, τεκμήραιτ' ἄν τις ἐκ τῶν τῆς Ἀθηνᾶς πέπλων. ὅτι δὲ καὶ χιτὼν, ὅταν εἴπῃ Ξενοφῶν, περικατερρήξατο τὸν ἄνωθεν πέπλον. παρεμφαίνει γὰρ ποτὲ καὶ τὰ στέρνα. Ἐπιβλήματα vero, quæ & περιβλήματα: hæc & Latini etiam dixere *circumjecta*. Varro lib. 4. de L.L. *Amictus eſt dictus amjectum, id eſt circumiectum: a quo etiam, quod veſtes ſe involvunt, circumjectum appellant; & quod amictui habent purpuram circum, vocant circumtextum.*

212 *Sic fueras aſpicienda Jovi.* Tunc illi cura erat tranare Oceani fluctus.

213 *Sine cornibus ullis.* Metamorphoſis:

Jamque Deus poſita fallacis imagine tauri
Se confeſſus erat, Dictæaque rura tenebat.

214 *Phariam dixere juvencam.* Iſidem, illam Inachi filiam.

215 *Tunc quoque priſcorum.* Iiſdem Idibus ſcirpea ſimulacra in Tiberim e ponte jacta. Dionyſius Halicarnaſſenſis libro primo: Τοῦτο δὲ καὶ μέχρις ἐμοῦ διετέλουν Ῥωμαῖοι δρῶντες ὅσον τι μικρὸν ὕστερον ἐαρινῆς ἰσημερίας, ἐν μηνὶ Μαΐῳ, ταῖς καλουμέναις εἰδοῖς, διχομηνίδα βουλόμενοι ταύτην εἶναι τὴν ἡμέραν.

216 *Virgo ſimulacra virorum.* Intellige Veſtalem: non tamen una aderat, ſed omnes, & cum his Pontifices, & Prætores, aliique myſtæ. Ipſus Halicarnaſſenſis: Ἐν ᾗ προθύσαντες ἱερὰ τὰ κατὰ τοὺς νόμους οἱ καλούμενοι ποντίφικες, ἱερέων οἱ διαφανέστατοι, καὶ σὺν αὐτοῖς αἱ τὸ ἀθάνατον πῦρ διαφυλάττουσαι παρθένοι, στρατηγοί τε καὶ τῶν ἄλλων πολιτῶν οὓς παρεῖναι ταῖς ἱερουργίαις θέμις, εἴδωλα μορφαῖς ἀνθρώπων εἰκασμένα, τριάκοντα τὸν ἀριθμὸν, ἀπὸ τῆς ἱερᾶς γεφύρας βάλλουσιν εἰς τὸ ῥεῦμα τοῦ Τιβέριος, Ἀργείους αὐτὰ καλοῦντες. Habes numerum de ſcirpeis ſimulacris; & aliud certum, falſo legi in antiquis codicibus Varronianis: *Argei fiunt ex ſcirpeis. Simulacra ſunt hominum 24., & quotannis a ponte ſublicio a ſacerdotibus publice jaci ſolent.* Adde numeris 6. alios: licet non repellat priſcam editionem Galliæ ſuæ flos Hadrianus Turnebus.

217 *Roboreo ponte.* Hic, ut vidiſti, eſt *ſublicius*: ſic dictus a ſublicis. His tantum ſine ære aut ferro ſtetit diutius ſuffultus: inde ξυλίνην γέφυραν nominat Plutarchus. Scio etiam, Græcos vocaſſe ἱεράν: forte *quod eo*, inquit Varro, *ſacra & uls & cis Tiberim non mediocri ritu fiebant.* An ipſe vere ſacer habitus a populo? Dionyſius lib. 3. Ἣν ἄχρι τοῦ παρόντος διαφυλάττουσιν· ἱερὰν εἶναι νομίζοντες· εἰ δέ τι πονήσειεν αὐτῆς μέρος, οἱ ἱεροφάνται θεραπεύουσι, θυσίας τινὰς ἐπιτελοῦντες ἅμα τῇ κατασκευῇ πατρίους.

218 *Poſt decies ſenos.* Sexagenarios; antiqua & propria vocula *caſnares*. Varronis Sexage; *vix effatus erat, quum more majorum ultro caſnares arripiunt, de ponte in Tiberim deturbant. Caſnar* eſt Feſto ſenex, ſed Oſcorum lingua.

219 *Fatidici dicta fuiſſe ſenis.* Illa ipſamet verba:

ΣΤΕΙΧΕΤΕ ΜΑΙΟ ΜΕΝΟΙ ΣΙΚΕΛΩΝ ΧΑΤΟΥΡΝΙΑΝ ΑΙΑΝ
Η Δ' ΑΒΟΡΙΓΕΝΕΩΝ ΚΟΤΥΛΥΝ ΟΥ ΝΑΣΟΣ ΟΧΕΙΤΑΙ
ΑΙΣ ΑΝΑΜΙΦΘΕΝΓΕΣ ΔΕΚΑΤΗΝ ΕΚΠΕΜΨΑΤΕ ΦΟΙΒΩ
ΚΑΙ ΚΕΦΑΛΑΣ ΑΔΗ ΚΑΙ ΤΩ ΠΑΤΡΙ ΠΕΜΠΕΤΕ ΦΩΤΑ.

220. Do-

Addit. ad num. 217. Invenio tamen apud Plinium ſine ære aut ferro reſtitutum poſt bellum Etruſcum a Porſena illatum: quum enim in ejus diſſolutione ſalus ſtaret imperii ſolo Coclite hoſtium impetum in Ponte ſuſtinente, nec ſine multo labore abrumperetur, ita refectus eſt, ut ſublicæ facile evelli in poſterum, reponique poſſent. Sed Plinium ipſum audiamus: *Cyzici & buleuterion vocant ædificium amplum, ſine ferreo clavo, ita diſpoſita contignatione, ut eximantur trabes ſine fulturis, ac reponantur. Quod item Romæ in ponte ſublicio religioſum eſt, poſteaquam Coclite Horatio defendente ægre revulſus eſt.* XXXVI. 15. An vero ſacer eſſet, non video quid ſit, quod Carolus dubitet: quum pars, quæ aut vitium feciſſet, aut collapſa eſſet, non poſſet niſi cæſa victima a Pontifice inſtaurari. Quod aſſentiuntur Dionyſio Philologi fere omnes.

220 *Donec in hæc venit.* Hic mitius oraculi mentem interpretatus, omnemque ἀνθρωποθυσίαν ab Italia rejecit. Sed quæ curſu ævi non redeunt? Trita & vulgata eſt ſub aliquibus Cæſaribus extiſpicio puerilis victimæ. De antiqua plura vide, ſi vacat, apud Euſebium lib. 4. τῆς Προπαρασ.

221 *Leucadio ſacra peracta Deo.* In meo, qui vix legi poteſt, adeo tineis adroſus, *Leucadio ut ſacra peracta Deo*; ad verum. Strabo lib. 10. Ἦν δὲ καὶ πάτριον τοῖς Λευκαδίοις κατ' ἐνιαυτὸν ἐν τῇ θυσίᾳ τοῦ Ἀπόλλωνος, ἀπὸ τῆς σκοπῆς ῥιπτεῖσθαι τινὰ τῶν ἐν αἰτίαις ὄντων, ἀποκοπῆς χάριν, ἐξαπτομένων ἐξ αὐτοῦ παντοδαπῶν πτερῶν, καὶ ὀρνέων, ἀνακουφίζειν δυναμένων τῇ πτήσει τὸ ἅλμα· ὑποδέχεσθαι δ' κάτω μικραῖς ἁλιάσι κύκλῳ περιεστῶτας πολλοὺς, καὶ περισώζειν εἰς δύναμιν τῶν ὅρων ἔξω τὸν ἀναληφθέντα.

222 *Pars putat, ut ferrent.* Sententiam hujus loci ullam expedies ſine Nonio Marcello? *Quum in quintum* ille ait, *gradum pervenerant atque habebant ſexaginta annos, tum denique erant a publicis negotiis liberi, atque expediti, & otioſi: ideo in proverbium quidam putant veniſſe, ſexagenarios de ponte dejici oportere, id eſt, quod ſuffragium non ferant, quod per pontem ferebant.* His adde Feſtum in hæc verba: *Exploratiſſimum illud cauſſæ eſt, quo tempore primum per pontem cœperunt Comitiis ſuffragium ferre, juniores conclamavere, ut de ponte dejicerentur ſexagenarii: quia nullo publico munere fungerentur; ut ipſi potius ſibi quam illis deligerent imperium.* idque ex Sinnio Capitone etiam firmat. Inde lux Ciceroni venit primo Rhetoricorum: *Pontes diſturbat, ciſtas dejicit*; & his quoque alibi: *Nempe tu & populum ſuffragiis & magiſtratum concilio privaſti, quum pontes diſturbaſti*, & trecentis ſcriptorum locis.

223 *Mediis caput extulit undis.* Libri vett. *medio caput extulit alveo.* Reſcribas ut placet.

224 *Hæc loca deſertas.* Multa hujus narratiunculæ extant apud Feſtum in voce *ſexagenarios*, ſub initium loci; cujus partem tempus edax abſumpſit.

225 *Tunc mihi nomen erat.* Nondum in meas aquas immerſus Rex Tiberinus. Noſter in 4.

Quumque patris regnum poſt hunc Tiberinus haberet,
Dicitur in Tuſcæ gurgite merſus aquæ.

226 *Et comites.* Herculis ſcilicet. Vetus habet, *at comites.* Si attendis, verius: nam Herculi animus erat ulterius progredi, non vero comitibus.

227 *Mittite me in Tiberim.* Nam κακῶς mortuus putabatur apud Græcos in aliena terra ſitus; inde Sophoclea Electra Oreſtis cineres in manibus vaſculo incluſas tenens:

Ὅπως, inquit, θανὼν ἔκεισο τῇ τόθ' ἡμέρᾳ,
Τύμβου πατρῴου κοινὸν εἰληχὼς μέρος.
Νῦν δ' ἐκτὸς οἴκων κἀπὶ γῆς ἄλλης φυγὰς,
Κακῶς ἀπώλου σῆς κασιγνήτης δίχα.
Κοὔτ' ἐν φίλαισι χερσὶν ἡ τάλαιν' ἐγὼ
Λουτροῖς ἐκόσμησ', οὔτε παμφλέκτου πυρὸς
Ἀνειλόμην ὡς εἰκὸς ἄθλιον βάρος.
Ἀλλ' ἐν ξένῃσι χερσὶ κηδευθεὶς τάλας,
Σμικρὸς προσήκεις ὄγκος ἐν σμικρῷ κύτει.

228 *Pulvis inanis eam.* Prius cremari volebant: non mirum; mandabant ex more ſuæ gentis. Lycophronis interpres: Ἔθος ἦν τοὺς ἀλλαχοῦ τῆς πατρίδος τεθνηκότας καίειν, καὶ τὴν σποδὰν αὐτῶν ἐν κρωσσοῖς καὶ λάρναξι, καὶ ἀμφορεῦσι εἰς τὴν πατρίδα κομίζειν, ὅπερ ἐγίνετο ἐν τῇ η τῆς Ἰλιάδος καὶ ἐπὶ Πατρόκλῳ καὶ Ἀχιλλεῖ.

229 *Tibe-*

Addit. ad num. 221. Ergo Romanis mos fuit, qui & Leucadiis, qui ad pacem, veniamque poſcendam, & Apollinis Numen placandum ex eminenti montis vertice ſontem aliquem quotannis dejicere conſueverunt. Sed id luculenter Strabo, a quo hujuſce conſuetudinis teſtimonium Carolus hoc loco petit.

Addit. ad num. 222. Depontanos etiam Sexagenarios hos ſenes publicis muneribus vacantes dictos fuiſſe refert Feſtus in *Depontani.*

229 *Tiberi jactatur imago*. Ex manuſcriptis, & meis omnibus antiquis legas, *in Tiberim*.

230 *Hactenus ut ſubiit vivo*. Duo optimi ex iiſdem, *Hactenus & vivo ſubiit*.

231 *Clare nepos Atlantis*. Apoſtrophe ad Mercurium, quum de æde eidem ſacra, & ſacrificio ſit acturus.

232 *Superis, imiſque Deorum*. Pariſſime Horatius Oda 10. libro primo:

. . . . Superis Deorum
Gratus, & imis.

233 *Templa tibi poſuere patres*. Iiſdemmet idibus, ſub annum poſt Romam conditam CCLVIII. Livius lib. 2. *Eodem anno Signia colonia, quam Rex Tarquinius deduxerat, ſuppleto numero colonorum iterum deducta eſt, Romæ tribus una, & viginti factæ, ædes Mercurii dedicata eſt Idibus Maiis*. Per id tempus etiam collegium mercatorum institutum. Idem paullo poſt: *Certamen Conſulibus inciderat, uter dedicaret Mercurii ædem*. (Conſules erant Appius Claudius Regillenſis, & P. Servilius Priſcus: ſed populus dedicationem ædis dedit M. Lectorio Primipili Centurioni) *Senatus a ſe rem ad populum rejecit. Utri eorum dedicatio juſſu populi data eſſet, eum præeſſe annonæ, mercatorum collegium inſtituere, ſollemnia pro Pontifice juſſit ſuſcipere*; id eſt Mercurialium. Sic dicti Sodales illi. Cicero in Epiſtola ad Fratrem: *M. Furium Flaccum equitem Romanum, hominem nequam Mercuriales, & Capitolini de Collegio ejecerunt*. Sed quid ſupprimam, quod ſentio? non memini legiſſe Pontificem pro principe hujus ſodalitatis, ſed Magiſtrum, ut habuit vetus illud collegium Saliorum. Vide hunc lapidem:

L. STATTIO II. PHILEROTI MAGISTRO
MERCVRIALI ET AVGVSTALI,
NOLÆ ET DIERNÆ ƆL. RVFÆ VXORI,
ET L. STATTIO LL. AMPLIATO, EX
TESTAMENTO L. STATTI
PHILEROTIS.

234 *Spectantia Circum*. Sed maximum ibi locant priſci Topographi; Mercuri unum, de quo noſter. Ædiculas, aras, & alia ille habuit per urbem loca ſibi conſecrata.

235 *Te, quicumque ſuas*. Mercatores, negotiatores, qui quæſtum faciebant aut permutandis pecuniis, aut fœnerandis: his adde ementes a præfatis, ut ſtatim venderent; qui ſordidi olim crediti. Lege cum cura doctiſſimum Carolum Sigonium in libris de Antiquo jure civium Romanorum. Hinc Mercurius, cognomine *Negotiator*, legitur in priſcis ruderibus, ut in hoc:

MER-

Addit. ad num. 233. Advertendum tamen, quod Romæ Mercatorum Collegium erat, in Provinciis Negotiatorum conventum fuiſſe. Horum enim diſcrimen in hoc poſitum, ni fallor me legiſſe memini, quod Mercatores Romæ Domicilium, & Familiam habuerint, Negotiatores vero in Provinciis, qui Romam fere nunquam niſi cenſus cauſſa veniebant. Neque tamen vetitum Mercatoribus, ut lucri gratia per aliquot menſes in Provinciis diverſarentur.

Addit. ad num. 235. Quod genus Mercaturæ ſordidum, quod vero non vituperandum ſit, elegantiſſime docet Tullius Offic. 1. cap. 42. ubi de artificiis, & quæſtibus, qui liberales habendi, qui ſordidi, quæ accepit, enarrat. *Mercatura autem, ſi tenuis eſt, ſordida putanda eſt, ſin magna, & copioſa multa undique apportans, multiſque ſine vanitate impertiens, non eſt admodum vituperanda. Atque etiam ſi ſatiata quæſtu, vel contenta potius, ut ſæpe ex alto in portum, ſic ex ipſo portu ſe in agros, poſſeſſioneſque contulerit, videtur jure optimo poſſe laudari. Omnium autem rerum, ex quibus aliquid acquiritur, nihil eſt Agricultura melius, nihil uberius, nihil dulcius, nihil homine libero dignius*. Cetera, quæ de quæſtu ſordido, de artibus non probandis, deque honeſtis diſputat, vide ibi: ita enim luculenter ſingula proponuntur, ut navaturus eſſe operam videaris, ſi legeris.

MERCVRIO NEGOTIATORI
SACRVM
NVMISIVS ALBINVS
EX VOTO.

236 *Eſt aqua Mercurii*. Hoc ſolum teſtimonio probant viri docti, extra portam Capenam via Appia aquam fuiſſe ita nuncupatam; qua populus, qui negotio & quæſtui operam dabat, his Idibus luſtrari ſolitus.

237 *Huc venit incinctus tunica*. Cingulo; e quo marſupium auri monetalis propendebat. Hic vetus mercatorum habitus.

238 *Dominos ſunt habitura novos*. Plautus Captiveis: *Vult te novus herus veteri domino operam dare*.

239 *Fallere voce preces*. Non ſedet: legas, *dicere voce preces*; ut habent multi Codices.

240 *Præterita perfida verba die*. Non male: an rectios, ut in aliis, *præterita perfida verba fide*? non ſervata, temerata.

241 *Non audituri nomina vana Jovis*. Vetus ſcriptura, *Non audituro numina vana Jovi*.

242 *Sive Deum prudens*. Nam id majus crimen. Antiqui apud Macrobium primo Saturnalium, de his qui opus aliquod feriis agebant: *Præter mulctam ille*, inquit, *affirmabant, eum qui talibus diebus imprudens aliquid egiſſet, porco piaculum dare debere; prudentem expiari non poſſe, Scævola Pontifex aſſeverabat*.

243 *Da modo lucra mihi*. Hinc apte Agoraſtocli apud Plautum reſpondet Milphio ſervus in Pœnulo:

Ag. *Ecquid amare videor?* Mi. *damnum, quod Mercurius minime amat.*
Ag. *Namque, Ædepol, lucrum amare nullum amatorem addecet.*

244 *Poſcentes riſit ab alto*. Noſtro ineſt præſenti tempore, *poſcentes ridet ab alto*.

245 *Se memor Ortygias*. Obſerva ſales mei Naſonis. Furti vero crebra mentio fit a Græcis; unde Homerus jure hunc vocat in hymnis ἄρχοντα φηλητῶν: quippe fraudes primus commentus, & lucra illicita. Diodorus Siculus βιβλιοθήκης lib. 5. Φασὶ δ' αὐτὸν ἐμ-μέτρα καὶ σταθμὰ καὶ τὰ διὰ τ (ſic manuſcripti) ἐμπορείας κέρδη πρῶτον ἐπινοῆσαι, καὶ τὸ λάθρα τὰ τῶν ἄλλων σφετερίζεσθαι.

246 *Cum totidem de menſe dies*. Quot facta Herculis: ergo XV. Kalendas noſtro Sol in Geminis; in eamdem conjicitur a Columella.

247 *Phoeben Phoebeſque ſororem*. Phœben, & Elairam; unde Propertius libro primo Elegia 2.

Non ſic Leucippis ſuccendit Caſtora Phœbe,
Pollucem cultu non Elaira ſuo.

Harum proci antiqni, Idas, & Lynceus frater: cum quibus poſtea certamen initum.

248 *Tyndaridæ fratres*. Homerus in Hymnis:

Κα-

Addit. ad num. 237. Fœneratorum habitum breviſſime deſcribit, locumque ubi conſidebant indicat Horatius lib. 1. ep. 1.

. . . . . *Hæc Janus ſummus ab imo*
Perdocet, hæc recinunt juvenes dictata, ſeneſque
Lævo ſuſpenſi loculos, tabulamque lacerto.

Addit. ad num. 243. Se invocari ſolium ad lucrum faciendum, opeſque congerendas a Mercatoribus, aliiſque qui pecuniam haberent in quæſtu expreſſius ſignificat Mercurius ipſe apud Pla. in prologo Amphitr. v. 1.

Ut vos in voſtris vultis mercimoniis
Emundis, vendundiſque me lætum lucris
Afficere, atque adjuvare in rebus omnibus;
Et ut res, rationeſque veſtrorum omnium
Bene expedire vultis, peregrique, & domi,
Bonoque, atque amplo auctare perpetuo lucro
. . . .
. . . .
. . . .
Nam vos quidem id jam ſcitis conceſſum, & datum
Mihi eſſe ab Diis aliis, nunciis præſim, & lucro.

Oppianus de Piſcat. III. 9.

Mercuri, tu mihi, patrite, præſtantiſſime filiorum
Jovis, lucroſiſſimum inter homines ingenium
Oſtende.

Κάστορα καὶ Πολυδεύκει ἀείδεο μοῦσα λίγεια
Τυνδαρίδας. . . . . .

249 *Ille pugil.* Hac arte callebat Pollux; hic apud Apollonium:
Τῷ κέν μοι τὸν ἄριστον ἀπόκερδόν σον ὁμίλω
Πυγμαχίῃ στάσαιτε. . . . . .

250 *Trajectus Lynceo Caſtor ab enſe.* Theocritus in Dioſcoris ait, Lynceum a Caſtore interfectum; Apollodorus lib. 3. βιβλιοθήκης, Caſtorem ab Ida, a Polluce Lynceum.

251 *Lyceo.* Pro Lyncejo: ut Cephea Meroes, pro Cepheja, & paria.

252 *Vixque eſt Jovis igne repulſus.* Belle Theocritus:
Ἠ' ῥ' ὅγε στάλαν Ἀφαρηΐου ἐξανέχοισαν
Τύμβω ἀναρρήξας ταχέως Μεσσάνιος Ἴδας
Μέλλε κασιγνήτοιο βαλεῖν σφετέροιο φονῆα·
Ἀλλὰ Ζεὺς ἐπάμυνε, χερῶν δέ οἱ ἔκβαλε τυκτὰν
Μάρμαρον, αὐτὸν δὲ φλογέῳ συνέφλεξε κεραυνῷ.

253 *Ad Janum redeat.* XII. Kalendas Junias Agonalia Urbs iterabat. Hoc die notantur hæc feſta in veteri Kalendario: nam illud, *hoc quoque tempus habet*, quod induxit interpretes ut dicerent XIV. Kalendas, intelligendum quod etiam menſe Majo denuò fiant. De etymo ad Januarium te Naſo meus rejicit; vide & ibi noſtri laboris plura.

254 *Nocte ſequente.* XI. Kalendas Canis noſtro oritur.

255 *Proxima Vulcani lux eſt.* X. Kalendas Tubiluſtrium erat; de quo Varro lib. 5. de Lingua Latina: *Tubiluſtrium appellatur, quod eo die in atrio ſutorio ſacrorum tubæ luſtrantur*; idem Feſtus: in quo ſemiroſæ litteræ in parte Varroniana probant. Luſtrum vero agna factum. Idem *Tubilluſtria dies appellabant, in quibus agna tubas luſtrabant.* addit: : : : : : : *is tubos appellant* nam *tubi* in ſacris ſolum dicebantur; obſervat Varro lib. 4. *Tubæ a tubeis, quos etiam nunc ita appellant tubicines ſacrorum.* Quid etiam *tubus* Latinis, quid *atubus*, non hic diſſerendi locus. Ἄγαγε hunc miſcellaneum populum.

256 *Quam Luſtria dicunt.* Mavult θαυμάσιος ἀνὴρ, *Tubiluſtria dicunt.* Aſſentior libens.

257 *Quattuor inde notis.* Sequens Maji dies, id eſt IX. Kalendas, ſic notatur in Ka-

---

Addit. ad num. 250. Facit cum Apollodoro Pauſanias in Meſſeniis. Sed monumentum aliud in quo Caſtoris, Pollucisque laudes, ac decora celebrarentur ſequutum fuiſſe Theocritum cenſet Vir eruditiſſimus Joannes Ventimiglia in διόσκουροις cap. 37. num. 2. Per ea enim tempora pro Urbium, ac Gentium varietate variæ etiam erant hiſtoriæ. Ceterum Linceus hic Perſei pronepos veterum Meſſeniorum omnium fortiſſimus fuiſſe perhibetur.

Addit. ad num. 255. Ergo Tubiluſtrium in Anno Romano, ut dictum eſt lib. 3. n. 191. bis celebrabatur. Minervæ ſemel menſe Martio, Vulcano ſemel menſe Majo. Sed videris, ut cum Noſtro, aliiſque eruditis Viris Ovidianum verſiculum ſic legas

Summa dies e quinque tubam luſtrare canoram
Admonet, & forti ſacrificare Deæ.

Tubam canoram, vel *Tubas canoras* omnino legendum, non vero *tuba canora*. Decepti enim aliqui lectione ipſa, Tubis Urbem eo die luſtrari conſueviſſe cenſuerunt, quod a vero abhorrere videtur: Urbe enim feralibus ſub finem Februarii luſtrata, qui credi poteſt menſe Aprili ſacrum idem fuiſſe inſtauratum? Ipſæ igitur tubæ ſacrorum in atrio ſutorio agna luſtrabantur, ut Varro de L.L. 5.3.

Addit. ad num. 257. Locus hic Macrobium, alioſque decepit, qui ad Kalendas Junias Regifugium diſtulerunt. Non viderunt boni homines, inter quos Panvinius, hic nullam Regifugii mentionem fieri, ſed litterarum, quibus licere Regi Sacrificulo in Comitium ire judicabatur, ſignificationem exquiri. Dubitat enim Poeta num hæ litteræ Q. R. C. F. ita ſint interpretandæ, ut inde morem ſacrorum, an Sacrificuli Regis fugam conjiciamus. Sacrificulo enim, qui neque in magiſtratu eſſe poterat, neque cum Populo agere, hoc tantum die in comitium ire licebat, curſimque ſacrificium peragere, quo peracto, e comitio ſtatim ſe proripiebat. Poſſunt igitur hæ litteræ & hanc Kalendarii formulam exprimere. Quando REX COMITIAVIT FAS, & aliam QUANDO REX COMITIO FUGIT. Dies

CAROLI NEAPOLIS ANAPTYXIS CUM ADDITAMENTIS AD PUBLII OVIDII NASONIS *Faſtorum Lib. VI.*

1 A*Gitante caleſcimus illo.* Apte Plato in Dialogo Ἴων & Socratis: Κοῦφον γὰρ χρῆμα ποιητής ἐστι, καὶ πτηνὸν, καὶ ἱερόν· καὶ οὐ πρότερον οἷός τε ποιεῖν πρὶν ἂν ἔνθεός τε γένηται καὶ ἔκφρων, καὶ ὁ νοῦς μηκέτι ἐν αὐτῷ ἐνῇ.

2 *Præceptor arandi.* Non Muſas; quas vidit Heſiodus. Docuit hic agrorum culturam; unde illa Propertii:

Tu canis Aſcræi veteris præcepta Poetæ,
Quo ſeges in campo quo viret uva jugo.

3 *Aſcræas cum ſequeretur oves.* Aſcra, hujus patria. Strabo lib. 9. Ἐν δὲ τῇ τῶν Θεσπιέων ἐστὶ καὶ ἡ Ἄσκρη κατὰ τὸ πρὸς Ἑλικῶνι μέρος, ἡ τοῦ Ἡσιόδου πατρίς. Ibi fuit vati ovium cura. Ad hanc adſpiciens Symmachus in Epiſtolis: *Ut ille paſtor*, inquit, *Heſiodus*, *quem poetica lauru camœnalis ſamilia coronavit*; intelligit hos verſus in Theogonia:

Καί μοι σκῆπτρον ἔδον, δάφνης ἐριθηλέος ὄζον,
Δρέψασθαι θηητόν· ἐνέπνευσαν δέ μοι αὐδὴν
Θείην, ὡς κλείοιμι τά τ' ἐσσόμενα, πρό τ' ἐόντα.

Licet in his baculum ex lauro, non coronam innuat ſibi traditam a Muſis; ῥάβδον ſcilicet, quo in manibus Poetæ ſua carmina pronuntiabant.

Addit. ad num. 1. De perdifficili quæſtione hac, quæ in ſapientiſſimorum virorum ſcholis ſæpe extitit, *num ſcilicet divino quodam furore Poetæ abripiantur*, graviſſime loquutus eſt pro ſingulari doctrina, qua maxime excelluit, atque acri paratoque ad omnia judicio Vir eruditiſſimus Jo: Antonius Viperanus de Poet. lib. 1. cap. 3. In eo decipi videntur ſapientiſſimo Viro Democritus & Plato, quod Poeticæ vim omnem furore quodam metiantur, artificiumque repudient. *Nullum enim*, inquit, *uſum ars ſi præſtat, cur traditur? ſin præſtat, cur negligitur?* Ut recte videat, quid ſibi cenſendum ſit, utitur Horatiano illo

. . . . . *Nec ſtudium ſine divite vena,*
Nec rude quid proſit video ingenium: alterius ſic
Altera poſcit opem res, & conjurat amice

Artem igitur multum habere adjumenti confirmat, *quod certa quædam ſit dicendi, agendi, faciendi, inquirendi ratio, via, dux, & comes, quæ hominem errare non patitur*, atque id ipſum quod Natura impertitur, neque arte ulla comparatur, melius multo, pulchriuſque fieri doctrina: Optima ſæpe ingenia ſua vi, impetuque quodam compulſa a recta identidem abducta eſſe, quæ profecto nunquam erraſſent, ſi artis præceptionibus uſa fuiſſent: Videri igitur neceſſum eſſe, ut ad optimam Naturam artificium accedat: ſi vero cum natura & arte exercitatio ſtyli Opifex. & magiſtrorum omnium magiſtra optima conjungatur, ſolere inde præclarum aliquid, ac prope divinum exiſtere.

4 *Nec quas Priamides*. Notum, de quibus fuit Paridis judicium in Ida monte.
5 *Ex illis fuit una*. Juno videlicet, & ſoror & ſimul mariti conjux.
6 *Quæ ſtat in arce Jovis*. In maximo templo Capitolino: in quo tria delubra, medium Jovis, dextrum Minervæ, lævum Junonis.
7 *Nomine nomen habet*. Macrobius primo Saturnalium, ex duobus antiquæ & reconditæ doctrinæ viris: *Junius Majum ſequitur, aut ex parte populi, ut ſupra diximus, nominatus: aut, ut Cincius arbitratur, quod Junonius apud Latinos ante vocitatus, diuque apud Aricinos Præneſtinoſque hac appellatione in faſtos relatus ſit; adeo ut, ſicut Niſus in commentariis Faſtorum dicit, apud majores quoque noſtros hæc appellatio menſis diu manſerit, ſed poſt, detritis quibuſdam litteris, ex Junonio Junius dictus ſit*. Reliqua quæ ſequuntur, vana ſunt & ridicula.
8 *Quondam Saturnia Roma eſt*. Terentius Varro de colle Capitolino: *Antiquum oppidum in hoc fuiſſe Saturniam ſcribitur; ejus veſtigia etiam nunc manent tria: quod Saturni fanum in faucibus: quod Saturnia porta, quam Junius ſcribit, quam nunc vocant Pandanam, quod poſt ædem Saturni in ædificiorum legibus parietes poſtici muri ſunt ſcripti*.
9 *Pellex dare nomina menſi?* Pellicem vocat Majam Atlantis filiam, quæ ſuo Jovi concubuit; & jure.
10 *Cauſſa duplex iræ*. Ganymedis raptus, adeo toro noſtro exitialis; formæ vero judicium Paridis. Hi homines uterque Trojani: a quibus Romani originem deducunt.
11 *Raptum Ganymeda*. Tres M. SS. *rapto Ganymede dolebum*. Ita & in meo legitur.
12 *Currus & arma loco*. Notum hoc ex Marone.
13 *Pœniteat Sparten*. Tres ſibi cariores urbes. Ipſamet apud Homerum Iliade δ:

Η῎τοι ἐμοὶ τρεῖς μὲν πολὺ φίλταται εἰσι πόληες,
Α῎ργος τε, Σπάρτη τε, καὶ εὐρυάγυια Μυκήνη.

14 *Centum celebramur in aris*. Υ῾περβολικῶς. Revera multa erant in Urbe Junonis fana, luci, delubra, aræ, ædes, ædiculæ ſub cognomine Caprotinæ, Jugæ, Juliæ, Lucinæ, Matutæ, Martialis, Monetæ, Sororiæ, Soſpitæ, Reginæ: & adhuc aliquot me fugiunt.
15 *Suburbani dant mihi munus idem*. Qui ſunt in oppidis agri Romani, ſeu, ut melius dicam, qui in urbicaria degunt regione; quæ ad centeſimum uſque lapidem extendebatur. Caſſiodorus in Formula urbanæ Præfecturæ: *Ditioni tuæ non ſolam Roma commiſſa eſt, quamvis in illa contineantur univerſa, verum etiam intra centeſimum milliarium poteſtatem te protendere, antiqua jura voluerunt; ne tantæ civitatis judicem muralis agger includeret, quum Roma omnia poſſideret*. Urbicaria igitur & ſuburbicaria regio, eſt ille tractus qui urbi circumjacebat, & ab Italia ſeparabatur: nam inter annonariam regionem nullo modo urbicaria includebatur; hæc etiam *Romana* nuncupatur in veteri inſcriptione, nec certe diverſa:

POLLIO IVLIO CLEMENTIANO
SVBVENTORI CIVIVM
NECESSITATIS AVRARIÆ,
DEFENSORI LIBERTATIS,
REDONATORI VIÆ POPVLI,
OMNIVM MVNERVM RECREATORI,
VNIVERSA REGIO ROMANA
STATVAM COLLOCAVIT,
CVRANTE CL. PLOTIANO.

16 In-

Addit. ad num. 8. Non deſunt tamen ſcriptores graviſſimi, inter quos Dionyſ. p. 11. qui narrent comites Herculis ex Hiſpania redeuntis, caſtellum ibi, ubi Saturnia fuiſſe dicitur, Saturno ædificaſſe, quod ab infenſo Jove exercitus, expulſuſque, ibi conſediſſe perhiberetur. In p. vero 1. hæc literis prodidit idem Dionyſ. *Quin & univerſa ora, quæ nunc vocatur Italia, dicata erat huic Deo, & a cultoribus Saturnia vocata, ut licet videre in Sybillinis carminibus, & aliis oraculis a Diis editis*.

16 *Inſpice quos habeat*. Leges, inquit, menſem Junonium in Faſtis municipalibus, Aricinis, Laurentinis, Lanuvinis, Tiburtinis, Prænestinis, nec cum harum urbium auctoribus ullum mihi ſanguinis vinculum. De faſtis Prænestinis non ſilebo illud, publicatos olim ab inſigni libertino Verrio Flacco. Libellus de Illuſtribus Grammaticis: *Statuam habet Præneſtæ in inferiore fori parte contra hemicyclum, in quo faſtos a ſe ordinatos & marmoreo parieti inciſos publicarat*. Emendent ut volunt locum Critici, ego calculum numquam addam.

17 *Lanuviumque meum*. Ibi illi fuit ædes, lucuſque ſummæ religionis: illuc Romani, Republica afflicta, confugiebant. Livius lib. 22. *Præ quibuſdam urbis anguſtiis mandatum*, inquit, *ut Junoni Reginæ in Aventino, & Junoni Soſpitæ Lanuvii majoribus hoſtiis ſacrificaretur*, & lib. 21. *Et donum ex auro pondo* XL. *Lanuvium Junoni paratum eſt: & ſignum Matronæ Junoni in Aventino ædificaverunt*.

18 *Junoniſque leges tempus*. Amplectere editionem priſci typi, *Junonale leges tempus*.

19 *Non ego, ſi toto*. Inſurgit primo pro ſe Hebe, ſive Juventas; & memorat antiqua officia conjugis in urbem collata: ſecundo, juvenum cauſſam tuetur; nam ſcripſit Macrobius: *Junius Majum ſequitur, aut ex populi parte, ut ſupra diximus, nominatus*; hoc eſt, juniorum.

20 *Et dote paterna*. Ipſe de eodem Caco in primo operis, ubi deſcribit Herculis & hujus congreſſum:

> . . . . . . *Patrias male fortis ad artes*
> *Confugit, & flammas ore ſonante vomit*.

21 *Populum digeſſit ab annis*. In ſeniores, & juniores.

22 *Pugnare paratior illa eſt*. Ratio apud Plutarchum in libello, An ſeni ſit gerenda Reſpublica: Πάνυ μὲν οὖν, ὦ ἑταῖρε. τοὺς γὰρ Ἀργείους θεράποντας ὕβριν φησὶ κ᾽ ἀκμάζειν, οὐκ δὴ πόλεμον πολέμοιό τε μέρμερα ἔργα διέποντας.

23 *Bellum ſuadet*. Bonum hoc, ſed an germanum: negat meus liber, qui præfert, *bellum ſuadeat, illa gerat*.

24 *Longas Concordia lauro*. Hæc, repulſa utraque Dea, neſcio an docte, & ſcite, probat a junctis, Romulo, & Tatio Sabinorum Rege, menſem Junium ſic dictum, quaſi Unium, ſive Jungium.

25 *Placidi numen opuſque Ducis*. Auguſtus hic, an Tiberius? utrique ſane laus propria. Sed cur te celem hanc mentem? malim Tiberium; quum & ſcribant de eo Hiſtorici, & noſter in primo ſub finem, templum huic Divæ poſuiſſe.

26 *Pergama*. Troja ſcilicet, ruinam paſſa ob judicium Paridis.

27 *Dea Cardinis hæc eſt*. Hinc cuidam ex antiquis *Cardinea* hæc dicta, ſive *Cardea*: prius, inquit noſter, nominata *Crane*; quaſi dicas, ni fallor, κραιανόν. nam ſtatim ſequitur:

> *Rura ſequi jaculiſque feras agitare ſolebat*.

Hujus feſtum, ut vides, erat Kalendis Juniis: eamdem diem in ſequentibus dat templo Junonis Monetæ, templo Martis extra portam Capenam, templo Tempeſtatis, quibus vetus Kalendarium IV. Nonas his notis, A. F. MART. CAR. MONET.

28 *Tibe-*

Addit. ad num. 27. Factum video a Junio Bruto Carnæ Deæ in Cælio monte poſt pulſos Tarquinios UT JECINORA ET CORDA QUÆQUE SUNT INTRINSECUS VISCERA SALVA CONSERVARET. Formulam expreſſam a Macrob. Lib. I. cap. 12. refert Vir erudititiſſimus Barnabas Briſſonius de Form. lib. I. Fit hinc, ut a carne dicta eſſe videatur. Sed de Nomine ipſo verumne fuerit apud Veteres, an non, dubitant Philologorum aliqui, verumtamen ejus Deæ mentio fit apud Auguſtinum, Tertullianum, alioſque, quos conſule; neque enim eos præſentis eſt loci, ociique numerare. Curſim hæc ſcripſeram, quum in eumdem Macrobium incidi, ſuccurritque ſtatim, quod eodem capite prodidit, *pulte Fabaria, & larido huic Deæ factum fuiſſe, quod vires corporis his rebus maxime roborentur, ideoque Kalendas Junias Fabarias vulgo vocatas fuiſſe*. Quid cenſendum, viderint alii; ad me quod attinet malo fere ſemper tacere, quam aut aliquid negare temere de re, quæ a viris doctiſſimis in controverſiam vocatur, aut audacter quicquam confirmare.

28 *Tiberino lucus Hilernæ*. Nihil mutandum cenſeo. Tres apud me veteres habent, *Tiberinæ lucus Hilernæ lucus Hilernæ*: ac ſi ſenſus, prope lucum Hilernæ adſidet alius, quo Pontifices ſacra ferunt. Sed ſimiles labeculæ in hoc textu interſperſæ a ſciolis aliquot, qui Tiberino hic ſubſtantivo modo dici poſſe ſibi non perſuadebant: his bardis ſcribam exempla. Propertius:

Hac quondam Tiberinus iter faciebat.

& noſter in 4.

. . . . . *Qua ſe Tiberinus in altum*
Dividit, & campo liberiore natat.

Moneo etiam, varias eſſe Hilernæ γραφὰς in vulgatis & antiquis: alii ſcribunt, *Helerni*, alii, *Hilerni*. Onuphrius Panvinus vir magnus in Urbis Topographia, regione 13. ſcribit:

ÆDICULA HYLERNÆ,
LUCUS HYLERNÆ.

In Sexto Ruſo & P. Victore nulla mentio voculæ.

29 *Craneu dixere priores*. Ita legi ſupra, & ex meo. Duobus eſt, *Granen*; vulgato peſſime, *Grameu*.

30 *Huic aliquis juvenum dixiſſet*. Deeſt particula: pro, ſi dixiſſet.

31 *Invenienda loco*. Vetus liber, *invenienda modo*.

32 *Occupat amplexu*. Hui, hui, tu ille Janus, de quo Auguſtinus 7. Civitatis divinæ? *De Jano non mihi facile quidquam occurrit quod ad probrum pertineat; & forte talis fuit, ut innocentius vixerit, & a facinoribus & flagitiis remotius*.

33 *Jus pro concubitu*. Erat illud, ut a foribus & omni limine noxia & infauſta omnia depelleret, tum nocturna ſpectra, tum alia infeſta: ea vis inſita erat ſpinæ albæ, quam Janus ei dederat; hinc introducit ſtriges quondam illam abegiſſe, quæ Procæ infantis faciem in cunis laniarant. Interim tu legito genus volucrum iam belle & preſſe deſcriptum; ſed prius quæ ſit hæc alba ſpina.

34 *A foribus noxas*. Dioſcorides de Rhamno: Λέγεται δὲ καὶ κλῶνας αὐτῆς, θύραις ἢ θυρίσι προστεθέντας, ἀποκρούειν τὰς τῶν φαρμάκων κακουργίας. Rhamnus & alba ſpina ſynonyma. Gloſſæ veteres, *ſpina alba*, ῥάμνον, ῥάμνος. Græci tamen, & Latini paſſim miſcent & confundunt albam ſpinam, ὀξυάκανθον, λευκάκανθον, aquifolium, παλίουρον, λευκὴν, ἄκανθαν. Quod obſervandum duxi, omnibus ſpinarum generibus veteres noxarum pellendi vim ingenitam crediliſſe: nam & aſpalato (arbor eſt alba cum ſpinis) eamdem tribuunt poteſtatem. Excerpta Γεωπονικῶν lib. 15. Ὁ κουράλλιος λίθος κείμενος ἐν τῇ οἰκίᾳ πάντα φθόνον καὶ ἐπιβουλὴν ἐλαύνει· τὰ αὐτὰ ποιοῦσι καὶ αἱ ῥίζαι τῆς ἀσπαλάθου. De aquifolia Plinius: *In domibus & villa ſata, veneficia arcet*. Et ſic alii de reliquis quas prædixi.

35 *Non quæ Phineta menſis*. Tangit hic Harpyjas, quæ cibos & menſas Phinei fraudarunt. Nota fabella. His, inquit, ſunt ſtriges haud multo diſſimiles.

36 *Canities pennis*. Vere neſcitur quæ ſit hæc avis; & incerta, ut fatentur omnes.

Q. Sere

Addit. ad num. 28. Hac de re aliqua dicta ſunt ad v. 67. lib. 2.

Tum quoque vicini lucus celebratur Averni

Ubi *Helerni* legendum putat Heinſius, ex codicibus vero veteribus *Hilerni*, *Elerni*, aut *Ilerni*, ex Urſini veterrimo *Alerni*, ex Farneſiano non multæ fidei *Hilernæ*, quod in plures vulgatas editiones irrepſit. *Helerni* itaque cenſet legendum hoc eodem loco cum Ambroſiano & duobus aliis. Quæ Onuphrius Panvinius de HYLERNÆ ÆDICULA, & regione Urbis XIII. videndum attente cavet, qua fretus auctoritate dixerit.

Addit. ad num. 32. Hui quid eſt Carole, quod tanta admiratione capiaris? De hoc non facile B. Auguſtino quicquam occurrit, *forte talis fuit, ut innocentius vixerit, & a facinoribus & flagitiis remotius*. Quidni? Comparate id ſi dicitur, non ſimpliciter. Neque enim in hoc ad libidinem profligata omnia, & perdita, ut in Diis ceteris, neque hunc ceteris innocentius vixiſſe, & a flagitiis remotius inficiandum eſt, quod ea forma captus, quæ Phebo pudenda minime eſſet, cuique amantia verba juvenum aliqui dicerent, ſemel ſe amatorio furto obſtrinxerit, quod Diis fere omnibus familiariſſimum erat. Cauſſam ſub Dei imagine optimi viri libuit mihi dicere, de quo hæc Leo Caſell. de prim. Ital. colon. *Hoc regnante omnium domus religione, ac ſanctitate fuerunt munitæ; iccirco divini honores illi ſunt decreti, & ob merita introitus, & exitus ædium conſecrati*.

Q. Serenus pullis plumis eam veſtit: ni cauſſa epitheti ſit volucris nocturnus inceſſus.

37 *Nocte volant*. Statius lib. 2. Thebaidum:

Nocturnaque gemunt ſtriges . . . . .

& Lucanus libro primo:

Quod trepidus bubo, quod ſtrix nocturna queruntur.

38 *Puerosque petunt*. Huc pertinent illa Iſidori: *Hæc avis vulgo amma dicitur, ab amando parvulos: unde & lac præbere dicitur naſcentibus*; quid hoc? gerræ. Veſpertilio tantum ex avibus mammas habet.

39 *Stridere nocte ſolent*. Iſidorus: *Strix nocturna avis habens nomen de Sono vocis: quanda enim clamat, ſtridet*. Ab eodem etymo dicitur & Græcis κερχνὶς, καὶ κερχνὶς ἀπὸ κέρχω, καὶ κερχάω. inde & *rauca* illa eſt Senecæ Tragico in Medea. Hujus ſtridorem pro inſauſto & malo omine habuerunt veteres: iidem exſectis ejuſdem viſceribus ad veneficia uſi; idque colligo ex ipſomet Cordubenſi in Tragœdia citata Actu 4.

40 *Seu carmine fiunt*. An detur lycanthropia, haud noſtrum inquirere: ſed paſſim legitur apud Ethnicos, ut Apulejum, & alios, de quadam vetula. Noſter in libris nequitiarum:

Hanc ego nocturnas ſuetam volitare per umbras
Suſpicor, & pluma corpus anile tegi.

Iſidorus: *Striges, mulieres volaticæ*; & Feſtus: *Striges, maleficis mulieribus nomen inditum eſt; quas etiam volaticas vocant*. Hinc ad opprobrium nos Itali aniculis dicimus, *Pare una ſtriga*. Gloſſarium, *Striga*, λωσρυγὼν, ἢ γυνὴ φαρμακίς. Sed *volaticæ* dictæ, ob metamorphoſin in animal volatile. Alioquin volatica ars eſt quæ ad augures ſpectat. Hoc verbo, ſi bene memini, uſus Tertullianus ſub Pallii finem: *Et Sophiſta*, inquit, *& Medicus, & Poeta, & qui muſicam pulſat, & qui ſtellarem conjectat, & qui volaticam ſpectat, omnis liberalitas ſtudiorum quatuor meis angulis tegitur*; id eſt, ſub pallio quadrangulari.

41 *Næniaque in volucres*. Nænia hic non carmen lugubre, ſed verba quæ concipiebantur ad lycanthropiam. Quodvis dictum priſcum ſæculum dixit *næniam*. Protritum illud, *Sorex indicio ſuo periit*. Ita appellat Plautus in Bacchidibus.

42 *Falſa figurat anus*. Ita noſter. Liber vetus quidam, *ſaga*, alius, *marſa*. Utraque lectio ad verum; ſed ultimam retineo. Horatius Epodon libro ad Canidiam:

Ergo negatum vincor ut credam miſer,
Sabella pectus increpare carmina,
Caputque Marſa diſſilire nænia.

Vide ad hæc veteres & hujus ævi noſtri Scholiaſtas.

43 *In thalamos venere Procae*. Proca ille Rex Albanus; ſed purum fictum.

44 *Cruda bimeſtre tenet*. Solita illa plerumque elixa Diis offerri. Servius: *Reddi exta dicebantur, quum probata & elixa arae ſuperponebantur: & alibi, quae nonnumquam abluta, elixa etiam ipſa reddebantur*. Sed nec quod tangit Ovidius, eſt mos inauditus. Arnobius lib. 7. *Averſionibus ſtomachorum numina laborant? ut ad expellenda faſtidia ſaporum varietas quaeratur? ut modo bis aſſa, modo cruda ponantur, ſemicocta modo, & ſemicruda?* & lib. 2. *Quum, Romulo Pompilioque regnantibus, percocta plane & madida cremarentur Diis exta, nonne Rege ſub Tullo ſemicruda cœpiſtis & leviter animata porrigere, priſca obſervatione contemta?* Hoc tamen ſacro nec cruda puto poſtea aræ cremanda impoſita; quia ſub dio, ut vides, ea locat, quæ rapere volaticas illas credebat: unde jubet ne præſentes exta reſpiciant; ut præcipit ille in Lemuralibus lib. 5. poſt jactum fabarum, ut legumen, umbra ſibi ipſi, legat.

45 *Pro fibris ſumite fibras*. Λοβὸς τοῦ ἥπατος, Græci dicerent. Hujus vero divortia notat Heſychius vocaſſe aruſpices πύλας; eaque accurate ſolita ab iiſdem inſpici. O inſa-

Addit. ad num. 42. Ultimam retinet etiam Heinſius licet *Mago* non rejiciat. Marſa Epitheton maxime proprium. Hæc enim natio veneficiorum, & incantationum peritiſſima habebatur; quod hæc a Marſo Circe filio didiciſſe crederetur. Illud certum vim tantam magicam eorum carmina in ſerpentes habuiſſe, ut eos poſſent medios diſrumpere. Lucill. apud Non. Marc. 3. 69.

Jam diſrumpetur medius, jam ut Marſus colubras
Diſrumpit, quum venas extenderit omnes

inſaniam ! bene ille : *Occidebatur pecus , ut quod vivum nihil ſcierat , divinaret occiſum ,* *& loqueretur e fibris mortuum , quod numquam locutum fuerat ore .*

46 *Hanc animam vobis .* Alieni fati vicariam . Videtur alludere ad eos, qui ſponte mortem pro alio obibant : Græcis ἀντίψυχοι dicti .

47 *Proſecta ſub aere ponit .* Sunt , quæ noſtri aliter dixere proficias , & præficias , ſive proſicia , exta ſecta jam in exiguas miculas . Gloſſæ exponunt , θυμάτων ἀπαρχαί . Feſtus : *Proſicium , quod proſecatum , porricitur .* His opponuntur , quæ vocat Arnobius , *ſolida animantium viſcera .*

48 *Qua lumen thalamis .* Huc vere pertinent illa Dioſcoridis , quæ ſupra citavi e lib. primo cap. 121. Λέγεται δὲ καὶ κλῶνας αὐτῆς , θύραις ἢ θυρίσι προστιθέμενας , ἀποκρούειν τὰς τῶν φαρμάκων κακουργίας .

49 *Nec aves cunas violaſſe .* Fuere & alia antidota adverſus has . Scita carmina apud Feſtum , quibus ſoliti Græci illas avertere . Juvit etiam allium puero annexum , & utrique brachio hyenæ viventis oculus erutus . Sed de allio Q. Serenus :

Præterea ſi forte premit ſtrix atra puellos
Viroſa immulgens exertis ubera labris ;
Allia præcepit Titini ſententia recti ,
Qui veteri claras expreſſit more togatas .

Hic Titinius eſt ille prænomine C. qui fabulas togatas ſcripſit .

50 *Pinguia cur illis .* De ſacrificiis, quæ Divæ Carnæ fiebant ita Macrobius primo Saturnalium : *Hanc* , inquit , *Deam vitalibus humanis præeſſe credunt . Ab ea denique petitur , ut jecinora , & corda , quæque ſunt intrinſecus viſcera , ſalva conſervet . Et quia cordis beneficio , cujus diſſimulatione Brutus habebatur , idoneus emendationi publici ſtatus exſtitit , hanc Deam , quæ vitalibus præeſt , templo ſacravit : cui pulte fabaria , & larido ſacrificatur ; quod his maxime rebus vires corporis roborentur .* Naſo referet ad frugales antiquorum mores , & cibos .

51 *Miſtaque cum calido farre .* Hæc puls fabaria , ſeu fabata , de qua ſupra Macrobius . Unde *fabataria* dicta vaſa , quibus hujuſmodi cibus conditus infundebatur . Mentio horum apud Ælium Lampridium in his de Heliogabalo : *Barbas ſane mullorum tantas jubebat exhiberi , ut pro naſturtiis , apiaſtris , & ſacelaribus , & fænograeco exhiberet plenis fabatariis , & diſcis .* Sed hic *fabatarium* pro quolibet amplo vaſe . Revertor ad pulmentarium ex faba, & farre, quod puto Græcis ἔτνος dictum exiſtimaſſe doctiſſimum Dalecampium : nam hoc verbum in verſiculo Mneſimachi apud Athenæum vertit , *ex faba freſſa pultem .* Neſcio , an docte : nam ἔτνος eſt nomen genericum adſignificans quodvis pulmentarium ex leguminibus confectum . Unde Athenæus lib. 9. vocat ἐτνηρὸν ἕψημα , juſculum ex iſtis paratum : imo ibi nominatim exprimit ex piſo , faba, lente, & araco . Solus Ariſtophanis Scholiaſtes ſcribit eo nomine intelligi ἀθάραν , decoctum etiam ex piſis , ſeu phaſeolis .

52 *Tuta fuere ſuis .* Nihil his frequentius poſtea in cœnis priſci ſæculi , imo ante cœnam : nam ad guſtationem & πρόπομα , ut ita loquar , illis uſum . Vide Macrobium 3. Saturnalium . Seneca in Epiſtolis : *Dii boni , quantum hominum unus venter exercet ? Quid , tu illos boletos , voluptarium venenum , nihil occulti operis judicas facere , etiam ſi præſentanei non fuerant ? Quid , tu illam æſtivam nivem non putas callum jecinoribus obducere ? Quid , illa oſtrea , inertiſſimam carnem , cœno ſaginatam , nihil exiſtimas limoſæ gravitatis inferre ?*

53 *Quam*

Addit. ad num. 46. *Hanc animam vobis &c.* Huic formulæ ſimilis alia eſſe videtur lib. 4. v. 665. qua pro *victima anima* ponitur ,

Morte boum tibi , Rex , Tellus placanda duarum ,
Det ſacris animas una necata duas .

Addit. ad num. 49. Hujus Titinii loco utitur Servius in 4. Æneid. v. 346. oſtendens *capeſſere* idem eſſe aliquando ac *ire* ,

Lucius domum ſe capeſſit : hic amor , hæc Patria eſt .

Enumeratur a V. C. Jo: Alberto Fabricio inter Poetas Veteres , quorum fragmenta Stephanorum Collectanea , ac Theodori ab Almeloveen complectuntur .

Addit. ad num. 50. Hæc , quæ alio a Macrobio referuntur , attulimus jam ad num. 27.

53 *Quam prabet Jonia dives*. Ignoti Latinis, inquit, erant attagenes; dixit, *Jonicos*: non quod in reliquis Aſiæ provinciis rarus hic ales; ſed quia Jonicus ſapore reliquos Aſiaticos longe ſuperabat. Martialis:

> *Inter ſapores fertur alitum primus*
> *Jonicarum paſtus attagenarum*.

Hieronymus ad Salvinam: *Procul ſint conviviis tuis phaſides aves, craſſæ turtures, attagen Jonicus, & omnes aves quibus ampliſſima patrimonia avolant*. Attagen nos ex Græco habemus; Latinis eſt *ruſticula*, ſive *gallina ruſtica*. Gloſſæ, *gallina ruſtica*, ἀτταγήν. Nota vero, quod Græcis pluraliter non ἀτταγῆνες, ut nobis attagenes, ſed ἀτταγᾶς, receptum diſcimus ex Athenæo lib. 9. De corpore, & penna hujus alitis hæc Alexander Myndius: Μικρῷ μὲν μείζων ἐστὶ πέρδικος· ὅλος δὲ κατάγραφος τὰ περὶ τὸ νῶτον, κεραμοῦς τὴν χρόαν, ὑποπυῤῥίζων μᾶλλον.

54 *Nec, quæ Pygmæo*. Gruibus, & cygnis oculos conſuebant, & in tenebris ad victum ſaginabant. Plutarchus περὶ Σαρκοφαγίας: Ἄλλοι γεράνων ὄμματα καὶ κύκνων ἀποῤῥάψαντες καὶ ἀποκλήσαντες ἐν σκότει πιαίνουσιν, ἀλλοκότοις μίγμασι καὶ καρυκείαις πιὶν αὐτῶν τὴν σάρκα ὀψοποιοῦντες.

55 *Nihil in pavone placebat*. Strattis in Pauſania:

> Οὓς βόσκεθ' ὑμεῖς ἕνεκα τῶν οἰκυπτέρων.

Scripſit de pavonibus, de horum numero, in Urbe Roma: tantus ille; qui ad quid, niſi ad palatum? hæc ceciniſſe Antiphanem comicum in Tychone credidit Athenæus lib. 14.

> Τὸν ταὼν μὲν ὡς ἅπαξ τις ζεῦγος ἤγαγεν μόνον
> Σπάνιον ὂν τὸ χρῆμα· πλείους δ' εἰσὶ νῦν τῶν ὀρτύγων.
> Χρηστὸν ἄνθρωπον δέ γ' ἄν τις ἕνα μόνον ζητῇ ἴδῃ,
> Ὄψετ' ἐκ τούτου πονηροὺς πέντε παῖδας γεγονότας.

56 *Sextis quicumque Kalendis*. Si numeres Kalendas a Januario, hæ Juniæ erunt 6. Frequens loquendi modus Juriſconſultis. Celſus in L. Liber. 59. §. Si ita. De hered inſt. *Titius, ſi intra tertias Kalend. navis ex Aſia venerit, heres eſto*. Ulpianus in L. prima. §. Si qui. De verb. oblig. *Si ita interrogatus, Intra Kalend. quintas? reſponderit, Dabo Idibus; non obligatur*. Sed obſerva Junias ob hujuſmodi eſum dictas *fabarias*. In Kalendario Conſtantini magni prima dies menſis Junii ſic notatur, FABARICI.

57 *Arce quoque ex ſumma*. Nullus eſt ſenſus: ſcribe, *Arce quoque in ſumma*.

58 *Ex*

Addit. ad num. 53. Hæc inter aves in pulvere volutabiles refertur ab Ariſtotele Hiſt. Anim. 9. 49. quod gravior corpore quum ſit, minus altivola eſſe poſſit: hæ autem terreſtres in pulvere volutantur; Paullo major perdice eſt, ejus dorſum variis notis diſtinguitur, color fictilium, licet magis ſubrubeſcat, ut laudatus Alexander Myndius. Ab Ariſtophane ſuaviſſimæ carnis eſſe dicitur.

Addit. ad num. 54. Grues aves dicit Ovidius gaudentes Pygmæo ſanguine, ex iis, quæ narrantur, huic genti infenſas fuiſſe, coegiſſe eam ſæpe arma capere, & illo, ubi pullos educabant, expeditionem facere. Placet (mirum quantum!) Heinſiana lectio ex Urſini, Voſſii, & ex uno Vatic. Cod.

> *Nec Latium norat, quam prabet Jonia dives,*
> *Nec, quæ Pygmæo ſanguine gaudet, avem.*

Addit. ad num. 56. Non poſſum me continere, quin libere dicam, quod ſentio. Tantum abeſt, ut quæ a Macrobio, & ab iis, qui in Macrobii ſententiam ivere, contemnenda eſſe videantur de Carna, quæ alibi dicta ſunt, ut quum eorum aliquid vel ipſe Ovidius ex veterrimo inſtituto, ac ſuperſtitione olfecerit, cogatur confiteri ſacrum Deæ ex faba & farre factum, a qua viſcera conſervarentur.

Huic lædi viſcera poſſe negant.

Ipſo enim die, quo Carnæ faba, & farre fieret, qui ederet, ejus viſcera morbo defendi poſſe putabant. Libet integrum diſtichon repetere.

> *Quæ duo mixta ſimul ſextis quicumque Kalendis*
> *Ederit, huic lædi viſcera poſſe negant.*

58 *Ex voto memorant*. Hujus nec verbum quidem in Plutarcho, ſed tantum de diruta Manlii domo; quaſi hanc ob cauſſam in ejuſdem area a Senatu ædem Monetæ collocatam.

59 *Ante domus Manli fuerat*. Livius lib. 7. *Inter ipſam dimicationem ædem Junoni Monetæ vovit: cujus damnatus voti quum victor Romam revertiſſet, Dictatura ſe abdicavit. Senatus Duumviros ad eamdem ædem pro amplitudine Populi Romani faciendam creari juſſit. Locus in arce deſtinatus, quæ area ædium M. Manlii Capitolini fuerat.*

60 *Vixit, ut occideret*. Ut illud de ſe exule in Triſtibus:

Integer hanc potui nuper bene reddere vitam;
Exul ut occiderem nunc mihi vita data eſt.

61 *Damnatus crimine regni*. Ob id ſaxo Tarpejo dejectus: locuſque idem in uno homine, & eximiæ gloriæ monimentum, & pœnæ ultimæ fuit.

62 *Lux eadem Marti feſta eſt*. Iiſdem Kal. Juniis Marti litabant extra portam Capenam, ubi templum habebat. Id in Livio lego: *Quum omnes extra portam Capenam ad Matris ædem convenire juniores armatos juſſiſſet*; & idem hoc loco: *Semitamque ſaxo quadrato ad Martis ædem Capena porta ſtraverunt*; & hoc alio: *Viam Cenſores ſternendam a porta Capena ad Martis templum locavere*. Ex quo ultimo elicio verum illud docti viri, nullum templum Martis in hortis adjacentibus portæ Capenæ (ibi quidam unum conſtituebant) reperiſſe; ſed ulterius in via Appia, & longe a mœnibus, a quibus ad templum ſpatium aliquod ſternendi extaret; de quo toties Livius. Hæc ædes a Lucio Sulla Felice reſtituta, aucta, ac ſupra centum columnas impoſita; poſtea diruta precibus Stephani Pontificis Maximi, quum juſſu Gallieni ibi cogeretur ſacrificare. Lege latius tanti viri miraculum in Baronio anno Chriſtiano CCLX.

63 *Tectæ porta Capena viæ*. An Appia eſt *via tecta*, hoc eſt, lapide ſtrata, quæ a porta

Addit. ad num. 58. Multo ante conditam Monetæ ædem in area domus Manlii, aliam in Arce huic ipſi conſecratam fuiſſe conjicimus ex illis Tullii verbis de Divin. 1. 45. *Scriptum eſt a multis, quum terræmotus factus eſſet, ut ſue plena procuratio fieret, vocem ab æde Junonis ex arce extitiſſe, quocirca Junonem illam appellatam Monetam*. De alia item Æde in Monte Aventino condita mentio fit a Val. Max. lib. 1. cap. 8. Ne gravea ſit Valerio ipſo ejus rei hiſtoriam audire. *Captis a Furio Camillo Veiis, milites juſſu Imp. ſimulacrum Junonis Monetæ* (*Reginam* dicit Livius) *quod ibi præcipua religione cultum erat, in Urbem translaturi, ſede ſua movere conabantur, quorum ab uno per jocum interrogata Dea, an Romam migrare vellet? velle ſe, reſpondit. Hac voce audita, ludus in admirationem verſus eſt: Jamque non ſimulacrum, ſed ipſam cælo Junonem petitam portare ſe credentes, læti in ea parte Aventini Montis, in qua nunc Templum ejus cernimus, collocaverunt.*

Addit. ad num. 61. Comitia centuriata habita fuere, de Manlio judicium quum fieret, in Campo Martio non jam, ſed in luco Petilino extra Portam Flumentanam: quum enim e Campo Arx conſpici poſſet, oraretque ipſe ſingulos, ac univerſos, ut Capitolium, quod jam defenderat, intuerentur, atque ita de ſe judicarent, manuſque tendens ab hominibus ad Deos preces averteret, nullus eſſe poterat in animis beneficio præoccupatis crimini locus. Qua propter in Petelino, unde in Capitolium conſpectus eſſe non poterat, concilium Populi indictum eſt. Manlii mortem peſtilentia conſequuta quum eſſet, nullaque ejus cauſſa appareret (vide Romanorum hominum ſuperſtitionem) ſermones in vulgus diſperſi: *Violatum Capitolium eſſe ſanguine ſervatoris, nec Diis cordi fuiſſe pœnam ejus oblatam prope oculis ſuis, a quo ſua templa erepta e manibus hoſtium eſſent*. Hæc Livius lib. 6. c. 20.

Addit. ad num. 63. *Rectæ*, quod in tribus veteribus legit Carolus, quaſi jure ſuo expungit Heinſius, quod via Recta Campi Martii locum hic habere non videatur. Ita etiam emendat verſiculum Martialis lib. 3. epigram. 5. v. 5. reponitque *Tectæ*.

Protinus hunc primæ quæſitum i limine Tectæ
Quos tenuit Daphnis, nunc tenet ille Lares.

Sed bona tanti Viri pace non poſſum mei lectionem improbare

Protinus huc adeas, primiſque in limine tecti
Quos tenuit Daphnis, nunc tenet ille Lares.

porta Capena incipiebat ? an noſtro inhærebis Codici, in quo *dextre?* (ac ſi bivium extra portam fuiſſet, dextraque via templum iſtud poſitum) an tribus veteribus, in quis eſt *recta ?* Quæ via Romæ ſita prope Flaminiam. Martialis lib. 8.

Dum repetit ſera conductos nocte penates
Lingonus a recta Flaminiaque recens.

Seneca in Apocolocyntoſi hujus etiam meminit: *Trahit*, inquit, *capite obvoluto, ne quis eum poſſet agnoſcere, per campum Martium, inter Tiberim & viam rectam*. Sed, ſodes, elige γραφὴν e duabus prioribus, quæ magis ſedeat, hanc rejice: nam porta Capena prorſus averſa eſt a recta & Flaminia.

64 *Meritam delubra fatemur*. Tempeſtatis ædem ajunt votam a M. Marcello, qui bello Punico ſecundo Syracuſas vicit, ab Oceani periculo liberato, quum in Corſicam & Sardiniam navigaret. Situs ædis fuit in Appia etiam extra portam Capenam, ut illa Martialis.

65 *Tunc oritur*. Eiſdem Kalendis oſtendit ortum totius Aquilæ veſpertinum: cui adſtipulatur Culumella, & Plinius.

66 *Poſtera lux*. IV. Nonas Hyades oriuntur heliace.

67 *Mane ubi bis fuerit*. Pridie Nonas Junii Bellonæ ædes conſecrata in circo Flaminio verſus portam Carmentalem. In hac dabatur Senatus Legatis exterarum nationum, quas in urbem admittere nolebant, item Ducibus e bello revertentibus. Livius de M. Marcello e Sicilia victore redeunte lib. 16. *Ejuſdem æſtatis exitu M. Marcellus e Sicilia provincia quum ad verbum veniſſet, a C. Calpurnio Prætore Senatus ei ad ædem Bellonae datus eſt*; & ſexcentis locis.

68 *Tuſco Bellona duello*. In eo caſtra hoſtium ab Appio capta, immo direpta, præda ingens, parta, & militi conceſſa, ſeptem millia & trecenti occiſi, duo millia & centum viginti capti. Victoriæ hujus mentio exſtat in hoc lapide, in quo plura Appii geſta; quæ ſparſim per hæc quatuor diſticha leguntur.

APPIVS CLAVDIVS
CENSOR. COS. BIS DICT. INTERREX III.
PR. II. ÆD. CVR. II. Q. TR. MIL. III. COMPLVRA
OPPIDA DE SAMNITIBVS CEPIT,
SABINORVM ET TVSCORVM EXERCITVM
FVDIT, PACEM FIERI CVM PYRRHO
REGE PROHIBVIT, IN CENSVRA VIAM
APPIAM STRAVIT, ET AQVAM IN
VRBEM ADDVXIT, ÆDEM BELLONÆ
FECIT.

69 *Appius eſt auctor*. Habes hoc ex lapide: cui ſubjungo iſtace Livii lib. 10. *Dicitur Appius in medio pugnæ diſcrimine, ita ut inter prima ſigna manibus ad cælum ſublatis conſpiceretur, ita precatus eſſe: Bellona, ſi nobis bodie victoriam duit, aſt ego templum tibi voveo.*

70 *Pyrrho qui pace negata*. Hic Pyrrhus Epirotarum Rex ſuppetias Tarentinis dedit, indicto eis a Romanis bello: ipſe in Italiam venit anno Urbis conditæ CDLXXIII. ſibique junxit Samnites, Lucanos, Brutios. Vaſtavit multam Italiæ partem; deinde a Romanis petiit pacem eo pacto, ut oppida jam victa fas eſſet ei retinere: negatum hoc Appii cæci ſtimulis. Eutropii Breviarium: *Pax diſplicuit; remandatumque Pyrrho a Senatu eſt, eum cum Romanis, niſi ex Italia receſſiſſet, pacem habere non poſſe*. Epitome Liviana lib. 13. *Cyneas, Legatus a Pyrrho ad Senatum miſſus, petiit, ut componendæ pacis cauſſa Rex in Urbem reciperetur: de qua re quum ad frequentiorem Senatum referri placuiſſet, Appius Claudius, qui propter invaletudinem oculorum jam diu a conſiliis publicis abſtinuerat, venit in curiam; & Sententia ſua tenuit ut id Pyrrho negaretur*. Is poſtea victus, & ex Italia pulſus anno Urbis conditæ CDLXXVIII.

71 *Multum animo vidit*. Tunc enim captus utroque oculo, imo & ſurdus id temporis eſſe cupivit; ne quoſdam in Senatu audiret ad fœdam pacem inclinantes. Plutarchus in Pyrrho, de Claudio, qui hæc locutus in Curia: Πρότερον μὲν (ἔφη) τὴν περὶ τὰ ὄμματα τύχην ἀνιαρῶς ἔφερον, ὦ Ῥωμαῖοι· νῦν δὲ ἄχθομαι, πρὸς τῷ τυφλὸς εἶναι, μὴ καὶ κωφὸς ὤν, ἀλλ' ἀκούων αἰσχρὰ βουλεύματα καὶ δόγματα ὑμῶν, ἀνατρέποντα τῆς Ῥώμης τὸ κλέος.

72 *Eſt ibi*. Vetus: *Eſt ubi*.

73 *Parva columna notæ*. Optime: nam vere parva, & columella. Feſtus Pompejus: *Bellona dicebatur Dea bellorum: ante cujus templum erat columella, quae bellica vocabatur; ſupra quam haſtam jaciebant, quum bellum indicebatur*; & Publius Victor in regione 9. *Aedes Bellonae verſus portam Carmentalem: ante hanc aedem columna index belli inferendi*.

74 *Belli praenuntia mitti*. Idque ecce clarius e Dione de M. Antonino in Marcomannico bello: Ταῦτα ποιήσας, καὶ τὸ δόρυ τὸ αἱματῶδες παρὰ τὸ Ἐνυεῖον ἐς τὸ πολέμιον δὴ χωρίον (ὥς γε τῶν συγγενομένων αὐτῷ ἤκουσα) ἀκοντίσας, ἐξωρμήθη.

75 *Altera pars Circi*. In reliqua parte Circi Flaminii erat ædes Herculis Magni Cuſtodis: nec umquam hæc fuit, ut blaterat Fanenſis, in Circo maximo, qui in regione 11. in ea ſane hæc exſtabant ſacra Herculi ædificia, templum Herculis Victoris, in foro Boario; ædes Herculis Olivarii ad portam Trigeminam; ædicula Herculis Triumphalis in Circo: non invenies certe aliquam cognomento *Cuſtodis*; ſed tantum in Circo Flaminio. Fragmentum veteris Kalendarii: HERCVLI MAGNO CVSTODI IN CIRCO FLAMINIO. Auctorem hujus templi fateor me ignorare: nam ſi in Circo Flaminio unum tantum fuit Herculis templum, hoc certe conſtitutum a Fulvio Nobiliore: nec factum monitu Sibyllino; quod repugnat his Ovidii. Si duo, ut patet ex Topographia urbica Onufrii Panvinii, bellum erit cum Sexto Rufo, & P. Victore, qui tantum unum nominant in Circo: ſed in horum exemplaribus multæ lacunæ. Et ego certe ſuſpicor, duo in eodem fuiſſe, hanc ædem Herculis Cuſtodis a Senatu extructam juſſu carminis Cumani; alteram a Fulvio, poſtea reſtauratam a Philippo Auguſti vitrico: de qua noſter ſub metam hujus Libri.

76 *Sylla probavit opus*. Nullus mihi nec vetus nec novus ſcriptor, qui hoc probet. Tantum iſtud de Sylla in Plutarcho inveni: Ἀποθύων δὲ τῆς οὐσίας ἁπάσης ὁ Σύλλας τῷ Ἡρακλεῖ δεκάτην, ἑστιάσεις ἐποιεῖτο τῷ δήμῳ πολυτελεῖς. Sed τὸ *probavit* accipio eo ſenſu, quo veterem hunc lapidem;

M. MA-

Addit. ad num. 71. Multorum animos ſuavis, blandæque orationis illecebris deliniverat adeo Cineas quidam a Pyrrho de pace componenda Orator miſſus, ut partem Senatus in ſententiam tracturus eſſet niſi gravi oratione Appius pacem diſsuaſiſſet. Verumtamen ipſe Patrum Auctoritatem, graviſſimique Conſilii dignitatem, & amplitudinem admiratus, *Regum ſibi illum conſeſſum viſum fuiſſe*, palam dictitabat.

Addit. ad num. 72. Hexametrum diſtichi hujus ſic legitur ab Heinſio

Proſpicit a Templo &c.

ex fide duorum Codicum Urſini veterrimi, & Patavini: ſic autem ipſe ſecum putat. *Summus Circus pars anterior Circi, quid ergo proſpicit a tergo? Si de tergo areæ accipis, legi debet reſpicit, proſpicere enim a tergo nemo dicitur, ſi de tergo templi interpretaris, peccas in hiſtoriam. Area enim hæc ante ædem Bellonæ erat, ut ex Feſto in Bellona, & Pub. Victore in regione* IX. *diſcimus*. Sed qui noſtram retinent non intelligunt *a tergo Ædis Bellonæ, ſed a tergo Circi*, hoc eſt a tergo convexæ extremitatis Circi, in qua Ædes Bellonæ; & ſic non inepte ſummus dicitur: convexa enim hæc extremitas prima cernitur non quidem ingreſſis in circum, ſed iis, qui in area eſſent.

Addit. ad num. 74. Conſul humiliori columnæ huic inſiſtens, (neque enim depreſſior cum eſſet, inniti poterat) haſtam in eam partem contorquebat, ubi vel Rex erat, vel Gens, cui bellum eſſet indicturus.

M. MANILIVS M. F.
L. TVRPILIVS L. F.
DVOMVIR,
DE SENATVS SENTENTIA
ÆDEM FACIENDAM COERA
VERVNT, EIDEMQVE
PROBAVERE.

77 *Sancto, Fidione referrem.* Hic Deus præcipue cultus a Sabinis: & Fidius, & Sabus, & Sanctus, & Semipater vocatus. Sed puto diverſum Sanctum a Sabo; ex quo Sabinos nomen accepiſſe, M. Cato in Originibus tradit his verbis: *Nomen eſſe impoſitum ex Sabo Divi Sanci Gentilis filio.* Idem quoque Silius innuere videtur in VIII.

Ibant & læti: pars Sanctum voce canebant
Auctorem gentis; pars laudes ore ferebant,
Sabe, tuas: qui de patrio cognomine primus
Dixiſti populos magna ditione Sabinos.

Sic legit & citat hos verſiculos Aldus Manutius in Quæſitis. Sed mallem ibi non *de patrio* legere, ſed *de proprio*. Quomodo enim de Sancti patris nomine dixit Sabinos Sabus, ac non de ſuo potius, quum hoc Sabini etymon flagitet? Mens ſane Poetæ fuit, ut exiſtimaret a Sancto originem Sabinos, ſed a Sabo nomen traxiſſe: Sanctus enim fuit primus Sabinorum Rex, ſi Auguſtino fides adhibenda lib. 18. de Civitate Dei: *Sabini Regem ſuum primum Sancum, ſeu, ut alii, Sanctum, retulerunt in Deos;* ſic legendum, non corrupte *Xanthum*, vel *Xanthium*. Relatus ergo in Deorum ſynodum a Sabinis, immo a Romanis. Juſtinus Martyr locum in Urbe deſignat, ubi illi ſtatua erecta, cum inſcriptione & titulo Sancti Dei; ejus verba ſunt in ſecundo pro Chriſtianis Apologetico: Ὅς ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος διὰ τῆς τῶν ἐνεργούντων δαιμόνων τέχνης δυνάμεις ποιήσας μαγικὰς ἐν τῇ πόλει ὑμῶν βασιλίδι Ῥώμῃ, Θεὸς ἐνομίσθη, καὶ ἀνδριάντι παρ' ὑμῶν ὡς Θεὸς τετίμηται· ὃς ἀνδριὰς ἀνεγήγερται ἐν τῷ Τίβερι ποταμῷ, μεταξὺ τῶν δύο γεφυρῶν, ἔχων ἐπιγραφὴν Ῥωμαϊκὴν ταύτην, SIMONI DEO SANCTO. Ubi *Simoni* neſcio quomodo ſcriptum pro *Semoni*. Tertullianus quoque ſimile mendum habet, ſi mendum vocari poteſt, in Apologetico: *Quum Simonem magum ſtatua, & inſcriptione Sancti Dei inauguratis;* nam I. pro E ſæpe in inſcriptionibus antiquis uſurpatum. Sed fere *Semoni* in pervetuſtis memini legiſſe; ut in hac:

SANGO SANCTO SEMONI DEO FIDIO SACRVM
DE CVRIA SACERDOTVM BIDENTALIVM
RECIPERATIS VECTIGALIBVS.

& in iſta: SEMONI SANCO DEO FIDIO SACRVM SEXTVS POMPEIVS S. P. F. COL. MVSSIANVS QVINQVENNALIS DECVRIO BIDENTALIS DONVM DEDIT.

78 *An tibi Semipater.* Joſephus Scaliger mallet, *An tibi Semo pater.* Non ſuadet Inſcriptio Reatina:

SEMIPATRI SANCO.

79 *Donarunt æde Sabini.* Hi ergo populi templi auctores. O ſi verum! Sed vereor ne verior Dionyſius lib. 9. qui ſcribit, Spurium Poſtumium Conſulem dedicaſſe anno Urbis conditæ CCXCVIII. ultimum vero Tarquinium exſtruxiſſe; gloriam tamen inſcriptionis Poſtumio ex S. C. conceſſam, verba ejus hæc ſunt: Ἐν δὲ τῇ πόλει τὸν νεὼν τοῦ Πιστίου Διὸς Σπόριος Ποστύμιος ὁ συνύπατος αὐτοῦ καθιέρωσε, μηνὸς Ἰουνίου ταῖς καλουμέναις νόναις, ἐπὶ τοῦ Ἐνυαλίου λόφου, κατασκευασθέντα μὲν ὑπὸ τοῦ τελευταίου βασιλέως Ταρκυνίου, τῆς δὲ νομιζομένης παρὰ Ῥωμαίοις ἱερώσεως οὐ τυχόντα ὑπ' ἐκείνου. τότε τῇ βουλῇ δόξαν, ὁ Ποστύμιος ἔλαβεν αὐτοῦ τὴν ἐπιγραφήν. Forte ob odium in Tarquinios.

80 *Noſtris diuturnior annis Filia.* Hujus nomen non legi: hoc teneo, ex ea nepotes Ovidium habuiſſe; idque ipſomet atteſtante in Triſtibus:

Filia me mea bis prima fecunda juventa,
Sed non ex uno conjuge, fecit avum.

Tangit filiæ διγαμίαν.

81 *Donec ab Iliaca.* Uſque ad XVII. Junii diem. Feſtus: *Stercus ex æde Veſtæ XVII. Kalendas Julias defertur in agniportum medium fere clivi Capitolini: qui locus clauditur porta Stercoraria; tantæ ſanctitatis majores noſtri eſſe judicaverunt.* In veteri Kalendario ſcribitur hæc dies, Q. ST. DF.

82 *In mare Tibris aquis.* Cui credam, Feſto, Varroni, an noſtro? Illi ajunt, delatum in locum certum, imo hunc porta clauſum ad venerationem: Naſo vult jactum in Tiberim. Hæreo

83 *Detonſo crinem depectere buxo*. Sic legas. Detonſus eſt raſilis. Inepte libri duo, *detonſum crinem*. His ego diebus Flaminicæ Diali vetitus concubitus, ungues ferro ſecare, capillum depectere: quod ei etiam præcipue non fas per id tempus quo ad Argeos itabat, ut xv. & xvi. Kalendas Apriles; noſter menſe Martio:

Itur ad Argeos (qui ſint, ſua pagina dicet)
Hac, ſicut memini, praeteritaque die.

Lex Flaminica: CVM EAT AD ARGEOS, NEQVE CAPVT COMITO, NEQVE CAPILLVM DEPECTITO.

84 *Ferro ſubſecuiſſe licet*. Diebus licitis ſegmina ſubter arborem ſiliquam terra operiebantur. Vide leges Flamini & conjugi impoſitas ex libris Sacerdotalibus apud A. Gellium lib. 10. cap. 15.

85 *Per-*

Addit. ad num. 83. *Detonſo* non diſplicet pro *raſili*: Raſilis enim ſumitur non pro eo tantum, quod radi poteſt, ſed etiam pro eo quod politum, lævigatumque eſt. Ovid. 8. Metamorph. v. 318.

Raſilis huic ſummam mordebat fibula veſtem.

Probaretur mihi maxime Heinſiana lectio *Non mihi dentoſa* &c. niſi *dentoſa* vox eſſet inſolentior, pro qua *dentata* reponitur, quæ lectio, ob litterarum mutationem, non precario, ſed per vim detorta eſſe videtur.

Addit. ad num. 84. Eas in commodum Lectoris huc attulimus: *Capillum Dialis, niſi qui liber homo eſt, non detondeto.*

Unguium Dialis, & capilli ſegmina, ſubter arborem infelicem (ſiliquam alii legunt*) terra integunto.*

Equo Dialem Flaminem vehi, religio eſto.

Italia ne egreditor.

Noctem unam manere extra Urbem nefas eſto.

Jurare Dialem fas nunquam eſto.

Annulo ſolido ne utitor, caſſo, pervioque utitor.

Ignem e Flaminia, niſi in ſacrum, efferri, jus ne eſto.

Funebres tibias ne audito.

Locum, ubi buſtum eſt, ne ingreditor. Cadaver ne attingito.

Funus tamen exſequi, ne Religio eſto.

Claſſem procinctam extra Pomerium ne videto.

Vinctus, ſi ædes ejus introjerit, ſolvitur; vincula per impluvium in tegulas ſubducuntur, atque inde foras in viam demittuntur.

Nodum in apice, in cinctu, ullave in parte ne habeto.

Qui ad verberandum ducitur, ſi ad pedes ejus ſupplex procubuerit, eo die verberari, piaculum eſto

Capram, & carnem incoctam, hederam, & fabam neque attingito, neque nominato

Propaginem e vitibus altius protentis ne ſuccidito

Pedes lecti luto tenui circumlito, de eo lecto trinoctium ne decubito, neve alium cubare ſinito, apud ejus lecti fulcrum capſula cum ſtrue, aut ferro ne eſto.

Dialis quotidie feſtatus eſto.

Sine apice ſub dio ne eſto: Sub tecto enim uti libet, & non pridem a Pontificibus conſtitutum. Marſurius prodidit Gellio teſte ceremoniarum aliquot ei gratiam factam fuiſſe. Sed alias perſequamur.

Farinam fermento imbutam ne attingito.

Tunicam intimam niſi in locis tectis ne exuito; id cautum ne ſub coelo in oculis Jovis nudus eſſet.

Nemo ſuper Flaminem Dialem in convivio præter Regem Sacrificulum accumbito.

Uxorem ſi amiſit, Flaminio decedito.

Ejus matrimonium, niſi morte, ne dirimitor. Verba Prætoris ex edicto perpetuo de Flamine Diali, & Sacerdote Veſtæ hæc ſunt. SACERDOTEM VESTALEM, ET FLAMINEM DIALEM IN OMNI MEA JURISDICTIONE JURARE NON COGAM. Solus album Galerum habebat, ut refert idem Gellius ex Teſtimonio Varronis R.R. Div. lib. 2. vel quod maximus eſſet, vel quia Jovi immolata hoſtia albato fieri neceſſe eſſet. Harum legum aliquot cauſſas inquirit Plutarchus, quem conſule in Problemat. & Quæſt. Roman. quæſt. 109. Videris etiam apud ipſum non licuiſſe Flamini Diali antiquitus aut magiſtratum petere, aut capere, ne aut a ſacris avocaretur, aut multa contra Religionem facere cogeretur.

Miniſtros patrimos, matrimoſque eſſe oportebat. *Flaminius camillus* (hæc Feſtus) *puer dicebatur ingenuus, patrimus, & matrimus, qui flamini Diali ad ſacrificia præminiſtrabat.*

Flaminia dicebatur Sacerdotula, quæ Flaminicæ Diali præminiſtrabat, eaque patrima, & matrima erat, ideſt patrem, matremque adhuc vivos habebat. Idem.

85 *Perpetua ſit mihi lege datus*. Quid iſtud eſt? ergo divortium Flaminicæ vetitum fuit; ita: nam univira & unicuba eſſe debebat. Ad hunc ritum Tertullianus exhortatione ad caſtitatem: *Monogamia apud Ethnicos in ſummo honore eſt, ut & virginibus legitime nubentibus univira pronuba adhibeatur, & ſi auſpicii initium eſt. Item in quibuſdam Sollemnibus, & Auſpiciis, ut prior ſit univiræ locus. Certe Flaminica non niſi univira eſt; quæ & Flaminis lex eſt.* Dixi ſupra, *univira*; forte melius, *univiria*. Sed utraque vox ad verum. nam primæ accommodo vetuſtum hunc lapidem: RENATVS VOLVSIE JVSTE MATRI CARISSIMÆ, OMNIVM FEMINARVM SANCTIORI VNIVIRÆ; ſecundæ, Trebellii Pollionis iſta, de Calpurnia Titi conjuge: *Fuit*, inquit, *ſancta, & venerabilis ſemina de genere Cenſorinorum, id eſt Piſonum* (lege *Ceſonianorum*; qui umquam Piſones Cenſorini?) *quam majores noſtri univiriam Sacerdotem inter ſacratiſſimas ſeminas adorarunt*.

86 *Tertia poſt Nonas*. VII. Idus Arctophylax occidit mane.

87 *Ludos in gramine campi*. De his ita Feſtus: *Piſcatorii ludi vocantur, qui quotannis menſe Junio trans Tiberim fieri ſolent a Praetore urbano pro piſcatoribus Tiberinis: quorum quaeſtus non in macellum pervenit, ſed fere in aream Volcani: quod id genus piſciculorum vivorum datur ei Deo pro animis humanis*.

88 *Æra recurva*. Γναμπτὰ quoque ἄγκιστρα, dixit Homerus in Oydſſea.

89 *Mens quoque numeu habet*. Poſt infelicem illam Romanorum cladem ad lacum Traſymenum.

90 *Delubra videmus Vota*. Suaſu Decemvirum. Poſt inſpectos libros Fatales, ædem vovit Attilius Prætor, dedicavit T. Octacilius Craſſus. Vide Livium lib 32. & 33.

91 *Leto Conſulis*. C. Flaminii.

92 *Mediis ſex lucibus Idus*. Oſtendit quo die conſecrata: hoc eſt, eodem VII. Idus. In Kalendario ſtatim poſt hunc legitur: MENTI IN CAPIT. Puto verius, & credo, noſtro haud dubie alio ſibi mentem, quum hæc ſcriberet: nam VII. Idus adſignificavit ſupra in illis, *Tertia poſt Nonas*. Quod ſi eodem fuit dies conſecrationis, ſuperfluum ſane hoc iterum uno diſticho adnotare: idcirco ſuſpicor, VI. Idus his duobus verſiculis exprimere voluiſſe, non VII. ut ex iiſdem colligo.

93 *Tibi nunc operata reſolvimus ora*. V. Idus erant ſacra Veſtalia, ut monent Kalendaria; de feſto M. Varro lib. 5. *Dies Veſtalia, ut virgines Veſtales Veſtae ſacrificent*. In Kalendario Conſtantini Magni, VII. Idus VESTA APERIT: V. Idus VESTALIA: XVII. Kalendas Julias VESTA CLVDITVR. Prima, & ultima verba capio de penu Veſtali: qui, quum Veſtalium dies aderat, aperiri ſolitus; claudi puto poſt illa præterita. Vide an ad hanc mentem hic Feſti Pompeii locus: *Penus vocatur locus in aede Veſtae intimus tegetibus ſeptus: qui certis diebus circa veſtalia aperitur*.

94 *Dena quater memorant*. Annus erat 40. Urbis conditæ.

95 *Quum flammae cuſtos*. Non placet liber in quo, *Dum flammae cuſtos*.

96 *Æde recepta Dea eſt*. Veteri ineſt, *Urbe recepta*. Credo, & faveo vulgato Codici, non iſti: nam ſequitur, hanc ædem *Regis opus placidi*; id eſt, a Numa templum conditum.

97 *Recepta Dea eſt*. Et ubi antea ſacra hæc Veſtæ? Ilium certe habuit primitus; poſtea ab Ænea Lavinii conſtituta: inde in Albam longam tranſtulit Aſcanius, Numa vero in Urbem. Sed Alba haud remanſit ſine ſacris. Vetus interpres ad illud Satyrici,

Ignem Trojanum, & Veſtam colit Alba minorem:

Romanos, ait, Tullo Rege movere ea ſacra, & transferre voluiſſe, ſed magnam lapidationem

---

Addit. ad num. 91. *Letho C. Flaminii*, inquit Carolus: cur non Paulli Æmilii? hic certe Conſul ea clade Romanorum ad Cannas cecidit, quæ omnium maxime & attonitos facere Romanos debuit, & graviſſimum Afrorum metum eorum animis incutere.

Addit. ad num. 96. Video varios varia ad hunc locum afferre, ac ſuam quemque lectionem pro virili parte tueri. Sed, ut vere dicam, ita in noſtra cohærent ſecum omnia, ut nullo pacto poſſim ab ipſa recedere. Si libet, adi variorum adnotationes a B. Cnippingio collectas, & quæ ibi proponuntur ab Heinſio lib. 6. v.258.

nem de cælo factam ; & juſſos ex libris Sibyllinis Pontifices ex S. C. ſacra Albæ renovare. Fuerunt quoque & Tiburi Virgines Veſtales ; ſed puto poſt tranſlationem Romanam, non antea ; hæc quidem inſcriptiones teſtantur :

SAVFEIAE ALEXANDRIAE
VV. TIBVRTIVM
CAPLATORES TIBVRTES.
altera :
C. SEXTILIVS
VV. TIBVRTIVM
LIB. EPHEBVS
HERCVLANEVS AVGVSTALIS.

98 *Lento vimine textus erat*. Hic in ipſa nova æde, ni fallor, poſtea ſervatus eadem religione qua vetus illa Romuli caſa : & hunc puto Feſti *penum* ; nam idem de eo ſupra · *Tegetibus*, inquit, *ſeptus*.

99 *Qui ſuſtinet atria Veſtæ*. Atrium erat ubi illæ degebant. Plinius: *Virgines quum vi morbi atrio Veſtæ coguntur excedere, matronarum curæ cuſtodiæque mandantur*. Illud igitur fuerat pars regiæ, quam *parvam* alicubi vocat, hic *magnam*.

100 *Quæ nunc manet*. Rotunda ſcilicet eſt : nec alia dicitur fuiſſe antiquæ ædis forma ; monent id paſſim priſca numiſmata.

101 *Terra pilæ ſimilis*. Quis non trahat huc illa Feſti Pompeii, licet protrita ? *Rotundam ædem Veſtae Numa Pompilius Rex Romanorum conſecraſſe videtur ; quod eamdem eſſe terram, qua vita hominum ſuſtentaretur, crediderit, eamque in pilae formam eſſe, ut ſui ſimili templo Dea coleretur*.

102 *Stat globus*. Significat illam ſolidam Archimedis ſphæram. Solidæ opponitur κεκαντῷ, quæ intus aerem non claudit.

103 *Tantum ſeceſſit ab imis Terra*. In ejus, inquit, medio puncti inſtar hærebat tellus. Scias illam e vitro fabricatam : ut id perſpici poſſet, motus etiam ipſi cæleſtes, ſiderum ortus, & occaſus, mentitus Signifer, ſimulacra Cynthia, ut cum Claudiano loquar. Salve magne Archimedes patriæ noſtræ decus, ingenium ſupra humanum ; heu ! ubi jam inſignia Sicula illa capita ? videtur hodiernum cælum prorſus aliud ab antiquo. Ubi Theocriti, ubi Lyſiæ, & quorum plerumque ſcripta nobis ætas invidit ? Dabimus ante biennium, ſi Deus volet, Bibliothecam Siculam, ut mireris, quos viros ea tellus emiſerit ; imo ut lugeas, quas gemmas orbis amiſerit.

104 *A pluvio vendicat imbre tholus*. Græci hujuſmodi templum dicerent ναὸν θολοειδῆ ; ſic apud Athenæum lib. 5. Ναὸς Ἀφροδίτης θολοειδής. Tholi forma eſt οὐρανοειδής : propterea ſcripſit Dio lib. 53. Pantheum, quod Romæ condidit Agrippa, θολοειδὲς ὂν τῷ οὐρανῷ προσεοικέναι. Inepte Marſus, ut ſolet, θόλον vult eſſe teſtudinem ; quum hæc eadem, quæ Græcis χελώνη.

105. *Cur ſit virginibus*. Duplicem aſſignat cauſſam, cur Veſtæ virgines inſerviant. Prior eſt, quod inter ſorores tantum ipſa remanſerit viri impatiens · altera, quod Veſta ſit eadem cum igne, a quo nihil generatur. Cicero duas alias retulit : *Veſtæ colendæ*,

Addit. ad num. 101. Quis ad alteram Diſtichi partem, & verſum ſequentium non trahat illud ejuſdem Ovidii Metamorph. lib. 1. ?

Nec circumfuſo pendebat in aere Tellus
Ponderibus librata ſuis : nec brachia longa
Margine terrarum porrexerat Aamphitrite.

Addit. ad num. 104. Servius ad illud Virgilii Æneid. 9. v. 407.

Si qua tuis unquam pro me pater Hyrtacus aris
Dona tulit, ſi qua ipſe meis venatibus auxi,
Suſpendique tholo ; aut ſacra ad faſtigia fixi,

Tholus, inquit, *proprie eſt veluti ſcutum breve, quod in medio tecto eſt, in quo trabes coeunt, ad quod dona ſuſpendi conſueverunt : quæ tamdiu dona dici poterant, quamdiu non profana fierent, ſicuti in libris ſacrorum refertur. Bene autem venatorem inducit Numen invocare ſylvarum. Alii tholum dicunt genus fabricæ Veſtæ, & Panthære. Alii tectum ſine parietibus columnis ſubnixum. Ædes autem rotundas tribus Diis dicunt fieri debere Veſtæ, Dianæ, vel Herculi, vel Mercurio.*

dæ, inquit, *virgines praeſunt, ut advigiletur facilius ad cuſtodiam ignis, & ſentiant mulieres in natura feminarum omnem caſtitatem pati.*

106 *Semine Saturni.* Heſiodus in Theogonia:

> Ῥείη δ' αὖ δμηθεῖσα Κρόνῳ τέκε φαίδιμα τέκνα,
> Ἱστίην, Δήμητρα, καὶ Ἥρην χρυσοπέδιλον,
> Ἴφθιμόν τ' Ἀΐδην, ὃς ὑπὸ χθονὶ δώματα ναίει.

& Orpheus:

> Ἑστία ἀδυνάτοιο Κρόνου θύγατερ βασίλεια.

107 *Corpora nulla vides.* Veriorem ſententiam hic noſter ſequutus. Placuit enim Sophis quibuſdam, ignem noſtrum, & elementarem ſua quoque creare animalia; in quorum numero recenſeo Senecam: *Ignis*, hic inquit, *qui omnia conſumit, quaedam etiam creat: & quod videri non poteſt ſimile veri, animalia igne generantur.* Ariſtoteles lib. 5. Hiſtoriarum enarrat naturam quorumdam animalculorum, quæ in nive, & in igne generantur in Cypriæ inſulæ fornacibus ærariis: eadem quoque Strabo commemorat. Quæ nugæ ſemper mihi viſæ: nam quæ potior ratio eſt, quod in hiſce, non in aliis ſimilia ζῶα generentur? in 9. quoque idem inquit Philoſophus, auctores quoſdam eſſe, qui clorionem avem ex incendio naſci putent, ſed ipſe meram fabulam cenſet; imo manifeſte teſtatur, ex hoc noſtro igne nullum omnino creari animal: Πῦρ, ait, οὐδὲν γεννᾷ ζῷον, οὐδὲ φαίνεται συνιστάμενον πυρουμένοις οὔτ' ἐν ὑγροῖς, οὔτ' ἐν ξηροῖς οὐδέν; in eo tamen generari non negat: quod Seneca fatetur; & facit ad hoc ignem agentem, quum ait, *quædam etiam creat.* Non ſcripſit id Philoſophus: diverſum eſt πῦρ γεννᾶν a γεννᾶσθαι ἐν πυρί.

108 *Par Graii nominis.* Nam Ἑστίαν Græci dicunt ἀπὸ τοῦ ἑστάναι.

109 *Hinc quoque veſtibulum dici reor.* Primorem illam domus partem a Veſta, hoc eſt igni: nam in veſtibulo erat focus. Sed de etymo hujus voculæ aliud ſentit Nonnius, aliud Varro, hoc Ovidianum nemo. Servius: *Veſtibulum, ut Varro docet, etymologiæ non habet proprietatem, ſed fit pro captu ingenii.*

110 *Unde precamur, Quæ ſamur.* Legendum ſic hoc reliquum carminis:

> . . . . . . *Inde precando*
> *Dicimus, o Veſta, quæ loca prima tenes.*

111 *Olim ſcamnis conſidere.* Athenæus lib. 9. Ὅθεν οὐκ κατακλίνεσθαι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἔθος, ἀλλὰ δαίνυσθ' ἑζόμενοι, οὐ δ' εἰς μέθην πίνειν; & Iſidorus ex libris Varronis, de vita Populi Romani: *Majores noſtri ſedentes epulabantur: quem morem habuerunt a Laconibus, & Cretenſibus*; ſed mos ille abiit, tantum retentus in militia.

112 *Scamnis longis.* Hæc, ſi memini, alibi dixit *cava.* Compacta ergo tribus tabulis, aut quattuor, ſi ſubtus aliam habebant in arculæ formam. Uſi hac voce Græcobarbari ſæpicule; ſed raro iiſdem litteris: nam σκαμνῆον, καὶ σκαμνίον ſcribebant.

113 *An-*

Addit. ad num. 109. Miror fuiſſe, qui ex eo Vitruvii loco 6. cap. 18. ubi veſtibulum ſimul cum atrio, periſtylio, Tablinoque nominat partem domus æque, ac enumeratas, eſſe conficerent, neque intelligerent veſtibulum cum iis domus partibus complexum fuiſſe Vitruvium, in quibus omnibus eſſe licebat, quæque advenientibus, vel non vocatis paterent. Ita enim idem Vitruvius lib. 5. c. 7. *His, qui communi ſunt fortuna, non neceſſaria magnifica veſtibula, nec tablina, neque atria, quod hi aliis officia præſtant ambiundo, quæ ab aliis ambiuntur.* Loca hæc igitur aperta, atque omnibus adeunda. Ceterum in adventantium commodum veſtibulum ante ædium januam conſtitui ſolebat, ne in via eſſent, neve in ipſius domus ædibus. Locum autem ante fores fuiſſe aperte docet Cicero in Oratione pro Cæcin. cap. 12. *Quæro, ſi te hodie domum tuam redeuntem coacti homines, & armati non modo limine, tectoque ædium tuarum, ſed primo aditu, veſtibuloque prohibuerint, quid acturus ſis?*

Addit. ad num. 110. Mirum quantum inter ſe diſcrepant libri veteres! Duos ſi excipias, in quibus: *Unde precando Adfamur Veſtam* reliqui nihil boni. Scribendum videtur Heinſio

> . . . . *Inde precantes*
> *Præfamur Veſtam, quæ loca prima tenes*

Vel . . . . *inde precamur*

> *Præfati Veſtam.*

Ut vere dicam noſtram omnibus antepono

> . . . . . *Inde precando*
> *Dicimus, o Veſta, quæ loca prima tenes.*

113 *Antiquæ ſacra Vacunæ* : Hæc Dea multis viſa ; quæ otio, & vacantibus præeſſet : ſed Varroni libro primo Rerum divinarum Minerva eſt. *Quod ea maxime hi gaudent, qui ſapientiæ vacant*. Annua ſacra Romæ habuit, ut vides, & templum in quo illa factitata. Adi Urbis Topographos.

114 *Aliquo de more vetuſtas*. An rectius meus codex, *aliquid de more vetuſto?*

115 *Pura patella*. Purum omne aptum ſacrificiis : ſed vere, purum hic nihil aliud quam deterſum. Perſius Satyra 3.

. . . . . . *Purum, & ſine labe ſalinum*.

Plautus in Amph. Actu 4. Scena 3.

Tu purgari juſſeras vaſa, ut rem divinam faceres.

& in Captiveis :

Vaſa tibi pura appararier ad rem divinam cito.

inc verbum *purare*, pro purgare, paſſim Varroni, & Catoni uſitatum.

116 *Panis dependet aſellis*. In honorem Veſtæ hoc tempore aſini molitorii coronabantur a piſtoribus. Inter cauſſas recenſet fabuloſam quamdam, quæ apud Lactantium quoque exſtat his verbis : *Lampaſceni aſellum Priapo quaſi in ultionem mactare conſueverunt : quum enim hic Deus Veſtæ dormienti vim inferre conaretur, aſinus intempeſtivo clamore eam excitavit. Hinc libido inſidiatoris detecta. Apud Romanos eumdem aſellum Veſtalibus ſacris in honorem pudicitiæ conſervatæ panibus coronant*. Quod attinet ad formam panis, quæ aſinario collo imponebatur, in modum coronæ fuiſſe exiſtimo ; veluti olim diſtribuit populo Romano Aurelianus Imperator, ut teſtatur Flavius Vopiſcus : *Non prætermittendum videtur, coronas eum feciſſe de panibus, qui nunc ſiliginei vocantur, & ſingulis quibuſque donaſſe ; ita ut ſiligineum ſuum quotidie toto ævo ſuo, & unuſquiſque reciperet, & poſteris ſuis dimitteret*. Hæ coronæ ſunt, quas Valentinius, & Valens in Lege 5. Codicis Theodoſiani De annonis civicis, & pane gradili, vocant *buccellas*. ψωμία hoc verbum Græce reddit Conſtantinus Porphyrogenitus. Soli Siculi hanc vocem hodie retinent, qui materna lingua hujuſmodi panes dicunt *buccellatos*. Caſtellani vocant *roſquillas*.

Addit. ad num. 113. Vacunam Turnebus Antiquorum numen obſoletum, & ridiculum fuiſſe cenſet, Deamque Vacantium, & Otioſorum. Numen ejus præterea vacuos calumnia & maledicto eos reddidiſſe, qui in ejus tutela eſſent, conjicit ex Auſonio

Totam trado tibi ſimul Vacunam,
Nec jam poſt metues ubique dictum

Fanum ejus (nam Sabini Deam hanc in honore habuerunt), vetuſtate pene conſumtum. Fit hinc, ut putre dicatur ab Horatio, qui curis vacuus epiſtolam lib. 1. poſt ipſum Fuſco Ariſtio ſcripſerat.

Hæc tibi dictabam poſt Fanum putre Vacunæ ;
Excepto, quod non ſimul eſſes, cetera lætus.

Addit. ad num. 116. Quoniam *de pane gradili* fit hic ſermo, libet pauca dicere in gratiam ſtudioſorum juvenum. *Panis gradilis* ſicut & *diſpenſatorius*, quem & *fiſcalem* a *fiſco* dixere, ad annonam civicam pertinebat. Dicebatur autem *gradilis*, quod in gradibus ad evitandum turbæ irruentis impetum a diſtributoribus, ne frequenti populo opprimerentur, diſpenſabatur. Digladiantur inter ſe Philologi quærentes, ubinam hi eſſent gradus : quum enim in uſu haud ſemper fuerit diſtributio hæc, diſputant a quo, & cujus rei gratia fuerint antea conſtructi. Alii putant fuiſſe in piſtrinis ; eoſdem cenſent alii, qui congiario populo dando, æri diſtribuendo, miſſilibuſque ſpargendis inſerviebant. Sunt qui e gradibus Amphitheatri munera hæc populo diviſa fuiſſe cenſeant. Sed ut ab omni rixa, & lite nos expediamus, libenter in eorum ſententiam imus, qui (quum Conſtantini liberalitate non Romæ tantum, ſed etiam Conſtantinopoli annonæ civicæ diſtributio hæc fieret) in foro Romano, ut & Conſtantinopolitano hos gradus collocant. Favent his verba Legis 5 Cod. Theod. de anno. civ. & pane gradili : *Clementia noſtra deputabit, in quo nunc emitur loco, propriis gradibus erogandum* : quum autem in Foro emeretur, confici facile poteſt, populo per gradus diviſo diſtributionem in Romano, & Conſtantinopolitano Foro factam fuiſſe. Largitionem certe pecuniæ e Baſilica, quæ in Foro eſſet, factam fuiſſe docet Joſ. Orig. XIX. 1. *Dabatur occaſio præcipitandi in forum e faſtigio Baſilicæ, nummos inde aureos, & argenteos ſpargentem populo*.

lat. Quo nomine apud eam gentem intelligitur & circulus e panno in coronæ modum aptatus epomidi, quam geſtant collegiorum alumni. Redeo ad eum conjectaneum, quod cave putes e cortinis Phœbeis. Mentio quoque apud Ariſtophanem in Pluto alterius e panibus coronæ, forte his multis filo perforatis contextæ; ſic infit quædam ibi, quæ inducitur:

. : . . . Κ'αγὼ γ' ἀναδῆσαι βέλομαι
Ε'υαγγέλιά σ' ἐν κριβανωτῶν ὁρμαθῷ
Τοιαῦτ' ἀπαγγείλαντα . . . .

117 *Sunt ſua ſacra*. Veteres plerumque, *ſunt ſtata ſacra Deæ*.

118 *Focus ipſe parabat*. Olim, inquit, furnus farri torrendo inſerviebat, at pani coquendo ipſi foci cineres. Merito ergo piſtores feſtum agunt Veſtæ focorum Dominæ.

119 *Verſat aſella*. Ipſa quoque ſertis redimita; & laboribus vacua ſignificat, quantum poteſt, debitum numini cultum.

120 *Nemo vocarat, adeſt*. Silenus creditus muſca dialium conviviorum.

121 *In opacæ vallibus Idæ*. Fingit feſtum in Phrygia apud dilectos Cybelæ colles; ſupra Naſo:

Dindymon & Cybelen, & amœnam fontibus Iden,
Semper & Iliacas mater amavit opes.

122 *Pars brachia nectit*. Statius primo Achilleidos:

Hoſne inter ſimulacre choros, & brachia ludo
Nectere nate grave eſt? . . .

quod *implicare manus*, dixit alicubi Propertius.

123 *Sciſſe ſed ipſe negat*. Nam grave illi viſum, turpe aliquod concepiſſe in ipſam, ſi dici poteſt, pudicitiam; idem Priapus in Catalectis:

Licebit ipſa ſic pudicior Veſta.

124 *Solita eſt mactare Priapo*. Hinc carmen illud incerti auctoris:

Lampſaceos melior non imbuet hoſtia cultros.

125 *Apta aſini flammis*. Male; & bene vetus, *Hinc aſini flammis*. Et nota ex his, hujus exta quotannis oblata aræ Veſtali.

126 *Quem tu Diva memor*. Riſit in Lactantius: *Et quid turpius*, ſcripſit, *quid flagitioſius, quod ſi Veſta beneficio aſini virgo eſt? aut Poeta fabulam finxit*; de noſtro Publio loquitur.

127 *Nomine quam pretio celebratior*. Silere potius hæc debuit noſter quam dictis prætexere; nam parum aut nihil ſpectant ad ritus, & ſacra Veſtalia. Fungar ego meo munere. Romani aram in Capitolio Jovi Piſtori erigi curarunt, ſed modicam, quum ſoluti obſidione Gallica ob ſimulatum panis jactum in hoſtium ſtationes; hoc quid tritius in Hiſtoria? ſed eadem aram dicata muta præteriit.

128 *Diſcant Piſtoris*. Diſcrepant membranæ veteres: aliæ ſcripturam hanc probant; aliæ habent, *Dicam Piſtoris*.

129 *Quæ*

Addit. ad num. 117. *Sunt ſtata ſacra Deæ*. Veretur Heinſius, ut ferri poſſit. Recitat locum ejuſdem Naſonis lib. 2. Faſt. v. 527.

Curio legitimis nunc Fornacalia verbis
Maximus indicit; nec ſtata ſacra facit.

Addit. ad num. 122. Quod etiam *reſtim ductare* dicebant Donato teſte Ad Terentiani illius Demeæ in Mitionem Fratrem convicium

Facturum credo, ut habeas quicum cantites.
Mit. *Cur non?* Dem. *& nova nupta eadem hæc diſcet?* M. *ſcilicet.*
D. *Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis?* M. *probe.*

Cenſet enim Donatus id genus ſaltationis fuiſſe, quum puer, & puellæ conſertis manibus choream ſaltando ducerent. Id ipſum confirmat & Athenæus lib. 14. Petulantioris etiam, ac laſcivioris comicæ ſaltationis genus Pollux, ad quod Terentianum hoc refert, ſed bona tanti viri pace Donato libentiſſime aſſentior.

Addit. ad num. 124. Male feriati hominis culpa Diſtichon huc irrepſiſſe graviſſimo virorum emunctæ naris judicio munitus confirmat Heinſius.

Addit. ad num. 128. Libr. veterum alii *Diſcant piſtores*, vel *Dicant*, alii *Diſcant piſtoris*. Heinſ. *Dic jam*, vel *diſcite*.

Addit. ad num. 130. *Lipſianam lectionem jure*, inquit, Heinſius, *improbat Neapolis*; reponit enim *ærata*. Heinſius ipſe repoſuerat *reſerata*.

129 *Quæ ſit fortuna malorum?* Lege, ſi placet, ex noſtro codice, *quæ ſit fortuna meorum.*

130 *Ærata per atria.* Lipſius in Electis reſcribendum cenſet, *cerata per atria*; non ego, qui non cereos ſolum, ſed & æreos legi thoraces illos antiquorum; idque ex duobus locis Papinii: quorum uni vir ille mendam ineſſe credit; in alterum non incidit.

131 *Picta Veſte.* Clare ſubdit hanc fuiſſe triumphalium; de eadem Auſonius: *Namque iſte habitus ut in pace Conſulis eſt, ſic in victoria triumphantis.* Prodeat & Plinius lib. 8. cap. 48. *Apud Homerum*, inquit, *pictas veſtes invenit; unde & triumphales natæ.* Purpura in triumphali miſcetur auro; ſed antiquitus nullum in ea. Dionyſius de Romulo triumphante: Τελευταῖος δὲ τῆς πομπῆς αὐτὸς ἐπορεύετο, ἐσθῆτα μὲν ἠμφιεσμένος ἁλουργῆ, δάφνῃ δὲ κατεστεμμένος τὰς κόμας. En ſimplicem ἁλουργίδα: cujus poſtea quum Auctores meminere, addiderunt χρυσόπαστον. Plutarchus de Paulo Æmilio: Ἁλουργίδα χρυσόπαστον ἀμπεχόμενος. Appianus vero hanc dixit, Πορφυρᾶν ἀστέρων χρυσῶν ἐνυφασμένων.

132 *Triumphales ſenes.* Hi ſunt, quos θριαμβικοὺς ἄνδρας appellat Plutarchus in Camillo, quum narrat hanc Urbis calamitatem.

133 *Transferri pignora Veſtæ.* Idem in Camillo: Τὸ δὲ πῦρ τῆς Ἑστίας αἱ παρθένοι μετὰ τῶν ἱερῶν ἁρπασάμεναι ἔφυγον. Lege & quæ ſequuntur.

134 *Quodquumque eſt ſolidæ Cereris.* Quidquid frumenti habetis molæ ſubjcite.

135 *Jaciunt Cerealia dona.* Diſce verum e Livio libro 5. Decadis primæ.

136 *Scutaque longa ſonant.* Ut ſignet Gallicana. Diodorus de hac gente: Θυρεοῖς χρῶνται ἀνδρομήκεσι, πεποικιλμένοις ἰδιοτρόπως. Livius: *Scuta longa, ceterum ad amplitudinem corporum parum lata, & ea ipſa plana, male tegebant Gallos.*

137 *Ponitur ara Jovi.* Alia tunc eidem ob hanc cauſſam & in Capitolio poſita cognomento *Soteris.* Animadverti ex Servio a VIII. magni Operis.

138 *Forte revertebar.* In meo eſt, *Forte revectabar.*

139 *Nunc Nova juncta foro eſt.* Prope hanc Novam erat ſacra illa Veſtalis ædes. Livius lib. 5. *Eodem anno M. Cæditius de plebe nuntiavit Tribunis, ſe in Nova via, ubi nunc ſacellum eſt, ſupra ædem Veſtæ vocem noctis ſilentio audiiſſe clariorem humana, quæ Magiſtratibus dici juberet, Gallos adventare.*

140 *Nudo deſcendere vidi.* Cauſſam poſiti calcei cenſet ex antiqua neceſſitate in eos annos perduraſſe (nam olim ad templum euntibus paludes aliquot tranſeundæ) non ex numinis reverentia: ad quam reſpexit etiam apud antiquos nudipedis inceſſus.

141 *Hoc ubi nunc fora ſunt.* Sic liber. plerumque omnes, *Hæc ubi.*

142 *Redundanti aqua.* Tres apud me veteres membranæ, *redundatis foſſa madebat aquis.*

143 *Siccas qui ſuſtinet aras.* Quorum erant hæ aræ in lacu Curtii? neſcio, niſi *aras* Poeta dixit pro *aram*; ut toties in hoc Opere, templa pro templum: iſtud eſt haud dubie; & illam Saturni ſignificat P. Victor in regione 8. *Ara Saturni in lacu Curtii.* Ad nugas interpretum quis te mittat?

144 *Nil præter ſalices.* Tibullus:

At qua Velabri regio patet, ire ſolebat
Exiguus pulla per vada linter aqua.

His ſubjungo verba Varronis, quæ mire huc faciunt, licet ſubobſcure (differit de Aventini collis etymo:) *Ego maxime*, inquit, *ab advectu: nam olim paludibus mons erat ab reliquis diſcluſus. Itaque eo ex urbe qui advehebantur ratibus, quadrantem ſolvebant: cujus veſtigia, quod ea qua tum itur* (probo ſcripturam Scaligeri) *Velabrum, & unde aſcendebant ad Rumam, Nova via: lucus, & ſacellum larum. Velabrum dicitur a vehendo. Velaturam facere etiam nunc dicuntur, qui id mercede faciunt.*

145 *Ebria verba jacit.* Propertius: *Mutæ jace verba favillæ.*

146 *Cepe-*

Addit. ad num. 135. Hæc Liv. lib. 5. Dec. 1. c. 48. *Induciæ deinde cum Romanis factæ, & colloquia permiſſu imperatorum habita, in quibus quum identidem Galli famem objicerent, eaque neceſſitate ad deditionem vocarent, dicitur avertendæ ejus opinionis cauſſa multis locis panis de Capitolio jactatus eſſe in hoſtium ſtationes.*

Addit. ad num. 137. Arce nempe ab illa Gallica obſidione liberata, qua Romani in ſumma caritate fame pæne conſumti lora, ſoleaſque aqua madefactas, frictaſque igne comedere cogebantur.

146 *Ceperat amne Deus*. Quum non erat nomen hoc Vertumni: qui ſic dictus ab amnis curſu mutato. Vide ejuſdem Aurelii Propertii Elegiam 2. lib. 4.

147 *Valeas anus optima, dixi*. Videtur Tibullianum illud:

Vive diu mi dulcis anus, proprios ego tecum,
Sit modo fas, annos contribuiſſe velim.

148 *Signum cæleſte*. Τὸ ἄγαλμα Παλλάδος. Ferunt hoc fuiſſe ligneum veteres Grammatici: Παλλάδιον ποτὲ ἦν ζώδιον μικρὸν ξύλινον, ὃ ἔλεγον εἶναι πεπλισμένον, φυλάττον τὴν βασιλείαν τῆς Τροίας.

149 *Cæleſte Minervæ*. Hoc ſignum vetuſtas credidit nulla mortali elaboratum induſtria; inde dictum διοπετὲς Clemens Alexandrinus, Ἐν τῷ λόγῳ προτρεπτικῷ πρὸς Ἕλληνας: Πολλοὶ δ' ἂν ταχά που θαυμάσειαν, εἰ μάθοιεν τὸ Παλλάδιον, τὸ διοπετὲς καλούμενον. Quo nomine donata ab eadem ſimulacra antiquiſſima, quorumve auctores incogniti: ut illud Dianæ Epheſiæ, quod Græcis quoque διοπετὲς: quia forte ἀχειροποίητον. Quod verum e Plinio lib. 12. capite primo: ubi Mucianum merito deridet, qui artificem hujus ſtatuæ nominat. Signum vero ſtantis, an ſedentis effigie conſpiceretur, res adhuc incerto. Strabo tamen lib. 13. auctor eſt, Palladium, quod ſua ætate Ilienſes habebant, rectum ſtetiſſe: unde colligit, non eſſe primum illud antiquorum Ilienſium, hoc enim ſediſſe probat ex Homeri verſu Iliade ζ. ubi peplum jubet.

Θεῖναι Ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν. . . . . .

Sed de his, qui legebant, ἐπὶ γούνασιν, agentes cauſſam Ilienſium, en ejuſdem auctoris judicium: Καὶ οἱ τὴν προσῳδίαν δὲ ταράττοντες, γούνασιν, ὡς θύουσιν ὁποτέρως ἂν δέξωνται ἀτερατολογῶσιν. Si igitur vera ait Strabo, & Romanum Palladium erat antiquiſſimum Ilienſe, neceſſe erat ut vides, etiam ſediſſe.

150 *Vidi templumque locumque.* Fragmina ſcilicet, & templi rudera: nam ante Ovidii natalem a Fimbria incenſum. Appianus in Mithridatico: Ἐσελθὼν ἐς τὰς ἐν ποσὶ πάντας ἔκτεινε, καὶ πάντα ἐνεπίμπρη καὶ τοὺς πρεσβεύσαντας ἐς τὸν Σύλλαν ἐλυμαίνετο ποικίλως· οὔτε τῶν ἱερῶν φειδόμενος, οὔτε τῶν ἐς τὸν νεὼν τῆς Ἀθηνᾶς, ὡς αὐτῷ νεῷ κατέπρησε. ſed fortaſſis poſtea refectum. Ibi autem ſemper aſſervatum ſignum aliquod Minervæ, certo certius: nam Strabo lib. 13. ut vidiſti, agit de Palladio ſuæ ætatis.

151 *Seu genus Adaſtri*. Et Diomedem & Ulyſſem utrumque ſimul opinatur. Clemens in Protreptico: Ὁ Διομήδης καὶ Ὁ Ὀδυσσεὺς ἱστοροῦνται μὲν ὑφελέσθαι ἀπὸ Ἰλίου, παρακαθέσθαι δὲ Δημοφῶντι, ἐκ τῶν Πέλοπος ὀστῶν κατεσκευάσθαι, καθάπερ τὸν Ὀλύμπιον ἐξ ἄλλων ὀστῶν Ἰνδικοῦ θηρίου. Hinc Statius Papinius in Epicedio ad patrem, vocat Palladium *furtum Diomedæum*.

152 *Auctor in incerto eſt*. Nam alii volunt, raptorem fuiſſe Demophontem, & ob furtum occiſum ab Agamemnone. Hoc vero ſcitu dignum, centumvirale judicium Athenis tunc primum & ad hanc cauſſam inſtitutum. Harpocration: Ἔσχε δὲ τὸ δικαστήριον τὴν τοῦ Παλλαδίου ἐπωνυμίαν, καὶ οἱ δικασταὶ τὴν τῶν Ἐφετῶν ἐντεῦθεν, Ἀγαμέμνονος μετὰ τῶν Ἀργείων σὺν τῷ Παλλαδίῳ προσενεχθέντος Ἀθήναις ἐξ Ἰλίου, Δημοφῶν ἁρπάζει τὸ Παλλάδιον, καὶ πολλοὺς τῶν διωκόντων ἀναιρεῖ· Ἀγαμέμνων δὲ δυσχεράνας δίκην, τὸν ἁρπάζοντα αἰτεῖ, καὶ συνίσταται τὸ κριτήριον ἐπὶ πεντήκοντα δὲ Ἀργείων, οὓς Ἐφέτας ἐκάλεσαν, παρὰ τὸ ἀμφοτέρων ἐφεῖναι αὐτοῖς τὰ τῆς κρίσεως. Vide Euſtathium, & Apoſtolium.

153 *Res eſt Romana*. Non adeo certe id proferas: nam, pro, quot urbes Palladia Iliaca ſibi vindicarunt! ecce apud Strabonem lib. 6. Πολὺ δ' ἐπιμανέστερον τὸ τοιαῦτα ποιεῖν ἐξ Ἰλίου κεκομισμένα ξόανα ὅσα φασὶν οἱ συγγραφεῖς· καὶ γὰρ ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Λαουινίῳ καὶ ἐν Λουκερίᾳ,

καὶ

Addit. ad num. 146. Hæc igitur in Propertii Vertumniana

Quid mirare meas tot in uno corpore formas?
Accipe Vertumni ſigna paterna Dei.
Tuſcus ego, Tuſcis orior, nec pœnitet inter
Prælia Volſcinos deſerviſſe focos.
Hæc me Turba juvat, nec Templo lætor eburno:
Romanum ſatis eſt poſſe videre forum.
Hac quondam Tiberinus iter faciebat, & aiunt
Remorum auditos per vada pulſa ſonos.
At poſthac ille ſuis tantum conceſſit alumnis,
Vertumnus verſo dicor ab amne Deus;
Seu quia vertentis fructum percepimus Anni,
Vertumni rurſus credidit eſſe ſacrum.
Prima mihi varıat liventibus uva racemis;
Et coma lactenti &c.

καὶ ἐν Χερῥονήσῳ Ἰλιὰς Ἀθηνᾶ καλεῖται, ὡς ἐκεῖθεν κομισθεῖσα. Καὶ τὸ τῆς Τρωάδων δὲ τόλμημα, περιφέρεται πολλαχοῦ, καὶ ἄπιστον φαίνεται, καίπερ δυνατὸν ὄν.

154 *Quo tempore Veſta Arſit*. Contigit incendium hoc anno Urbis DXII. Q. Lucatio & A. Manlio Conſulibus. Arſit iterum Veſtæ templum ſub Commodo Bradua ſecundum & Aproniano Conſulibus, quum fere tota urbs corruerat: tunc flammis conſumtum templum Pacis illud clarum, ædificiaque pæne innumera; de qua ſtrage fuſe Herodianus libro primo. Qui ſcriptor in hoc ibi lapſus, quod incendium Veſtæ ſub Commodo primum, non ſecundum putarit; quum dicat expreſſe Palladium, ex quo in Italiam advectum, hac vice tantum mortali oculo viſum: Ἐπενεμήθη καὶ, inquit, τὰ πλεῖστα τῆς πόλεως καὶ κάλλιστα ἔργα. ὅτε καὶ τῆς Ἑστίας τοῦ νεὼ καταφλεχθέντος ὑπὸ τοῦ πυρὸς, γυμνωθὲν ὤφθη τὸ τῆς Παλλάδος ἄγαλμα (ὃ σέβουσί τε καὶ κρύπτουσι Ῥωμαῖοι) κομισθὲν ἀπὸ Τροίας, ὡς λόγος, ὃ τότε πρῶτον καὶ μετὰ τὴν ἀπ' Ἰλίου εἰς Ἰταλίαν ἄφιξιν, εἶδον οἱ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωποι. & lib. 5. quum dementiam Elagabali recenſet, in domum hujus Principis ſcribit ejuſdem juſſu Palladium translatum, quod immotum extiterat, præterquam quum templum conflagravit ſub Commodo, quaſi non alias Veſtæ ædes incenſa; hæc verba: Ἔπαιζε δὲ γάμους οὐ μόνον ἀνθρωπίνους, ἀλλὰ καὶ τῷ θεῷ, ᾧ ἱεράτευε, γυναῖκα ἐζήτει. καὶ τῆς τε Παλλάδος τὸ ἄγαλμα, ὃ κρυπτὸν καὶ ἀόρατον σέβουσι Ῥωμαῖοι, εἰς τὸν ἑαυτοῦ θάλαμον μετήγαγε, καὶ μὴ κινηθὲν ἐξ ὅτε περ ἦλθεν ἀπὸ Ἰλίου (εἰ μὴ ὅτε πυρὶ κατεφλέχθη ὁ νεὼς) ἐκίνησεν οὗτος, καὶ πρὸς γάμον δὴ εἰς τὴν βασίλειον αὐλὴν τῷ θεῷ ἀνήγαγε.

155 *Sancti ſceleratis ignibus ignes*. Sic luſit in iſtomet caſu Manilius lib. 4.

. . . . . Raptiſque ex ignibus ignem,
Cedentemque viro flammam, qui templa ferebat.

156 *Demiſſo crine miniſtræ*. Hic locus luci eſt iis qui dubitant, an Veſtales comam alverint.

157 *Provolat in medium*. Divinitus quaſi miſſus: nam pridie ei evenit quod in his ſcribit Valerius Maximus libro primo cap. 4. de Auſpiciis: *Quum Metellus Pont. Maximus Tuſculanum peteret, corvi duo in os ejus, adverſum veluti iter impedientes, advolaverunt: viſque extuderunt, ut domum rediret. Inſequente noctu ædes Veſtæ arſit: quo incendio Metellus inter ipſos ignes raptum Palladium incolume ſervavit*. Quis hæc crederet? vel duo, vel nemo, niſi ipſa fides referret.

158 *Fatalia tollite flammis*: Lege, me judice, *palmis*.

159 *Non adeunde viro*. Nam vetitus maribus ingreſſus in adyta Veſtæ; quis hæc neſcit? Appianus libro primo Belli civilis, ubi de morte Aſellii Prætoris: Πολλοί τε τῶν διωκόντων, ἐς τὰς παρθένους αὐτῶν ἡγούμενοι καταφυγεῖν, ἐσέδραμον ἔνθα μὴ θέμις μὴ ἀνδράσιν. Ibi erat ignis, Palladium, & alia arcana urbis præſidia; hac formula junctim hæc omnia invocabant; lapis priſcus urbicus:

SÆCVLO FELICI
PHISIAS SACERDOS ISIDI SALVTARI
CONSECRATIO.
PONTIFICIS VOTIS ANNVANT DII ROMANÆ
REIP. ARCANAQVE VRBIS PRÆSIDIA ANNVANT,
QVORVM NVTV ROMANO IMPERIO REGNA CESSERE.

160 *Factum Dea rapta probavit*. Imo & jure Senatus: nam, præter alios titulos honorum, conceſſum, ut curru veheretur ad curiam; quantivis pretii res apud Romanos. Teſtatur hoc marmor antiquum ſculptum in ejus elogium; attende qui vir, & quantus fuerit.

L. CÆ-

Addit. ad num. 156. Capilli, quum initiarentur, detondebantur, quos Loto Arbori ſuſpendebant, quæ capillata ideo dicebatur teſte Plinio XVI. 44. Univerſe tamen cenſet Feſtus *capillatam*, vel *capillarem* arborem dictam, cui capilli ſuſpenderentur. Ceterum comam Veſtales aluiſſe non ex hoc Ovidiano loco modo, verum & ex eo confici poteſt, quod earum capilli in ſpiras plexi & diviſi, vittiſque illigati in cervices dependerent. Prud. in Sym. II 104.

Perfundunt quia colla comis bene, vel quia cingunt
Tempora tænialis:

Neque enim promiſſi diffundebantur, ſed vittis compoſiti ſuſpendebantur.

L. CÆCILIVS L. F. METELLVS
PONT. MAX. COS. II. DICTATOR MAG. EQ.
XV. VIR AGRIS DANDIS, QVI PRIMVS
ELEPHANTOS PRIMO PVNICO BELLO DVXIT
IN TRIVMPHO, PRIMARIVS BELLATOR,
OPTIMVS ORATOR, FORTISSIMVS IMPERATOR,
AVSPICIO SVO MAXVMAS RES GESSIT,
MAVVMO. VSVS HONORE, SVMMA SAPIENTIA:
MAXVMVS SENATOR PARTAM EX ÆQVO
PECVNIAM MAGNAM SINGVLIS LIBERIS RELIQVIT,
CLARISSIMVS IN CIVITATE FVIT. TRIBVTVM
EI VT, QVOTIENS IN SENATVM IRET, CVRRV
VEHERETVR AD CVRIAM: QVOD A CONDITO
ÆVO NVLLI ALII CONTIGIT.

Pulcra igitur repenſa; ſed juvit uterque oculus amiſſus. Ad hujus cæcitatem alluſit Seneca de Providentia: *Deteſtabilis*, inquit, *erit cæcitas, ſi nemo oculos perdiderit, niſi cui eruendi ſunt. Itaque careant luce Appius & Metellus*; & lib. 4. Controverſiarum: *Habes Veſta duplex Pontificis tui meritum: ſervavit ſacra, nec vidit*; ſaltem in reditione: nam in itione qui potuit abſque viſu tollere? nec valuit ignis in ipſo ingreſſu eum ſubito excæcare. Hoc certum, luminibus in ea flamma captum; qua de cauſſa ſacerdotium illi negatum. Sic Lex jubebat; quæ ea: SACERDOS INTEGER SIT; cui ſic reſpondet idem Seneca: *Lex integrum ad animum refert, non ad corpus. Lex æſtimari hoc voluit, quum quis peteret, non quum haberet ſacerdotium.* Lege Declamationem integram, ſi avidus Metellianæ juſtitiæ.

161 *Sacro ſub Cæſare flammæ.* Vide beneficia collata ab Auguſto in Veſtales apud Svetonium libro primo cap. 21.

162 *In illa Conditur.* Sic puniebatur probrum virginis Veſtalis. Juvenalis interpres: *Hæc virginibus Veſtæ pœna fuit decreta: ſi vitiatæ fuiſſent, vivæ in parietibus ſtruebantur, aut ſub terra obruebantur.*

163 *Veſtaque numen idem eſt.* Apposite Euripides:

Καὶ Γαῖα μῆτερ, Ἑστίαν δέ σ᾽ οἱ σοφοὶ
Βροτῶν καλοῦσιν, ἡμένην ἐν αἰθέρι.

164 *Tum ſibi Callaico.* Eodem Veſtalium die, anno urbis DCXVIII. D. Junius Brutus ſexaginta Gallæcorum millia, qui Luſitanis ex Oceani montibus auxilio venerant, aſpero, & difficili bello oppreſſit: unde Callaici cognomen rettulit. Adi Strabonem, Livium, Florum, & alios. Sed heus! meus liber habet, *Tum ſibi Gallæco*; an male? non hercle. Vellejus Paterculus lib. 2 *Gallæci cognomen meruit.* Hos populos dicunt Hiſpani hodie *Gallegos*.

165 *Suoſque Perdidit:* Relege me in v. ad templum Matris Ultoris: illud in Capitolio poſitum.

166 *Demuntur aſellis.* Verius libri veteres, *dementur aſellis*.

167 *Delphina videbimus, inquit.* Statim poſt Veſtalia, & ante Matralia, ut vides, hoc eſt IV. Idus, facit Delphini ortum veſpertinum; idem ſentit Columella.

168 *Jam Phryx a nupta.* III. Idus erant Matralia, ſacra matris Matutæ: eodem die Kalendario veteri, & Conſtantiniano.

169 *Thebanæ reddita liba Deæ.* Offerebantur illa in his ſacrificiis. M. Varro: *Libum, quod libaretur priuſquam eſſet, ut erat, coctum. Teſtuatium, quod in teſtu caldo coquebatur; ut etiam nunc Matralibus id faciunt matronæ.* Sic in vulgatis codicibus exſtat hic locus: at ita mutat, & expungit Scaliger: *Libum, quod libaretur, priuſquam eſſent, coctum*; ego vero in hunc modum: *Libum, quod libaretur ut erat, priuſquam eſſet coctum.* Varro enim inquit id eſſe libum, quod in ſacrificiis dabatur, antequam igni admoveretur; teſtuatium autem, quod coquebatur in teſtu, & ſacris Matutæ interveniebat: ac ſi in reliquis crudum oblatum. Nec libum fieri poterat aliter niſi in teſtu. Cato capi

Addit. ad num. 164. Non diſplicet *in hoſte.* *Tum ſibi Callaico Brutus cognomen in hoſte:* ita Liber Urſini, & Zulichemianus.

58 *Ex voto memorant*. Hujus nec verbum quidem in Plutarcho, ſed tantum de diruta Manlii domo; quaſi hanc ob cauſſam in ejuſdem area a Senatu ædem Monetæ collocatam.

59 *Ante domus Manli fuerat*. Livius lib. 7. *Inter ipſam dimicationem ædem Junoni Monetæ vovit: cujus damnatus voti quum victor Romam revertiſſet, Dictatura ſe abdicavit. Senatus Duumviros ad eamdem ædem pro amplitudine Populi Romani faciendam creari juſſit. Locus in arce deſtinatus, quæ area ædium M. Manlii Capitolini fuerat.*

60 *Vixit, ut occideret*. Ut illud de ſe exule in Triſtibus:

Integer hanc potui nuper bene reddere vitam;
Exul ut occiderem nunc mihi vita data eſt.

61 *Damnatus crimine regni*. Ob id ſaxo Tarpejo dejectus: locuſque idem in uno homine, & eximiæ gloriæ monimentum, & pœnæ ultimæ fuit.

62 *Lux eadem Marti feſta eſt*. Iiſdem Kal. Juniis Marti litabant extra portam Capenam, ubi templum habebat. Id in Livio lego: *Quum omnes extra portam Capenam ad Matris ædem convenire juniores armatos juſſiſſet*; & idem hoc loco: *Semitamque ſaxo quadrato ad Martis ædem Capena porta ſtraverunt*; & hoc alio: *Viam Cenſores ſternendam a porta Capena ad Martis templum locavere*. Ex quo ultimo elicio verum illud docti viri, nullum templum Martis in hortis adjacentibus portæ Capenæ (ibi quidam unum conſtituebant) reperiſſe; ſed ulterius in via Appia, & longe a mœnibus, a quibus ad templum ſpatium aliquod ſternendi extaret; de quo toties Livius. Hæc ædes a Lucio Sulla Felice reſtituta, aucta, ac ſupra centum columnas impoſita; poſtea diruta precibus Stephani Pontificis Maximi, quum juſſu Gallieni ibi cogeretur ſacrificare. Lege latius tanti viri miraculum in Baronio anno Chriſtiano CCLX.

63 *Tectæ porta Capena viæ*. An Appia eſt *via tecta*, hoc eſt, lapide ſtrata, quæ a porta

---

Addit. ad num. 58. Multo ante conditam Monetæ ædem in area domus Manlii, aliam in Arce huic ipſi conſecratam fuiſſe conjicimus ex illis Tullii verbis de Divin. 1. 45. *Scriptum eſt a multis, quum terræmotus factus eſſet, ut ſue plena procuratio fieret, vocem ab æde Junonis ex arce extitiſſe, quocirca Junonem illam appellatam Monetam*. De alia item Æde in Monte Aventino condita mentio fit a Val. Max. lib. 1. cap. 8. Ne gravea ſit Valerio ipſo ejus rei hiſtoriam audire. *Captis a Furio Camillo Veiis, milites juſſu Imp. ſimulacrum* Junonis *Monetæ* (*Reginam* dicit Livius) *quod ibi præcipua religione cultum erat, in Urbem translaturi, ſede ſua movere conabantur, quorum ab uno per jocum interrogata Dea, an Romam migrare vellet? velle ſe, reſpondit. Hac voce audita, ludus in admirationem verſus eſt: Jamque non ſimulacrum, ſed ipſam cælo Junonem petitam portare ſe credentes, læti in ea parte Aventini Montis, in qua nunc Templum ejus cernimus, collocaverunt*.

Addit. ad num. 61. Comitia centuriata habita fuere, de Manlio judicium quum fieret, in Campo Martio non jam, ſed in luco Petilino extra Portam Flumentanam: quum enim e Campo Arx conſpici poſſet, oraretque ipſe ſingulos, ac univerſos, ut Capitolium, quod jam defenderat, intuerentur, atque ita de ſe judicarent, manuſque tendens ab hominibus ad Deos preces averteret, nullus eſſe poterat inanimis beneficio præoccupatis crimini locus. Quapropter in Petelino, unde in Capitolium conſpectus eſſe non poterat, concilium Populi indictum eſt. Manlii mortem peſtilentia conſequuta quum eſſet, nullaque ejus cauſſa appareret (vide Romanorum hominum ſuperſtitionem) ſermones in vulgus diſperſi: *Violatum Capitolium eſſe ſanguine ſervatoris, nec Diis cordi fuiſſe pœnam ejus oblatam prope oculis ſuis, a quo ſua templa erepta e manibus hoſtium eſſent*. Hæc Livius lib. 6. c. 20.

Addit. ad num. 63. *Rectæ*, quod in tribus veteribus legit Carolus, quaſi jure ſuo expungit Heinſius, quod via Recta Campi Martii locum hic habere non videatur. Ita etiam emendat verſiculum Martialis lib. 3. epigram. 5. v. 5. reponitque *Tectæ*:

Protinus hunc primæ quæſitum a limine Tectæ
Quos tenuit Daphnis, nunc tenet ille Lares.

Sed bona tanti Viri pace non poſſum mei lectionem improbare

Protinus huc adeas, primique in limine tecti
Quos tenuit Daphnis, nunc tenet ille Lares.

porta Capena incipiebat ? an noſtro inhærebis Codici, in quo *dextre?* (ac ſi bivium extra portam fuiſſet, dextraque via templum iſtud poſitum) an tribus veteribus, in quis eſt *rectæ?* Quæ via Romæ ſita prope Flaminiam. Martialis lib. 8.

Dum repetit ſera conductos nocte penates
Lingonus a recta Flaminiaque recens.

Seneca in Apocolocyntoſi hujus etiam meminit: *Trahit*, inquit, *capite obvoluto, ne quis eum poſſet agnoſcere, per campum Martium, inter Tiberim & viam rectam.* Sed, ſodes, elige γραφὴν e duabus prioribus, quæ magis ſedeat, hanc rejice: nam porta Capena prorſus averſa eſt a recta & Flaminia.

64 *Meritam delubra fatemur.* Tempeſtatis ædem ajunt votam a M. Marcello, qui bello Punico ſecundo Syracuſas vicit, ab Oceani periculo liberato, quum in Corſicam & Sardiniam navigaret. Situs ædis fuit in Appia etiam extra portam Capenam, ut illa Martialis.

65 *Tunc oritur.* Eiſdem Kalendis oſtendit ortum totius Aquilæ veſpertinum: cui adſtipulatur Culumella, & Plinius.

66 *Poſtera lux.* IV. Nonas Hyades oriuntur heliace.

67 *Mane ubi bis fuerit.* Pridie Nonas Junii Bellonæ ædes conſecrata in circo Flaminio verſus portam Carmentalem. In hac dabatur Senatus Legatis exterarum nationum, quas in urbem admittere nolebant, item Ducibus e bello revertentibus. Livius de M. Marcello e Sicilia victore redeunte lib. 16. *Ejuſdem æſtatis exitu M. Marcellus e Sicilia provincia quum ad verbum veniſſet, a C. Calpurnio Prætore Senatus ei ad ædem Bellonae datus eſt*; & ſexcentis locis.

68 *Tuſco Bellona duello.* In eo caſtra hoſtium ab Appio capta, immo direpta, præda ingens, parta, & militi conceſſa, ſeptem millia & trecenti occiſi, duo millia & centum viginti capti. Victoriæ hujus mentio exſtat in hoc lapide, in quo plura Appii geſta; quæ ſparſim per hæc quatuor diſticha leguntur.

APPIVS CLAVDIVS
CENSOR. COS. BIS DICT. INTERREX III.
PR. II. ÆD. CVR. II. Q. TR. MIL. III. COMPLVRA
OPPIDA DE SAMNITIBVS CEPIT,
SABINORVM ET TVSCORVM EXERCITVM
FVDIT, PACEM FIERI CVM PYRRHO
REGE PROHIBVIT, IN CENSVRA VIAM
APPIAM STRAVIT, ET AQVAM IN
VRBEM ADDVXIT, ÆDEM BELLONÆ
FECIT.

69 *Appius eſt auctor.* Habes hoc ex lapide: cui ſubjungo iſtace Livii lib. 10. *Dicitur Appius in medio pugnæ diſcrimine, ita ut inter prima ſigna manibus ad cælum ſublatis conſpiceretur, ita precatus eſſe: Bellona, ſi nobis hodie victoriam duis, aſt ego templum tibi voveo.*

70 *Pyrrho qui pace negata.* Hic Pyrrhus Epirotarum Rex ſuppetias Tarentinis dedit, indicto eis a Romanis bello: ipſe in Italiam venit anno Urbis conditæ CDLXXIII. ſibique junxit Samnites, Lucanos, Brutios. Vaſtavit multam Italiæ partem; deinde a Romanis petiit pacem eo pacto, ut oppida jam victa fas eſſet ei retinere: negatum hoc Appii cæci ſtimulis. Eutropii Breviarium: *Pax diſplicuit; remandatumque Pyrrho a Senatu eſt, eum cum Romanis, niſi ex Italia receſſiſſet, pacem habere non poſſe.* Epitome Liviana lib. 13. *Cyneas, Legatus a Pyrrho ad Senatum miſſus, petiit, ut componendæ pacis cauſſa Rex in Urbem reciperetur: de qua re quum ad frequentiorem Senatum referri placuiſſet, Appius Claudius, qui propter invaletudinem oculorum jam diu a conſiliis publicis abſtinuerat, venit in curiam; & Sententia ſua tenuit ut id Pyrrho negaretur.* Is poſtea victus, & ex Italia pulſus anno Urbis conditæ CDLXXVIII.

Vuu 71 *Mul-*

71 *Multum animo vidit*. Tunc enim captus utroque oculo, imo & ſurdus id temporis eſſe cupivit; ne quoſdam in Senatu audiret ad fœdam pacem inclinantes. Plutarchus in Pyrrho, de Claudio, qui hæc locutus in Curia: Πρότερον μὲν (ἔφη) τὴν περὶ τὰ ὄμματα τύχην ἀνιαρῶς ἔφερον, ὦ Ῥωμαῖοι· νῦν δὲ ἄχθομαι, πρὸς τῷ τυφλὸς εἶναι, μὴ καὶ κωφὸς ὤν, ἀλλ' ἀκούων αἰσχρὰ βουλεύματα καὶ δόγματα ὑμῶν, ἀνατρέποντα τῆς Ῥώμης τὸ κλέος.

72 *Eſt ibi*. Vetus: *Eſt ubi*.

73 *Parva columna notæ*. Optime; nam vere parva, & columella. Feſtus Pompejus: *Bellona dicebatur Dea bellorum: ante cujus templum erat columella, quae bellica vocabatur; ſupra quam haſtam jaciebant, quum bellum indicebatur*; & Publius Victor in regione 9. *Aedes Bellonae verſus portam Carmentalem: ante hanc aedem columna index belli inferendi*.

74 *Belli praenuntia mitti*. Idque ecce clarius e Dione de M. Antonino in Marcomannico bello: Ταῦτα εἰπών, καὶ τὸ δόρυ τὸ αἱματῶδες παρὰ τῷ Ἐνυείῳ ἐς τὸ πολέμιον δῆθεν χωρίον (ὥς γε τῶν συγγιγνομένων αὐτῷ ἤκουσα) ἀκοντίσας, ἐξωρμήθη.

75 *Altera pars Circi*. In reliqua parte Circi Flaminii erat ædes Herculis Magni Cuſtodis: nec umquam hæc fuit, ut blaterat Fanenſis, in Circo maximo, qui in regione 11. in ea ſane hæc exſtabant ſacra Herculi ædificia, templum Herculis Victoris, in foro Boario; ædes Herculis Olivarii ad portam Trigeminam; ædicula Herculis Triumphalis in Circo: non invenies certe aliquam cognomento *Cuſtodis*; ſed tantum in Circo Flaminio. Fragmentum veteris Kalendarii; HERCVLI MAGNO CVSTODI IN CIRCO FLAMINIO. Auctorem hujus templi fateor me ignorare: nam ſi in Circo Flaminio unum tantum fuit Herculis templum, hoc certe conſtitutum a Fulvio Nobiliore: nec factum monitu Sibyllino; quod repugnat his Ovidii. Si duo, ut patet ex Topographia urbica Onufrii Panvinii, bellum erit cum Sexto Rufo, & P. Victore, qui tantum unum nominant in Circo: ſed in horum exemplaribus multæ lacunæ. Et ego certe ſuſpicor, duo in eodem fuiſſe, hanc ædem Herculis Cuſtodis a Senatu extructam juſſu carminis Cumani; alteram a Fulvio, poſtea reſtauratam a Philippo Auguſti vitrico: de qua noſter ſub metam hujus Libri.

76 *Sylla probavit opus*. Nullus mihi nec vetus nec novus ſcriptor, qui hoc probet. Tantum iſtud de Sylla in Plutarcho inveni: Ἀποθύων δὲ τῆς οὐσίας ἁπάσης ὁ Σύλλας τῷ Ἡρακλεῖ δεκάτην, ἑστιάσεις ἐποιεῖτο τῷ δήμῳ πολυτελεῖς. Sed τὸ *probavit* accipio eo ſenſu, quo veterem hunc lapidem;

M. MA-

Addit. ad num. 71. Multorum animos ſuavis, blandæque orationis illecebris deliniverat adeo Cineas quidam a Pyrrho de pace componenda Orator miſſus, ut partem Senatus in ſententiam tracturus eſſet niſi gravi oratione Appius pacem diſuaſiſſet. Verumtamen ipſe Patrum Auctoritatem, graviſſimique Conſilii dignitatem, & amplitudinem admiratus, *Regum ſibi illum conſeſſum viſum fuiſſe*, palam dictitabat.

Addit. ad num. 72. Hexametrum diſtichi hujus ſic legitur ab Heinſio

Proſpicit a Templo &c.

ex fide duorum Codicum Urſini veterrimi, & Patavini: ſic autem ipſe ſecum putat. *Summus Circus pars anterior Circi, quid ergo proſpicit a tergo? Si de tergo areæ accipis, legi debet reſpicit, proſpicere enim a tergo nemo dicitur, ſi de tergo templi interpretaris, peccas in hiſtoriam. Area enim hæc ante ædem Bellonæ erat, ut ex Feſto in Bellona, & Pub. Victore in regione* IX. *diſcimus*. Sed qui noſtram retinent non intelligunt *a tergo Ædis Bellonæ, ſed a tergo Circi*, hoc eſt a tergo convexæ extremitatis Circi, in qua Ædes Bellonæ; & ſic non inepte ſummus dicitur: convexa enim hæc extremitas prima cernitur non quidem ingreſſis in circum, ſed iis, qui in area eſſent.

Addit. ad num. 74. Conſul humiliori columnæ huic inſiſtens, (neque enim depreſſior cum eſſet, inniti poterat) haſtam in eam partem contorquebat, ubi vel Rex erat, vel Gens, cui bellum eſſet indicturus.

M. MANILIVS M. F.
L. TVRPILIVS L. F.
DVOMVIR,
DE SENATVS SENTENTIA
ÆDEM FACIENDAM COERA
VERVNT, EIDEMQVE
PROBAVERE.

77 *Sancto, Fidione referrem*. Hic Deus præcipue cultus a Sabinis: & Fidius, & Sabus, & Sanctus, & Semipater vocatus. Sed puto diverſum Sanctum a Sabo; ex quo Sabinos nomen accepiſſe, M. Cato in Originibus tradit his verbis: *Nomen eſſe impoſitum ex Sabo Divi Sanci Gentilis filio*. Idem quoque Silius innuere videtur in VIII.

Ibant & læti: pars Sanctum voce canebant
Auctorem gentis; pars laudes ore ferebant,
Sabe, tuas: qui de patrio cognomine primus
Dixiſti populos magna ditione Sabinos.

Sic legit & citat hos verſiculos Aldus Manutius in Quæſitis. Sed mallem ibi non *de patrio* legere, ſed *de proprio*. Quomodo enim de Sancti patris nomine dixit Sabinos Sabus, ac non de ſuo potius, quum hoc Sabini etymon flagitet? Mens ſane Poetæ fuit, ut exſtimaret a Sancto originem Sabinos, ſed a Sabo nomen traxiſſe: Sanctus enim fuit primus Sabinorum Rex, ſi Auguſtino fides adhibenda lib. 18. de Civitate Dei: *Sabini Regem ſuum primum Sancum, ſeu, ut alii, Sanctum, retulerunt in Deos*; ſic legendum, non corrupte *Xanthum*, vel *Xanthium*. Relatus ergo in Deorum ſynodum a Sabinis, immo a Romanis. Juſtinus Martyr locum in Urbe deſignat, ubi illi ſtatua erecta, cum inſcriptione & titulo Sancti Dei; ejus verba ſunt in ſecundo pro Chriſtianis Apologetico: Ὅς ἐπὶ Κλαυδίου Καίσαρος διὰ τῆς τῶν ἐνεργούντων δαιμόνων τέχνης δυνάμεις ποιήσας μαγικὰς ἐν τῇ πόλει ὑμῶν βασιλίδι Ῥώμῃ, Θεὸς ἐνομίσθη, καὶ ἀνδριάντι παρ' ὑμῶν ὡς Θεὸς τετίμηται· ὃς ἀνδριὰς ἀνεγήγερται ἐν τῷ Τίβερι ποταμῷ, μεταξὺ τῶν δύο γεφυρῶν, ἔχων ἐπιγραφὴν Ῥωμαϊκὴν ταύτην, SIMONI DEO SANCTO. Ubi *Simoni* neſcio quomodo ſcriptum pro *Semoni*. Tertullianus quoque ſimile mendum habet, ſi mendum vocari poteſt, in Apologetico: *Quum Simonem magum ſtatua, & inſcriptione Sancti Dei inauguratis*; nam I. pro E ſæpe in inſcriptionibus antiquis uſurpatum. Sed fere *Semoni* in pervetuſtis memini legiſſe; ut in hac:

SANGO SANCTO SEMONI DEO FIDIO SACRVM
DE CVRIA SACERDOTVM BIDENTALIVM
RECIPERATIS VECTIGALIBVS.

& in iſta: SEMONI SANCO DEO FIDIO SACRVM SEXTVS POMPEIVS S. P. F. COL. MVSSIANVS QVINQVENNALIS DECVRIO BIDENTALIS DONVM DEDIT.

78 *An tibi Semipater*. Joſephus Scaliger mallet, *An tibi Semo pater*. Non ſuadet Inſcriptio Reatina:

SEMIPATRI SANCO.

79 *Donarunt æde Sabini*. Hi ergo populi templi auctores. O ſi verum! Sed vereor ne verior Dionyſius lib. 9. qui ſcribit, Spurium Poſtumium Conſulem dedicaſſe anno Urbis conditæ CCXCVIII. ultimum vero Tarquinium exſtruxiſſe; gloriam tamen inſcriptionis Poſtumio ex S. C. conceſſam; verba ejus hæc ſunt: Ἐν δὲ τῇ πόλει τὸν ναὸν τοῦ Πιστίου Διὸς Σπόριος Ποστούμιος ὁ συνύπατος αὐτοῦ καθιέρωσε, μηνὸς Ἰουνίου ταῖς καλουμέναις νόνναις, ἐπὶ τοῦ Ἐνυαλίου λόφου, κατασκευασθέντα μὲν ὑπὸ τοῦ τελευταίου βασιλέως Ταρκυνίου, τῆς δὲ νομιζομένης παρὰ Ῥωμαίοις ἱερώσεως οὐ τυχόντα ὑπ' ἐκείνου. τότε τῇ βουλῇ δόξαν, ὁ Ποστούμιος ἔλαβεν αὐτοῦ τὴν ἐπιγραφήν. Forte ob odium in Tarquinios.

80 *Noſtris diuturnior annis Filia*. Hujus nomen non legi: hoc teneo, ex ea nepotes Ovidium habuiſſe; idque ipſomet atteſtante in Triſtibus:

Filia me mea bis prima fecunda juventa,
Sed non ex uno conjuge, fecit avum.

Tangit filiæ διγαμίαν.

81 *Donec ab Iliaca*. Uſque ad XVII. Junii diem. Feſtus: *Stercus ex æde Veſtæ XVII. Kalendas Julias defertur in angiportum medium fere clivi Capitolini: qui locus clauditur porta Stercoraria; tantæ ſanctitatis majores noſtri eſſe judicaverunt*. In veteri Kalendario ſcribitur hæc dies, Q. ST. DF.

82 *In mare Tibris aquis*. Cui credam, Feſto, Varroni, an noſtro? Illi ajunt, delatum in locum certum, imo hunc porta clauſum ad venerationem: Naſo vult jactum in Tiberim. Hæreo

83 De-

83 *Detonſo crinem depectere buxo.* Sic legas. Detonſus eſt raſilis. Inepte libri duo, *detonſum crinem*. His ego diebus Flaminicæ Diali vetitus concubitus, ungues ferro ſecare, capillum depectere: quod ei etiam præcipue non fas per id tempus quo ad Argeos itabat, ut xv. & xvi. Kalendas Apriles; noſter menſe Martio:

Itur ad Argeos (qui ſint, ſua pagina dicet)
Hac, ſicut memini, praeteritaque die.

Lex Flaminica: CVM EAT AD ARGEOS, NEQVE CAPVT COMITO, NEQVE CAPILLVM DEPECTITO.

84 *Ferro ſubſecuiſſe licet.* Diebus licitis ſegmina ſubter arborem ſiliquam terra operiebantur. Vide leges Flamini & conjugi impoſitas ex libris Sacerdotalibus apud A. Gellium lib. 10. cap. 15.

85 *Per-*

Addit. ad num. 83. *Detonſo* non diſplicet pro *raſili*: Raſilis enim ſumitur non pro eo tantum, quod radi poteſt, ſed etiam pro eo quod politum, lævigatumque eſt. Ovid. 8. Metamorph. v. 318.

Raſilis huic ſummam mordebat fibula veſtem.

Probaretur mihi maxime Heinſiana lectio *Non mihi dentoſa* &c. niſi *dentoſa* vox eſſet inſolentior, pro qua *dentata* reponitur, quæ lectio, ob litterarum mutationem, non precario, ſed per vim detorta eſſe videtur.

Addit. ad num. 84. Eas in commodum Lectoris huc attulimus: *Capillum Dialis, niſi qui liber homo eſt, non detondeto.*

Unguium Dialis, & capilli ſegmina, ſubter arborem infelicem (*ſiliquam* alii legunt) *terra integunto.*

Equo Dialem Flaminem vehi, religio eſto.

Italia ne egreditor.

Noctem unam manere extra Urbem nefas eſto.

Jurare Dialem fas nunquam eſto.

Annulo ſolido ne utitor, caſſo, pervioque utitor.

Ignem e Flaminia, niſi in ſacrum, efferri, jus ne eſto.

Funebres tibias ne audito.

Locum, ubi buſtum eſt, ne ingreditor. Cadaver ne attingito.

Funus tamen exſequi, ne Religio eſto.

Claſſem procinctam extra Pomerium ne videto.

Vinctus, ſi ædes ejus introjerit, ſolvitur; vincula per impluvium in tegulas ſubducuntur, atque inde foras in viam demittuntur.

Nodum in apice, in cinctu, ullave in parte ne habeto.

Qui ad verberandum ducitur, ſi ad pedes ejus ſupplex procubuerit, eo die verberari, piaculum eſto

Capram, & carnem incoctam, hederam, & fabam neque attingito, neque nominato

Propaginem e vitibus altius protentis ne ſuccidito

Pedes lecti luto tenui circumlito, de eo lecto trinoctium ne decubito, neve alium cubare ſinito, apud ejus lecti fulcrum capſula cum ſtrue, aut ferro ne eſto.

Dialis quotidie feſtatus eſto.

Sine apice ſub dio ne eſto: Sub tecto enim uti libet, & non pridem a Pontificibus conſtitutum. Marſurius prodidit Gellio teſte ceremoniarum aliquot ei gratiam factam fuiſſe. Sed alias perſequamur.

Farinam fermento imbutam ne attingito.

Tunicam intimam niſi in locis tectis ne exuito; id cautum ne ſub coelo in oculis Jovis nudus eſſet.

Nemo ſuper Flaminem Dialem in convivio præter Regem Sacrificulum accumbito.

Uxorem ſi amiſit, Flaminio decedito.

Ejus matrimonium, niſi morte, ne dirimitor. Verba Prætoris ex edicto perpetuo de Flamine Diali, & Sacerdote Veſtæ hæc ſunt. SACERDOTEM VESTALEM, ET FLAMINEM DIALEM IN OMNI MEA JURISDICTIONE JURARE NON COGAM. Solus album Galerum habebat, ut refert idem Gellius ex Teſtimonio Varronis R.R. Div. lib. 2. vel quod maximus eſſet, vel quia Jovi immolata hoſtia albato fieri neceſſe eſſet. Harum legum aliquot cauſſas inquirit Plutarchus, quem conſule in Problemat. & Quæſt. Roman. quæſt. 109. Videris etiam apud ipſum non licuiſſe Flamini Diali antiquitus aut magiſtratum petere, aut capere, ne aut a ſacris avocaretur, aut multa contra Religionem facere cogeretur.

Miniſtros patrimos, matrimoſque eſſe oportebat. *Flaminius camillus* (hæc Feſtus) *puer dicebatur ingenuus, patrimus, & matrimus, qui flamini Diali ad ſacrificia præminiſtrabat.*

Flaminia dicebatur Sacerdotula, quæ Flaminicæ Diali præminiſtrabat, eaque patrima, & matrima erat, ideſt patrem, matremque adhuc vivos habebat. Idem.

85 *Perpetua ſit mibi lege datus*. Quid iſtud eſt ? ergo divortium Flaminicæ vetitum fuit; ita: nam univira & unicuba eſſe debebat. Ad hunc ritum Tertullianus exhortatione ad caſtitatem: *Monogamia apud Ethnicos in ſummo honore eſt, ut & virginibus legitime nubentibus univira pronuba adhibeatur, & ſi auſpicii initium eſt. Item in quibuſdam Sollemnibus, & Auſpiciis, ut prior ſit univiræ locus. Certe Flaminica non niſi univira eſt; quæ & Flaminis lex eſt*. Dixi ſupra, *univira*; forte melius, *univiria*. Sed utraque vox ad verum. nam primæ accommodo vetuſtum hunc lapidem: RENATVS VOLVSIE JVSTE MATRI CARISSIMÆ, OMNIVM FEMINARVM SANCTIORI VNIVIRÆ; ſecundæ, Trebellii Pollionis iſta, de Calpurnia Titi conjuge: *Fuit*, inquit, *ſancta, & venerabilis femina de genere Cenſorinorum, id eſt Piſonum* (lege *Ceſonianorum*; qui umquam Piſones Cenſorini ?) *quam majores noſtri univiriam Sacerdotem inter ſacratiſſimas feminas adorarunt*.

86 *Tertia poſt Nonas*. VII. Idus Arctophylax occidit mane.

87 *Ludos in gramine campi*. De his ita Feſtus: *Piſcatorii ludi vocantur, quiquotannis menſe Junio trans Tiberim fieri ſolent a Praetore urbano pro piſcatoribus Tiberinis: quorum quaeſtus non in macellum pervenit, ſed fere in aream Volcani: quod id genus piſciculorum vivorum datur ei Deo pro animis humanis*.

88 *Æra recurva*. Γναμπὰ quoque ἄγκιστρα, dixit Homerus in Oydſſea.

89 *Mens quoque numen habet*. Poſt infelicem illam Romanorum cladem ad lacum Traſymenum.

90 *Delubra videmus Vota*. Suaſu Decemvirum. Poſt inſpectos libros Fatales, ædem vovit Attilius Prætor, dedicavit T. Octacilius Craſſus. Vide Livium lib 22. & 23.

91 *Leto Conſulis*. C. Flaminii.

92 *Mediis ſex lucibus Idus*. Oſtendit quo die conſecrata: hoc eſt, eodem VII. Idus. In Kalendario ſtatim poſt hunc legitur: MENTI IN CAPIT. Puto verius, & credo, noſtro haud dubie alio ſibi mentem, quum hæc ſcriberet: nam VII. Idus adſignificavit ſupra in illis, *Tertia poſt Nonas*. Quod ſi eodem fuit dies conſecrationis, ſuperfluum ſane hoc iterum uno diſticho adnotare: idcirco ſuſpicor, VI. Idus his duobus verſiculis exprimere voluiſſe, non VII. ut ex iiſdem colligo.

93 *Tibi nunc operata reſolvimus ora*. V. Idus erant ſacra Veſtalia, ut monent Kalendaria; de feſto M. Varro lib. 5. *Dies Veſtalia, ut virgines Veſtales Veſtae ſacrificent*. In Kalendario Conſtantini Magni, VII. Idus VESTA APERIT: V. Idus VESTALIA: XVII. Kalendas Julias VESTA CLVDITVR. Prima, & ultima verba capio de penu Veſtali: qui, quum Veſtalium dies aderat, aperiri ſolitus; claudi puto poſt illa præterita. Vide an ad hanc mentem hic Feſti Pompeii locus: *Penus vocatur locus in aede Veſtae intimus tegetibus ſeptus: qui certis diebus circa veſtalia aperitur*.

94 *Dena quater memorant*. Annus erat 40. Urbis conditæ.

95 *Quum flammae cuſtos*. Non placet liber in quo, *Dum flammae cuſtos*.

96 *Æde recepta Dea eſt*. Veteri ineſt, *Urbe recepta*. Credo, & faveo vulgato Codici, non illi: nam ſequitur, hanc ædem *Regis opus placidi*; id eſt, a Numa templum conditum.

97 *Recepta Dea eſt*. Et ubi antea ſacra hæc Veſtæ? Ilium certe habuit primitus; poſtea ab Ænea Lavinii conſtituta: inde in Albam longam tranſtulit Aſcanius, Numa vero in Urbem. Sed Alba haud remanſit ſine ſacris. Vetus interpres ad illud Satyrici,

Ignem Trojanum, & Veſtam colit Alba minorem:

Romanos, ait, Tullo Rege movere ea ſacra, & transferre voluiſſe, ſed magnam lapidationem

Addit. ad num. 91. *Letho C. Flaminii*, inquit Carolus: cur non Paulli Æmilii? hic certe Conſul ea clade Romanorum ad Cannas cecidit, quæ omnium maxime & attonitos facere Romanos debuit, & graviſſimum Afrorum metum eorum animis incutere.

Addit. ad num. 96. Video varios varia ad hunc locum afferre, ac ſuam quemque lectionem pro virili parte tueri. Sed, ut vere dicam, ita in noſtra cohærent ſecum omnia, ut nullo pacto poſſim ab ipſa recedere. Si libet, adi variorum adnotationes a B. Cnippingio collectas, & quæ ibi proponuntur ab Heinſio lib. 6. v. 258.

nem de cælo factam ; & juſſos ex libris Sibyllinis Pontifices ex S. C. ſacra Albæ renovare. Fuerunt quoque & Tiburi Virgines Veſtales ; ſed puto poſt tranſlationem Romanam, non antea ; hæc quidem inſcriptiones teſtantur ;

SAVFEIAE ALEXANDRIAE
VV. TIBVRTIVM
CAPLATORES TIBVRTES,
altera ;
C. SEXTILIVS
VV. TIBVRTIVM
LIB. EPHEBVS
HERCVLANEVS AVGVSTALIS.

98 *Lento vimine textus erat*. Hic in ipſa nova æde, ni fallor, poſtea ſervatus eadem religione qua vetus illa Romuli caſa : & hunc puto Feſti *penum* ; nam idem de eo ſupra · *Tegetibus*, inquit, *ſeptus*.

99 *Qui ſuſtinet atria Veſtæ*. Atrium erat ubi illæ degebant. Plinius : *Virgines quum vi morbi atrio Veſtæ coguntur excedere, matronarum curæ cuſtodiæque mandantur*. Illud igitur fuerat pars regiæ, quam *parvam* alicubi vocat, hic *magnam*.

100 *Quæ nunc manet*. Rotunda ſcilicet eſt ; nec alia dicitur fuiſſe antiquæ ædis forma ; monent id paſſim priſca numiſmata.

101 *Terra pilæ ſimilis*. Quis non trahat huc illa Feſti Pompeii, licet protrita ? *Rotundam ædem Veſtae Numa Pompilius Rex Romanorum conſecraſſe videtur ; quod eamdem eſſe terram, qua vita hominum ſuſtentaretur, crediderit, eamque in pilae formam eſſe, ut ſui ſimili templo Dea coleretur*.

102 *Stat globus*. Significat illam ſolidam Archimedis ſphæram. Solidæ opponitur κοιλωτῷ, quæ intus aerem non claudit.

103 *Tantum ſeceſſit ab imis Terra*. In ejus, inquit, medio puncti inſtar hærebat tellus. Scias illam e vitro fabricatam : ut id perſpici poſſet, motus etiam ipſi cæleſtes, ſiderum ortus, & occaſus, mentitus Signifer, ſimulacra Cynthia, ut cum Claudiano loquar. Salve magne Archimedes patriæ noſtræ decus, ingenium ſupra humanum ; heu ! ubi jam inſignia Sicula illa capita ? videtur hodiernum cælum prorſus aliud ab antiquo. Ubi Theocriti, ubi Lyſiæ, & quorum plerumque ſcripta nobis ætas invidit ? Dabimus ante biennium, ſi Deus volet, Bibliothecam Siculam, ut mireris, quos viros ea tellus emiſerit ; imo ut lugeas, quas gemmas orbis amiſerit.

104 *A pluvio vendicat imbre tholus*. Græci hujuſmodi templum dicerent ναὸν θολοειδῆ ; ſic apud Athenæum lib. 5. Ναὸς Ἀφροδίτης θολοειδής. Tholi forma eſt οὐρανοειδής : propterea ſcripſit Dio lib. 53. Pantheum, quod Romæ condidit Agrippa, θολοειδὲς ὂν τῷ οὐρανῷ προσεοικέναι. Inepte Marſus, ut ſolet, θόλον vult eſſe teſtudinem ; quum hæc eadem, quæ Græcis χελώνη.

105. *Cur ſit virginibus*. Duplicem aſſignat cauſſam, cur Veſtæ virgines inſerviant. Prior eſt, quod inter ſorores tantum ipſa remanſerit viri impatiens · altera, quod Veſta ſit eadem cum igne, a quo nihil generatur. Cicero duas alias retulit : *Veſtæ colendæ*,

Addit. ad num. 101. Quis ad alteram Diſtichi partem, & verſum ſequentium non trahat illud ejuſdem Ovidii Metamorph. lib. 1. ?

Nec circumfuſo pendebat in aere Tellus
Ponderibus librata ſuis : nec brachia longo
Margine terrarum porrexerat Aamphitrite.

Addit. ad num. 104. Servius ad illud Virgilii Æneid. 9. v. 407.

Si qua tuis unquam pro me pater Hyrtacus aris
Dona tulit, ſi qua ipſe meis venatibus auxi,
Suſpendique tholo ; aut ſacra ad faſtigia fixi ;

Tholus, inquit, *proprie eſt veluti ſcutum breve, quod in medio tecto eſt, in quo trabes coeunt, ad quod dona ſuſpendi conſueverunt : quæ tamdiu dona dici poterant, quamdiu non profana fierent, ſicuti in libris ſacrorum refertur. Bene autem venatorem inducit Numen invocare ſylvarum. Alii tholum dicunt genus fabricæ Veſtæ, & Panthere. Alii tectum ſine parietibus columnis ſubnixum. Ædes autem rotundas tribus Diis dicunt fieri debere Veſtæ, Dianæ, vel Herculi, vel Mercurio.*

dæ, inquit, *virgines praeſunt, ut advigiletur facilius ad cuſtodiam ignis, & ſentiant mulieres in natura feminarum omnem caſtitatem pati.*

106 *Semine Saturni*. Heſiodus in Theogonia:

Ῥείη δ' αὖ δμηθεῖσα Κρόνῳ τέκε φαίδιμα τέκνα,
Ἱστίην, Δήμητρα, καὶ Ἥρην χρυσοπέδιλον,
Ἴφθιμόν τ' Ἀΐδην, ὃς ὑπὸ χθονὶ δώματα ναίει.

& Orpheus:

Ἑστία εὐδυνάτοιο Κρόνου θύγατερ βασίλεια.

107 *Corpora nulla vides*. Veriorem ſententiam hic noſter ſequutus. Placuit enim Sophis quibuſdam, ignem noſtrum, & elementarem ſua quoque creare animalia; in quorum numero recenſeo Senecam: *Ignis*, hic inquit, *qui omnia conſumit, quaedam etiam creat: & quod videri non poteſt ſimile veri, animalia igne generantur*. Ariſtoteles lib. 5. Hiſtoriarum enarrat naturam quorumdam animalculorum, quæ in nive, & in igne generantur in Cypriæ inſulæ fornacibus ærariis: eadem quoque Strabo commemorat. Quæ nugæ ſemper mihi viſæ: nam quæ potior ratio eſt, quod in hiſce, non in aliis ſimilia ζῶα generentur? in 9. quoque idem inquit Philoſophus, auctores quoſdam eſſe, qui clorionem avem ex incendio naſci putent, ſed ipſe meram fabulam cenſet; imo manifeſte teſtatur, ex hoc noſtro igne nullum omnino creari animal: Πῦρ, ait, οὐδὲν γεννᾷ ζῷον, οὐδὲ φαίνεται συνιστάμενον πυρουμένοις οὔτ' ἐν ὑγροῖς, οὔτ' ἐν ξηροῖς οὐδέν; in eo tamen generari non negat: quod Seneca fatetur; & facit ad hoc ignem agentem, quum ait, *quædam etiam creat*. Non ſcripſit id Philoſophus: diverſum eſt πῦρ γεννᾶν a γεννᾶσθαι ἐν πυρί.

108 *Par Graii nominis*. Nam Ἑστίαν Græci dicunt ἀπὸ τοῦ ἑστάναι.

109 *Hinc quoque veſtibulum dici reor*. Primorem illam domus partem a Veſta, hoc eſt igni: nam in veſtibulo erat focus. Sed de etymo hujus voculæ aliud ſentit Nonnius, aliud Varro, hoc Ovidianum nemo. Servius: *Veſtibulum, ut Varro docet, etymologiæ non habet proprietatem, ſed fit pro captu ingenii*.

110 *Unde precamur, Quæ famur*. Legendum ſic hoc reliquum carminis:

. . . . . . *Inde precando*
Dicimus, o Veſta, quæ loca prima tenes.

111 *Olim ſcamnis conſidere*. Athenæus lib. 9. Ὅθεν οὐκ ἦν κατακλίνεσθαι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἔθος, ἀλλὰ δαίνυνθ' ἑζόμενοι, οὐδ' ἐπὶ μέθην πίνειν; & Iſidorus ex libris Varronis, de vita Populi Romani: *Majores noſtri ſedentes epulabantur: quem morem habuerunt a Laconibus, & Cretenſibus*; ſed mos ille abiit, tantum retentus in militia.

112 *Scamnis longis*. Hæc, ſi memini, alibi dixit *cava*. Compacta ergo tribus tabulis, aut quattuor, ſi ſubtus aliam habebant in arculæ formam. Uſi hac voce Græcobarbari ſæpicule; ſed raro iiſdem litteris: nam σκαμνῖον, καὶ σκαμνίον ſcribebant.

113 *An-*

Addit. ad num. 109. Miror fuiſſe, qui ex eo Vitruvii loco 6. cap. 18. ubi veſtibulum ſimul cum atrio, periſtylio, Tablinoque nominat partem domus æque, ac enumeratas, eſſe conficerent, neque intelligerent veſtibulum cum iis domus partibus complexum fuiſſe Vitruvium, in quibus omnibus eſſe licebat, quæque advenientibus, vel non vocatis paterent. Ita enim idem Vitruvius lib. 5. c. 7. *His, qui communi ſunt fortuna, non neceſſaria magnifica veſtibula, nec tablina, neque atria, quod hi aliis officia præſtant ambiundo, quæ ab aliis ambiuntur*. Loca hæc igitur aperta, atque omnibus adeunda. Ceterum in adventantium commodum veſtibulum ante ædium januam conſtitui ſolebat, ne in via eſſent, neve in ipſius domus ædibus. Locum autem ante fores fuiſſe aperte docet Cicero in Oratione pro Cæcin. cap. 12. *Quæro, ſi te hodie domum tuam redeuntem coacti homines, & armati non modo limine, tectoque ædium tuarum, ſed primo aditu, veſtibuloque probibuerint, quid acturus ſis?*

Addit. ad num. 110. Mirum quantum inter ſe diſcrepant libri veteres! Duos ſi excipias, in quibus: *Unde precando Adfamur Veſtam* reliqui nihil boni. Scribendum videtur Heinſio

. . . . *Inde precantes*
Præfamur Veſtam, quæ loca prima tenes
Vel . . . . *inde precamur*
Præfati Veſtam.

Ut vere dicam noſtrám omnibus antepono

. . . . . . *Inde precando*
Dicimus, o Veſta, quæ loca prima tenes.

113 *Antiquæ ſacra Vacunæ*: Hæc Dea multis viſa; quæ otio, & vacantibus præeſſet: ſed Varroni libro primo Rerum divinarum Minerva eſt. *Quod ea maxime hi gaudent, qui ſapientiæ vacant*. Annua ſacra Romæ habuit, ut vides, & templum in quo illa factitata. Adi Urbis Topographos.

114 *Aliquo de more vetuſtas*. An rectius meus codex, *aliquid de more vetuſto?*

115 *Pura patella*. Purum omne aptum ſacrificiis: ſed vere, purum hic nihil aliud quam deterſum. Perſius Satyra 3.

. . . . *Purum, & ſine labe ſalinum.*

Plautus in Amph. Actu 4. Scena 3.

Tu purgari juſſeras vaſa, ut rem divinam faceres.

& in Captiveis:

Vaſa tibi pura apparарier ad rem divinam cito.

inc verbum *purare*, pro purgare, paſſim Varroni, & Catoni uſitatum.

116 *Panis dependet aſellis*. In honorem Veſtæ hoc tempore aſini molitorii coronabantur a piſtoribus. Inter cauſſas recenſet fabuloſam quamdam, quæ apud Lactantium quoque exſtat his verbis: *Lampaſceni aſellum Priapo quaſi in ultionem mactare conſueverunt: quum enim hic Deus Veſtæ dormienti vim inferre conaretur, aſinus intempeſtivo clamore eam excitavit. Hinc libido inſidiatoris detecta. Apud Romanos eumdem aſellum Veſtalibus ſacris in honorem pudicitiæ conſervatæ panibus coronant*. Quod attinet ad formam panis, quæ aſinario collo imponebatur, in modum coronæ fuiſſe exiſtimo; veluti olim diſtribuit populo Romano Aurelianus Imperator, ut teſtatur Flavius Vopiſcus: *Non prætermittendum videtur, coronas eum feciſſe de panibus, qui nunc ſiliginei vocantur, & ſingulis quibuſque donaſſe; ita ut ſiligineum ſuum quotidie toto ævo ſuo, & unuſquiſque reciperet, & poſteris ſuis dimitteret*. Hæ coronæ ſunt, quas Valentinius, & Valens in Lege 5. Codicis Theodoſiani De annonis civicis, & pane gradili, vocant *buccellas*. ψωμία hoc verbum Græce reddit Conſtantinus Porphyrogenitus. Soli Siculi hanc vocem hodie retinent, qui materna lingua hujuſmodi panes dicunt *buccellatos*. Caſtellani vocant *roſquillas*.

Addit. ad num. 113. Vacunam Turnebus Antiquorum numen obſoletum, & ridiculum fuiſſe cenſet, Deamque Vacantium, & Ociolorum. Numen ejus præterea vacuos calumnia & maledicto eos reddidiſſe, qui in ejus tutela eſſent, conjicit ex Auſonio

Totam trado tibi ſimul Vacunam,
Nec jam poſt metues ubique dictum

Fanum ejus (nam Sabini Deam hanc in honore habuerunt), vetuſtate pene conſumtum. Fit hinc, ut putre dicatur ab Horatio, qui curis vacuus epiſtolam lib. 1. poſt ipſum Fuſco Ariſtio ſcripſerat.

Hæc tibi dictabam poſt Fanum putre Vacunæ;
Excepto, quod non ſimul eſſes, cetera laetus.

Addit. ad num. 116. Quoniam *de pane gradili* fit hic ſermo, libet pauca dicere in gratiam ſtudioſorum juvenum. *Panis gradilis* ſicut & *diſpenſatorius*, quem & *fiſcalem* a *fiſco* dixere, ad annonam civicam pertinebat. Dicebatur autem *gradilis*, quod in gradibus ad evitandum turbæ irruentis impetum a diſtributoribus, ne frequenti populo opprimerentur, diſpenſabatur. Digladiantur inter ſe Philologi quærentes, ubinam hi eſſent gradus: quum enim in uſu haud ſemper fuerit diſtributio hæc, diſputant a quo, & cujus rei gratia fuerint antea constructi. Alii putant fuiſſe in piſtrinis; eoſdem cenſent alii, qui congiario populo dando, aeri diſtribuendo, miſſilibuſque ſpargendis inſerviebant. Sunt qui e gradibus Amphitheatri munera hæc populo diviſa fuiſſe cenſeant. Sed ut ab omni rixa, & lite nos expediamus, libenter in eorum ſententiam imus, qui (quum Conſtantini liberalitate non Romæ tantum, ſed etiam Conſtantinopoli annonæ civicæ diſtributio hæc fieret) in foro Romano, ut & Conſtantinopolitano hos gradus collocant. Favent his verba Legis 5 Cod. Theod. de anno. civ. & pane gradili: *Clementia noſtra deputabit, in quo nunc emitur loco, propriis gradibus erogandum*: quum autem in Foro emeretur, confici facile poteſt, populo per gradus diviſo diſtributionem in Romano, & Conſtantinopolitano Foro factam fuiſſe. Largitionem certe pecuniæ e Baſilica, quæ in Foro eſſet, factam fuiſſe docet Joſ. Orig. XIX. I. *Dabatur occaſio præcipitandi in forum e faſtigio Baſilicæ, nummos inde aureos, & argenteos ſpargentem populo.*

las. Quo nomine apud eam gentem intelligitur & circulus e panno in coronæ modum aptatus epomidi, quam geſtant collegiorum alumni. Redeo ad eum conjectaneum, quod cave putes e cortinis Phœbeis. Mentio quoque apud Ariſtophanem in Pluto alterius e panibus coronæ, forte his multis filo perforatis contextæ; ſic infit quædam ibi, quæ inducitur:

> . : . . . Κ'αγώ γ' ἀναδῆσαι βούλομαι
> Ε'υαγγέλια σ' 'εν κριβανωτῷ ὁρμαθῷ
> Τοιαῦτ' ἀπαγγείλαντα . . . .

117 *Sunt ſua ſacra*. Veteres plerumque, *ſunt ſtata ſacra Deæ*.

118 *Focus ipſe parabat*. Olim, inquit, furnus farri torrendo inſerviebat, at pani coquendo ipſi foci cineres. Merito ergo piſtores feſtum agunt Veſtæ focorum Dominæ.

119 *Verſat aſella*. Ipſa quoque ſertis redimita; & laboribus vacua ſignificat, quantum poteſt, debitum numini cultum.

120 *Nemo vocarat, adeſt*. Silenus creditus muſca diallum conviviorum.

121 *In opacæ vallibus Idæ*. Fingit feſtum in Phrygia apud dilectos Cybelæ colles; ſupra Naſo:

> *Dindymon & Cybelen, & amœnam fontibus Iden,*
> *Semper & Iliacas mater amavit opes.*

122 *Pars brachia nectit*. Statius primo Achilleidos:

> · *Hoſne inter ſimulacre choros, & brachia ludo*
> *Nectere nate grave eſt?* . . . ·

quod *implicare manus*, dixit alicubi Propertius.

123 *Sciſſe ſed ipſe negat*. Nam grave illi viſum, turpe aliquod concepiſſe in ipſam, ſi dici poteſt, pudicitiam; idem Priapus in Catalectis:

> *Licebit ipſa ſic pudicior Veſta.*

124 *Solita eſt mactare Priapo*. Hinc carmen illud incerti auctoris:

> *Lampſaceos melior non imbuet hoſtia cultros.*

125 *Apta aſini flammis*. Male; & bene vetus, *Hinc aſini flammis*. Et nota ex his, hujus exta quotannis oblata aræ Veſtali.

126 *Quem tu Diva memor*. Riſit in Lactantius: *Et quid turpius*, ſcripſit, *quid flagitioſius, quod ſi Veſta beneficio aſini virgo eſt? aut Poeta fabulam finxit*; de noſtro Publio loquitur.

127 *Nomine quam pretio celebratior*. Silere potius hæc debuit noſter quam dictis prætexere; nam parum aut nihil ſpectant ad ritus, & ſacra Veſtalia. Fungar ego meo munere. Romani aram in Capitolio Jovi Piſtori erigi curarunt, ſed modicam, quum ſoluti obſidione Gallica ob ſimulatum panis jactum in hoſtium ſtationes; hoc quid tritius in Hiſtoria? ſed eadem aram dicata muta præteriit.

128 *Diſcant Piſtoris*. Diſcrepant membranæ veteres: aliæ ſcripturam hanc probant; aliæ habent, *Dicam Piſtoris*.

129 *Quæ*

Addit. ad num. 117. *Sunt ſtata ſacra Deæ*. Veretur Heinſius, ut ferri poſſit. Recitat locum ejuſdem Naſonis lib. 2. Faſt. v. 527.

> *Curio legitimis nunc Fornacalia verbis*
> *Maximus indicit; nec ſtata ſacra facit.*

Addit. ad num. 122. Quod etiam *reſtim ductare* dicebant Donato teſte Ad Terentiani illius Demeæ in Mitionem Fratrem convicium

> *Facturum credo, ut habeas quicum cantites.*
> Mit. *Cur non?* Dem. *& nova nupta eadem hæc diſcet?* M. *ſcilicet.*
> D. *Tu inter eas reſtim ductans ſaltabis?* M. *probe.*

Cenſet enim Donatus id genus ſaltationis fuiſſe, quum puer, & puellæ confertis manibus choream ſaltando ducerent. Id ipſum confirmat & Athenæus lib. 14. Petulantioris etiam, ac laſcivioris comicæ ſaltationis genus Pollux, ad quod Terentianum hoc refert, ſed bona tanti viri pace Donato libentiſſime aſſentior.

Addit. ad num. 124. Male feriati hominis culpa Diſtichon huc irrepſiſſe graviſſimo virorum emunctæ naris judicio munitus confirmat Heinſius.

Addit. ad num. 128. Libr. veterum alii *Diſcant piſtores*, vel *Dicant*, alii *Diſcant piſtoris*. Heinſ. *Dic jam*, vel *diſcite*.

Addit. ad num. 130. *Lipſianam lectionem jure*, inquit, Heinſius, *improbat Neapolis*; reponit enim *ærata*. Heinſius ipſe repoſuerat *reſerata*.

129 *Quæ ſit fortuna malorum?* Lege, ſi placet, ex noſtro codice, *quæ ſit fortuna meorum.*

130 *Ærata per atria.* Lipſius in Electis reſcribendum cenſet, *cerata per atria*; non ego, qui non cereos ſolum, ſed & æreos legi thoraces illos antiquorum; idque ex duobus locis Papinii: quorum uni vir ille mendam ineſſe credit; in alterum non incidit.

131 *Picta Veſte.* Clare ſubdit hanc fuiſſe triumphalium; de eadem Auſonius: *Namque iſte habitus ut in pace Conſulis eſt, ſic in victoria triumphantis.* Prodeat & Plinius lib. 8. cap. 48. *Apud Homerum*, inquit, *pictas veſtes invenit; unde & triumphales natæ.* Purpura in triumphali miſcetur auro; ſed antiquitus nullum in ea. Dionyſius de Romulo triumphante: Τελάμενος δὲ ἢ πομπῆς αὐτὸς ἐπορεύετο, ἐσθῆτα μὲν ἠμφιεσμένος ἁλουργῆ, δάφνῃ δὲ κατεστεμμένος τὰς κόμας. En ſimplicem ἀλουργίδα: cujus poſtea quum Auctores meminere, addiderunt χρυσόπαστον. Plutarchus de Paulo Æmilio: Ἀλουργίδα χρυσόπαστον ἀμπεχόμενος. Appianus vero hanc dixit, Πορφυρᾶν ἀστέρων χρυσῶν ἐνυφασμένον.

132 *Triumphales ſenes.* Hi ſunt, quos θριαμβικοὺς ἄνδρας appellat Plutarchus in Camillo, quum narrat hanc Urbis calamitatem.

133 *Transferri pignora Veſtæ.* Idem in Camillo: Τὸ δὲ πῦρ τῆς Ἑστίας αἱ παρθένοι μετὰ τῶν ἱερῶν ἁρπασάμεναι ἔφυγον. Lege & quæ ſequuntur.

134 *Quodquumque eſt ſolidæ Cereris.* Quidquid frumenti habetis molæ ſubjcite.

135 *Jaciunt Cerealia dona.* Diſce verum e Livio libro 5. Decadis primæ.

136 *Scutaque longa ſonant.* Ut ſignet Gallicana. Diodorus de hac gente: Θυρεοῖς χρῶνται ἀνδρομήκεσι, πεποικιλμένοις ἰδιοτρόπως. Livius: *Scuta longa, ceterum ad amplitudinem corporum parum lata, & ea ipſa plana, male tegebant Gallos.*

137 *Ponitur ara Jovi.* Alia tunc eidem ob hanc cauſſam & in Capitolio poſita cognomento *Soteris.* Animadverti ex Servio a VIII. magni Operis.

138 *Forte revertebar.* In meo eſt, *Forte reveciabar.*

139 *Nunc Nova juncta foro eſt.* Prope hanc Novam erat ſacra illa Veſtalis ædes. Livius lib. 5. *Eodem anno M. Ceditius de plebe nuntiavit Tribunis, ſe in Nova via, ubi nunc ſacellum eſt, ſupra ædem Veſtæ vocem noctis ſilentio audiiſſe clariorem humana, quæ Magiſtratibus dici juberet, Gallos adventare.*

140 *Nudo deſcendere vidi.* Cauſſam poſiti calcei cenſet ex antiqua neceſſitate in eos annos perduraſſe (nam olim ad templum euntibus paludes aliquot tranſeundæ) non ex numinis reverentia: ad quam reſpexit etiam apud antiquos nudipedis inceſſus.

141 *Hoc ubi nunc fora ſunt.* Sic liber. plerumque omnes, *Hæc ubi.*

142 *Redundanti aqua.* Tres apud me veteres membranæ, *redundatis foſſa madebat aquis.*

143 *Siccas qui ſuſtinet aras.* Quorum erant hæ aræ in lacu Curtii? neſcio, niſi *aras* Poeta dixit pro *aram*; ut toties in hoc Opere, templa pro templum: iſtud eſt haud dubie; & illam Saturni ſignificat P. Victor in regione 8. *Ara Saturni in lacu Curtii.* Ad nugas interpretum quis te mittat?

144 *Nil præter ſalices.* Tibullus:

At qua Velabri regio patet, ire ſolebat
Exiguus pulla per vada linter aqua.

His ſubjungo verba Varronis, quæ mire huc faciunt, licet ſubobſcure (differit de Aventini collis etymo:) *Ego maxime*, inquit, *ab advectu: nam olim paludibus mons erat ab reliquis diſcluſus. Itaque eo ex urbe qui advehebantur ratibus, quadrantem ſolvebant: cujus veſtigia, quod ea qua tum itur* (probo ſcripturam Scaligeri) *Velabrum, & unde aſcendebant ad Rumam, Nova via: lucus, & ſacellum larum. Velabrum dicitur a vehendo. Velaturam facere etiam nunc dicuntur, qui id mercede faciunt.*

145 *Ebria verba jacit.* Propertius: *Mutæ jace verba favillæ.*

146 *Cepe-*

Addit. ad num. 135. Hæc Liv. lib. 5. Dec. 1. c. 48. *Induciæ deinde cum Romanis factæ, & colloquia permiſſu imperatorum habita, in quibus quum identidem Galli famem objicerent, eaque neceſſitate ad deditionem vocarent, dicitur avertendæ ejus opinionis cauſſa multis locis panis de* [illegible] *Capitolio jactatus eſſe in hoſtium ſtationes.*

Addit. ad num. 137. Arce nempe ab illa Gallica obſidione liberata, qua Romani in ſumma caritate fame pæne conſumti lora, ſoleaſque aqua madefactas, frictaſque igne comedere cogebantur.

146 *Ceperat amne Deus*. Quum non erat nomen hoc Vertumni: qui ſic dictus ab amnis curſu mutato. Vide ejuſdem Aurelii Propertii Elegiam 2. lib. 4.

147 *Valeas anus optima, dixi*. Videtur Tibullianum illud:

Vive diu mi dulcis anus, proprios ego tecum,
Sit modo fas, annos contribuiſſe velim.

148 *Signum cæleſte*. Τὸ ἄγαλμα Παλλάδος. Ferunt hoc fuiſſe ligneum veteres Grammatici: Παλλάδιον ἐστι ζώδιον μικρὸν ξύλινον, ὃ ἔλεγον εἶναι πεπλισμένον, φυλάττον τὴν βασιλείαν τῆς Τροίας.

149 *Cæleſte Minervæ*. Hoc ſignum vetuſtas credidit nulla mortali elaboratum induſtria; inde dictum διοπετὲς Clemens Alexandrinus, Ἐν τῷ λόγῳ προτρεπτικῷ πρὸς Ἕλληνας: Πολλοὶ δ' ἂν τάχα που θαυμάσειαν, εἰ μάθοιεν τὸ Παλλάδιον, τὸ διοπετὲς καλούμενον. Quo nomine donata ab eadem ſimulacra antiquiſſima, quorumve auctores incogniti: ut illud Dianæ Epheſiæ, quod Græcis quoque διοπετὲς: quia forte ἀχειροποίητον. Quod verum e Plinio lib. 12. capite primo: ubi Mucianum merito deridet, qui artificem hujus ſtatuæ nominat. Signum vero ſtantis, an ſedentis effigie conſpiceretur, res adhuc incerto. Strabo tamen lib. 13. auctor eſt, Palladium, quod ſua ætate Ilienſes habebant, rectum ſtetiſſe: unde colligit, non eſſe primum illud antiquorum Ilienſium, hoc enim ſediſſe prodat ex Homeri verſu Iliade ζ. ubi peplum jubet.

Θεῖναι Ἀθηναίης ἐπὶ γούνασιν. . . . .

Sed de his, qui legebant, ἐπὶ γούνασιν, agentes cauſſam Ilienſium, en ejuſdem auctoris judicium: Καὶ οἱ τὴν προσῳδίαν δὲ βιαζόμενοι, γούνασιν, ὡς θυάσιν ὁποτέρως ἂν δέξωνται ἀπεραντολογοῦσιν. Si igitur vera ait Strabo, & Romanum Palladium erat antiquiſſimum Ilienſe, neceſſe erat ut vides, etiam ſediſſe.

150 *Vidi templumque locumque*. Fragmina ſcilicet, & templi rudera: nam ante Ovidii natalem a Fimbria incenſum. Appianus in Mithridatico: Ἐσελθὼν δὲ τοὺς ἐν ποσὶ πάντας ἔκτεινε, καὶ πάντα ἐνεπίμπρη· καὶ τοὺς πρεσβεύσαντας ἐς τὸν Σύλλαν ἐλυμαίνετο ποικίλως· οὔτε τῶν ἱερῶν φειδόμενος, οὔτε τῶν ἐς τὸν νεὼν τῆς Ἀθηνᾶς, οὓς αὐτῷ νεῷ κατέπρησε. ſed fortaſſis poſtea refectum. Ibi autem ſemper aſſervatum ſignum aliquod Minervæ, certo certius: nam Strabo lib. 13. ut vidiſti, agit de Palladio ſuæ ætatis.

151 *Seu genus Adaſtri*. Et Diomedem & Ulyſſem utrumque ſimul opinatur. Clemens in Protreptico: Ὁ Διομήδης καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς ἱστοροῦνται μὲν ὑφελέσθαι ἀπὸ Ἰλίου, παρακαταθέσθαι δὲ Δημοφῶντι, ἐκ τῶν Πέλοπος ὀστῶν κατεσκευάσθαι, καθάπερ τὸν Ὀλύμπιον ἐξ ἄλλων ὀστῶν Ἰνδικοῦ θηρίου. Hinc Statius Papinius in Epicedio ad patrem, vocat Palladium *furtum Diomedæum*.

152 *Auctor in incerto eſt*. Nam alii volunt, raptorem fuiſſe Demophontem, & ob furtum occiſum ab Agamemnone. Hoc vero ſcitu dignum, centumvirale judicium Athenis tunc primum & ad hanc cauſſam inſtitutum. Harpocration: Ἔσχε δὲ τὸ δικαστήριον τὴν τοῦ Παλλαδίου ἐπωνυμίαν, καὶ οἱ δικασταὶ τῶν ἐφετῶν ἐντεῦθεν, Ἀγαμέμνονος μετὰ τῶν Ἀργείων σὺν τῷ Παλλαδίῳ προσενεχθέντος Ἀθήναις ἐξ Ἰλίου, Δημοφῶν ἁρπάζει τὸ Παλλάδιον, καὶ πολλοὺς τῶν διωκόντων ἀναιρεῖ· Ἀγαμέμνων δὲ δυσχεράνας δίκην, τὸν ἁρπάζοντα ἀνεῖλε, καὶ συνίσταται τὸ κριτήριον ἐπὶ πεντήκοντα δὲ Ἀργείων, οὓς Ἐφέτας ἐκάλεσαν, παρὰ τὸ ἀμφοτέρων ἐφεῖναι αὐτοῖς τὰ τῆς κρίσεως. Vide Euſtathium, & Apoſtolium.

153 *Res eſt Romana*. Non adeo certe id proferas: nam, pro, quot urbes Palladia Iliaca ſibi vindicarunt! ecce apud Strabonem lib. 6. Πολὺ δὲ ἰταμώτερον τὸ πλείω ποιεῖν τὰ ἐξ Ἰλίου κεκομισμένα ξόανα ὅσα φασὶν οἱ συγγραφεῖς· καὶ γὰρ ἐν Ῥώμῃ καὶ ἐν Λαουινίῳ καὶ ἐν Λουκερίᾳ,

καὶ

Addit. ad num. 146. Hæc igitur in Propertii Vertumniana

Quid mirare meas tot in uno corpore formas?
Accipe Vertumni ſigna paterna Dei.
Tuſcus ego, Tuſcis orior, nec pœnitet inter
Prælia Volſcinos deſerviſſe focos.
Hæc me Turba juvat, nec Templo lætor eburno:
Romanum ſatis eſt poſſe videre forum.
Hac quondam Tiberinus iter faciebat, & aiunt
Remorum auditos per vada pulſa ſonos.
Ac poſthac ille ſuis tantum conceſſit alumnis,
Vertumnus verſo dicor ab amne Deus;
Seu quia vertentis fructum percepimus Anni,
Vertumni rurſus credidit eſſe ſactum.
Prima mihi variat liventibus uva racemis;
Et coma lactenti &c.

L. CÆCILIVS L.F. METELLVS
PONT. MAX. COS. II. DICTATOR MAG. EQ.
XV. VIR AGRIS DANDIS, QVI PRIMVS
ELEPHANTOS PRIMO PVNICO BELLO DVXIT
IN TRIVMPHO, PRIMARIVS BELLATOR,
OPTIMVS ORATOR, FORTISSIMVS IMPERATOR,
AVSPICIO SVO MAXVMAS RES GESSIT,
MAVVMO. VSVS HONORE, SVMMA SAPIENTIA:
MAXVMVS SENATOR PARTAM EX ÆQVO
PECVNIAM MAGNAM SINGVLIS LIBERIS RELIQVIT,
CLARISSIMVS IN CIVITATE FVIT. TRIBVTVM
EI VT, QVOTIENS IN SENATVM IRET, CVRRV
VEHERETVR AD CVRIAM: QVOD A CONDITO
ÆVO NVLLI ALII CONTIGIT.

Pulcra igitur repenſa; ſed juvit uterque oculus amiſſus. Ad hujus cæcitatem alluſit Seneca de Providentia: *Deteſtabilis*, inquit, *erit cæcitas, ſi nemo oculos perdiderit, niſi cui eruendi ſunt. Itaque careant luce Appius & Metellus*; & lib. 4. Controverſiarum: *Habes Veſta duplex Pontificis tui meritum: ſervavit ſacra, nec vidit*; ſaltem in reditione: nam in itione qui potuit abſque viſu tollere? nec valuit ignis in ipſo ingreſſu eum ſubito excæcare. Hoc certum, luminibus in ea flamma captum; qua de cauſſa ſacerdotium illi negatum. Sic Lex jubebat; quæ ea: SACERDOS INTEGER SIT; cui ſic reſpondet idem Seneca: *Lex integrum ad animum refert, non ad corpus. Lex æſtimari hoc voluit, quum quis peteret, non quum haberet ſacerdotium*. Lege Declamationem integram, ſi avidus Metellianæ juſtitiæ.

161 *Sacro ſub Cæſare flammæ*. Vide beneficia collata ab Auguſto in Veſtales apud Svetonium libro primo cap. 21.

162 *In illa Conditur*. Sic puniebatur probrum virginis Veſtalis. Juvenalis interpres: *Hæc virginibus Veſtæ pœna fuit decreta: ſi vitiatæ fuiſſent, vivæ in parietibus ſtruebantur, aut ſub terra obruebantur*.

163 *Veſtaque numen idem eſt*. Appoſite Euripides:

Καὶ Γαῖα μῆτερ, Ἑστίαν δέ σ' οἱ σοφοὶ
Βροτῶν καλοῦσιν, ἡμένην ἐν αἰθέρι.

164 *Tum ſibi Callaico*. Eodem Veſtalium die, anno urbis DCXVIII. D. Junius Brutus ſexaginta Gallæcorum millia, qui Luſitanis ex Oceani montibus auxilio venerant, aſpero, & difficili bello oppreſſit: unde Callaici cognomen retulit. Adi Strabonem, Livium, Florum, & alios. Sed heus! meus liber habet, *Tum ſibi Gallæco*; an male? non hercle. Vellejus Paterculus lib. 2 *Gallæci cognomen meruit*. Hos populos dicunt Hiſpani hodie *Gallegos*.

165 *Suoſque Perdidit*: Relege me in v. ad templum Matris Ultoris: illud in Capitolio poſitum.

166 *Demuntur aſellis*. Verius libri veteres, *dementur aſellis*.

167 *Delphina videbimus, inquit*. Statim poſt Veſtalia, & ante Matralia, ut vides, hoc eſt IV. Idus, facit Delphini ortum veſpertinum; idem ſentit Columella.

168 *Jam Phryx a nupta*. III. Idus erant Matralia, ſacra matris Matutæ: eodem die Kalendario veteri, & Conſtantiniano.

169 *Thebanæ reddita liba Deæ*. Offerebantur illa in his ſacrificiis. M. Varro: *Libum, quod libaretur priuſquam eſſet, ut erat, coctum. Teſtuatium, quod in teſtu caldo coquebatur; ut etiam nunc Matralibus id faciunt matronæ*. Sic in vulgatis codicibus exſtat hic locus: at ita mutat, & expungit Scaliger: *Libum, quod libaretur, priuſquam eſſent, coctum*; ego vero in hunc modum: *Libum, quod libaretur ut erat, priuſquam eſſet coctum*. Varro enim inquit id eſſe libum, quod in ſacrificiis dabatur, antequam igni admoveretur; teſtuatium autem, quod coquebatur in teſtu, & ſacris Matutæ interveniebat: ac ſi in reliquis crudum oblatum. Nec libum fieri poterat aliter niſi in teſtu. Cato

capi

Addit. ad num. 164. Non diſplicet *in hoſte. Tum ſibi Callaico Brutus cognomen in hoſte:* ita Liber Urſini, & Zulichemianus.

capite LXXV. *Libum hoc modo facito: Caſei P. II. bene diſterat in mortario: ubi bene diſtriverit, farinæ ſiligineæ libram, aut, ſi voles tenerius eſſe, ſelibram ſimilaginis ſolum eodem indito, permiſcetoque cum caſeo bene: ovum unum addito, & una permiſceto bene: inde panem facito: folia ſubdito; in foco caldo ſub teſtu coquito leviter.* Quare autem toſtum in his ſacrificiis dari mos fuit, explicat hiſce poſtea, licet ficte:

Hoſpita Carmentis fidos intraſſe penates
Diceris, & longam depoſuiſſe famem.
Liba ſua properata manu Tegeæa ſacerdos
Traditur, & ſubito cocta dediſſe foco.
Hanc quoque liba juvant feſtis Matralibus: illa
Ruſtica ſedulitas gratior arte fuit.

170 *Servi templa dediſſe manus.* Hac ipſa die a Servio Tullio matri Matutæ ædes ſacra dicata, poſtea, captis Veiis, a M. Furio Camillo refecta; nec alia Plutarchi mens in ejus Vita: Πρῶτον μὲν, inquit, εὐχὰς ἐποιήσατο τοῖς θεοῖς, ἐπὶ τῷ πολέμῳ τέλος ἐνδόξως λαβόντι τὰς μεγάλας θέας ἄξειν, καὶ νεὼν θεᾶς ἣν μητέρα Ματοῦταν καλοῦσι Ῥωμαῖοι, καθιερώσειν. ſic enim Livius lib. 5. *Ludos magnos ex Senatuſconſulto vovit Veiis captis ſe facturum, ædemque Matutæ matris refectam dedicaturum, jam ante ab Rege Servio Tullio dedicatam.* Hanc iterum reperio reſtitutam anno DXLI. Q. Fulvio Flacco Appio Claudio Pulcro Coſſ. Idem lib. 25. *Creati ſunt Quinqueviri muris, turribuſque reficiendis: & Triumviri bini, vini ſacris conquirendis, doniſque perſignandis; alteri reficiendis ædibus Fortunæ, & matris Matutæ intra portam Carmentalem, ſed & Spei extra portam, quæ priore anno incendio conſumtæ fuerant.* Vetus Sigonii liber habet, *Fortunæ, & Martis*; ut ſuſpicandum videatur viro doctiſſimo, ne vox *Matutæ* efficta ſit ab iis qui *matris* pro *Martis* legerunt. Sed jurarem falli Sigonium; nam in regione VIII. ubi porta Carmentalis, habeo ædem matris Matutæ, & Fortis Fortunæ, utramque in foro Boario. Neque in ea Urbis parte exſtat aliqua Martis ædes, ut videmus in accuratiſſimis Topographis, præter templum unum cognomine *Ultoris*, cujus minime fieri mentio hic poteſt; nam illud ab Auguſto multo poſtea dedicatum. Approbo igitur vulgatam lectionem, quæ hoc uno etiam firmari poteſt argumento, quod alibi eædem ædes junctim a Livio nominantur: *L. Stertinius*, inquit lib. 33. *ex ulteriore Hiſpania, ne tentata quidem triumphi ſpe, quinquaginta millia pondo argenti in ærarium tulit: & de manubiis duos fornices, in foro Boario ante Fortunæ ædem, & matris Matutæ; unum in maximo Circo fecit, & his fornicibus ſigna aurata impoſuit*; id factum anno DLVII. L. Furio Purpureone, & M. Claudio Marcello Coſſ.

171 *Arcet enim.* Immo unam admittit; quam iterum matronæ pugnis cæſam a templi limine ejiciunt. Plutarchus præfato loco: Ταύτην ἄν τις ἀπὸ τῶν δρωμένων ἱερῶν μάλιστα Λευκοθέαν νομίσειεν εἶναι. καὶ γὰρ θεράπαιναν εἰς τὸν σηκὸν εἰσάγουσαι ῥαπίζουσιν, εἶτ' ἐξελαύνουσι. cauſſa, & fabula nota. Mos is haud dubie petitus e Græcia: nam Chæroneae Bœotiæ urbe ritum hunc obſervatum memini legiſſe; quem & ſuggerit idem in libello τῶν Κεφαλαίων: Τὴν δὲ δούλην Ἕλληνες Αἰτωλίδα γένει φασὶν εἶναι, καλεῖσθαι δὲ Ἀντιφέραν. διὸ καὶ παρ' ἡμῖν ἐν Χαιρωνείᾳ πρὸ τοῦ σηκοῦ τῆς Λευκοθέας ὁ νεωκόρος λαβὼν μάστιγα, κηρύσσει, μὴ δοῦλον εἰσιέναι, μὴ δούλην, μηδ' Αἰτωλὸν μηδ' Αἰτωλάν. Dixit, παρ' ἡμῖν, quia Chæronea ipſius patria.

172 *Arſerat obſequio.* Hæc breviter tota fabula. Ferunt, uſta Jovis opera Semele, Dionyſium ex incenſo fere utero a Mercurio ſublatum; infantulum ſtatim Ino excepit, & nutrit: id quum graviter Jovis conjux tuliſſet, quod natum ex pellice educandum accepiſſet, fecit, ut Athamas, vir Inus, furore percitus Learchum filium occideret: tum uxor, arrepto Melicerta, ob Athamantis timorem, in mare proximum ſe cum filio projecit. Hinc poſt varios caſus in Latium adducta, ibi a Nicoſtrata, Evandri parente, comiter accipitur; & una cum filio ab incolis Arcadibus in Deorum numerum referuntur, muta-

Addit. ad num. 172. Matutam tamen a Latinis dictam, quæ Leucothea, & Ino a Græcis appellata, invenio apud Tullium Tuſcul. 1. 12. *Quid Ino Cadmi filia, nonne Leucothea nominata a Græcis, Matuta habetur a noſtris?* Priſcianus nomen *matutinus* a Matuta deductum eſſe, & Auroram tunc ſignificari, docet.

mutato nomine Inus in Matutam, Melicertæ in Portunnum. Græci dixere matrem Λευκοθέαν, filium Παλαίμονα, ſed poſt immortalitati donatos.

173 *Accipit Ino Te puer*. Apollonius Argonauticon lib. 4. Bacchi nutricem facit quamdam nomine Matrin, Ariſtæi filiam: ſed aliter, & cum Naſone, Orpheus in Hymnis:

Λευκοθέαν καλέω Καδμηΐδα δαίμονα σεμνὴν,
Εὐδύνατον, θρέπτειραν ἐϋστεφάνου Διονύσου.

174 *Mittit in alta lugo*. E petra Moluride; vide Attica Pauſaniæ.

175 *Nondum Leucothee*. Per mare ergo vehitur mortalis adhuc illa Ino, & nondum relata in Deos, verſo primo nomine in Leucothean. Homerus Odyſſ. ε.

Τὸν δὲ ἴδεν Κάδμου θυγάτηρ καλλίσφυρος Ἰνὼ
Λευκοθέη, ἣ πρὶν μὲν ἔην βροτὸς αὐδήεσσα,
Νῦν δ᾽ ἁλὸς ἐν πελάγεσσι θεῶν ἐξέμμορε τιμῆς.

Aſpexit item ad hanc apotheoſim Propertius lib. 2. in Elegia illa de Cynthiæ naufragio:

Quæ tum ego Neptuno, quæ tunc cum Caſtore fratri,
Quæque tibi excepi tum Dea Leucothee.

176 *Semele Stimulene vocetur*. De loco Semeles vetus memoria eſt in Sexto Rufo regione XI. & in hoc antiquo marmore:

DIIS MANIBVS
M. CÆCILIO SP. F. SVO RVFO
SOLIARIO AB LVCO SEMELES
EX TESTAMENTO EJUS
CALVISIA ZOSIME ET
M. CÆCILIVS CALIPPVS
HEREDES FECERE.

177 *Stimulene vocetur*. Ego tibi adfirmo ſcribendum, *Stimelene*, ex melioribus membranis.

178 *Puerumque revellere*. Eædem habent, *avellere*.

179 *Te quoque vexat? ait*. Belle: nam uterque patiuntur Junonis flagellum. In omni Herculis laude addunt illud Poetæ, *Quamvis obſtante noverca*.

180 *Matralibus illam*. Apponenda poſt Matralibus bipuncta, ex optimis codicibus; & *illa* legendum. Illa ſcilicet cito parata liba Ino gratiora fuere quovis nectare.

181 *Venientia fata reſigna*. Eadem Carmentam rogat, quæ ſibi & filio ſint ventura, vaticinetur.

182 *Jus erit omne tuo*. Vide Feſtum Pompejum in *claudere*.

183 *Quem nos Portunum*. Vetus noſtra membrana habet, *Portumnum*. Quis nunc erit hac de re arbiter? nemo: adeo ex effatu priſco inveniet receptam utramque ſcripturam. Sic Vertunum leges, & Vertumnum, Neptunum, & Neptumnum, & ſimilia.

184 *Sua*

Addit. ad num. 177. Heinſius laudat vetuſtiores Cod. in quibus *Stimulene*: hujus Deæ mentio fit a D. Auguſtino de Civitate Dei (quod vidit etiam Heinſius) vocatque *Stimulæ lucum* Juvenalis Scholiaſtes ad Sat. 2. Mutat præterea nec *vocetur*, nec *vocatur*, nec *vocatus* legit, ſed *dicatus*, ac verſiculum ita reponit,

Lucus erat, dubium Semelæ, Stimulæne dicatus.

Addit. ad num. 180. Lapſus jure videtur Heinſio Carolus noſter, quod male interpungit, atque *illa*, ideſt *liba* legit hoc pacto,

Nunc quoque liba juvant feſtis matralibus: illa
Ruſtica ſedulitas gratior arte fuit.

Ut vere dicam quo pacto hæc componi poſſint non video: *Illa cito parata liba*, cui voci alterius verſiculi reſpondent? quocum verbo cohaerent? Satius multo erat dicere *illa ruſtica ſedulitas*, ita ſaltem cum ſequentibus præcedentia convenirent. Urſini exemplar *arte* expungit, & reponit *ante*.

184 *Sua lingua Palæmona dicet*. Idem in 4. Metamorphoſi:

Annuit oranti Neptunus; & abſtulit illis
Quod mortale fuit, majeſtatemque verendam
Impoſuit, nomenque ſimul faciemque novavit:
Leucotheaque Deum cum matre Palæmona dixit.

185 *Pia mater adoret*. Nam ipſa parum fortunata parens, felicior matertera; vidit id etiam Plutarchus in libello τῶν Κεφαλαίων: Διὰ τί ἐν τῇ θεῷ ταύτῃ τοῖς μὲν ἰδίοις τέκνοις οὐκ εὔχονται τἀγαθά, τοῖς δὲ τῶν ἀδελφῶν; πότερον ὅτι φιλάδελφος μέν τις ἡ Ἰνὼ καὶ τὰ ἐκ τῆς ἀδελφῆς ἐτιθηνήσατο· ἡ δὲ περὶ τοὺς ἑαυτῆς παῖδας ἐδυστύχησεν; Habes, in matris Matutæ ſacris liba toſta offerri ſolita, ancillas ab ejus templo repulſas; pro quibus matronæ eo feſto precabantur. Mos alius reſtat, quem ex eodem reſcribo ex vita Camilli: Καὶ δρῶσι περὶ τὴν θυσίαν ἃ ταῖς Διονύσου τροφοῖς, καὶ τοῖς διὰ τὴν παλλακὴν πάθεσι τῆς Ἰνοῦς προσοίκε.

186 *Memorant dixiſſe, Rutili?* Eodem die feſto matris Matutæ anno Urbis DCLXIII. P. Rutilius Lupus in bello Marſico occiſus. Unus Florus ex omnibus Hiſtoricis falſo ſcribit, L. Cæſarem, non Rutilium in ea pugna occubuiſſe; præter multos Vellejus Paterculus lib. 2. *Tum varia atque atrox fortuna Italici belli fuit, ut per biennium continuum duo Romani Conſules, Rutilius atque deinde Cato Porcius, ab hoſtibus occiderentur.* Bene *deinde*; nam hic Cato in alio prælio anno ſequenti (tunc fuit illius Conſulatus) occiſus: ſuperiori enim Rutilius collegam habuit L. Cæſarem, Cato vero Cn Pompejum Strabonem; teſtes Tabulæ Græcæ & Capitolinæ. Cauſſa, & principium hujus belli quod fuerit, vide latius in Appiano libro primo Bellorum civilium; ubi & ſcribit Rutilii multorumque illuſtrium virorum cadavera in eo conflictu cæſa Romam delata, quo ſepulcro mandarentur. Scripſit ex antiquiſſimis hoc bellum L. Siſenna, vir Prætorius: hujus hiſtoria ſæpe citatur a Nonnio; hominis doctrina ſumme laudatur a Tullio: *Siſenna*, hic inquit, *ejus amicus omnes adhuc noſtros ſcriptores, niſi forte qui nondum ediderunt, de quibus exiſtimare non poſſumus, facile ſuperavit.* Hoc opus amiſſum, ne nunc quidem ſuſtinent litteratores.

187 *Marſo conſul ab hoſte cades*. Miror cur potius Marſo, non Lucano, non Venuſino dixerit: quum, præter Marſos, Malini, Viſtini, Maruccni, Picentes, Ferentani, Hirpini, Pompejani, Venuſini, Japiges, Lucani, Samnites, & aliæ propinquæ gentes contra urbem Romam conſurrexerint. Magis bellum ipſum *Marſicum* a ſcriptoribus nominatum; ita hac de re Strabo lib. 5. Μαρσικὸν δὲ ὠνόμασαν τὸν πόλεμον, ἀπὸ τῶν ἀρξάντων τῆς ἀποστάσεως, καὶ μάλιστα ἀπὸ Πομπεδίου. Hic ex illis unus qui præfuit Italico exercitui cum T. Afranio, Vetio Catone, & aliis: quos ſi vis, adi Appianum præfato libro. Ait igitur, a Marſis belli auctoribus denominatum. Acquieſcerem, ni aliter Epitome Liviana, quæ initium hujus tumultus Picentibus adſcripſit. Nec ejuſdem opinionis Vellejus, qui in hæc verba lib. 2. *Quum id malum in univerſa Italia ab Aſculanis eſſet (quippe Servium Prætorem, Fontejumque legatum occiderant) ac deinde a Marſis exceptum, in omnes penetraſſe regiones*. Unde igitur impoſitum nomen hoc *Marſicum* huic bello? ita inſcribitur, quod non minimum, in Faſtis Capitolinis. Verum certe ſuſpicor Strabonem: & credam hac vice potius exoticis quam Latinis. Diodorus Siculus: Ὁ Μαρσικὸς πόλεμος ἐκ τῶν ἀρξάντων τῆς ἀποστάσεως ὀνομάζη.

188 *Flumenque Toleni*. Sic ſcriptus hic omnis apud Oroſii quædam, & Freculfi exemplaria, ubi de hac clade: in aliis, *Teloni*.

189 *Proxi-*

Addit. ad num. 185. Morem hunc in eorum gratiam, qui græce neſciunt, narrare latine libet. Servam ad Templum deductam incuſſo colapho ejiciebant, ſororumque filios, ut ſuos inter brachia geſtantes circum ſacrificia diſcurrebant Liberi nutrices imitantes. Ino enim Semeles ſoror, ac proinde Bacchi matertera ſublatum infantem ex utero matris pene incenſo a Mercurio nutriendum, educandumque ſuſceperat, munuſque, quod poſtea nutricum ejuſdem Liberi fuit, per ſummam caritatem, ac diligentiam obivrat.

Addit. ad num. 188. *Flumenque Telonum* meo quidem judicio, elegantius, ut Horatiana illa,

Quid debeas, o Roma, Neronibus
Teſtis Metaurum flumen, & Aſdrubal
Devictus. Carminum lib. 4. Od. 4. v. 37.

Aut Flumen Rhenum, aut pluvius deſcribitur arcus. Poet. v. 18.

Legunt alii

. . . . *Flumenque Tolenum*
Purpureo mixtis ſanguine fluxit aquis.

Alii alia; & Cod. fere omnes variantur.

189 *Proximus annus erat*. Id eſt DCLXIV. Timeo immanem procbroniſmum.

190 *Didius hoſtiles*. De Tito Didio mentio crebra in bello Marſico. Fuit unus ex Prætoribus L. Sexto Cæſari annexis. Appianus libro primo: Ὑπεστρατήγουν τοῖς ὑπάτοις συνέπεμψαν τοὺς τότε ἀρίστους, ὑπὸ μὲν Ῥουτιλίῳ Γναῖόν τε Πομπήιον, τὸν πατέρα Πομπηίου τοῦ Μάγνου παρονομασθέντος, καὶ Κόιντον Καιπίωνα, καὶ Γάιον Περπένναν, καὶ Γάιον Μάριον, καὶ Οὐαλέριον Μεσσάλαν· ἀπὸ δὲ Σέξτῳ Καίσαρι Πόπλιον Λέντλον, ἀδελφὸν αὐτοῦ Καίσαρος, καὶ Τίτον Δίδιον, καὶ Λικίνιον Κράσσον, καὶ Κορνήλιον Σύλλαν, καὶ Μάρκελλον ἐπὶ τοῖσδε. Vellejus lib. 2. in Atavi ſui digreſſiuncula: *Tantam hoc bello Romanis fidem præſtitit, ut cum legione, quam ipſe in Hirpinis conſcripſerat, Herculaneum ſimul cum T. Didio caperet, Pompejos cum L. Sulla oppugnaret, Coſamque occuparet*. Felix hucuſque T. Didius, ni victus in primis tribus conflictibus belli Italici; in quibus ſuperati ſemper Romani exercitus: ſed id tum ex eo parum conſtat, quod hi congreſſus ante Rutilii mortem initi: ipſe vero, ut ait noſter, proximo anno poſt Rutilium ab hoſtibus profligatus; neque is tam homunculus, ut ejus reticeri debuerit; immo fatalis hic Romani imperii ſucceſſus. Unde ſuſpicor loqui Nasonem de ſtrage, quam Didius accepit a Sertorio juxta Bætim in Hiſpania, cujus meminit Plutarchus in eodem: Δίδιον δὲ, τὸν ἄρχοντα τῆς Βαιτικῆς, περὶ τὸν Βαῖτιν ἐτρέψατο, δισχιλίους ἀποκτείνας Ῥωμαίων. Sed hæc fuit anno DCLXXIII. totoque decennio, ni fallor, decipitur Ovidius. Fatemur, ni illa, *Proximus annus erat*, ab aliena manu eſſe arbitremur; at vera, *Annus erat decimus*.

191 *Lux eadem* (quæ Matralium) *Fortuna tua eſt*. Non illius cognomento Seiæ, ut blaterat Fanenſis; non Fortis, in quo allucinatur Berſmannus (nam hujus feſtum, & mentio fit a noſtro, paullo poſt VIII. Kalendas Julias) ſed Virilis; cujus auctor etiam Servius Tullus. Dionyſius lib. 4. Ταῦτα διαπραξάμενος ἔν τε εἰρήνῃ καὶ κατὰ πολέμους, καὶ ναοὺς δύο κατασκευασάμενος Τύχης, ᾗ παρὰ πάντα τὸν βίον ἔδοξεν ἀγαθῇ κεχρῆσθαι, τὸν μὲν ἐν ἀγορᾷ τῇ καλουμένῃ βοαρίᾳ, τὸν δ' ἕτερον ἐπὶ ταῖς ἠιόσι τοῦ Τιβέριος, ἣν ἀνδρείαν προσηγόρευσεν, ὡς καὶ νῦν ὑπὸ Ῥωμαίων καλεῖται. In hac erat ſimulacrum ligneum iſtius Principis, ſed velato toga capite: hoc quam ob cauſſam, multis diſſerit.

192 *Quis latet æde togis?* Nec reprobo veterem editionem, *quis latet iſte togis?*

193 *Arſit enim magna*. Sic vulgo creditum. Plutarchus in libello περὶ τῆς Ῥωμαίων Τύχης: Ὥστε καὶ συνεῖναι δοκεῖν αὐτῷ τὴν τύχην, διά τινος θυρίδος καταβαίνουσαν εἰς τὸ δωμάτιον, ἣν νῦν Φενεστέλλαν πύλην καλοῦσιν.

194 *Unde Feneſtralis*. Moneo in alio legi, *Unde Feneſtellæ*. De hac lege quæ ſcribit idem fuſius ἐν Αἰτίοις, & judicium præſtantiſſimi viri Onuphrii Panvinii in Urbe Roma.

195 *Regia res ſcelus eſt*. Dictum impium: & fere par vulgato illi Atrei apud L. Annæum Senecam in Thyeſte, Actu 2.

> . . . . *Sanctitas, pietas, fides*
> *Privata bona ſunt; qua juvat Reges eant.*

196 *Talibus inſtructus*. Ita tres Vaticani: totidem, *Talibus inſtinctus*. Elige quos velis. Livius: *Tarquinium*, inquit, *inſtinctum muliebribus furiis*.

197 *Socero rapta*. Οὐ κατὰ νόμους.

198 *Vadis, an expectas*. Addit Halicarnaſſenſis: Ἡ δ' ἐπιχαρεῖσα, καὶ ἀπὸ τ-

το-

Addit. ad num. 190. Confirmant etiam recentiores Critici, qui acri ſtudio, ac diligentia res Romanas in unum quaſi corpus ex optimis quibuſque Scriptoribus collegerunt: Sertorii enim felicitati (ut ferunt) Mars ipſe belli paruiſſe viſus eſt. Unde ei licuit facile, quæ de Cerva a Diana ſibi donata, deque antecepta futurorum cognitione diſperdebat, rudibus, imperitiſque nationibus venditare. Hic igitur parvis copiis ingentes Romanorum exercitus Didii, Cottæ (& per Quæſtorem Herculejum, Domitii) Manlii, Thoraniique, Metelli Procoſ. legati profligavit. Metellum ipſum eo adegit, ut L. Lollius auxilium ei e Gallia Narbonenſi ferre cogeretur, Domitiuſque fuerit e citeriore Hiſpania cum copiis arceſſitus. Ne igitur, Neapolim haud ſeſe facile expedire potuiſſe, dictitet Heinſius. Neque enim altera lectio, quæ verior ipſi videtur *Annus erat decimus* omnino improbanda, quum multa in hanc ſententiam ſatis probabiliter argumentetur.

Addit. ad num. 192. *Quis latet iſte togis?* Hanc ſequitur Noſter, nos libentius quatuor libr. aliam *Quid latet iſte togis?*

ποδὸς, τὸ βάθρον ἁρπάσασα, βάλλει τὸν ὀχευκόμον. Βάθρον τοῦ ποδὸς dixere uno verbo Græci ὑποπόδιον, Poetæ, θρῆνυν, & θρᾶνον: hi, Homerus in Iliade, & Ariſtophanes in Pluto. Barbari ποδαρούλιον, & σουππέδιον. His voculis utitur, ni fallor, Nicetas de Rebus poſt excidium urbis.

199 *Pretium pietatis amarum?* Habent libri priſci *iniquum*: ſed illud proprium magis, *amarum*; eſt grave, moleſtum. Eodem ſenſu legitur *amara ſarcina* apud Valerium Maximum: *Tamquam amaram ſarcinam celeriter abjecit*.

200 *Sceleratus ab illa Vicus*. Varro lib. 4. de L. L. *Prope hunc*, (egerat de Cyprio) *vicus Sceleratus dictus a Tullia Tarquinii Superbi uxore; quod, ibi quum jaceret pater occiſus, ſupra eum ut mitteret carpentum mulio, juſſit*. Dionyſius lib. 4. ipſum vicum Κύπριον (ſeu rectius Ὄλβιον, licet idem ſit: ita tamen lego, ut ſequar veteres editiones) ait nominatum. Diſſentit a Varrone & Livio: id poſtea vidi animadverſum a πολυμαθεστάτῳ Frid. Sylburgio.

201 *Prima pudoris erit*. Id eſt, pudere illud antiquum videndi ſceleratæ filiæ vultus, ob quod caput toga operuit; tunc primum a ſigno ponetur, quum detectum apparebit; hic verus ſenſus. Quid elicias ex interpretum vulgo niſi deliria?

202 *Movere preces*. Heus! Servius Tullius habitus ut Deus, & numen aliquod? nunc primum audio.

203 *Septimus urbe fuit*. Non unus aut duo codices, ſed plerique habent, *ſextus in urbe fuit*. Sublatum diſſidium, ſi numeres Tatium; ut Solinus in Polyhiſtore.

204 *Signo tamen ille pepercit*. In ipſo incendio non exarſit Tullii effigies: non marmorea, ſed lignea, ut mireris. Dionyſius lib. 4. Ἐν γὰρ τῷ ναῷ τῆς Τύχης ὃν αὐτὸς κατεσκεύασεν, εἰκὼν αὐτοῦ κειμένη ξυλίνη κατάχρυσος. (iſtud mihi ſuſpectum, & tibi erit, ſi ſedulo hæc Livii examinas e lib. 40. de æde Pietatis in foro Olitorio: *Eam ædem dedicavit M. Acilius Glabrio Duumvir, ſtatuamque auratam, quæ prima omnium in Italia ſtatua aurata eſt, patri Glabrioni poſuit*:) ἐμπρήσεως γενομένης, τῶν ἄλλων πάντων διαφθαρέντων, μόνη διέμεινεν οὐδὲν λωβηθεῖσα ὑπὸ τοῦ πυρός. καὶ ἔτι νῦν ὁ μὲν ναὸς καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα ὅσα μετὰ τὸν ἐμπρησμὸν εἰς τὸν ἀρχαῖον κόσμον ἀπετελέσθη, φανερὰ εἰσι ὅτι τῆς καινῆς ἐστι τέχνης· ἡ δ' εἰκὼν, οἷα πρότερον ἦν, ἀρχαϊκὴ τὴν κατασκευήν. κειμένη γὰρ ἔτι σεβασμοῦ τυγχάνουσα ὑπὸ Ῥωμαίων. & Valerius: *Poſſunt & illa miraculorum loco poni, quod deuſto ſacrario Saliorum, nihil in eo præter lituum Romuli integrum repertum eſt: quod Servii Tullii ſtatua, quum ædes Fortunæ conflagraſſet, inviolata remanſit*. In baſi hujus ſtatuæ ſcripta puto aliqua de primordio, & fine Servii Tullii, ni fallor: & alia illa, de qua ſic idem Maximus lib. 3. cap. 4. *Ad ſummam, aut unde proceſſerit, aut quo pervenerit, ſtatuæ ipſius titulus abunde teſtatur, ſervili cognomine, & regia appellatione perplexus*.

205 *Mulciber ipſe tulit*. Fragmentum priſci marmoris:

VOLKAN MILIT.
SIVE MVLCIBERO.

206 *Pater Tulli Vulcanus*. Narratur hæc etiam fabella ab Hiſtoricis: ſed olim plebeis animis credita ex ſucceſſu in illis flammis. Hujus verus pater fuit princeps quidam vir in Corniculi expugnatione occiſus.

207 *Flammeus læſit apex*. Res nota: quod & finxit Maro Mantuanus in Aſcanio.

208 *Te quoque magnifica*. Eodem IV. Idus Junias templum Concordiæ Virilis dedicatum a Livia prope ejuſdem nominis porticum, ſive in porticu, ut volunt Topographi: in martyrema, ſuſpicor, Concordiæ maritalis; nam ſubdit:

. . . . *Quam caro præſtitit illa viro*.

Augu-

Addit. ad num. 201. Ut candide dicam, quod ſentio, eum hic pudorem intelligi puto, qui cuſtos eſt modeſtiæ, ac moderator cupiditatum. Hanc enim quaſi pænam diem illum conſecuturam eſſe, Fortuna denunciat, quo tecti ſimulacri velamen ponetur. Prima enim univerſe poſiti pudoris lux illa erit, qua opertum toga Tulli caput aperietur. Statim quaſi concludens hæc ſubjicit.

Parcite (igitur) *matronæ vetitas attingere veſtes*.

Auguſtum enim ſibi devinxit hac arte. Dio Caſſius : Ὅτι αὐτή τε ἀκριβῶς σωφρονοῦσα καὶ πάντα τὰ δοκοῦντα αὐτῷ ἡδέως ποιοῦσα, καὶ μήτε ἄλλο τι τῶν ἐκείνου πολυπραγμονοῦσα, καὶ τὰ ἀφροδίσια αὐτοῦ ἀθύρματα μήτε διώκουσα μήτε αἰσθάνεσθαι προσποιοῦσα.

209 *Ubi Livia nunc eſt Porticus*. Hanc περίπατον vocavit Strabo lib. 5. quam ſcriptores Græci fere omnes στοάν. Ἴδοι δ', inquit, καὶ τὸ Καπιτώλιον, καὶ τὰ ἐνταῦθα ἔργα καὶ τὰ ἐν τῷ Παλατίῳ, καὶ τῷ τῆς Λιβίας περιπάτῳ: ῥᾳδίως ἐκλάθοιτ' ἂν τῶν ἔξωθεν. Sane credibile in ea ſtatuas adaptatas toto pæne orbe ſelectas : quin antiquiſſimas tabulas habuerit, non addubito ; teſtis erit fidus, & oculatus Ovidius noſter libro primo Artis:

Nec tibi vitetur, quæ priſcis ſparſa tabellis
Porticus auctoris Livia nomen habet.

Hic fere fuit proprius harum porticuum ornatus : Athenis fuit celebris illa, quæ prius dicta Πεισιανάκτειος ; poſtea, a varietate picturarum parietibus incruſtata, ἡ Ποικίλη. Diogenes Laertius in Zenone lib. 7. Ἀνακάμπτων δὲ ἐν τῇ Ποικίλῃ στοᾷ, τῇ καὶ Πεισιανακτίῳ καλουμένῃ, ἀπὸ δὲ τῆς γραφῆς τῆς Πολυγνώτου, Ποικίλῃ, διετίθετο τοὺς λόγους. Pinxit in ea Polygnotus Marathoniam pugnam, ut obſervavimus in Æmilio Probo in Miltiade : *Namque huic Miltiadi, qui Athenas, totamque Græciam liberavit, talis honos tributus eſt in porticu, quæ Pæcile vocatur, quum pugna depingeretur Marathonia, ut in decem Prætorum numero prima ejus imago poneretur, iſque hortaretur milites, præliumque committeret*. Lege ſi Plutarchum in Cimone, Pauſaniæ Attica, Ariſtidis Scholiaſtem.

210 *Immenſæ tecta fuiſſe domus*. Purgandus hic locus a foriis Pauli Marſi, & Antonii Fanenſis, ſed meo peniculo. Has ædes faciunt, quas in via ſacra habitavit Julius Cæſar, relicta ſuburra : addunt, ab Auguſto poſtea dirutas, & in area porticum Liviam ab eodem exædificatam ; non video quo ſenſu, quo auctore hæc effutiunt : noſter hic agit de ſuperba illa domo Vedii Pollionis, quam defunctus Auguſto legavit. Dio Caſſius lib. 54. Τοιοῦτος οὖν δή τις ὁ Πωλίων ὢν ἐτελεύτησεν· ἄλλοις τε πολλοῖς πολλὰ, καὶ τῷ Αὐγούστῳ πάνυ τε κλήρου συχνὸν μέρος, καὶ τὸ Παυσίλυπον, τὸ χωρίον τὸ μεταξὺ τῆς τε Νέας πόλεως καὶ τῆς Ποτιόλου ὄν, καταλιπών. καί τι δημόσιον περικαλλὲς ἔργον οἰκοδομηθῆναι κελεύσας. ὁ οὖν Αὔγουστος τὴν οἰκίαν αὐτοῦ ἐς ἔδαφος, προφάσει τῆς ἐκείνου κατασκευῆς, ὅπως μηδὲν μνημόσυνον ἐν τῇ πόλει ἔχῃ, καταβαλὼν, περίστῳον ᾠκοδόμησε, καὶ οὐ τὸ ὄνομα τὸ τοῦ Πωλίωνος ἀλλὰ τὸ τῆς Λιουίας ἐπέγραψε. τοῦτο μὲν οὖν ὕστερον ἐποίησε. Ideo Svetonius lib. primo cap. 29. ubi enumerat Auguſti ædificia : *Quædam*, inquit, *etiam opera ſub nomine alieno, nepotum ſcilicet, & uxoris, fecit, ut porticum, baſilicamque Lucii, & Caii, item porticus Liviæ, & Octaviæ, theatrumque Marcelli*. Dedicata hæc Liviana anno Urbis DCCLXIV. Vide Dionem lib. 56.

211 *Totque ſuas heres*. Τὸ *heres* noſtros Scholiaſtas induxit, ut de bonis Julii Cæſaris, quorum aditio ad Octavianum pertinebat, carmen exponerent : ac ſi lege cautum foret, ne Principi a privato hereditas aut legatum mandari poſſet. De Auguſto hæc legimus in Svetonio cap. 66. Quoties ei aliquid relictum ex ignoti teſtamento, capere quidquam non ſuſtinuiſſe: at legata, vel partes hereditatum a quibuſquumque parentibus relicta ſibi, aut ſtatim liberis eorum conceſſiſſe ; aut, ſi pupillari ætate eſſent, die virilis togæ vel nuptiarum cum incremento reſtituere conſueviſſe. O magnum Principem !

212 *Sic agitur cenſura*. Cenſor ergo per id tempus Auguſtus, quo domum Pollianam ſolo æquavit. Supputemus. Mors, & legatum Vedii incidit in annum DCCXXXIX. M. Livio Druſo, & L. Calpurnio Piſone Coſſ. Auguſto poſt reditum Syriæ, qui fuit anno DCCXXXV. Præfectura morum cum Cenſoria poteſtate (notum, illum æque Cenſoris nomen, ac Dictaturam refugiſſe) ad quinquennium decreta. Dio Caſſius : Ἐπιμελητής τε τῶν τρόπων ἐς πέντε ἔτη παρακληθεὶς δὴ ἐχειροτονήθη, καὶ τὴν ἐξουσίαν τὴν μὲν τῶν τιμητῶν ἐς τὸν αὐτὸν χρόνον, τὴν δὲ τῶν ὑπάτων, διὰ βίου ἔλαβεν. Clare ergo vides, anno legati Polliani populi moribus Cæſarem præfuiſſe. Sed ne te turbet idem Hiſtoricus ſupra præfato loco, quum de everſa illa domo & Liviana porticu, Τοῦτο μὲν, inquit de Auguſto, οὖν ὕστερον ἐποίησε,

ut

Addit. ad num. 212. Poteſtate quidem cenſoria imperarunt Cæſares, in qua fuerat Auguſtus, ſed nomen tamen ipſum non aſſumſere eo niſi forte die, quo cenſum agerent. Fit hinc, ut in hiſtoria Aug. cenſuræ mentio pene obſoleverit. A Flaviis quidem acceptum, ſed poſt Domitiani tempora nullum in publicis Cæſarum monumentis locum habuit.

ut putes in alium annum tranſlatam; quum ille Cenſoria poteſtate jam uti non poſſet. Scias, peracto eo quinquennio, a Senatu decennium aliud decretum. Hinc colligo, quod cenſum ter egerit. Svetonius lib. 2. cap. 27. *Recepit & morum, legumque regimen æque perpetuum. Quo jure quamquam ſine cenſuræ honore, cenſum tamen populi ter egit, primum ac tertium cum collega, medium ſolus.* Poteſtatem hanc ſequuti Principes non recuſarunt: eamque Domitianus recipit cum antiquo Cenſoris nomine. Faſti Conſulares: IMP. CÆSAR DOMITIANUS AUGUSTUS P. M. TR. POT. XI. XII. COSS. XVI. CENS. P. P. P. Caſſius noſter lib. 53. Τὴν γὰρ δὴ τιμητείαν ἔλαβον μὲν τινὲς καὶ τῶν αὐτοκρατόρων κατὰ τὸ ἀρχαῖον, ἔλαβε δὲ καὶ Δομιτιανὸς διὰ βίου· οὐ μέντοι καὶ νῦν ἔτι τοῦτο γίγνεται. τὸ γὰρ ἔργον αὐτῆς ἔχοντες, οὔτε αἱροῦνται ἐπ' αὐτὴν, οὔτε τὴν πρόσκλησιν αὐτῆς, πλὴν ἐν ταῖς ἀπογραφαῖς, κτῶνται. Habes hic quid ſub Commodo ad ævum Alexandri Severi obſervatum: quod tempus ad finem operis magnus hic vir ſibi vendicat; quod rebus, quum gererentur, interfuerit, & uti geſtas viderat, memoriæ mandarit.

213 *Invicto ſunt data templa Jovi.* Adeo rara memoria, immo nulla hujus templi apud patres noſtros; ut credam, *invictum* pro epitheto hic poſitum, non pro cognomine: ſub quo ædes revera ſacrata. Et bene meus codex perantiquus ſcribit *invictum* littera minuſcula. Fit igitur hic mentio de templo aut Jovis Sponſoris, ut Latialis; ſed hoc divinare eſt.

214 *Et jam Quinquatrus.* De majoribus diximus in Martio ſub finem: de minuſculis Varro lib. 5. de L. L. *Quinquatrus minuſculæ dictæ Juniæ Idus ab ſimilitudine majorum: quod tibicines tum feriati per urbem vagantur, & conveniunt ad ædem Minervæ.* Feſtus Pompejus: *Minuſculæ Quinquatrus appellabantur Idus Juniæ; quod is dies feſtus erat tibicinum qui Minervam colebant.* Corrupte apud Plutarchum in libello τῶν Κεφαλαίων legitur: Διὰ τί ταῖς Ἰανουαρίαις εἰδοῖς περιϊέναι δίδοται τοῖς αὐληταῖς τὴν πόλιν ἐσθῆτας γυναικείας φοροῦντας, omnino emenda, διὰ τί ταῖς Ἰουνίαις εἰδοῖς. In nemine reperimus tale quid celebratum menſe Januario.

215 *Narrare minores.* Ita in Panathenæis apud Athenienſes lego majora & minora: ſed hæc non agnoſcit Scholiaſtes Ariſtophanis; quod miror; ad hunc,

Καί σοι τὰ μεγάλ' ἡμεῖς Παναθήναι' ἄξομεν,

iſta notat: Οὐχ ὡς καὶ μικρῶν ὄντων τοῦτο φησὶν, ἀλλ' αὔξων τὴν χάριν. Iterum miror; nam clare Harpocration: Διττὰ Παναθήναια ἤγετο Ἀθήνησι, τὰ μὲν καθ' ἕκαστον ἐνιαυτὸν, τὰ δὲ διὰ πενταετηρίδος, ἅπερ καὶ μεγάλα ἐκάλουν. Anonymus in argumento Midianæ Demoſthenis: Διάφοροι παρ' Ἀθηναίοις ἤγοντο ἑορταί, ἐν αἷς ἦν τὰ Παναθήναια, ἅπερ ἦν διπλᾶ, μικρά τε καὶ μεγάλα· καὶ τὰ μὲν μεγάλα κατὰ πενταετηρίδα ἐτελεῖτο· τὰ δὲ μικρὰ, κατὰ τριετηρίδα. Lis hæc ambigua horum ſcriptorum, an annua fuerint minora, an triennalia; aliis linquo: ſatis ſuperque evagatus ſum extra meas oleas.

216 *Quid toga longa volunt?* Hac lectione quid melius poteſt eſſe, aut certius? & optimus quidam hiſtoriæ Romanæ vindex pol adulterat, qui ſic legit, *quid ſtola longa*; ne forte abiret a Plutarcho; cujus iſta: Ἐτύγχανον δὲ οἱ πολλοὶ διὰ τὴν παννυχίδα καὶ τὸν πότον ἐν ἐσθῆσιν ἀνθιναῖς καὶ γυναικείαις ὄντες. ὡς οὖν ἐπείσθησαν ὑπὸ τῶν ἀρχόντων καὶ διηλλάγησαν, ἐνόμισθη ἡμέραν ἐκείνην οὕτως ἀμπεχομένους, σοβεῖν διὰ τῆς πόλεως. *Stola* viſum igitur illi rectius quam *toga*: quæ virorum, inquit, propria. Stola ſane veſtis matronalis, cur negem, teſte Vulpiano in L. Veſtis. D. De auro & arg. leg. *Muliebria ſunt*, inquit, *quæ matris familias cauſſa comparata ſunt, quibus vir non facile uti poteſt, veluti ſtolæ, pallia, tunicæ.* Ita eſt. Sed & toga etiam antiquitus veſtis feminea. Varro de Vita P. R. *Praeterea quoque in lecto togas ante habebant: ea enim olim fuit commune veſtimentum; & diurnum, & nocturnum, & muliebre, & virile.* Cur ergo, indignante omni membrana, emendem ſcripturam, quæ feliciter defendi poteſt? imo *longam* addidit, ut has matronales adſignificaret: nam viriles haud erant trans crura prodigæ; muliebres ad talos uſque demiſſæ.

217 *Cantabat fanis*: Vetus inſcriptio:

TI-

Addit. ad num. 213. In Hexametro decem cum Voſſiano Cod. legunt ducere. Heinſio probatur, quod etiam veterum Poetarum teſtimonio confirmat. Ipſe libentiſſime legit *quam ducere poſſis*.

TIBICINES ROMANI
QUI SACRIS
PUBLICIS PRÆST. SUNT.

Spondaulas intelligit M. Victorinus de Spondeo: *Dictus a tractu cantus qui per longas tibias in templis a ſupplicantibus editur: unde ſpondaulæ appellantur qui hujuſmodi tibias inſtare conſueverunt.*

218 *Mæſtis tibia funeribus.* Uberrime & optime de hoc more jam viri docti: addo hos τυμβαύλας dici a Dione Chryſoſtomo Oratione 49. Ἔφη δέ τις τῶν ὀλίγῳ πρότερον φιλοσόφων οὐ φαύλων, τὸν Ἰσμήνιον τοῦτο μάλιστα ἀγανακτεῖν, τὸ καλεῖσθαι αὐλητὰς τοὺς τυμβαύλας. Ad verbum expreſſit Apulejus primo Florid. quum eoſdem vocavit *monumentarios ceraulas*, uſitata vocula auctori: quæ reſtituenda in eodem, in libello de Deo Socratis; hæc ille de ſacris barbaricis: *Barbara autem gaudent ſtrepitu Cymbaliſtarum Tympaniſtarum, & Choraulorum.* Lege omnino, *Ceraularum.*

219 *Tempuſque ſequutum.* Fuit annus urbis CCCCXLI. M. Valerio P. Decio Coſſ. Per id tempus collegium tibicinum prohibitum a Cenſoribus Appio Claudio & C. Plautio in æde Jovis veſci. *Quod traditum*, inquit Livius, *antiquitus erat*; & Valerius: *Quondam vetiti in æde Jovis, quod priſco more factitarunt, veſci.* Sed haud hæc prima cauſſa urbici diſceſſus; alia præceſſerat, quæ ſequitur.

220 *Adde quod Ædilis.* Huic ſcilicet honori ſublato, eumdem Appium Claudium ea tempeſtate qua Ædilitatem agebat (exercuit hanc anno CDXI. cum P. Cornelio Arvina) tibicines damnoſo quodam edicto irritaſſe, quo ſumtus funebres coarctavit, & in duodecim tabulas præſcriptum reduxit: ſtatuitque, ne quis plures quam decem ex iis in exequiis adhiberet. Hinc ſcriptor de viris illuſtribus, *epulandi decantandique jus tibicinibus ademiſſe* unum Claudium, refert cap. 34. Vinandus Pighius inter hoc & ſuperius diſtichum multa deſiderari cenſet: quibus Poeta cecinit præcipuam cauſſam, quare exſulatum tibicines ſponte abierint; fallitur: quid enim hæc ſignificant, *Dulcis erat mercede labor?* ac ſi diceret, Præmium antiquitus, levaſſe laborem; quod præmium? niſi jus veſcendi in æde Jovis, quod poſtea illis ereptum. Quæ expoſitio ſi Pighio non ſedet; & ſuſpicatur intelligenda de numero tibicinum coarctato; ſuperflua ſane iſta: *Adde quod Ædilis.* Supponendum igitur, ac ſi duo iſta carmina non eſſent: nam hic numerus diminutus jus ademtum præceſſerat. Quid aliud ſibi vult τὸ *juſſerat?* Bene jam ſequitur, *Exſilio mutant urbem.* Nec mutilus eſt ullo modo ſenſus.

221 *Artifices ſolos.* Ij pariter & Græcis τεχνῖται: commune nomen muſicis, thymelicis, & hiſtrionibus.

222 *Exſilio mutant urbem.* Sed ἀνωμάλως. Livius lib. 9. *Tibur uno agmine abjerunt: adeo ut nemo in urbe eſſet qui ſacris præcineret.* Valerius: *Tibur irati ſe contulerunt.*

223 *Quodam tempore Tibur erat.* Queritur hic aperte de ſuo, quod tam diſtans ab urbe Roma. Similem dolorem expreſſit Ruffino libro Pontico 1.

Quid referam veteres Romanæ gentis, apud quos
Exſilium tellus ultima Tibur erat?

224 *Quæritur in ſcena.* Baburrus ille Marſi legit, *Quæritur in cœna.* Ad quæ? Tibi-

---

Addit. ad num. 223. Leviſſima quidem pœna præſertim in ea Cœli aſpiratione, quæ & jucundiſſima & ſaluberrima mihi fuit in ea Urbe annum ipſum commoranti. Ardeo amore ejus loci, ubi nihil quod ad honeſtam delectationem, nihil quod ad voluptatem, atque adeo ad firmam valetudinem facere poteſt, deeſſe viſum eſt. Miror Romanis hominem turpiſſimum M. Claudium perditiſſimum Appii clientem, ejuſque libidinis miniſtrum flagitioſiſſimum eo exulatum petere paſſos eſſe, ubi puriſſimo ejus loci ſpiritu inquinatiſſima hominis vita aleretur. Non ſine animi indignatione aliquâ, in Liviana Hiſtoria hæc mihi legere contigit Dec. 1. lib. 3. c. 59. *Claudius aſſertor Virginis, die dicta damnatus, ipſo remittente Virginio ultimam pœnam, dimiſſus Tibur exulatum.*

Tibicines, inquit, *poſtquam abjerunt*, *quærebantur in conviviis*; *& non inveniebantur*. Demus, ſodes, perbello Grammatico perbellum bolum: ſitque παταπάτταξ Strepſiadis Ariſtohanei.

225 *Servus erat quidam*. Duo Vaticani, *Servierat quidam*. Ergo jam erat libertus: ſic ordo poſtulat; nam ad quid illa? *Longo tempore liber erat*. Pluturchus: Ἀνὴρ ἀπελεύθερος κρύφα τοῖς ἄρχουσιν ἐπηγγείλατο κατάξειν αὐτούς. Livius vult reſtitutos Legatorum opera: *Legatos*, inquit, *Tibur miſerunt*, *ut darent operam*, *ut hi homines Romanis reſtituerentur*. *Tiburtini benigne polliciti*, *primum accitos in curiam*, *hortati ſunt ut reverterentur Romam*: *poſtquam perpelli nequibant*, *conſilio haud abhorrente ab ingeniis hominum eos aggrediuntur*. *Die feſto alii alios per ſpeciem celebrandarum cantu epularum cauſſa invitant*: *& vino*, *cujus avidum ferme genus eſt*, *oneratos ſopiunt*; *atque ita in plauſtra ſomno victos conjiciunt*, *ac Romam deportant*: *nec prius ſenſere quam plauſtris in foro relictis*, *plenos crapulae eos lux oppreſſit*. *Tunc concurſus populi factus*; *impetratoque ut manerent*, *datum*, *ut triduum quotannis ornati cum cantu*, *atque hac*, *quae nunc ſolemnis eſt*, *licentia per urbem vagarentur*: *reſtitutumque in aede veſcendi jus iis qui ſacris praecinerent*. Triduum ait eis licitum fuiſſe tali habitu per Urbem uti. Falſo Plutarchus ſupra ſcripſit, τὴν ἡμέραν ἐκείνην.

226 *Nuntius ore venit*. De hac re ſimulata hæc quoque Plutarchus retulit: Εἶτα ἐξαίφνης ὁ ἄνθρωπος ἐμβαλὼν λόγον ὡς τῶν πατρώνων ἐπιόντων αὐτῷ, καὶ ταραττόμενος, συνέπεισε τοὺς αὐλητὰς ἀναβάντας ἐφ' ἁμάξας δέῤῥεσι κύκλῳ περικαλυπτομένας εἰς τὸ Τίβουρ κομίζεσθαι. τοῦτο δὲ ἦν ἀπάτη.

227 *Auctor vindictae*. Inſtrumentum hic pro libertate. Βινδίκτα ἡ ῥάβδος, inquiunt Græci Juriſconſulti; qua ſupra ſervi caput impoſita, a Prætore manumittebatur.

228 *Scirpea lata fuit*. Lego, *Sirpea lata fuit*. Sirpare veteribus, pro colligare, Græcis πλέκειν. Ergo *ſirpea* colligatum τὸ πλέγμα. Tegiticula igitur quædam e vimine contexta circa plauſtrum erat (hoc ſupra Plutarchus facit pellibus circumquaque contectum) ſudibus munita, ut expanderetur, ne aliquid decideret. *Capſum* Latinis. Iſidorus: *Capſum*, *carruca undique contexta*. Hinc hujuſmodi caſpa a πλέκειν, Græcis πλέγμα. Heſychius: Πείρινθος, πλέγμα τὸ ἐπὶ τῆς ἁμάξης, τὸ πλίνθιον τὸ ἐπιτιθέμενον τῇ ἁμάξῃ τετράγωνον. Euſtathius: Πείρινθα, exponit πλίνθιον ἐπὶ τῆς ἁμάξης ἐν ᾧ τὰ φορτία ἐπιτίθενται, ἐκ ῥιπῶν πλεκόμενον. Docet idem, id eſſe κάνναθρον apud Xenophontem.

229 *Claudius ut poſſet*. Variant & ſcripti, & cuſi: in quibuſdam, *Callidus ut poſſet*; in aliis, *Cautius ut poſſet*. Sed mihi iſtorum ullus nec probus, nec fidus; & Pighio adſentior, qui ſcribit, *Plautius ut poſſet*. Hic collega fuit Appii Claudii, ut diximus: quem veriſimile operam dediſſe, ut tibicines levatis gravaminibus in integrum reſtituerentur; non Appium Claudium, qui tibicines non ſemel offenderat, quidpiam illis indulſiſſe. Adverte obiter, Naſonem hic facere unum e Cenſoribus auctorem reditus; quum Livius ſcribat, *Ejus rei religio tenuit Senatum*, *Legatoſque Tibur miſerunt*, *ut darent operam ut hi homines reſtituerentur*.

230 *Contra collegae*. Appii Claudii.

231 *Juſſa rediſſe ſui*. Hoc placuit Plautio; ne populus haud unanimi amborum conſenſu in urbem reſtitutos animadverteret: non quod uni eorum pſephiſmata collegæ reſcindere poteſtas adempta. Paſſim videmus, ut Cenſorum alter e Senatu aliquem ejiciat, retineat alter: tribu alter moveat, vetet alter; exemplum in Livio lib. 40. ſub finem: *Cenſores fideli concordia Senatum legerunt*. *Princeps lectus eſt ipſe M. Æmilius Lepidus Pontifex Maximus*; *tres ejecti de Senatu*: *retinuit quoſdam Lepidus a collega praeteritos*. Hinc quorumdam Cenſorum concordia pro re ſingulari notata ab Hiſtoricis, ut illa Q. Fulvii Flacci, & L. Poſtumii Albini; de qua idem lib. 42. ſub initium: *Concors & e Republica Cenſura fuit*: *omnes*, *quos Senatu moverunt*, *quibuſque equos ademerunt*, *ærarios fecerunt*, *& tribu moverunt*: *neque ab altero notatum alter probavit*.

232 Va-

Addit. ad num. 229. Heinſius aſſentitur Pighio legenti *Sanatum* non vero *Senatum*, irridetque Voſſium, quem prima longa ſyllaba numero repugnans offendit. Nugari adjicit Feſtum a quo *ſanates* tanquam *ſanatæ mentis* dicuntur. De re hac tui erit judicii ſtatuere optime lector, *Senatum* certe ferri non poteſt; qui enim Senatus falli potuit, quo auctore in Urbem, Antiquis Scriptoribus teſtibus locupletiſſimis, reducti ſunt?

232 *Valeas mea tibia, dixi.* Nil aliud hic *valeas* quam Græcum ἔῤῥε, ſeu ἀπέῤῥε: quod uſurpatum a Melanippide in hoc etiam Palladis dicto: Τὰ μὲν Ἀθάνα ὄργανα ἔῤῥιψέ τε ἱερᾶς ἀπὸ χειρὸς, εἶπέ τε, ἔῤῥετε αἴσχεα σώματι λύμα· ἐμὲ δ' ἐγὼ κακότητι δίδωμι.

233 *Inventam Satyrus.* Pro Marſya fuit ex his unus; noſter in Metamorphoſi de iis qui luxerunt ejus mortem: *Et Satyri*, inquit, *fratres*. Hyginus: *Quas tibias Marſyas Oeagri filius paſtor, unus ex Satyris, invenit: quibus aſſidue commeletando ſonum ſuaviorem in dies faciebat, adeo ut Apollinem ad citharæ cantum provocaret.* Sic non mirum ut ſcribat Fulgentius, eum pictum cum cauda porcina: qui forma ficta & omnis Satyrorum χόρος.

234 *Afflatam ſenſit habere ſonum.* Inde doctior, geminas tibias inflavit. Primus fiſtulam πολυκάλαμον, ſive σύριγγα, inveniſſe dicitur; capiſtrum etiam, quo tibicines os ſibi ſubſtringebant; de quo Scholiaſtes Ariſtophanis, & alii.

235 *Modo concipit auras.* Totam hanc artem mire expreſſit elegans quum voluit Cyprianus in libello de Spectaculis: *Alter*, inquit, *cum choris & cum hominis canora voce contendens, ſpiritu ſuo, quem de viſceribus ſuis ſuperioribus nitens hauſerat, tibiarum foramina modulans; nunc effuſo, & nunc intus recluſo, nunc certis foraminibus emiſſo, atque in aerem profuſo, item in articulos ſonum frangens, loqui digitis elaborat, ingratus artifici qui linguam dedit.*

236 *Provocat & Phœbum.* Sed victus.

237 *Cæſa receſſerunt a cute.* Pependit illa Celænis. Herodotus de hac lib. 7. Ἐν τῇ ἐ ὁ τοῦ Σιληνοῦ Μαρσύεω ἀσκὸς ἐν τῇ πόλι ἀνακρέμαται· τὸν ὑπὸ Φρυγῶν λόγος ἔχει ὑπὸ Ἀπόλλωνος ἐκδαρέντα ἀνακρεμασθῆναι.

238 *Tertia nox veniet.* Erit tertia, ſi includas Idulim; nec alia mens Naſonis: nam Hyadum ortum conjicit in diem, qua ſtercus ex æde Veſtæ defertur in Tiberim; id ſollemniter actum a veteribus XVII. Kalendas Julias. *Thyene* una Hyadum: cujus mentione indicat earum ἐπιτολώ. Sic legendum manifeſte liquet, non ut in plurimis, *Dodona Dione*. Quos ſequutus Fanenſis, ſcripſit meras nugas.

239 *Hæc eſt illa dies.* Lege nos paullum ſupra ad illud,

Donec ab Iliaca placidus purgamina Veſtæ
Detulerit flavis in mare Tibris aquis.

240 *Cras veniet veſtris.* XVI. Kalendas. Vetus parapegma, ſed die ſequenti: *Favonius cum Auſtro ſpirat, Orionis humeri apparent.*

241 *At pater Heliadum.* Eadem luce cum Sole Orion ſimul emergit: non eſt cur ambigas, an agat de ortu coſmico.

242 *Nam duo ſunt.* Eraſi ſunt ab uno codice & optimo hi verſiculi: & ſane non ſunt admodum neceſſarii; quidquid ſit, fax illis inerit ex his Auctoris incerti ad Arati Phænomena: Τούτων δὲ ὁ μὲν ἐστὶ μετέωρος, καὶ φανερώτερος ἡμῖν, ὁ δὲ οὐχ ὁρᾶται ὑφ' ἡμῶν. καὶ καλεῖται ὁ μὲν ἀεὶ φανερὸς, καὶ Βόρειος, ὁ δὲ ἀεὶ ἀφανὴς, καὶ Νότιος.

243 *Validos lacertos.* Καρτερὸν dixit virum Aratus.

244 *Plores Hirea lacertos.* Hipparchus: Καὶ ὁ μὲν ἀστὴρ ἀνατέλλει ὁ ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ, ἔσχατος δὲ ὁ ἐν τῷ δεξιῷ ποδί.

245 *Contiuua Delphin.* XV. veſperi Delphinus totus apparet.

246 *Vol-*

Addit. ad num. 232. Fabellam hanc feſtive narrat V. C. T. Faber eleganti ad Palladem Minervam Jambo, quod, gratum me facturum ſpero ſtudioſis Latinarum Venerum, ac deliciarum hominibus, hic ſi perſcripſero.

Cerebri liquor paterni, Pallas Attica,
Mollis medulla, ſanguen, & ſuccus Jovis,
Quæ nec Deam, nec feminam Matrem cies;
Te, Diva, merito Vates ſapientem vocant,
Quæ olim tumentes quum videres bucculas,
Nitidoſque ocellos nimio tendi ſpiritu,
Irata in undas tibiam projeceris.
O bene, quod illam nigris merſeras aquis!
Bene, quod volueras eſſe nullam tibiam.
At qui profundo ſuſtulit merſam vado,
Debebat ille conſuta gula emori;
Debebat ille Marſyæ fatum oppetens,
Siccaſque arenas tabo irrorans viſcerum,
Pellem boanti præbuiſſe tympano:
Tantum illa doctis tibia concinnat mali.
Salve itaque, o Pallas, unici germen Jovis:
At vos perite, vos perite, tibiæ.

Addit. ad num. 242. Diſtichon *Nam duo ſunt &c.* Expungitur omnino ab optime editis: aſſentitur Heinſius, qui de eo ne verbum quidem, ut video in meo Hezelviriano cum ejus caſtig. & adn.

246 *Volſcos Æquoſque fugatos*. Eodem xv. anno Urbis cccxxii. A. Poſtumius Tubertus inſignem victoriam adeptus in Algido ex expugnatis uno tempore Æquorum Volſcorumque caſtris. Adi Livium.

247 *Clarus Tyburte*. Malim, *Tuberte*, ut ſcribunt Faſti Capitolini: meo eſt, *Tiburte*.

248 *Vectus es in niveis*. Meminit & triumphi Diodorus Siculus libro xii.

249 *Poſtume victor equis*. Duo apud me veteres, *poſtmodo victor equis*.

250 Jam *ſex & totidem*. xiii. Kalendas Sol tranſit in Cancrum.

251 *Aventina Pallas in arce coli*. Priſcum lapidem tibi inſeram de hac æde Minervæ; ſed heu in parte vetuſtas nobis obfuit! nam fere totus roſus; fragmentum eſt marmoris Tiburtini eruti in ruinis Dianii Aventinienſis:

LAPIS AUSP. S. Q. CÆCILIO METELLO
PONT. MAX. SOLLEMNI CUM
PRECATIONE PAL. POP. ROM. CONJECTUS
IN FUNDAMENTA PORTICUS MINER.
AVENTINENS. AB LATER. COLL.
VIC. ARMILUSTR. DE
IN NUNC D. AUGUR. AUSPI.
TEMPLUM CONSECRA.
M. CASCELL Æ. CVR.

252 Jam *tua Laomedon*. xii. Kalendas erat Summani ſacrum: eodem die in fragmento veteris Kalendarii, in quo tantum pars Maji & Junii his litteris, CC. SVMMANO AD CIRC. MAX. Topographi hunc *Ditem patrem* appellant. Sextus Rufus regione xi. *Ædes Ditis patris*. P. Victor in eadem: *Circus maximus, qui capit loca* cccxxv. xii. *carceres, alias portas, templum Mercurii, ædes Ditis patris*. Hinc vetus inſcriptio: PLUTONI SUMMANO ALIISQUE DIS STYGIIS; & in fragmentis Fratrum Arvalium, mactant SUMMANO PATR. VERB. ATROS II. Nigra pecus inferis immolabatur.

253 *Quiſquis is eſt*. Creditus ergo umbrarum pater, & noctis præſes: ſic ejus apparitiones fictæ eodem tempore. Lapis: HÆC NOCTU SUMMANO VISO ADMONITA. Gloſſæ de fulminibus: Κεραυνοβόλιον ἡμερινόν, *fulgur dium*: κεραυνοβόλιον νυκτερινόν, *Summanum*.

254 *Pyrrhe timendus eras*. Anno ſecundo belli Tarentini. Sed cultus antiquior, & a Tatio Rege, ut volunt priſci Annales apud M. Varronem.

255 *Hancquoque cum patriis*. Eodem 12. nocte incunte oritur Ὀφιοῦχος. Stolide ait Berſmannus 21. Junii. Non ea mens Naſonis; Columella id voluit: cui mane occidit; & eſt indicium tempeſtatis.

256 *Et gemino nexas*. Ex ſchedographia.

257 *Porrigit angue manus*. Primo ſiniſtram. Hipparchus: Καὶ φαῦσι μὲν ἀστέρες ἀνατέλλουσι τοῦ ὀφιούχου οἱ ἐν τῇ ἀριστερᾷ χειρὶ, ἀλλὰ μὴν καὶ οἱ ἐν τῷ ὄφει κείμενοι· ἔσχατοι δὲ τῆς ἐν τῷ δεξιῷ ποδὶ αὐτῷ δ' ὁ β' ἀπὸ δύσεως.

258 *No-*

Addit. ad num. 253. Cæcitatem re vera deplorandam eorum temporum videtur innuere S. Auguſtinus de Civ. Dei 4. 23. quum enim in tanto Deum hunc honore haberent, ut impenſius, ac religioſius colerent quam Jovem ipſum, quod ſummus manium eſſet, ut aliqui tradunt, Plutoque Summanus diceretur, huicque nocturna fulmina tribuerentur, obſolevit adeo Numen ejus poſt extructum inſigne Jovis Templum, ut nomen ipſum negligentia exoleverit. Sed ipſum Auguſtinum audiamus. *Sic apud ipſos Roman. legitur. Romani Vet. neſcio quem Summanum, cui nocturna fulmina tribuebant, coluerunt magis quam Jovem, ad quem diurna fulmina pertinebant. Sed poſtquam Jovis Templum inſigne, ac ſublime conſtructum eſt, propter ædis dignitatem ſic ad eum multitudo confluxit, ut vix inveniatur, qui Summani nomen, quod audire jam non poteſt, ſe ſaltem legiſſe meminerit*.

258 *Notus amor Phædræ*. Hoc μυθολόγημα nihil moror. Vide Hyginum lib. 2. Poet. Aſtron.

259 *Glauci manibus illa prius*. Hunc etiam vult vitæ redditum ab Æſculapio: quod factum a Polyido ſcribit Apollodorus; quem omnino vide lib. 3. Bibliotheces ſub initium.

260 *Ter verba ſalubria dixit*. Apulejum in Apologia ita ſcribentem non legiſtis? *Veteres quidem medici, etiam carmina remedia vulnerum norant; ut omnis vetuſtatis certiſſimus auctor Homerus docet: qui facit Ulyſſi de vulnere ſanguinem profluentem ſiſti cantamine; nihil enim quod ſalutis ferendæ gratia ſit criminoſum eſt*. Miſereamur cæculi ethnici.

261 *Dictynna receſſus*. De hoc cognomento Dianæ adi Diodorum Siculum βιβλιοθήκης lib. 5. quæ & Βριτόμαρτις dicta.

262 *Virbius ille lacu*. Inde Flamen Virbialis; cujus ex omnibus antiquorum ſcriptis ſolum meminit marmor vetus Romanum:

PRÆF. JUVEN.
EQVO PUBLICO
ADIECTO IN. V. DECVR.
ORNATO MILITIÆ
PRÆF. COH. AFRICÆ
FLAMINI VIRBIALI.
AUGURI ÆDILI.
AUGUSTALI Q. Q. IUVENUM.

263 *Quod facit, ipſe vetat*. In duobus Vaticanis, *quod vetat, ipſe facit*. Utram ſcripturam mavis, per me tibi libet: ſemper idem ſenſus, dummodo puncta mutes.

264 *Non ego te quamvis*. IX. Kalendas occubuit ad lacum Thraſimenum C. Flaminius Conſul clade inſigni: ob ſpreta auſpicia putarunt illi cæci; ideo hæc Cæſari modo commendat. Arnobius lib. 4. non in auſpicia, ſed in Pelloniam ſuam ita luſit: *Et ubi, quæſo, jam dudum Pellonia hæc fuit, quum apud furculas Caudinas decus publicum ſubjugatum eſt, quum apud lacum Thraſimenum ſanguinei cucurrere fontes?* & poſt pauca his paria: *Dormiebat, ſtertebat, aut, quod vilia facere conſueta ſunt capita, in hoſtilia caſtra defugerat?*

265 *Poſtera lux melior*. VIII. Kalendas Syphax ille a Scipione Africano ſecundo præ-

Addit. ad num. 258. Inter hoc Diſtichon, & ſequens obrepſerat aliud, quod jure expunxit Heinſius: neque enim eo laboratum eſt opere, ut ex Officina Ovidiana exiſſe credendum ſit. Sed eccum.

Non impune pius Juvenis Troezena petebat,
Dividit obſtantes pectore Taurus aquas.

Patronum tamen habuit Naugerium, neque ſummotum eſt Urſini Codice, ac duobus optimis Patavinis.

Addit. ad num. 262. Miror ſequentis verſus *At Lacheſis, Clothoque dolent ſua fila teneri* lectiones Noſtrum non vidiſſe. Alii enim libri pro *Lacheſis Limemos* reponunt *Limens* alii, alii *Limeneus*, & *Clymenes* alii, ſit hinc ut ſic emendet Heinſius.

At Clymenus, Clothoque dolent, hæc fila reneri.

Clymenum autem Plutona dici, putat paucis ante ſe notum fuiſſe; Cauſſam vero Epitheti capit ex Auctore Etymologici, confirmatque Epitheton ipſum Anthologiae epigrammatis duobus: horum utrumque eſt lib. 3. alterum eſt *Anytes*, alterum vero εἰς Ὀςοῖα. Sed vide quæ diſputat ipſe Heinſius ad ver. 757. lib. 6. Faſt. *Reneri* vox alias in Latio audita. Albinov. ad Liv. de morte Druſi

Sunt rata non ulla fila renenda manu.

χλυμένος autem (latine *clarus*) nil mirum ſi is dicendus Deus ſit, & audiat de ſe magnifica, quem terrarum, divitiarumque omnium Dominum fuiſſe putarunt.

Addit. ad num. 263. *In duobus Vaticanis*, Noſter inquit, quod vetat ipſe facit. *Utram ſcripturam mavis per me tibi licet.* Non æque utraque in promtu eſt. Hæc enim, ut cuivis attentius paullo advertenti facile apparet: *Propter te, fieri quod vetat, ipſe facit* clarior multo, & planior quam altera *Propter te fieri, quod facit, ipſe vetat.*

prælio dirutus; tertio victus & captus a C. Lælio, & Maſſiniſſa Rege: nec multo poſt, Cyrta regni caput, Sophoniſba uxor, & regia familia, anno Urbis DL.

266 *Haſdrubal ipſe ſuis*. Id fuit antea, anno Urbis DXLVI. C. Claudio Nerone, & M. Livio Salinatore Coſſ.

267 *Fortunæ fortis honores*. Nam ſunt eodem VIII. Kalendas Julias. De hac celebritate M. Varro lib. 5. de L. L. *Dies Fortis Fortunæ appellatus ab Servio Tullio Rege, quod is Fanum Fortis Fortunæ ſecundum Tiberim extra urbem Romam dedicavit Junio menſe*.

268 *In Tiberis ripa*. *Secundum Tiberim*, ait Varro; nimirum ultra flumen: nam Fortis Fortunæ templum ſitum in Tranſtiberina regione; vel ex eo patet, quod Naſo ſubdit vel ponte vel navicula illud adeundum.

269 *Plebs colit hanc*. Inde ad olitores Columella:

Et celebres Fortis Fortunæ dicite laudes.

270 *Et ex humili ſceptra tuliſſe loco*. Sed idcirco Plutarchus Fortunam cognomine μικρὰν, ἣν βρέβεμ, inquit, καλοῦσι, ſacraſſe commemorat; multaque ibi fana ſcribit a Servio eidem extructa: attamen illud Fortis Fortunæ ſilentio præterit, niſi includat in his, Καὶ τί ἄν τις ἐπεξίοι τὰς ἄλλας ἐπωνυμίας. in libello vero περὶ Τυχ. ejus meminit, vertitque Φόρτικαν.

271 *Serva quia Tullius ortus*. Ex captiva Ocriſia Ocriculana: unde Manilius in Apoteleſmatico vocat hunc Regem *de capto ſanguine*.

272 *Zona latet tua nunc*. Eodem VIII. Kalendas, ſubdit & VII. etiam latere: VI. ergo heliace oritur; Aetius vult VII. id eſt die 25. verba ſunt: Μηνὶ τῷ αὐτῷ κε' Ὠρίων ἑῷος ἄρχεται ἀνατέλλειν· εἰσὶ δὲ τροπαὶ θεριναί. καὶ ἀλεαίνεται σφόδρα ὁ ἀὴρ πρὸ τριῶν ἡμερῶν.

273 *Tempus ſolſtitiale die*. Non VIII. Kalendas, & eodem die feſto Fortis Fortunæ ut male ſenſum & verba flexit cæcior Tireſia Fanenſis: nam manifeſto ſolſtitium eodem die Naſo facit, quo exortum Orionis, ut Aetius, & alii; Plinius tamen exortum hujus ſideris ſcripſit ut noſter, VI. Kalendas; locus extat lib. 18. cap. 28. ſed ſolſtitium capite præcedenti ejuſdem libri 8. Kalendas. Columella lib. 11. cap. 2. octavo, & ſeptimo, & ſexto Kalendas Julias ſolſtitium fieri reliquit. Neſcio an ipſe ita vere ſentiat, an hic varias antiquorum parapegmatum opiniones referat.

274 *Lucifero ſubeunte*. V. Kalendas dicata Larum, & Jovis cognomento Statoris ædes; res protritæ.

275 *Templa, Quirine, tuæ*. Loquitur de antiquo illo templo, quod ſtatim Romulo poſuerunt in colle Quirinali, poſt relata Julii Proculi: illud poſtea ſex ſupra ſeptuaginta columnis ornavit Cæſar Octavianus, iterumque dedicavit. Vide Dionem lib. 54.

276 *Cras eſt natale Kalendis*. Relinquit vacuum diem unum: & ſumus, inquit, in ultima menſis luce; qua refecta ædes Herculis Muſarum: cras erunt Kalendæ Juliæ. Explicui Naſonis implicatam mentem. Joſephus Scaliger in Notis ad Euſebii annum M.D.CCCLXXIII. male capiens verſiculum hunc de Julii Cæſaris natali, ſic emendavit,

. . . . . *Cras eſt natale Camœnis*.

Errat in eo etiam, quum rationem reddens, *Notum*, inquit, *Camœnas in æde Herculis conſecratas ad portam Capenam*. Nemo ſanæ mentis hæc probet: nam ſitus ædis fuit in regione IX.

277 *Quis vox addixerit iſti*. Eſt & vetus ſcriptura, *Quis vos adduxerit illuc*.

278 *Clari monimenta Philippi*. Tacet antiquum templi auctorem, & nominat juniorem. Antiquus fuit Fulvius Nobilior; de quo ſic Eumenius Rhetor in Oratione de Scholis Cluvenſibus apud Galliæ Præſidem habita: *Ædem Herculis Muſarum in Circo Flaminio Fulvius ille Nobilior ex pecunia Cenſoria fecit, non modo id ſequutus, quod ipſe litte-*

Addit. ad num. 276. Explicuit Noſter Naſonis implicatam mentem, *quod relinquit Ovidius vacuum Diem unum, & ſumus*, inquit, *in ultima menſis luce*; ita etiam implicatam Ovidii mentem quaſi marte ſuo explicans Criſpinus hæc reponit. *Vacuam reliquit diem Naſo, atque*, *inquit*, *ſumus in ultima menſis luce*. O ingenium hominis vere felix! quod ejus ingenii ſimilitudine, quo Noſter laudatur, in eadem veſtigia fere ſemper incurrit.

Addit. ad num. 277. Eſt alia lectio fortaſſe omnium optima, quam habent ſex, ſeptem codices *Quis vos adjunxerit iſti*.

litteris, & ſumma Poetæ amicitia duceretur; ſed quod in Græcia quum eſſet Imperator, acceperat Herculem Muſagetem eſſe, id eſt comitem, ducemque Muſarum: idemque primus ſigna novem, id eſt omnium Camœnarum, ex Ambracienſi oppido translata, ſub tutela fortiſſimi nominis conſecravit; quia mutuis operis, & præmiis juvari, ornarique deberent, Muſarum quies defenſione Herculis, virtus Herculis voce Muſarum. Habes primum. Habeas ſecundum: is fuit Philippus Auguſti vitricus, qui jam vetuſtate collapſum reſtituit: tale nihil apud antiquos; promtum exemplum Svetonii in Auguſto: *Multaque a multis exſtructa ſunt, ſicut a Marcio Philippo ædes Herculis Muſarum, a L. Cornificio ædes Dianæ, ab Aſinio Pollione atrium Libertatis*; qui omnes non auctores horum ædificiorum, ſed refectores. Philippus tantum tunc nova opera Herculis ædi adjunxit porticum, de qua Martialis lib.5. Epigrammatum:

Vites cenſeo Porticum Philippi;
Si te viderit Hercules, periſti.

279 *Martia caſta genus.* Hæc illa eadem, quæ ſumme dilexit noſtri conjugem; de iſta ipſe in Ponto libro primo:

Hanc probat & primo dilectam ſemper ab ævo:
Eſt inter comites Martia cenſa ſuas;
Inque ſuis habuit matertera Cæſaris ante:
Quarum judicio ſiqua probata, proba eſt.

280 *Nobilitate fuit.* Membrana vetus, *nobilitate ſua eſt.* Neſcio quam eligam: nam ſcriptura una dicit extinctam, altera ſuperſtitem. Ex citato ſupra loco vix elici poteſt, nec ex hoc alio in eodem Ponto lib.3. eleg. prima ad Maritam:

Hoc domui debes, de qua cenſeris, ut illam
Non magis officiis quam probitate colas.
Cuncta licet facias, niſi eris laudabilis uxor,
Non poterit credi Martia culta tibi.

CAROLI NEAPOLIS

Ad ſuam Anaptyxin

INDEX ACCURATUS.

Primus numerus Librum denotat, ſecundus Notas.

A

A Prima litera infantes naturales affectus exprimunt. 3. 84.
Abadir quid. 4. 54. idem vocarunt Græci βαίτυλον. ibidem.
Aborigines in Latio ante Evandri adventum. 1.198.
Ἁβρὸς κύπασις Omphales tunica. lib.2.113. eadem veſtis templo Dianæ appenſa.ibid.
Achillis amor verſus Chironem. 5. 135. ejuſdem tumulus in Sigeo ſepulchro Ajacis oppoſitus. 4. 80.
Actiacæ victoriæ dies. 2. 302.
Acu maleficæ ſemper uſæ ad perniciem. 2. 229.
Acus cælibaris. 2. 216.
Acus comatoria. ibid.
Ægium, in Achaja urbs. 5. 30.
Ægris ovibus & agnis tenellis herbam ad ovile paſtores ferebant. 4. 222.
Æneas parentationis ritus in Italia docuit. 2. 205. 206. apud inferos Didonem allocutus. 3. 207.
Æneæ adventus in Italiam quo tempore. 4. 27.
Æquinoctium vernum. 3. 300.
Aes Temeſæum nobiliſſimum. 5. 152.
Aeris tinnitus aptum ad ſpectra fuganda. 5. 153. olim in funeribus apud Ethnicos, ut noſtro ævo. ibid.
Æſculapio templum ſacratur. 1. 106. dedicationis cauſſa. 1. 108. acceſſitus ab Epidauro. ibidem. locus e quo extractus majorem poſtea famam acquiſivit. ibid. nihil aliud ille Deus quam coluber. ibid. ejuſdem mira. ibid.
Æſopi dictum de ſuis grunnitu. 4. 121.
Æſtas quando incipiat. 5. 208.
Ἀετὸς templi faſtigium. 5. 191. idem eſt ἀέτωμα, τρίχωρον, πτερὸν, πτερύγιον. ibid.
Agna idulis. 4. 26.
Agonalia ab agone. 1. 124. aut ab agonia. ibid. 126. aut ab agnalia factum agonalia. ibid. 127. aut a voce Græcanica. ibid. 128. aut ab ipſomet loco, in quo fiebant. ibid. 129.
Agonalia a Numa inſtituta. 1. 122. incidebant in v. Idus Januarias. ibid. iterabantur XII. Kal. Junias. ibid.& 251.253. & pro pridie Idus Decembris. 1. 122. hæc ultima Septimonia appellata. ibid.
Ἀγωνιάω, & ἀγωνιάτης. 1. 128.
Ἀγώνιος. 1.129.
Agriculturam exercere priſcis Romanis honori fuit. 3. 260.
Ahena parare. 3. 279.
Ahenum Sidonium. ibid.
Ajacis tumulus in Rhæteo ſepulchro Achillis oppoſitus. 4. 80.
Alba longa ob ſitum nomen hoc adepta. 2. 186.
Alba veſtis ſacrificantium propria. 4. 271.
Albæ ſpinæ generibus vis depellendi omnia noxia. 6. 34. eadem vis ineſt aſpalato. ibid.
Albam ſpinam, ὀξυάκανθαν, λευκάκανθον, confundunt veteres. 6. 34. item aquifolium & παλίουρον. ibid.
Alcæi locus emendatus. 2. 113.
Alexander ab Alexandro confutatus. 2. 199.
Alexandri Severi verba ad militiam a diſciplinam majorum deflectentem. 3. 33.
Aldus Manutius confutatus. 3.253.
Alveus cavatum lignum. 2. 146. item ſolium balneare. ibid.
Amarum, pro gravi & moleſto. 6. 199.
Ambarvale ſacrificium ſex ab Urbe milliaribus extendebatur. 2. 267.
Amphidis Poetæ Comici fragmenta. 2. 60.

Amptruatio Saliis frequens. 3. 136.
Amulius fratre pulſo regnum occupavit. 2. 137.
Ἀμύκλαι & Θεράπναι oppida Laconica. 5. 70.
Ἀνατολικὸς κύκλος & δυτικὸν ſolis potius quam mundi. 1. 46.
Ancæſa vaſa cælata. 3. 134.
Ancile ſcutum æneum e cælo delapſum. 3. 93. a Saliis ſervatum. ibidem. Numæ aſtutia, ne ab aliquo raperetur. ibid.
Ancile ad Imperii tuitionem res mira credita. 3. 130.
Ancilia quo die mota. 3. 93.
Ancilibus motis, nefas aliquid ſerium aut iter aggredi. 3. 141.
Ancilis etymon. 3. 134.
Ancilium varia ſchemmata. 3. 134.
Ἀνδρογεώνια. 2. 287.
Animæ mortuorum vivis hominibus apparere poſſunt. 5. 155.
Animæ violenta morte functorum errare ab ethnicis creditæ, non aliæ. ibid.
Animis a corpore ſejunctis remanebant poteſtates ſenſitivæ, ex gentium opinione. 5. 157.
Anna Didonis ſoror apud Battum triennio divertit. 3. 199. adit Laurens littus. ibid. 203. quibus ex cauſſis Æneam videre recuſarit. ibid. 206.
Annæ Perennæ feſtum Idibus Majis. 3. 179. celebratum ad nemus Annæ Perennæ. ibid. 180. nemoris ſitus. ibid. diei ſolemnitas. ibid. 170. æquiparata Carneis Lacedæmoniorum. ibid. 181. Ludi aliquando eo die acti. ibid. 179. Trichila in campo plebs variis modis erigebat. ibid. 181. & ſeq.
Annæ Perennæ feſto cur impudica cantabatur. 3. 223. credita anus quædam Bovillana. ibid. 215.
Anni lunaris ſyſtema. 3. 64.
Anni novi initio munuſcula invicem miſſa. 1. 65.
Annus Latius pro Juliano. 1. 2. ejuſdem ſyſtema. ibid.
Annus ſub Romulo decimeſtris. 1. 15. & ante Romulum in Latio. 1. 16.
Annus quo Julius Cæſar emendare cœpit fuit quindecim menſium. 3. 63.
Anſer Iſidis victima. 1. 146.
Antenor pacis Trojæ ſuaſor. 4. 25.
Anterior & interior initione quid. 5. 15.
Ἀνθεστηριὼν menſis Atticus cui Latinorum reſpondebant. 2. 200.
Antheſterionis dies impuros Græci vocabant. 2. 213.
Ἄνθινα Athenis meretrices geſtabant. 5. 123. idem lege cautum Syracuſis Siculis. ibid. matronis Romanis prohibita. ibid.
Antiſthenis dictum jocoſum. 4. 97.
Antidota adverſus ſtriges quæ. 6. 49.
Ἀνάψυχοι qui. 6. 46.
Antonia minor Cæſaris Germanici mater. 1. 4.
Antoninus Caracalla aliquando gregarius miles. 3. 33. veteris militaris diſciplinæ obſervantiſſimus. ibid.
Antonius ad Mutinam a C. Panſa & A. Hirtio victus & profligatus. 4. 176.
Apes ærei ſonitus amicæ. 3. 246.
Apibus plantæ pergratæ. 5. 89.
Apellis tabulæ duæ in Auguſti foro poſitæ. 5. 193.
Apicatus quid. 3. 142.
Ἀποφράδες ἡμέραι pro atra. 1. 20.
Apollinis Clarii oraculum floruit Naſonis avo. 1. 11.
Apollinis apud Leucadios ſactificium. 5. 221.
Appius Claudius Atta Clauſus primo dictus. 4. 85. ejuſdem de Tuſcis victoria. 6. 68. ſumtus funebres coarctavit. ibid. 220.
Aprilis unde dictus, variæ ſententiæ. 4. 15. & ibid. 30.
Apuleii locus correctus. 5. 218.
Aquarius dimidiatus oritur. 2. 54.
Aquilæ ortus veſpertinus. 5. 259. lib. 6. 65.
ra veſtalis qualis erat. 3. 17.
ra Julio Cæſari poſt mortem a plebe ſtructa Conſulum juſſu ſolo æquata eſt. 3. 231. in aræ auctores etiam animadverſum. ibid.
Ara Saturni in lacu Curtio. 6. 143.
Ara Laribus Præſtitibus Romæ dicata. 5. 35. e Sabinis in urbem advecta. 5. 36.
Aras ſine tegmine quibus Diis veteres erigebant. 2. 264.
Arcades προσέληνοι. 1. 184. lunulas in calceis gerebant. ibid.
Archigallus Gallorum Matri Idææ a ſacris Princeps. 4. 91. purpurea veſte Hierapoli induebatur. ibid.
Archigallus ſacra Matris Idææ in Almone quotannis lavabat. 4. 92.
Archimedis ſphæra ſolida. 4. 102. erat vitrea. lib. 4. 103.
Archimedes laudatus. ibid.
Arctophylacis occaſus coſmicus. 3. 146. occaſus heliacus. ibid. 261. occaſus matutinus. 4. 86.
Ἀρκτοφύλαξ & Ἀρκτοῦρος idem. 2. 66. cur ita dictus. ibid.
Arcturi ortus veſpertinus. 2. 66. ſtella eſt quæ ſita in medio crurum Arctophylacis. ibid.

Ar-

Ad ſuam Anapt. Index.

Argeorum quintum ſacrarium. lib. 3. 262.
Argeſtes ſpirat. 5. 53. ventus frigidus. ibid. 54. ejuſdem varia nomina. ibid.
Ariadna a Theſeo relicta, ubi a Baccho inventa. 3. 166.
Ariadnæ lacrymæ. 3. 163.
Aricini nemoris ſitus. 3. 95. illuc ab Oreſte Dianæ Tauricæ ſimulacrum translatum. ibid. in eodem Dianæ fanum. ibid. 96. a nemoris ingreſſu equi acerbantur. ibid. 97. ritus votorum compotum ferendi faces accenſas ab Urbe ad nemus. ibid. 102.
Arieti occaſus acronychus. 4. 268.
Arionis caſus ad tempora Periandri. 4. 34. ejuſdem celebre nomen. ibid. 35. fuit in Italia. ibid. 36.
Arionis ſimulacrum Corinthi a Periandro poſitum. 2. 41. alterum ab ipſo naufrago in Tænaro collocatum. ibid.
Arionis vector ſecundum Tzetzem qui. 2. 41. de Arione celebre Bianoris Epigramma. ibid.
Ariſtæus mellis confectionem repperit. 1. 146.
Arma antiquiſſima quæ fuere. 1. 226.
Ars volatica quæ. 4. 40.
Artes liberales quo tempore in Latium introductæ. 3. 32. mollierunt priſcam Romanorum virtutem. ibid. hac de re Strabonis ſententia. ibid.
Artis Veterinariæ homines ſub quo fere ſigno naſcantur. 5. 133.
Artifices de tibicinibus. 6. 221. Græcis etiam ſunt τεχνῖται. ibid. qui comprehendantur hoc nomine. ibid.
Aſinius Pollio in atrio Libertatis bibliothecam poſuit. 4. 173. eamdem ornavit nobiliſſimis tabulis. ibid.
Aſinus Priapi victima. 6. 124.
Aſini exta Veſtalibus aris quotannis poſita. 6. 125.
Aſpalatus quæ arbor. 6. 34.
Aſtronomorum encomium. 1. 112. & 114.
Ater dies nefaſtus, non e contra. 1. 20.
Ἄθαρα Syris eſt, quæ aliis Ἀταργάτης. 2. 172. eamdem alii vocant Δερκετώ. ibid. 172. ejuſdem immanis figura. ibid.
Ἀθάρα, decoctum ex piſis & phaſeolis. 6. 51.
Athenienſes ex Cliſthene anno decimeſtre uſi. 1. 16. αὐτόχθονας ſe dicebant. 1. 184. Cicadas in comæ cincinno gerebant. ibid. viros illuſtres peplo Minervæ intexebant. 3. 139. quos cibos Dioſcuris quotannis in Pritaneis ponebant ad memoriam priſci victus. 4. 103.
Atlas fictus cælum ſuſtinere. 5. 20.
Atrium Libertatis. 4. 173. ejuſdem auctor Tiberius Gracchus. ibid. refector Aſinius Pollo. ibid. in atrio Libertatis ſignata acta publica. ibid.
Atrii ſitus. 4. 173.
Attagen Jonicus ſapore reliquos præſtabat. 6. 53.
Attagen Latinis ruſticula, ſeu gallina ruſtica. 6. 52. avis deſcripta. ibid.
Ἀτταγῆν Græcis pluraliter ἀτταγαι. 6. 53.
Attalus ab Hipperco confutatur. 2. 54.
Attalus Aſiæ Rex quot annis regnarit. 4. 76. quot illi filii. ibid. 76. eorum nomina. ibid. legatos Romanos perhumaniter accepit. ibid. 77.
Attalus cognomento Philometor heredes nominavit Romanos. 4. 78.
Attis gente Phryx. 4. 61. poſt quam caſtratus a Rhea, vitam virilem agere deſiit. ibid. 65. Luciano, domo Lydus. ibid. 61.
Attis puer ruſticus. 4. 62.
Attis cum ι & η ſcribi ſolitus a Græcis. 4. 61.
Attius Navius ab Etruſcis diſciplina augurali eruditus. 2. 161.
Avarus hydropico comparatur. 1. 78.
Avena ſterilis & ſativa. 1. 299. eſt ſegetis vitium, Græcis αἰγίλωψ & σιτόπιλος. ibid.
Auguſtum quid ſignificet. 1. 148.
Avidius Caſſius ob ſeveritatem præfectus Syriaco exercitui. 3. 33.
Aurei ſæculi innocentia. 1. 89.
Ἄξιος ἐςὶ τοῦ πέπλου, de viro inſigni. 3. 139.

B

BAcchantibus purpurea veſtis propria. 4. 91.
Bacchi de Indis triumphi, & alii, an veri. 3. 238.
Bacchus θηλύμορφος. 3. 255.
Bacchus καταπώγωνος. ibid.
Βαίτυλον quid. 4. 54.
Βάκχειν χῆςον. 3. 186.
Balnea militiæ Romanæ prohibita. 3. 33.
Βαςτόν & ἀνθινόν idem. 5. ibid.
Baſterna a ſervi aut pari burdonum portabatur. 1. 255.
Βάθρον τῶν ποδῶν, ſcabellum pedum. 6. 198. Græci aliter dicunt, ὑποπόδιον, σφελῶ, θράνον. ibid. Barbari, ποδαρύλιον, & σκαμνίδιον. ibid.
Battus quo anno Cyrenem condidit. 3. 197.
Beati Rhenani & alterius expoſitio Liviana confutata. 1. 5.
Belus Rex non numeratur in Dynaſtia Regum Tyriorum. 3. 198.

Belli

Belli Marſii initia & cauſſæ. 6. 187. cur Marſicum dictum. ibid.
Bellonæ ædes conſecrata in Circo Flaminio. 6. 67. in hac quibus dari ſolitus Senatus. ibid. erecta ex voto Appii Claudii. ibid. 69.
Berſmannus reprehenſus. 5. 165. 6. 255.
Bibliotheca Latina & Græca ab Auguſto in Palatio diviſim poſita. 6. 288. earumdem bibliothecarum cuſtodes. ibid.
Biceps de Jano. 1. 29.
Bœotia ab antiquis incolis Aonia appellata. 1. 193.
Bona ales pro felici omine. 1. 202. unde mala pro infauſto. ibid.
Bonæ Deæ ſacra. 5. 48 eadem Græcis Γυναικεία. ibid. ejuſdem Sacerdotes. ibid. in bonæ Deæ ſacrificio ſus victima. ibid. illud ubi factum. lib.6. 49. homines ab eo ſacro arcebantur. ibid.
Bonæ Deæ Subſaxanæ ædes. 5. 50. a qua dedicata, & a qua reſtituta. ibid. 51. 52.
Bonæ Deae aedes alia in Aventino. 5. 50.
Bona verba quae. 1. 33.
Bonus pro feſto. 1. 33.
Boni manes & boni lemures qui. 2. 245. his contrarii noxii & averſi. ibid.
Boreas Orithyan, Erichthei Regis filiam, rapuit. 5. 67.
Boves per ferias coronati a labore vacabant. 1. 283.
in Bovicidam & homicidam olim in Italia pari pœna animadvertendum. 4. 210. idem obſervatum apud Athenienſes. ibid.
Bovillae Latinorum oppidum. 3. 219. de nominis etymo. ibid.
Βυγενὴς de api. 1. 148.
Βυγονία Eumeli poema. ibid. de hujus argumento divinatio. ibid.
Βυττίον & Βῦτις verba Græco barbara. 4. 233.
Arachia nectere. 6. 122. idem eſt implicare manus. ibid.
Briareus & Ægaeon idem. 3. 267. hac de re Solini ſententia. ibid.
Bruma, ἡ χειμερινὴ, τροπή. 1. 57.
Brutii bilingues. lib. 4. 16.
Bruti ſtultoſapiens factum. 2. 279.
Brutum Graece vertes Ἠλίθιον. 2. 313. ejuſdem Bruti mors. ibid. 316.
Buccella panis forma in modum circuli. 2. 116. Graecis ψώμιον. ibid. adhuc hodie Siculi hujuſmodi panes vocant buccellatos. ibid.
Bulengerus reprehenſus. 2. 15.
Burranica potio quae. 4. 233.
Burrhus, qui vino rubet. 4. 203.
Buſtum, pro loco in quo aliquis humatus. 4. 217.
Buzyges aratri inventor. 4. 159.

C

CAci ſpelunca ubi. 38. 220.
Cacus quaſi κακός. 38. 221.
Cadmus a patre cogitur raptam ſororem quaerere. 1. 192. ob id quae pœna eidem impoſita. ibid. in Bœotiam deſperata germanae vita ſe contulit. 1. 193.
Caduca auſpicia. 1. 64.
Caduca preces. 1. 64.
Caducae preces. 1. 64.
Caducus πτωχός. 1. 64.
Cadurcum quid. 2. 117.
Q. Caecilius Metellus Creticus cognominatus. 1. 239. ejuſdem triumphus. ibid. hunc minuit Pompejus, ob Duces aliquot captivos ſubductos. ibid. hac de re Metelli querela. ibid. Ducum nomina. ibid.
Caelius unus ex ſeptem Urbis collibus. 3. 179.
Caelii antiquum & Tuſcum nomen. 3. 178. in Caelii montis campo Equiria aliquando celebrata. 3. 177.
Caeſar Marci Antonini Philoſophi filius Saliari carmini inſertus. 3. 139.
Caeſares Dii nuncupati. 1. 277. inde Caeſarum palatia divina. ibid.
Cajus Julius Caeſar annum emendavit. 3. 63. quomodo. ibid. Idibus Martiis occiſus. ibid. 228. erat tum Pontifex Maximus. ibid. 229.
Cajo Julio Caeſari templum a Triumviris decretum. 3. 241. id poſt triennium e morte erectum. ibid. nomina eorum qui in Caeſarem conſpirarunt. ibid. 232.
Cajus Caeſar Octavianus Tiberium adoptavit. 1. 7. Auguſti nomen ſumit Idibus Maiis. 1. 234. an hic ipſemet vere dies. ibid. Romulus cognominari volebat. ibid. Pater patriae dicitur. 2. 44. quo anno. ibid.
Caii Caeſaris Octaviani domus lauro & corona quernea ex decreto Senatus aucta. 1. 251. de ſacris profaniſque aedificiis benemeritus. ibid. 24. leges ab eodem latae. 2. 50. Aſyli jus templo Dianae Epheſinae ademit. ibid. 51. a Neapoli reprehenſus. ibid. Principis titulum admiſit. ibid. 52. ſacrum Lupercale reſtituit. ibid. 88. matris Idaeae aedem refecit. 4. 95. Imperatoris commune ſecutorum Principum nomen adeptus. ibid. 188. pro geſtis bellicis vicies illud reportavit. ibid. templum Apollinis in Palatio excitavit. ibid. 288. huic addidit porticus. ibid. Bibliothecam etiam Latinam & Graecam. ibid. Pontifex Maximus deſignatur. 3. 149. quo die & anno. ibid.

Caii Cæſaris Octaviani pietas. 3. 234. Salutis augurium renovavit. ibid. 303. forum cum templo Martis Ultoris exſtruxit. ibid. 186. Statuis totum ornavit. 5. 193. hæ omnes baſim habebant, in qua inſignia & præcipua cujuſque geſta inſcripta. ibid. 195. aliud Templum Martis Ultoris in Capitolio erexit. ibid. 200. Signa Romana Craſſo ademptа recuperavit. ibid.
Caii Cæſaris Octaviani beneficia in Veſtales. 6. 161. privata bona & hereditates ipſi relictas numquam ſibi retinuit. ibid. 211. Dictatoris & Cenſoris nomen recuſavit. ibid. 212. cenſum ter egit. ibid. in hujus Principis funere nobilium liberi næniam cecinere. 2. 46.
Caligula infinitis familiis titulos ademit. 1. 246. Caligulæ odium in Auguſti cognomentum. ibid. 234. Imperium in Regni formam fere redegit. 2. 317.
Callaici, ſeu Gallæci, Hiſpaniæ populi 6. 164.
Calliſto duplici ll. ſcribendum. 2. 59. a Junone in urſam mutata. ibid. 64.
Calpurnius Piſo oravit cauſſas. 1. 12.
Caltha violæ marinæ concolor. 4. 126.
Caltha an eadem cum buphthalmo. 4. 126.
Camare & Camere dici poteſt. 3. 201.
Camella vas ligneum. 4. 232.
Camillus eſt quem Græci vocant παῖα ἀμφιθαλῆ. 2. 256.
Καμπάγιον. 1. 164. ejuſdem etymon. ibid.
Καμψίον, a κάμπτειν. 1. 164. ibid. calcei genus. ibid.
Campus Martius prope Tiberim. 3. 176.
Campus Martius Aureliani temporibus intra Urbem. 3. 176.
Campus prælii locus. 3. 82.
Canaces filius præda canibus deſtinata. 2. 145.
Κάναθρον currus ligneus. 1. 255.
Κανάθρα dicebant Græci etiam καμάρας. 1. 255.
Cancellare, pro limitare. 2. 251.
Cancri occaſus matutinus. 1. 120.
Canes in ſacrificio Lupercali cæſi. 2. 90.
Caniculæ ortus, humanæ & terræ ſiccitatis comes. 6. 283.
Canis occaſus. 6. 269. ſolet eſſe vehemens & pluvius. ibid. Canis ortus. 5. 254.
Cantilenæ theatrales in feſto Annæ Perennæ a plebe cantabantur. 3. 185. moris & talium cantiuncularum querela. ibid.
Capellæ ortus heliacus. 5. 28. eadem dicta Olenia. ibid. 30.
Capitalis, pro acuto & ſolerti ingenio. 3. 289.
Capitalis lucus qui. 3. 209
Capitale, κεφαλόδεσμος. 3. 220.
Capitis muliebris ornatus varii. 2. 106. diffuſus per humeros, ſpiroſus, tutulatus. ibid.
Capitolium Pompilianum quale. 2. 70.
Capitolii novi ſitus. 2. 70. auctores. 2. 262.
Capitolium anſerum clamore a Gallis liberatum. 1. 176. quid avibus repenſum in hujus rei memoriam. ibid.
Capra Palladis victima. 1. 145.
Capſum quale plauſtrum. 6. 228.
Capſum in plauſtro Græcis πλίμα. 6. 228.
Capyi Albano unde nomen 4. 11.
Cardines mundi quatuor. 1. 46. horum vertendi cura ad Janum. ibid.
Caricæ, ficus ſiccatæ. 1. 66. Græcis ἰσχάδες. 1. 66.
Caricæ etymon. ibid.
Caricæ & cauneæ ficus eædem. ibid.
Carmentæ ara ſub Capitolio conſtituta. 1. 180. Carmentæ etymon. ibid. 183. ejuſdem ex nummo antiquo forma deſcripta. ibid.
Carmentæ prædictio de Leucotheæ, Herculis, Romuli, Julii Cæſaris, Cæſaris Octaviani, & Juliæ conjugis apotheoſi. 1. 201. & ibid. 212. de Urbis imperio. ibid. 203. de victoriis ex Græcia a Romanis reportandis ibid. 207. de imperio & Pontificatu Julii Cæſaris. ibid. 208. de imperio in ejuſdem heredes transferendo. ibid. 211.
Carmenta Leucotheæ hoſpiti ventura vaticinatur. lib. 6. 182. 183.
Carmentalia iij. Idus Januar. celebrata. 3. 180. in qua Urbis parte. ibid. erant ex Feriis ſtativis. ibid. idem feſtum dictum dies Carmentariorum. 1. 180.
Carmentalia altera xviij. Kalend. Febr. 1. 1. 253. hæc facta Porrimæ & Poſtvertæ. ibid. cauſſa. ibid. 254.
Carmina quædam vulnerum remedia. 6. 260.
Caroli Napolis Bibliotheca Sicula in lucem edenda. 6. 103.
Carna Dea, ſeu Cardinea, & Cardea, dicta ab antiquis Crane. 6. 27. cur Crane. ibid. ejuſdem ſacrum. ibid.
Carnæ Deæ a Jano jus avertendi alba ſpina noxia omnia conceſſum. 6. 33. pulte fabaria & larido ſacrificatur. ibid. 50. friges a Procæ infantis cunis fugavit. ibid. 33.
Carpenti etymon. 1. 256.
Carpentum ut κάναθρον Spartanorum. 2. 255.
Carſeolis non licitum nominare certam vulpem 4. 197.
Carthaginis conditæ annus. 3. 197.
Cariſtus unde dicta Αἰγαῖα. ibid. 267.
Caſæ in bellica neceſſitate ex arundinibus & militaribus veſtimenta erectæ. 3. 184.
Caſeus ex antiquiſſimis cibis. 4. 103.
Caſnar Oſce ſenex. 5. 218.

Caſſius & Brutus ad Philippos profligati. 3. 233.
Caſtoribus ædes dicatur. 1. 304. id fecere Tiberius & Druſus. ibid. 306. ædis ſitus ad lacum Juturnæ. 1.307.
Caſus communis grande afflictis ſolatium. 1. 191.
Catamidiari, a Græco καταμηδιάζαι. 2. 162.
Cato e theatro abiit, ut juberet Ædilis mimas nudare. 2. 109.
Catonis liber ſcriptus contra Floralia. ibid.
Cato laudatus. ibid.
Catomidiari, de verberibus Lupercorum. 2.162. unde verbum hoc deducitur. ibid.
Catularia porta. 5.274.
Cauſſa cur dulcia novo anno poſita in veterum menſis. 1.67.
Celænæ mons & urbs antiqua ejuſdem nominis. 4. 101. Celænarum in Apamæam migrationis auctor Antiochus Soter. ibid.
Celeus, pauper, an dives fuerit. 4.145.
Celeus & uxor ut Dii ab Athenienſius culti. 4. 145.
Celei uxor Menalina, ſeu Metanira. 4. 155.
Cenninenſes, Cruſtumerini, & Antennates a Romulo primo victi. 3.75.
Cenſoriam poteſtatem & nomen aliquot Cæſares ſumpſere. 6. 212.
Cenſores unanimes & concordes pro re ſingulari notati ab Hiſtoricis. 5.297.
Cenſu olim ad honores ventum. 1.79.
Κέρας. Ἀμαλθείας. 5. 34.
Cerealia. 4. 113. an feſta ex Urbis antiquis. ibid.
Cerealis pompa. 4.114.
Cerealibus plures equitum curſus dati. 4. 115. aliquando ludi gladiatorii. ibid. quo die incipiebant. 4.116.
Cereris inventa. 4.118.
Cereris tellus dilecta Sicilia. 4.122.
Cereris in urbe Ennenſi templum vetuſtum. ibid. templi religio. ibid. in eo duo Cereris ſigna. ibid. templi auctor. ibid.
Cereris ira in Siciliam, non inventa Proſerpina. 4.169.
Cereri color candidus pergratus. 4.170.
Ceres nolens papaverem guſtavit. 4. 152. forte ad oblivionem doloris, ut volunt alii. ibid. an verum, Cererem ſumpſiſſe a Baubone datum κυκεῶνα. 4.156.
Ceres mollita a mero in Feralibus quid. 2. 202.
Cerva quondam pro Iphigenia Dianæ immolata. 1. 151.
Cathegi cinctuti. 5.25.
Charifius deriſus. 3.269.
Chariſtia. 2.242. ad quid inſtituta. ibid. horum nulla mentio in veteri Kalendario Romano. ibid. dies hic appellatus Feſtum epularum. ibid. ab his epulis, qui repellebantur. ibid. ab his epulis qui repellebantur. ibid. 243. hoc die bonis manibus thura dabant & dapes pro domus ſalute. ibid. 245.
Charta pro lamina. 1. 76.
Chironis ortus. 5.126.
Chironis ſpelunca, ubi & qualis. 5.127.
Chiron Achillem bonis artibus excoluit. 5. 128. medicinæ operam dedit. 5.133. Æſculapii præceptor. ibid.
Chironis conſtellatio. 5. 136.
Chloris & Zephyritis Floræ nomina. 5. 66. ſeu Arſinoes, Philadelphi uxoris. ibid.
Cinctutus & ſubcinctus idem. 5.25.
Circeus mons male Homero inſula eſt. 4.19.
Circumjectum eſt περίβλημα. 4.211.
Circus Floræ. 5.62.
Citharœdi cultus. 2. 38.
Clava Herculea qualis. 1. 228. ex oleaſtro. ibid.
Claudius Caudex Mamertinis auxilio miſſus. 1. 241.
Clauſius, Jani cognomentum. 1. 52.
Clavus in veſtibus quid. 2. 38. Græcis παρυφή. & σημεῖον. ibid.
Clivus Capitolinus. 1.94.
Clivus Publicius a quibus dictus. 5.96.
Clivium pro arduo. 1.95.
Clorionem avem ex incendio naſci, an verum. 6.107.
Clypei ſeu thoraces ex ære & cera fiebant. 6. 2. iidem Græcis δίσκοι καὶ ὅπλα. 2. 235.
Cneorum, vitex, pinus folia & allia faciunt ad pudicitiam. 2.117. idem cicutæ liquor. ibidem.
Coa bombyx & Aſſyria eadem cum ſerica. 2. 2.108. immo Perſica & Medica. ibid.
Cocetum quale bellarium. 4.38.
Cælum inſtrumentum ſculptorium, Græcis γλύφανον. 3.284.
Coercere pro conlucare. 4.211.
Cohors, in qua paſcuntur gallinæ. 4. 196. Græcis χόρτος & περίβολος. ibid.
Cohortis forma. ibid.
Coinquire pro deputare. 4.21.
Coinquire idem quod maculare. 4. 221. a coinquo factum. ibid.
Colores varii Diis proprii. 4.170.
Columba Veneris victima. 1.175.
Columella ante ædem Bellonæ, e qua bellum inferebatur. 6. 73. 74.
Competit, pro σωτρέχει. 5. 44.
Compita quæ. ibid.
Compitalia ſacra Laribus. 5.44. ubi celebrari poterant. ibid. erant e Feriis conceptivis. ibid. de hoc ſcrupulum quoddam. ibid.
Componere cinerem. 3. 189.

Con-

Concordiæ templum ſacratur. 1. 263. ubi ibid. 264. e Concordiæ templo ad illud Junonis Monetæ centum gradibus aſcendebatur. ibid. vovit & ſtruxit Furius Camillus. ibid. 266. e voto ad jactum primum templi lapidem parum temporis interfuit. ibid. 267. votis cauſſa. ibid. 268. & 269.

Concordiæ Virilis templum a Livia dedicatum. 6. 208. ubi ibid. quam ob cauſſam. ibid.

Conſilium a numine petentes quieſcebant in pellibus mactatæ victimæ. 4. 183.

Conſortes, κοινόβιοι, σύγκληροι. 1. 294.

Conſualia ab Evandro in Latio. 3. 73. hac Romulus iteravit inventa fortuito ara quadam. ibid. iſtud aræ an verum fuerit. ibid.

Conſualibus adhibitum certamen equorum. 3. 74. item ſacrificia ad aram, & ſaltationes ad tibiam. ibid.

Conſules primi in Urbe creati Lucius Junius Brutus, & L. Tarquinius Collatinus. 3. 316. eo anno quinque Conſules numerantur. ibid.

Conſul e plebe primus L. Sextius. 1. 269.

Conyza in lecto ſubſtrata valuit ad tutelam caſtitatis. 2. 117.

Coronare, pro vincire. 1. 283.

Coronæ Ariadneæ ortus. 3. 162.

Coronæ conſtellatio. 3. 173. ejuſdem varia nomina. ibid. 172.

Coronæ ſepulchris allatæ. 2. 201.

Coronæ ſutiles. 5. 110. Græcis ῥάμματα ἀνθινά. ibid.

Coronæ longæ quæ. 4. 210.

Cortile & Cortilli, voces Italæ, a barbarie vindicatæ. 4. 196.

Corui ſiti ægreſcunt ſexagenis diebus. 2. 85.

Corvus Phœbo ſacer. 2. 83.

Κόνυμβος, concumulatio comæ. 2. 106.

Coſyra inſula. 3. 196. de ejuſdem Græcanica orthographia. ibid.

Cothurni calcei tragici. 5. 119. Græcis aliquando ἐμβάδαι. ibid. quales fuerint. ibid.

Crateris ortus veſpertinus. 2. 81.

Crathis Calabriæ fluvius. 3. 200. eſt prope Sybarim. ibid.

Creta ad conciliandum faciei candorem. 2. 293.

Crocota fuit ſerica. 2. 108.

Crœſus & Sardes quo anno Perſarum jugum ſubiere. 2. 261.

Culinæ in atriis ſitæ. 1. 236.

Cupidines duo crediti. 4. 1.

Cura avita in ſervandis ædificiis. 1. 69.

Curetes Jovis cuſtodes & alumni. 4. 58. ſaltationem armatam inſtituere. ibid. 58.

Curetes & Corybantes iidem. 4. 58.

Curetum ſtrepitus ad celebrandum Jovis vagitum. 4. 55.

Curiæ novæ extructæ, & in eas ſacra evocata. 3. 56. quarum ſacra evocari non potuerunt. ibid.

Curræ quales erant. 2. 198.

Curiarum priſcarum nomina, & numerus. 3. 56. harum quælibet ſuum focum habebat. ibid.

Curinum Martem dixere Sabini. 2. 177.

Curio maximus Curionum primus. 2. 195. quo tempore e plebe creari cœptus. ibid.

Curio maximus Græcis eſſet ἀρχηλοχαγος, & ἀρχιφρατριάρχος.

Curio maximus Fornacalibus tabellas in foro appendebat. 2. 198. quid in eis ſcriptum. ibid.

Curio, cuſio, & calator aliquando idem. 2 197.

Curru vehi poſſe, magnus honos apud Romanos. 6. 160.

Cymbali materia, & forma. 3. 244.

Κύπασις, & κύπασσις duplici σσ. 2. 113.

Cypriæ inſulæ fornaces ærarias animalia quædam generare creditum. 6. 107.

Κυνοφόντις feſtum apud Græcos ſimile Rubigalibus. 4. 284.

Κυρήνη Ariſtaei mater. 1. 147.

D

Damium Bonae Deae ſacrificium. 5. 48.

Daps, pro re divina. 4. 214.

Dardanus ſecundus Ilii Rex. 4. 9. Dardani progenies. ibid.

ad Decemviros ſpectabat Centumviros congregare. 4. 110. hujus rei auctor Caeſar Auguſtus. ibid.

Deducere verbum magicum. 3. 119. reſpondet Graeco κατάγειν. ibid.

Deducere verbum nuptiale. 3. 226.

Delphini ortus heliacus. 1. 178. occaſus veſpertinus. 2. 32. ortus veſpertinus. 6. 167. ibid. 245.

Delphinus vexit Arionem ad Taenarum. 2. 34.

Deorum ſtatuae in viis poſitae: ſi illac funeſtum aliquod tranſiturum, velo cooperiebantur. 2. 218.

Deus Sanctus Fidius a Sabinis cultus. 6. 77. hic idem cum Deo Sanco, ſed Sanctus alius a Sabo. ibid. ejuſdem varia nomina. ibid. eidem Sabini templum in urbe poſuere. 6. 79. Dionyſius Halicarnaſſenſis facit templi auctorem. Tarquinium Superbum. ibid. ſed inſcriptionem templi ſcribit datam Sp. Poſtumio, qui illud dedicavit. ibid.

Deus offerentis animum, non rem oblatam, in pretio habet. 4. 119.
Dia inſula. 3. 166.
Diana unde Ἄρτεμις nuncupata. 3. 100.
Diana κυνοσφαγὴς θεά. 1. 153. cauſſa. ibid.
Dianae Epheſinae templum aſyli jus habuit ab Alexandro & Mithridate conceſſum. 2. 51. hoc auctum poſtea ab Antonio, ademtum ab Auguſto. ibid.
Dianae Epheſinae ſimulacrum ἀχειροποίητον. 6. 149.
Dictynna Dianae cognomentum. 6. 261. etiam Βριτόμαρτις. ibid.
Dicere, pro σιωπήσειν. 2. 78.
T. Didius unus ex Prætoribus contra bellum Marſicum. 6. 190.
Didii ſtrages a Sertorio accepta juxta Bætim in Hiſpania. ibid.
Dido cur ſibi mortem conſciverit. 3. 193.
Didonis verba ad Eliſam ſororem in ſomnis. 3. 209.
Dies faſti, comitialis, comperendini, ſtati, prœliares, intercifi. 1. 21.
Dies nundinalis. 1. 24. primo feſtus fuit. ibid. Kal. Januariis eſſe non poterat. ibid. ſi concurrerent, intercalabant diem unum. ibid.
Dies nundinalis ob ſacrum transferebatur. ibid.
Dies poſt Kalendas, Nonas & Idus crediti infauſti. 1. 27. cauſſa. ibid.
Dies quo Petrus Apoſtolus cathedram in Antiochia erexit, vulgo diutius appellatus Feſtum epularum. 2. 242. quam ob rem. ibid.
Dies quo Julius Cæſar occiſus parricidium vocatus. 3. 228. ater etiam pronuntiatus. ibid.
Digitis ſolebant veteres computare. 3. 43.
Diis in cælo pro meritis ſedes aſſignatas, credidit vetuſtas. 5. 4.
Diis gratiſſima ſacrificia. 5. 98.
Δημοσίᾳ ἱππεύειν. 3. 49.
Δημοσίᾳ ἱππεύοντες. ibid.
Dindymus mons Cybelæ ſacer. 4. 67. in eo ejuſdem Cybeles templum. ibid. templi auctores Argonautæ. ibid.
Dio Caſſius quo tempore florebat. 6. 212.
Diomedeæ inſulæ, & Diomedis campi. 4. 26.
Diomedis in Italiam adventus. 4. 27.
Dione Veneris parens, & aliquando ipſa Venus. 5. 102.
Dionyſii Halicarnaſſenſis locus emendatus. 2. 190. locus explicatus. 3. 152. lectio firmata. 4. 97.
Dionyſius Halicarnaſſ. reprehenſus. 5. 24.
Διοπετὲς dictum quodvis numinis ſimulacrum antiquiſſimum, cujus auctor incognitus. 6. 149.
Δίπτερος ναός. 5. 191.
Domitianus Juliam neptem inceſtavit. 1. 259. Corneliæ Veſtalis cauſſam cognovit. 1. 229.
Druſo poſt obitum Germanici cognomentum datum. 1. 4. & 41. 243.
Druſi virtus laudata. 1. 244. extinctus in ipſo ætatis flore. 1. 245.
Druſus alter Germanici frater adoptivus. 1. 9.
Durus & ἰσχυρὸς idem. 1. 222.
Dynaſtia Æneadarum. 4. 10.

E

Ἐχίδιον. 5. 134.
Elementa interveniente diſcordia a ſe mutuo diviſa. 1. 44.
Eleuſis conditæ tempus. 3. 144.
Eliſæ, ſive Annæ, Didonis ſororis, cultus. 3. 208.
Elorus urbs & fluvius ejuſdem nominis in Sicilia. 4. 140. de vera hujus voculæ orthographia. ibid.
Ἔμβρεκτον Galatis, quod aliis Græcis ἐμβροχή. 4. 102.
Ἐμβροχή. ibid.
Ἔμβρυον offa Juvenali. 1. 259.
Empanda Ceres eſt in Paganalibus. 1. 293.
Encauſtice, & ἐγκαῦσαι. 3. 285.
Encauſtices ars declarata. 4. 79.
Ennæ Sicilienſis urbis ſitus. 4. 123. civium Ennenſium nobilitas. ibid.
Ennæ ſpecus ubi Proſerpina rapta. 4. 124.
Enſis auratus quid. 2. 300.
Ἔντριτον & moretum idem. 4. 102.
Epeus equi Trojani fabricator. 3. 281.
Ἐπικτυπέω de tympano. 3. 244.
Epitaphia antiqua paucis verbis & grandi nota incidi ſolebant. 3. 191. cauſſa. ibid.
Ἐπιχέω de cymbalo. 3. 244.
Eques in antiqua militia in decem ordines diſtributus. 3. 50.
Equiria menſis Februarii. 2. 319. voculæ etymon. ibid. 321. a Romulo inſtituta. ibid. 319.
Equiria menſis Martii. 3. 174.
Equiria in campo montis Cælii celebrata, ſi campus Martius madefactus aquis Tiberinis. 3. 177.
Equus legitimus qui. 3. 49.
Eratoſthenis φαινόμενα. 1. 1.
Ἔρια ἀγρά, rudes lanæ. 3. 275.
Ἔρια ξαίνειν. ibid.
Erythea inſula. 1. 216.
Ἐτυμὸν ἴχνημα. 6. 51.
Ἔτυμος quid. ibid.
Etruſci in arte augurali inſignes. 2. 161.

Evan-

Evander quando in Italiam venit. 1. 196.
Evandri adventu XVI. literæ ad Italos translatæ. ibid. eaſdem auctas, Simonidi & Palamedi debemus. ibid. 196.
Evander quæ ſacra in Latium introduxit. 5. 24.
Euphrates Syriam perluit. 2. 170. a Tauro monte habet ortum. ibid.
Euphronius Priapejorum ſcriptor. 1. 172.
Europa a Jove rapta. 1. 192. vere a piratis aliquot Cretenſibus. ibid. verior fabella. 5. 210.
Europæ mare tranantis habitus. 5. 211.
Excubare. 2. 26.
Exempla quorumdam qui exagitati ab animis eorum quos illi interfecerant. 5. 155.
Exoticum & barbarum quid. 2. 127.
Expiationis ritum Romani a Græcis acceperunt. 2. 15.
Expiationum primordia forte ab Ægyptiis. ibid. ex aliquorum ſententia a Noe. ibid.
Exta aſſa ex victimis comeſa. 2. 130.
Exta coacta, cruda, ſemicruda Diis oblata. 6. 44.
Exuerræ. 4. 208.

F

Fabæ Feralibus & Lemuralibus adhibitæ. 2. 227.
Fabii quo anno ad Cremeram cæſi. 2. 69. de die Livii, Plutarchi & Ovidii diſſenſus. ibid. tum militem & pecuniam Reipublicæ obtulerunt. 2. 70. eorum caſtra ubi poſita. 2. 73. ſub initium hiemis Urbe profecti. 2. 74. primus Fabius natus ex Vinduna Evandri filia. 2. 77. ex univerſa familia Fabiorum unus remanſit. 2. 78. id Dionyſio Halicarnaſſenſi non creditum. ibid.
Q. Fabius Maximus Rullianus ædem Jovi Victori vomit. 4. 172.
Fabius Maximus laudatus. 2. 79.
Face, pro fac. 1. 105.
Faces nocturnæ e faſciculo plurimarum virgularum. 4. 47.
Falerii ab Haleſo conditi. 4. 24.
Falerio oppidum non procul a Tennæ fontibus. ibid.
Fallere, pro occultare. 3. 7.
Far bis torrebatur. 1. 300.
Far Romanis uſui ad eſum per ccc. annos. 2. 192.
Farratum, cibus ex farre. ibid.
Faſcia pectoralis ſupra ſubuculam poſita. 1. 162. ad quid. ibid.
Faſti Præneſtini publicati a Verrio Flacco. 6. 16.
Faſti Ovidiani a Metamorphoſi diſcrepant in Dynaſtia Æneadarum. 4. 12. e Faſtis Ovidianis ſex libri deſiderantur. 1. opellæ mancæ dolor expreſſus. ibid. quo tempore hanc auctor ſcripſerit. ibid. & paſſim; cui dicarit. 1. 4.
Faſtorum nomine quid intelligatur. 1. 8. quos Faſtos vulgarit primus Cn. Flavius. ibid.
Faſtoſus de mœcha. 1. 168.
Fauno templum ſacratur. 2. 68. quo anno. ibid. ubi ſitum. ibid.
Faunus capripes & cornutus. 3. 117.
Fax nuptialis e foco maritæ accenſa. 2. 214, e pinu & ſpinu eſſe ſolebat. ibid.
Februarius menſis a Numa additus. 1. 19.
Februarius quondam menſium ultimus. 2. 18. ſacer manibus. ibid. intercalationi deputatus. ibid. hæc incipiebat a XXIII. menſis die. ibid. quinque reliqui finita intercalatione numerabantur. ibid.
Februarius a Decemviris Januario poſtpoſitus. 2. 19.
Februum & purgamentum idem. 2. 6.
Feminæ anguſto calceo pedem ſtringere gaudebant. 2. 115.
Feminæ paſſo capillo funus proſequebantur. 2. 306.
Feminæ tunicam lineam in cubili non ponebant. 3. 213. ſupra cineres & ſepulchra propinquorum crines diſcerptos jaciebant. 3. 195.
Feminæ Romanæ ad impetrandam fecunditatem adierunt ſemel lucum Junonis Lucinæ. 2. 157. Oraculi reſponſum. ibid.
Feralia. 2. 200. dies quibus manibus parentabatur. ibid. hiſce celebrandis idem anni tempus a Græcis ac Romanis conſtitutum. ibidem. a Feralibus immenſum crevit idololatria. 2. 204.
Feralia a ferendo. 5. 142.
Feralia aliquando Romæ ob bella intermiſſa. 2. 208.
Feralia a quo Februarii die incipiebant, & in quem terminabantur. 2. 221. poſtrema Feralium die vetula cum puellis Nymphæ Mutæ faciebat. 2. 222. cauſſa ſacrificii. ibid. illud quale. ibid. & 90.
Feralibus nuptiæ viduis & virginibus vetitæ. 2. 212.
Feralibus templorum fores claudebantur. 2. 218. cauſſa. ibid.
Feralium dies impuri. 2. 213.
Feretrum a Græco φέρτρον. 2. 253. idem eſt νεκροφορεῖον. ibidem.
Fertum & ferctum dicebant veteres. 1. 101.
Feſtus Pompejus explicatus. 3. 56.
Fibræ quid. 6. 45.
Fibrarum divortia Græcis πύλαι. ibid. diligenter inſpici ſolita. ibid.

Fictores, unctores, & veſtitores Deorum. 4. 35.
Ficus ruminalis. 2. 148. Romularis antea dicta. 2. 149.
Flamen aliquando pro flaminica. 2. 11.
Flamines diales & alii ſacri miniſtri funeſta ſpectare vitabant. 2. 218.
Flamini cum apice mori non licebat. 3. 142.
Flamina ſacerdotula, quæ Diali præminiſtrabat. 2. 11.
Flaminiæ ædes flaminis. ibid.
Flaminica univira eſſe debebat. 6. 85.
Flaminicæ Dialis unguium ſegmina poſita ſub arbore ſiliqua. 6. 84.
Flaminicæ Diali quibus erat vetitus coitus & unguium ſectio. 6. 83. quibus comas gerere pexas. 3. 143.
Flaminicis morticini corii σανδάλια vetita. 1. 260.
C. Flaminius Conſul quo die occubuit ad lacum Thraſumenum. 6. 264. cladis cauſſa. ibid.
Flora a Χλωρίς. 5. 64. Chloris aliquando etiam dicitur Latinis. ibid.
Floræ ædes juxta Circum maximum. 5. 94. Zephyro nupſit. 5. 66.
Floralia incipiebant a XXVIII. die Aprilis. 4. 285. Kalendario Conſtantini a XXX. Aprilis. 4. 286. quo tempore inſtituta. 4. 285.
Floralia Maji. 5. 61.
Floralibus ludi venatorii editi. 5. 62. ſemel pro iiſdem viſi elephantes funambuli. 5. 62.
Floralibus comœdiæ ſpurciſſimæ repræſentabantur. 5. 63. veſtes verſicolores geſtari ſolitæ. 5. 123. cauſſa. ibid. nudatæ in theatro mimæ. 5. 109.
Floralium ludorum origo. 5. 91. quo anno inſtituti. 5. 94. iidem intermiſſi. 5. 97. hos quis edidit primus. 5. 106.
Floralium ſolemnitas noctu facibus accenſis continuata. 4. 125.
Flori Hiſtorici error. 4. 186.
Fontes e quibus lucus Aricinus impletur. 3. 106.
Forda quid. 4. 178.
Fordicidia. 4. 177.
Fordicidiis unde nomen. 4. 178.
Fordicidiis in quavis urbis curia vacca immolabatur. 4. 179.
Fordicidiis has vaccas poſtea virgo maxima Veſtalis cremabat. 4. 180. adquid. 4. 181. & 4. 204.
Forenſis turba quæ in Ovidio, Forulorum gentes, an Foro-populienſes. 3. 29.
Formula indicendi ferias. 2. 196.
Formula antiquorum bene precandi amicis quoties in conviviis bibebant. 2. 247. in his precationibus grave ſcelus Principem ſilentio præterire. 2. 248.
Fornacalia & Dea fornax a Numa. 2. 194. feſta indictiria. ibid. ſacra popularia. ibid.
Fornicum duorum exſtructorum annus in foro Boario. 6. 170.
Fortis Fortunæ feſtum. 6. 267. ejuſdem templum in Tranſtiberina regione. 6. 268. quis ædis auctor. 6. 270.
Fortem Fortunam Φόρτωκαν vertit Plutarchus. ibid.
Fortuna capta Servii Tullii amore. 5. 193.
Fortunæ Virilis templum. 4. 37. ædis ſitus. ibid. in ea erat ſtatua Servii Tullii Regis. ibid. & 6. 191.
Fortunæ Virilis ædes incendio conſumta. 6. 204.
Fortunæ Publicæ Primigeniæ templum dicatum VIII. Kalend. Junias. 4. 105. & 5. 258. vovit hanc ædem P. Sempronius ſe Conſule. 5. 258. a voto ad dedicationem quot anni interfuerint. ibid. hoc Primigeniæ cognomentum quid ſignificet. 5. 258.
Fortunæ Publicæ templum dicatum Nonis Aprilis. 4. 105.
Foruli Sabinorum oppidum. 3. 29.
Fucus pro quolibet colore. 1. 116.
Fulgur dium. 6. 253.
Fulgur ſummanum. ibid.
Fullonum duæ ſpecies. 5. 278. inde Græcis ars γναφευτικὴ & πλυντικὴ. ibid.
Fulmen monitorium. 3. 111.
Fulmina qui procurabantur. 3. 129.
Sp. Furius Camillus fuit Marci filius. 1. 267. Prætor Romæ creatur. ibid.
Furtum pro amore. 3. 6.
Fuſcus color. 3. 168.

G

GAlli Matris Idææ Sacerdotes unde dicti. 4. 100.
Galli Hierapoli qui caſtrabantur. 4. 65.
Galli caſtrati veſte muliebri induti non agebant vitam virilem. ibid.
Galli Hierapoli albam veſtem geſtabant. 4. 91. Peſſinunte & in urbe Roma verſicoloriam. ibid.
Galli delinquentes in magnæ Matris ſacris nodato flagello vapulabant. 4. 64.
Galli populi in adoratione corpus in lævum circumagebant. 3. 110.
Gallis propria capitis jactatio. 4. 66.
Gallorum voces in ululationibus. 4. 93.
Gallus, & Capillatus a matre magna, idem. 4. 66.
Gelonis Syracuſani mors. 4. 122.
Genii ſpeciales & generales. 5. 39. & 40.

Genii

Genii generales aliis auguſtiores. 5.40.
Geniis Principum aræ dicatæ. 5.39.
Genius urbis Romæ dictus Publicus aut P. R. 5.40.
Genius Auguſti inter lares cultus. 5.47.
Gentis cujuſque initia fere omnia ab exſulibus. 1.195.
Γεραιραι quaſi ſacramenti formula uſæ ante ſacrorum attrectationem. 2.118.
Germalum. 2. 239.
Germanicus Clarii Apollinis oraculum inviſit. 1.11. oravit cauſſas. 1.13.
Germanici de Chattis & aliis pleriſque gentibus victoria. 1.104.
Germanici nomen poſt ejus obitum Salari carmini inſertum. 3.139.
Gigantum Sidoniana deſcriptio. 5. 9.
Gladiolus hyacinthi ſpecies. 5.71.
Gladioli radix qualis. ibid.
Glaucus ab Æſculapio vitæ redditus 6.259. a Polyido vult Apollodorus. ibid.
Gloſſarum lectio firmata. 5.140.
Γνάφος. 3.278.
Γωνία. 1. 129.
Γωνιαῖος. ibid.
Gordoni error. 1.104.
Gradivi etymon. 5.74.
Græci extra patriam mortui cremabantur, ciniſque in patriam ferebatur. 5. 227. & 228.
Grandire pro creſcere. 3.155.
Grues & cygnos quomodo impinguabant veteres. 6.54.
Γυναικτρίας. 2. 287.

H

Haſtati ſtante Republica triariis & principibus antepoſiti. 3.46.
Haſtatorum ordines deni. 3.46. primus Haſtatus, pro primo haſtatorum ordine. ibidem.
Hecates Triglanthinæ ſtatua. 1.55.
Hedera cur Baccho ſacra. 3. 252.
Here, pro heri. 3.294.
Herba Sabina ante thuris notitiam in ſacris adoleri ſolita. 1. 135. ad ſuffitus accendebatur. ibid. dicta cupreſſus Cretica. ibid. Græcis βράθυς, & Dioſcoridi βάραθρος. ibid.
Hercules induit ſe Omphales tunica. 2.112. a Tertulliano irriſus. ibid.
Hercules poſt Arcadas in Latium venit. 1. 215.
Hercules poſt boves inventos aram Jovi Inventori erexit. 1.230. eidem juvencum mactat. ibid.
Hercules ἀνθρωποθυσίαν in Italia abolevit. 5. 220.
Herculis Magni Cuſtodis templum in Circo Flaminio. 6. 75.
Herculis ædes duæ in Circo Flaminio. ibid. una a Fulvio Nobiliore erecta. ibid. altera a Senatu monitu carminis Sibyllini. ibidem.
Herculis Muſarum ædes erecta a Fulvio Nobiliore. 4. 278. reſtaurata a Philippo Auguſti vitrico. ibid. ab eodem tunc ædi ſacræ de novo additæ porticus. ibid.
Herodiani lapſus animadverſus. 6.154.
Herſilia Romuli uxor. 3. 79. ex hac ſuſcepit ille filiam. ibid.
Heſiodus agri colendi præcepta docuit. 6. 2. egit vitam paſtoralem. 6.3.
Heſiodi patria. 6. 3. baculum poeticum a Muſis accepit. ibid.
Hiarbas & Hiarba dici poteſt. 3.192.
Hiarba ſine aſpiratione ſcriptura Græcatior. ibid.
Hiems bipartitur. 1.179.
Hierapoli in ſeptis templi Deæ Syriæ animalia ferociſſima erant manſueta. 4. 60.
D. Hieronymi lapſus. 4.100. ejuſdem locus emendatus. 4. 233.
Hilaria eadem cum Megaleſis. 4.51.
Hipparcus dioptricorum inventor. 1.118.
Hippolyti mors. 5. 102.
Hirundinum adventus. 2.318.
Hœdus fontium victima. 3.114.
Homeri poeſis initio diſperſa & indigeſta. 5. 110.
Horæ cæli cuſtodes. 1. 48.
Hyacinthus puer Laconicus. 5. 70. in Hyacinthi foliis lugubres literæ viſuntur. 5. 71. de Hyacintho duæ ſacellæ. ibid.
Hyacinthus nomen genericum, quod plures Hyacinthi ſpecies comprehendit. 5. 71.
Hyades Bacchi nutrices. 5. 58.
Hyginus Auguſti libertus Ovidio intimus. 5. 58.
Hypſipylea dicta Lemnos inſula. 3.25.
Hyrei erga Deos ſibi ignotos hoſpitalitas. 6. 6. Deorum nomina. 5.167.
Hyrei paupella domus. 5.170.

I

Iacere verba. 6. 145.
Jacobus Guterus confutatus. 3.155.
Iactare manus, pro ſaltare. 3.186.
Iani, idem quod fornicatæ tranſitiones. 1. 90. has Græci vocant ἀψῖδας. ibid.
Iani templum quando belli paciſque index. 1.31. perſtitit hæc hæreſis uſque ad tempora Silverii P. M. 1.102.
Iani ſignum quale. 1.41. de eodem antiquorum

rum ſententia. 1. 43. cæleſtium forum cuſtos. 1. 47. cauſſa. ibidem. cur dictus matutinus. ibid.
Ianual Iani libum. 1. 50.
Ianuarius menſis a Numa additus. 1. 2. Amazonius aliquando dictus. . 2.
Ianuis a Iano etymon. 1. 49.
Ianus unus e Deis Græcanicis. 1. 38.
Ianus cur aditum ad Deos pandere creditus. 1. 60. Saturno prior in Italia. 1. 84. a Iano ſumpſit initium Dynaſtia Aboriginum. ibid. habitavit in lævo Tiberis latere. 1. 86. Ianiculum condidit. 1. 88.
Ianus primus, imus, & medius. 1. 90.
Ianus barbatus & Ianus adoleſcens. 1. 92.
Ianus Cranes Deæ amore captus. 6. 32.
Ianus D. Auguſtino vir probus & innocens. ibidem.
Iaſon interfecto Pelia Corinthum petiit. 1. 194.
Idas & Lynceus Phœbes & Elariæ proci. 5. 247.
Ignis æthereus, ἡ μανία. 1. 185.
Ignis noſter nullum animal creat: in eo aliquod poſſe generari verum. 6. 107.
Ignis & aqua humanam naturam maxime continent. 4. 236.
Ilex cur nigra dicta. 3. 113.
Imperium Romanum crevit virtute propria, non fortuna duce. 1. 77.
Imporcitor ex Diis unus, qui præerat arationi. 2. 288.
Incæduus dicitur & inciduus. 2. 158.
Incubare de his, qui dormiebant ad accipienda Oraculorum reſponſa. 4. 182.
Indigetes Dii, topici, & locales, idem. 1. 200.
Indis faciei color fuſcus. 3. 168.
Infectores & affectores qui. 3. 279.
Infectum ἐνιτυμμένον, βεβαμμένον. ibid.
Innocui luſus. 4. 5.
Inſtrumenta ruſtica inutilia in triviis poſita. 1. 286.
Inſulæ Gadibus adſitæ veniunt ſub uno Erytheæ nomine. 1. 216.
Interſcapilium τὸ κάτωμον. 2. 162.
Ἰχίαμα. 2. 58.
Ioſephus Scaliger confutatus. 2. 308. 2. 171. & 5. 1.
Iovi in arce quotidibus factum. 1. 26. agna, & aliquando ariete. 1. 232.
Iovis Feretrii templum. 1. 70. quam magnum. ibid. quale forſan Feretrii ſimulacrum. 1 71.
Iovis Capitolini fuit ſeſſile. 1. 71. in ſiniſtra σκῆπτρον, in dextra fulmen habebat 1. 72.
Iovis & Æſculapii ædes in inſula Tiberina uno eodemque die conſecratae. 1. 106. aedem Iovis vovit Furius Purpureo Praetor. 1. 110.
Iovis cognomento Victoris aedes. 4. 172. ſitus aedis. ibid.
Iovis Piſtoris ara. 6. 127.
Iovis cognomento Soteris ara. 6. 137.
Iovis cognomento Invicti aedes an revera fuerit in urbe. 6. 213.
Iovis cognomento Statoris aedes. 6. 3.
Ἰατυκρίνη. 3. 160.
Iſidorus correctus. 1. 255. idem reprehenſus. 6. 40.
Italiae pars dicta Graecia major. 4. 16. inde in ea duplex idioma. ibid.
Itus, aditus, ambitus de ſepulchris. 2. 201. hi quibus vetiti, quibus permiſſi. ibid.
Iudaea eſt Syria Palaeſtina. 2. 171.
Iudaeos Strabo jungit cum Syris. ibid.
Iudicium de hoſtiae & victimae Ovidiano etymo. 1. 131.
Iudicium Centumvirale Athenis quando, & ad quid primo inſtitutum. 6. 152.
Iugum, lignum cui ſtamen alligatur. 3. 276. Graecis ἱστός. ibid.
Iugurta & Numidae a Metello victi. 1. 240. inde illi Numidici cognomentum. ibid. de Iugurta bis triumphatum, ſemel a Metello, iterum a Cajo Mario. ibidem.
Iulianus Imperator miſit olim cuidam caricas centum. 1. 67.
Iulio Proculo Romulus poſt mortem apparuit, idque Iulius juramento affirmavit. 2. 187.
Iunii Bruti de Gællicis victoria. 6. 164. inde Callaici cognomentum reportavit. ibid. quo die & anno. ibid.
Iunius menſis unde dictus. 6. 7. ibid. 19. & 258.
Iuno Kalendaris. 1. 25.
Iuno Lucina gravidis & nuptis amicum numen. 3. 92.
Iuno Floris ope ſine marito fecunda Martem peperit. 5. 74.
Iunoni urbes cariores. 6. 13.
Iunoni ſacra in urbe loca. 6. 14.
Iunonis Soſpitae templum ſacratur. 2. 20. templi ſitus. 2. 21. ejuſdem auctor incertus. 2. 22. Lanuvii qui culta. ibid. duo Romae erant Iunonis Soſpitae templa, alterum in Palatio, alterum in Foro Olitorio. ibid.
Iunonis cognomento Lucinæ templum in Exquiliis. 3. 90. a matronis Martiis Kalendis frequentatum. ibid. 91.
Iunonis lucus & ædes Lanuvii. 6. 17. magna hujus loci religio apud Romanos. ibidem.
Iunonis Monetæ ædes ex voto Camilli. 6. 58. de Camilli voto nulla mentio apud Plutarchum in ejuſdem vita. ibid. ædis ſitus. 6. 59.

Iunonius menſis in multarum gentium faſtis legebatur. 6.59.
Iupiter Calliſtum compreſſit.2.60.
Iupiter Elicius. 3. 124.
Iupiter ſuis grunnitu a Saturno liberatur. 4. 55.
Iuſti Rycquii ſententia exploſa. 1. 69.
Iuſtini Martyris lectio firmata. 6.77.
Iuſtitium erat die atra ſive nefaſta. 1.20.
Iuturna eadem cum Egeria. 3. 107.
Iuturnæ fons. 3.106.
Iuturnae aedicula ad aquam Virginem dicata. 1.181.

K

Kalendae Januariae dies anni illuſtrior. 1.32.hac luce magiſtratus populo comite ad Capitolium itabat. ibid. fari licebat. 1. 58. quivis ominis cauſſa aliquid ſui muneris aut artis libabat.ibid.& 1.59. Superſtitiones variae obſervatae. ibid.eadem luce incedebat populus muliebri veſte amictus. ibid. invicem ſe ſalutabat. 1. 61.
Kalendae Januariae ab anno V.C. DC.ineundis Conſulatibus ſolemnes. 3.59.
Kalendae Juniae dictae Fabariae. 6. 56. notatur haec dies in Kalendario Conſtantini Fabarici. iqid.
Kalendae Martiae ſub Romulo anni principium. 3. 52. ſolemnes ineundis Conſulatibus uſque ad finem belli Punici.3.59.
Kalendae Martiae dictae feminae & matronales feriae. 3. 67.
Kalendae ſextae pro Kalendis Juniis. 5. 56. creber loquendi modus antiquis. ibid.
Kalendarii Praeneſtini fragmentum reſtitutum. 2.44.
Kalendarii veteris locus tutatus & confutatus. 5. 208.
Kalendarium Conſtantini illuſtratum. 5.93.
Kalendis Martis ignis in aede Veſtae de novo accendebatur. 3.53. & 57. item laureae veteres recentibus cedebant.3.53.id fieri ſolitum in regia, in Curiis & aedibus Flaminiis.3.43.
Kalendis Martiis Comitia olim acta: matronae ſervis cœnam parabant. 3.53.
Kalendis Martiis Minerval a diſcipulis didaſcalis ſolutum. 3.51.& 4.283.
Kalendis Martiis veteres annum novum precabantur. 3.58.
Kalendis Aprilis in templo Veneris Verticordiae ejuſdem ſimulacrum, demtis anni praeteriti ornamentis; novis comebant. 4. 36. iiſdem erat lavatio matronarum prope templum Fortunae *virilis*.ibid.

L

Labra ἀσαμίνθοι, λυτρά. 4. 225.
Labrata oſcula. 3. 110.
Labrata Deorum ſtatuae & Caeſarem imagines. 3. 110.
Lac pro fici rore, Graecis ὀπὸς & σακτή. 1. 86.
Lacaenae mulieres dictae φαινομηρίδες. 1.161.
Lacerna veſtis militaris. 2. 289. fuit etiam urbana.ibid. dicta penula, birrus, ruſſula militaris.ibid Graeci aliquando dixe runt μανδύην ſeu βῆρον, ἐφεστρίδα, χλαμύδα. ibid.
Lacryma de myrrhae gutta. 1.134.
Lactens ficus eſt viridis & recens.2.86.
Ladon Arcadiæ flumen. 5. 22.
Ladonis ortus e paludibus Phenei. 2.95.
Lælii & Maſſiniſſæ de Syphace victoria. 6. 265.
Lævis de calvo. 3. 247.
Λαλία. 2.234.
Λαλίω. ibid.
Lambinus reprehenſus. 2.268.
Lampridius Dioni adverſatur. 1.2.
Lanas Pontifices a Rege ſacrificulo menſe Februario petebant. 2.8.
Lapis Sedunianus emendatus. 2. 44.
Lares Præſtites unde dicti. 5.38. hos antiqui amiciebant caninis pellibus. 5.41.
Lares Præſtites antiquis, qui nobis genii tutelares. 5.38.
Lares domus cuſtodes. 5.42.
Lares compitales. 5. 44.
Laribus an domi certa ſedes. 5.42.
Larum nomine boni & noxii genii veniunt. 5. 140.
Larum ædes dicata. 6.274.
Laternarum uſus vetuſtiſſimus. 5.47.
Lavatio neceſſaria ante quodvis ſacrificium. 5. 147.
Laurea in Jovis Capitolini gremio a triumphantibus poſita. 1.71.
Laurentalia. 3.20. celebrabantur menſe Decembri. ibid.ſacris aderat Flamen Martialis. ibid.
Laurus crepitans boni ominis index. 1.136.
Lauſus Numitoris filius Ἄγεστος & Ἄιγεστος aliis dicitur. 4.14.
Lautolæ. 1.19.
Lea, λέαινα. 5.60.
Legati Delphos ab urbe miſſi. 4.74.
Legatorum nomina. 4.75.
Leges promulgatæ adverſus bona Patritiorum.1.270.
Leges annariæ. 5.112.13.
Legitimum quid ſignificet. 2. 198.
Legumina victus pauperum. 5.173.

Lemuralia per triduum acta. 5.139. ſed intra dies ſex. 5.164.
Lemuralia noctu agebantur. 5. 149. qua noctis hora. 5. 143.
Lemuralibus cur ſacra facturus pedes nudabat. 5.144. digitis etiam crepitum edebat. 5.145. crepitus qualis erat. 5.146.
Lemuralibus Fabæ adhibitæ. 5.149.
Lemures, νυκτέρινοι δαίμονες. 5.161.
Lemuria, ſeu Lemuralia, prius dicta Remuria. 5.160.
Lentes Niliacæ. 5. 186.
Leonis medii occaſus veſpertinus. 2.31.
Levare ſe ſaxo, pro ſurgere. 4.150.
Lex Thoria. 5.93.
Libamina a Libero. 3.241.
Libelli de auſpiciis Kalendarum. 1. 58. nomen illis καλανδαλόγια. ibid. vetiti poſtea. 1.58.
Liberalia Bacco ſacra. 3. 236.
Liberalibus per urbem aniculæ liba venditabant. 3. 240. & pro emptore ſacrificabant. ibid. id hedera capur victæ faciebant. 3.251.
Liberalibus ludi Scenici acti. 3. 240. his feſtis præcipue toga libera ſumebatur. 3. 253.
Liberi patris etyma varia. 4.241.
Libræ occaſus cum pluvia. 4. 111.
Libri Rituales quid continebant. 5. 248.
Libri Sibyllini cur inſpecti anno DXLVIII. 4. 70. horum librorum inſpiciendorum cura data primo Duumviris. 1.71. poſtea hujuſmodi muneri additi octo, poſtea quinque. ibid.
Libum ex faba & milio. 2.202.
Libum teſtuatium. 6.169.
Libi parandi modus. ibid.
Licia & plumbum apta ad rem magicam. 2. 225.
Lictor flaminius. 2. 9.
Lilii Gyraldi error demonſtratus. 2.17. idem confutatus. 3. 304.
Limus utilis medendis ictibus. 3. 205. item aqua ex raphani foliis. ibid.
Linea pro fune. 3.202.
Liratur terra, quum tertio aratur. 1. 288. quum ſecundo, offringitur. ibid. quum primo, proſcinditur. ibid.
Λιθοβόλοι fundibali. 2.131.
Livia Druſilla Cæſaris Auguſti conjux. 1. 212. in Juliorum domum admiſſa. ibid. a Claudio conſecrata. ibid. ejuſdem ſacerdotes Virgines Veſtales. ibid. præter has habuit Flaminicam. ibid.
Livia cum Tiberio refecit Concordiæ templum. 1.275. ejuſdem encomium. 1.276.
Livius emendatus. 4.49. & 4.76.
Locus ad templum per augures conſtitutus, dictus auguſtus. 1. 248.
Lolii victus oculis exitioſus. 1. 298.
Loratæ tunicæ. 2.38.
Lucaria erant XIV. & XII. Kalendas Auguſtas. 2.27.
Luci ſacri erant incædui. 4. 221. ſacrificio facto, & venia a Numine Luci petita, conlucari poterat. ibid. veniæ formula. 4. 221.
Lucia Volumnia Saliari carmini inſerta. 3. 139.
Lucretiæ morientis cura, ut honeſte caderet. 3.312.
Lucus Aventini collis 3.112.
Lucus Hilernæ. 5. 28. hujus voculæ variæ ſcripturæ. ibid.
Lucus Semeles. 6.156.
Ludi VI. Idus Aprilis acti, forſitan ob Julii Cæſaris victoriam de Rege Juba. 4.106.
Ludi in Circo XIII. Kalendas Majas. 4.190. a Cerealibus ad hunc uſque diem ſemper continuati. ibid. his lu lis hoc die addebatur combuſtio *vulpium*. *ibid.*
Ludi ob redactos in concordiam Patritios & plebem. 1. 269. ob id fuit etiam tum feriis Latinis dies unus ad triduum additus. ibid.
Ludi in Circo Idibus Maiis. 5.186. & 5.206.
Ludi voti in bello contra Cæſaris percuſſores. 5. 206.
Ludi Piſcatorii. 6.87.
Ludius & ludus antiquis idem. 2. 89.
Luna quando dicatur implere cornibus orbem. 2.89.
Lunæ Aventinenſis & Dianæ Aventinenſis templum unum & idem eſt. 3.304.
Lupercal locus in quo fiebant Fauni ſacra. 2. 134.
Lupercal a lupa. 2. 152. ſive a Lycæo Arcadiæ monte. 2. 154.
Lupercalia. 2.88. eadem remiſſa ab Auguſto reſtituta. ibid.
Lupercalia durarunt ad tempora Theodorici Amali. ibid.
Lupercalibus capræ Pani immolantur. 2.90. ex harum ſanguine frontes duorum juvenum linitæ & lana deterſæ. ibid.
Lupercalium initia unde. 2. 91.
Luperci cincti. 5. 25.
Luperci nudi cum ſubligaculis circa pudenda currebant. 2. 89. nudum corpus ungebant. ibid. Ludii appellati. ibidem.
Lupercis quando jus verberum datum. 2. 157. ea plebejæ nobileſque mulieres non declinabant. 2. 156. cauſſa. ibid.
Lupercorum plures ſodalitates. 2. 88. Fabia ſodalitas, Quintilia, Iulia. ibid.
Luſtrum antiquum decem menſibus minus Pompiliano. 3. 41.

Luſtrum ſpatium quinquenne. 2. 65.
Luxus veterum in ſacris ædificiis tactus. 1. 35.
Λύκαια in Arcadia vetuſtiſſima. 2. 154. inſtituta a Lycaone Pelaſgi filio. ibid. ſimilia ſunt Lupercalibus. ibid.
Lycanthropiam dabant veteres Ethnici. 6. 40.
Lycaſtus & Parrhaſius Reges Arcades. 2. 150. a lupa alumnati. ibid.
Lycurgus & Pentheus a Baccho puniti. 3. 239.
Lydi cur dicti Phryges. 4. 61.
Lydia Phrygiæ contermina. ibid.
Lynceus a Caſtore occiſus, & contrarium. 5. 250.
Lyræ ortus acronichus. 5 137. ortus heliacus & uno tempore tempeſtas 1. 121. occaſus heliacus. 1. 79. occaſus veſpertinus. 2. 31.

M

Macrobii error. 2. 268. idem correctus. 4. 51. idem deriſus. 1. 98.
Mænades ab inſania nuncupatæ. 5. 133.
Magni nudo pede ſacra peragebant. 5. 144.
Magicis ſacris quævis hora noctis aptiſſima. 5. 143. de die etiam locus tenebroſus. ibidem.
Magiſter Mercurialis. 5. 233.
Magiſter Saliorum. 3. 93. ejuſdem poteſtas. ibidem.
Magiſtratus antiquus a vomere ad faſces vocatus. 1. 75.
Maja Atlantis filia Jovis pellex. 6. 9.
Majeſtas ſemper una fuit. 5. 6.
Majeſtas Principi & Magiſtratui apprime conveniens. 5. 10. & 11.
Maji etymon. 5. 1.
Μαῖας Hecate ſacra. 3. 128.
Majus menſis ob Lemuralia nuptiis inauſpicatus. 5. 163.
Mamurius Veturius in Saliari carmine cantabatur. 3. 139.
Mamurius fuit faber quidam inſignis. 3. 140. quid Varroni. ibid.
M. Manlius Capitolinus e ſaxo Tarpejo dejectus. 6. 59.
Μανία & φόβος idem. 1. 186.
Manipularis miles a manipulo. 3. 40. idem dictus contubernalis & commanipulus. ibidem.
Mantele linteum ſiccandis manibus. 4. 280. ſumitur & pro menſarum integumento. ibidem.
Mantele villis ſolutis quid. 4. 281.
Manus ad os admota in adoratione. 3. 110.
Mappa quid. 4. 280. parum proprie Gloſſis χειρόμακτρον. ibid.
Marſi ad veneficia inſignes habiti. 6. 42.
Marſias unus ex Satyris. 6. 233. pictus cum cauda porcina. ibid. geminas tibias inflavit primus. 6. 234. invenit συριγγα & capiſtrum. ibid. victus a Phœbo. 6. 236. in pœnam detracta vivo pellis quæ Celæni pependit. 6. 237.
Martia Ovidianæ conjugi intima. 6. 279. an Ovidii ætate ſuperſtes. 5. 280.
Martis Ultoris templum. 5. 186. cauſſa cur erectum adeo magnificum. 5. 189.
Martis Ultoris Æditu us. 5. 187. in hujus templo bella & triumphi decernebantur. 5. 190.
Martis Ultoris ſignum in eodem templi trichoro collocatum. 5. 191. in ejuſdem templum hoſtium ſpolia inlata. 5. 192. in templi fronte inſcriptum nomen auctoris, hoc eſt Cæſaris Auguſti. 5. 196.
Martis Ultoris templum aliud in Capitolio ab eodem Cæſare extructum. 5. 200. cauſſa novi operis. ibid.
Martis templum extra portam Capenam. 6. 62. a Lucio Sulla Felice magnificis ædificiis auctum. ibid. idem Stephani Pontificis Maximi precibus totum corruit. ibid. templi ſitus. 6. 63.
Martis ſtatuam haſta figurabat veteres. 2. 177.
Martii etymon. 3. 1.
Martius menſis quibuſdam ordine tertius, aliis quartus & quintus & ſextus & decimus fuit. 3. 26.
Mater Idæa a Phrygia accerſita nihil aliud quam lampis magnes. 2. 92.
Mater Matuta ante apotheoſim Græcis & Latinis Ino, illis poſtea Leucothea. 6. 175.
Matralia ſacra matris Matutæ. 6. 167.
Matralibus libum teſtuatium Matutæ oblatum. 6. 169. cauſſa. ibid.

Matralibus libum teſtuatium Matutæ oblatum. 6. 169. cauſſa. ibid.

Matralibus pro quibus Matronæ precabantur nutricum Liberi patris geſtus. ibid.
Matris Matutæ ædes a Servio Tullio dicata. 6. 170. eadem refecta a Marco Furio Camillo. ibid. iterum reſtituta a Q. Fulvio Flacco. ibid.
Matris Matutæ ædes in foro Boario. ibid. ab hac æde ſervæ arcebantur. 6. 171. ex his una tantum admiſſa, quæ pugnis iterum a templo ejiciebatur. ibid. idem mos obſervatus in Græcia. ibid.
Matris Matutæ fabella de adventu in Italiam. 6. 172.
Matris nomine Cybeles audiebatur. 4. 73.
Matris Bacchi nutrix. 6. 172.

Ma-

Matronæ Romanæ poſt captos Vejos carpento uſæ. 1. 254. cauſſa privilegii. ibid. una cum hoc merces alia eiſdem data. ibid. eiſdem carpenti honos ereptus. 1. 257.
Matronalia. 3. 67. primus olim annis dies feſtus. ibid. hoc die, id eſt Martiis Kalendis, munuſcula a Matronis invicem miſſa. ibid. hujuſmodi ſuperſtitiones damnatæ per Synodum Trullanam. ibid.
Medici ſub Minervæ tutela. 3. 282.
Megaleſia feſta magnæ matris Idææ. 4. 49.
Megaleſia quot dies celebrata. 4. 7.
Megaleſiis lecticam matris Idææ Galli geſtabant. 4. 51. ante lecticam multa pretioſa & exquiſita ferebantur. ibidem.
Megaleſiis Phryx vir & mulier ſtipem pro Matre Idæa colligebant. 4. 97. id civi Romano facere non licitum. 4. 97.
Megaleſiis Patritii mutitare ſolebant. 4. 98. quam ob cauſſam. ibid.
Meleager Theſtii nepos. 5. 100.
Menander Epheſius auctor libri Περὶ τῆς Τυρίων Βασιλείας. 3. 198.
Mentis ædes ſacratus. 6. 92. ædem vovit Atilius Prætor, dedicavit Ottacilius Craſſus. 6. 90. quo die. 6. 90.
Meones primo Lydi dicti. 2. 107.
Μειῶν & Μαίων ſcribebant Græci. ibid. ſed Μειῶν ſcriptura vetuſtior. ibid.
Mercatoris verba ad Mercurium Idibus Majis. 5. 236.
Mercatorius habitus. 5. 237.
Mercatorum collegium inſtitutum. 5. 233.
Mercurii ſacra inter præcipua Latinis Evander tradidit. 5. 24.
Mercurii inventa. 5. 236.
Mercurii aqua extra portam Capenam. ibidem. hac luſtrabantur quotannis negotiatores. ibidem.
Mercurio templum dedicatum. 5. 233. ubi. 5. 234.
Mercurius cognomento Negotiator. 5. 235.
Mercurius furum Centurio. 5. 237.
Meretrices vetulæ ſeneſcentibus aquilis comparatæ. 5. 121.
Meretricum ſtudium in quæſtu. 4. 259.
Meretricum portæ a rivalibus unguento perunctæ. 5. 115.
Meretricum profeſſio apud Ædiles. 4. 258.
Meroe ex Niliacis Inſulis maxima. 4. 161.
Merula confutatus. 4. 110.
Μεσημβρινὸν & ἀρκτικὸν κέντρον, quibus orbis innititur. 1. 46.
Metelli Numidici pater. 1. 240.
Metellus & Auguſtus Matris Idææ templum refecere. 4. 95. 96. antiqui auctores ædis qui. 4. 96.
Metellus P. M. in ſervando Palladio oculos amiſit. 6. 160. huic Metello ſacerdotium ob cæcitatem ademptum. ibid. eidem curru vehi poſſe ad curiam conceſſum. ibid.
Μητρῶν πόλον. 1. 118.
Μητραγύρται. 4. 97.
Μητραγυρτῶν. ibidem.
Μητρῷον templum Cybeles Athenis. 4. 73.
F. Meurſii allucinatio. 1. 68.
Militia Romana Græcanicæ prælata. 3. 33.
Milvii occaſus. 3. 265.
Milvius una ex rapaciſſimis avibus. 3. 266. dicitur & avis Circanea. ibid.
Milvina unguis. ibid.
Minerva cognomento Medica. 3. 282.
Minervæ cognomento Captæ delubrum. 3. 287. ſitus ædis. ibid. Captæ cognominis varia etyma. 3. 288.
Minervæ ſimulacrum apud Argivos quotannis lavabatur. 4. 92.
Minium & chryſocolla in Circo aliquando ſparſa. 3. 273. de hujuſmodi lux ſuſpicio quædam. ibid.
Mitra capitis tegma ſive cingulum. 3. 220. eadem cum rica. *ibid.*
Mitra anicularum propria. 4. 147.
Μυῆσαι & ἐποπτεύειν, an aliquando idem. 4. 98.
Mola ſalſa. 1. 51.
Moneta nigra quæ. 1. 82.
Mons ſacer in via Nomentana. 3. 218. an id ſemper illi nomen. ibid.
Mora dicti ruborum fructus. 4. 146.
Moretum Græcis μυσσωτὸν & τρίμμα. 4. 102.
Moretum & intritum idem eſt. ibid.
Moretum quo modo parabatur ibid.
Morticinum κενέβρειον, ſive θανάσιμον. 1. 260.
Mos ſpargendi flores de tectis ſupra menſas. 5. 124.
Mos geſtandi vaſa in vertice variis gentibus receptus. 3. 5.
Mos ſalutandi Deos Indigetes in adventu & diſceſſu. 1. 200.
Mulciber & Vulcanus idem. 6. 205.
Mucianus a Plinio reprehenſus. 6. 149.
Mulier de via. 5. 3.
Mulieres Romanæ in atriis lanæ operam dabant. 2. 287. Græcanicæ in iteriori ædium parte. ibid.
Mulieres Romanæ nudis pedibus ad ædem Veſtalem itabant. 6. 140. quid in cauſſa. ibidem.
Muſonii Philoſophi dictum. 1. 164.
Myrrha, coſtum & alia aromata quando Romanis cognita. 1. 133.
Myrrha ſtillat ab ipſo cortice. 1. 134.
Myrrhæ duæ ſpecies. ibid.
Myrtus veneri ſacra. 4. 6.
Myſi cur dicti Phryges. 4. 61.

Næniæ

Ad ſuam Anapt. Index.

N

NÆniæ multiplex ſignificatio . 6. 41.
Navibus a paraſemis nomina impoſita. 2.41.
Navis, qua Mater Idæa in Urbem tranſvecta, cur hæſerit in Tiberi 4.83.
Nefaſtus & ater, idem. 1.20.
Nodus cæleſtis quo Piſces junguntur. 2. 169.
Nomentum, Sabinorum oppidum.4.270.
Nomina barbarica ſubjecta variis mutationibus.2.107.2.172.
Nonacris Arcadiæ mons. 2.96. celebris ſtygos aqua. ibid.
Nonæ Quintiles dictæ Caprotinæ . 2. 182. cauſſa. ibid. an vera.ibid.
Nova barba πρωθήβης. 3.22. dicta & barbula prima.ibid. eſt & nova barba recenter lævigata. ibid. novare barbam, pro radere. ibid.
Novenus numerus rei magicæ aptus. 5.151.
Noxæ dedere. 1.143.
Numa duodecim juvenibus comitatus ad fontem luci Aventinenſis accedit. 3. 115. Picum & Faunum nodo vincit. 3. 116. id ab Arnobio deriſum. ibid.
Numæ aſtutia in Jove decipiendo. 3. 127.
Numæ cura in avertendis a bellis Romanorum animis . 3.108.
Numæ lex circumagendi in dextrum corpus in adoratione . 3. 110.
Numantia quando deleta. 1.242.
Numerus trinus receptus in ſuperſtitionibus. 2.223.
Nummi Cæſari Octaviano cuſi. 1.251. 2.24. 5.205.
Nummi ejuſdem Cæſaris pietati cuſi. 3.234.
Nummi Junoni Soſpitæ Lanuvinæ cuſi.2.22.
Nummus æreus ante aureum notus . 1. 81.
Nummus cum Jano & rate quid ſignificarit. 1. 83. e Græcia ſecum tranſtulit Janus in Italiam. 1.85.
Nuptiæ motis ancilibus uſque ad ea condita non celebrabantur. 3.141.
Nuptiis dies inauſpicatæ . 2. 212. de diebus feriatis Verrii Flacci ſententia. ibid.
Nympha Muta Larum mater. 2. 232. hæc eſt eadem cum Dea Mania. 2. 240. dicta Lara & Larunda, antiquius Lalara. 2.232. 233. a loquacitate ſic dicta. 2.234. Almonis filia.2.235.
Nymphæ femore brachiiſque detectis expreſſæ. 1.161. inde φαινομηρίδες appellatæ. ibid.
Nymphæ Mutæ munus. 2.222. a Numa coli cœpta . ibid.
Nympharum varii habitus deſcripti.1.160.

O

OCcentare oſtium. 5.116.
Occentatio cantilena amatoria.ibid.
Oculi demiſſi reverentiæ ſignum. 1.56.
Ogyges Eleuſinæ urbis auctor.4.144.hac de re Pauſaniæ ſententia.ibid.
Οἰδαίνειν, & οἴδημα, pro ira, & iraſci.2.136.
Omina principiis inſunt. 1.63.
Omphale domo Lydia . 2. 107. ejuſdem ex auro & purpura veſtis . 2. 108. Herculem leonis pelle mentita eſt. 2.120.
Onuphrii Panvinii error. 2.268. & 5.257.
Ophiuchi ortus . 6. 255. ex Ophiucho primum manus ſiniſtra oritur. 6.257.
Opifices omnes ſub Minervæ patrocinio . 3. 286.
Oppidi condendi ritus in Latio. 6.248.
Oraculum, ut Saturno humanis victimis ſacrificaretur. 6.219.
Orbis pacificus Auguſti, Tiberii, & Germanici virtute. 1.30.
Orion gente Baeotus. 5.166. quomodo conceptus. 5. 181. unde ita dictus. 5. 182. de hoc Strabonis opinio.5.184.
Orionis occaſus . 5. 165. ortus . 6. 241. ex Orione lacertus primus apparet. 6. 243.
Orionis zona oritur. 6.272.
Orithya ut Dea Athenienſibus culta. 5. 67.
Ὀρθάνης Priapi epithetum. 1.172.
Ortygia inſula prope Syracuſas.4.136. ponte olim mire ubi annexa . ibid. ſcripſerunt alii, aggeſta in parvo freto de induſtria terra.4.136.
Oſcinum praepetumque auguria qui captabantur. 1.63.
Oſtia urbs importuoſa, ob limi aggeſtionem. 4.84.
Oſtrea in cœnis antiquorum receptiſſima . 6.52.
Oſyris aratri inventor.4.159.
Ovidia gens ex ordine equeſtri . 1. eadem forſan ab hac diverſa. ibid.
Ovidiani obitus annus. 1.21.3.36.122.
Ovidii praenomen an verum vulgatum . 1. ejuſdem dies natalis.3.272.
Ovidii filia.4.80. bis nupſit. ibid.
Ovidii ex filia nepotes. ibid.
Ovidii ſententia compar Ptolemaei quibuſdam verſibus. 1. 114. altera Euripideis. 1. 195. Eveni quoddam diſtichum Latine reddit. 1. 141. Cheremonis Tragici fragmentum imitatur. 1.160. Amphidem Comicum ſequitur.2.60.
Ovidii ſedes in theatris ubi fuit.4.110.
Ovidii in re hiſtorica narranda ἀταξία. 4. 74. in eadem falſo convictus . 4. 77.
Ovidii error. 1.16.1.231.1.251.1.256.2.133. 3.62.

3.62. 3. 236. 4. 236. 4. 144. 5. 262. 5.56. 6. 90.
Ovidii incogitantia. 3.42. & 6.92.
Ovidius mittitur in exilium anno LII. ætatis ſuæ. 1. 104. vidit omnia quæ inciderunt in anno Urbis conditæ DCC. LXX. ibid. vidit propriis oculis templum Trojanum in quo Palladium ſervabatur. 6. 150
Ovidius Aratum Latine reddidit. 2.54.
Ovidius functus munere Triumviratus & Decemviratus. 4. 110. Juliorum familiæ adulatur. 1.212.
Ovidius recedit a veteribus Kalendariis in aſſignanda feralium luce. 2. 221.
Ovidius in his Libris emendatur. 4. 11, 12. 5.269.6.90. extra Faſtos. 2.293.
Ovilia menſe Aprili luſtrabantur. 4.207.
Ovis cervaria. 1.152.

P

PAci, Jano, Saluti, Concordiæ VI. Kalend. Aprilis res divina facta. 3.301. de cauſſa ſuſpicio. ibid.
Pacis ara ubi. 1.308. eidem numini ſacrificatur. 1.309.
Pacis templum non habuit Urbs Naſonis ævo. 1. 308. ſtruxit primo Veſpaſianus. ibid. cur hic potiſſimum. ibid.
Paganalia poſt Sementinas ferias acta. 1.289. his feſtis placabatur Tellus & Ceres. 1. 292.
Παγασαί & Pagaſa idem. 1.194. Theſſaliæ oppidum. ibid.
Pagaſicus ſinus, Græcis Παγασιτικὸς & Παγασικός. ibid.
Pagus omnis ſuum focum habebat. 1.291.
Palamedes in Euripide ſibi tantum literarum inventionem adſcribit. 1. 196.
Palantium ab Evandri patria dictum. 1.214.
Palilia Pali Deæ ſacra. 4.202. an ante urbem Romam fuerint. ibid.
Palilia primo incruenta. 4. 205.
Palilibus aptum ſuffimentum vitulinus cinis, mixtum cum cinere fabarum & equi ſanguine ex amputata cauda. 4.204, 205.
Palilibus ab agricolis gratiæ Diis datæ pro ovium fœtu. 4.227.
Palilibus quid additum ſub Romulo. 5. 239.
Palilium tranſitionum per ignem cauſſæ. 5. 235. 5. 239. hujuſmodi ſuperſtitiones quo tempore abolitæ. 5.235.
Palladia Iliaca quæ urbes ſibi vindicarint. 6. 154.
Palladis templum Trojanum a Fimbria incenſum. 6. 150.
Palladium ex lignea materia confectum. 6. 148. creditum διοπετές. 6. 149.
Palladium vetus Iliacum ſedit. 1.71.
Palladium Iliacum ætate Strabonis ſtabat erectum. 6. 149. id antiquiſſimum fuiſſe quo modo aliqui tuebantur. 6.149.
Palladium raptum a Diomede & Ulyſſe, aut a Demophoonte. 6.151. & 152.
Palladium in Elagabali domum translatum. 6.154.
Palma pro caryotis. 1.65. hæ Kalend. Januariis tenui bracteola opertæ. ibid.
Palus & σάλιξ idem. 1. 258.
Pan natus in Arcadia. 2. 92. ibi præcipue paſſim cultus. ibid.
Panathenæa majora & minora. 6.215. minora annua an triennalia. ibid.
Panes μαχωνίδες. 4. 152.
Pani flamen Dialis ſacra faciebat. 2.99. cauſſa. ibid.
Panis templum primo humile ædificiis auctum. 2.91.
Panis Lycæi templum in Arcadia. 2.155.
Parthia quibus ex rebus fere inexpugnabilis. 5. 202.
Paſcua dicebantur Populi Romani redditus. 5.92. quam ob rem ibid.
Patavium ab Antenore conditum. 4.25.
Patellarii Dii. 2. 246.
Pati ſine crimine ſolatium. 1. 189. diverſa opinio e vulgi ſenſu. ibid.
Patris cognomen Libero proprium. 3.256.
Patris patriæ cognomentum quid Cæſari Auguſto addiderit. 2.46.
Patroclus a Peleo de cæde Cleſonymi purgatus. 2.16. Straboni Æanes eſt a Patroclo occiſus. ibid.
Pavimentum verre receptum in quavis februatione. 4. 208.
Paupertatis abjectæ dolor expreſſus. 1. 80.
Pauſa bellorum poſt victoriam Actiacam. 1. 302.
Pecuniæ immenſæ conſumptæ in dedicationibus ſacrarum ædium. 1. 274.
Pecuſcum erat pars Palatii ſic dicta a pecoribus. 3. 24.
Pegaſi ortus. 3. 158. de Pegaſo hiſtoria. 3. 159.
Pegaſi conſtellatio. 3. 161.
Πειραιεύς Athenienſium portus. 4. 160.
Peligni, genus Italicum. 3. 30. alicui Illyricum. ibid.
Pellonia Romanorum ab Arnobio irriſa. 6. 264.
Penus Veſtalis quo die aperiebatur. 6. 93. ſervatus in nova æde Veſtali. 6. 98.
Πέπλος eſt ἐπίβλημα & ἔνδυμα. 5. 211.
Peregrina ſacra quæ. 2. 127.
Peregrina lingua Romanis quaevis extera. ibidem.

Pe-

Ad ſuam Anapt. Index.

Periander, ſive Pyrantus, Rex claruit circa xxxviii. Olympiadem. 2. 34.
Periurium omnino erat neceſſarium in Cæſarum apotheoſi. 2. 187.
Perſae & Armenii equum Soli ſacrificant. 1. 150.
Perſii Scholiaſta emendatus. 2. 162.
Petrae focariae, λίθοι πυρίαι, & varii coloris lapidis uſus ad ignem eiiciendum. 4. 237.
Phidias a Strabone reprehenſus. 1. 71.
Philemonis menſa Mercurio & Jovi poſita quibus rebus conſtarit. 5. 173.
Philippi Theſſaliae urbs, alio nomine Κρηνίδες. 3. 233.
Philippus Cluverius in ſua Italia antiqua confutatus. 3. 29.
Philyris uſa antiquitas pro lemniſcis in plexione coronarum. 5. 113.
Pholoe mons Arcadiae. 2. 93. unde illi hoc nomen. ibid.
Pholus Herculi intimus in Monte Pholoe ſepultus. ibidem.
Φρατριακὴ ἑστία. 2. 195.
Φρατριακῶν σύνοδοι. ibidem.
Φρατριακὴ ἐκκλησία. ibid.
Phrygia Cybelae ſacra. 4. 69.
Phrygia major & minor. ibidem. eadem eſt prima & ſalutaris. ibidem.
Φθισικός. 1. 78.
Picus & lupa animalia Marti ſacra. 3. 14.
Pilanus, idem cum triario & vexillario. 3. 48.
Pilare. 3. 22.
Pilum quale armamentum. 1. 301. 3. 34.
Pinus arbor pura. 2. 10.
Piſcatorum vota ad Panem pro piſcium captura. 2. 97.
Piſcis auſtrini occaſus. 3. 144.
Piſcium caeleſtium varia nomina. 3. 145.
Platonis Comici dictum de carne ſuilla. 4. 121.
C. Plautius Appii Claudii collega in Cenſura. 6. 229.
Plebis a patribus ſeceſſus in montem Sacrum. 3. 215. cauſſa, & annus. 3. 216. 217. ab eadem plebe in ſacro monte Jovi Fauno ara poſita. 3. 218. id tacuit Ovidius, & plebem poſt reditum in Urbem ſcribit Annae Perennae ſignum poſuiſſe. 3. 222.
Plebs per Agrippam patribus reconciliata. 4. 221. quibus legibus. ibid.
Plejadum occaſus heliacus. 4. 46. ortus heliacus. 4. 207.
Plejadum una cur lateat. 4. 48.
Plinius correctus. 4. 285.
Plinius junior Praetor creatus habita aetatis venia. 5. 13.
Plumbi duae ſpecies. 2. 226.
Plutarchi error. 3. 20.
Plutarchi patria. 6. 184.
Plutarchi locus reſtitutus. 1. 103.
Plutarchi locus emendatus. 2. 139. & 6. 214.
Plutarchi locus explicatus. 2. 253.
Plutarchus confutatus. 6. 225.
Pluto parentationum auctor. 2. 205.
Pluvia & grando Kalendis Februariis. 2. 30.
Πλημαί. 3. 278.
Pocula faginea pauperum erant 5. 179.
Pœnæ quibus olim animadverſum eſt in milites qui ſigna amittebant. 3. 37.
Ποικίλοι χιτῶνες. 3. 137.
Pollux inſignis pugil. 5. 249.
Pollux pro Jovem ab Idæ furore defenſus. 5. 252.
Pons ſublicius. 5. 217. cur ita dictus. ibid. Græci dixere ξυλίνην γέφυραν, & γέφυραν ἱεράν. ibidem. cauſſa. ibidem.
Pontifex maximus ædes publicas juxta Veſtam incolebat. 4. 287.
Pontifex quædam non ſcita dicebat, quum condebat fulmina. 3. 123.
Pontificatus maximi dignitas Cæſareæ dignitati fere ſemper annexa. 3. 150. quis ex Imperatoribus primus peſſimum morem averſatus. ibidem.
Pontifices Hiſtoriæ ſcribendæ poteſtatem habuere. 1. 5. ejuſdem Hiſtoriæ varia nomina. ibid. cur dicta Annales maximi. ibid. in quantum excreverint. ibidem. continebant quæ vocant Kalendaria, ſeu faſtos. 1. 8.
Pontifices præibant verbis ſolemnibus in templorum dedicatione. 1. 249. dum iſta ſacrabantur, poſtem manus tenebant. 1. 250.
Pontificis Maximi poteſtas in virgines Veſtales. 3. 219.
Popa juſſus victimam jugulabat. 1. 125.
Poplifugia dictus dies quo Romulus eſſe deſiit. 2. 185. Græci dixere τὴν πρόσθεν ἀπώλειαν. ibid.
Porca terra quæ. 1. 288.
Porrima & Poſtverta Carmentæ ſorores. 1. 253. prima & Proſa, & Prorſa, & Anteverta quibuſdam nominata. 1. 261. earumdem etymon Ovidianum reprobatum. 1. 262. Varronianum firmatum. ibid.
Porta Palatina. 1. 96.
Porta Janualis. 1. 103. eadem eſt πολέμου πύλης. ibidem.
Porta Carmentalis dicta Scelerata poſt cladem Fabiorum. 2. 72. eadem eſt Vejentina & Tarpeja. ibid.
Porta Feneſtralis. 6. 193.
Portæ ἀποφράδες & σκυθρωπαί. 2. 72.
Porticus Livia. 6. 208. ornata pulcherrimis picturis. 6. 209.
Porticus Πεισιανάκτειος. 6. 209. eadem cur dicta

dicta

dicta Ποικίλη. ibid. in hac porticu depicta Marathonia pugna. ibidem.
Porticuum ornatus qui. ibidem.
Portumnus ante apotheoſim Latinis & Græcis Melicerta, his poſtea Palæmon. 6. 172.
Portumnus & Portunnus ſcribi poteſt. 6. 183.
Poſtumii Tuberti de Æquis & Volſcis victoria. 6. 246. ejuſdem triumphus. 6. 248.
Præluſionum mos libatus. 3. 271.
Præmium pro præda. 5. 68.
Præmiatores ſunt prædatores. ibid.
Præneſte a Græcis poſita. 4. 23.
Præſul idem quod proſaltor. 3. 136. munus in Saliorum collegio. ibid.
Precatio paſtoralis in Palilibus. 4. 226. & & ſeqq.
Pretium pro mercede. 2. 42.
Priapus cuſtos ruralis. 1. 156. ejuſdem patria. 1. 172.
Principium ordines deni. 3. 47. inde primus princeps uſque ad decimum. ibid. iidem dicti ordinarii, principales, & principia legionum. ibidem.
Prodigia quæ Tarquinio a Regno excidium vaticinata. 2. 276.
Propinqui mortuis næniam canebant. 2. 46.
Profecta quæ. 6. 47. eadem dicta proficiæ & præſiciæ. ibidem. Græcis ſunt θυμάτων ἀπαρχαί. ibid. his contraria ſolida animantium viſcera. ibidem.
Proſerpinæ raptus de die fuit. 4. 164.
Provinciæ aliquot Imperii Romani Januariis Idibus a Cæſare Auguſto populo redditæ. 1. 233. quædam ab Auguſto retentæ. ibid. in has Imperium tantum decennale voluit. 1.233. id poſtea prorogatum. ibid.
Publii Victoris locus firmatus. 1. 69.
Pudor & Metus Majeſtatis comites. 5. 7.
Puer e triviis. 5. 3.
Pueri ſumpta virili toga liberiores erant. 6. 258. e præceptorum poteſtate exibant. ibidem.
Puls fabaria, ſeu fabata. 6. 51.
Purare pro purgare. 6. 115.
Purgamenta trans caput jacta. 5. 148.
Purpura pro prætexta Conſulari. 1. 37. hæc eadem cum toga picta, trabea, palmata. ibid. picta toga, quæ triumphalis, olim tantum ex purpura. 6. 131. poſtea aurum illi intextum. ibid.
Purum pro deterſo. 6. 115.
Πύελος. 2. 146.
Pygmalion Annæ & Eliſæ frater. 3. 198. Pigmalii filius, aut Beli Regis. ibid.
Πυργῶσαι κορύμβοις κεφαλήν. 2. 106.
Pyrrhi in Italiam adventus. 6. 70. Italiæ partem occupavit. ibid. pacem a Romanis petiit, ſed ab his negata. ibid. Appii Claudii dictum de quibuſdam qui ad pacem inclinabant. ibid.
Pyrrhus Italia pulſus. ibidem.
Πυῤῥίας vocarunt Græci rubræ cutis homines. 4. 233.
Πυῤῥίχος, equus brevis. ibid.
Πύῤῥος, quod Latinis burrhus. ibid.
Pythagoras quo tempore fuit in Italia. 3. 62.

Q

Q Litera Sabinis ignota. 2. 176.
Quadrigarum in ludis currentium æmulatio. 2. 320.
Quinquatria Minervæ feſtum. 3. 268.
Quinquatribus pueri eloquentiam a Pallade expetebant. 3. 274. certamina Oratorum & Poetarum facta. ibid. pueri a ſcholis vacabant. 3. 283.
Quinquatrium varia nomina. 3. 268. voculæ etymon. 3. 269. per quot dies acta. ibid. horum prima luce celebrabatur Minervæ natalis 3. 270. reliquis nudis gladiis pugnabant gladiatores 3. 272. hic gladiatorius ludus in Panathenæis etiam receptus. 3. 272. mos forſitan ab Urbe translatus. ibidem.
Quinquatrus minuſculæ. 6. 214.
Quintilii & Quinctilii ſcribi poteſt. 2. 132.
Quirinalia. 2. 175. quando inſtituta. ibid.
Quirinalia ſtata & annua ſacra. 2. 190. dicta Stultorum feriæ. 2. 191. cauſſa. ibid.
Quirinalibus feriabantur, qui Fornacalia ob inſcitiam præteriere. 2. 194. 2. 199.
Quirinalis collis etymon. 2. 189.
Quirini templum. 6. 275. idem auctum a Cæſare Octaviano. ibid.

R

Ῥάβδον quid. 6. 3.
Radio percurrere telam. 3. 277.
Ῥάμμα. 5. 110.
Ῥαπτὰ carmina quae. ibid.
Rarum pecten quid in inſtrumentis ruſticis. 4. 193. ejuſdem uſus. ibid.
Raſtri uſus. ibid.
Regifugium. 2. 268.
Regis nomen, labefactato Imperio Romano, a Francis, Gothis & Vandalis introductum. 2. 317.
Regnum in nemore Aricino idem quod ſacerdotium. 3. 103. de Regis electione mos barbaricus. 3. 104. is neceſſario eſſe debebat perfuga aliquis. 3. 105.
Remus rutro paſtorali percuſſus moritur. 5. 251. de Remi morte Tullii ſententia. 5. 254.

Remus

Remus in Aventino ſepultus. 5. 255.
Regi ſacrificulo Magiſtratum gerere illicitum. 5. 257.
Rex ſacrificulus aliquando tantum rex dictus. 2. 7. quando inſtitutus. ibid. quis primus ad hoc ſacerdotium nominatus. ibid. præficiebatur ſacris. ibid. ejus uxor dicta regina ſacrorum. ibid.
Rex ſacrificulus quo die ad ſacrificium ibat. 5. 256.
Rhamno noxarum pellendi vis. 6. 34.
Rhamnus & alba ſpina idem. ibid.
Rhea, hoc eſt Mater Idæa, eadem cum Dea Syria. 4. 59.
Rhœteum & Sigeum promontorium. 4. 80. unde illis hoc nomen. ibid. quantum diſtet unum ab altero. ibid.
Ritus libandi Diis dapes in epulis. 2. 246.
Robi & robii boves. 4. 275.
Robigo a robo colore dicta. ibid.
Robus ξανθός. ibid.
Rogi funerales extra Urbem accendebantur. 2. 209.
Romæ vagientis ſacrificia incruenta. 1. 139.
Romæ natalis. 4. 240.
Romæ conditæ hora & annus. 4. 244.
Romanarum caſtimonia quo tempore multum labefactata. 4. 39. prodigium quod hoc portendit. 4. 40. ob id aditi libri Sibyllini. 4. 41.
Romani dum uſi intercalatione, nullum certum anni tempus novere. 3. 64.
Romani Phrygum conſanguinei. 4. 78.
Romanorum cura in eligendis Græcanicarum legionum Ducibus. 3. 33.
Romuli caſæ. 1. 69. habitavit in Palatio & Capitolio. ibid. templum Jovi Feretrio conſtruxit. 1. 70. aliud Jano. 1. 99. aliud Vejovi. 3. 152.
Romuli & fratris contentio cujus nomine Urbs appellanda. 4. 242.
Romuli & Tatii pacta, quum uterque regnaturus eſſet. 2. 179.
Romuli ἀφανίσις. 2. 175.
Romuli ſtatua in Cæſaris Octaviani foro. 5. 194.
Romulus & frater hieme in lucem editi. 2. 139.
Romulus & ſocii veſtimenta ponunt ob ſacrificium Panis. 2. 133.
Romulus menſium ordinem mutat. 1. 16.
Romulus populum in ſeniores & juniores diviſit. 6. 21.
Romulus ſub cognomento Quirini cultus. 2. 179.
Roſmarinum antiquis uſui fuit pro ture. 4. 211.
Roſquilla quid apud Hiſpanos. 6. 116.
Ruber de Priapo. 1. 166.
Rubigalia poſt Canis occaſum acta. 4. 269. inſtituta a Numa Pompilio. 4. 273. cauſſa cultus incepti. ibid.
Rubigini ruſæ canes ſacrificabantur. 4. 276.
Rubiginis ædes extra portam Catulariam. 4. 274.
Rubigo ſegetis vitium. 4. 277. quo tempore ſata occupet. ibid. de hoc Plinii & Plutarchi ſententia. ibid.
Rubigo dentium. ibid.
Rumis, & ruma, & rumen antiquis pro mamma. 2. 148.
Rumor pro fama. 4. 86.
Rutilius Lupus in bello Marſico occiſus. 6. 186. quo die, quo anno. ibid.
Rutilii collega in Conſulatu Lucius. Cæſar. ibid.

S

SAbinæ raptæ conveniunt in ædem Junonis, ut acri bello medelam imponant. 3. 78. genu flexu parentes Sabinos cum Romanis conciliarunt. 3. 83.
Sabinarum quæ a Romanis raptæ numerus examinatus. 3. 76.
Sabini a Sabo dicti. 6. 77.
Sabinis a Lacedæmoniis origo. 1. 93.
Sabinum bellum cum Romanis matronarum opera pacatum. 3. 68. motum poſt quadriennium ab Urbe condita. 3. 70. triennio ſæviit. 3. 77.
Sacerdos eſſe debebat integer. 6. 160. qui ſenſus horum verborum apud Senecam. ibidem.
Sacra Idulia. 1. 26.
Sacra mane facturi, a Venere noctu ſe abſtinebant. 2. 117. id in ſacris Iſidis præcipue obſervatum. ibid.
Sacra ad Argeos quo tempore. 3. 262. quid Argei. ibid. plures in Urbe erant. ibid.
Sacrum, pro loco Diis conſecrato. 4. 216.
Sagaris Phrygiæ fluvius. 4. 63. dictus Σαγγάρειος, Σαγάρειος, & Σάγαρος. ibid.
Sagaritis Nympha. ibid.
Salii e Patritiis delecti. 3. 136. in Saliorum Collegio tria præcipua munera, Magiſtri, Vatis, & Præſulis. ibid.
Salii a ſaltu. 3. 136.
Salii Ὑμνηταί, & Χορδαταί. 3. 138.
Saliorum habitus. 3. 137.
Saliorum inſtitutio. 3. 93. inſtitutionis cauſſa. ibidem. duodecim a Numa primo lecti. ibidem.
Saliorum diverſa cognomina. ibid.
Saliorum Sacrarium in Palatio. ibid. horum celebres choreæ. 3. 136. hæ quales. ibidem.
Saltatio armata eadem cum Curetica, Pryli, & Pyrricha. 4. 58.

Saltationis motus accommodatus cantilenæ. 5. 186.
Saltuarii paſtores. 5. 92.
Saltus qui. ibid.
Saltus populi, & ſcripturarius ager, idem. ibidem.
Salviani de ſuo ævo querela. 1. 75.
Salus Publica & Romana eadem. 3. 302. Græcus auctor hanc vocat Δημοσίαν. ibid.
Salutis ædes. 3. 303. ædis ſitus & auctor. ibidem.
Samius, pro Pythagora. 3. 61.
Sanctus, primus Sabinorum Rex. 6. 77. relatus in Deos a Sabinis & Romanis. ibidem. ejus ſtatua in Urbe conſtituta titulo Sancti Dei. ibid. ejuſdem varia nomina. 6.77.
Sapa quæ. 4. 234.
Sapæi Thraciæ Populi. 1. 154. hos Sintas dixit Homerus. ibid.
Saturnalia menſe Decembri celebrata. 3. 21.
Saturnalibus fora & ſcholæ quieſcebant. ibidem.
Saturnia antiquum oppidum in colle Capitolino. 6. 8.
Satyri, Bacchi comites. 3. 243.
Saxi cum ſaxo percuſſio, modus antiquiſſimus ad ignem ejiciendum. 4. 237.
Saxum Ἀγέλαστον in Græcia, in quo primo ſedit Ceres nondum inventa Proſerpina. 4.143. in puteo, an in ſaxo ſederit. 4.142. puteus dictus Καλλίχορος. 4. 143. ibi primum ſacrum Cereri factum. ibid.
Scabra ſaxa, quæ impolita. 1. 296.
Scabrum, etiam de homine. ibid.
Σγαμνίον & σγαμνίον, voces Græcobarbaræ, pro ſcamno. 6. 112. ſcamnum quale. ibid.
Σγάφιον, ſeu σκαφίον, rutrum, non raſtrum. 4. 251.
Scenicis ludis a ruſticis initia. 3. 259.
Σκιάδιον pileus Magni Domeſtici. 2. 109.
P. Scipionis Cornelii Africani de Suphace victoria. 1. 237.
Scipio alter, hujus nepos, Africanus etiam dictus, ob victoriam de Pœnis & Aſdrubale. 1. 242. & Numantinus, a deleta Numantia. ibid.
Scirpea ſimulacra Idibus Majis e ponte in Tiberim jacta. 5. 215. hoc munus ſpectabat ad Virgines Veſtales, Pontifices & Prætores. 5. 216. quot jacta. ibid.
Scorpii occaſus veſpertinus. 3. 235. occaſus matutinus. 4.44. medii occaſus coſmicus. 5. 138.
Scorteum σκύτινον, δερμάτινον. 1. 260.
Scorteum Porrimæ ſacello & aliqua multis adhiberi vetitum ibidem.
Scortiſcum dicitur & ſcordiſcum. ibid.
Scriptura, pro eo quod pendebant de ſaltibus. 5. 92.
Scuta longa Gallorum propria. 6. 136.
Sementinæ feriæ e conceptivis. 1. 281. unde dictæ. 1. 282. celebratæ poſt jactum ſemen. ibid. his Tellus, & Ceres placabatur. 1. 292.
Σημιόν, Laconibus σάμιον. 2. 38.
Semo pater, an Semipater legendum in Ovidio. 6. 78.
Seneca juvenili ætate Kalendis Januariis frigida corpus mundabat. 1. 59.
Senex, ſi cum uno minoris ætatis incederet, ad dextram poſitus; ſi cum duobus, illi dabatur locus medius. 5. 14. 15.
Septum δρύφακτος. 1. 23.
Sepulcra veteres maceria ſepiebant. 2. 201.
Sepulcra antiquorum extra urbem. 2. 203.
Sepulcralium epularum nimiæ expenſæ. 2. 204. mos hic Chriſtianis diutius male receptus. ibid.
Sepultus in aliena terra, Græcis dicebatur male mortuus. 5. 227.
Serici vocula quando nobis cognita. 2. 108.
Servii Tullii ſtatua in templo Fortunæ viſa, Tullia filia oculis manum impoſuit. 3. 16. erat ſtatua toga tota cooperta. 6. 191. incenſa æde, in qua poſita, illæſa a flammis evaſit, licet lignea. 6. 204. in ſtatuae baſi inſcripta vita hujus Regis. ibid. hanc inauratam facit Dionyſius, ſed fortaſſis allucinatur. ibid.
Servii Tulli natales. 6. 276.
Servii Tulli pater Vulcanus creditus. 6. 206. ſeu verius, quidam Princeps in Corniculi expugnatione interemtus. ibid.
Servius Tullius Dianae templum in Aventino locavit. 3. 304. hoc incenſum Neronis aevo. ibid.
Servius Tullius VI. & VII. Romanorum Rex, ſi Tatium numeres. 6. 203.
Servius Tullius cultus ut Deus. 6. 202.
Sexagenarii olim de ponte in Tiberim deturbati. 5. 218. a ſuffragiis dandis quondam vetiti. 5. 222.
Sextus Tarquinius in omne patri ſimilis. 2. 271. an minor natu ex Superbi filiis. ibid.
Signa militaria ſub Romulo perticae erant cum fœni manipulo. 3. 38. his ſignis quanta habita reverentia. 3. 39.
Signa Romana Craſſo adempta Phraates Cæſari Auguſto reſtituit. 5. 201. quot annis illa hoſtes retinuerint. 5. 204.
Sigonii lectio Liviana confutata. 6. 170.
Silenus ὁμογίζον. 1. 165.
Silenus muſca epularum. 6. 120. glabro capite & turpi facie pictus. 3. 247.
Silii Italici error. 3. 107.
Silii Italici locus emendatus. 6. 77.
Silvanus agreſtis. 4. 223. Græcis ἀγρεὺς & ἄγραυλος. ibid.

Sil-

Silvia Veſtalis carceri includitur. 2.143.
Σ.μαιθ. Siciliae fluvius. 4. 137.
Sirpare pro colligare.6.228. Graecis πλέκειν. ibid.
Sirpea τὸ πλέγμα. ibid.
L. Siſenna vir Praetorius ſcripſit libellum de bello Marſico, qui non extat.6.186.
Smaragdorum color expreſſus. 4.45.
Sol in Aquario. 1.278. in Piſcibus. 2. 167.& una ventorum inconſtantia. ibid. haec quando Incipiebat Ægyptiis.ibid.
Sol in Ariete 3.294. in Tauro. 4. 200. in Geminis. 5.246. in Cancro. 6.1.
Solemus Sulmonem condidit. 4.28. res mihi adhuc dubia. ibid.
Solini error.4.205.
Solis eclipſis in Romuli obitu & conceptione. 2.184.
Solſtitium aeſtivale quo die. 3.2.
Sontes in viis publicis ſine veſte deridendi proponi ſoliti. 2. 162. aliquando melle uncti.ibid.
Spectaculum, pro re riſu digna. 3. 187.
Spectra canis latratu evaneſcere credita. 1. 153.
Sphaerae ſolidae opponitur κοιλωτή.6.102.
Spica, pro nucleo.1.34.
Spica Ciliſſa quae. 1. 34.
Spondae, utraque lecti latera. 2. 122. quae parieti haerebat, interior dicta, ſive pluteus. ibid. altera exterior, ſive prior.ibid. in hac viri cubabant. ibid.
Sputum quid. 1.65.
Sputum de phiala ad contemptum. ibid.
Stare magno, & ſtare non parvo. 4. 265.
Statius Papinius Domitiano adulatur.3.229.
Statua aurata quæ prima fuit in Italia. 6. 1.
Statuæ antiquiſſimae fere omnes fictiles. 1. 73.
Stellae in pectore Leonis occaſus coſmicus. 1.280.
Stercus ex aede Veſtae quo die deferebatur. 6.81.& 6.238. in quem locum. 6.82.
Stola, veſtis feminea. 6. 216. Matronarum inſigne. 4.34.
Strabo ſub quo vixit. 1. 11. novit Publium Servilium Vatiam Iſauricum. ibid. & 1. 238.ejuſdem forſitan lapſus. 1.11.
Strabonis locus emendatus. 3.95.
Strabonis & Solini error. 4. 24.
Strabonis locus confutatus. 4.261.
Strenarum dandi mos Kalendis Januariis. 1.68.
Striga, λωστυγών, γυνὴ φαρμακίς. 5.40.
Striga alicui vetulae pro convitio in Italia dicitur. 6.40.
Striges, mulieres volaticae. ibid.
Striges etymon. 6. 39. Graecis eſt κερχνῆς & κέρχνη. ibid.
Strigis ſtridor infauſtus. ibid. ejuſdem viſceribus ad veneficia uſi veteres. ibid.
Strix quae avis. 6.36. noctu volat.6.37. fertur amare pueros. 6. 38.
Strues libi genus. 1. 101. Jano in ſacrificio oblata.ibid. miſcebatur cum ferto.ibid.
Stygos aquae admiranda. 2. 96.
Stymphalus urbs & amnis Arcadiae. 2. 94.
Suburbani qui. 6.15.
Suculárum occaſus veſpertinus. 4.189.ortus matutinus. 5. 56. ortus heliacus. 5. 261. 6.66.
Suffimentum ex faba, milio & vino mulſo Diis ruſticis oblatum. 4. 213.
Suffragia in Comitiis olim per pontem lata. 5.222.
Sulphur, teda, laurus, & herba Sabina in luſtrationibus frequens. 4. 212.
Sulpitia, Servii Paterculi filia, inter centum feminas electa ad ſacrandum Veneris Verticordiae ſimulacrum. 4.41.
Summa, τὸ σύμπαν. 5.18.
Summani ſacrum. 6.252.
Summanus idem cum Dite patre. ibid. quis Deus. 6. 253. eidem quo tempore aedes erecta.6.254.a Tatio in Urbe coli cœptus. ibid.
Superbia pulchritudinis comes. 1. 168.
Superbia Græcis ἀτοπία. 2. 269.
Suppare copulas. 4. 90.
Sus prima ad ſacrificium immolata. 1.140.
Suſpendere vota labello, quid.1.171.
Suſtinere, pro continere. 5.99.
Syri pietate inſignes. 2.173.
Syri piſcium eſu non utuntur. 2. 172. cauſſa ex Antipatro Tarſenſi. ibid. alia ex Menandro. 2.173.

T

Tabellæ, pro ſchedis. 1. 40.
Tabellæ ligneæ votivæ, ut noſtræ hodiernæ, etiam in uſu antiquis in templis. 3. 101. qua formula in his grates Diis ſubſcriptæ. ibid.
Tabellæ marmoreæ ad hujuſmodi teſtimonia etiam poſitæ. ibid.
Tangi, pro induci ad credendum. 5.19.
Tarquinius Superbus occiſo ſocero regnum occupavit. 2. 269. idem vituperatus. ibid. quot annis regnarit. 2.315.
Tarquinius Collatinus Lucretiæ maritus nepos Superbi.3.299. primus Conſul creatus, poſtea magiſtratu abire juſſus.2.316. ob Tarquinium nomen, ut ajunt, Romanis inde inviſum.ibid.
Taura, eſt vacca ſterilis. 5.80.
Taurini capitis ortus.5.209.

Tau-

Taurus caeleſtis non apparet niſi medius anterior. 4. 201. inepte caudam & clunes aliqui ei dederunt.ibid.creditus Iſis, Inachi filia.5.214.
Tempeſtatis ædes vota a M. Marcello bello Punico ſecundo.6.64.ædis ſitus.ibid.
Templa Tempeſtatis, Martis & Junonis Monetæ uno die conſecrata. 6. 27.
Templi Capitolini tria delubra.6.6.
Templorum faſtigia ſtatuis ſigniſque Deorum ornata.5.191.
Templum Jani. 1.91. ejuſdem ſitus. ibid. templi deſcriptio. 1.100.
Tempſa, Graecis Τεμέση. 5.152.
Tempus, pro menſe. 3. 27.
Tenedos Inſula. 4. 81. hujus varia nomina. 4.81.
Tentipellia, medicamina ad tendendam faciem.1.65. Græcis σπαίνωθρα & σπαν ώματα. ibid.
Tenuis pro ſerico.2.108.
Terentum, locus in campo Martio. 1.197.
Terminales lapides dicti cancelli & pali terminales. 2. 251.
Terminalia ſacra. 2.249.
Termini antiqui agri Romani quouſque extendebantur.2.267.
Termino Deo privatim & publice ſacrificabatur. 2. 253. 2. 266. publicum ſacrificium ſexto ab urbe lapide factum. 2.267. ſacrificium olim fuit incruentum. 2. 258. poſtea in eo non parcitum victimæ.ibid.
Terminum e Capitolio Tarquinius loco movere non valuit. 2.263. templi Capitolini tectum ſupra Terminum erat foratum. 2. 264.
Terminus Deus a Numa coli cœptus. 2.250. ad quid. ibid. ex lignea & laqidea materia fabricari ſolitus. 2. 251.
Terra ſicca quæ.4.162.
Teſta & teſtus idem.5. 174.
Texta pinea pro navi. 1. 199.
Theatri licentia.5.63. πορνεῖον recte illud dici poteſt. ibid.
Theophilus Patriarcha Antiochenus reprehenſus. 2. 315.
Thera, Κυρηναίων metropolis. 3. 66.
Theſmophoriazuſæ cur mala punica non comedebant. 4. 168. pinus foliis cubilia ſua ſternebant. 2. 10. ibid. 117.
Tholi forma. 6. 104.
Thomæ Dempſteri error. 3. 303.
Thraſybuli Mileſii factum. 2. 275.
Thyene una Hyadum. 6. 238.
Thyrea ager terræ Argolicæ. 2. 260. de eo inter Lacedæmonios & Argivos pugna; in qua e ſexcentis tres incolumes evaſere. 2. 261. pugnæ tempus. ibid.
Tiara, ſeu galea ſacerdotalis. 3. 133. pileo Judaico comparata. ibidme.
Tiberinus Rex merſus in Tiberim. 6. 225.
Tiberinus ſubſtantivo modo, pro Tiberi fluvio. 6. 28.
Tiberio Auguſti nomen hereditarium. 1.252.
Tiberius eodem menſe quo Auguſtus pater Pontifex Maximus deſignatus. 3. 149. pater & patruus Germanici Cæſaris. 1. 4. Imperium recuſavit. 1. 211. Principis titulum admiſit. 2. 52. Concordiæ ædem refectam conſecravit. 1. 268. 1. 271. 274. cauſſa, ob Illyricum ſubjugatum. 1. 271. ex hac victoria triumphus illi decretus,& alii honores. 1.272. congiarum tunc a Tiberio viritim datum. 1. 273.
Tibia dextra & recta 4. 50.
Tibiæ utriuſque ſchema. ibid.
Tibiæ ſiniſtræ Phrygiæ codon inflexum. ibid. illud erat corneum, reliquum fiſtulæ oſſeum aut buxeum. ibidem.
Tibiæ e loto arbore. 4.53. Alexandrinis φώτιγγες. ibidem. quidam Tibiam inflans mira arte expreſſus. 6. 235.
Tibicines rebus ſacris intererant. 6. 217. hi dicti ſpondaulæ. ibid. aderant funeribus. 6. 218. hi ſunt monumentarii ceraulæ. ibid. Græcis τυμβαῦλαι. ibid.
Tibicines olim omnes relicta Urbe Tibur abierunt. 6. 223.
Tibicines qua arte Romam iterum tranſportati. 6. 225. quid eis oblatum & datum ut manerent. ibid. quis reditus auctor. 6.219.
Tibicines in ædificiis quid. 4. 193. Græcis ἀντηρίδες. ibid.
Tibicinum collegio ademtum jus veſcendi in æde Jovis. 6.219. a quibus, & quo tempore. ibidem. etiam jus in funeribus decantandi. 6. 220.
Tibulli locus priſtino nitori reſtitutus. 2. 171.
Tibur antiquum exſilium Romanorum. 6. 223.
C. Titinius ſcripſit fabulas togatas. 6. 49.
Titulus & index in ſtatuis quid. 5. 49.
Τμῶλος Sardibus imminet. 2. 110. mons vinetis celebris. ibidem.
Toga olim veſtimentum muliebre. 6. 216.
Togæ liberæ varia nomina. 3. 253.
Tolenum flumen. 6. 188.
Tonitru lævum cur dextro felicius. 4. 250.
Tophus eſt nativus. 2. 111.
Tortum linum, pro fune. 3. 202.
Torum premere. 2. 301.
Tragœdiæ cultus & aſpectus. 5. 120.
Translatio ignis Veſtalis in Palatium. 4.287. cur facta. 4. 287. tunc Palatii pars publicata. ibid.
Tribuni plebis primi L. Junius Brutus & L. Sicinius Bellutus. 3. 221. his additi collegæ

gæ Ædiles. ibidem. hos Græci vocarunt ὑπηρέτας τῆς δημαρχίας καὶ συνάρχοντας, καὶ δικαστάς. ibidem.
Τριετηρίδες, Bacchi feſtum. 1. 157.
Trieteris tres anni quadrimeſtres. ibid. hac de re Ovidii ſententia. ibid.
Τρίγλα, piſcis Hecatæ ſacer. 1. 55.
Τρίγλα, locus Athenis. 1. 55.
Τριγληνὸς, Hecates cognomentum. 1. 55.
Tripodi, verbum Siculum. 3. 296.
Tripodium, & tripus, idem eſt. ibid.
Τριπρόσωπος, τρίμορφος, τριοδῖτις, Hecates cognomina. 1. 55.
Τρίχαι, ſive γλωχῖνες, ipſa croci fila. 1. 34.
Triptolemo Ceres mortalitatem adimere conata. 4. 157.
Trojæ conditæ & captæ annus. 4. 27. quantum ſteterit. ibid.
Trojani, Ænea duce, poſt Trojam everſam in Thraciam jere, inde in italiam. ibid.
Tubi qui. 5. 255.
Tubiluſtrium. 5. 291. & 5. 255. bis in anno celebratum. 5. 291. quibus Diis. ibid.
Tubus, & atubus. 5. 255.
Tulliæ Servii filiæ impium conſilium. 6 195. ſcabello pedum perit aurigam nolentem rotis calcare occiſum patrem. 6. 200.
M. Tullius Cicero Aratum vertit. 2. 54.
Tullus Hoſtilius Pallori & Pavori duo vovit fana. 3. 93.
Tumulus χῶμα, & τύμβος. 3. 190. in hoc ſtatuebatur cippus. ibid.
Tunica diloris, triloris, ex quantitate faſcium illi adſutarum. 2. 38.
Tuſculum a Telegono conditum. 4. 20.
Tybur a tribus fratribus, Catillo, Cora & Tyburtio habet originem. 4. 21.
Tychius in arte coriaria inſignis. 3. 280.
ὁ Τυχων, de homine parvi pretii. 5. 3.
Tydeus cæſo fratre fugit ad Argivos. 1. 194.

V

V Sonat triſte. 2. 210.
Vacuna Dea quæ. 6. 113. habuit in Urbe templum & ſacra annua. ibid.
Valere, pro abjicere in malam rem. 6. 222.
M. Valerius Martialis ad nauſeam Domitiano adulatur. 2. 23.
Vallis Murcia, illa Circi maximi. 2. 141.
Varius color, & verſicolor idem. 5. 123.
Varronis locus emendatus. 1. 74. 5. 216. 6. 169.
Vaticinia de Auguſtiſſima Romanorum Monarchia. 1. 204.
Vatum enthuſiaſmus. 6. 1.
Ve ſyllaba ad quid verbis præpoſita. 3. 155.
Vectigal unde olim Populus Romanus eruebat. 5. 92.
Vedii Pollionis mors in quem annum incidit. 6. 212.
Vedii Pollionis ædes Cæſari Auguſto legatæ. 6. 210. eædem ab Auguſto dirutæ; & ibi porticus Livia poſita. ibid.
Vedius malum numen. 3. 157.
Veflamines ſunt minores flamines. 3. 155.
Vegrande far eſt minutum. ibid.
Vehia Oſcis eſt p auſtrum onuſtum. 5. 96.
Vejovis ædes dicatur. 3. 152. ædis ſitus. ibid. ad quid poſita. ibid.
Vejovis ſignum capra. 3. 153.
Vejupiter eſt adoleſcens Jupiter. 3. 157. quibuſdam idem cum Vedio. ibid.
Velabrum olim paludibus & aquis plenum. 6. 144.
Veneris Verticordiæ templum ubi ſitum. 4. 42.
Veneris Erycinæ ædes ad portam Collinam. 4. 260. quo anno dedicata. ibidem. vovit hanc L. Porcius. 4. 262. aliam, quæ poſita in Capitolio, eidem vovit Q. Fabius Maximus. ibid. haec quo anno conſecrata. ibidem.
Veneris Erycinae aedes in Sicilia nobiliſſima. 4. 261.
Ventrale feminis olim uſui, ad cohibendum ventris tumorem. 1. 162.
Ventus cum grandine Kalendis Majis. 4. 175.
Venus Verticordia Græcis Ἀφροδίτη Ἀποστροφία 4 43.
Venus ſaucia. 4. 32.
Ver bipartitur. 4. 267.
Verba dare. 3. 227.
Verbenæ in ſacris adoleri ſolitæ. 1. 149.
Veris initium quo tempore. 2. 56. hac de re variæ ſententiæ. ibid.
Verſicoloria, ποικιλόχροα. 5. 123.
Vertumni etymon. 6. 146.
Veſcus, pro parvo & imbecillo. 3. 156. Græcis ὀλιγόσιτος, & ὀλιγοδίαιτος. ibidem.
Veſta & terra idem. 6. 163.
Veſta aſini beneficio ſervavit pudicitiam. 6. 126.
Veſta Græcis Ἑστία, ἀπὸ τοῦ ἑστάναι. 6. 108.
Veſtæ ſimulacrum nullum in æde Veſtali. 3. 15. nihilo minus in nummis effigiatum viſitur. ibid.
Veſtæ cur virgines miniſtrent. 6. 105.
Veſtæ templum Numa erexit. 6. 96. templi forma. 6. 100. bis arſit. 6. 154. templi ſitus. 6. 139. templi adyta maribus ingredi vetita. 6. 159.
Veſtales virgines aquam quotidie ad aſpergendam ædem e ſacro fonte hauriebant. 3. 4.
Veſtales Tiburtes. 6. 97.
Veſtales capillum gerebant. 6. 156.

Veſtali ad ſupplicium damnatæ vitta adimebatur. 3. 10.
Veſtalis ignis quum extinguebatur, triſte aliquod Urbi portendebat. 3. 18.
Veſtalia ſacra. 6. 93. unde in Urbem translata. 6. 97.
Veſtalia Piſtorum feſtum. 6. 118.
Veſtalibus aſini molitorii panum corona velabantur. 6. 116. corona hæc qualis. ibid.
Veſtalium pœna, ſi deliquiſſent in dudicitia. 6. 162.
Veſtalium virginum fuga cum ſacro igne. 6. 133.
Veſtibulum Naſo deducit a Veſta. 6. 109. ſed vere veſtibuli etymon incertum. ibid.
Veſtis diſtincta murice ἐνηλ@, ἱμαπόξφυξ@. 2. 38. idem eſt, prætexta clavo purpureo, ſeu clavata purpura. ibid.
Veſtis auratæ variæ ſignificationes. 2. 108.
Veſtis ex auro & purpura pro modo Græcis expreſſa. ibid.
Veſtis verſicolor, ἀνθινὴ ἐσθής. 5. 123.
Veteres Romani barbam comamque promiſſam geſtabant. 2. 12.
Veterum, pro hydrope. 1. 78.
Via Nomentana. 4. 272.
Via Recta. 6. 63.
Via Appia. ibid.
Victimae coronari conſuetae. 3. 297.
Vicus ſceleratus. 6. 200. hic Dionyſio Halicarnaſſenſi Κύπριος ſeu Ὄλβιος. ibid.
Villicari, eſt villae praeeſſe. 1. 287.
Villicus qui praeeſt operi ruſtico. ibid. accipitur & pro quolibet praefecto. ibid.
Villoſa lintea. 4. 281.
Vinalia duplicia. 4. 256. priora Veneri ſacra, poſteriora Jovi. 4. 256.
Vinalibus meretricis ibant ad templum Veneris Erycinæ. 4. 257.
Vinandi Pighii ſententia exploſa. 2. 22. 6. 216. 6. 220.
Vincire in re magica quid ſignificet. 2. 230.
Vinculum pro calceo. 1. 164.
Vindemiator Græcis προτρυγητής, προτρυγητὴς, & προτρυγετ@. 3. 148. ſtellæ ſitus. ibid.
Vindemiatoris ortus. 3. 147.
Vindicta quid. 6. 227.
Vini temperaturæ antiquiſſimorum Græcorum. 1. 159.
Vini hauſtus vetitus apud Romanos ſexui Muliebri. 2. 286. ad id lex a Romulo olim lata. ibid. vetuſtiſſima hæc in Italia, & ab Hercule. ibid.
Vini amphoris pictatia poſita, in quibus vini ætas inſcripta. 5. 175.
Vinum amarum in deliciis. ibid. amaritudinis cauſſa. ibid.
Vinum ætate æſtimatum. ibid.
Vinum diffuſum quid. 5. 176.
Vinum ſparſum & mola ſupra caput victimae. 1. 142.
Viola magni pretii fuit inter flores coronarios. 1. 138.
Virbialis Flamen. 6. 262.
Virbius idem cum Hippolyto. ibid.
Viridis pro caeruleo. 4. 45.
Vita primorum mortalium qualis. 2. 102. 3. 104. Pelaſgus eam mitigare occœpit. 2. 104.
Vitta Veſtalium inſigne. 3. 10. aliarum etiam Virginum cujus Deorum conſocratarum. ibid.
Vitte ex lana fiebant 3. 11.
Vivere & mori de igne. 3. 151.
Ulyſſes ante Æneam in Italiam venit. 4. 17. adiit Laeſtrygoniam. 4. 18. & Circeum montem. 4. 19.
Umbraculum σκιάδιον, quod inſeruit ſoli arcendo. 2. 109.
Umbrae Neptunalibus erectae. 3. 182.
Univira & univiria dici poteſt. 6. 85.
Voces a caedo pronuntiarunt Latini, quaſi a cido. 2. 158.
Urbicaria regio ad centeſimum lapidem extendebatur. 6. 15. non eſt eadem cum regione annonaria. ibid.
Urbicaria, ſuburbicaria, & Romana regio, eadem. ibid.

X

XAίνιον, inſtrumentum ad carminandas lanas. 3. 275.
Xenophon equum ſuum jam ſenem Soli mactavit. 1. 150.

Y

YΠόδημα, ἀπὸ τοῦ ὑποδεῖσθαι. 1. 164.
Ὑπορχήματα quae ſaltationes. 3. 186.

Z

ZAnclae & Drepano nomen a falce. 4. 138.
Ζάγκλον priſcis Siculis falx. ibid.
Zephyrus ſpirat. 6. 240.
Ζήρυνθος, antrum Hecates in Thracia. 1. 155. ibi eidem praecipue canibus factum. ibid.
Ζώπυρον. 5. 171.

F I N I S.

REGESTUM

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Sſ Tt Vu Xx Yy

Aaa Bbb Ccc Ddd Eee Fff Ggg Hhh Iii Kkk Lll Mmm Nnn Ooo Ppp Qqq Rrr Sſſ Ttt Vuu Xxx Yyy Zzz

Aaaa Bbbb Cccc Dddd Eeee Ffff Gggg Hhhh Iiii Kkkk

§ §2 * ** *** **** ***** ****** ******* ******** *********

Sub initium unus eſt duernio ex paragrapho primo, & ſecundo; reliqua ſunt folia,

MAG 2021261

Digitized by Google